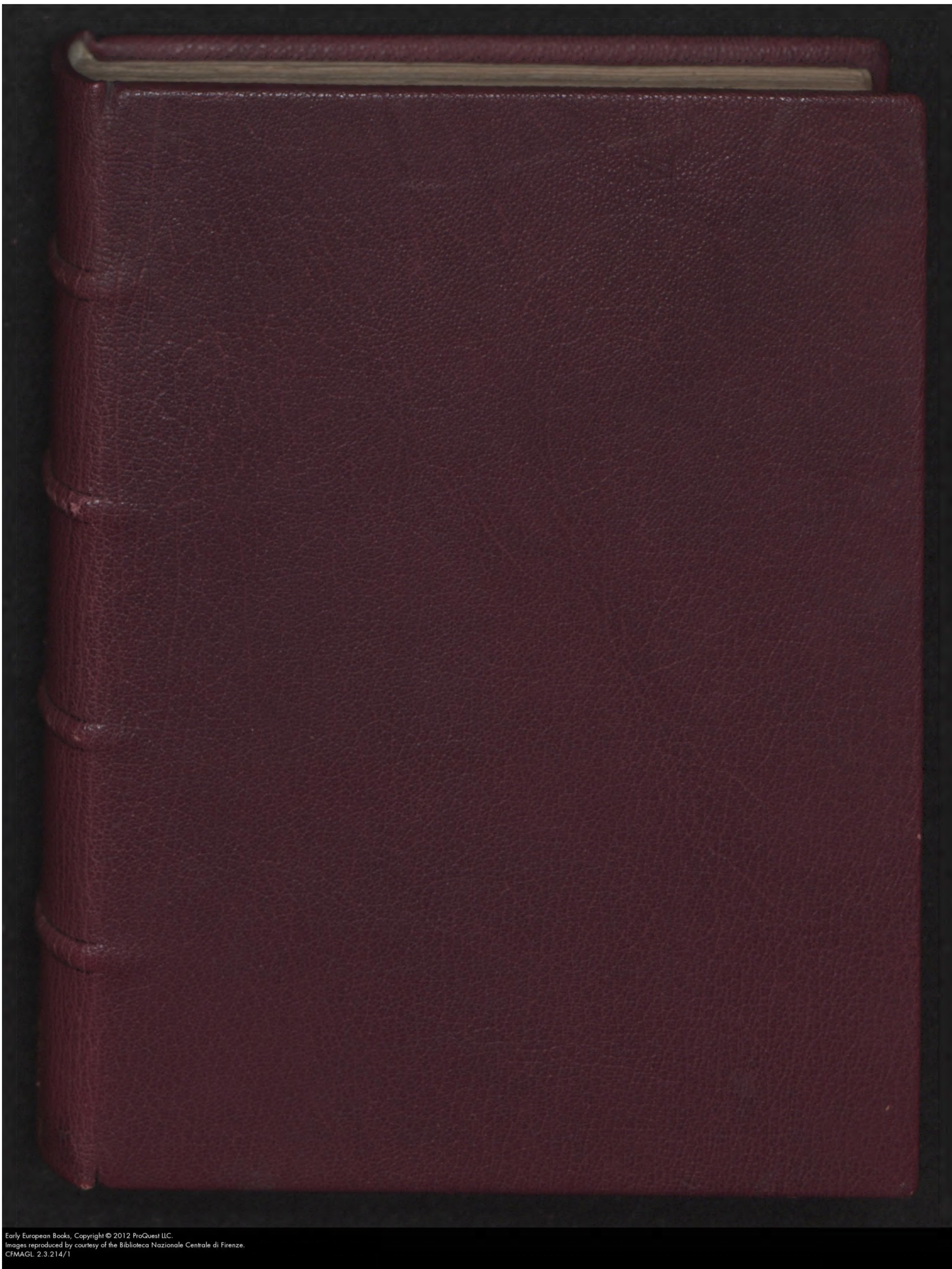
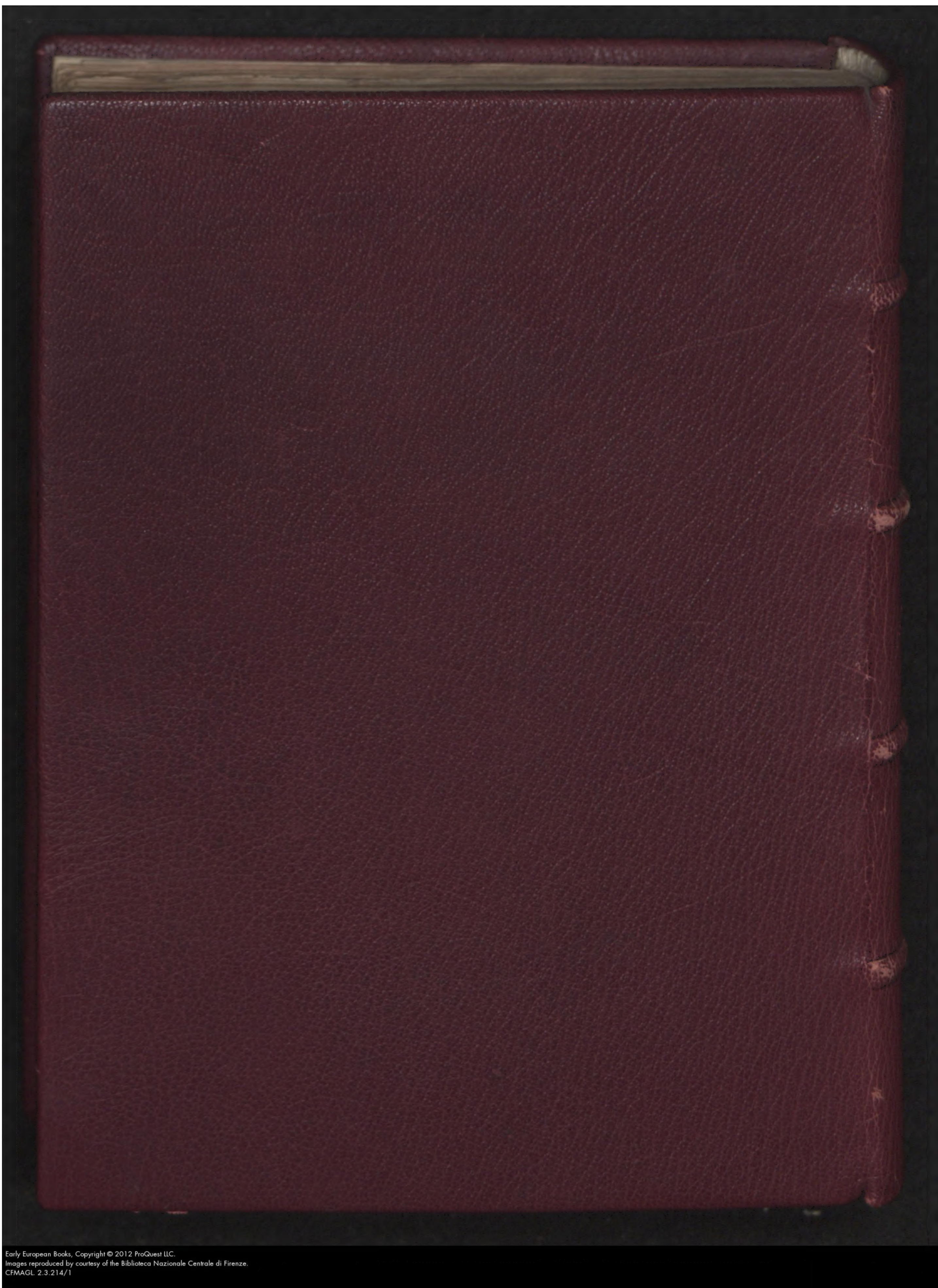

1
2
3
214

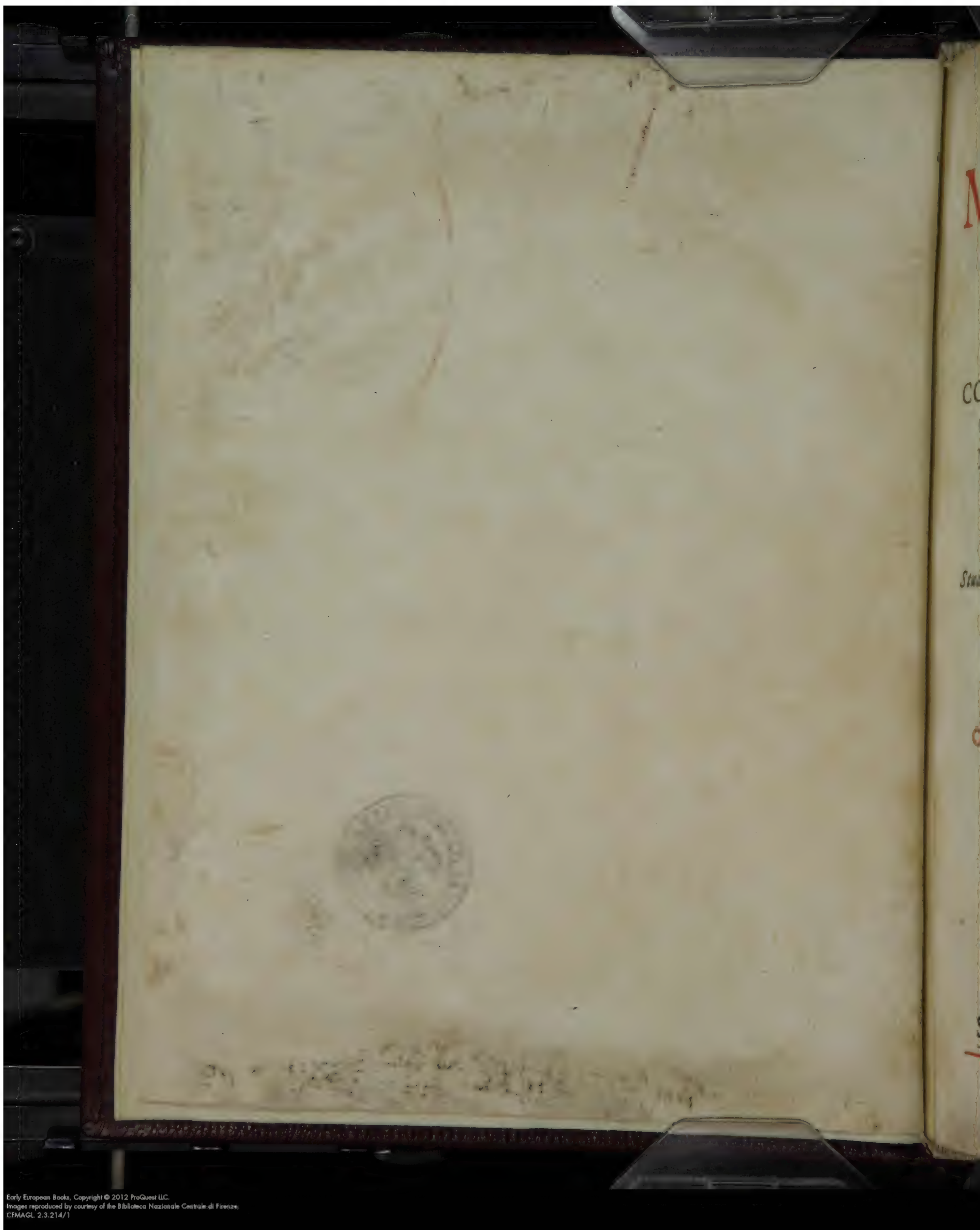

A

2.3.214 XXV

DE ANTIQUIS
MONACHORUM
RITIBUS
LIBRI QVINQVE

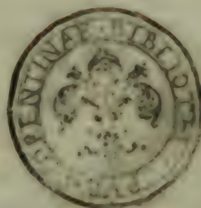
COLLECTI EX VARIIS ORDINARIIS, Consuetudinariis, Ritualibusque MSS. ex antiquis Monachorum Regulis, ex diversis Sanctorum Actis, Monasteriorum Chronicis & Historiis, aliisque probatis Auctoribus permultis.

Studio & cura D. EDMVNDI MARTENE *Presbyteri & Monachi Congregationis S. Mauri Ordinis S. Benedicti.*

TOMUS PRIMUS
Continens Libros tres priores.

Cum Indice triplici; primo Librorum, & Capitum; secundo vocum exoticarum; tertio Rerum & Verborum.

LUGDUNI,
Sumptibus ANISSON, POSUEL & RIGAUD.

M. DC. LXXXX.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Etsi post editas tot gravissimorum Scriptorum de ritibus Ecclesiasticis lucubrationes, idem iterum argumentum tractare supervacaneum prorsus nonnullis fortasse videbitur; hanc tamen de antiquis monachorum ritibus collectionem piis Lectoribus haud ingratam fore speramus; non solùm quòd ea sit sacrarum rerum natura, ut quamdam sui reverentiam religiosis mentibus inspirent; sed etiam quod delitescentes hactenus, ac pene oblitæ Majorum nostrorum consuetudines ac ceremoniæ in ea contineantur; quarum cognitio haud parum conferre poterit, tum ad excitandum in nobis avitæ virtutis desiderium, divinúmque illum fervorem excitandum, quo succensi fuerunt ij, quos vel ut parentes colimus, vel ut fratres sociosve ejusdem propositi suspicimus; tum ad prælucendum iis, qui regularis observantiæ disciplinam postmodum restituere aggrediuntur: quos duos potissimum hujusce operis fructus esse posse conjicimus: atque utinam hæc conjectura ut spes nostra non frustretur.

Et certè quis Majorum nostrorum sedulitatem in divinis celebrandis officiis, reverentiam in offerendis sacrificiis, diligentiam in exequendis sacris muniis, religionem in recolendis Christi mysteriis, pietatem in sanctorum festis, attenta mentis consideratione revolvat, qui statim ad æmulanda charismata meliora non excitetur, moveatur, impellatur? Quis continuam, etiam in labore ma-

nuum psalmodiam, jugem sacræ lectionis meditationem, altum in omni fere loco & tempore silentium, assiduum orationis studium observando, non continuo à vanis terrenisque desideriis abducatur? Quis obsequia in infirmos, sollicitudinem in morientes, preces & suffragia pro defunctis legat, ut non optet dissolvi, ut citius esse possit cum Christo?

Iam verò si quis aliquando, Deo dante, collapsam in cœnobiis regularem observantiam instaurare meditatus fuerit; non pauca his in ritibus reperiet, quibus quasi normâ quâdam ad ordinem optimum rectamque disciplinam restituendam, uti valeat. In primis advertere erit celeberrimum illud S. Benedicti effatum: *Nihil operi Dei præponatur*, quantâ religione ab antiquis observatum sit Monachis; qui peregrè profecturi, audito ad divinum officium signo, si nondum pedem è monasterio extulissent, equo desiliebant psallentium choro adjungendi: Missam privatam celebraturi vestes sacras exuebant: caput novacula radentes, imperfectam tonsuram dimittebant, ut quantocius ad opus Dei concurrerent; quòd stantes, nudis capitibus, oculis in terram defixis, psalmos ex corde modulantes, omni interim artificum in oratorio strepitu cessante persolvebant. Hîc reperiet chori aditum solis religiosis hospitibus reseratum, sæculares viros rarius in Monachorum sacris admissos, aliquando etiam penitus exclusos, ecclesiæ januas extra divini cursus officii omnino clausas fuisse, aliaque id genus permulta, quibus pax, quies, & religio solent in monasteriis conservari. Hîc prospiciet quanto apud Majores nostros silentium fuerit in pretio, quod ne levi quidem verbo violarent, manibus digitisque in linguas mutatis, signo sibi necessaria postulabant: id quod tantâ religione custodiebant, *ut qui in loquela digitorum nesciret exprimere fabam, caseum, vel ova; vel in talibus errantes corripere vel corrigere vel negligeret vel contemneret*; hunc Abbatem habere recusarent: qua de re scribens ad Remensem Archiepiscopum Stephanus Tornacensis queritur de Elnonensibus Monachis. Denique de receptione & institutione novitiorum, de correptione culparum, de cura & sollicitudine infirmorum, de legibus foras proficiscentium fratrum, de jejunio & secessu Adventus & Quadragesimæ, aliaque hujusmodi quæ singillatim recensere præfationis ratio non sinit, occurrent plurima, quibus optima in cœnobiis stabiliatur disciplina.

Præterea licet in gratiam Religiosorum præsertim hanc veterum monasticorum rituum collectionem ediderim: non iis tamen solis utilitatis aliquid adlaturam confido; sed aliis etiam, maximè clericis virisque ecclesiasticis: quibus præter alios ritus, perplura de Missæ sive solemnis sive privatæ sacrificio, de sacramentorum præsertim Extremæ unctionis & sacri Viatici administratione, deque modo adjuvandi infirmos ad morem, ut alia interim non pauca prætermittam, ultro se offerent & scitu dignissima, & pietati fovendæ aptissima. At rescire optabit fortè an aliquis qua occasione, quo ordine, qua methodo, quibusve ex libris hos ritus collegerim.

Cùm ad res monasticas, & maximè Benedictinas, animum adjicere decrevissem, ut huicce operi manum & calamum intenderem, auctor fuit mihi in primis noster Iohannes Mabillonius, qui cùm vidisset probassetque quem super Regulam S. P. Benedicti scripseram commentarium; hortatus est etiam ut antiquos Monachorum ritus, quorum aliquos, plurimis tamen prætermissis, jam attigeram unum in volumen redigerem; ratus ad commune monasticæ reipublicæ commodum hujusmodi studium posse aliquid aliquando conferre. Optimi Patris, studiorum meorum adjutoris, mihique impensè amici consiliis parui; non eo quidem animo, ut laborem meum publici juris facerem (neque enim me eum existimabam, qui luce publicâ dignum aliquid edere valerem.) sed præsertim ut religiosæ solitudinis otia, immo furtivas, ut ita dicam, & subcesivas post regularem observantiam horas in pium aliquod & mihi saltem utile opus impenderem.

Atque ut omnes veterum Monachorum ritus, quantum fas esset, uno hoc in volumine complecterer; illud in libros quinque dividere visum est: quorum primus quotidianos ritus repræsentaret: secundus contingentes infra hebdomadam mensemque: tertius annuos exhiberet: quartus eos qui ad Sanctorum festa pertinent: quintus denique extraordinarios incertisque temporibus contingentes ob oculos poneret.

Hos omnes ex variis Ordinariis, Consuetudinariis, Ritualibusque tum manuscriptis tum editis, ex diversis Italiæ, Germaniæ, Angliæ, Galliæque præsertim monasteriis acceptis unum in corpus redigere conatus sum.

Ad Italiam spectant antiquus Ordo celebrandi divini officii in

domo S. Benedicti (ideſt in Eccleſia Caſſinenſi) ante Paſcha, Rituale ſive Ordinarium ejuſdem monaſterii tempore Oderiſii Abbatis deſcriptum, & Farfenſes conſuetudines. Primum ex MS. codice Auguſtano ante annos nongentos exarato vulgavit noſter Mabillonius in veterum Analectorum tomo 4. eumdem poſtea paulo auctiorem tempore Berthariì Abbatis deſcriptum reperit in monaſterio Caſſinenſi, mihique ultro, uti & alia multa, communicavit. Ordinarium Caſſinenſe inveni Pariſiis in domo inſtitutionis Oratorij Domini Ieſu, ubi ad calcem Breviarii ejuſdem monaſterii litteris Longobardicis ſcriptum aſſervatur, mihique à R.P. domus Inſtitutionis Bibliothecario benignè commodatum eſt. Farfenſes conſuetudines ex MS. codice Vaticano annorum circiter 700. Romæ exiſtens deſcripſit noſter Iohannes Durandus, eaſdemque eſſe cum Romanis S. Pauli, nobis poſt incœptam hujus operis editionem tranſmiſſis, deprehendi.

Germaniæ ritus antiquos, quales ſæculo decimo in omnibus paſſim monaſteriis obſervabantur, exhibuit eodem MS. Einſidlenſis ante annos 700. exaratus.

Conſuetudines Angliæ veteres habemus, tum in Regulari concordia Monachorum Sanctimonialiúmque Anglicæ nationis, quam ſub Eadgaro Rege compoſuit S. Dunſtanus, non quaſi novas aliquas ceremonias inducens, ſed potius antiquas uti ipſe teſtatur, à ſuperſtitioſis vitioſiſque ritibus expurgatas confirmans; tum in Statutis Lanfranci, quæ integro poſt ſæculo in præcipuis Angliæ Abbatiis recepta erant.

Multò plura nobis ſuppeditarunt Galliæ monaſteria. Ex Corbeienſi habuimus vetus Calendarium cum ordine celebrandi divini officii in Majori hebdomada; utrumque ab annis circiter 800. ſcriptum, antiquum Ordinarium ab annis 600. conſuetudines à 300. & Rituale cum recenti Calendario anno 1411. à Stephano *De Renty* Officiali compactum cum prædicto Corbeienſi ordinario extant antiquæ Cluniacenſis monaſterii conſuetudines tempore S. Hugonis à Bernardo Cluniacenſi monacho ſcriptæ, longe auctiores iis, quas Specilegii tomo 4. ex Vdalrico vulgavit noſter Acherius. Ab his haud multum diſcrepant Divionenſes S. Benigni, quas ab annis circiter 600. eleganter ſcriptas ex Divionenſi monaſterio accepi cum Rituali de novitiorum profeſſione & mortuorum ſepul-

tura. Ex ejusdem quoque Asceterii bibliotheca Beccensis monasterii Rituale annorum circiter 400. mihi suppeditatum est, Beccenses insuper Usus antiquos reperi in monasterio Lyrensi, quorum duplex exemplar uno in volumine continetur, unum brevius annorum circiter 500. alterum auctius annorum 400. Lyrenses Consuetudines exhibuerunt duo codices MSS. qui annos 300. superare non videntur. Collectaneum S. Petri supra Divam anno 1273 exaratum est, Ordinarium ejusdem cœnobii non multo post. Ejusdem videntur esse ætatis Consuetudines S. Dionysij in Francia, quas in duplici codice MS. offendi; uno in Dionysiano monasterio ante annos 400. scripto; altero paulo post in locupletissima bibliotheca Colbertina, quem cum Tullensi S. Apri Ordinario annorum, 400. & Cõsuetudinibus Canonicorum regularium S. Ruffi annorum 500. pro solita in omnes, sed in nostros præsertim urbanitate humanissimè mihi commodavit ejusdem bibliothecæ Præfectus Stephanus Baluzius, eruditione clarissimus, libris editis omnibus notus, & adjuvandis viris litteratis natus. Præter hos duos Consuetudinum S. Dionysii codices, tertium insuper, at recentius scriptum occurrit mihi in Dionysiano monasterio, quo semel tantum aut secundo usus sum. Ab his non multum recedunt Compendienses S. Cornelii, quæ, ut & Laudunenses S. Vincentii, Parisienses S. Germani, duplexque Breviarium Parisiense annorum sunt 300. Rituale Anianensis monasterii lacerum annos habet 400. Porro quod de ætate MSS. hîc ponimus, non sic intelligi volumus, quasi tunc primum instituti essent Ritus in iis contenti: nam longè antiquiores esse pro explorato habetur: Sed ætatem hîc annotamus non Rituum, sed codicum, ex quibus si quod deduci queat argumentum, non de Rituum recenti institutione, sed de constanti eorum ab antiquis traditione ad ea usque tempora quibus descripti fuerunt eorum libri, interpretandum est: quamvis haud eamus inficias, nonnullos subinde processu temporis iis insertos fuisse, quos facili negotio deprehendent rerum antiquarum periti.

Præter enumeratos monasticorum Rituum codices sive manu scriptos sive editos, qui singulis cœnobiis singuli proprii fuisse videntur: Insigniorum etiam Ordinum seu Congregationum, puta Cartusiensium, Cistercienfium, Grandimontensium, Bursfeldensium & Casalinorum Usus & Consuetudines scrutatus sum. Cartu-

ſienſes repræſentarunt Statuta Guigonis, Statuta Rifferii, (antiqua ſolent appellare) Statuta Guillelmi Raynaldi, (nova dicuntur) Statuta Franciſci à Puteo in tertia compilatione contenta, ac tandem Ordinarium Cartuſienſe anno 1581. typis Pariſinis mandatum, cum Miſſali anno 1541. impreſſo. Ciſtercienſes complectitur Nomaſticon Ciſtercienſe, in quo continentur liber Vſuum, Inſtituta, Inſtitutiones, antiquæ & novellæ definitiones Capitulorum generalium Ordinis Ciſtercienſis. Grandimontenſes offendimus in Conſuetudinibus Guillelmi Pellicerii primi Grandimontenſis Abbatis, qui unà cum ſtatutis nonnullis ejuſdem ordinis MSS. aſſervantur in bibliotheca S. Germani à Pratis. Bursfeldenſes in Ordinario & ceremoniali ante annos ducentos; Caſalinorum item in Ceremoniali anno 1531.compilato habentur.

Præſentem igitur collectionem ex his omnibus libris adornavi, in quibus quidquid reperi, confirmare, quidquid defuit ſupplere ſtudui ex diverſis Sanctorum actis, monaſteriorum Chronicis & Hiſtoriis, antiquis Monachorum regulis,aliiſq; probatis auctoribus perpluribus, quorum laudatas à me ſententias anſulis includi curavi. In fine habes duplicem indicem; unum voces exoticas minuſque uſitatas explicantem; alterum rituum hoc in volumine contentorum. Ceterum cùm alienis curis hujus editionis executionem demandare coactus fuerim; fieri minimè potuit, ut abſente me, typographis ſcripturæ minus bene pictæ nondum aſſuetis, errata quædam non ſubrepſerint; tametſi laudare ſatis nequeo diligentiam ac ſollicitudinem urbaniſſimi viri Iohannis Aniſſonij, civis ac Bibliopolæ Lugdunenſis, qui non modo operis editionem, verum etiam ejuſdem correctionem quantùm ipſi per curas varias& negotia quibus diſtrahitur, licuit, in ſe ſuſcipere non eſt gravatus.

Ceterùm ſi hanc Rituum monaſticorum collectionem fratribus noſtris, quorum præcipuè causâ hunc laborem aggreſſus ſum, aliiſque rerum ſacrarum ſtudioſis viris probari intellexero, ad conſimilem Rituum eccleſiaſticorum editionem operam ac diligentiam meam applicare non refugiam.

INDEX

INDEX
LIBRORUM ET CAPITUM.

LIBER PRIMVS.
De Ritibus quotidianis.

LIBER SECUNDUS.
De Ritibus per hebdomadam & mensem contingentibus.

LIBER TERTIUS.
De Ritibus per annum contingentibus.

LIBER QUARTUS.

De Festis.

LIBER QUINTUS.

De Ritibus incertis temporibus contingentibus.

FACVLTAS REVERENDISSIMI PATRIS GENERALIS.

FRater CLAUDIUS BOISTARD humilis Superior Generalis Congregationis S.Mauri in Gallia, Ordinis S Benedicti. *Libros quinque de Antiquis Monachorum ritibus, & variis Ordinariis, Consuetudinariis, Ritualibusque MSS. ex Antiquis Monachorum Regulis, ex diversis Sanctorum actis, Monasteriorum Chronicis & Historiis, aliisque probatis auctoribus permultis collectos studio & cura D. EDMVNDI MARTENE, ejusdem congregationis Presbyteri & Monachi*; & à quibusdam nostræ Congregationis Theologis examinatos & probatos, typis mandari permittimus. Datum in Monasterio S.Germani à Pratis, die 25. Novembris anni 1687. sub signo & sigillo nostro, & Secretarij nostri subscriptione.

Fr. CLAUDIUS BOISTARD, Generalis.

De mandato Reverendissimi Patris Superioris Generalis.

Fr. GEORGIUS LAUVEL, Secretarius.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

AVctoritate Regiâ sancitum est ne quis librum *de Antiquis Monachorum Ritibus* intrà duodecim annos imprimat, aut alibi impressum in hoc regno divendat, præter ejus Auctorem R.P.D. EDMUNDUM MARTENE, Presbyterum & Monachum Congregationis S.Mauri Ordinis S.Benedicti, aut eos quibus id juris concesserit, hocque omnibus perinde clarum, notum, indictum habeatur, ac si Regij diplomatis sententia operis initio præfigatur, finive postponatur. Qui secùs faxit, librorum confiscatione, aliisque pœnis Regio Diplomate declaratis mulctabitur. Datum Parisiis die quinta Decembris 1687. De mandato Regis signatum BULTEAU.

Idem R. P. EDMUNDUS MARTENE jure suo cessit, ANISSONIIS, IOANNI POSÜEL, & CLAUDIO RIGAUD Bibliopolis Lugdunensibus. Desiit primæ editionis prælum die decima Decembris 1689.

DE ANTI

DE ANTIQVIS MONACHORVM RITIBVS LIBRI QVINQVE.

LIBER PRIMVS DE RITIBVS QVOTIDIANIS.

CAPVT PRIMVM.

Quo ritu veteres Monachi nocte surgerent.

1. IN quotidianis veterum Monachorum ritibus scribendis, non tam materiæ dignitatem, quàm ipsam exercitiorum seriem attendendam existimavi. Quapropter ab ipso diei principio exordium ducens, ante omnia antiquum Monachorum surgendi modum referre mihi proposui: ubi quatuor potissimum exponenda sunt. 1. Quanam hora veteres Monachi surgerent. 2. Quomodo horam illam observarent. 3. Quo pacto sese excitarent. 4. Denique quænam surgendo præstarent.

2 Primum quod spectat, licet ut unam surgendi regulam Prophetæ Regis exemplum, qui media nocte surgebat ad confitendum Deo, sibi proposuerint quotquot extitère veteres Monachi; tamen quia, ut benè notavit Cardinalis Bona, medium noctis duobus modis sumi potest; strictè pro eo temporis puncto, quod æqualiter distat ab exordio noctis,

& ab ejus termino; & latè, pro quocumque temporis ſpatio, quod eſt inter duo ejuſdem noctis extrema: hinc varia apud eos exorta eſt ſurgendi diverſitas. Alij enim ſtrictè & ad litteram prophetica verba accipientes, ne uno quidem momento citiùs aut tardiùs media nocte ſurgebant: Tales erant qui ad galli cantum vigilias nocturnas celebrabant, de quibus S. Chryſoſt. homilia 59. ad popul. Antioch. & homil. in Epiſt. 1. ad Timoth. *Galli cantu continuò Præpoſitus aſſiſtit, pulſatque modicè pede jacentem, ſicque omnes unà protinus excitat*; nam gallus tunc primùm cantare incipit, cùm nox in ſuo curſu medium iter peregit, & declinare incipit; unde etiam in antiquis Miſſalibus prima Miſſa quæ in die Natalis Domini media nocte celebrari ſolet, inſcribitur *Miſſa in galli cantu*. Tales etiam haud dubium erant qui ſub Sancti Baſilij inſtitutis agebant; ter enim nocte laudes Deo perſolvebant; ſcilicet noctis initio, media nocte, & ante diluculum. Similiter qui Abbatis Iſaiæ regulam obſervabant, in cujus num. 57. lego: *Mediam noctem ad invigilandum orationi decerne, alteram verò medietatem requiei corporis tui.* S Columbanus etiam in regulæ c. 7. ad nocturnas vigilias medium noctis aſſignat, ſicuti & regula M S. incerti authoris cap. 2. Sed & Sanctimoniales in S. Eudociæ parthenone viventes *de more* circa mediam noctem ſurgebant, ex ejus vita n. 33. apud Boll. 1. Mart. Eadem hora ſurgunt etiam nunc alij communiter Ordines Religioſi, quod & ſumma cum laude obſervant Cathedralis Eccleſiæ Pariſienſis Canonici.

S Baſil. Reg. fuſ. c. 37.

3. Alij verò quibus plus cordi erant vigiliæ quàm ſomnus, etiam ante mediam noctem ſtrato exſurgebant ad confitendum Deo, quales erant S. Urſi Abbatis diſcipuli, qui media nocte in oratorio vigilaſſe leguntur apud Gregorium Turonenſem; quos proinde antea ſurrexiſſe oportebat. Ex his inſigne nobis exemplum ſuppeditat Ruffinus in illis fratribus, qui quatuor noctis horis dormiebant, quatuor pſallebant, quatuor laborabant: ad quos noſtra ætate accedunt Monachi Cartuſienſes qui quotidie duabus ante mediam noctem horis ſurgentes, maximam ejus partem Divinis laudibus impendunt, quamvis in ſui prima inſtitutione longè tardiùs ſurrexiſſe facilè colligas ex Guigonis Statutis, quæ vigilias ita determinant ut facto poſt nocturnos intervallo, *quod ad plus ſeptem pœnitentiales Pſalmos capere valeat Sequantur deinde Matutinæ Laudes, quas à Calendis Octobris uſque Paſcha lux terminat, exinde inchoat.*

l. de vit. Par. c. 10.

l. 3. de vit. Patr. n. 199.

cap. 29.

4 Ex oppoſito S. P. Benedictus inſignis Monachorum Patriarcha, & diſcretione præcipuus, habita infirmitatis humanæ ratione diſcipulos ſuos modicè ampliùs de media nocte dormire conſtituit, ut jam digeſti & alacres ſurgerent ad vigilias nocturnas celebrandas hora noctis octava. Quomodo autem intelligenda ſit illa noctis octava hora, à

Reg. S. B. c. 8.

a Eandem horam ad ſurgendum Canonicis aſſignat Crodegangus Metenſis Ep. in Regula pro ipſis edita c. 15. Spicileg. tom. 1. & ordo Rom. in cœna Domini.

nobis expositum est in Commentario Regulæ Benedictinæ cap. 8. Non defuerunt tamen è nostris qui etiam media nocte surgerent, ut sunt Bursfeldenses in Germania, Vallisoletani in Hispania, & pleræque Sanctimoniales in Gallia.

5. Mediam Magister iniit viam. Hic nimirum habita ratione tempo- Reg. mag.
rum, hyeme qua prolixiores sunt noctes ante gallorum cantum; æ-
state qua breviores, postea discipulos suos surgere instituit: [In officio c. 33.
nocturno, *inquit*, uno tempore psallantur ante pullorum cantum in hyeme nocturni, dicente Propheta, Media nocte surgebam ad confitendum tibi; & de æstate item dicit, Nocte vigilat spiritus meus ad te Deus: Hoc est de parte aliqua noctis post pullorum jam cantum signum fiat surgendi. Sed hoc à vigilantibus in hyeme cavendum est, ne nocturnos pullos aut antecedat aut deprehendat, quia largent noctes in tempore hyemis.

6. Simile aliquid de Parisiensibus nostris S. Germani reperio in antiquis eorum consuetudinibus manu exaratis, in quibus legitur: [Dominica prima in Adventu Domini debent pulsari Matutinæ circa mediam noctem, vel ante; ita quod non gravetur conventus; & sciendum quod debent pulsari Matutinæ de nocte à festo S. Augustini usque ad Dedicationem; & de die debent pulsari à Dedicatione usque ad dictum Festum Beati Augustini; hoc est à die Aprilis 21. ad diem Aug. 28. c. 3.

7. S. Fructuosus Bracarensis Episcopus ter nocte laudes Deo à suis Monachis persolvi constituit, scilicet ante mediam noctem, media nocte, Mon.
& ante Matutinum. Hos omnes superabant Abbatis Ammonij dis- Eccles.
cipuli, quorum, teste Palladio, *quidam tota nocte nequaquam dormiebant;* Græc.
sed sedentes, vel stantes usque ad mane perseverabant in oratione tom 3. p. 164.

8. Sed cùm illis temporibus non essent horologia, quæret aliquis quo modo statutas sibi surgendi horas, quas per diem ex cursu solis, vel ejus umbra metiebantur, nocte dignoscere possent; & hoc est secundum, quod hîc nobis exponendum proposuimus. Illud verò sex potissimum modis præstabant. Nam primò antiqui Monachi teste
Cassiano ex aspectu siderum nocturnæ synaxeos horam explorabant: L. 2.
[Is autem, *inquit*, cui religiosi conventus commonitio, vel synaxeos c. 17.
cura committitur non passim, ut libitum est, nec pro ut nocte fuerit expergefactus, aut opportunitas eum somni proprij seu insomnij coartat, fratres etiam ad quotidianas vigilias exsuscitare præsumit; sed quamvis eum consuetudo diurna horâ solitâ evigilare compellat; tamen sollicitè frequenterque stellarum cursu præstitutum congregationis tempus explorans ad orationis eos invitat officium.] Idem à nostris Cluniacensibus observatum fuisse colligitur ex relatione de miraculis S. Hugonis, quæ habetur in Bibliot. Clun. pag. 448. & à Sanctimonialibus S. Odiliæ Hoemburg. ex quibus una, [sanctarum fœminarum, cujus ministerium erat horam divini officij prævidere, surgens egressa est foras, ut stellis contemplatis, sciret si jam esset tempus ad signum no-

cturnale pulsandum,] ut scribit anonym. in vita S. Odiliæ n. 17. & Append. ad sæc. 3. p. 493. Similiter Drogo ex Cœnobita Floriacensi factus
„ eremita, explorabat stellarum in ortu competentis horæ adventum,
„ in qua Deo & protectori suo laudum præconia sancto persolveret Benedicto, teste Aimoino in lib. 1. de mirac. S. Bened. n. 15. sæc. 4. part. 2. p. 361.

9. Secundò ex lectionis prolixitate, aut psalmorum numero, quos
Opusc. observator horarum recitarat, præstitutum vigiliarum tempus agnosce-
13 c 17 bat: [Porro psallendi sibi faciat consuetudinem, inquit Petrus Damiani,
„ si discernendi horas quotidianam habere desiderat notionem; ut quan-
„ documque solis claritas, sive stellarum varietas nubium densitate non
„ cernitur, illic in quantitate psalmodiæ quam tenuerit, quoddam sibi
„ velut horologium metiatur.] Hunc ritum indicat Conc. Turon 2. c. 14. statuens, *ut schola labore communi construatur, ubi omnes jaceant, aut Abbate, aut Præposito gubernante, ut dum duo vel tres vicissim & legunt, & excubant, alij consolentur.* Ubi obiter observandum est, in nonnullis olim monasteriis aliquos ex fratribus tota nocte vigilasse, qui reliquos
Reg. hora præstituta excitarent. Sic Regula Magistri duos quotidie fratres
Mag. vigilare constituit, ut alios statuta ad vigilias hora expergefacerent,
c. 31. quos & *Vigilgallos* nominat; duos autem vigilare jussit, ut si quem forte somno opprimi contingeret, alter ejus fratris suscitandi vices; expleret. Hi in Ordine S. Benedicti erant Decani sive seniores, qui nocte solliciti super Decanias manebant, vigilias noctis custodientes, & lectos frequenter circumeuntes, ut docent Hildemarus & Bernardus Cassinens. super Reg. S. Bened. c. 22. Hujus rei praxim videre est in vita
Inter „ S. Leobini; [cui obedientiæ humilitate cellarium creditum & temperan-
act. ss. „ darum cursus horarum, & vigiliarum diligentia committitur. Qua oc-
O S. B. „ cupatione detentus per diem se lectioni vacare non posse comperiens
sæc. 1. „ declinantibus ad dormiendum monachis pernoctabat intentè; & in vita
pag. „ Aicadri Abbatis n. 28: Quadam nocte ille Pastor egregius *vigilias di-*
123. „ *vinas* super gregem Dominicum faciens fratribus omnibus *præter custo-*
Sæc. 2 „ *dias* in lecto soporatis, vidit in parte meridiana umbram horribilem, &c.
p. 965.

10. Tertiò ex ceræ ardentis candelæ consumtione. Ita Divionenses S. Benigni consuetudines c. 6. de Apocrisario seu principali Sacrista, *Horologium*, inquiunt *dirigit, & diligenter temperat; de quo cùm fieri possit ut aliquando fallatur, ipse notare debet in cereo, & in cursu stellarum, vel etiam lunæ, ut alios surgere faciat.*

Hild. 11. Quartò clepsydris sive aquariis horologiis utebantur; hinc Hil-
in c. 8. demarus; *Qui hæc rationabiliter vult facere, horologium aquæ illi necessa-*
Reg. *rium est.*
S. B.

12. Quintò gallorum cantu ut plurimum regebantur Monachi, ad
In „ quem etiam nonnulli vigilias celebrabant. Regula S. Posthumio ab
ejus „ Angelo tradita n. 11. [Experrectis nulla de sæcularibus caussa inge-
vita „ renda, donec ad galli cantum fraternarum orationum communis hora
c. 8, „

succedat: S. Joannes Chrysostomus Monachorum vitam describens “ l. 1.
in homil. 59. ad popul. Anthioch. Postquam gallus cantavit, statim “ de vit.
veniens Prælatus, & pede solum simpliciter cædens omnes excitavit; “ Pat.
mox statim surgentes stant hymnos canentes propheticos multa cum “
vocis consonantia. Regula vivendi Monachis à S. Davide præscripta “
apud Boll. 1. Mart *Pullorum verò cantu excitati, Orationi & genuflexioni operam dantes, totam deinceps noctem insomnem ducebant.* Galli cantum observabant haud dubium nostri Meldenses S. Faronis quorum basilicæ so[n]us signi cum gallo plaudenti respondisse dicitur apud Hildegarium in vita S. Faronis c. 120. sæc. 2. Similiter qui sub S. Philiberto in Quinciacensi monasterio vivebant; *Hi enim gallo canente nocturnale initiantes officium* leguntur in vita S. Aicadri Abbatis n. 8. sæc. 2 p. 956. Idem de Stabulensibus nostris asserendum est, de quibus Godescalcus in Vita Sancti Landeberti Episcopi n. 5. sæc. 3. part. 1. p. 71. *Citiùs*, inquit, *gallorum cantus adfuit, nec mora fratres monasterij pulsato signo ingrediuntur ad vigilias.* Denique posteris temporibus excitatoriis usi sunt horologiis[a] paulò ante vigilias aliquem ex fratribus edito strepitu excitantibus, reliquos mox excitaturum: Horum usus ab annis ampliùs quadringentis videtur apud Bernardum Cassinensem in Regulæ Benedictinæ cap. 8. ita scribentem: [Facta autem jam hora octava, modicum erit amplius de “
media nocte, quando surrexerit *horologio excitante* qui habet horolo- “
gium custodire, & accensis lucernis Ecclesiæ, quæ poterant propter pro- “
lixitatem noctis fuisse obscuratæ, ac pulsatis campanis ad dormientium “
fratrum excitationem potuit transire dimidia octavæ horæ antequam “
surrexerint Fratres.] Ubi etiam obiter observandum est eum, cui alios “
excitandi cura commissa erat, solitum fuisse ecclesiæ lampades accendere priusquam surgendi signum faceret, quem fortè ritum respicit locus ex miraculis S. Marij Abbatis n. 4. ubi dicitur *quod quadam vice quidam vir Religiosus ejusdem viri Dei basilicæ custos cum circa medium noctis ad ecclesiam veniret ut lumen lampadi daret, extinctum reperit.* (Sæc 1. Bened.) Et anonymus in l. 3. de gestis sanctorum Rotonensium c. 5. *Cum autem custos ex more evigilasset, ut lampades recrearet &c.* (Sæc 4. part 2. p. 118.) Ubi verò surgendi hora advenisset, is cui alios expergiscendi cura commissa erat, qui ut plurimum erat[a] Abbas seu Prælatus, ut suprà vidimus ex S. Joanne Chrysostomo; quod etiam erga Clericos olim præstabat Episcopus, ut adnotavit Mabillonius noster agens de cursu Gallicano in Appendice ad Liturgiam Gallic. n. 40. Fratres excitabat, idque variis modis pro consuetudine locorum, nutu ac voluntate Abbatum.

13. Primò enim alij propter silentij religionē dormientes solo corporis motu excitabant, ut patet ex citato Joanne Chrysostomo in homil. 59. ad pop. Antioch. & in Epist. 1. ad Timoth. *Galli cantu continuò Præpositus*

[a] S. Ausbreberta Abbatissa Pauliacensis Sorores excitabat ad nocturnas vigilias, ex ejus Vit. n. 16. sæc. 3. part. 1 p. 34. S. Corbinianus ad matutinas laudes clerum excitasse legitur in ejus Vita ab Aribone scripta, n. 23. sæc. 3. part. 1. p. 512.

assistit, pulsat modicè pede jacentem, sic una omnes protinus excitat.

14. Secundò voce aliqua altiùs prolata & decantata; & ita excitabantur Pachomiani: [Audito signo excitantis, *inquit Reg. S. Pachomij*, aut voce psallentis, omnes surgant currentes ad orationem; & in Vita S. Pachomij c. 45. ab hora nona usque ad illud tempus quo frater qui nocturnis orationibus præerat *vocem mitteret*, & ad præces solitas excitaret instantiam suæ supplicationis extendit. Quænam autem esset illa vox omnino me fugit; constat tamen ex sancto Augustino vocem *Deo gratias* à Monachis valde frequentatam; ex S. Hyeronimo voce *alleluia* vocatos fuisse ad collectam, quibus uti etiam Pachomiani potuerunt, aut fortè hymno aliquo, vel psalmo ad rem venienti, puta, *In noctibus extollite manus vestras in sancta & benedicite Dominum*, & similibus.

l. 1. de vit Pat.

15. Tertiò ligneo crepitaculo; Hinc Leo Imperator in panegyrico de S. Chrysostomo: *His adhuc dubitantibus excubitor ad matutina cantica excitat ligni pulsibus*. Nostri quoque Einsidlenses Monachi ad *sonitum ligni* surrexisse leguntur in consuet. Germaniæ n. 4.

P. 8. de vit Pat. c. 104.

16. Quartò malleo dormientium Fratrum ostium percutiebant; sic Adolius Tarsensis *tempore consueto excitatorio malleo pulsabat cellas omnium, eos congregans ad oratoria*: & S. Ephrem. [Quando fores tuas noctu Frater pulsaverit, inquit, ut ad collaudandum Deum consurgas, promtè atque alacriter te erige, ut & negligentes promtitudinem tuam cernentes, animam suam ad sobrietatem vigilantiamque excitent. His omnibus excitandi modis apud antiquos Monachos usitatis uti potuerunt & nostri Benedictini, quos etiam aliis usos fuisse legimus.

Paræ. 19.

17. Quintò enim squilla sive campanula Fratres excitabant, ut habetur in vita Sancti Benedicti Abbatis Anianensis n. 52. [Primitus siquidem quàm signum horis nocturnis pulsetur, in Fratrum dormitorio squillam tangere jussit ut priùs Monachorum congregatio orationibus fulti propria residerent per loca.] Sic in Fontanellensi Monasterio *ad matutinas vigilias de præfato Apostolo* Andrea *persolvendas noster Percetarius nolam pulsavit pro Fratribus excitandis*, inquit Ingulfus ex Priore Fontanellensi Abbas Croylandensis in hist.

Sæc. 4. Ben. part. 1.

18. Sextò sola Ecclesiæ campana, ut ex citato supra Bernardo Cassinensi colligitur: *Et pulsatis campanis ad dormientium Fratrum excitationem*; quod clariùs patet ex Petro Venerabili lib. 1. Mirac. c. 17. ubi loquens de Algero Monacho novitio, sic habet: Visum verò est ei quod signum in Ecclesia *more solito ad nocturnas laudes fratres excitans* pulsaretur, surrexit ergo & campanam, ut videbatur, fortiter resonantem audiens, ad Ecclesiam festinabat. Et sane assueti statuta quotidie hora surgere solo hoc signo facilè expergefieri possunt.

Bern. Cass. in c. 8. Reg. S. B.

19. Septimò pedum tripudio excitatos fuisse nostros videmus in antiquis consuetudinibus Monasterij Floriacensis, ubi legitur quod quodam tempore solito sonitu Fratres non excitentur, sed ejus loco *Prior*

primus surgens tripudio pedum, & incessu duriori incedens expergefaciat soporatos; & in MS. consuetudinibus Regalis S. Dionisij in Francia Monasterij feria secunda in Rogationibus: *cum autem voluerit Prior ut surgant, sonitu pedum eos excitet.*

20. Octavò pueri virga excitabantur à suis Magistris, ut in MS. Corbeiensis Monasterij ordinario legimus. Ubi de Rogationib. *Tamen postquam pueri legere incipiunt, quos ad horam competentem Magister cum* VIRGA EXCITAT *quam quietius potest, amplius jacere non præsumunt.*

21. Nonò denique Magister in Regula hunc excitandi morem in- Regul.
stituit: Ubi advenisset hora surgendi constituta, qui ex duobus vigilgal- mag.
lis sive excitatoribus reperiebatur vigilans collegam suum lentè excita- c 31.
bat, amboque surgentes ad lectum Abbatis cum reverentia veniebant, ubi oratione facta, dicebant sibi lentè hunc versum, *Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam*, quo completo, mox pulsantes pedes Abbatis suscitabant eum: eo expergefacto dicebant simul *Deus*, quo audito Abbas surgens intrabat oratorium, & percusso indice tandiu orabat, quandiu universi Fratres ingressi essent.

22. Quartum quod attinet, scilicet quænam surgendo veteres Monachi observarent omnino tacuit S. Benedictus, contentus dicere, ut [Facto Reg.
signo absque mora surgentes festinent se prævenire invicem ad opus S. Ben.
Dei, cum gravitate tamen & modestia; & ut surgentes ad opus Dei se c 22.
moderatè cohortentur propter somnolentorum excusationes:] quare quod ille silentio prætermisit, aliunde nobis repetendum est.

23. Primò itaque antequam Fratres surgerent singulorum lectos visi- c. 3.
tabat Præpositus. Sanctus Fructuosus Bracar. Episcopus in Regula: [Priusquam surgant cæteri, *inquit*, à vigiliariis Fratribus Præpositus excitetur, ut cum benedictione sua & signum moveatur, & cunctorum lectula ab eo priusquam consurgant, strenue visitentur. Hoc quoque in omnibus nocturnis orationibus gerat, ut semper prior surgat Præpositus, quam ad surgendum reliqui moneantur; ut ipse videat quis quomodo jaceat, ut aliquam lasciviam per incuriam quietionis dormiens incurrat.] Idem ad omnes cursus nocturnos cùm surgunt
Præpositis faciendum injungit Regula cujusdam ad Virgines, ut c. 2.
sciant quæ cum fervore, vel quæ cum tepiditate ad cursum assurgunt, & eas quas tarditate, vel segnitia culpabiles repererint, prout culpa vel ætas fuerit, aut increpatione aut flagello corripiant.

24. Secundò expergefacti omnes simul unà surgebant: [ad no-
cturnas cunctis diebus, *inquit Regula S. Ferreoli*, ita omnes celeriter c. 13.
pariterque consurgant, ut cunctis simul concurrentibus nullus inveniatur venisse posteriùs.

25. Tertiò è lecto prosilientes signo crucis frontem muniebant cum c 14.
invocatione sanctissimæ Trinitatis, vel divini adjutorij petitione. Ita regula cujusdam ad Virgines [ad cursum verò cum festinatione

ſurgentes, ſignum crucis fronti inferatur, ſimulque ſub ſilentio dicatur: Deus in adjutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me feſtina.] Item habet Grimlaïcus in regula Solitariorum c. 50.

Sæc. 4. Bened. part. 1. 26. Quartò aqua luſtrali ſeſe perfundebant, ut ſuis præſcripſiſſe legitur Sanctus Benedictus Abbas Anian. apud Ardonem in ejus vita num. 52. Surgentes verò concitè juxta quod Regula præcipit, Fratres aquis ſe ſanctificatis perfundant.

c. 50. 27. Quintò pergit Grimlaicus in prædicta Solitariorum Regula, [& hoc cantantes, *ſcilicet* Deus in adjutorium, mox ad oratorium pergant, & proſtrati in terra humiliter cum lachrymis & gemitu orent. Expleta autē oratione neceſſaria corporum ſuorum provideant. Inde revertentes illicò nocturnum officium ſolemniter & devotè incipiant.] Noſtri verò econtra primùm corporeæ neceſſitati conſulebant, deinde in oratorium convolabant, ut ex ordine converſationis Monaſticæ didicimus, in quo antiquum ſurgendi ritum legimus in hæc verba: [Nocturnis horis cùm ad opus divinum de lectulo ſurrexerit Frater, primùm ſignum c. 1. ſanctæ crucis imprimat ſibi per invocationem Sanctæ Trinitatis; deinde dicat verſum *Domine labia mea aperies*; inde pſalmum *Deus in adjutorium meum intende*, totum cum *Gloria Patri*. Tunc provideat ſibi corpoream neceſſitatem naturæ, & ſic ad oratorium feſtinet pſallendo pſalmum *ad te Domine levavi animam meam*, intrans cum ſumma reverentia & cautela, ut aliis orantibus non impediat. Tunc proſtratus in loco congruo effundat preces in conſpectu Domini magis corde quàm ore; ita ut illius vox vicinior ſit Deo quàm ſibi, tunc referat gratias Deo creatori ſuo, ita dicendo: *gratias tibi ago omnipotens Pater, qui me dignatus es in hac nocte cuſtodire, deprecor clementiam tuam piiſſime Domine, ut concedas mihi diem venturum ſic peragere in tuo ſancto ſervitio cum humilitate & diſcretione, qualiter tibi complaceat ſervitus mea, & praſta mihi hodie cum ſumma patientia tibi gratum exhibere ſervitium.* Cùm verò noviſſimum ſignum ſonuerit, tunc omnes ſint parati ſtantes in loco ſuo in choro per ordinem.] Eadem iiſdem penè verbis offendes apud S. Dunſtanum in concordia regulari Anglicæ nationis Monachorum Sanctimonialiumque. Quid verò interim ex ſtatutis à S. Benedicto Anianenſi Abbate apud Ardonem, loco ſupra citato didicimus, ubi poſt prædicta verba ita ſubdit: [Et cuncta altaria humiliter, & cum reverentia percurrant, & ſic demum ad propria loca accedant; ſintque parati ut cùm tertium pulſaverit ſignum, abſque mora ſurgentes attonitis auribus, Sacerdotem expectent, qui officium incipiendi ſortitus eſt.

28. Porro quid in illa altarium circuitione agerent, ex antiquis Ger- n. 32. maniæ conſuetudinibus accipiendum eſt: [Hyemis tempore, ut Regula præcipit, poſt mediam noctem pulſetur ſignum in dormitorio, omneſque ſine mora ſurgentes pergunt ad neceſſaria qui volunt. Dehinc inſonat ſignum in eccleſia, illucque concurretur cum gravitate,

& faciunt tres orationes dividendo ſeptem pſalmos, & circuiendo altaria. Interim alia ſigna pulſantur, quouſque Dominus Abba intrat in chorum, & tunc incipient nocturnos.] Optabit forte an aliquis ſcire quænam eſſent illæ tres orationes, a quas altaria circuiendo recitarent; quapropter ſic eas ex citata jam Concordia Dunſtani ſubjicere operæ pretium exiſtimavimus.

29. [In prima itaque oratione, *inquit ille*, decantet tres primos pœnitentiæ pſalmos, cum oratione Dominica, uti in ſequentibus, pro ſe ipſo primùm intercedendo; poſt hos orationem iſtam: *Gratias tibi ago omnipotens Pater, qui me dignatus es in hac nocte cuſtodire, deprecor clementiam tuam miſericors Domine, ut concedas mihi diem venturum ſic in tuo ſancto ſervitio peragere cum humilitate & diſcretione, ut tibi complaceat ſervitus noſtra. Per Dominum, &c.*

30. Inde veniat ad ſecundam orationem, ubi ſequentes duos dicat pſalmos pro Rege & Regina, atque familiaribus cum oratione: *Deus qui caritatis dona per gratiam ſancti Spiritus tuorum cordibus Fidelium infudiſti, da famulis & famulabus tuis, pro quibus tuam deprecamur clementiam, ſalutem mentis & corporis, ut te tota virtute diligant, & quæ tibi placita, ſunt tota dilectione perficiant. Per Dominum noſtrum* &c.

31. Inde ad tertiam orationem veniens duos poſteriores pſalmos pro fidelibus defunctis decantet cum oratione: *Inveniant quæſumus Domine, animæ famulorum famularumque tuarum lucis æternæ conſortium, qui in hac luce poſiti tuum conſecuti ſunt ſacramentum. Per Dominum noſtrum &c.*

32. In antiquo Breviario Caſſinenſis Monaſterij tempore Oderiſij Abbatis deſcripto habentur ad frontem tres orationes in prima, ſecunda, & tertia genuflexione, quæ ſic incipiunt: *Domine Jeſu Chriſte, Deus verus de Deo vero* &c. *Deus qui Moiſi famulo tuo* &c. *Domine Ieſu Chriſte qui nos per paſſionem*, quæ tres orationes extant in ordine Romano ad feriam ſextam Paraſceves. Habentur præterea in prædicto Caſſinenſi Breviario tres aliæ prolixæ orationes ad beatam Mariam Virginem directæ. Item tres aliæ Petri Epiſcopi Oſtienſis quæ reperiuntur in tom. 4. operum Petri Damiani, apud quem etiam alias offendes, quas omnes hunc ad uſum compoſitas eſſe exiſtimo.

Pergit idem Dunſtanus: [Et donec quidem pueri introeant Ecclesiam, unum continuatim pulſetur tintinnabulum, ipſi quoque pueri ingreſſi ut Trinitatis reverentia ab omnibus legitimè teneatur, trina utantur oratione. Finitis verò tribus orationibus à pueris, ſonetur ſecundum ſignum, reſidentibus cunctis in ſedibus ſuis ordinatim, atque canentibus quindecim pſalmos graduum ſigillatim trina partitione uti ſuperiores ſeptem flectentes genua poſt quinque pſalmos facto ſigno à Priore. Iterum pulſatis reliquis ſignis ac finitis eiſdem pſalmis incipiant no- Ibid.

a Trinæ orationis ante nocturnos faciendæ fit mentio in vit. S. Forannani Epiſc. & Abb. n. 16. Sæc. 5. Bened.

ctumam.] Hæc autem 15. pſalmorum gradualium ante nocturnos recitatio eſt ex ſancti Benedicti Anianenſis Abbatis inſtitutione, ut ex
„ Ardone ejus diſcipulo diſcimus; ſic enim ille in ejus Vita n. 52: [Pſal-
Sæc. 4. Bened. part. 1. p. 212. „ mos autem cantare juſſit quinque pro omnibus fidelibus in toto terrarum orbe vivis; quinque etiam pro omnibus fidelibus defunctis; pro eis quoque qui nuper defuncti ſunt, qui ad notitiam ſingulorum
„ non ſtatim cauſſa pervenit, ut jugiter caneretur inſtituit nihilominus
„ quinque. Decurſis verò pſalmis quinque pronus orationi incumbat,
„ eos pro quibus cecinit Deo commendans; & tunc demum pro aliis ro-
„ gaturus initium ſumat.] Hos verò pſalmos à ſingulis in choro ſuis in locis reſidentibus poſtquam altaria, ut ſupra diximus, circuiverant, ſecretò recitari inſtituit. Porro Cluniacenſes primos quinque pſalmos pro fratribus ſuis, & omnibus fidelibus defunctis dicebant; quinque ſequentes pro ſeipſis; poſteriores quinque pro Regibus & omnibus ſuis familiaribus adhuc viventibus, ut ſcribit Udalricus in Antiq. conſ. Clun.
l. 1. c. 5. & ad ſingulas inciſiones eaſdem pene ac nos in Feria 4. Quadrageſimæ adhibebant preces. Poſtea verò pro 15. Pſalmis triginta hieme recitare communis in monaſteriis mos obtinuit, ut ſequenti capite dicturi ſumus. Vid. Vit. S. Joannis Abbatis Gorzienſis n. 81. Sæc. 5.

32. Ita ferè nocturnas vigilias ſurgendo præveniebant majores noſtri, ad quas tria nimirum ſigna pulſare ſolebant, ac primum inter & ſecundum ſignum altaria viſitabant, ſeptem pſalmos pœnitentiales cum tribus orationibus recitantes; inter ſecundum verò & tertium pſalmos graduales quindecim cum quibuſdam precibus. Non tamen omnibus
Tract. de vit. solit. placuit hujuſmodi ante nocturnos Pſalmorum recitatio. Hanc inprimis improbat Guillelmus Abbas S. Theoderici ad fratres de Monte Dei ſcribens in hæc verba: [In præveniendis nocturnis vigiliis non expe-
„ dit multitudine pſalmorum obruere intellectum & exhaurire ſpiritum,
„ vel extinguere; ſed quandiu ſobrius invenitur, pietati afficiendus eſt,
„ & ſuo itinere dirigendus ad Deum, donec dilatato corde currere in-
„ cipiat uſque ad finem operis Dei.] Et tamen ipſi ad quos ille ſcribebat Carthuſiani ex Guigonis ſtatutis nocturnum officium congruis in cella
c. 29. præveniebant vigiliis, [Quæ ab idibus Septembris, *inquit Guigo*, ſcor-
„ ſim paulatimque creſcendo in Calendis Novembris perfectæ, quin-
„ quaginta pſalmis non nimis feſtine cantandis ſufficiunt; à quo tempore
„ uſque ad Februarij Calendas taliter perſeverant; inde uſque ad Paſcha
„ decreſcendo paulatim, ad tantum ſpatium quod Matutinis S. Mariæ
„ ſufficiat rediguntur; Ex quo uſque ad prædictas Septembris Idus in
„ eadem quantitate perdurant.] Solent etiam nunc Carthuſiani inter pri-
Nov. coll. ſtatut. Carth. part... c. 23. mum ſecundumque nocturnorum ſignum tres minimùm quadrantes, aliquando integram horam inſumere; quo temporis intervallo matutinas de beata Virgine privatim recitant, aliiſque ſpiritualibus exercitiis vacant.

CAPUT

CAPUT II.

Quo ritu veteres Monachi nocturnas vigilias celebrarent.

1. DIvinis officiis antiquius esse Monachis nihil omnino debet, quibus proinde, ut ait S. P. Benedictus nihil præponendum est. Quapropter ubi primùm surrexerant prisci Monachi, id unum mente cogitabant, ut primos cordis affectus, prima oris ac linguæ verba, primos corporis motus Deo, ejusque laudibus consecrarent. Hanc ob rem statim in unum congregati vigilias nocturnas tota mentis alacritate celebrabant de quibus inquirendum est: Primò, quas in synaxi nocturna preces ac laudes adhiberent. Secundò, quas ad præscriptum à S. Benedicto officium preces addiderunt nostri. Tertiò, quosnam inter orandum ritus observarent.

2. De precibus quas in vigiliis nocturnis ad Deum effunderent antiquiores Monachi, constans & indubitata esse debet sententia; eos psalmorum decantatione, canticorum, hymnorum, antiphonarum, responsoriorumque modulatione, Scripturæ utriusque & veteris & novi Testamenti lectione, orationum sive collectarum usu & frequentia plurimùm delectatos; sed de prædictorum numero ac quantitate non ita constat. Nimirum varius pro varia Monachorum ac Prælatorum voluntate extitit usus; quæ res nos cogit ut singulorum hac de re statuta, atque probatissimorum auctorum testimonia hîc congeramus: atque ut ab Orientalibus, quos monastici propositi institutores agnoscimus, exordium ducamus; auctor est Cassianus, non unum fuisse apud eos psalmorum in nocturnis conventibus dicendorum canonem, sed multos super hac re diversos typos ac regulas sibimet constituisse. [Quidam enim vicenos seu tricenos psalmos & hos ipsos antiphonarum protelatos melodiis, & adjunctione quarumdam modulationum debere dici singulis noctibus censuerunt. Alij hunc modum etiam excedere tentaverunt: nonnulli 18. Atque in hunc modum diversis in locis diversum canonis agnovimus institutum, *inquit*, totque propemodum typos ac regulas vidimus usurpatas, quot etiam monasteria cellasque comperimus. (l. 2. de orat. c. 2.)

Sed longè aliter Ægypti Thebaidisque Monachi. [Per universam Ægyptum & Thebaidem, *inquit idem Cassianus*, duodenarius psalmorum numerus tam in vespertinis quam in nocturnis solemnitatibus custoditur, ita dumtaxat, ut post hunc numerum duæ lectiones veteris scilicet ac novi Testamenti singulæ subsequantur: In die verò Sabbati *inquit cap. 6.* vel Dominico utrasque de novo recitant testamento, (ibid. c. 4.)

» id est unam de Apostolo vel Actibus Apostolorum, & aliam de Evangeliis.
» Quod etiam totis quinquagesimæ diebus (idest à Pascha ad Penteco-
» sten) faciunt hi quibus lectio curæ est, seu memoria Scripturarum.

3. Præterea ad singulos psalmos orationem subjungebant ex eodem Cassiano c. 8. quam colligebat Sacerdos ex cap. 7. & 10. non solùm in fine officij, ut vult Carolus Cointius duplicem distinguens orationem; unam mentalem cui vacabant omnes in fine cujuslibet psalmi; vocalem aliam, cui *solus Sacerdos ac semel*, ut officium concluderet; sed etiam ad quamlibet orationem, ad quam in fine psalmorum procumbebant, ut naturaliter judicare videtur ipse Cassiani textus c. 7. persuadentq; antiquissimæ collectæ quæ in nonnullis MSS. in fine singulorum psalmorum extant. Porro tam mentales orationes singulorum, quam vocalis collecta Sacerdotis erant brevissimæ.

Ann. Eccl. ad an. 536 n. 27.

4. Hic autem nocturnæ sinaxeos celebrandæ modus antiquitùs constitutus per plura sæcula preces cuncta Ægypti ac Thebaidos monasteria
c. 4. » intemeratus permansit; [quia, *inquit Cassianus*, non humana adin-
» ventione statutus à senioribus affirmatur; sed cælitus Angeli ma-
» gisterio patribus fuisse delatus.] Cum enim convenientibus antiquis patribus in unum, ut decernerent quinam modus quotidiano cultui per universum fraternitatis corpus deberet institui, ac dissentientibus illis ab invicem, aliis quinquagenos, aliis sexagenos, aliis etiam plures pro animi fervore instituere volentibus, medius inter eos Angelus cùm psalmos undecim cum orationum interjectione decantasset, duodecimumque sub alleluiæ responsione consummasset, ab universorum oculis repente subtractus quæstioni pariter & cære-
» moniis finem imposuit, atque ut dicit Cassianus, [Exin venerabilis
c. 6 » Patrum senatus intelligens Angeli magisterio congregationibus fra-
» trum generalem canonem non sine dispensatione Domini constitutum,
» decrevit, hunc numerum tam in vespertinis, quam in nocturnis con-
» venticulis custodiri.]

5. Sed isto psalmorum canone non videtur fuisse contentus Abbas Isaias Regulæ c. 57. statuens, ut media nox ad invigilandum orationi; media requiei corporis decernatur. Multò minùs Abbas Isidorus Præs-
l. 5 de » biter in Scithi, qui de se ipso referebat: [Ego quando eram juvenis &
vit. » sedebam in cella mea, non habebam numerum psalmorum quos dice-
Patr. » bam in ministerio Dei; nox enim mihi & dies in hoc expendebatur.]
libel » Et hæc quoad Orientales, quid verò Occidentales? Antiquissimus om-
11. n. » nium ordo psallendi videtur ille quem ex Lirinensium disciplina sorori
17. » Cæsariæ aliisque sub ejus regula degentibus Sanctimonialibus tradi-
Reg. S. dit S. Cæsarius Arelatensis Episcopus in hunc modum: [In primo die
Cæs. ad » Paschæ .... ad nocturnos psallantur psalmi decem & octo; antiphonæ
virg. » minores cum alleluiaticis suis, & lectoines duæ, hymnus & capitellum:
n. 66. » hoc ordine toti septem dies sunt celebrandi. Post Pascha verò ipsi noctur-
apud » ni dicendi sunt usque ad Calendas Octobris, & usque Calendas Augusti
Boll. »
12. Ian. »

ſexta feria tantùm & Dominica vigilentur. Poſt Paſcha verò uſque ad " Pentecoſten ſexta feria ſemel reficiendum eſt, & poſt duodecimam ſex " miſſæ futuræ ſunt, hoc eſt lectiones decem & octo memoriter dicendæ " ſunt, & pòſt pſalmi decem & octo, antiphonæ tres. Poſt nocturnos verò " miſſæ tres ad librum fieri debent uſque ad lucem.] Quem locum, " quia corruptus & obſcurus videtur ita explicat Carolus Cointius: " To 1. [Poſt Paſcha verò ipſi nocturni dicendi ſunt uſque ad Cal. Oct. *id eſt*, " ann. poſt Paſcha verò iidem nocturni dicendi ſunt uſque ad Cal. Oct.] quia " Eccl. ſcilicet breviores ſunt noctes, poſt Calendas autem Octobris quia pro- " p 512. lixiores ſunt noctes, ſecundos addit Nocturnos, ut modò videbimus Quod verò dicitur *uſque ad Calendas Auguſti ſexta feria tantum & Dominica vigilentur*, id eſt citiùs ad vigilias excitentur, propter horum dierum reverentiam & prolixius officium. Deinde quia ſemel mentionem fecerat feriæ ſextæ, jejunium in ea indicit à Paſcha ad Pentecoſten, tum miſſas quæ poſt veſperas, & vigilias ejuſdem feriæ fieri deberent uſque ad lucem, id eſt uſque ad Matutinas laudes ſubjungit. Addit poſtea S. Cæſarius [à Calendis Octobris uſque ad Paſcha addite ſecundos nocturnos, id eſt pſalmos decem & octo, lectiones duas, & " hymnum: Ad primos nocturnos in primo dicite: *Miſerere mei Deus* " *ſecundùm magnam miſericordiam tuam.* In fine: *Rex æterne Domine*, à " ſecundo nocturno *Magna & mirabilia.* Alia nocte ad primum noctur- " num dicendum eſt: *Media noctis tempus eſt.* Ad ſecundum *Æterne rerum* " *conditor.* Ad ſecundos nocturnos in primis incipite *Miſerere mei Deus,* " *miſerere mei.* Poſt nocturnos legantur orationes tres, pſallantur anti- " phona, & reſponſus, & alia antiphona. Poſt hoc uſque ad lucem im- " pleantur miſſæ quatuor. Si fieri poteſt numquam minuantur, num- " quam maturius, numquam tardiùs excitentur.] Hactenus vigilia- " rum ordo ex Regula S. Cæſarij ad virgines, prout extat apud Bollandum ad diem xij. Januarij, ſed ea quæ ibidem de officio divino præſcribuntur, neque extant in Regula S. Cæſarij apud Stellartium, neque apud Holſtenium, neque in Regula S. Cæſarij Pictavij edita unà cum Vita S. Radegundis an. 1621. hicque ordo non nihil diſcrepat ab eo quem S. Cæſarius inſtituit in Regula ad Monachos, in qua capite 20 hæc ratio pſallendi decernitur: [Vigilias à menſe Octobri uſque ad Paſcha duos " nocturnos faciant & tres miſſas. Ab una miſſa legat frater folia tria, & orate " legat alia tria & levet ſe; dicite antiphonam, reſponſorium & aliam an- " tiphonam: antiphonas ipſas de ordine pſalterij.] Quidquid ſit, certè non " multum diſcrepat ab ordine pſallendi Monachorum, neque ab eo quem præſcribit S. Aurelianus tam Monachis, quàm Sanctimonialibus; eſtque antiquiſſimus.

6. Aliter S. Benedictus nocturnarum vigiliarum canonem inſtituit in hunc modum: [Hyemis tempore præmiſſo in primis ℣. *Deus in* " Reg. *adjutorium meum intende*: *Domine ad adjuvandum me feſtina.* In ſe- " S. Ben cundo ter dicendum eſt; *Domine labia mea aperies, & os meum annun-* " c. 9.

ciabit laudem tuam; cui ſubjungendus eſt tertius pſalmus, & Gloria. Poſt hunc pſalmus 94. cum antiphona, aut certè decantandus. Inde ſequatur Ambroſianum: Deinde ſex pſalmi cum antiphonis; quibus dictis, dicto ℣. Benedicat Abbas. Et ſedentibus omnibus in ſcamnis legantur viciſſim à fratribus in codice ſuper analogium tres Lectiones, inter quas & tria reſponſoria canantur; Duo ℟. ſine Gloria dicantur, poſt tertiam verò Lectionem qui cantat dicat Gloria.... Poſt has verò tres Lectiones cum Reſponſoriis ſuis, ſequantur reliqui ſex pſalmi cum alleluia canendi. Poſt hoc Lectio Apoſtoli ſequatur ex corde recitanda, & verſus, & ſupplicatio litaniæ, id eſt Kyrie eleiſon, & ſic finiantur vigiliæ nocturnæ. A Paſcha autem uſque ad Calendas Novembris
c 10: omnis ut ſupra dictum eſt pſalmodiæ quantitas teneatur, excepto quod Lectiones in codice propter brevitatem noctium minimè legantur; ſed pro ipſis tribus lectionibus una de veteri teſtamento memoriter dicatur, quam breve ℟ ſubſequatur; & reliqua omnia ut dictum eſt impleantur, ideſt ut numquam minus à duodecim pſalmorum quantitate ad vigilias nocturnas dicatur, exceptis tertio & nonageſimoquarto pſalmo.] Quæ omnia à nobis fusè ſatis expoſita ſunt in Commentario ſuper Regulam B. P. Benedicti.

7. S. Aurelianus in inſtituendis vigiliarum precibus vix, aut certè parum diſcrepat à præſcripto S.Cæſarij ad virgines pſallendi ordine:[Quotidianis, *inquit*, diebus ad nocturnos in primis directaneus dicatur *Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam*. Deinde pſalmi decem & octo, antiphona tria parvula; lectiones Apoſtoli aut Prophetarum duæ, & capitellum. Completis nocturnis dicite Matutinos. Et hæc quidem à Paſcha uſque ad Calendas Octobris; à Calendis verò Octobris alij nocturni addendi ſunt, ad primos, dicendum eſt, *Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam*; ad ſecundos, *Miſerere mei Deus miſerere mei* directaneus dicendus eſt, Pſalmi decem & octo; Lectiones duæ de Prophetis aut de Salomone. Hymnus ad primos nocturnos: *Rex æterne Domine*. Ad ſecundos *Magna & mirabilia*. Poſt dictos, quia noctes creſcunt quotidie ad librum facite miſſas tres. Unus frater legat paginas aut tres, aut quatuor, quomodo menſura fuerit libri, ſi minutè ſcriptus, aut majori forma ternas paginas: ſi minor, quatuor; & fiat oratio. Iterum legat tantùm, & fiat alia oratio: tertiò legat idem tantum & ſurgite.. Dicite antiphonam de pſalmis in ordine, poſtea reſponſum, deinde antiphonam, iterum legat alius frater, & ſic impletis tribus miſſis dicite Matutinarios canonicos.

novæ edit. pag. 41. 8. Regula incerti Authoris in appendice ad tom. 1. Operum S. Auguſtini nocturnum officium ita ordinat: [Nocturnæ autem orationes menſe Novembri, Decembri, Januario & Februario antiphonæ duodecim, pſalmi ſex, lectiones tres. Martio, Aprili, Septembri, Octobri antiphonæ decem, pſalmi quinque, lectiones tres. Maio, Junio, Julio & Auguſto antiphonæ octo, pſalmi quatuor, lectiones duæ.] Quis

author sit ille, aut quando scripserit, ignoratur, est saltem antiquissimus; nam ejus Regula reperitur in MS. Corbeiensi ante mille annos exarato Regulæ S. Augustini viris aptatæ præmissa.

9. S. Columbani cursus expressus habetur in ejus Regulæ capite 7. sed ita obscurè, ut vix intelligi possit. Quapropter ejus non verba sed sensum hîc referemus. Itaque noctes prolixiores à brevioribus distinguens, hyemis tempore, hoc est ab æquinoctio autumnali, hoc est ab 8 Calendas Octobris usque ad Calendas Februarias, triginta sex psalmos cum duodecim antiphonis ad singulas noctes dici præscribit, ita *a* ut singulis tribus psalmis una interseratur antiphona; à Calendis verò Februariis usque æquinoctium autumnale, hoc est toto vere, æstate, & autumni parte anteriori, viginti quatuor psalmos cum octo dumtaxat antiphonis eodem prorsus modo, hoc est ut singulis tribus psalmis una interseratur antiphona; aliter verò Dominicis & Sabbati vigiliis, ut dicemus cùm de die Dominica agemus. Hunc cursum S. Columbanus à senioribus acceperat, hoc est à Monasterio *Benchor*, in quo vitam Monasticam professus fuerat.

10. Præterea S. Columbanus ibidem narrat quorumdam Monachorum cursum nocturnum à suo prorsus diversum: [Sunt autem quidam Catholici, *inquit*, quibus idem est canonicus duodenarius psalmorum numerus, sive per breves sive per longas noctes; sed per quaternas in nocte vices hunc canonem reddunt; ad initium scilicet noctis, ad mediumque noctis, sive pullorum quoque cantum, ac matutinum. Cursus sicut in hyeme parvus esse videtur, ita æstate satis laboriosus, & gravis invenitur, dum crebris in noctis brevitate expeditionibus non tam lassitudinem facit, quam fatigationem. Noctibus verò reverentissimis Dominicæ & Sabbati ad Matutinum ter idem volvitur numerus, id est ter denis & sex psalmis] Horum vero Monachorum erant mille Abbates sub uno Archimandrita.

11. S. Isidorus breves omnino facit vigilias nocturnas: [In quotidianis, *inquit*, officiis vigiliarum primùm tres psalmi canonici recitandi sunt; deinde tres missæ psalmorum, quarta canticorum, quinta Matutinorum. In Dominicis verò diebus vel festivitatibus Martyrum solemnitatis caussa singulæ superaddantur missæ.] Missis autem psalmorum explicat Menardus collectas seu orationes quæ olim dicebantur in fine psalmorum, missam canticorum orationem quæ in fine canticorum, missam Matutinorum orationem quæ in fine Matutinorum. Reg. c. 7 Menard. in not. ad Conc. Reg. c. 2. § 7.

12. S. Fructuosus Bracarensis Episcopus tres singulis noctibus ad Reg. c. 3

a Ita S. Columbanus conjungens simul Vigilias Nocturnas cum Matutinis, nam ad vigilias psalmos tantum duodecim, ad Matutinum bis denos bisque binos, hoc est viginti quatuor assignat, ut annotavit Menardus in Conc. Reg. c. 23. § 9. pag. 339 & post eum Carolus Cointius Annal. Eccl. Franc. an. 590. n. 53. pag. 377.

orandum vigilias constituit : [Ante medium surgentes noctem duode-
» nos per choros recitent psalmos secundùm consuetudinem , ... Post
» pausantes paululum medium noctis persolvant officium : Ubi quatuor
» responsoria sub ternorum psalmorum divisione concinantur , ita
» ut dictis tribus psalmis unum subsequatur ℟. sicque cum quatuor res-
» ponsoriis duodecim cantentur psalmi. Sic post medium noctem , si
» hiemis tempus est , sedentibus cunctis , unus medio residens releget
» librum , & ab Abbate , vel à Præposito differente cæteris simplicio-
» ribus quod legitur patefiat , ... ita denique duodenis iterum cantatis
» psalmis adeant cubilia , paululumque quiescentes ; gallicinio jam so-
» nante , recitatis tribus psalmis cum Laude & Benedictione sua matu-
» tinum celebrent officium.] Itaque S. Fructuosus tres constituit nocturnos , & in singulis duodecim psalmos decantari decernit , quibus in secundo nocturno quatuor interserit responsoria ; ad Matutinum verò tres psalmos cum Laude, hoc est ut opinor tribus posterioribus psalterij psalmis quos etiam S. Benedictus *Laudes* appellat , eo quod in iis creaturæ ad Dei laudem frequentiùs invitentur ; & Benedictione , id est Cantico trium puerorum quod eadem ratione *Benedictionem* appellat. Præterea Sanctus Fructuosus singulis psalmis orationes ad instar Ægyptiorum Monachorum adjici voluit , ut dicemus postea.

13 Magister duobus in locis Nocturnum præscribit officium , scili-
» cet Regulæ c. 33. & c. 44. ubi sic loquitur : [Oportet in nocturnis ab
» Abbate dici versum apertionis , deinde ℟. orationis , deinde in hyeme
» duodecim antiphonas sine *alleluia* , deinde ℟. sine *alleluia* , currrente
» dumtaxat semper psalterio ; deinde aliud Responsorium jam cum *alle-*
» *luia* ut fiant sexdecim impositiones , Lectionem Apostoli , Lectionem
» Evangelij quam semper Abbas dicat. Si Abbas absens fuerit , Præpo-
» siti vicibus ; versum & Rogus Dei. In æstate verò à Pascha usque æ-
» quinoctium hyemale , quod est octavo Calendas Octobris , post ℣. per-
» tionis , & ℟. Abbatis dici debent antiphonæ sex sine *alleluia* , deinde
» ℟. item sine *alleluia* , deinde tres antiphonæ cum *alleluia* currente sem-
» per psalterio ut superiùs diximus ; deinde aliud Responsorium jam cum
» alleluia , ut fiant duodecim impositiones ; Lectionem Apostoli,Lectionem Evangeliorum quam semper Abbas dicat : quod si absens fuerit Præpositi vicibus ; deinde versum & Rogus Dei.] Ad quorum intelligentiam est observandum Magistro *Versum apertionis* esse ℣. *Domine labia mea aperies &c.* , quem incipiente Abbate omnes intrantes oratorium ter dicebant ex Regulæ c. 32. Responsorium orationis vocat psalmum *Venite exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro* , seu prima ejus verba : quod verò dicit currente psalterio, intelligi potest ut ad singulas antiphonas unus dicatur psalmus vel plures , similiter etiam ad resp. sine *alleluia* : Impositiones hoc loco intelligit, ut credo , intonationes. Quod autem dicit *Præpositi vicibus* , intelligit ut absente

Abbate

Abbate, Præpositi qui plures erant, vicibus suis, hoc est successivè ut unus hodie, alter cras, Evangelium legat. Rogus Dei denique Magistro est oratio, quia per eam Deum rogamus. Præterea Magister in fine psalmorum orationes Ægyptiorum more dicendas instituit Reg. c. 33.

14. Regula cujusdam ad Monachos ita habet: [Tribus conventi- c. 10.
bus diei, totidemque noctis tempore in ecclesia conveniendum: tres «
psalmi in unoquoque conventu diei canendi sunt; duodecim verò in «
nocturnis conventibus cantabuntur, præter illam missam quæ cele- «
bratur ortu solis. Orationes verò & duæ Lectiones; una de Veteri «
Testamento, & alia de Novo.]

15. S. Donatus cum S. Columbano ferè coincidit: in hoc dumta- Reg. S.
xat discrepant quod S. Columbanus annum dividat in duas partes Donat.
inæquales, quarum prima omne tempus quod ab æquinoctio autum- c. 75.
nali, hoc est ab 8. Cal. Oct. ad Calendas Februarij intercipitur, continet; altera tempus quod est à Calendis Februarij ad prædictum æquinoctium autumnale. Econtra S. Donatus annum in duas partes æquales dividit, scilicet ab æquinoctio autumnali ad æquinoctium vernale, quo tempore ut S. Columbanus duodecim choras, hoc est psalmos triginta sex cum duodecim antiphonis; ab æquinoctio verò veris ad autumnale octo choras dumtaxat, id est viginti quatuor psalmos cum antiphonis octo dicendos instituit.

16. Ad præstitutum supra à S. P. Benedicto officium multa subsequentibus sæculis à nostris superaddita fuerunt. S. Albertus Abbas
Gambronensis, qui post medium sæculum septimum vixisse creditur, « n. 12
[Tanta, *ut scribit Anonymus in ejus vita*, plenus erat devotione ut SS. « in app.
Patrum, beati scilicet Benedicti atque Columbani, sed & omnem « ad sæc.
Romanum cursum uno die strenua ac pervigili meditatione expleret,] « 3. Ben.
Et S. Serenicus [Absque peculiari supplicatione Romanum seu Galli- « 1. p. 532
canum nec non & Sanctorum Patrum Benedicti seu Columbani cursum «
horis singulis Domino decantabat] ita scribit anonym. in ejus vita «
n. 15. sæc. 2. p. 576. Quod satis probabile est observatum fuisse his in monasteriis quibus utraque & S. Benedicti & S. Columbani Regula observabatur; & quæ perennem Deo laudem decantabant, saltem quo ad S. Benedicti & S. Columbani officium.

17. Cassinenses circa medium sæculum octavum tria quotidie persolvebant officia, hoc est præter Regulæ officium, parvum S. Benedicti, & parvum item B. Mariæ Virginis; si tamen Petro Diacono fides sit; hic enim in suo super Regulam S. Benedicti commentario ad c. 64. ritum electionis ac Benedictionis Abbatis describens sic habet:
[Hodie Abbas nihil aliud nisi panem & aquam comedit; & ca- «
nonica septem horarum officia in commemoratione B. P. Benedicti «
nunquam dimittat, salvo scilicet eo quod in honore S. Dei genitri- «
cis persolvi consuetudo est. Quod etiam sub districto præcepto Cassi- «

„ nensi Congregationi Zacharias Papa obſervare præcepit, conſtituens
„ ut omni tempore, tam æſtatis quam hyemis, ante nocturnale vel
„ diurnale officium mox ut fratres in choro convenerint, incipiant
„ officium de Sancto Benedicto & eo expleto inchoent officium
„ quod Regula præcipit, adjuncto etiam Sanctæ Dei Genitricis &
„ Virginis Mariæ officio.] Et infra: [Hoc à Zacharia & ejus ante-
„ ceſſore Gregorio Papa ſtatutum eſt, & per Apoſtolicam authori-
„ tatem præfixum, ut omni tempore tam æſtatis quàm hyemis diebus &
„ noctibus, mox ut fratres in choro convenerint, incipiant officium in
„ commemoratione S. Benedicti & eo expleto &c.] porro officium illud S. Benedicti conſtabat ex invitatorio, hymno, antiphona, tribus pſalmis, verſu, tribus Lectionibus & tribus Reſponſoriis. Laudes verò ſicut in feſto Sancti Benedicti dicebantur. An veró reliquæ diei horæ dicerentur omnino me latet. Similiter officium Beatæ Mariæ ad vigilias hymnum, antiphonam, tres pſalmos, verſum, tres Lectiones, totidemque Reſponſoria complectebatur. Laudes verò eodem ferè modo quo nunc à nobis perſolvebantur; in quibus fiebat commemoratio S. Laurentij, S. Benedicti, omnium Sanctorum, & de pace. Ad Primam hymnus diverſus à noſtro, antiphona eadem, pſalmi *Deus in nomine tuo*: *Beati immaculati* uſque *Legem pone*. Lectio, ℟. breve, verſus, oratio, commem. Sancti Benedicti, & de omnibus Sanctis. Eodem ritu Tertia, Sexta, Nona cum diviſionibus pſalmi 118. quas in canonico officio nunc obſervat Romanum Breviarium, Lectione, ℟. brevi, verſu, oratione, commemorationibus S. Benedicti & de omnibus Sanctis celebrabantur Veſperæ cum duabus antiphonis, & 4. pſalmis, Lectione, ℟. brevi, hymno, verſu, antiphona, cantico *Magnificat*, oratione, comm. de S. Laurentio, & de omnibus SS. Completorium cum antiphona tribus pſalmis Lectione, ℟. brevi, hymno, verſu, cantico Simeonis, antiphona, oratione, comm. S. Benedicti; & omnium Sanctorum, antiph. *Salve Regina* & oratione *Omnipotens*; quæ omnia fuſè offendes in append. ad novam editionem Chronici Caſſin. pag. 20.

in ſpec. hiſtor. 17. c. 103.

18. Beatæ Mariæ officium etiam à S. Joanne Damaſceno quotidie celebratum fuiſſe ſcribit Vincentius Bellovacenſis: Porro vivebat Damaſcenus anno 728. cujus officia de B. Virgine ritu Græco per totum annum extant MSS. in Monaſterio Cryptæ Ferratæ in agro Tuſculano, ut ſcribit Joannes Bona in lib. de divina pſalmodia c. 12. §. 2. n. 2.

19. Sub finem ſæculi octavi vel ineunte nono S. Benedictus Abbas Anianenſis ad regulare officium curſum, id eſt officium Romanum perſolviſſe videtur, ex ejus vitæ n. 57. An verò in Inſtitutis ab eo monaſteriis legem hanc impoſuerit, non patet. Sub ejus tempora poſt nocturnas vigilias ſolebant Monachi matutinos pro defunctis celebrare, ut videre eſt in capitulo undecimo Monachorum ad Augiam directorum,
„ cujus hic partem exſcribo: [Vt defunctorum vigilia hoc modo ab eis

celebratur. Veſpera ſolito finita, ſtatim Veſperam cum antiphonis ce- "
lebrant pro defunctis; & poſt Completorium vigiliam cum antiphonis, "
vel reſponſoriis pleniſſimè atque ſuaviſſimè canunt, & poſt noctur- "
nas intervallo matutinos pro mortuis faciunt.] "

20. Ante mediam ſæculum IV. in Concilio Aquiſgranenſi [ſtatue- " Tom. I
runt Epiſcopi concordante Domino Papa, ut Monachi à gravi opere " Ant.
& labore propter honeſtatem ſacerdotij ceſſent; & loco laboris ad " p. 53.
horas pſalmos quoſdam nominatos pro vivis & defunctis fidelibus can- "
tent cum orationibus ordinatis,] quemadmodú docet fragmétum hiſto- "
ricum ejuſdem Concilij à noſtro Mabillonio editum. Quinam verò ſint illi pſalmi certè nos latet. Hos eſſe conjicimus pſalmos familiares quos ab eo tempore ſingulis horis adjiciebant omnes communiter Monachi, de quibus Udalricus ſibi compertum non eſſe fatetur, quare diverſitas illa à ſuis majoribus inventa ſit;

21. Ineunte ſæculo X. Ludovicus Rex Unerino S. Michaelis Monacho villam Fraxinum dictam ad reſtaurationem veteris Monaſterij conceſſit, ut ſcilicet in eo ***geminatum diu noctuque celebretur officium, canonici ſcilicet ordinis & monaſtici***, ut videre eſt in ejuſdem præcepto an. 904. tom. 4. miſcell. Baluz.

22. Eodem fere tempore Cluniacenſes plurima ad S. Benedicti curſum addidiſſe leguntur apud Udalricum. In primis ad nocturnas vigi-
lias poſt orationem Dominicam preces quatuordecim verſiculis com- l. 1. c. 2.
prehenſas dicebant, quibus diebus privatis extra Octavas, & dies Paſchales pſalmum quinquageſimum interponebant; idemque præſtabant ad Matutinas, Laudes, Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperos. Præterea poſt collectam ad nocturnos aliaſque horas, excepto Completorio, quatuor pſalmos addebant, quos tamen ad Veſperos & Laudes inter preces ante noviſſimum verſum perſolvebant; hos autem pſalmos pro familiaribus recitabant, idque cum his verſiculis: *Domine ſalvos fac Reges: Salvos fac ſervos & ancillas tuas: Fiat pax in virtute tua: A porta inferi*; & una de iſtis collectis: *Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famulis & famulabus tuis*; & *Dirige quæſumus Domine famulos & famulas: Largire quæſumus Domine famulis & famulabus tuis: Prætende Domine*; quarum ſingulis adhuc ſubjungebatur: ***& pacem tuam noſtris concede temporibus***; & ***animæ famulorum tuorum requieſcant in pace***. Ex his pſalmis Dominicis, feſtiſque xij. Lect. octavis, à Natali Domini ad Epiphaniam, & tempore Paſchali duos priores pſalmos primumque verſiculum ſubtrahebant. Inſuper à Calendis Novembris ad cœnam Domini ante nocturnos pſalmos triginta decantabant ex Udalr. l. 1. c. 41. ab Octava autem Paſchæ ad prædictas Calendas quindecim duntaxat pſalmos graduales ex c. 18. idque cum triplici inciſione, & precibus ad ſingulas inciſiones, hoc eſt ad ſingulos denos pſalmos, cùm triginta dicebantur; vel ad quinos, cùm quindecim tantùm ex cap. 5. Denique expletis regularibus vigiliis officium defun-

ctorum, hoc est Vigilias cum Matutinis sive Laudibus ex c. 41. idque à Cal. Novemb. ad Septuagesimam, quod præstabant post Vesperos à Septuagesima ad prædictas Calend ex c. 49. Matutinos tamen post Laudes de omnibus SS. reservantes. Adeo vigebat apud eos divinæ laudis studium. De prolixa hac Cluniacensium psalmodia audiendus est Johannes Monachus in vit. S. Odonis: [In quotidianis diebus inter diei noctisque cursus cxxxviij. canebant psalmos, ex quibus xiv. nos demsimus propter pusillanimorum animos, exceptis peculiaribus orationibus quas nostri frequentant fratres, quæ videlicet modum psalterij excedere videntur. Similiter duabus missis identidemque letaniis. Per singulas verò horas canonicas bis flectebant genua. In octavis quas diximus lxxv. tantum canebant inter prædictos cursus, & semel flectebant genua & bis reficiebant.]

l. 1. c. 32

23. Quod de Cluniacensibus dixi, idem in nostris Germaniæ monasteriis sæculo 10. observatum passim fuisse docent antiquæ Einsidlensis Monasterij, seu potiùs totius Germaniæ consuetudines, scilicet ut hyeme [privatis diebus per tria intervalla xxx. canant psalmos divisos per x. sicut in æstate quindecim partitos per v. Et præterea post Nocturnos agatur vigilia mortuorum & Matutini, scilicet à Calendis Novembris ad Septuagesimam, reliquo tempore post Vesperas, quod Dominicis festisque diebus post cœnam præstabant. Insuper post vigilias nocturnas duos psalmos cum precibus, & post officium defunctorum matutinos de omnibus Sanctis aliasque preces decantabant: sic enim ibidem aliquanto post subsequitur: Nocturnis ex more finitis, cantant duos psalmos *Domine ne in furore tuo: Exaudiat te: Kyrie eleison; Pater noster:* Preces, *Salvos fac servos & ancillas: Mitte eis Domine: Exsurge Domine:* collectæ: *Prætende: Da famulis*, usque *per omnia sæcula*; statimque pro defunctis: *Exultabunt omnia*, Matutina per ordinem: *Pater noster* cum precibus, *Requiem æternam: In memoria æterna; A porta inferi*; Psalm. *De profundis*; Et iterum ℣. *Requiem æternam: Dominus vobiscum: Oremus, Deus qui inter Apostolicos*, Et *absolve*, & istam: *Inveniant quæsumus Domine: Deus veniæ largitor, Per Dominum: Dominus vobiscum: Requiescant in pace, Amen.* Dehinc Matutini omnium sanctorum; precibusque finitis erigit se Presbiter, & dicat lentè, *Dominus vobiscum*: Orationem quam vult. Postea resident cuncti generaliter cantantes psalmos. *Deus auribus: Deus venerunt: Deus ultionum: Gloria Patri.* Duodecim graduales per tertium *Gloria.* His finitis *Kyrie eleison: Pater noster*: ps. *Domine refugium* cum precibus *Fiat pax. Salvos fac servos & ancillas tuas: Salvum fac populum tuum: Ab occultis nostris: Esto nobis Domine turris: Exsurge Domine: Dominus vobiscum: Oremus Deus à quo sancta desideria: Exaudi quæsumus Domine supplicum preces: Omnipotens sempiterne Deus qui facis: Quæsumus omnipotens Deus: Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum.*

Cons. Germ. n. 30.

24. In Regulari Concordia Monachorum Sanctimonialiumque Anglicæ nationis, quam circa id tempus edidit S. Dunstanus Episcopus Cantuariensis, nulla equidem fit mentio psalmonum triginta ante nocturnos dicendorum; In ea tamen præscribitur ut [peractis nocturnis dicant duos psalmos, *Domine ne in furore tuo*, & *Exaudiat te Deus*; unum videlicet pro Rege specialiter, alterum pro Rege & Regina ac familiaribus, cum his collectis; *Quæsumus omnipotens Deus ut famulus tuus Rex noster N. qui tua miseratione, &c. Rege quæsumus Domine famulam tuam N. & gratiæ tuæ in ea dona multiplica, ut ab omnibus libera offensis & temporalibus non destituatur auxiliis, & sempiternis gaudeat institutis. Per Dominum nostrum &c.* Pro Rege & Regina, ac Benefactoribus: *Deus qui charitatis, &c.* ut supra vidimus in orationibus in visitatione altarium faciendis.] cap. 1. & 2.

25. Sæculo undecimo S. Lanfrancus Cantuariensis Episcopus decreta quædam edidit pro ordine S. Benedicti in quibus etiam statuit, ut hyeme ante Nocturnos triginta; æstate verò quindecim psalmi à Monachis decantentur: [Ab hac festivitate *inquit*, scilicet omnium SS. usque ad 5. feriam ante Pascha, privatis diebus post orationes ante officia nocturna triginta psalmi, ab *Ad Dominum cum tribularer* usque *omnis spiritus laudet Dominum*. Primi decem pro defunctis sine *gloria*, sequentes decem pro congregatione bini cum una *gloria*, extremi decem pro familiaribus & benefactoribus, & hi bini cum una *gloria*; Singuli cum precibus suis, & collectis suis; & post nocturna, & familiares psalmos, officium mortuorum, & matutinæ Laudes de omnibus sanctis, & *Verba mea*, si tricenarium habent.] c. 1. §. 1.

26. Eodem sæculo per multa nostrorum Monasteria parvum B. Mariæ semper Virginis officium celebrari cœpit, hortante & promovente in primis Petro Damiani; cujus tamen primarius institutor dici non potest, cùm uno ante ipsum sæculo S. Udalricus Episcopus Augustensis [unum cursum *in honore Sanctæ Mariæ genetricis Dei*, & alterum de S. Cruce, tertium de omnibus SS. & alios psalmos plurimos, totumque psalterium omni die explere solitus erat] Denique sub finem ejusdem sæc. xi. Sanctus Stephanus Grandimontensis Ordinis institutor [exceptis ecclesiastici officij regularibus debitis, agenda videlicet dici, & Beatæ Mariæ ac fidelium defunctorum, à prima die qua venit in eremum usque ad ultimum diem vitæ suæ ordinem de S. Trinitate cum 9. lectionibus, & horis canonicis singulis diebus ac noctibus devotissimè celebravit,] ut scribitur in ejus vita apud Labbe To. 2. Bibl. novæ. sæc. 5 Ben.

27. Circa initium sæculi xij. S. Stephani Obazinensis postea Abbatis primi discipuli matutinorum officiis [vigilias B. Mariæ & omnium SS. adjungentes nec non etiam ordinem defunctorum cum familiaribus psalmis non minimum noctis spatium insumebant,] ut scribitur in ejus vita n. 7. Tom. 4. Misc. Baluz.

28. Ineunte etiam sæculo duodecimo Cistercienses, qui ne vel mi-

nimum quidem unguem à regula recedere ſtatuerant, ad regularem curſum nihilominus defunctorium officium adjecerant ut diſcimus ex libro Uſuum: [A Calendis, *inquit*, Novembris uſque ad primam Domi-
» nicam quadrageſimæ in intervallo quod ſequitur privatis diebus aga-
» tur officium pro defunctis ... à prima Dominica Quadrageſimæ uſ-
» que ad feſtivitatem omnium SS. celebretur poſt veſperas diei.] Exeun-
» te verò eodem ſæculo etiam parvum Deiparæ Virginis officium quotidie
Inſtitu- decantare cœperunt, nimirum ex ſtatuto Capituli generalis anni 1194.
tiones Ciſt. quòd hactenus ſumma cum laude, nulla cujuſcumque diei, ne qui-
dict. 5. dem Reſurrectionis ſolemnitate excepta, ubique perſolvunt. Eodem ſæ-
c. 5 n. 9. culo Petrus Venerabilis Abbas Cluniac. ſtatuit, [ut ſicut ex conſue-
n. 60. ,, tudine aliæ horæ Sanctæ Virginis Matris Domini in eccleſia infirmo-
,, rum quæ in honore ipſius conſecrata eſt quotidie decantantur, &
,, ejuſdem ibi completorium cantaretur, & in omnibus horis ante pſal-
,, mos præmitteretur verſus *Memento ſalutis author* cum *gloria* ſua.]
,, Ideo autem in capella infirmorum [quia ejus horæ in conventu publico
,, propter fratrum numeroſitatē & officiorum multiplicitatem, brevitate
,, temporis prohibente, cantari non poterant, ſaltem in capella ipſius à
,, paucioribus ex integro cantarentur.

29. In lib. Uſuum Bercenſium circa initium ſæculi xiij. manu exarato, de hujuſmodi additamentis hæc ſcripta reperio: [Omni-
» bus feſtis per annum & Octavis, omnibus quoque diebus à Paſcha
» uſque ad Calendas Novemb. quindecim pſalmi dicuntur ante no-
,, cturnos, id eſt *Ad Dominum cùm tribularer clamavi* uſque *Lau-*
,, *date nomen Domini*, & diſtribuuntur ſicut ſupra diximus eos diſtri-
,, bui ... *Hic duæ lineæ ſunt abraſæ* à Paſcha uſque ad Calend. Novem-
,, bris poſt Matutinas Laudes dicuntur Matutinæ de omnibus Sanctis; dein
,, *Exultabunt Domino*, & *Verba mea*, ſi dies fuerint quibus debeant dici
,, ab octavis Pentecoſtes uſque Paſcha privatis diebus, niſi octavæ ſint,
,, poſt nocturnos ante Laudes matutinas dicuntur tres pſalmi familiares:
,, *Domine ne in furore*, & *Exaudiat te Deus*, & *Deus in adjutorium.* A
,, Cal. uſque Purificationem B. Mariæ privatis diebus poſt hos tres fami-
,, liares pſalmos ante Laudes dicuntur vigiliæ, *Exultabunt Domino*, Ma-
,, tutinæ de omnibus SS. *Verba mea*, quod ſi octavæ aguntur omiſſis
,, tribus familiaribus pſalmis, qui poſt nocturnos dicuntur, dictiſque
» vigiliis, & *Exultabunt Domino*, dicuntur Matutinæ Laudes, dein Ma-
» tutinæ de omnibus SS. & *Verba mea* & quia officium mortuorum de
» nocte dicitur, *Ad Dominum cum tribularer* ad horas diurnas in feſtis
» non dicitur, à Purificatione S. Mariæ uſque Paſcha dictis poſt no-
» cturnos familiaribus pſalmis ante Laudes dicitur *Exultabunt Domino*,
» Matutinæ de omnibus SS. *Verba mea*, vigiliæ poſt veſperas dicuntur.

Sæculo decimo tertio; item & decimo quarto perſeverabat in noſtro S. Germani Pariſienſi Cœnobio laudabilis ante nocturnos hieme triginta, æſtate quindecim pſalmos decantandi conſuetudo, ut

discimus ex Breviario ad usum ejusdem Monasterij ante annos trecentos manu descripto, cujus initio præmittuntur preces ad divisionem *psalmorum triginta, vel quindecim*. Præterea in eodem Breviario describuntur preces ad familiares psalmos, qui post singulas horas dicuntur; quorum etiam in MS. consuetudinibus frequens occurrit mentio, uti & defunctorum officij matutinorum de omnibus SS. cursusque Beatæ Mariæ; ex quibus colligere licet ad hæc usque tempora præter, psalmos triginta ante nocturnos, duos in fine familiares psalmos cum precibus, vigilias & matutinum defunctorum Laudes de omnibus SS. ac Beatæ Mariæ semper Virginis officium quotidie celebratum fuisse, quod etiam in aliis Galliæ Monasteriis satis probabile est observatum fuisse. M. S. Græc. S. Germ. nat. n. 349.

30. Bursfeldenses Monachi, qui strictioris observantiæ tramitem sæculo decimo quinto aggressi sunt, regularibus Vigiliis matutinum & Laudes B. Mariæ Virginis præmittebant. Similiter, & Cassinenses; sed à festo S. Benedicti ad Calendas Octobris propter noctium brevitatem, & ut officium devotiùs & morosiùs decantetur, Nocturnos & Laudes in choro non recitant; quod etiam in omnibus xij. Lectionum festis propter officij prolixitatem observant. Ita in declarationibus MS. an. 1520. in editis verò an. 1604. non à festo S. Benedicti; sed à Purificatione Beatæ Mariæ nocturnos & Laudes recitari privatim statuitur, quod & à Pascha ad Calẽdas Novembris observatur in Congregatione Montis Oliveti, ut habetur in eorum constitutionibus Romæ an. 1602. editis. Superiori etiam sæculo Casalini quotidie parvum B. M. officium dixisse videntur, quod & à nobis omnibus anni feriis, & festis simplicibus præstatur; ita tamen ut Calendis Oct. ad Purificationem tantùm nocturni & laudes in choro dicantur reliquo tempore privatim. Hactenus de precibus quas inter celebrandas nocturnas vigilias Deo effundebant veteres Monachi, deque additamentis ad Regulare S. Benedicti officium per nostros factis: nunc quo ritu cuncta persolverent, prout dederit Deus aperiendum est. ordin. Bursfeld c. 5. declar. Cass. ad c. 8. constit. Montis Oliv. c. 10.

31. Quas in aliis Regularum Monasticarum authoribus sparsim advertimus preces, scilicet psalmos, antiphonas, hymnos, cantica, Lectiones, responsoria, easdem in sua Regula complectitur omnes S. Benedictus. Quapropter ordinem ab eo institutum in referendis monasticarum vigiliarum ritibus prosequi visum est; ita tamen ut aliorum Monachorum usus non prætermittamus.

32. S. Benedictus igitur nocturnas vigilias à celeberrimo illo apud veteres Monachos versiculo *Deus in adjutorium meum intende* auspicatur. Nam quòd ei oratio Dominica, salutatio Angelica, symbolum Apostolorum præmittantur, recentioris est Instituti, cujus primam mentionem in libro usuum Cistercensium tantum videre mihi licuit. In eo nimirum præscribitur, ut [dimisso officij signo faciant solitam « orationem super misericordias, id est *Pater noster* & *Credo in Deum*, « c. 68.

Bursfel. ordin. c. 9. „ antequam versum *Deus in adjutorium* decantent] Bursfeldenses nocturnis vigiliis ter orationem Dominicam, totidemque salutationem Angelicam præmittunt; ita ut post primam orationem, salutationemque „ Angelicam præses chori subdat: [*Pater de cœlis Deus miserere nobis*; „ post secundam: *Fili Redemptor mundi Deus miserere nobis*; post tertiam; „ *Spiritus Sancte Deus miserere nobis.* In prima precatione fronti, in „ secunda ori, in tertia verò pectori signum crucis pollice dextræ ma- „ nus imprimentes,] idque nudis capitibus, prostrato, vel saltem habita temporis ratione, incurvato corpore. Idem præstabant in Gal-

in supl. Breviar. cong. Casal. Bened. lia nostri Casalini, addentes insuper antiphonam *Te invocamus, te adoramus, te laudamus, ô beata Trinitas.* ℣. *Benedicamus Patrem & filium cum Sancto Spiritu.* ℟. *Laudemus & superexaltemus eum in sæcula.* & collectam: *Omnipotens sempiterne Deus qui dedisti famulis tuis in confessione veræ fidei æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia majestatis adorare unitatem: quæsumus ut ejusdem fidei firmitate ab omnibus semper muniamur adversis, Per Dominum.*

sæc. 15. Bened. p. 15. 33. Sed hujus ritus vestigium nullum apud antiquiores vidi. Circa initium sæculi decimi Notkerus Balbulus Monachus Sancti Galli horæ Nonæ officium dicturus, nullis præmissis precibus incipit à ℣. *Deus in adjutorium.* In antiquis Cassinensium consuetudibus sub Oderisio Abbate hoc est sub finem sæculi xj. manu exaratis nullam precum præmittendarum mentionem animadverti, sed neque apud Udalricum in antiquis Cluniac. consuetudinibus circa idem tempus collectis. Huic tamen institutioni locum præbuisse existimo triplicem illam orationem, quam altaria circumeuntes ante singulas horas canonicas effundebant, ex quo factum est, ut omissa altarium visitatione, preces & orationes retinerent, quas etiam submissa voce recitamus; quod deinde ut alia permulta à Monachis transiit ad Clericos.

Not. ad conc. Reg. c. 23. ap. 3. 34. Porro versum ad vigilias incipiebat ipse Abbas; nam, ut notat noster Menardus, moris olim fuit ut Abbas officium inciperet quod probat ex Regulæ Magistri c. 44. ubi dicitur „ [Oportet in nocturnis ab „ Abbate dici versum apertionis, id est ℣. *Domine labia mea aperies,*] à quo „ Magister nocturnas vigilias incipit. Idem non obscure significare videtur

in Reg. c. 47. S. Benedictus cùm præscribit, ut *psalmos vel antiphonas post Abbatem ordine suo quibus jussum fuerit imponant.* Primus ergo ipse Abbas imponebat. Preterea cap. xj. ubi dicitur *incipiant matutinos*, in nonnullis M.SS. legitur *incipiat matutinos*, scilicet ipse Abbas quam lectionem probat Menardus. Postea tamen uni ex Monasterij Sacerdotibus id muneris demandatum est, qui scilicet per totam hebdomadam officium inchoaret, Missam majorem cantaret, Benedictiones ad mensam daret, alia id genus permulta impleret, quod ab annis minimùm nongentis usus obtinuit. Sic ex M. S.

constit. Cœlest. tract 1. c 9. §. 1. S. Germani Pratensis consuetudinibus claustro egredi prohibetur, & apud Cælestinos primus post superiorem in choro stat.

35. Dicitur autem versus *Deus in adjutorium* verso ad altare vultu, quem

quem dum incipit Abbas aut Sacerdos Hebdomadarius, omnes crucis
signum faciunt, versum unà cum ipso prosequentes, & quidem ali- Bursfel.
quantulum *tractiùs* quàm reliqua psalmodia, ut præscribunt Bursfel- ord. c. 9.
denses. Paulo aliter Cistercienses, nimirum dicto *Pater*, & *Credo*, &
facto sonitu, inquiunt, [Erigant se omnes, & versi ad altare signent lib 8.
se, & rursum inclinantes stent ibidem. Dicto itaque *Deus in adjutorium* Cist.
meum intende, morosè & trahendo à Sacerdote, cancellatis manibus c. 68.
incurventur profundè, donec *ad adjuvandum me festina* eadem mo-
rositate & gravitate compleatur.

36. Subjungit S. Benedictus versum, *Domine labia mea aperies*, ter di-
cendum, à quo Magister, ut diximus, & Clerici nocturnum officium
incipiunt; quem dum pronunciamus ori crucis signum efformamus:
Apud Bursfeldenses imponitur à Cantore, ex eorum cerem. dist 2. c.
26. Eundem versiculum ab omnibus oratorium ingredientibus etiam
tertiò dicendum, ipso tamen Abbate incipiente, præscribit Magister
in Regul. c. 32. Sequitur psalmus tertius indirectum, hoc est secundùm tom. 2.
quosdam sine cantu dicendus, sive ut dicit Amalarius *sine modula-* annal.
tione antiphonæ.

37. Post hunc psalmus nonagesimus quartus ab antiquis satis cele-
bratus, à magistro *Responsorium orationis* a appellatus quem etiam ab
Abbate decantari voluit, ut per illud ad Laudes Domini oves, à Pastore c. 44.
suscitentur, atque invitentur. Eundem psalmum speciali ritu & solem- c. 32.
nitate dici S. Benedictus decernit, nimirum cum antiphona, hoc est & 44.
cum invitatorio, quod S. Pater antiphonam vocat, ut docet Radulfus Reg. S. B. c. 9.
Tungrensis; aut certè decantandus, idque *omnino protrahendo & moro-* de obser
sè, ut habet in cap. 43. ab uno nimirum, aut à pluribus, cucullis, canon.
albis, aut etiam cappis pro dierum solemnitate indutis, ad id muneris prop. 12
singulis hebdomadis à Cantore aut alio designatis; atque inde *heb-*
domadarij invitatorij appellatis, quorum officium videsis apud Udal-
ricum lib. 2. consuet. Clun. c. 29. cui concinunt Benignianæ cons. c. 32.
& in lib. Usuum Cister. c. 104. Modus autem quo debent invitatorium
psalmum decantare ita describitur in libro Usuum c. 68. ubi agitur de
Dominicis & festis: [*Venite exultemus Domino*, cum invitatorio dica-
tur ante gradum presbiterij à duobus fratribus, illo videlicet qui præ-
sentem facit hebdomadam invitatorij, & illo qui præteritam fecit,
qui venientes ad gradum inclinent inceptoque invitatorio rursus incli
nent, & sic deinceps ad finem singulorum versuum tantùm inclinent.
Post repetitionem verò invitatorij iterum inclinent, & sic redeant in
ordinem suum. Privatis tamen diebus qui canit invitatorium non in-
clinet antequam illud incipiat: Fratres verò habeant vultus ad altare
ex quo invitatorium incipitur, donec *Gloria Patri* dicatur, & tunc
humiliet se chorus contra chorum usque ad *sicut erat in principio*,]

a In Conc. Reg. *Responsorium hortationis.*

Quod verò hîc ante gradum dicendus præscribitur, idem habet Udalricus loco citato.

38. Notandum verò quod de invitatorio scribit Amalarius in supplemento ad librum 4. de officiis divinis ubi de Regula S. Benedicti:
tom 2. annal. nempè *quod invitatorium æstivis diebus hebdomadalibus sine modulatione antiphonæ solet dici*; quod Bernardus Cassinensis in Gallicanis Monasteriis suo tempore observatum fuisse docet, illud etiam S. Benedicti, *aut certè decantandus* intelligens de cantu in directum: *aut certè de-*
com. in Reg. S. Ben. c. 9. *cantando*, inquit, *supple in directum, & sine antiphona sicut tertius psalmus quod in æstate faciunt in partibus Gallicanis.* Idem faciunt Bursfeldenses quoties ad Nocturnos brevis tantùm Lectio recitatur, excep-
Bursf. ord. c. 9. to tamen tempore Paschali, & hebdomada Pentecostes.

39. Post invitatorium sequitur in Regula S. Benedicti Ambrosianus, idest hymnus ab Ambrosio hymnorum authore ita dictus. De hymnorum usu apud veteres Monachos nihil apud Cassianum, aliasque Orientalium Patrũ Regulas, sed neque in Regula incerti authoris sub nomine S. Augustini vulgata, neque in Reg. S. Columbani, S. Isidori, S. Fructuosi, Magistri, Donati, cujusdam ad Monachos. Post exortam heresim Arianam eos tum in Oriente; tum maximè Hilario & Ambrosio authoribus in Occidẽte ad refellendos injurios Verbo Dei errores hæreticorum celebravit Ecclesia. Inter monachos ex primis eos susceperunt S. Benedictus in Italia; Cæsarius & Aurelianus in Gallia.

40. Porro cùm hymnus propriè sit cantus cum laude Dei, non nisi cum suavi vocis modulatione cantari debet, unde etiam à S. Benedi-
" cto statim post invitatorium psalmis præmittitur; [Vocati enim, *ut ait*
" *Joannes Bona*, & invitati ad Deum illico gaudemus, & exultamus
de divin ut si quæ sunt adhuc torpentia corda ad invitantis vocem numdum satis
psalmod commota, per hymni alacritatem & jubilationem ad psalmos debitè
c. 16 §. 9 persolvendos excitantur.] De hymnorum cantu apud Cluniacenses
" audiendus est Udalricus: [Quamquam illorum hymnorum melodia qui
l. 2. c. 25 cantantur in Pascha, ita sit plana & in directum, & in ipso sacrosan-
" ctæ Dominicæ Resurrectionis non magis solemnis, quam si iidem
" hymni ad aliquem, ut ita dicam, privatum diem pertinerent; quod no-
" bis relictum à simplicitate, Seniorum nostrorum adhuc ita tenetur;]
" Hujusmodi tamen cantum ipse non probabat, unde subdit: [Et si qua
" persona esset idonea, quæ id Domno Abbati suggereret & suaderet, for-
" tassis emendari juberet.]

41. Hymno S. Benedictus psalmos subjungit, & quidem cum antiphonis dicendos, quod tribus modis intelligi potest. Aliis enim psallere cum antiphona idem est quàm psallere choris alternis ac divisis; aliis psallere cum cantu & modulatione aliis; psalmis certas quasdam sententias inserere quas antiphonas vocant, eo quod ad earum cantum alternis versibus vicissim psalmi decantentur: Quidquid sit, certè utrumque quæri potest, an scilicet veteres Monachi alternis choris

pſallerent, aut aliter; an ſpalmos voce plena, ut aiunt decantarent, aut ad meram potiùs recitationem accederent; an denique cum pſalmis etiam antiphonas eo quo nunc in Eccleſia accipiuntur ſenſu celebrarent.

42. Primum quod ſpectat, certiſſimum eſt antiquiores Monachos non diviſis choris, ſed unum dumtaxat quem interim auſcultarent alij in ſilentio medium pſalmos decantaſſe; quos quidem ita dividebant inter ſe, ut nunquam ampliùs quàm quatuor Monachi in quavis numeroſa congregatione pſallerent. Rem ita explicat Caſſianus in lib.2. de
nocturnis orationibus: [Prædictum verò duodenarium pſalmorum nume- c. 11.
rum ita dividunt, ſi duo fuerint fratres, ſenos pſallant; ſi tres, quaternos; ſi quatuor, ternos: quo numero numquam minus in congregatione decantant, ac proinde quantalibet multitudo convenerit, numquam ampliùs pſallant in ſinaxi quàm quatuor fratres:] Non ergo omnes pſallebant, ſed ſoli ad hoc deſtinati Cantores; quod ampliùs patet
ex ſequentibus Caſſiani verbis: [Hunc ſane canonicum quem præ- c. 12.
diximus duodenarium pſalmorum numerum tali corporis quiete relevant, ut has eaſdem congregationum ſolemnitates ex more celebrantes, abſque eo qui dictarus in medium pſalmos ſurrexerit, cuncti ſedilibus humilimis inſidentes ad vocem pſallentis omni cordis intentione dependeant.

43. Eundem ritum indicat S. Hieronymus Rusticum Monachum in- epiſt.4.
ſtituens de forma vivendi: *Necdum*, inquit, *expleto ſomno ſurgere compellaris: Dicas pſalmum, in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis; ſed mentis affectus queritur*. Ubi non dicit ut pſalmos ſimul cum aliis decantet, ſed pſalmum dicat *in ordine ſuo*: Hinc Regula SS. Serapionis, Macharij, Paphnuli, & alterius Macharij, *Adſtantibus*, inquit, *ad orationem nullus præſumat ſine precepto qui præeſt Patris pſalmi laudem emittere*. Julianus Sabbas etiã teſte Theodoreto l.9. de vit. Patr. c.2. diſcipulos ſuos docebat [poſt auroram duos ſimul exire in ſolitudinem: & unum quidem flexis genibus offerre eam quæ Domino debetur adorationem, alterum verò ſtantem Davidicos pſalmos canere quindecim. Deinde operis facta commutatione, alterum quidem ſurgentem canere, alterum verò humi procumbentem adorare; & id à mane uſque ad crepuſculum faciebant:] Ibi non præſcribitur cantus alternus, ſed uno canente alter auſcultans adorat nihil dicens. Idem in noſtris etiam Galliis multò poſt obſervatum fuiſſe patet ex Sancto Aureliano; nam in Regula ad Monachos ſtatuit, *ut in ordine pſallendi vicibus ſibi ſuccedant monachi*; & clariùs
in ordine quo pſallere debeant, quem regulæ ſubjicit: *In primo die Paſ-* c. 22.
cha ad Tertiam ter Kyrie eleiſon, pſalmi duodecim, id eſt quatuor fratres binos pſalmos, & alleluiaticum tertium dicant; ubi Caſſiano conci-
nit. Eundem ritum primis Eccleſiæ naſcentis ſæculis apud Clericos uſi- de diſc.
tatum fuiſſe pluribus probat Ludovicus Thomaſsinus. Hinc Euſebius Eccl. l. 1
convenientiam quæ Eſſenos inter & Chriſtianos eſſet deſcribens, ait c. 34. & 35.

lib.2. c. 17. [Cùm unus quiſpiam modulatè ac decenter pſalmum canere exorſus fuerit, cæteri cum ſilentio auſcultantes extremas dumtaxat hymnorum partes concinunt.

44. Primi autem in Eccleſia alternum pſalmorum cantum induxiſſe perhibentur Flavianus & Theodorus Monachi; (nam quod de S. Ignatij viſione Angelorum alternis choris Deo concinentium narrat Socrates, non ſine fundamento mera tanquam fabula rejicitur.) Hi verò, ut ſcribit Theodoretus, [licet honorem Sacerdotij numdum adepti eſſent, ſed adhuc inter laicos verſarentur; tamen diu noctuque cunctos ad ſtudium ac defenſionem pietatis animabant. Hi primi pſallentium choros duas in partes diviſerunt, & Davidicos hymnos alternis canere docuerunt; quod quidem tunc primùm Anthiochiæ fieri cœptum, inde ad reliquos pervaſit, & ad ultimos uſque terrarum fines perlatum eſt.] Idem teſtatur Theodorus Mopſueſtenus Flaviano & Theodoro coætaneus, cujus verba refert Nicetas in Theſauro orthodoxæ fidei l. 5. c. 30. quamquam ea pſalmodiæ ſpecies jam ante Flavianum & Diodorum à Syris uſurpata fuiſſe videatur. Vid. Henric. Valeſij Notas ad Socrat. l. 6. c. 8.

Socrat. l. 6. c. 8. — l. 2. hiſt. Ecleſ. c. 24.

45. Eumdem pſallendi modum mox ſuſcepêre aliæ etiam Orientis Eccleſiæ, ut patet ex S. Baſilio in Epiſtola ad Clericos Neocæſarienſes, nempe Ægypti, Libiæ, Thebaidos, Paleſtinæ, Arabiæ, Siriæ, &c. atque ab Oriente ad Occidentem authore maximè Ambroſio tranſiit, cum perſequente virum Dei Juſtina Imperatrice Arriana, populoque in eccleſia excubante, ne mæroris tædio contabeſceret Orientalium pſallendi modum Mediolanum induxit; quem & Damaſus Papa ſtatuiſſe legitur in Breviario Romano.

Epiſt. 63.

46. Quam in Eccleſia Antiochenſi Flavianus & Diodorus Monachi alternis choris pſallendi rationem introduxerant, ad alias mox Eccleſias dilatatam, ſtatim etiam ut ſanctiorem ac devotioni fovendæ magis idoneam ſuſcepêre paſſim Monachorum congregationes. Gregorius Nazianzenus quodam in carmine de Monachis ita canit

Iamb. 18.

Noctune cernis ut canat laudes Deo
Natura uterque ſexus oblitus ſuæ?
Quot, quamque ſancti? cernis Angelicum chorum
Qui nunc ſimul, nunc vicibus alternis *canit:*

Regula Pauli & Stephani: [Initium verſuum pſallentium in choro priores qui in eis ſtant, incipiant; aut ſi eis adverſatur infirmitas, hi incipiant quibus juſſerit Pater; quibus incipientibus mox omnes ſi poteſt fieri, in prima aut ſecunda ſillaba pariter unanimiter, & uno ore ſubjungant: ut non ſit diſſonantia cantantium, quæ maximè ab inordinato initio, & quodammodo contentioſa varietate ſolet accidere.] S. Fructuoſus *ante mediam ſurgentes noctem duodenos per choros recitent pſalmos.*

c. 5.

47. De Lirinenſi monaſterio res conſtat ex vetuſto authore in Chrono-

logia Lirinensi, ubi S. Agricolus ex eo cœnobio raptus ad Ecclesiæ Avenionensis Cathedram *voluit etiam horas canonicas, & divina officia deinceps in eadem ecclesia eodem modo quo solerent in monasteriis, alternis videlicet cantibus recitari*. Vid. Haeft. l. 7. tract. 4. disq. 5.

48. De S. Benedicto controversia est, an scilicet alternis choris aut antiquiorum Monachorum more de quibus Cassianus psalli voluerit. Postremum hoc tuetur Menardus, sed contrarium mihi persuadet, primò quod licet S. Benedictus multa ex Ægyptiorum disciplina hauserit, tom. 2. certissimum tamen est eum *consuetum morem S. Ambrosii in nonnullis* anal. *ecclesiasticis elegisse*, ut scribit Amalarius in Supplemento de divinis offic. probabiliùsque videtur receptum ferè ubique tam apud Monachos, quam apud Clericos alternis choris psallendi morem, ut meliorem, ac pietati magis consentaneum suscepisse. Secundò quod suos S. Pater Benedictus velit stando divinis interesse officiis ut ostendimus in comm. cùm tamen apud Ægyptios omnibus sedentibus solus psallens erectus staret. 3°. quod S. Benedictus præscribat ut *sic stemus ad psallendum* c. 19. *ut mens nostra concordet voci nostræ*, non voci psallentis, quod notat psalmos ab omnibus esse decantandos. 4°. Tardè venientem ad opus c. 43. Dei S. Pater prohibet sociari *choro psallentium*, non auscultantium: & certè usitatum ab ipso Ordinis nostri nascentis principio alternis choris psallendi morem docet noster Mabillonius, cujus hac in re judicium plurimum ponderis habere debet, nec ullum scio qui hac de re inficias aliquando ierit. Sanè de Lindisfarnensibus Monachis Ethelvolfus in carmine de viris piis Lindisf. ita canit:

E stratis properant sonitatum adcurrere signum
Et reciproca suo modulantur carmina Regi
Psalmis atque hymnis laudantes ritè tonantem.

c. 20. sæc. 4. part. 2. Vid. Haeft. l. 7. T. 2. disq. 5.

49. Porro licet alternis choris psallerent; psalmi tamen ab uno aliquo imponebantur sive incipiebantur, quem statim reliqui omnes uno ore ita sequebantur, ut nulla esset inter cantantes dissonantia, ut vidimus ex Regula Pauli & Stephani: & hoc est quod S. Benedictus ait c. 47. *Psalmos autem vel antiphonas post Abbatem ordine suo quibus jussum fuerit* „ c. 46. *imponant*. Quod munus Præpositis assignare videtur Regula Magistri, „ aut quibus jusserint ipsi; sic enim decernit: [Post Abbatem Præpositi „ vicibus cum jussu ipsius imponant antiphonas currente, ut diximus, sem- „ per psalterio, postquam explicaverint Præpositi singuli, fratres de singulis decadis quibus jusserint Præpositi vicibus imponant.] Sed de his satis, nunc verò de cantu, quem intelligi cùm *psalli cum antiphona* præcipitur, aliqui volunt.

50. Constat primis Ecclesiæ sæculis, cùm adhuc in venis Fidelium pro nobis effusus Christi sanguis ferveret, psalmos ita modico vocis flexu decantatos fuisse, ut pronuncianti vicinior esset psallens quàm canenti; sed refrigescente post modum charitate ad excitandam Christia-

Niceph. l. 9. hist. c.16. norum & fidem & devotionem cum suavi vocis modulatione divina celebrari cœperunt officia. Caussam sive occasionem hujus instituti narrat „ Nicephorus his verbis : [Cùm jam per tria à Christo nato sæcula sim- „ plex cantus sive potius recitatio nullo modulationis fuco permista „ Christi populos nutrivisset ; ecce tibi Harmonius quidam Bardesani hæ- „ resiarchæ hæreticus filius, mali corvi malum ovum cùm sua prava „ dogmata musicis numeris includeret, & multi ex Syris propter ver- „ borum venustatem, & sonorum suavitatem demulsi paulatim hæreses „ imbiberent ; B. Ephræm ea re cognita, carmina catholicam fidem re- „ sonantia veneficis Harmonij versibus opposuit, clavo scilicet clavum „ trudens. Ea itaque suavi vocum sonorumque flexu accomodata Syris „ audienda præbuit, & canenda. Ab eoque posteriores Ecclesiæ can- „ tores modulorum formulas mutuati, magis atque magis eas auxerunt & propagarunt.

l.2.c.1. 51. Monachos quod spectat etiam melodiis delectatos fuisse ex Cassiano manifestum est : [Quidam *inquit* vicenos seu tricenos psal- „ mos & hos ipsos antiphonarum protelatos melodiis, & adjunctione qua- „ rumdam modulationum debere dici singulis noctibus censuerunt.]

c. 11. Nonnullis tamen magis placuit sola psalmorum recitatio tanquam Monasticæ simplicitati magis conveniens. S. Benedicto utrumque psallendi genus arrisit ; quosdam enim psalmos *in directum*, sed multo plu-

c. 7. „ res *modulatis* vocibus decantandos esse decernit. Hac de re S. Isidorus „ ita statuit : [In vigiliis recitandi aderit usus ; in Matutinis psallendi „ canendique consuetudo : ut utroque modo servorum Dei mentes di- „ versitatis oblectamento exerceantur, & ad laudem Dei sine fastidio „ ardentiùs excitentur.

52. S. Fructuosus simplicem psalmorum recitationem prætulisse vi-

c. 3. „ detur : [Ante mediam surgentes noctem duodenos per choros recitent „ psalmos secundùm consuetudinem ;] Et infra : [Gallicinio jam sonante, „ recitatis tribus psalmis cum Laude & Benedictione sua Matutinum celē- „ brent Sacrificium.] Quapropter quod aliquando psalmos cantandos esse dicit, non de cantu melodico intelligendum esset ; sed de recitatione juxta antiquorum scriptorum morem apud quos *cantare* idem sonat ac recita-

Bibl. Patr. To.9. re, ut videre est apud Remigium Antissiodorensem in explicatione canonis missæ, ubi rationem reddens cur *Te igitur clementissime pater* tacitè „ recitetur ; [Idcirco, *inquit*, ut fertur venit consuetudo in Ecclesia ut *tacitè* „ ipsa obsecratio atque consecratio à Sacerdote cantetur, ne verba tam „ sacra vilescerent :] Apud Bedam in epistola ad Egbertum Episcopum : „ [Sanctus Antistes Ambrosius hoc de fide loquens admonet, ut verba

l. 1. c.18. „ symboli Matutinis semper horis fideles quique decantent] apud Udal- „ ricum in antiquis monasterij Cluniac. consuetudinibus : *Sacerdos qui*

statut. 54. „ *privatam missam cantare voluit, potuit eam interim finire* : apud Petrum „ Venerabilem *de eadem matre Domini missa quotidie secretò decantetur.* „ S. Stephanus Abbas Obazinensis subjectis etiam sibi Sanctimonialibus

ſimplicem duntaxat recitationem pſalmorum indixit : [Ita ſe habent, "
inquit Anonymus ejus diſcipulus in ejus vit. l. 2. n. 3. pro modulo ſuo "
ut Monachi, excepto quod foras numquam egrediuntur, & quia ſum- "
miſsè cantant, immo nec cantant, ſed quaſi legendum cum ſumma "
devotione horas diei concelebrant.] Tom. 4. Miſc. Baluz.

53. Tertium quod nobis inquirendum propoſueramus, eſt utrum, cum pſalmis antiphonas decantarent veteres Monachi. Antiphonæ nomine nihil apud authores frequentiùs; at verò nomini reſpondens ſignificatio non ſemper eadem. Socrates hymnos ab Arrianis compoſitos, quoſque alternatim ſibi reſpondentes canebant *antiphonas* appellat; & certè ſi vim nominis attendamus, *antiphona* idem ſonat atque cantus reciprocus : Nunc verò uſus invaluit, ut antiphonas vocaremus eas breves ſententias quas pſalmis præponimus & ſubjicimus ; ſive quia ad earum tonum pſalmi alternis verſibus concinantur ; ſive quia earum pars ab uno choro decantaretur, alia ab altero; Antiphonas verò nullas niſi ex Scripturis deſumptas decantare ſolebant; Unde Regula Pauli & Stephani [Nullus, " *inquit* præſumat Reſponſoria vel antiphonas, quæ ſolent aliquo compo- " ſito ſono pro ſuo libitu, & non ex canonica ſcriptura deſumta canere in " congregatione iſta, vel meditari vel legere.] Neque etiam eodem modo " ſeu ritu ab omnibus canebantur : alij enim plures conſequenter ante pſalmos concinebant, de quibus Caſſianus : *Cùm ſtantes antiphonas tres concinnuerunt, inſidentes tres pſalmos uno modulante reſpondent*, ubi antiphonas diſtinguit à pſalmis : S. Aurelianus in ordine pſalmodiæ quem Regulæ ſubjicit : *Perdictis pſalmis Kyrie eleiſon, & antiphonas ſex, Lectiones tres*, &c. alij verò ſingulis pſalmis ſingulas antiphonas interſerebant, quod præſcripſiſſe videtur S. P. Benedictus cùm pſalmos cum antiphonis dicendos eſſe decernit ; nonnulli denique ad unam antiphonam plures pſalmos decantabant, & ita qui ſub S. Columbani ſanctique Donati vexillis militabant : hi enim ut ſupra vidimus ad ſingulas antiphonas tres pſalmos decantari decernunt.

Socrat. hiſt. l. 6 c. 8.

c. 14

l. 3. c. 8.

54. Porro cum antiphonæ ſint quædam quaſi cantilenæ ad excitandam audientium devotionem compoſitæ, non niſi cum nota, & ſuavi modulatione vocis debent cantari, in quibus etiam imponendis hunc obſervari ordinem præſcribit Regula Magiſtri : [Poſt Abbatem " Præpoſiti vicibus cum juſſu ipſius imponant antiphonas currente ut di- " ximus ſemper pſalterio. Poſtquam explicaverint Præpoſiti, ſinguli fra- " tres de ſingulis decadis quibus juſſerint Præpoſiti vicibus imponant. "

c. 46.

55. Quærunt inſuper quonam corporis ſitu veteres Monachi pſallerent. Item an memoriter aut ex libro pſalmos expedirent? Utrumque jam tetigimus in commentario ſuper Regulam S. Benedicti ad caput nonum; de primo nihilominus aliqua breviter hîc ſupperaddam.

56. Triplici nempe corporis ſitu pſalmos ab antiquis Monachis perſolutos fuiſſe reperio ; ſtando ſcilicet, ſedendo, & erectis expanſiſque in Cœlum manibus. Primum pſallendi genus S. Benedicto multiſque

aliis magis arrisit, magisque decere Monachos fusè satis probavimus in commentarij loco citato: Secundum Ægypti Thebaidisque Monachis
lib.2. „ placuit; [Nam *ut dicit Cassianus* absque eo qui dicturus in medium
c. 12. „ psalmos surrexerit, cuncti sedilibus humilimis *insidentes* ad vocem
„ psallentis omni cordis intentione dependeant:] Ne quis tamen tantos viros mortificationi ac pœnitentiæ adeo devotos negligentiæ insimulet,
„ addit. [Ita namque jejuniis & operatione totius diei noctisque assuescunt, ut nisi hujuscemodi refectione adjuventur, ne hunc quidem numerum *duodecim psalmorum* stantes implere valeant.] Nunc verò proh pudor vix paucos reperias monachos nullis aut certè vix ullis laboribus deditos, qui divina stantes persolvant officia; omnes quippe aut semper aut saltem per magnam divini operis partem sedentes remanere videas. Alij verò expansis manibus orare magis elegerunt; tales erant
hom. „ de quibus S. Joannes Chrysostomus: [Cùm ante lucem gallus emittit vo-
14.in „ cem, omnes cum reverentia discusso sopore consurgunt à Præsule suo
1.Tim. „ excitati, adstantque sacro choro, protinusque expansis manibus sanctos
„ concinunt hymnos.] Idem faciendum præscribit Regula Fructuosi Bracarensis Episcopi in fine psalmorum cùm dicitur *Gloria Patri*: [Ad om-
c. 3. „ nem, *inquit*, psalmorum finem, gloria cantantes Deo prosternentur,
„ in eo scilicet ordine ut nemo priùs seniore aut incurvetur aut iterum surgat: sed omnes summa æqualitate consurgant, extensisque ad cœlum palmis orando persistant, sicut & æqualiter merguntur;] quod ab Ægyptiis Monachis apud Cassianum mutuatus fuisse videtur; is enim similem illorum ritum narrat in lib. 2. c. 7. & S. Macharius quærentibus discipulis *Quomodo debemus orare*? Respondit, *Non opus est multum loqui, sed extendere manus & dicere; Domine sicut vis & scis miserere*, ut scribit Anony. in ejus vit. c 4. apud Boll. 15. Januarij: Hujus responsi praxim videre est in cap. 5. ejusdem vitæ n. 35. Vid. Menard. in Conc. Reg. c. 25. §. 12.

57. Absolutis sex psalmis S. Benedictus statuit ut dicto versu benedicat Abbas. De hoc versu extat capitulum 9. Monachorum Sangallensium, ut *versus in unoquoque concursu altiùs & distinctiùs atque protractiùs honestè dicantur.* De benedictione verò diximus in comm. illud tantùm hìc adnotamus, Bursfeldenses ad solam primam benedictonem stetisse ad reliquas verò consedisse ut statuitur in eorum ordin. c. 9.

58. Lectiones subjungit S. Benedictus; tres quidem, easque prolixas hyeme dicendas; unam brevem æstate ex corde recitandam. Quot in nocturna synaxi Lectiones dicerent veteres Monachi, hìc non recensemus, cùm ex supra citatis eorum Regulis id colligere quisque facillimo negotio queat. Plura etiam de Lectionibus in commentario à nobis digesta sunt, nimirum unde repeti, à quo, & ubi dici debeant, quomodo terminarentur, quare cùm pauca nobis dicenda supersint, tria tantùm hìc observare licet.

59. Primum est non adeo breves fuisse veterum Monachorum Lectiones,

ctiones, quàm eæ quas in nostris Breviariis digestas videmus. Tria ad singulas Lectiones folia legi decernit S. Cæsarius in regula ad Monachos. c. 10.
S. Aurelianus in ordine psalmodiæ [Unus frater, *inquit*, legat paginas aut tres aut quatuor quomodo mensura fuerit libri; si minutè scriptus aut majori forma, ternas paginas: si minor, quatuor.] Et ut de nostris loquar, Cluniacenses in una Septuagesimæ hebdomada integrum Genesis librum legebant, Isaiam intra sex privatas noctes, Epistolam ad Romanos intra duas, ut scribit Udalricus lib. 1. Conf.Clun.c.1.& in plerisque Monasteriorum nostrorum legendariis M. SS. ad singulas Lectiones integri SS. Patrum sermones assignantur, quod etiam à nostris Cassinensibus sub Oderisio Abbate observabatur, ut in M.S. ordine divinorum officiorum per totum annum ejusdem Monasterij Breviario Cassinensi subjecto passim videre est, licet assignatæ in eodem Breviario pro certis diebus sint brevissimæ; sed istæ non legebantur in choro, sed tantùm ad viatorum usum erant accommodatæ, quibus difficile fuisset magnos amplosque libros secum deferre. At vix crederet aliquis quod n. 81.
in vit. S. Joannis Abbatis Gorziensis legitur: [Lectiones hyemali- sæc. 5
bus vigiliis ita producebantur, ut Prophetis qui C[illegible]vembribus ponuntur duabus ferè hebdomadibus expensis, aut denuo à quocumque eorum repeterentur, aut alii quædam [illegible], unde & eundem virum sub una quondam lectione Daniel[illegible]m tertius lecturus assurrexisset, explevisse percepimus, &c.] Hæc Joannes Abbas Mettensis prædicti Johannis discipulus.

60. Secundum est non solùm audientes, sed lectorem ipsum lectionum tempore assedisse. De assistentibus res luce clarior ex S. Benedicti c. 9.
regula: [Sedentibus omnibus in scamnis legantur vicissim à fratribus in codice super analogium tres lectiones:] De Lectore verò res nihilominus constat ex Regula Sancti Cæsarij ad Monachos [Legat fra- c. 10.
ter folia tria & orate, legat alia tria & levet se.] Ergo priùs sedebat, qui se levare jubetur. Idem patet ex S. Aureliano in ordine psallendi: [Quantum Abbati visum fuerit tantum legatur; quando signum fecerit, qui legit sine mora,] *consurgat*.

61. Tertiò quia prolixiores erant Lectiones ne somno gravati succumberent audientes, aliquod opus manuum exercebant: Regula
S. Pachomij: [Nec otiosus in collecta sedebit; sed funiculos in matta- c. 5.
rum stramina manu celeri præparabit:] Regula S. Aureliani ad Monachos; [Ad vigilias dum lectio legitur aut de sparta, aut de canape,
aut aliud hujusmodi manibus operamini, ut non somnus obrepat. Si c. 29.
verò Dominicus, aut festi sunt dies, cui somnus venerit aliis sedentibus jubeatur stare:] Regula Tarnatensis: [Illud est etiam
studendum ne somnum manus otiosæ invitent, atque ideo hæc erunt c. 6.
opera in vigiliis facienda quæ mentem non occupent, aut gravent operantis auditum, sed quæ soporis possint repellere torpo-
rem:] Regula S. Cæsarij ad virgines: [In vigiliis ut nemo per otium c. 13

„ somno gravetur, ea opera fiat, quæ mentem non retrahat à lectionis
„ auditu.

Udalric lib. 2. consuet Clun. c. 8. 62. Aliter à nostris somni torpor expellebatur. Unus scilicet ex fratribus accepta inter lectiones lignea laterna, chorum perlustrabat; & si quem dormientem offendisset apposita ejus obtutibus laterna, excitabatur: Excitatus verò laterna accepta chorum eodem ritu lustrare pergebat, & si quem alium somno occupatum deprehendisset, ejus oculis lumen ter objiciebat, si tertia vice non evigilasset, eum expergefaciebat, & expergefacto laternam præbebat chorum similiter lustraturo: Ita apud Cluniacenses, & alios plerosque.

63. Lectionibus tria S. Benedictus interserit responsoria ab uno vel à pluribus cantanda, choro respondente sedendo, ita tamen ut in tertio ℟. pronunciante cantore *gloria Patri* omnes pro summæ Trinitatis reverentia surgant.

64. Deinde subjungit alios sex psalmos cum alleluia canendos, Lectionem ex Apostolo memoriter dicendam, versum, letaniam ac demum orationes sive collectas.

Boher. in 1. com c. 9. 65. Letaniam intelligit S. Benedictus *Kyrie eleison*, quod ter dici solet hoc modo, *Kyrie eleison Christe eleison Kyrie eleison*: Cluniacenses sexies *Kyrie eleison*, ter *Christe eleison* dicebant; aliquando etiam novies utrumque, ut accepisse se testatur Petrus Boherius in primo super Regulam S. Benedicti commentario: Dicebatur autem [in unoquoque concursu altiùs & dictinctiùs atque protractiùs honestè] ex capitulo 9 Monachorum Sangallensium, & quidem flexis genibus ex capitulo 7. in quo sic habetur: [Ut finitis cursibus incepturi Kyrie eleison genua flectant, & non ante surgant quam Sanctæ Trinitatis vocabulis perdictis Presbiter dicat *Per omnia sæcula sæculorum*, *Amen.* Surgentes autem humiliationem supplicationis sibi invicem præbeant.] Hac de re ita Bursfeldenses in ordin. c. 9. [Dicant alternatim per choros Kyrie eleison Christe eleison Kyrie eleison, quorum prima duo in directum, tertium verò terminatur in accentum, deinde prostrati super formas, &c.

in to. 2. c. Bal. (marginal „ marks on quoted lines)

66. De collectis autem & orationibus nulla controversia est ab antiquis Monachis frequentatas fuisse. Earum apud eos usum quadruplicem advertere licet.

67. Primò enim nonnulli singulis psalmis singulas orationes & collectas subjiciebant; ita nimirum Ægypti Thebaidisque Monachi, teste Cassiano lib. 2. de Nocturn. orat. c. 8. & 9. Idem statuit in sua Regula S. Fructuosus Bracarensis Episcopus c. 3. Immo longiores psalmos intercidentes, duas tresve orationes ad eos faciebant ut refert idem Cassianus.

c. 20. 68. Secundò alij non psalmis sed Lectionibus orationes immiscebant. Extat luculentum hujusce ritus testimonium in regula S. Cæsarij ad Monachos: [Legat frater tria folia, & orate; legat alia tria & orate; legat alia tria, & levet se;] & apud S. Aurelianum in or-

dine psallendi : [Unus frater legat paginas tres aut quatuor ... & fiat oratio; iterum legat tantum,& fiat alia oratio.]

69. Tertiò quidam in fine tantummodo divinorum officiorum collectas decantabant, & ita S. Benedictus qui semper in ultimo ordine orationem Dominicam dici & missas fieri præscribit. Nam qui *missa* nomine orationes intelligi nolunt, hi certè ignorant, aut scire nolunt qua in significatione missæ vocabulum apud authores S. Benedicto synchronos, & maximè Regularum Monasticarum scriptores usurpetur: Unus hic nobis sufficiet Cæsarius ad rem evincendam; [Duos, *inquit in Regula ad Monachos*, nocturnos faciant & tres missas; ab una missa legat frater folia tria, & orate; legat alia tria, & orate; legat alia tria & levet se,] ubi quod prius *missæ* nomine dixerat, *oratione* exprimit; idem enim est ac si diceret [duos faciant nocturnos & tres orationes; ab una oratione legat frater tria folia, & fiat oratio; legat alia tria, & iterum fiat alia oratio; legat alia tria, & levet se,] Idem confirmatur ex secunda regula SS. Patrum ubi agens de synaxi ita habet: [Operam dabunt singuli fratres ut tempore quo *missa* fiunt sive die sive nocte quando diutiùs ad *orationem* standum est, non deficiant.

c. 10.

c. 6.

70. Quartò denique quidam & psalmis orationes subjungebant, & in fine nihilominus officij persolvebant; sic præscribit Isidorus in Regula [Recitantibus, *inquit*, Monachis post consummationem singulorum Psalmorum prostrati omnes humi pariter adorabunt, celeriterque surgentes psalmos sequentes incipient;] Et iterum de vesperis: [In vespertinis autem officiis primò lucernarium, deinde psalmi duo, Responsorium unum, & Laudes, Hymnus, atque oratio dicenda est.

c. 7.

71. Similiter Magister Regulæ c. 33. orationes psalmis subjungi præscribit, & c. 44. in fine vigiliarum dici Rogum Dei. Neque omnino improbabile est hunc etiam ritum à Sancto Benedicto usurpatum fuisse, licet de subjungendis psalmis orationibus taceat, neque enim credibile videtur cum ab omnibus fere Monachis hac in re discrepasse, maxime ab Ægyptiis quos in plurimis æmulatum fuisse constat; unde etiam in pluribus nostrorum Monasteriorum psalteriis MS. extant in fine singulorum psalmorum singulæ collectæ sive orationes.

72. Modum autem recitandi orationes ex Cassiano repetere oportet: Rem ita exprimit in lib. 2. de Noct. orationibus : [Has igitur prædictas orationes hoc modo incipiunt atque consummant, ut finito psalmo non statim ad incurvationem genuum corruant, quemadmodum facimus in hac regione nonnulli, qui necdum bene finito psalmo in orationem procumbere festinamus ad celebritatem missæ quantociùs properantes .... Apud illos ergo non ita est; sed antequam flectant genua paulisper orant, & stantes in supplicatione majorem temporis partem expendunt. Itaque post hæc puncto brevissimo procidentes humi velut adorantes tantùm divinam clementiam summa velocitate consurgunt, ac rursus erecti expansis manibus eodem modo quo priùs

c. 7.

" ſtantes oraverant ſuis precibus intentiùs immorantur.... cum autem is
" qui orationem collecturus eſt è terra ſurrexit, omnes pariter eriguntur;
" ita ut nullus antequam inclinetur ille genuflectere; nec cùm è terra
c. 3. " ſurrexerit, remorari præſumat.] Simile aliquid habet S. Fructuoſus
" Bracarenſis Epiſcopus: [Sanè in omnibus horarum ſingularum ora-
" tionibus nocturno ac diurno tempore ad omnem pſalmorum finem
" gloria cantantes Deo proſternentur in terram: eo ſcilicet ordine ut ne-
" mo priùs ſeniore aut incurvetur aut iterum ſurgat; ſed omnes ſumma
" æqualitate conſurgant, extenſiſque in cœlum palmis orando perſiſtant,
ſicut & æqualiter merguntur.] Noſtros quod ſpectat incepto à Sacer-
dote Kyrie eleiſon, omnes ad concluſionem uſque ultimæ collectæ in
genua procumbant, ex citato ſupra c. 7. Monachorum Sangallenſium;
& ex antiquo ordine converſationis Monaſticæ decernente ut ſputum
c. 1. " in oratorio [pede conculcetur ut cùm *ad orationem curvantur*, veſ-
" timenta eorum non ſordidentur;] Ex vit. S Mederici Abbatis Æ-
ſæc 3." duenſis n. 7. ubi Anonymus de quodam agit Monacho qui [ſtatim ut
Ben. " ſynaxeos oratione conſueta finienda eſſet, & antequam genua flecte-
p. 12. " ret de Eccleſia exiret,]& ex anonymo Sangermanenſi in libro de tranſ-
ibid. latione S. Germani c. 15. [Finita autem veſpertina ſynaxi cum fratres
p. 2. p." ſe orationi proſtraſſent.] Idque non ſolum publicè, ſed etiam pri-
102. " vatim recitando officium ut patet ex Ekkehardo juniori c. 3. ubi de
Notkero Balbulo Monacho S. Galli privatim Nonam recitante, *Cùm-
que ad preces ſynaxis ſe in terram proſterneret*, &c.

73. Collectas autem dicebat ipſe Abbas, ſeu alius quilibet qui ſy-
naxi præerat, ut facilè colligi poteſt ex Valafrido Strabone in libro
c. 22." de rebus Eccleſiaſticis: [Solebant, *inquit*, non ſolum inter officia
" miſſæ, verùm etiam in aliis orationibus, conventibus & collocutioni-
" bus, qui cæteris aderant eminentiores brevi oratione opus conclu-
" dere, quod & in Sanctorum exemplis agnoſcimus, dum alij alios
c. 13. honorificentiæ cauſſa orationes colligere poſtulabant.] Idque
non obſcurè innuit S. Benedictus cùm orationem Dominicam à
Priore ideſt Abbate alta voce in Matutinorum Veſperarumque con-
n. 10. cluſione dici decernit. Vide Menard. in not. ad Conc. Regul. c. 15.
ſæc 4 §. 5. & tamen Odo Glannaf. in hiſt. Tranſl. S. Mauri. *Cùm oratio*,inquit,
part. 2. *à Presbitero compleretur.*

74. De Reverentia verò,modeſtia ac ſilentio quod divinis aſſiſtentes
c. 10. officiis obſervabant non eſt multum quod loquar; Audiendus hac de re
" Caſſianus in lib. 2. de nocturn. orat. [Cùm igitur prædictas Solemnitates
" quas illi ſinaxes vocant celebraturi conveniunt, tantum à cunctis ſilen-
" tium præbetur, ut cùm in unum tam innumeroſa fratrum multitudo con-
" veniat, præter illum qui conſurgens pſalmum decantat in medio,nullus
" hominum penitus adeſſe credatur; ac præcipue cùm conſummatur ora-
" tio,in qua non ſputum emittitur,non excreatio obſtrepit,non tuſsis inter-
" ſonat,non oſcitatio ſomnolenta diſſutis malis & hiantibus trahitur,nulli

gemitus,nulla suspiria etiam astantes impeditura promuntur, nulla vox
absque Sacerdotis precem concludentis auditur &c.] Simile aliquid oc- c. 48.
currit in Regula Magistri ubi agens de reverentia orationis:[Non frequens
tussis, *inquit*, non excreatus assiduus, non anhelitus abundet; quia
hæc omnia orationibus & psalmis ad impedimentum à diabolo mi-
nistrantur: nam illud quod diximus superiùs & in orationibus
caveatur, ut qui orat, si voluerit expuere, aut narium spurcitias ja- c. I
ctare, non in antè, sed post se retrò projiciat propter angelos in antè
stantes;] Et in libro de conversatione monastica: [Si fortè alicui fre-
quens tussis, aut phlegma evenerit, aut ex pectore aut naribus excrescit,
post dorsum projiciat, aut juxta latus cautè tamen & curiosè, ut in-
firmis mentibus non vertatur in nauseam, & semper quod projicitur
pede conculcetur, ut cùm ad orationem curvantur vestimenta eorum
non sordidentur.] Huc facit quod legitur de discipulis S. Stephani
Abbatis Obazin. l. 2. n. 59. ejus vit. [Nullus eo præsente vel in Eccle-
sia vel in quolibet loco ubicumque conventus adesset incongruè
oscitare, vel subridere aut loqui indisciplinatè, aut aliquod ne-
gligentiæ vel levitatis signum ostendere prorsus audebat.]

75. Ad hanc etiam reverentiam spectat quod nudo capite divinis
intererant officiis, ut patet tum ex Cons. Germaniæ n. 22. in quibus in-
dulgetur sanguine minutis ut [dum sederint, si expedierit, induant
capita pilleis & cum surrexerint auferant, additurque, numquam
in choro stando habeant, nec ante altaria transeundo] tum ex privile-
gio Alexandri Papæ tertij quo almutiorum usum Monachis S. Ger-
mani à pratis indulget, [Quia, *inquit*, nonnulli prædicti monaste-
rij Monachi frequenter graves infirmitates incurrunt propter frigus
quod patiuntur ex eo quod discoopertis capitibus semper omnes eccle-
siasticas horas canunt.

76. Quanta sollicitudine somnum in vigiliis vitarent nemo est qui
nesciat, ideo namque alicui manuum operi inter lectiones vacabant, ne
fortè obreperet; aut si fortè obrepsisset, dormientem stare jubebant
quemadmodum jam vidimus: nonnulli etiam brevi oratorio exire per-
mittebant; hinc Regula secunda SS. Patr. [In vigiliis observandum c. 6.
est quando omnes conveniunt quicumque gravatur somno, *& exit*
foras, non se fabulis occupet; sed statim redeat ad opus ad quod
convenitur;] Et Regula S. Macarij: [Quicumque gravatur somno c. 15.
exeat foras, non se fabulis occupet; sed statim redeat ad opus quò
convenitur.] Et tamen alij ne semel ingressi oratorium egrederentur
gravissimè prohibebant: Regula S. Pachomij: [Quando in collecta c. 11.
orant fratres, nemo egredietur absque jussione majorum, nisi in-
terrogaverit, concessumque ei fuerit exire pro naturæ necessitate. [Re-
gula Tarnatensis: [In vigiliis dum Lectiones cunctis residentibus re- c. 6.
leguntur, vel quando orationi incumbunt, intrandi aut exeundi facul-
tatem sibi nullus æstimet fuisse concessam. Qui verò communis ne-

" cessitatis caussa compellitur psallentibus aliis sine cujusquam reatus ti-
" more discedat, continuò ad opus quod agitur reversurus:] Regula S.
" Isidori: [Nullique ante expletum officium licebit egredi, præter eum
c. 7. " quem naturæ necessitas compulerit:] M.S.Consuetudines S. Benigni
" Divionensis: [Nullus etiam umquam debet exire de regularibus ho-
c.27. " ris exceptis Matutinis; donec omnino finiantur, nisi sanguinet ei nasus,
" vel tanta passio percusserit eum, ut nullo modo posit stare sive sedere in
" choro, donec finita sit hora, & donec si quilibet suscepturus est bene-
l.2.c.7. dictionem, suscipiat eam.] Tunc verò compellente necessitate [si
" propter aliquid de choro exit, inquit Udalric. vel si postea venit quan-
" do hora est inchoata, in faciem suam inclinat omnibus similiter incli-
" naturis;] porro [reversus duos versus sustineat antequam sedeat] ex
" lib. Usuum Cist. c. 69. ubi etiam præscribitur ut [Caveant qui de cho-
" ro egrediuntur, ne plus foris quàm duos psalmos morentur, & ne
" ampliùs quam duo juxta se stantes simul exeant.

77. Absolutis autem nocturnis vigiliis S. Launomarus Abbas suum
sæc.1.p. solebat foras egressus circuire monasterium, ut scribit Anonymus in
347. " ejus vit. [Hymnis itaque matutinis à Fratribus decursis exiit ho-
" mo Dei secundùm consuetudinem lustrare in circuitu cellulam,] quod
etiam aliquando fecisse legitur S. Bernardus in ejus vit. l. 1. c. 5. Huc
referri posset quod de S. Claro Abbate Viennensi scripsit Anonymus in
sæc.2. " ejus vit. n. 9. [Erat ei consuetudo nocte orationis caussa deambulare
" per castrum, ubi cœnobium S. Blandinæ situm est.

78. Dictis hactenus nonnulla subjicere visum est ex Divion. S. Benigni consuet. quæ omnes regulares horas æqualiter respiciunt. In primis consideratione dignum est quod dicunt: [Est consuetudo ut nullus
c.27. " monasterium egrediatur postquam ad aliquam horam vel ad capitu-
" lum inceptum fuerit ipsum signum pulsari:] Id in aliis etiam mona-
" steriis vigebat. 2°. [Similiter, *inquiunt*, observandum est dum pul-
" satur ad aliquam horam ut nullus quoquam divertat postquam au-
" dierit signum nisi ad ecclesiam tantummodo. 3°. Sciendum est quod
" dum cantant fratres missam vel horas, vel aliud aliquid in choro, non
" licet alicui tenere librum apertum in tota Ecclesia præter ad missam
" illos qui necessarij sunt tantummodo ad ℟. & alleluia, & ad ejusmodi,
" & hoc in choro solum, excepto eo qui lecturus est ad mensam fratrum.
" Is providet per consuetudinem si voluerit lectionem extra chorum
" dum cantantur utræque missæ; nam in choro numquam providebit
" nisi qui in custodia est. 4°. Sed & quandiu conventus in Ecclesia est
" ad missam sive ad horam regularem, nullo modo debet quodlibet opus
" fieri in ea; nec vile nec carum; nec parvum, nec magnum, nec
" etiam valde necessarium, quod faciat aliquem sonitum, aut ullo mo-
" do conturbet, aut contristet Fratres, aut opus Dei quovis impedi-
" mento disturbet. 5°. In cunctis etiam officinis monasterij quæ intra
murorum ambitum continentur, nemo umquam Fratrum loquitur dum

regularis hora canitur, excepto Infirmario, cui concessum est loqui "
non nisi de ipsa necessitate ad illam horam ad quam infirmi come- "
dunt, & notandum quod de solo completorio hoc non observatur; "
tunc enim vel Prior vel alij pro necessitate cum licentia remanentes "
nequeunt istud observare. "

79. Denique præterire non possum antiquam & piam Monachorum sub S. Winvvaloro viventium consuetudinem, quam refert in ejus vita tertia apud Boll. Gurdestinus Monachus, his verbis: [Erat id mo- " ris Sancto ejusque sociis illic cohabitantibus ut expletis omnibus uniuf- " cujusque synaxeos horis, Deum orarent, ut unus ex eis quem vellet ipse " Deus ab ista misera vita eximeretur, qui unus pro omnibus Fratribus " esset apud Deum interpellator in cœlis. 3. Mart.

CAPVT III.

De Matutinis sive de Laudibus.

1. HActenus de Nocturnis vigiliis, quas sequitur in Regula S. Benedicti hyeme prolixum æstate brevius intervallum, de quo in commentario satis. Nunc de Matutinis: Ita S. Benedictus aliique Scriptores antiqui vocabant illud officium quod illucescente aurora celebratur, & à nobis *Laudes* appellatur, à voce *Matuta* id est aurora, eo quod ad auroram ut diximus cantaretur. De Matutinis paucâ nobis dicenda occurrunt; huc enim atque ad alias diei canonicas horas referenda sunt maxima ex parte quæ superiori de nocturnis vigiliis cap. disseruimus; puta quæ de psalmis, choris alternis, aut à solo psalte dicendis, de cantu seu modulatione in officiis divinis adhibenda, de antiphonis psalmis interserendis, de situ corporis ad opus Dei servando, de psalmis memoriter dicendis, de modo officium incipiendi, de hymnis, Lectionibus, Responsoriis, & Collectis: hæc enim omnia non minùs ad diurnas quàm ad nocturnas horas pertinent. Id unum ergo nobis dicendum superest, quibus scilicet precibus constaret Matutinum officium, adnotantes quosdam etiam ritus ad istud officium fortè specialiter spectantes.

2. Matutino officio apud veteres Monachos nihil notius, at verò de precibus in eo dici solitis non item. De Orientalibus vix nobis superest aliquid: Illud tantùm ex Cassiano discimus quod in eo quotidie decantari soleret; *Deus meus ad te de luce vigilo*, & *In matutinis meditabor in te*, & *Præveni in maturitate & clamavi*, Et rursum *Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua*: Ex quibus duo primi Cass. l. 3. c. 3.

versiculi psalmo 62. duo posteriores 118. continentur.

3. Distinctiùs aliquid de Occidentalibus Monachis disserere possumus. Et quidem in Galliis Matutinum officium cum psalmis & orationibus
ibid.c.4 teste Casiano celebrare consueverant; licet quos aut quot psalmos vel orationes dicerent non aperiat. S. Cæsarius Arelatensis Episcopus in sua ad Monachos Regula ita præscribit: [Post hoc dicant Matutinos, „ directaneum *Exaltabo te Deus meus & rex meus*, Deinde in ordine totus „ matutinarius in antiphonas dicatur.

4. S. Benedictus Matutinorum officium ita ordinat: [Diebus priva-
c. 13. „ tis Matutinorum solemnitas ita agatur: idest ut 66 Psalmus dicatur „ sine antiphona subtrahendo modicè sicut in Dominica, ut omnes oc- „ currant ad 50 qui cum antiphona dicatur. Post quem alij duo psalmi „ dicuntur secundùm consuetudinem, idest 2 feria 5 & 35. 3 feria 42 „ & 56. 4 feria 63 & 64. 5 feria 87 & 89. 6 feria 75 & 91. Sabbatho „ autem 142 & canticum Deuteronomij, quod dividatur in duas glorias: „ nam cæteris diebus canticum unumquodque die suo ex Prophetis si- „ cut psallit Ecclesia Romana, dicatur. Post hæc sequantur Laudes, „ deinde Lectio una Apostoli memoriter recitanda, ℞. Ambrosianum, „ Versus, Canticum de Evangelio, Litania, & completum est. „ Planè agenda Matutina vel Vespertina non transeat aliquando nisi „ in ultimo ordine oratio Dominica omnibus audientibus dicatur à „ Priore.

5. S. Aurelianus in ordine psalmodiæ ejus Regulæ subjecto Matutinum ita instituit officium: [Dicite Matutinarios canonicos, id est „ primò canticum in antiphona: deinde directaneum, *Judica me Deus:* „ *Deus Deus meus ad te de luce vigilo: Lauda anima mea Dominum: Laudate* „ *Dominum quoniam bonus est psalmus: Lauda Jerusalem Dominum.* Inde, „ *Laudate Dominum de cœlis: Cantate Domino canticum novum: Laudate* „ *Dominum in Sanctis ejus*: In antiphona dicite hymnum *Splendor pater-* „ *næ gloriæ*: alia dic *Æternæ lucis conditor*, & capitellum, *Kyrie eleison* „ duodecim vicibus: Omnibus diebus quotidianis ita impleatur.] Matutinum ergo officium ab aliquo cantico incipit, quod *in Antiphona* sicut & hymnum post psalmos vult dici; psalmos verò numero 8. *directaneum*: hoc autem duobus modis intelligi potest; nam aliquibus dicere vel psallere cum antiphona idem est atque cantare cum aliqua vocis modulatione; psallere directaneum quasi psalmos recitare. Alij verò psallere *in Antiphona* idem arbitrantur esse, quàm psallere alternis choris, idque cum aliqua vocis melodia; psallere *in directum* è contra hoc est à duobus simul choris, vel ab aliquo singulari psalte psalmos aliis audientibus (decantante, quòd S. Aureliano placuisse) superiori capite demonstravimus. Regula incerti authoris „ S. Augustino adscripta orandi psallendique rationem describens [In „ matutinis, *inquit*, dicantur psalmi iij. lxij. vi. & lxxxviij. cum debitis „ antiphonis, versibus, & Responsoriis.

6. Regula

6. Regula S. Isidori Matutinorum quidem mentionem facit, at nihil c. 1
præscribit. S. Fructuosi cursus Matutinus ejus in Regula sic inscribitur: [Gallicinio jam sonante, recitatis tribus psalmis cum Laude, & Benedictione sua, matutinum celebrent sacrificium.

7. Regula Magistri: [Psalmi namque Matutini dici debent omni tempore sex, Responsorium unum, versum, lectionem Capituli & Evan- c.33.
gelij, quæ semper Abbas dicit, & Rogus Dei.] Psalmos autem cum antiphonis psalli quatuor quidem sine *alleluia*, duos cum alleluia præscribit infra c. 39.

8 Ex his omnibus patet quibus precibus & orationibus sacrificium matutinum veteres Monachi consummarent, scilicet psalmis, canticis, hymnis, antiphonis, responsoriis, versibus, collectis, & letania.

9. Et quidem quoad psalmos, eos dicere solebant qui Matutino tempore convenirent, & in quibus lucis orientis commemoratio fieret. Duos dumtaxat celebrasse videntur in Oriente Monachi 62. & 118. ita prolixum, ut pluribus meritò æquipolleat: Quatuor præscribit Regula incerti Authoris S. Augustino adscripta: Sex Regula Magistri, totidemque Regula S. Fructuosi: septem S. Benedictus: 8. verò S. Aurelianus. Ex his celebriores fuerunt posteriores tres psalmi *Laudate Dominum de cælis: Cantate Domino canticum novum*, & *Laudate Dominum in sanctis ejus*, quos speciali nomine *Laudes* appellabant antiqui, eo quod ad reddendas supremo Domino laudes nos frequenter invitent, quosque ad Matutinum officium dici quotidie cum S. Benedicto decernunt Aurelianus & Fructuosus Episcopi; quod etiam in Gallicanis Monasteriis teste Cassiano lib. 3.c.6. observabatur. Hos ad psalmos unus ex circatoribus Monasterium lustrare debebat ex statutis Lantfranci cap. 4.

10. Psalmos autem ad Matutinum decantari, hoc est cum suavi vocis modulatione dici, præcipit S. Isidorus. Ex Regula verò Sancti c. 7.
Benedicti primus psalmus 66. in directum sine antiphona modicè subtrahendo; reliqui verò cum antiphona, hoc est cum cantu melodico debent persolvi. Omnes autem sub unica antiphona persolvebant Bursfeldenses ex eorum ordin. c. 10.

11. De canticis verò observandum tantummodo est, 1. quod à cantico Matutinum officium incipit S. Aurelianus, absolvit S. Fructuosus. 2°. quod S. Benedictus duo ad Matutinum assignat cantica; unum ex veteri testamento, quod psalmis interserit; alterum ex Evangelio post versum ante letaniam dicendum. 3°. quod S. Benedictus singulis diebus canticum aliquod ex Prophetis canendum præscripserit, hoc ab Ecclesia Romana desumpsisse. 4°. Inter omnia celeberrimum fuisse illud trium puerorum quod antonomasticè S. Benedictus aliique veteres *Benedictionem* appellabant.

12. Lectionem hymno præponit Sanctus Benedictus, eamque brevem ex Apostolo, dicendam ab eo qui Hebdomadarij vices gerit, idque

memoriter. In Regula Magiſtri duæ aſsignantur, unam ex Apoſtolo, alteram ex Evangelio ab Abbate legendam.

13. De hymno, Reſponſoriis, verſu, & Antiphonis diximus ſuperiori capite. Antiphonam ad *Benedictus* nullam adſignat S. Benedictus, & tamen uſus invaluit, ut ſemper etiam cum aliqua ſolemnitate diceretur: hinc ex antiquis Germaniæ conſuetudinibus Cantor incipere debet; idemque præſcribit lib. Uſuum Ciſtercienſium c. 115.

14. Abſoluto cantico ſubjungit S. Benedictus Letaniam id eſt *Kyrie eleiſon: Chriſte eleiſon: Kyrie eleiſon*, de quo ſuperiori capite: novies repetitur à Carthuſianis, & ex S. Aureliano duodecim vicibus debet dici.

15. Sequitur oratio Dominica ab Abbate clara & intelligibili voce dicenda, quod ſolis competit Benedictinæ familiæ Monachis. Poſt hanc collectæ ſive orationes, quibus in noſtro paſsim ordine preces præmittebant: Has preces ſic exhibet antiquiſsimum Caſsinenſis Monaſterij Breviarium tempore Oderiſij Abbatis litteris Longobardicis manu exaratum in Bibliotheca Inſtitutionis Oratorij Pariſiis aſſervatum.

Capitula per omnes horas.

Ego dixi Domine miſerere mei	Sana animam meam
Convertere Domine aliquantulum	Et deprecare
Fiat Domine miſericordia tua ſuper nos	Sicut ſperavimus
Sacerdotes tui induant juſtitiam	Et ſancti tui exultent
Domine ſalvos fac Reges	Exaudi nos
Salvum fac populum tuum Domine &	
Benedic hæreditati tuæ	Reges eos &
Oremus pro fidelibus defunctis	Requiem æternam
Requieſcant in pace	Amen.
Pro fratribus noſtris abſentibus	Salvos fac ſervos
Pro afflictis & captivis	Libera eos Deus Iſraël
Mitte eis Domine auxilium de Sancto	Et de Sion

Eaſdem preces videre eſt in antiquo collectaneo M.S. ad uſum Monaſterij B. Mariæ S. Petri ſupra Divam, & in M. S. Breviario S. Germani à Pratis, in quibus tamen 8. verſiculus ſive capitulum ita exhibetur:

Animæ famulorum tuorum requieſcant in pace;

Et in fine alij tres verſiculi adduntur ſcilicet

Domine exaudi orationem meam

Domine Deus virtutum converte nos

Dominus vobiſcum. Excepto uno aut altero verſiculo diſſimili eaſdem preces præſcribunt M. S. conſ. S. Dionyſij in Francia in quibus pſalmus 50. poſt 12. verſiculum interſeritur, atque hos credo eſſe quatuordecim verſiculos, quos ad Nocturnos, Matutinas, Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperos poſt orationem Dominicam dicebant Cluniacenſes, quibus privatis diebus etiam pſalmum quinquageſimum interponebant, quod ex S. Benedicti Inſtitutione & conſuetudine tractum

Marginal notes: ss. 13. — Conſ. Clun. l. 1. c. 2

esse non sine caussa crediderim fretus hoc Casiani testimonio: [Denique per *Italiam* hodieque consummatis Matutinalibus quinquagesimus psalmus in universis Ecclesiis canitur.] Hujusmodi precum meminit Amalarius l. 4. de Eccl. off. c. 4. sicut & psalmi 50. l. 3. c. 6.

16. Porro isthæc ad horas preces hujusmodi dicendi consuetudo apud Monachos est antiquissima, ut patet ex Regula S. Columbani in cujus c. 7. legimus: [Per divinas terni psalmi horas pro operum interpositione statuti sunt *a senioribus nostris* cum *versiculorum* augmento intervenientium, pro peccatis primum nostris, deinde pro omni populo Christiano, deinde pro Sacerdotibus & reliquis Deo consecratis sacræ plebis gradibus, postremo pro eleemosinas facientibus; postea pro pace Regum, novissime pro inimicis nostris; ne illis Deus statuat in peccatum quod persequuntur & detrahunt nobis, quia nesciunt quid faciunt;] Et ex Reg. incerti authoris apud Augustinum, quæ psalmos cum debitis antiphonis *versibus* & responsoriis dici præcipit. In Concilio etiam Clovehoviensi c. 30 [statutum est per canonicas orationum horas non solum pro se ecclesiastici sive Monasteriales, sed etiam pro Regibus, ac Ducibus, totiusque populi Christiani incolumitate divinam incessanter exorent clementiam] apud Spel. Tom. 1. pag. 254.

17. Post versus dicuntur collectæ sive orationes; & primum quidem ea quæ ad præsens officium pertinet, deinde aliæ commemorationes & quidem magno numero.

18. Circa quas observandum. Primò quod in nonnullis Monasteriis fiebant post regulares Matutinos sicut apud Cluniacenses; in aliis post Matutinos de omnibus Sanctis, & ita in M. S. consuetudinibus Germaniæ, si tamen illæ commemorationes aliud quid essent, quàm preces sive versiculi de adnotatis Sanctis, nihil enim ibidem præter versiculos quibus præmittit *preces* legitur. In aliis denique post officium B. Mariæ, sicque inscribuntur in collectaneo S. Petri supra Divam: [Suffragia quotidianis diebus dicenda ad Vesperas & Matutinas post servitium Virginis gloriosæ] his in suffragiis locum primum habuisse comm. de Cruce, deinde de S. Maria; aliquando tamen præmissa fuisse suffragia SS. loci Patronorum, ut in Monasterio S. Germani, & apud Grandimontenses ex Cons. Guil. Pellicerij c. 83. 3°. Inter commemorationes locum ubique obtinuisse comm. de Cruce, de S. Maria, de SS. Angelis, de SS. Petro & Paulo, de omnibus Apostolis, de S. Johanne Baptista, de S. Martino, de S. Benedicto quibus addebantur præcipui Monasteriorum Patroni aliique Sancti qui singulari aliqua veneratione in his colebantur. 4°. Apud Casinenses Adventus tempore ad Oct. Epiphaniæ commemoratio de Cruce & de Trinitate obmittebatur. 5°. Hæc omnia scilicet oratio Dominica, preces, collectæ, suffragia sub *Missæ* nomine S. Benedictus complexus est, cùm dixit & *Missæ sint*. 6°. Ex his omnibus solæ apud nos remanserunt comm. de Cruce, de S. Maria,

de SS. Petro & Paulo, de S. Benedicto, de Monasterij Patronis, quibus addimus de pace. 7°. Dicebantur collectæ à Sacerdote erecto, ceteris interim genuflectentibus ex ordin. Bursf. cap. 10. quamvis
» interim sedisse Cluniacenses constet ex Pet. Vener. stat. 56. [Et parvi
» scholares, dum ad suffragia SS. orationes dicuntur *more* conventus
» sedere permittantur] 8°. Dicta oratione de die ante Commemorationes dicebatur *Benedicamus Domino*, iterum in fine repetendum, ita in M. S. consuet. S. Germani à Pratis: Fuldenses Monachi fratrum defunctorum commemorationem post Matutinas & Vesperas quotidie faciebant, ut discimus ex eorum libello supplici ad Carolum Imper. n. 1. [Pro
» defunctis ergo fratribus nostris commemorationem illam quam quo-
» tidie bis habuimus, id est post Matutinam celebrationem & Vesperti-
» nam, quæ est antiphona, videlicet *Requiem æternam*, & prima pars psal-
» mi *Te decet hymnus Deus*, Versus & collecta.

19. Iis omnibus Cluniacenses Monachi quatuor addebant psalmos, ut supra diximus, passimque usus in nostro invaluit ordine ut duo saltem psalmi cum precibus & collectis pro familiaribus scilicet vivis & defunctis adderentur. Quinam autem essent illi psalmi ex Re-
c. 1. » gulari concordia S. Dunstani discere possumus; [præscribit enim ut
» ad Laudes diei post *Miserere mei Deus* &c. addant duos psalmos pro
» Rege Reginaque & familiaribus: *Beati quorum* &c. *Inclina Domine*,
» quibus finitis cantent antiphonam de Cruce; inde antiphonam de
» B. Maria, & de Sancto cujus veneratio in præsenti colitur Ecclesia,
» aut si minùs fuerit de ipsius loci consecratione. Post quos eundum est
» ad Matutinales Laudes de omnibus Sanctis decantando antiphonam
» ad venerationem Sancti cui porticus ad quam itur dedicata est. Post
» quos Laudes pro defunctis.] Ad hos duos psalmos super formas procumbebant. De procesione cujus hîc mentio fit, agemus libro sequenti. Matutini verò de omnibus Sanctis has complectebantur preces:

Antiphona. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Psalm. Dominus regnavit

Antiph. Laudemus Dominum quem laudant Angeli, cui Cherubim, & Seraphim Sanctus Sanctus Sanctus proclamant Psal. Jubilate

Antiph. Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis dicit Dominus. Psal. Deus Deus meus

Antiph. Sancti Spiritus & animæ justorum hymnum dicite Deo nostro in æternum. Psal. Benedicite

Antiph. Omnium Sanctorum chori laudate Dominum in excelsis. Psal. Laudate Dominum.

Capitulum. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones in Christo Jesu Domino nostro.

Aliud cap. Reddet Deus mercedem laborum Sanctorum suorum,

& deducet illos in via mirabili.

Resp. Justi autem in perpetuum vivent. Et apud Dominum est merces eorum. Gloria Patri

Hymn. Jesu Salvator sæculi redemptis

℣. Mirabilis Deus, ℟. In sanctis suis

In Evang. Antiph. Sancti Dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute. Psalm. Benedictus

Preces Post partum Virgo inviolata permansisti.
In conspectu Angelorum
Inter natos mulierum
Nimis honorati sunt
Justorum animæ
Ora pro nobis B. Benedicte
Sacerdotes tui induantur
Adducentur Regi virgines
Exurge Domine adjuva nos
Dominus vobiscum

Oratio Auxilium tuum nobis Domine placatus impende, & intercedente Beata Dei genitrice Maria cum omnibus Sanctis tuis, fac nos ab omni adversitate liberari, & in æterna lætitia gaudere cum illis. Per eumdem.

20. Ita matutinum omnium Sanctorum officium ex M. S. collectaneo Monasterij de Sancto Petro supra Divam descripsimus. Idem reperire est in antiquis Germaniæ consuetudibus M.S. exceptis duabus primis antiphonis, quarum loco habentur antiphona *Post partum*, & antiphona *Angeli eorum*, Cantico *Benedicite*, cujus loco habetur psal. *Benedictus*, sed fortè amanuensis est error; & Lectione sive capitulo pro quo legitur: *Scimus quoniam diligentibus Deum*. In precibus etiam seu versiculis nonnihil diversum extat. Idem fere habent M. S. consuet. S. Dionys. in Francia in quibus antiphona 4. est de S. Dionysio.

21. Sed tempore Paschali omnes psalmi dicebantur sub unica antiphona: *In velamento clamant sancti tui Domine alleluia alleluia alleluia*: ℟. cum *alleluia*; Antiph. in Evang. *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque petieritis fiet vobis alleluia alleluia alleluia*. In M. S. Dionysij consuetud. post matutinos de omnibus SS. præscribuntur Matutini mortuorum; post quos [deinde dicuntur psalmi Verba mea. Domine ne in furore: Dilexi quoniam: Credidi propter: De profundis: Pater noster in silentio, & ne nos: ℣. A porta inferi in audientia, & Dominus vobiscum: oratio Absolve quæsumus Domine usque Requiescant in pace; post eant dormitum.

22. Absolutis denique Matutinis Laudibus statuunt Bursf. [Trinam omnes flexis genibus dicant Salutationem Angelicam, & dato consueto signo à præsidente surgentes exeant ordine suo bini & bini; profundè inclinantes se ante gradum.] De hac Salutatione Angelica cer. Bursf. c. 10.

Vid. prefationem fæc. 5. Benedictini numero 122.

23. Porro quod fupra cap.1. obfervavimus apud noftros in ufu fuiffe, ut ante nocturnas vigilias tres à fingulis altaria vifitantibus orationes dicerentur, id etiam de Matutinis Laudibus, aliifque horis dici pariter
l.1.c.18 afferendum eft : De hujufmodi orationibus interrogatus Udalricus l. 1.
„ confuet. Cluniac. [Cujufmodi effe debeant, & cujus quantitatis ;]
„ ita refpondet : [Certè quod fciam nullus modus certus eft eis præfi-
„ xus, quia non communiter fiunt, & unufquifque cùm primùm vene-
„ rit in Ecclefiam, facit eas fingulariter & feparatim : unus tamen fe-
„ niorum novitium me docuit, ut feptem pfalmos dicerem inter ipfas
„ tres orationes ; verum quifque quod voluerit oret .... Cùm autem
„ ternæ fimiliter orationes fiant ; fed communiter ante nocturnos, &
„ poft Completorium ; & in hyeme in privatis ante Tertiam, de his
„ fortè poffum aliquid quod quæfieris dicere. Nam quæ poft Comple-
„ torium fiunt, de his numquam me audiente quæftio erat, ut ampliùs
„ quicquam ad fingulas quàm fola Dominica oratio diceretur : De aliis
„ cùm quæftio effet ad ultimum Domno Abbati complacuit & hoc defi-
„ nivit, ut ad ipfas quoque oratio Dominica diceretur, fed tractim,
„ diligenter, & attentè : & tamen ritè illæ orationes ante Tertiam non
„ folent tam breves quam ad Completorium terminari, nec illæ ante
„ nocturnos maximè in noctibus longioribus tam breves quam ante
„ Tertiam; aliæ quoque orationes fingulis horis præmittendæ, nihil funt
„ amplius quàm eadem oratio Dominica. Ad folos Vefperos pro anti-
„ quo more plus aliquantulum producuntur, ut fymbolum Apoftolicum fi videtur, pofsit apponi.] Hæc ille de Cluniacenfibus apud quos prolixiores omnino erant quæ ante nocturnos fiebant orationes, deinde quæ ante Tertiam. Reliquis vero horis nihil aliud dicebant præter orationem Dominicam, cui ad Vefperos Apoftolorum fymbolum adjiciebant. Udalrico concinunt Divionenfes S. Benigni Conf. c.64. [Et
„ quoniam de illis tribus orationibus quæ fiunt ante nocturnos tam in
„ æftate quam in hyeme alibi dictum eft, de cæteris quæ fiunt ante
„ fingulas horas, & poft Completorium dicere decrevimus. Orationes
„ autem fingulis præmittendæ horis, excepta Prima antequam ritè vij
„ pfalmi dicuntur, nihil aliud vel ampliùs funt quam Dominica oratio.
„ Ad folos Vefperos pro antiquo more magis aliquantulùm oratio pro-
„ ducitur, ut & oratio Dominica dicatur & fymbolum fi videtur, pofsit
„ apponi. Poft Completorium nihil aliud quàm ipfa Dominica oratio ad
„ fingulas orationes dicitur : orationes verò quæ fiunt ante nocturnos,
„ vel in hyeme ante Tertiam ficut noctes vel dies producuntur vel cor-
„ ripiuntur, producendæ vel corripiendæ funt] Eadem videre eft in antiquo Corbeienfi Ordinario.

CAPVT IV.

De Prima.

1. IGnotum primis Monachis Primæ officium, in Bethleemitico primùm Monasterio, ubi Dominus noster Jesus-Christus natus ex Virgine humanæ infantiæ suscepit incrementa, tempore Cassiani institutum; & inde ad Occidentales plagas propagatum, hac potissimum de caussa introductum fuit: ad excutiendam nimirum quorumdam Monachorum inertiam, & somnolentiam, qui expletis nocturnis matutinisque laudibus lecta repetentes, multò prolixiùs quàm par esset somno indulgebant, nempe ad Tertiam usque, cùm aliud officium, aliumve conventum ad hanc usque horam agendum non haberent, ut fusè narrat
Cassianus l. 3. de diurnis orat. c. 4. Et quidem primùm [tribus psal- “
mis & orationibus secundùm modum qui antiquitùs in observatione “
Tertiæ, Sextæ, & Nonæ trinæ confessionis exemplo statutus est,] “
officium Primæ, quam etiam Matutinum vocabant, celebrarunt: Hos tres psalmos, idem Cassianus indicat ejusdem lib. c. 6. scilicet quinquagesimum, sexagesimum secundum, & octogesimum nonum, quos huic novellæ solemnitati asserit fuisse deputatos.

2. Nulla Primæ mentio fit in utraque S. Cæsarij Regula ad Monachos, & ad Virgines pro diebus privatis; sed solùm pro Dominica, idque in sola ad Virgines Regula à Bollando edita.

3. S. Pater Benedictus clarè & distinctè, ut reliqua omnia, Primæ
disponit officium: [Prima hora, *inquit*, dicantur psalmi tres singu- “ c. 17.
latim & non sub una gloria, hymnus ejusdem horæ post versum *Deus* “
in adjutorium meum intende antequam psalmi incipiantur. Post expletio- “
nem verò trium psalmorum recitetur Lectio una, Versus, & Kyrie “
eleison, & missæ sint.] Psalmos autem singulis diebus sic variat, “ c. 1
ut Dominica ad Primam quatuor capitula psalmi 118. feria secunda primum, secundum, & sextum psalmum, & ita per singulos dies tres per ordinem psalmos usque ad psalmum 19. dicendos instituat; ita tamen ut nonus, & decimus septimus psalmi prolixiores dividantur in binas glorias, & sic Dominica ad vigilias semper à vigesimo psalmo incipiatur.

4. Longè prolixiùs est Primæ officium à S. Aureliano in ordine
psallendi Regulæ subjecto dispositum: [Post Matutinos, *inquit*, ad “
Primam duodecim psalmi dicantur; hymnus *Fulgentis author atheris*; “
Lectiones duæ, una de veteri, alia de novo testamento & capitellum;] “
In Regula tamen ad Virgines sex tantummodo psalmos adsignat.
Regula Incerti authoris S. Augustino adscripta psalmorum numerum c. 1.

„ non proponit, ſed indefinité dumtaxat [ad Primam, *inquit*, & Tertiam
„ dicantur ſui pſalmi antiphonæ duæ, Lectiones duæ.

5. S. Iſidorus nullo modo meminit Primæ, cujus licet mentionem faciat S. Fructuoſus, preces tamen in ea dicendas non notat; à ternario autem pſalmorum numero non receſsiſſe crediderim, nam ad reliquas horas totidemque adſignaſſe videtur Reg. c. 2. huncque numerum antiquis Monachis placuiſſe patet ex Caſsiano; S. Benedicto, & ex Re-
c. 35. „ gula Magiſtri, in qua etiam Primæ officium ita ordinatur: [Pſalmi
„ namque per horas ſupra ſcriptas diei ideſt Primam, Tertiam, Sextam,
„ Nonam terni dici debent currente ſemper pſalterio, ſingula Reſpon-
„ ſoria, Lectionem Apoſtoli, Lectionem Evangelij, quam ſemper Abbas
„ dicat, aut ſi abſens fuerit, Præpoſiti vicibus dicent, poſt ipſam Rogus Dei.

6. Circa iſtud Primæ officium nonnulla obſervanda ſunt. Primò ejus inſtitutionem Caſsiano antiquiorem non eſſe, ut rectè probat Gazæus in Commentario ad Caſſ. l. 3. c. 4. quidquid reclament nonnulli; nam quod aliqui ex priſcis Patribus mane orandum eſſe hortantur, hoc de Matutino, non de Primæ officio rectè intelligitur ut notavit Johannes Bona in lib. de divina pſalm. c. 6. §. 4. n. 2. ubi adverſariorum diluit argumenta.

7. Secundò ejus inſtutionis cauſſam repetendam eſſe ex inertia & & ſomnolentia quorumdam Monachorum, qui poſt Matutinas Laudes lecta repetentes, nulla alicujus conventus neceſſitate exire coacti, ſomno plus æquo indulgebant, ad Tertiam uſque ſtertentes in lectis; quorum pigritia novæ alicujus ſynaxeos obligatione excitanda fuit.

8. Tertiò iſtud Primæ officium à Caſsiano alteram Matutinam appellari, eo quod mane orto jam ſole celebretur.

9. Quartò licet Prima à Matutinis alterum ſit ac verè diſtinctum officium; à nonnullis tamen eodem tenore conſequenter perſolvi: ita S. Aurelianus, nullo Matutinos inter & Primam interpoſito exercitio, [Poſt Matutinos, inquit, ad Primam duodecim pſalmi dicantur:] Re-
„ gula incerti authoris M.S. c. 2. [A Sancto autem Paſcha uſque ad Ca-
„ lendas Octobris poſt Matutinum officium mox Prima ſubſequatur;
c. 14. „ & B. Aelredus in Regula ad Virgines ſaltem à Kal Novembris ad Qua-
„ drageſimam albeſcente aurora Matutinas Laudes cum hymnis horæ
„ Primæ perſolvat.] Quomodo verò illud breve quod inter utramque horam intercipitur ſpatium à noſtris tranſigeretur offendes in comm. ad c. 8. Notanda autem hîc S. Benedicti Anianenſis Abbatis inſtitutio,
n. 52. „ quam refert Ardo diſcipulus ejus in vita ipſius: [Tempore ſiquidem
ſæc. 4. „ æſtatis poſt expletum Matutinorum officium, mox egredi ab Eccleſia
Ben. „ propter ſomnolentiam juſsit, ſeſeque calceantes, totis faciebus, ad
part. 1. „ eccleſiam concitè redeant, & juxta præfatum ordinem altaria cum re-
„ verentia circumeant, ſanctiſque ſe aquis perfundant; & ſic deinceps ad
„ loca conſtituta accedant diurnum expleturi honeſtè officium: Noſtri ta-
ſæc. 5. men Gorzienſes Matutinis Primam continuè ſubjungebant, ut docet

Johannes

Johannes Abbas Mettensis in vit. Sancti Johannis Abbatis Gorziensis num. 82.

10. Quintò ut diximus antiquis Monachis maximè placuit ternarius psalmorum numerus, ut patet ex Cassiano, S. Benedicto, & Magistro quibus ante versum *Deus in adjutorium* præmittunt nostri Bursfeldenses *Pater*, *Ave*, *Credo*, ut præscribunt in cæremoniali c. 11. His etiam præmittit S. Benedictus hymnum, quem duodecim psalmis subjungit S. Aurelianus. Tribus hisce psalmis subjungebant olim nostri symbolum S. Athanasij dictum ut diximus ex catalogo Abbatum Floriacensium Tom. 1. Misc. Baluz., ubi de Theodulfo Abbate [Explanationem edidit symboli S. Athanasij, quod à Monachis post tres regulares psalmos ad Primam quotidie canitur.] Idem patet ex Tullensi S. Apri ordinario: [Omnibus diebus Dominicis infra preces post *Domine exaudi* dicatur *Quicumque vult* Versus *Benedicat nos*: collecta *Omnipotens sempiterne Deus qui &c.* Ceteris autem diebus dicatur *Quicumque vult* ante antiphonam. Et infra in fer. 2. ad Primam hymnus *Jam lucis*, antiphona *Servite Domine*, psal. *Beatus vir*: *Quare fremuerunt*: *Domine ne in furore*: *Quicumque vult.*] &c. Idem videre est in M. S. Dionysij consuetudinibus ubi de feriis post octavam Epiphaniæ.

11. Sextò Lectiones ad Primam duas assignat S. Aurelianus, unam de veteri, aliam de Novo testamento, quibus subjungit Capitellum, idest versiculum quem Antiqui Capitulum appellabant, Lectionibusque subjicere solebant; duas etiam Regula S. Augustino adscripta, totidemque Regula Magistri, unam ex Apostolo, aliam ex Evangelio, quam semper legebat Abbas; S. Benedictus verò unicam dumtaxat.

12. Septimò cùm S. P. Benedictus ait *& missæ sint*, missarum nomine intelligit non solum orationem Dominicam, sed etiam preces & collectas. Has preces ex M. S. Breviario Casinensi hîc describere duximus operæ pretium.

Capitula ad Primam.

Et ego ad te Domine clamavi	Et mane
Repleatur os meum laude tua	Ut possim
Averte Domine faciem tuam à peccatis meis.	Et omnes iniquitates
Cor mundum crea in me Deus	Et spiritum rectum
Ne projicias me à facie tua	Et spiritum sanctum
Redde mihi lætitiam salutaris tui	Et spiritu principali
Eripe me Domine ab homine malo	A viro iniquo
Eripe me de inimicis meis Deus meus	Et ab insurgentibus
Eripe me de operantibus iniquitatem	Et de viris
Sic psallam nomini tuo Deus in sæc. sæc.	Ut reddam
Exaudi nos Deus salutaris noster	Spes omnium
Domine Deus in adjutorium meum intende	Dñe ad adjuvandum
Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte & immortalis.	Agnus Dei qui
Benedic anima mea Dominum	Et omnia

Benedic anima mea Dominum — Et noli oblivisci
Qui propitius fit omnibus .... — Qui sanat
Qui redimet de interitu vitam tuam — Qui satiat
Qui coronat te in miseratione & misericordia — Renovabitur

Confesio a

Confiteor Deo & omnibus Sanctis ejus & tibi Pater, mea culpa peccavi nimis in cogitatione, locutione, delectatione, consensu, & opere; propterea precor te ut ores pro me.

Misereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conservet, & confirmet in opere bono, & perducat ad vitam æternam. Amen.

Indulgentiam & remissionem omnium peccatorum nostrorum tribuat nobis omnipotens Deus.

Cap.

Converte nos Deus salutaris noster — Et averte
Dignare Domine die isto — Sine peccato
Fiat Domine misericordia tua super nos — Sicut speravimus

Easdem preces omisso primo versiculo continet M. S. Breviarium ad usum Monasterij Germani à Pratis, in quo etiam ista superadduntur capitula.

Sacerdotes tui induantur justitiam
Domine salvos fac Reges
Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati
Fiat pax in virtute tua
Oremus pro fidelibus defunctis
Animæ famulorum famularumque tuarum requiescant
Pro fatribus nostris absentibus
Pro afflictis & Captivis
Mitte eis Domine auxilium de Sancto
Domine exaudi orationem meam.

13. Deinde sequitur collecta. Easdem preces haud dubium dicebant
l. 1. „ Cluniacenses nostri apud quos teste Udalrico [Ad Primam sunt preces
c. 2. „ 31 versiculorum, & confessio suo loco est interponenda.] Quibus orationem Dominicam & symbolum Apostolicum præmittebant; quod etiam præstabant nostri Sandionysiani uno aut altero versiculo immutato. Circa confessionem verò, cujus hîc mentio fit, illud observandum, quod ab antiquioribus, non inter preces; sed ante psalmum quinquagesimum diceretur, ut patet ex antiquissimo ordine conver-

a Has preces dicebat Sacerdos Hebdomadarius, sed confessionem Prior cum conventu ita faciebat, ut dicto à Priore *Confiteor*, conventus subjungeret *Misereatur*; tum *Confiteor*: Postea Prior *Misereatur*, quo dicto Reliquas preces resumebat Sacerdos. Ita in MS. Conf. S. Germani Prat.

ſtationis Monaſticæ, cujus caput tertium ita incipit: [Convenientes "
verò fratres ad Primam, dum completur ipſum officium, ante pſal- "
mum quinquageſimum donent confeſſiones ſuas viciſsim, pariter ſup- "
plici voto eorum certatim pro ſe orantes;] Quæ quidem verba in ſua
ad canonicos Regula c.18. tranſcripſit Crodegangus Mettenſis Epiſco- " Spec.
pus ubi [Poſt donent confeſſiones ſuas viciſcim, *addit*, dicentes Con- Tom.1.
fiteor Domino, & tibi frater quod peccavi in cogitatione & locutione, " p.110
& opere, propterea precor te, ora pro me. Et ille reſpondet Miſereatur "
tui &c.] forte etiam precibus pſalmum quinquageſimum immiſcebant.

14. Ad præſcriptum à S. P. Benedicto officium plurimas preces ſuper- c. 1.
addiderunt noſtri, de quibus ita ſcribit Dunſtani Concordia: [Finita Prima "
duos pſalmos *Domine ne in furore tuo* &c. 11. & *Miſerere mei Deus* &c. 1. "
canant; primum pro carnis tentatione cum precibus: *Proba nos Domine*, & "
Non inveniat nos pes ſuperbia &c. Et collecta *Ure igne*. Sequētem verò pro "
defunctis fratribus cum collecta: *Inveniant quæſumus Domine*, & prece "
Animæ fratrum noſtrorum &c. Et ſic more ſolito pœnitentiæ pſalmos "
percurrant devotè interpoſito pſalmo: *Inclina Domine*. His verò finitis "
ſubſequatur litania, quam univerſi more ſolito proſtrati humiliter, "
nullo excepto, ſigno pulſato compleant, Qua expleta, poſt oratio- "
nem Dominicam intercanitur pſalmus: *In te Domine ſperavi* 11. cum "
ſequentibus precibus & orationibus.

15. Ejuſdem ritus meminit Lantfrancus in ſtatutis: [Surgentes, c.4.§.11
inquit, fratres in nocturnalibus ſuis, & infantes & juvenes cum lumina- "
ribus ſuis veniant in Eccleſiam, & facta oratione cantent Primam, "
& pſalmos familiares cum ſuis collectis, & ſeptem pſalmos, & li- "
taniam, inde exeuntes &c.] Hæc ille exercitia diſponens ab Octobri
ad Adventum. Atque hic ritus vigebat paſsim in ordine noſtro. Clu- Udalr.
niacenſes verò qui ut jam diximus poſt horas ſingulas quatuor pſalmos 1.conſ.
adjiciebant, ad Primam pſalmum 50 pro Abbatibus defunctis ſuper- Clun.
addebant, quem pſalmos 141. quem ad omnes horas quarto loco di- c. 2.
cebant pro defunctis, præponebant. Præterea, inquit, Udalricus
[Textus fidei ſcilicet *Quicumque* à S. Athanaſio conſcriptus, (cujus ibid c.3
nonnullæ Eccleſiæ nec meminerunt niſi in ſola Dominica) nullo die "
obmittitur ut non dicatur à nobis, ſed in privatis diebus ſimul cum "
aliis pſalmis, in Dominica poſt preces. "

16. Poſtea pſalmos pœnitentiales dicebant & letaniam, de qua ſic
ſcribit Udalricus: [Letania ita inchoatur: *Kyrie eleiſon*: *Chriſte eleiſon*: ibid.c.5
Chriſte audi nos &c, ita deinceps nominantur de Sanctis plus minus "
Septuaginta tres. Sequentes verſus ad ipſam divinam pronunciationem "
deſtinandi ſunt quadraginta tres. Qui autem poſt Dominicam oratio- "
nem, & poſt alios pſalmos antecedunt collectas, ſunt hujuſmodi: *Et* "
veniat, & de cætero idem qui dicuntur ad pſalmodiam: *Deus auribus*, "
niſi hic ſolus: *Oremus pro fidelibus defunctis*: Collectæ *Deus cui pro-* "
prium: *Omnipotens ſempiterne Deus qui facis*: *Prætende Domine famul.* "

Deus à quo sancta desideria. A Pascha usque ad festivitatem Sancti Michaelis contra tempestatem Psal. *Benedixisti* : *A Domo tua* : *Absolve Domine* : *Deus qui es sanctorum splendor mirabilis.*] Ex quibus discimus præter septem pœnitentiæ psalmos, etiam alios letaniarum precibus post orationem Dominicam insertos fuisse. Quinam verò essent illi psalmi adjecti docet nos MS. S.Germani à Pratis Breviarium, in cujus letania quæ privatis diebus dicebatur post Primam habentur Sanctorum invocationes numero 94. quibus recentiori manu additæ sunt 16. versus post invocationes 42. post *Agnus Dei* & orationem Dominicam. Psalmi *Deus in adjutorium*; *Levavi* : *Ad te levavi* : *Judica me Deus & discerne.* A Pascha ad Cal. Octob. *Benedixisti*, Deinde versus novem cum prædictis collectis adnotantur. In collectaneo M. S. Monasterij de S. Petro supra Divam extant invocationes Sanctorum 111. versus 41. Psalmi duo, scilicet *Deus in adjutorium* : *Levavi oculos*, versus novem & collectæ.

17. In antiquis etiam Germaniæ consuetudinibus septem psalmorum pœnitentialium post primam dicendorum aliquoties fit mentio : Similiter in M.S. S.Benigni Divionensis consuetudinibus c.64.in antiquo Cor-
sæc. 5. beiensi Ordinario; in vita S. Johannis Abbatis Gorziensis n. 82. in vit. S. Stephani Abbatis Obazinensis Septem psalmorum & letaniæ. Ex quibus omnibus apparet receptam ubique passim prolixam illam quam hîc describimus psalmodiam. Confirmant S.Dionysij Consuetudines antiquæ præscribentes ut, [Post Primam dicantur psalmi familiares : *Domine ne in furore tuo*: *Ad te levavi*: *Miserere mei Deus*: *Deus in adjutorium*: *Voce mea* : *Requiem æternam* : *Pater noster*; *Et ne nos* : *Salvum fac* : *Salvos fac* : *Fiat pax in virtute* : *A porta inferi* : *Dominus vobiscum.* Oratio *Largire quæsumus Domine*, & dicatur tota oratio : *Et pacem tuam* : *Et famulum tuum Regem* Oratio *Annue nobis Domine*, & *Anima famulorum famularumque* totam; Similiter ad finem orationum dicatur *Per Dominum nostrum.* Si xij Lect. fuerint; Si verò non fuerint, dicatur tantummodo *Per Christum Dominum nostrum.* Deinde dicantur psalmi vij cum letania, post letaniam psalmi *Deus in adjutorium* : *Levavi oculos* : *Ad te levavi* : *Judica me* : Isti quatuor psalmi dicendi sunt semper post letaniam privatis diebus ab octavis Paschæ usque ad festum S. Remigij. Pro fructibus terræ dicitur psalmus *Benedixisti*. Deinde dicantur preces & orationes quæ sequuntur post letaniam. Deinde cantetur missa matutinalis; & teneatur iste ordo ab octavis Paschæ usque ad festum S. Remigij;] Et liber usuum Beccensium [A Pascha *inquit*, usque ad octavam Pentecostes omnibus privatis diebus, & omnibus privatis octavis per annum ad Primam dicuntur *Deus in adjutorium* : *Ad te levavi* : *Miserere mei Deus* pro Prælatis : *Voce mea* : *Requiem æternam* : Deinde vij psalmi, pòst letania. Ab octavis Pentecostes usque Pascha nisi festum aut octavæ fuerint, dicuntur ad Primam *Domine ne in furore* ij. *Ad te levavi* : *Deus in adjutorium meum* : *Mise-*

rere mei Deus : Requiem aeternam : Deinde vij psalmi & letania ...... In Quadragesima festis diebus ad Primam ij psalmi familiares dicuntur : *Deus in adjutorium : Ad te levavi . Exultate Domino* ; qui psalmus dicitur pro psalmis prostratis, quia festis xij Lectionum non dicuntur *Miserere mei Deus : Ad Dominum cum tribularer : De profundis : Voce mea*, postquam tricinarium inceptum fuerit ; nam ante vel post similiter non dicuntur, si unum dicitur, aliud dimittitur. Septem psalmi cum litania :] Et Tullense S. Apri ordinarium : Post Primam isti sex psalmi dicantur, tres primi cum *gloria*, & tres ultimi sub uno *Requiem aeternam : Domine ne in furore* ij : *Ad te levavi : Deus in adjutorium : Miserere : De profundis : Voce mea : Pater noster : Et ne nos : Domine salvos fac Reges : Salvos fac servos : Domine non secundum : Fiat pax : A porta : Dominus vobiscum* : collectae : *Famulos & famulas tuas quaesumus Domine tua semper : Actiones nostras : Annue nobis Domine.* Postea dicantur vij psalmi poenitentiales cum letania.

18. Haec omnia ferè retulimus testimonia, non solùm ut inde clarum fieret communem omnium monasteriorum ordinis nostri consuetudinem fuisse vij psalmos cum letania recitandi, sed etiam ut declararemus quos & quot psalmos familiares, quas cum eis preces recitarent, quia in re non una fuit omnibus agendi ratio ; nam alij duos duntaxat psalmos familiares cantabant, ut videre est in Concordia Dunstani ; alij tres, ut Beccensis ; alij quatuor ut Dionysiani ; alij quinque, ut Cluniacenses Divionenses, & Corbeienses; alij denique sex ut Tullenses Sancti Apri, quibus vij psalmos poenitentiales & letaniam omnes subjiciebant.

19. Verùm familiares psalmos postea dimiserunt Floriacenses nostri, ut discimus ex statutis capituli Floriacensis, Abbatum Floriaci, & Prioris, & conventus de Regula anno 1299. editis ; nam statutum secundum ita effertur : [De caetero psalmi familiares in conventu non dicantur ; sed solummodo privatis diebus post *Domine exaudi orationem meam*, antequam Hebdomadarius dicat *Dominus vobiscum* : *Miserere mei* in Adventu & à die Mercurij cinerum usque ad Pascha.] Hanc tamen divini servitij diminutionem aliquo modo compensant edito statuto tertio, ut [Servitium B. Mariae & mortuorum magis solemniter fiat.] Praeter familiares psalmos, vesperas etiam & Laudes omnium SS. ex solito servitutis penso detraxerunt in statuto quarto his verbis expresso : Statutum est à Domno Guillelmo Abbate, & remissum quod aliquis non teneatur dicere vesperas neque Laudes de omnibus SS. sed loco vesperarum & Laudum debet dici in conventu una antiphona post suffragia cum collecta ; videlicet *Salvator mundi* vel *Beati estis*.] Rejecerat jam antea ineunte saeculo xij. prolixam illam psalmodiam, quamvis non sine scrupulo, Bernardus Abbas Tironensis : querentibus enim discipulis deesse sibi ad victum necessaria, nec satis super esse temporis propter officij & psalmodiae prolixitatem ad ea sibi labore manuum

apud Boll. 14. April. comparanda, respondisse fertur: *Psalmos quid m qui per omnia fere monasteria ex more decantantur, nisi Dominus aliquid revelet vereor omittere.* Postea tamen Divino invocato auxilio, *imperavit dixitque se pro certo scire, quod Deus malebat illos laborando sibi victum acquirere, quàm tam multiplicibus psalmodiis insistere* ut scribit in ejus vit. Gaufredus ejus discipulus.

CAPVT V.

De Capitulo.

1. Capitulum vocamus eam Monachorum congregationem, quæ mane fit in Monasteriis ad Martyrologij, Necrologij, Sacræque Regulæ lectionem, culparum emendationem, ac laboris injunctionem distributionemque, à capitibus seu superioribus cænobiorum qui simul cum aliis conveniebant ut volunt nonnulli, seu quod veriùs crediderim à Regulæ *Capitulo* quod in ea legebatur ita appellatam; ex quo factum est ut tam ipsa congregatio, quàm locus ubi fieret ac res quæ in ea tractarentur, *Capitulum* nuncuparentur qua de re fusè satis Haeft. lib. 8. Tr. 1. disq. 1.

2. Tempus congregandi Capituli duplex apud nostros reperio; post Primam scilicet, & post Tertiam. Primum assignat antiquissimus ordo conversationis monasticæ c. 3. quod suæ ad Canonicos regulæ inseruit Chrodegangus Mettensis Episcopus c. 18. Similiter Antiquæ consuetudines S. Benedicti Anianensis Abbatis tom. 4. Analectorum, de quo etiam Ardo discipulus ejus in vita illius n. 52. Instituit ut [expleta Prima in unum congregati solvant capitulum.] Item antiquum S. Justinæ cæremoniale p.1.c.16. præscribens ut Prima dicta, & missa matutinali fiat capitulum; denique Bursfeldenses in cæremoniali dist. 1. c. 4. Econtra tempus alterum notatur in vita S. Geremari Abbatis Flaviacensis n.15. [Tertia verò hora diei post lectionis disputationem in capitulo ante pedes omnium prostratus. &c.] & apud Adrevaldum in lib. Mir. S. Benedicti in Gallia c. 28. [Residentibus hora diei tertia, post lectionem capituli regularis Sanctorúmque memoriam &c.] At S. Dunstanus in Regulari concordia Monachorum Sanctimonialiumque utrumque tempus decernit; scilicet æstate post Primam, hieme post Tertiam: Dunstano subscribit S.Lantfrancus in statutis c. 1. §. 1. & 5. Idemque videre est in antiquis S. Germani à Pratis consuet. & in lib. usuum Cistercienſ. c.70. & 74. & quidem ut mihi videtur omnino ad mentem S. Benedicti, nam cùm ideo inter alia convocetur capitulum, ut in eo fiat laboris distributio, & ex Regulæ Benedictinæ cap. 48. à Pascha

sæc. 4.

sæc. 2.

sæc. 2.

c.1.& 5

ad Cal. Octob. post Primam, & à prædictis Calendis post Tertiam laborandum sit, recte omnino æstate post Primam, hieme post Tertiam capitulum instituitur.

3. Locus capituli erat claustro contiguus ad Orientem: [In claustris ser. 2,
conventuum, inquit Petrus Blesensis, quatuor loca cum propriis deputantur officiis: In latere claustri Occidentali est Scholaris subjectio; in eo quod contigit ecclesiam lectio moralis; in ipsa ecclesia meditatio spiritualis; ad *orientem in capitulo* correctio materialis;] Hinc ordo antiquissimus conversationis Monast. rationem ad capitulum veniendi describens: [Veniant, *inquit*, omnes ad capitulum, & conversi ad c. 3.
orientem salutent crucem,] & antiquum Afligeniensis Monasterij Rituale part. 1. c. 3. [Quilibet in medio capituli inclinet se profundè ad orientem] & revera in omnibus antiquis nostræ congregationis Monasteriis in quibus mansi ita esse perspexi. In Fontanellensi Monasterio S. Ansegisus [Jussit condere domum juxta absidam Basilicæ sancti Petri ad plagam Septentrionalem, quam conventus seu curiæ, quæ græce Belenterion dicitur appellari placuit propter consilium in ea de qualibet re perquirentes convenire fratres soliti sint,] ut habetur in ejus vit n. 9. sæc. 4. part. 1. p. 635. At in antiqua Monasterij S. Galli delineatione nullus est capituli locus, sed omnes capitulares actus in ipso claustro tractabantur in ea parte scilicet quæ respiciebat ad Septentrionem eratque ecclesiæ continua.

4. Porro congregabatur capitulum ad signum squillæ seu campanulæ ab ipso Præposito sive Priore pulsatum, ut discimus ex concordia Dunstani: [Facto signo à Priore convenientes ad capitulum; &c.] clariùs c. 1.
ex statutis Lantfranci: [Tunc jubente Abbate, Prior sonet signum c. 1.
minimum, deinde omnes eant in capitulum;] Ex consuetudinibus Ger- §. 1.
maniæ MS. n. 4. [Capitulum Prior minimo signo & collationem, sed breviter percusso annunciet;] ex l. Usuum Beccensium: [Omnibus festis diebus dicta Prima, & facto parvo post psalmos familiares spatio, sonat Prior minus signum ad conveniendum in capitulo tandiu donec *Miserere mei*, dici posit.] Apud Cistercienses tamen capituli signum
dabat ipse Sacrista: Post Missam maturinalem, *inquiunt*, in lib. Usuum, c. 70.
[Sacrista pulset signum ad convocandum fratres in capitulum.

5. Vocati autem ad capitulum conveniebant non quidem tumultua- c. 1.
tim; sed, ut ait Lantfrancus in statutis, [Duo & duo sicut sunt Prio- §. 1.
res; Majores primò, postea infantes;] & quidem Priore *ipso præcedente* c. 2.
ex concordia Dunstani; Recitantes interim aliquas preces ut decernunt Casinenses in declarationibus ad cap. 17. his verbis: [Secundùm antiquam nostram consuetudinem dicta Prima immediate processionaliter exeundo de Ecclesia commemorationem facimus de fratribus defunctis, familiaribus, & benefactoribus nostris, cum psalmo *De profundis* & oratione ***Deus veniæ largitor*** &c. & pergimus in capitulum.

6. Intrantes capitulum principalem primò locum, deinde seipsos
In conc. c. 1. „ invicem salutabant, tum sedebant: [Convenientes ad capitulum *inquit*
„ Dunstanus, ipso præcedente, versa facie ad orientem salutent crucem,
& cæteris undique fratribus se vultu inclinato humilient.] Similiter an-
c. 3. „ tiquus ordo conversationis Monasticæ : [Veniant omnes ad capitu-
„ lum & conversi ad orientem salutent crucem, & cæteris fratribus se
prima „ undique humilient ;] & antiquum Afligeniensis Monasterij Rituale :
part. „ [Venientes autem ad capitulum antequam ad suas sessiones eant, qui-
c. 3. „ libet in medio capituli inclinat se profundè ad orientem. Idem
„ observabant Carthusienses ut patet ex antiquis eorum statutis part. 1.
„ c.36. & part.2.c.12. [Intrantes & exeuntes de capitulo ad crucem nuda-
tis capitibus inclinamus ;] idem habent in nova coll. statut. 2. part.
cap. 8. n. 1. Ubi obiter observabis antiquum morem crucis in medio ca-
„ pituli collocandæ : Cistercienses verò hac de re sic statuunt: [Fratres au-
„ tem audito signo conveniant in capitulum, inclinantes ante sedes suas,
Lib. „ & cum sederint humilient se mutuo, veniente verò Abbate, vel
Usu. „ quolibet alio qui capitulum tenere debet, ei omnes assurgant, incli-
c.70. „ nantes tantum Abbati transeunti, eoque sedente residеant : Sed ille qui
„ juxta Abbatem sessurus est, humiliet se profundè de loco suo versùs
„ Abbatem, nec tamen super genua vel articulos ; & sic resideat.

7. Congregati omnes atque in unum sedentes ad actus capitulares procedebant, ex quibus tres dumtaxat memorat Radulphus Tungrensis in lib. de observantia canonum : [In officio autem capituli quod fit
prop. „ post Primam fiunt tria : Primò memoria SS. in recitatione Martyro-
14. „ logij cum versu *Pretiosa*, & capitulo *Sancta Maria*. Secundò memoria
„ defunctorum in anniversariis recitandis cum *Miserere mei Deus*, & col-
„ lectis. Tertiò quia tunc ad labores diurnos præparari debemus, addunt
„ preces congruentes dicendo ter : *Deus in adjutorium* &c.

8. Sed multo plures capitulares actus jure recensere possumus. 1. Lectionem Martyrologij cum collecta sequenti. 2. Divini invocationem auxilij ad Reliquos diei actus per ℣. *Deus in adjutorium* &c. 3. Lectionem Regulæ aut alicujus homiliæ. 4. Commemorationem defunctorum & benefactorum per Lectionem Necrologij 5. Commemorationem item Benefactorum viventium cum precibus. 6. Officialium institutionem. 7. Culparum correctionem. 8. Laboris injunctionem, de quibus singillatim & breviter pro modulo nostro.

9. Primus itaque actus capituli assignatur Lectio Martyrologij,
can. „ Aquisgranensi synodo statuente [Ut ad capitulum *primitùs* Martyro-
66. „ logium legatur ;] quæ tamen lectio antea in usu fuisse docet antiquus ordo conversationis Monasticæ, patetque ex vita Sancti Wan-
„ donis Abbatis Fontinellensis, qui suo monasterio legitur dedisse [co-
„ dicem in quo continetur Regula S. Benedicti, & sancti Columbani,
„ & Martyrologium ;] quia nimirum una cum regula legebatur mane in capitulo. spicileg. Tom. 3.

10. Circa

10. Circa hanc Martyrologij lectionem observandum: Primò quod
lector in medio capituli constitutus benedictionem postulabat ad le-
gendum: [Et petat benedictionem lector, & recitentur nomina san-
ctorum,] inquit Ordo conversationis Monasticæ, ann. 1659. Neapoli
editus; Et liber Usuum Cistercientium: [Lector verò veniens ante c.70.
analogium aperiat librum & inclinet se ad benedictionem;] Et in or.
Bursfeldenses: [Procedat in medium qui lecturus est, ad benedi- diu.
ctionem humiliter se inclinans; qua data residcant; sed nemo ante c.11.
præsidentem:] Hinc etiam in antiquo Casinensi Breviario M.S à nobis
jam toties citato precibus quæ Martyrologij lectionem subsequi solent,
præmittitur ista Benedictio: [Dies & actus nostros in sua pace dispo-
nat omnipotens Dominus; quæ in M. S. S. Dionysij consuetudinibus
incipit sic: *In viam mandatorum*, estque à puero petenda. Et tamen
ex antiquis Germaniæ consuetudinibus M. S. ad solum Prioris Sacer-
dotis nutum legi debet Martyrologium: [Facto signo itur ad capitu-
lum, & sedentibus cunctis, Prior Sacerdos dat lectori signum ut le-
gat;] sed neque in Concordia Dunstani, neque in Decretis Lant-
franci, neque in M.S. consuetudinibus S. Germani à Pratis ulla fit
mentio petendæ benedictionis ad lectionem Martyrologij.

11. Secundò eos semper annunciabant Sanctos quorum natalis
dies in diem sequentem incideret, sive ut habet antiquus ordo conversa-
tionis monasticæ, [quorum festa crastina dies excipiet;] quibus diem c. 3.
mensis & lunæ præmittebant: [Pulsabitur ad capitulum, *inquiunt*,
M. S. consuetudines S. Germani à Pratis, & legentur calendæ &
pronunciabitur qualis sit luna, & quota fuerit, & annunciabuntur
festivitates Sanctorum.] Et ceremoniale Bursfeldensium: [Lector ...
legat lectionem de Martyrologio, præmittens quotam mensis & lunæ
juxta computationem Kalendarij, & pronuntiatur non præsens dies, c.11.
sed semper crastinus.

12. Tertiò, [In illa lectione non dicet *Tu autem*; sed aliorum plu-
rimorum Sanctorum] addunt consuetudines S. Germani à Pratis:
Ita nimirum lectionem Martyrologij concludebant. De hac clausula ita
in Chronico chronicor. fol. 166. [Usuardus qui jussu Caroli Magni
compilavit Martyrologium, reperit singulis diebus plusquam trecenta
festa concurrere; ideo statutum fuit ut diceretur: & aliorum plurimo-
rum Sanctorum Martyrum. &c.] tuncque, ut ait liber Usuum Ci-
sterc. [Surgant fratres, & vertant se ad orientem dicentes versum c.70.
qui in collectaneo habetur, idest Pretiosa in conspectu Domini, Sacer-
dote Hebdomadario incipiente;] quem sequebatur dicenda à Sacerdo-
te oratio: [Ipsi & omnes Sancti Dei intercedant pro nobis, ut merea-
mur à Deo adjuvari, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum *Amen*]
Cui quidem orationi religionis ac devotionis ergo in beatissimam
Dei genitricem præmissum est à recentioribus sacratissimum B. *Mariæ*
nomen hoc modo: *Sancta Maria & omnes sancti* &c. Neque enim re-

peritur in antiquo ordine conv. Monasticæ , neque apud Chrodegan-
gum in Regula Canon. neque in M. S. consuet. S. Germani à Pratis ,
neque cæremoniali Bursfeldensium: Hæc tamen additio non ita recen-
tioris est institutionis,nam extat in M.S. Breviario Cassinési Institutionis
Oratorij in quo utrumque dicendi modum,diversistamen in locis reperi.
13. Hæc oratio , ut diximus à Sacerdote dicebatur : in ordine ta-
men Monastico apud Haeftenum , & in M. S. S. Germani à Pratis
à *Priore* dici præscribitur , pro quo in editione Neapolitana habetur
Presbiter. Hæc sunt præcipuè quæ Martyrologij lectionem spectant
saltem pro diebus quotidianis.
14. Secundus Capitularis actus erat divini invocatio auxilij ad
omnes diurnos actus per ℣. *Deus in adjutorium* , precesque reliquas ,
quas etiam nunc in fine Primæ recitamus ; de quibus observanda sunt
nonnulla.
15. Primò hujusmodi preces non erant simplex præparatio ad labo-
rem manuum , ut existimant fortè nonnulli ; sed ad omnes diurnos
actus respiciebant , ut satis indicant ista collectæ verba : *Dirigere &
sanctificare .... hodie corda* &c. Ad laborem verò manuum in fine capi-
tuli , post emendatas culpas , iterum dicebatur tertio ℣. *Deus in adju-
torium meum.*
16. Secundò hic versus nocturno silentio finem imponebat , ut dis-
cimus ex ordine Monasticæ convers. Neapoli edito , ubi post oratio-
„ nem : [Ipsi & omnes Sancti , *sequitur :* Deinde dicatur versus ad sol-
„ vendum silentium , id est *Deus in adjutorium meum intende &c.*] & de
hoc versu intelligendum puto locum illum ex consuetudinibus à Be-
T. 4. „ nedicto Abbate Aniensi suis in monasteriis institutis : [Et nocturnum
anal. „ silentium semper ab eis custodiri sive intus sive foris sint , quousque
„ in capitulo versum dicant :] Ubi etiam obiter notandum est olim
nocturni silentij finem alicujus signi sonitu indicatum fuisse , ut
sæc. 1. „ discimus ex Adelerio Monacho in Appendice ad lib mirac. S. Bene-
Ben. p. „ dicti in Gallia ab Adrevaldo c. 40 : [ut verò se lux diei terris clara
392. „ infudit , fratribus somno experrectis , idem sonitu fusilis tabulæ olim
„ reserandæ locutionis gratia compactæ Abbatem Theotbertum cum
reliquis adsciscens. &c.
17. Tertiò versus ille : *Deus in adjutorium meum* , ter à Priore vel
Sacerdote ex integro dicebatur ; terque item à congregatione repete-
batur , ut patet ex antiquo Ordine conversationis monasticæ : [Di-
„ catur versus ad solvendum silentium , idest *Deus in adjutorium meum*
„ *intende : Domine ad adjuvandum me festina* tribus vicibus , Priore inci-
„ piente , cæteris autem respondentibus idipsum tertiò. Extat hac de re
sæc. 4. capitulum undecimum Monachorum Sangallensium in hæc verba :
Bened. „ [Ut versus ad capitulum , id est *Deus in adjutorium meum* à Presbitero
part. „ ter , terque à congregatione repetitus dicatur , & dicta *gloria* , post hoc
1 pag. „ non adjungant *allelma* :] Accedit ceremoniale Bursfeldensium in quo

præſcribitur, ut à Sacerdote [ſubſequatur verſus *Deus in adjutorium* c. 11.
meum intende, quem tertiò dicit ex integro & toties repetitur à conventu, addita poſt ultimam repetitionem *Gloria Patri.*] Dunſtanus verò non ita clarè rem enuntiat, cùm decernit ut prædictus verſus in conc
[tertiò repetatur ab omnibus Priore incipiente.] In M. S. S. Dionyſij conſuetudinibus ſi dies privatus non fuerit, hic verſus præcipitur omitti. c. 1.

18. Quartò ad Litaniam ſeu Kyrie eleiſon flectebant genua, ſurgebantque ad orationis Dominicæ concluſionem: Ita in antiquis Germaniæ conſuetudinibus M. S. quod confirmat capitulum 12. Monachorum Sangallenſium: [Ut *Kyrie eleiſon* oraturi in capitulo, utrumque genu flectentes conſona voce tribus tantùm vicibus dicant, ideſt loco cit.
Kyrie eleiſon: Chriſte eleiſon: Kyrie eleiſon. Similiter in refectorio ſed ſine genuflectione;] Et antea antiquus Ordo converſationis monaſticæ: [Et flectentes genua orent, & dicat Prior *Et ne nos inducas in tentationem*, ceteri reſpondeant *Sed libera*; ſurgentes iterum dicant verſum pariter *Reſpice in ſervos tuos* uſque in finem pſalmi, ſubjungentes *Gloria Patri*;] Similiter concordia Dunſtani: [Et flectentes genua ſi tempus dictaverit: dicente verò Priore *Et ne nos inducas* ſurgant omnes, erectoque vultu dicant *Reſpice in ſervos*, ſubjungentes c. 1.
Gloria humiliato capite;] Liber Uſuum Ciſtercienſium: [Proſternantur ſuper ſedes ſuperiores, aut incurventur ſuper genua ſecundùm tempus, dicentes ſimul *Kyrie eleiſon* ..... & quando Sacerdos di- c 70.
xerit: *Et ne nos inducas in tentationem* erigantur donec Sacerdos dicat: *Dirigere & ſanctificare*, & tunc incurventur; denique ceremoniale Bursfeld. Deinde letaniam ſcilicet *Kyrie eleiſon: Chriſte eleiſon: Kyrie eleiſon*: alternatim per choros dicant, & conſequenter proſtrati aut pro temporis qualitate incurvati ſub ſilentio *Pater noſter* uſque ad *& ne nos*, quam partem poſtquam erectis ad ſonitum præſidentis fratribus Sacerdos dixerit, & conventus reſpondeat: *Sed libera nos à malo*, ſubjungat Sacerdos verſum: *Reſpice*] &c.

19. Quintò denique oratio *Dirigere* ita effertur in antiquo ordine converſationis Monaſticæ edit. Neapol. *Dirigere & ſanctificare digneris Domine Jeſu Chriſte fili Dei vivi hodie corda & corpora noſtra in via tua, & in operibus manuum tuarum, ut hic & in aeternum per te ſalvi eſſe mereamur Salvator mundi qui vivis & regnas in ſecula ſeculorum Amen.* In antiquo autem Breviario Monaſterij Caſsinenſis Inſtitutionis oratorij ita: *Dirigere & ſanctificare, & cuſtodire dignare Dominus Deus omnipotens Rex cœli & terræ hodie corda, & corpora noſtra, ſenſus, ſermones, & actus noſtros in lege tua, & in operibus mandatorum tuorum, ut hic & in aeternum per te ſalvi eſſe mereamur, qui vivis & regnas.* Breviùs in Breviario M. S. S. Germani à Pratis: *Dirigere & ſanctificare dignare Domine Sancte Pater omnipotens aeterne Deus hodie corda & corpora noſtra in lege tua, & in operibus mandatorum tuorum, ut hic & in*

æternum te auxiliante semper salvi esse mereamur. Hæc oratio ex antiquo Ordine conversationis monast.à Priore est dicenda;ex lib.usuum Cisterc.à Sacerdote;ad quam ex eodem libro, & cerem.Bursfeld. semper incurvari debent omnes. Ea finita Prior ex eodem ordine monastico subjungebat *Adjutorium nostrum in nomine Domini*;ceteri respondebant, *Qui fecit cœlum & terram.*

20. Tertius capitularis actus prædictas preces immediatè sequebatur lectio Regulæ, de qua satis multa in commentario ad Regulæ c. 66. ad hanc sedebant omnes, ita tamen ut priùs assideret qui capitulo præerat; in cujus fine subjungebat Lector: *Tu autem Domine*; sed nullam initio videtur petiisse benedictionem.Prælectum Regulæ capitulum exponebat Prior, aut cui jusserat ille, ut genuinus ejus sensus omnibus innotesceret.

21. Dominicis festisque diebus vice Regulæ aliqua homilia ex Patribus legebatur,unde etiam in MSS.cod. unà cum Martyrologio reperitur Regula, & initium Evangeliorum totius anni, cum quibusdam homiliæ lineis ad hunc finem exaratis, ut videre est in M. S. codice S. Germani à Pratis notato N. ubi hujusmodi Evangeliis hæc præmittitur in-
„ scriptio : [In diebus Dominicis festis semiduplicibus, & supra feriis
„ 4. temporum Adventus 4. feria & 6. ac vigiliis Nativitatis, Pentecostes,
„ feriis quoque octavarum Paschæ, necnon Pentecostes, post lectionem
„ Martyrologij legitur de Evangelio, cæteris autem diebus de Regula.
„ Vid. comm.

22. Lectionem Regulæ vel homiliæ excipit in M. S. Sancti Germani à Pratis consuetudinibus, & cerem. Bursf. lectio Necrologij, cujus tamen nulla fit mentio neque in antiquo ordine Monastico, neque in concordia Dunstani, neque in statutis Lantfranci, neque in M.S. consuetudinibus Germaniæ : nihilominus videtur Necrologiorum usus satis antiquus; nam Regis Osvvaldi depositionis diem annotatum fuisse in codice defunctorum legimus apud Bedam, quem etiam *Annalem* vocat; an verò hujusmodi lectio adeo sit antiqua non ausim affirmare. Quid quid sit, certè nonnullæ hîc minutiæ hac de re nobis sunt observandæ.

l.4 hist. Angl. c. 14.

23. Primò.Ante quoscumque adnunciabatur Abbatum obitus si ea die contigisset : Deinde Monachorum, tum externorum qui speciali aliquo beneficio in Necrologio monasterij meruissent inscribi, quamvis in nonnullis promiscuè insererentur Necrologiis.

24.Secundò inter Abbates & Monachos aliosque hoc erat discriminis, quod anniversaria Monachorum dies, per verbum *obiit* annunciaretur; Abbatum verò hoc modo *Depositio Domini N. Abbatis*; saltem ita in nostro Parisiensi S.Germani à Pratis Necrologio.

25. Tertiò Ad nomen Abbatis præmittebatur ubique vox *Domni*, non item ad monachorum, qui puro ac nudo nomine recitabantur.

26. Quartò adjiciebatur gradus & ordo perſonarum; Abbas Monachus, Præpoſitus, Cantor, Sacriſta, Epiſcopus, Sacerdos, Imperator, Rex, Regina, Miles, &c.

27. Quinto Monachis monaſterij inſerebantur aliorum etiam cœnobiorum aſcetæ cum quibus ſocietatem habebant, aut omnes, aut aliqui tantùm quibus ex conventione ita conceſſum erat. Sic V. Beda ad Eadfridū Epiſcopum fratreſque Lindisfarnenſes ſcribens rogat, ut [me defuncto pro redemtione animæ meæ quaſi pro familiaris & vernaculi veſtri orare, & miſſas facere, & *Nomen* meum inter veſtra ſcribere dignemini:] Cudbertus Abbas Wirenutenſis in epiſt. ad Lullum Archiepiſcopum, quæ eſt inter Bonifacij epiſtolas 95.: [nomina fratrum quæ ad nos miſiſtis cum nominibus hujus Monaſterij fratrum dormientium in Christo ſcripta continentur;] Et in litteris Societatis inter Stabulenſe & Solemniacenſe Monaſterium, quæ extant ſæc. 2. p. 1093.: [Nomina verò defunctorum fratrum Stabulenſis cœnobij Martyrologio Solemniacenſi conſcripta per ſingulos dies cum ſuorum fratrum anniverſariis recitabantur.

Bed. in præf. 4. vit. S. Cudberti n. 2. ſæc. 2. p. 879.

28. Sextò. In Necrologiis Monachorum inſerebantur etiam Sancti ab Eccleſia ut tales recogniti; nonnulla hac de re exempla profert Haeftenus l. 8. t. 1. diſq. 4. & in noſtro S. Germani à Pratis Necrologio Kalendis Januarij reperitur depoſitio Domni Odilonis Abbatis.

29. Septimò Cùm benefactorum nomina recitabantur, collata etiam ab his Monaſterio proferebantur beneficia preceſque pro ipſis dicendæ: Extat hujus rei exemplum in Necrologio S. Germani à Pratis: [Pridie idus Januarij obiit .... Hugo Mareſcallus, anniverſarium cujus & amicorum ſuorum, & Epiſcopi Johannis Belmacenſis Abbas Hugo totumque capitulum ſingulis annis in perpetuum faciendum conceſſerunt: Per Odonem enim clericum noſtrum prædict. Hugonis filium datum eſt Eccleſiæ Beati Germani lignum Dominicæ crucis. In die verò obitus prænominati Odonis anniverſarius iſte annis ſingulis celebrabitur.] Idem patet ex litteris Richardi Archiepiſcopi & totius conventus eccleſiæ Cantuarienſis ad Ludovicum Francor. Regem, in quibus grates prædicto Regi referunt, ſuffragia ſua, ac preces perplurimas concedunt, atque promittunt, [ut autem nulla oblivione deleri debeant in poſterum hæc omnia in Martirologio noſtro, *inquiunt*, ſcribi fecimus & ſingulis annis die recordationis veſtræ relegenda ſtatuimus,] Extant apud Reynerium de Apoſt. Bened. in Angl. appendice 3. p. 254.

30. Octavò Unius & ejuſdem defuncti per plures dies commemoratio aliquando fiebat, cujus rei exemplum nobis ſuppeditat Hugonis 3. Abbatis S. Germani à Pratis, qui anno 1182. obiit, quædam charta fundationis ſeu inſtitutionis ſui anniverſarij, in qua inter alia hæc decernit: [Præter hæc etiam ut per illos ſex dies qui ſunt inter primum anniverſarij diem & octavum quotidiana de nobis fiat in capi-

tulo memoria, & ibi nos conventus sicut in prima die & octava specialiter & nominatim absolvat.

31. Nonò. Ad Majorem rei firmitatem & securitatem qui anniversaria sibi instituebant atque fundabant, chartas hujusmodi fundationis in capitulo legi quotannis aliquando volebant, ut patet ex eadem prædicti Hugonis charta, in cujus fine ita habetur: [Porro ut hæc omnia successorum nostrorum memoriæ faciliùs semper occurrant, & fideliùs imprimantur. Præcipiendo sub præscripta statuimus conditione, quatenus hujus nostræ institutionis pagina, singulis annis in vigilia anniversarij nostri post lectionem capituli coram omnibus in conventu legatur.

32. Decimò. Præter speciales preces quæ nonnullis ex aliqua fundatione erant attributæ, fiebant & aliæ quotidie pro defunctis quas „ exeuntes à capitulo recitabant : [Surgentes à capitulo, *inquit*, „ Dunstanus in concordia, canant quinque psalmos pro defunctis, „ *Verba mea* : *Domine ne in furore* : *Dilexi quoniam* : *Credidi* : *De pro-* „ *fundis* :] Eosdem psalmos assignant M. S. consuetudines Germaniæ, „ quos etiam post Matutinos dici præscribunt consuet. S. Dionysij in Francia.

33 Undecimò Cistercienses nullam videntur fecisse defunctorum specialem mentionem, sed generalem tantummodo; nam lecta Re-
lib usf., gula, & tabella officialium, lector consequenter addebat : [Com-
c. 70. „ memoratio omnium fratrum & familiarium defunctorum ordinis nostri :] deinde qui capitulum tenebat subjungebat, *Requiescant in pace*. Respondebant *Amen*. Si tamen absolvendus aliquis erat defunctus, exposita sententia, sive facto sermone, ad cantoris admonitionem absolvebatur. Similiter si ultimus tricennarij dies commemorandus esset, hunc cantor commemorabat. Ita etiam si breve recens defuncti legendum foret, ab eodem legebatur.

34. Quintum capituli actum esse diximus commemorationem benefactorum viventium cum precibus pro beneficiis ab ipsis collatis; quod colligitur ex libello supplici Monachorum Fuldensium ad Carolum Magnum Imperatorem, in cujus n. 1. petunt [quod liceat
sæc 4. „ nobis orationum, psalmodiæ, & vigiliarum modum tenere, quem
Ben. „ Patres nostri habuerunt pro amicis nostris *viventibus* & defunctis,
part. „ idest quotidianam precem *pro te Domine Auguste & pro liberis tuis*
p. 260. „ & pro omni populo Christiano, quam mane quando in unum con-
„ venimus, & capitulum de Regula coram fratribus legebatur, exsur-
„ gentes post lectionem ter ℣ *Deus in adjutorium meum intende* adjuncta
„ *Gloria Patri* cantantes, flexis genibus psalmum L. cecinimus simul cum
„ versibus & collecta.

35. Sextus capitularis actus à nobis designatus erat institutio ac nominatio officialium, quæ cum sabbato fieret in capitulo, non tam ad quotidianos ritus, quam ad eos qui per hebdomadam eveniunt, spe-

ctat; ac proinde in sequentem librum remittenda videtur.

36. Septimus erat culparum publica confessio, proclamatio, & emendatio de qua tria nobis breviter inquirenda sunt 1. Quàm sit apud Monachos antiqua. 2. Quoties & quando fuerit, 3. Quo modo.

37. Primum quod spectat, spontaneæ ac publicæ culparum apud monachos confessionis antiquitatem ab ipsis fere vitæ monasticæ cunabulis repetere licet; hanc in primis commendavit S. Basilius, docuit ac recepit S. Benedictus, aliique perplures præscripserunt. De S. Basilio luculentum extat testimonium in serm. de Institutione
Monachorum: [Completo die, *inquit*, & absoluto opere tum corporali tum spirituali convenit ut unusquisque ante requiem conscientiam in corde suo judicet, & si quid fecit quod non oportet, vel cogitaverit aliquid eorum quæ condemnantur, vel loquutus fuerit extra id quod decet, vel ad orationem fuerit negligens, ad psalmodiam tædio anxius, vel communem vitam desideraverit: non abscondat delictum; sed in communi annuntiet ut per communem orationem sanetur morbus illius cui tale malum contigerit.] (serm. de Inst. Mon.) S. Benedictus [Collectis fratribus inobedientem Monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpavit,] ut scribit S. Gregorius (l. 2. dial. Greg. c. 28.); & in Regula præscribit ut si quis [aliquid deliquerit, aut fregerit quidpiam, aut perdiderit, vel aliud quid excesserit, & non veniens continuò ante Abbatem, vel congregationem, ipse ultro satisfecerit & prodiderit delictum suum dum per alium cognitum fuerit, majori subjaceat emendationi.] (c. 46.) S. Isidorus ter in hebdomada collationem fieri præcipit, [& ipsa quoque collatio, *inquit*, erit vel pro corrigendis vitiis, instruendis moribus, vel pro reliquis caussis ad utilitatem cænobij pertinentibus;] (c. 8.) & alibi: [Peccatum palam commissum palam est arguendum .... qui sponte culpam confitetur quam gessit, veniam promereri debet quam expetit.] (c. 15.) S. Fruct. in Regula monastica communi: [Propter hoc ergo jugiter jubemus in collecta fratres adesse, & non plusquàm septem dies interponere, & per omnes dies Dominicos mores pristinos & vitia emendare. (c. 13.)

38. Tempus ad id exercitij destinatum non unum fuit apud veteres monachos: Scribit Nebridius à Mundelheim in Antiquario monastico (p. 299.) diem Dominicum illi deputatum fuisse, idque post Matutinos. Diem Dominicum, ut modo vidimus, assignat S. Fructuosus; sed S. Isidorus [tribus *inquit*, in Hebdomada vicibus fratres post celebratam Tertiam dato signo ad collectam conveniant.] (c. 8.) S. Basilius & S. Benedictus nullum ad corrigendas culpas diem assignatum determinant, quoniam id diebus singulis fieri volebant; & quidem S. Basilius *completo die*; S. Benedictus post Primam æstate, hyeme post Tertiam, ut communis Ordinis usus habuit; & certè olim correctas fuisse quotidie culpas aut saltem dici potuisse, patet ex Hildenaro in Regulam S. Benedict. in c. 46. ex antiquo Ordine conversationis Monasticæ; ex antiquis Ger-

maniæ conſuetudinibus ; ex Concordia Dunſtani , Statutis Lantfranci M. S. conſuet. Cluniacenſ. libro uſuum Ciſtercienſium , & Ceremoniali Bursfeldenſium. Idem canonicis ſuis præſcribit Crodegangus Mettenſis Epiſcopus in Reg. c. 18. Idque ipſum obſervant etiam nunc Caſsinenſes , exceptis tamen feſtis. Nunc verò Fulienſium conſtitutiones c.46. tres in hebdomada dies ſtatuunt , fer. 2. 5. & Sabb. etiam in diebus feſtis niſi fortè ſint ſermonis ad confitendas emendandaſque culpas : Valliſoletani fer. 2. & 6. feſto 4. capparum aut de præcepto non occupatas : Cæleſtini duos item dies in monaſteriis principalibus ;
[illegible] Cæleſt. c. 19. §. 1. 4 & 6. feriam , niſi feſtum ſit duplex ; unicum in minùs principalibus 4 [illegible] 6. feriam : Idem ſemel dumtaxat in Dominica præſtant Carthuſiani ex nova collect. ſtatut. Carthuſ. part. 2. c. 8. n. 4. Unicam etiam huic ſatisfactioni feriam 6. aſsignat Reg. Monacharum apud Hieron. c. 9.

39. De modo vix reperire licet aliquid apud antiquos ; de noſtris verò multa nobis ſuppeditant antiquus Ordo converſationis Monaſticæ, M.S. Germaniæ conſ. concord. Dunſtani , ſtatuta Lantfranci &c.

40. Primò enim Ordo converſationis monaſticæ præſcribit, ut lecta ex-
„ poſitaque Regula , [qui culpabilis eſt poſtulet veniam , & ſecundùm
„ modum culpæ judicium recipiat ;] Ea propter ex antiquis Germaniæ
ſtat. lanf. c. 19. [illegible] conſuet. M. S. Prior dicebat : *Si aliquid ſit loquendum edicite* , ſive ut habent ſtatuta Lanfranci , liber uſuum Ciſtercienſium , ceremoniale
c. 70. Bursfeldenſium : *Loquamur de ordine noſtro.*

Bursf. diſt. 1. c. 4. n. 33. 41. [Tunc unuſquiſque , *ut proſequuntur conſuetudines Germaniæ* , apud ſe tractat , ſi aliquid deliquerit in loquendo , in manducando in bibendo , in dormiendo ; & ſi culpabilem per conſcientiam ſuam
„ ſe proſpexerit , proſternet ſe ad terram confiteturque reatum ; poſt in-
„ terrogationem tamen Prioris ita dicentis : *Quid dicitis* ? illiuſque reſ-
„ pondentis *Mea culpa* , & Prioris *Surgite* proclamantis ; poſt iſtam in-
„ terrogationem reddet rationem , accipietque voluntariè ſibi imperatam
„ ſententiam , aut jejuniis , aut orationibus , ſæpe etenim præcipitur
„ cantare ſeptem aut tres , aut duos , aut unum , cuncta ſecundùm
„ modum culpæ : Contractiùs Udalricus in lib. 2. conſ. Clun. c. 17. [Poſt-
„ quam ventum fuerit ad actionem capituli , ſi quid ei exceſſus aliquo
„ modo contingit , quod alius vidit , & dignè potuerit reclamare ipſe
„ præveniens petit veniam, & illam veniam corpore toto proſtrato culpam-
„ que ſuam fatetur ſed quantacumque fateatur, tamen non amplius petit
„ veniam præter illam quam petiit :] Fuſius verò ceremon: Bursfelden-
„ ſium &c. [Cùm aliis conſuetis expeditis, præſidens dixerit : *Loquamur*
„ *de ordine* : Mox qui ſe in aliquo reum noverit , ſurgens veniat in me-
„ dium ibidem pronus ſe in terram proſternens ; & ita jaceat ſiniſtro
„ plus incumbens lateri , manibus ſimul & pedibus decenter ad invicem
„ combinatis, interrogatus autem à præſidente : *Quid dicis* ? Reſpondeat:
„ *Culpam meam* , & ad juſſum præſidentis erectus , ſtans in eodem loco
„ diſcooperto & parum inclinato capite , ſimpliciter , abſque omni pal-
liatione

liatione, voce clara confiteatur negligentias suas. Expediant autem se primò si illic fuerint Novitij, Conversi, atque hospites; deinde Monachi suo ordine incipientes à junioribus. Non prohibentur duo vel tres aut plures surgere insimul, & pro suis negligentiis veniam petere. Et cùm plures fuerint simul in judicio; qui prior fuerit, in capite stet partis dextræ ex adverso Crucifixi, & primus loquatur, & cùm singuli dixerint culpas suas, judicentur, & de judicio dimittantur singulariter singuli, aut communiter pro ut casibus exigentibus visum fuerit Præsidenti: Dimissi verò de judicio redeant ad loca sua. Novitij si sint, mox ut fuerint expediti, aut certè si non sit ab eis vel in eos proclamatio facienda, statim ut dixerit Præsidens: Loquamur de ordine, ipsi exeant, intrantes ecclesiam vel dormitorium: Similiter faciant hospites, ita ut Novitij nullius alterius: hospites verò dumtaxat Novitiorum proclamationi intersint. Die autem qua Conversis servatur capitulum, tam novitij quàm hospites ante illorum expeditionem, & illi expediti similiter exire debent ut præfertur.

42. Publicam spontaneamque confessionem sequebatur occultarum culparum publica etiam denunciatio, quam proclamationem Majores nostri vocarunt, eamque satis innuit ipse S. Pater Benedictus statuens, ut delictum [dum per alium cognitum fuerit, majori vindictæ subjaceat.] Ab ea tamen abstinent Cassinenses, & nos eorum exemplo, licet omni tempore apud nostros usitata videatur. Proclamationis formulam hanc præscribit Trithem. in exercit. Monach. [Dilectus frater noster hoc vel illud commisit, rogo quatenus emendare se propter Dominum velit.

43. Ut autem aliquis accusatus seu proclamatus esset, statim in terra prostratus dicebat *Mea culpa*: extat hac de re capitulum 13. Mo- sæc. 4
nachorum Sangallensium: [Ut in capitulo seu ubicumque quis in- Ben.
crepatus fuerit, statim veniam petens dicat *Mea culpa*: & jussus sur- part. 1
gat, & sic humiliter rationem reddat: Et si quisquam hoc facere con- p. 742
temserit, duplici vindictæ subjaceat;] Et in Concordia Dunstani: [om- c. 1.
nis autem frater pro quacumque caussa increpatus ab Abbate, vel à quolibet Priore, antequam verbum aliquod proferat, veniam petat, & dum à Priore interrogatus fuerit quæ sit caussa pro qua veniam poscit, respondeat, atque suam profiteatur culpam dicens *Mea culpa Domine*, hinc jussus erigat se.] Idem habetur in Ord. conversationis Mo-
nasticæ; & in statutis Lantfranci: [Interrogatus more solito qui c. 19.
prosternitur ad omnes venias *Mea culpa* dicat;] & in M. S. consuetudinibus Cluniac.] in omnibus veniis quæ in capitulo petuntur, dicendum vel respondendum: *Mea culpa* ei qui capitulum tenet, cùm dixit *Quid dicitis*.] Denique in libro Usuum Cisterc. [Qui clama-
matus fuerit, mox ut audierit nomen suum, non respondens in sede sua c. 76
petat veniam, tenenti capitulum eumque interroganti: *Quid dicitis?*

Respondeat prostratus *Mea culpa*; & ad jussum illius erectus, si reus fuerit, humiliter culpam suam confiteatur, & de reliquo emendationem promittat.

44. Cum verò proclamaretur aliquis, omnes qui ejusdem erant nominis prostrati in terra veniam postulabant, nisi fortè singulariter aliquis designaretur: [Est autem consuetudo, inquiunt M. S. con-
,, suet. Cluniac. quod cùm unus clamatur, omnes qui ejusdem nominis
,, sunt, cujus est ille qui clamatur, debent se præsentare donec clama-
,, tor eligat de quo dicit, nisi ipse clamator adeo discreverit, & deter-
,, minaverit de quo dicat, ut nulla dubitatio sit;] & Lantfrancus in sta-
,, tutis: [Si clamatur aliquis, qui commune cum uno aut pluribus
,, nomen habeat, nisi clamans ita discernat & determinet, ut nulla du-
,, bitatio possit esse, omnes qui ejusdem nominis sunt cujus est ille qui
,, clamatur, statim debent surgere, & ad venias humiliter se præsentare,
,, donec clamator determinatè eligat de quo dicat.] Idem habent Divionenses S. Benigni conf. c. 32. Porro ad vitandum omnem in proclamando ambagem, proclamatos aut à gradu, aut ab officiis desig-
,, nabant: [Ipsa autem determinatio, inquit, Lantfrancus, ab or-
,, dinibus vel officiis, si fieri possit debet esse hoc modo: Domnus E-
,, duardus Presbiter, Diaconus, Subdiaconus, Secretarius, Magister in-
,, fantum vel juvenum, vel aliquid hujusmodi, non Archidiaconus,
,, non Londoniensis, non aliquid cognominatum de sæculo.] Taliterque designatus pronus in terra *Mea culpa* dicebat & sic judicium expectabat. Illud autem judicium erat ad Abbatis arbitrium pro gravitate
l. 2. ,, aut levitate culparum: [Postea autem, inquit Udalricus, pro eo pro
conf. ,, quo est reclamatus, sustinet quod Prælato videtur; vel vapulare, vel
Clun. ,, esse in culpa leviori, nam quæ ad graviorem culpam pertinent de
c. 17. ,, his non loquor hac vice;] quod prius judicium, nempe vapulare,
,, ita describit S. Lantfrancus: [Suscepturus judicium aut sola grossiori
c. 19. ,, virga super stamineam verberetur, & prostratus jaceat; aut pluribus
,, gracilioribus virgis, & nudus sedeat; utrumque ad arbitrium ejus
,, qui præest Ordini, considerata qualitate & quantitate culpæ. Dum corpo-
,, ralis disciplina infertur, fratres omnes inclinato capite debent esse,
,, & pio & fraterno affectu compassionem super eum habere;] Et
,, liber Usuum Cistercienſium: [Verberandus postquam ab Abbate exui
,, jussus fuerit, mox assideat in eodem loco inquo stat, & exuens cucullam
,, ponat eam ante se super genua sua, per capitium verò tunicæ ex-
,, erat brachia, & totum corpus usque ad cingulum, & consistens in-
,, clinato capite nihil dicat nisi tantùm *Mea culpa, Ego me emendabo*,
,, quod crebriùs repetat. Sed neque alius interim loquatur, nisi fortè
,, aliquis de Prioribus pro eo humiliter intercedat; qui autem eum ver-
,, berat, non cesset à verbere usque ad jussionem Abbatis; qui dum quie-
,, verit, adjuvet illum frater ad induendum; qui indutus & erectus
,, non se moveat donec Abbas dicat, *Ite sessum*; & tunc inclinans eat

in locum suum,] Et Anonymus in Vit. S. Stephani, Abbatis postea
Obaz. n. 17: [Si quis verberandus esset; mox exuto eo, quinquage-
simus incipiebatur psalmus ut ad singulos versus singulos ictus acci-
peret, quod si major esset culpa, ampliores psalmi apponebantur ut
ampliori verbere sulcaretur.] Tom. 4. M.sc. Baluz. Percutiebatur autem
ab eo cui jusserat Abbas aut Præpositus; hoc tamen observato [ne c. 9.
infantibus, vel juvenibus, aut noviriis id facere injungatur,] ut lo-
quitur Lantfrancus, sed neque ei qui eum proclamavit, id enim
prohibent tam ipse Lantfrancus, quam editæ, ac M. S. consuet. Clu-
niacenses & S. Benigni c.32. & liber Usuum Cisterciensium, in cujus c.
70. & illud habetur: [Ille qui inferioris gradus est, non debet
verberare superiorem, idest Diaconus Sacerdotem; sed æqualis æqualem,
vel superior inferiorem.] Porro ad vitandam omnem quæ hoc casu
contingere posset inhonestatem, præscribunt Cluniacensis Monasterij
consuetudines, ut [quando scilla pulsatur ad capitulum stamineum lib. 2.
suum undique detrahat, & honestè componat, ut paratus sit si aliquo c. 17.
modo accusatus judicium quærere jubetur,] quod idem habent Divio-
nenses S. Benigni conf. c. 32.

45 Denique circa hujusmodi proclamationes nonnulla nobis super-
sunt observanda. 1. Poterat, unus & idem Monachus pluries in eodem l. 2.
capitulo proclamari: [Quod si alius de illo reclamaverit, ait Udal- consf.
ricus, tunc quidem quoties de se reclamare audierit, toties quoque Clun.
veniam petit;] & liber Usuum Cisterc. [Quando aliquis surgit in c. 19.
judicium clamatus ab alio, quoties clamabitur in ipso judicio, toties
satisfaciat.] 2. Proclamatus ab aliquo eundem vice versa proclamare c. 70.
non poterat: [Et sciendum, inquit lib. Us. Cist. quod qui clamatus ibid.
fuerit non faciat clamationem ipsa die super illum qui eum clamavit;]
& liber Usuum Becc. [Clamatus frater clamantem se non reclamare
audeat, quia videtur hoc ira dictante facere, & se velle revindicare] 3.
[Quod si sedens & reclamationem de se audiens, inquit, Udalricus,
priùs quicquid responderit quàm veniam petierit, jussus ut se pro- loc. cit.
sternat in ipso froco suo unam accipit percussionem;] Simile aliquid
loquuntur Divionenses. S. Benigni consf. c. 32. 4. Meritò monent
Cistercienses, ut [nullus faciat clamationem super aliquem ex sola L. Us.
suspicione nisi de hoc quod audierit, vel viderit, vel referri audierit;] Cist.
quibus consentiunt Bursfeldenses, qui hujusmodi proclamationem c. 70.
feriis tantùm sextis ab inferioribus, quotidie tamen à Præsidente fieri st. 1
permittunt. Cæterùm ut rectè statuunt iidem Bursfeldenses [Caveat c. 15.
qui proclamat ne hoc faciat ex aversione vel rancore, sed affectuoso
fraternæ dilectionis amore; non ex passione cum quadam animi in-
dignatione, seu cordis amaritudine; sed pia magis compassione, in
spiritu lenitatis, & ita honestè & modestè in proclamando se gerat, ut
nec voce, nec nutu, aut signo aliquo appareat quidquam indecens
in proclamante, vel distortum unde possit perturbari proclamatus,

aut ſcandalizari circumſedentes puſilli] Vid. Goffridi Abbatis Vindocinenſis Opuſc.11.

46. Quo autem animo fieri proclamatio, eodem etiam recipi debet ab eo qui accuſatur; nimirum in ſpiritu humilitatis & lenitatis, & cum firmo culpas emendandi deſiderio: abſit enim ut quiſquam proclamationem in ſe factam indigne ferat; aut memores animos in accuſantem ſe vel minimum conſervet; meminiſſe enim debemus hujus S. Bernardi ſententiæ: [Nemo vitia palpet, peccata diſsimulet nemo; nemo dicat, Numquid cuſtos fratris mei ego ſum. Nemo quod in ſe eſt æquanimiter ferat cùm viderit Ordinem deperire, minui diſciplinam. Eſt enim conſentire ſilere, cùm arguere poſsis. Et ſcimus quia ſimilis pœna facientes maneat & conſentientes.

ſerm. in Nat. s Joan. Bapt.

47. Tandem quæcumque acta fuerant in capitulo ſub ſevero tegebantur ſilentio, unde liber Uſuum Beccenſium [Quæcumque aguntur in capitulo, *inquit*, confeſsio eſt, & ut confeſsio celari debet: Itaque ſi quis deprehenſus fuerit extra loqui de his quæ acta ſunt in capitulo, diſtrictè emendari debet.

48. Denique his omnibus peractis ſurgentes à capitulo quinque pro defunctis pſalmos decantabant; ſcilicet *Verba mea: Domine ne in furore: Dilexi quoniam: Credidi* & *De profundis*, ut præſcribunt Conc. Dunſtani atque antiquæ Germaniæ conſuet. manuſcriptæ. Quibus finitis pulſata tabula mittebantur ad opera; & hic eſt ultimus capituli actus, de quo pleniùs ac fuſiùs capitulo ſequenti diſſerendum eſt.

CAPVT VI.

De labore manuum quotidiano.

Reg. c.48.

1. PRimæ & capitulo ſubjungit S.Benedictus æſtate laborem manuum, hyeme lectionem: [A Paſcha, *inquit*, uſque ad Calendas Octobris manè exeuntes à Prima uſque ad horam pene quartam laborent quod neceſſarium fuerit;] & infra: [A Calendis autem Octobris uſque ad caput Quadrageſimæ uſque ad horam ſecundam plenam lectioni vacent.] De utroque nunc breviter, de labore primùm; deinde de lectione.

2. Quanto apud veteres Monachos labor habitus ſit in pretio, quibus de cauſsis ab iis ſit inſtitutus, quot horas in eo impenderent, quibus denique operibus potiſsimum vacarent in Commentario ad Regulæ caput 48 fusè ſatis proſequuti ſumus: nunc reſtat ut quo ritu, qui hujus operis præcipuus ſcopus eſt, illum perſolverent paucis diſſeramus.

3. Ad omnes laboris manuum ritus perfectè expediendos, tria nobis tempora maximè conſideranda ſunt: nimirum quod laborem ipſum antecedit, quod concomitatur, & quod ſubſequitur.

4. Primum quod ſpectat, ubi laborandi tempus adveniſſet omnes in unum congregabantur ad ſignum alicujus inſtrumenti, tabulæ, aut tin-
tinnabuli, ut diſcimus ex Reg. S. Pachomij: [Si ſignum datum fuerit ut “ art. 5.
egrediantur ad opus;] ex S. Fructuoſi reg. [Dato ſigno ſumptis ferramentis “ c. 6.
congregentur in unum;] ex Concordia Dunſtani: [Si opus habuerint “ c. 1.
pulſata tabula Prior auxilium priùs invocet divinum;] ex lib. Uſuum “
Ciſterc. [Finito capitulo, & præparatis fratribus ad laborem pulſetur “
tabula à Priore vel à Subpriore, vel certè ab alio, ſi Prior juſſerit, ipſis “ c. 75.
tamen majori utilitate forſitan occupatis, ad cujus ſonitum conve- “
niant omnes exceptis infirmis & variis officiis deputatis. “

5. Conveniebant autem in capitulo injungendum & faciendum
opus accepturi; [Surgentes à capitulo atque ad opera exeuntes, “ c. 4.
inquit antiquus Ordo converſationis monaſticæ; & capitulum 8. Mo-
nachorum ad Augiam directorum: poſtquam biberint vadunt ad capi- “
tulum, & quod eis injunctum fuerit laborant.] Ciſtercienſes verò in “
auditorio: [Prior ſi domi fuerit, ſemper tabulam pulſet, & ordinet “ l. 7.
laborem ſuum in auditorio. “ c. 75.

6. Congregati in orationem procumbebant divinum auxilium invo-
caturi: Regula Fructuoſi: [Dato ſigno, ſumptis ferramentis congre- “ c. 6.
gentur in unum, factaque oratione pergent recitantes ad opus:] “
Regula Magiſtri. [Ipſum laboris opus terrenum, aut cujuſvis artis “ c. 50.
cùm inchoant, oratione præcedente incipiant, eadem ſemper oratione
& finiant.] Reg. cujuſdam ad Virgines: [Quando ad opera eundum eſt, “
iſtud capitulum pſallatur: *Sit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos, &* “
opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos, & opus manuum noſtrarum di- “
rige:] Antiquus Ordo converſationis monaſticæ: [Surgentes à capitu- “ c. 4.
lo, atque ad opera exeuntes, ſimul omnes circumſtantes dicant verſum “
Deus in adjutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me feſtina, ſub- “
jungendo *Gloria Patri* & orationem Dominicâ, flectentes genua. Poſt ora- “
tionem Dominicam dicat Prior: *Adjutorium noſtrum in nomine Domini*, & “
reſpondentibus omnibus: *Qui fecit cœlum & terram*, vadât, ſimul aut ſepa- “
ratim ad opus injunctum ſibi.] Regula M.S. incerti authoris c. 11. [Cùm “
autem corporale opus manibus exercendum ei neceſſe fuerit, priùs quàm “
incipies illud ſecundum authoritatem S. Benedicti & Caſsiani Presbiteri “
dic totum conſcio *Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvan-* “ c. 4.
dum me feſtina, adjungendo, *Gloria Patri*, & tunc uncta fronte, & corde “
inchoa opus illud:] Concordia Dunſtani: [Si opus habuerint, pul- “
ſata tabula, Prior auxilium prius invocet divinum dicens tertiò, *Deus* “
in adjutorium meum intende, fratribus hoc idem reſpondentibus, & “
Gloria, Pater noſter, & *Adjutorium noſtrum*] Idem ferme orabant Clu “
niacenſes ubi ad locum laboris perveniſſent, ut & Divionenſes S. Benigni. “

7. Post orationem, si non priùs, injungebatur unicuique cui potissimum labori incumbere deberet. Hanc curam laboris injungendi uni cujus præcepto cæteri sine querela obedirent committit Regula Serapionis, Macharij, Paphnutij, & alterius Macharij c. 10.
c. 6. ,, nominatim S. Fructuosus Decano: [Commoneantur Decani, *inquit*,
,, à Præposito suo quale opus debeant exercere, atque illi reliquos ad-
,, moneant fratres, tum dato signo, sumptis ferramentis. &c.]
,, Magister Abbati: [Mox ut exierint à Tertia universi Præpositi ocu-
,, los habeant ad Abbatem, inquirentes eum quid jubeat suas operari
,, decadas, & cùm unicuique decadæ diversum laboris assignaverit
,, opus, mox obedientes vel à suis Præpositis ordinati assignatum laboris
,, opus cum taciturnitate semper exerceant;] Sanctus Benedictus Abbas Anianensis in consuetudinibus quas in monasteriis à se institutis obser-
T. 4. ,, vari fecit Priori: [Exeundum est, *inquit*, ad opus quod præcipitur
anal. ,, à Priore:] Similiter & Cistercienses: [Prior residens in auditorio
L.V.S. ,, ordinet laborem suum;] eo tamen impedito Subpriori aut alteri id mu-
75. ,, neris committunt: [Quod si aliqua gravi necessitate impediente ta-
ibid. ,, bulam pulsare, & laborem, sicut dictum est, ordinare non poterit,
,, Subprior vel cui injunctum fuerit idem faciat; signo si potest universa
,, ordinans, quod si signo non potuerit, verbum faciat omnino bre-
,, viatum & de labore tantùm.

8. Injuncto distributoque labore, ferramenta aliaque id genus instrumenta ad suas operas idonea accipiebant; & quidem à Priore ex
c. 35. ,, Regula Pauli & Stephani: [Euntes in qualecumque opus, ferramen-
,, ta necessaria, is qui inter ipsos vadit *Prior* à custode ferramentorum
,, manè adnumerata suscipiat, & uni de minoribus ex his qui cum eo
,, ituri sunt, quem ad hoc idoneum viderit custodienda consignet;]
,, & ex libro Usuum Cisterc. [Ferramenta & alia instrumenta ad la-
c. 75. ,, borem necessaria Prior dividat prout viderit expedire.

,, 9. Sumptis ferramentis, ad locum labori destinatum prompti convolabant, & quidem præeunte Priore, ut præscribit Regula S. Pachomij Abbatis: [Si signum datum fuerit ut egrediantur ad opus,
art. 58. ,, Præpositus antecedet eos;] & iterum: [Cumque universæ domus
novæ ,, in unum fuerint congregatæ prioris domus Præpositus omnes antece-
edit. ,, det;] & liber Usuum Cisterc. [Exeuntes autem sequantur Priorem
art. 59. ,, vel quem Prior jusserit] quibus accedunt Bursfeldenses in ceremoniali
c. 70. ,, dist. 3. c. 9.

10. Pergebant autem bini aut singuli, summum servantes interea silentium, aut certè psalmos recitantes: Ita S. Pachomius in Regula: [Per-
art. 59. ,, gent juxta ordinem domorum & hominum singulorum, nec loquentur
nov. ,, mutuo; sed unusquisque de Scripturis aliquid meditabitur. Si fortè eis
edit. ,, aliquis occurrerit, & voluerit cum aliquo eorum loqui, janitor Monasterij
,, qui huic operi delegatus fuerit, occurret & respondebit ei, eoque uten-
,, tur nuntio; si janitor coram non fuerit, Præpositus domus, vel alius

cui hoc fuerit injunctum occurrentibus respondebit ;] S. Fructuosus Bracarensis Episcopus : [Ad opera cùm egressuri sunt , orationem c.6. facturi invicem conveniant , qua expleta incipiat Præpositus psalmum, & sic recitantes pergant ad operationem ;] Antiquus Ordo conversationis Monasticæ : [Vadant omnes simul aut separatim ad opus c. 4. injunctum sibi , custodientes silentium decantent psalmos , aut *Pater noster* ; aut bini, aut singuli juxta quod congruum est, nihil aliud loquentes nisi fortè de ipsa arte necessarium fuerit dicere , quod dicatur cautè ;] quæ quidem verba in sua ad Canonicos Regula c. 19. exscribit Crodegangus Episcopus Mettensis , addens & istud : [Et quando inceperint opus suum dicant *Benedictus es Domine Deus qui adjuvisti me & consolatus es me , Amen. Misereatur nostri omnipotens Deus. Amen.*] Tom. 1. Spicileg. ; Antiquæ Farfensi monasterij cons. [Eant cantantes pariter omnes , ut nullus sit excusatus etiam Cellarius usque ad locum laboris.] Cluniacensium ritus describit S. Udalricus in antiquis consuetudinibus Cluniac. monasterij, his verbis : [Qualiter au- l.1 c.10 tem fiat labor manuum ut hoc etiam digeram ; in die quo agendum est , illico ut fratres surrexerint factis orationibus , signum pulsatur ad Primam , quam aliis psalmis intermissis sola sequitur letania missaque matutinalis ; capitulum quoque plus corripitur quàm in aliis diebus , nec cum psalmodia , ut moris est , itur ad Sanctam Mariam ; sed percussa tabula , & præmisso *Benedicite* , Domnus Abbas pronunciat *Eamus ad opus manuum* ; Imponitur psalmodia quæ post Primam est intermissa , incedunt cum processione , ita ut pueri sint primi , Priores novissimi ; cùm ventum fuerit ad locum operandi , versi omnes ad Orientem per ordinem consistunt, ad finem unius psalmi faciunt ante & retro,& Domno Abbate pronunciante tunc dicunt hunc versum: *Deus in adjutorium*, &c. sequitur *Kyrie eleison* : *Pater noster* versus *Adjutorium nostrum.* Facta rursus inclinatione incipiunt operari.] His nonnulla supplenda sunt ex M. S. consuetudinibus ejusdem monasterij,& ex Benignianis c. 33. in quibus indicitur labor faciendus in horto , ut tabula quinquies percutiatur , ut Hebdomadarius sequatur infantes , ut cùm pervenerint ad locum laboris versis omnibus ad orientem medius inter eos Prior consistat , ut ad *Gloria Patri* quod post versum *Deus in adjutorium* dicitur,super genua inclinentur. Antiquæ Germaniæ consuetudines M. S. ita habent : [Post capitulum pulsantur tabulæ, Priorque dicit *Benedicite* , & vadunt pariter ad obedientiam : & antequam incipiant operari dicunt versum : *Deus in adjutorium* tribus vicibus,adjecto *Pater noster* , cum versu *Adjutorium nostrum.*] Et hæc de tempore quod ipsum manuum laborem præcedit.

11. Quod verò tempus ipsum laboris respicit , certè aliud nihil intendebant veteres monachi , quam ut injunctum sibi opus impigrè perficerent. Laborantes autem aut psalmos decurrebant , aut mente divinis intenta omnino silebant , aut certè cùm quieto aliquo in loco

laborarent, librum aliquem legebant. Singulorum exempla proferamus.
Quam celebre fuerit antiquis monachis psalmos & orationes operi-
bus admiscere luculento Casiani testimonio comprobatur, cùm de
l. 3. ,, Ægyptiis Monachis loquens hæc scribit: [Apud illos hæc officia quæ
c. 2. ,, Domino solvere per distinctiones horarum, & temporis intervalla cum
,, admonitione compulsoris adigimus, per totum diei spatium jugiter
,, cum operis adjectione spontaneè celebrantur. Ita namque ab eis inces-
,, santer operatio manuum privatim per cellas exercetur, ut psalmorum
,, quoque, vel cæterarum scripturarum meditatio numquam penitus
,, omittatur, cui preces & orationes per singula momenta miscentes,
,, in his officiis quæ nos statuto tempore celebramus, totum diei tempus
,, absumunt.

12. Quod de Ægyptiis narrat Casianus id suis præscribit S. Basilius:
Reg. ,, [Dum manus ad operandum movetur lingua etiam quandoque si fieri
fus. ,, potest, quod sanè utilius esset ad fidei ædificationem; sin minùs vel
c. 37. ,, corde saltem in psalmis, hymnis, & odis spiritualibus, sicut scriptum
,, est *Laudetur Deus*, & precationes inter operandum absolvantur; ut hoc
,, pacto, & gratias agamus ei qui manibus operandi facultatem, & menti
,, sapientiam ad percipiendam operandi scientiam, & materiam largitus est
,, tam instrumentorum quàm eorum in quæ se extendunt artificia;] & Re-
c. 8. ,, gula Tarnatensis: [Arator stivam tenens alleluia cantet, sudans messor
,, psalmis se avocet, & dum palmitem curvum tondet vinitor falce, ali-
,, quid Davidicum canat.] Idipsum de Bethleemiticis Monachis refert Hie-
Hieron ronymus, cujus verba describit Regulæ istius author; & S. Isidorus l. 2.
ep. 78. de Eccles. offic. c. 15. de monachis loquens [Canunt autem psalmos ma-
,, nibus operantes, & ipsum laborem tanquam divino celeumate conso-
,, lantur.

13. Eumdem hunc morem laudat & approbat S. Augustinus in libro
,, de opere Monachorum: [Cantica divina cantare, inquit, etiam manibus
,, operantes facilè possunt, & ipsum laborem tanquam divino celeumate
,, consolari. An ignoramus opifices quibus vanitatibus, & plerumque
,, etiam turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda, & lin-
,, guas suas cùm manus ab opere non recedant. Quid ergo impedit ser-
,, vum Dei manibus operantem in lege Domini meditari, & psallere no-
,, mini Altissimi; ita sanè ut ad illa discenda quæ memoriter recolat,
,, habeat seposita tempora.] His omnibus accedit regula cujusdam ad
c. 12. ,, Virgines quæ sic habet: [Illud inter omnia vel Abbatissa si
,, præsens fuerit coerceat, aut Præposita quæ ejus vice relinquitur,
,, ut nullam penitus Monacham fabulis otiosis præter necessariam inter-
,, rogationem vacare permittat; sed in ipso opere manuum operis Dei
,, recordatio teneatur, id est ut dum exteriùs per temporalem oportu-
,, nitatem manus operibus occupantur, interiùs mens cum linguæ me-
,, ditatione psalmorum ac scripturarum recordatione dulcescat; ac si
,, violatrix hujus Regulæ fabulatione delectetur, silentij pœna castigetur.

14. Tam

14. Tam piam tamque laudabilẽ apud antiquiores Monachos consue-
tudinẽ ad nostros etiam transiisse manifestum est. S. Cuthbertus Lindis-
farnensis primò Præpositus deinde Episcopus [inter psallendum operaba-
tur manibus] teste Beda in ejus vit. c. 16. sæc. 2. Bened. p. 893. Idem de
SS. Harlinde & Reinulæ Abbatissis scribit Anony. in earum vit. n. 12.
sæc. 3. part. 1. p. 659. Idem de Ramesiensis monasterij in Anglia Mo-
nachis chronic. ejusdem monasterij 2. part. c. 27. De discipulis S. Bene-
dicti Abbatis Anianensis res explorata est, testante Ardone vitæ illius
scriptore: [Nec laborantium quis perstrepere audebat; sed manus — in vit. S. Ben.
opere, linguæ occupabantur psalmodiis; euntium enim, & redeun- — 32.
tium, ac laborantium ora divinis meditationibus erant intenta;] & — sæc. 4
in consuetudinibus quas in monasteriis à se institutis idem Benedictus — Ben.
observari voluit: [Post lectionem autem capituli exeundum est ad — T. 4.
opus quod præcipitur à Priore cum summa cautela in modulatione — anal.
psalmorum, vel spiritualium rerum conlocutionibus, ne verba otiosa
subripiant; ut juxta regularem authoritatem usque ad interrogatio-
nem non loquatur.] Distinctiùs S. Dunstanus faciendas preces desi-
gnat his verbis: [Tunc cum decantatione canonici cursus, & psalterij — In conc. c. 1.
operentur quod eis injungitur;] & M. S. Germaniæ consuetudines:
[Primitùs cantant quinque psalmos pro defunctis qui quotidie post — n. 33.
capitulum psalluntur, idest *Verba mea: Domine ne in furore tuo: Dilexi
quoniam Credidi: De profundis: Pater noster* cum precibus, & ora-
tione. Post hos verò incipiunt Romanum cursum per ordinem. Quo
completo psalterium per totum, si tantum spatium temporis habent;]
& de Cluniacensibus Udalricus: [Hæc autem psalmodia quæ canta- — l. 1. c. 30
tur inter operandum: Primùm quæ remansit post Primam, & post
capitulum: Postea omnes Regulares horæ more canonicorum à Prima
incipientes, inter cujus etiam preces subjungitur etiam psalmus quin-
tus, & *a* septem psalmi per alias horas divisi, tres qui remanent toti
inter preces Completorij dicuntur, & Completorium ipsum præcedunt;
vesperì pro fidelibus defunctis adnectuntur psalmi; qui solent dici pro
familiaribus post Tertiam & post duas horas quæ sequuntur. Si visum
fuerit Domno Abbati, ut ampliùs operentur ampliatur quoque psalmo-
dia de psalmo *Ad Dominum cùm tribularer* usque ad finem psalterij, &
tunc etiam à principio *Gloria Patri* &c. post tres psalmos interposito:]
Eadem habent Divionenses S. Benigni consuetudines c. 33. Tandem de
primis S. Stephani postea Abbatis Obazinensis Discipulis in ejus vit. — t. 4.
n. 15. [Providebatur omnino ne aut lectio refectioni, aut labori ma- — Misc. Baluz
nuum psalmi deessent.

15. Aliis magis placuit omnino silere; sic S. Pachomius in Reg. [O- — art. 35
perantes nihil loquantur sæculare, sed aut meditabuntur ea quæ san-
cta sunt, aut certè silebunt:] Regula incerti authoris: [Sedentes ad — c. 4.

a M. S. consf. habent [& de septem psalmis quatuor inter preces aliarum horarum divisis.

opera taceant, niſi fortè neceſsitas operum exegerit, ut loquatur quis:]
c. 6. Regula S. Fructuoſi Bracarenſis Epiſcopi: [Cùm operantur non inter ſe
fabulas vel cachinnos conferant ſive luxurientur; ſed operantes intra ſe
recitent taciti: Illi verò qui pauſant aut pſallunt aliquid, aut re-
c. 50. citent pariter, aut certè ſileant:] Regula Magiſtri: [Aſſignatum
laboris opus cum taciturnitate ſemper exerceant.] Addit tamen poſtea
[Pſalmos meditari, vel ſcripturas recenſere, vel de Deo aliquid lo-
qui dumtaxat in abſentia Abbatis, humiliter tamen & lentè quamvis in
illa hora fratres licentiam habeant.] Sed neque Ciſtercienſes noſtros
aliquid loquutos fuiſſe, aut decantaſſe laborando legimus; de Sancto
Alberico poſt S. Robertum primo Abbate ſolùm hæc ſcribit Chryſo-
ſtomus Henriquez: [Dum verò operi eſſet intentus ne fortè ſpiritus
otio vacaret, pſalterium Davidis inter manus ſumens, crebro ex intimis
cordis penetralibus ſuſpirio, ferventibuſque piæ mentis orationibus cæ-
los penetrabat] in ejus vit. n. 3. apud Boll. Jan. 26. Nonnulli etiam
c. 50. inter laborandum lectionem adhibuerunt: eam à Sexta ad Nonam
præſcribit Magiſter his verbis: [Mox ergo ut à Sexta exierint, rever-
tentes ad loca ſua ſuum perficiant opus, & in quo opere ſemper majo-
re fratrum laborantium exhibente cujuſvis codicis lectio quotidie ab
uno literato legatur; ideo enim ordinavimus quotidie laborantibus
legi, ut cùm à malis taceamus, de bonis audimus & loquimur, num-
quam peccemus. Ipſe namque frater legat, quem Abbas per aliquam
impoſſibilitatem neceſſitatis, non poſſe laborare agnoverit:] Regula
c. 18. S. Cæſarij ad Virgines: [Reliquis verò in unum operantibus una de ſo-
roribus uſque ad Tertiam legat; de reliquo meditatio verbi Dei &
oratio de corde non ceſſet.] Quæ verba ſuæ item ad Virgines Regu-
læ c. 20. inſeruit S. Donatus. Idem etiam exhortantur Caſsinenſes,
præſcribuntque noſtræ Declarationes ad Reg. c. 48. Abſoluto finitoque
a. 66 labore ſtatim inſtrumenta Cuſtodi aut Priori reddebant: Regula S. Pa-
nov. chomij: [Cum ad domos ſuas pervenerint, ferramenta quibus
edit. opus fecerunt, & gallicas tradent ei qui ſecundus eſt poſt Præpoſitum
domus; & ille inferet ea veſpere in cellulam ſeparatam ibique con-
cludet:] Regula Pauli & Stephani: [Opere completo ab ipſo
c. 35. ſollicitè ipſe recipiat ferramenta, & Cuſtodi contradat; ut nihil de-
pereat oblivione ſolita & negligentia plurimorum:] Liber Uſuum
Ciſterc. [Revertentes autem de ipſo labore ponant inſtrumenta quæ
c. 75. detulerant ubi ad laborem præparari ſolent, aut Priori reddant, ex-
ceptis forcipibus, ſarculis, furcis, raſtris, & facillis quæ per totum
tempus tonſionis, ſarculationis, ſecationis, vel meſſionis unuſquiſque
ſua circa lectum cuſtodire ſolet.

ep. 22. 16. Deinde Decano opus deferebant, teſtante S. Hyeronimo: [Opus
diei ſtatutum eſt *quod Decano traditum* fertur ad Oeconomum, qui &
ipſe per ſingulos menſes Patri omnium cum magno tremore reddit ra-
l. de tionem;] Et S. Auguſtino [Operantur ea quibus & corpus paſci

posit, & à Deo mens impediri non possit; opus autem suum tradunt eis n. 92.
quos Decanos vocant: Quæ verba S. Isidorus transcripsit in l. 2. de Eccles. eccl.
offic. c. 15 ubi de monachis; In regula verò [Quæcumque, *inquit*, o- c. 3.
perantur Monachi manibus suis Præposito deferant; Præpositus autem 6.
Principi Monachorum.] Ita etiam S. Gerasimi discipuli [laborem manuum suarum qui ab eis factus fuerat sabbato ferebant in cænobium] ut scribit Cyr. in vit. S. Euthymij n. 90. apud Boll. 20. Januar.

17. Tandem ut unde cœperant, inde quoque finirent absolverentque laborem, oratione terminum imponebant operi: [Nam ipsum laboris opus terrenum, *inquit* Magister, aut cujusvis artis cùm inchoant oratione præcedente incipiant, eadem semper & finiant:] Regula cujus- c. 50.
dam ad Virgines: [Quando verò finitur opus, istud dicatur capitulum *Benedicat nos Deus Deus noster & Benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ:*] Regula M. S. incerti authoris cap. 11. [Pera- c. 12.
ctum autem opus secundùm authoritatem S. Benedicti, dic ante altare Christi: *Benedictus es Domine Deus qui adjuvisti me, & consolatus es me.*] Antiquæ Germaniæ consuetudines M. S. [Facto etiam primo signo horæ Sextæ disjungunt ab opere, versumque cantant *Benedictus es Domine Deus*, qui tribus vicibus cum *Gloria*: *Pater noster*: *Adjuto-* n. 33.
rium nostrum; exinde intrantes oratorium &c.] De Cluniacensibus audiendus est Udalricus: [Postea Domnus Abbas cùm primum volue- l. 1. c. 30
rit, innuit fratribus ab opere cessare, & ad se magis appropiare; jubet ut aliquid legatur, citiùs tamen finiendum, quia ipse facturus est inde sermonem loquens aliquid tale, maximè de vita Patrum, quod ædificet audientes. Quo finito iterum imposita psalmodia, revertuntur; quam & pueri cum primum claustri limen attigerint, altiore voce levant, nec prius in capitulo consistunt, quàm conventus ante capitulum Domno Abbate pronuntiante Versum *Adjutorium*, faciunt universi ante & retro, & iterum præmisso *Benedicite*, accipiunt licentiam loquendi.] Iterum verò post Nonam ad opus revertentes, laborando canebant psalmos familiares, quos ex consuetudine post Vesperas dicere solebant, Vesperas de omnibus sanctis, & de defunctis, officium pro defunctis absque matutinis Laudibus, *Deus auribus*, & *Verba mea*; deinde psalmodiam ab eo loco quo eam intermiserant mane. Finito autem labore revertebantur, [& postquam reversi fuerint *inquit* Udalricus, ea vice sermo fieri solet in claustro à quo exurgentes, & facientes ante & retro Domno Abbate ex toto pronunciante, tum iterum dicunt hunc versum: *Benedictus es Domine Deus*; & sequitur: *Kyrie eleison*, cum familiari appendicio; & novissimè versus: *Adjutorium nostrum*, & facto ante & retro datur licentia loquendi] quam loquendi licentiam eis indulgebat Abbas aut Prior hoc modo: Præmisso *Benedicite*, dicebat Prior: *Lavate manus & loquimini de bono in claustro*, ex M. S. consuetudinibus in quibus hæc habetur differentia quod in eis sermo mane in claustro, serò in ipso laboris loco haberi

præscribitur, econtra verò apud Udalricum. Porro fiebat hoc ritu mane in claustro, inquiunt, [Legit unus infantum in loco quem Armarius magistro suo ostenderit, & idem Armarius eumdum locum Priori debet priùs ostendere, ut unde sermo debet fieri possit prævidere; qui puer quæsita atque suscepta benedictione, legit duos aut tres versus donec Prior ei significet facere finem, & dicto: *Tu autem*, dixit prior: *Benedicite*; Et deinde exponit fratribus lectionem vel cui ipse præceperit. Quo facto surgunt omnes & facientes ante & retro, Priore incipiente tunc dicunt hunc ℣. *Benedictus Domine Deus qui adjuvisti me & consolatus es me*; sequitur *Gloria*, & *Kyrie* & *Pater noster*, & novissime ℣. *Adjutorium nostrum in nomine Domini*, & facto ante & retro præcipitur eis præmisso *Benedicite*, ut lotis priùs manibus loquantur in claustro. Sero verò innuente Priore seu Abbate sedebant omnes sub arbore, aut alio aliquo apto in loco, & facta lectione, & inde sermone jubente Priore iterum parum operabantur, ac finito labore revertebantur. De hac post laborem lectione & inde sequente sermone hæc habent Farfens. mon. consf. M.S: [Si duabus vicibus pergunt ibi legatur lectio de libro qui ad prandium legitur, si talis est qui ædificet audientes, frater qui legit ad servitorem debet portare librum, & exponat Prior vel cui ipse jusserit omnibus sub silentio sedentibus .... Post Nonam vero redeuntes in claustrum tandiu cantant pueri qui ante procedunt ad introitum capituli quousque adunentur cuncti: ex tunc residentibus ibi puer petat benedictionem, & legat lectionem de libro quod ad collationem legitur, jubente Priore expleat, tum faciat sermonem: Deinde surgant omnes & faciant reverentiam; ipse Prior dicat hunc ℣. *Benedictus es Domine Deus meus* ....] Quando semel eunt ad opera per dies omnia aguntur sicut in mane nisi tantùm quod lectio legitur in claustrum &c. Denique laborare nolentes juxta Apostoli præceptum
c.18. à convivio excludit S. Ferreolus: [Monachus absque certis solemnitatibus vel manifesta ægritudine diem sine operatione transigentem à convivio decernimus excludendum jubente beato Apostolo qui non laborat non manducet;] Et infra: [Quisquis ex his omnibus non elegerit quo occupetur opere, famem cum improperio sustinere contentus sit] sed de his satis.

CAPUT VII.

De Lectione.

1. AB operum labore nos, ut promisimus, convertimus ad lectionis quietem, de qua potissimum quatuor consideranda occurrunt; quibus scilicet in libris veteres monachi lectioni vacarent; Unde & quo

ritu Codices ab armario seu bibliotheca reciperent; quot horas lectioni impenderent; quibus denique in locis lectioni operam darent. De primo diximus in Commentario ad c. 4: secundum & tertium expendimus ad c. 48: quartum hîc breviter expono.

2. Etsi de loco ubi lectio facienda sit taceat S. Benedictus, qui etiam Circatores institui voluit, quos plane circuire monasterium, cùm fratres lectioni vacant, necesse non foret, si omnes uno legerent in loco; facile enim adverti possent absentes, quo argumento [Liquido constat (not. in Conc. Reg. c. 55. §. 1.) inquit Menardus, fratres non simul in certo quodam loco legere solitos; sed habuisse cellas per monasterium sparsas, in quibus lectioni vacarent operi, orationi peculiari, quod satis liquet ex Beda l. 4. hist. Angl. c. 25. ubi agit de monasterij Coludinni incendio: nam & domuncul æ quæ ad orandum, vel legendum factæ erant, nunc in commessationum, potationum, fabulationum & cæterarum illecebrarum cubicula conversæ;] Ex S. Isidoro qui quamvis c. 13. Regulæ statuit, ut omnes fratres in uno conclavi dormiant, tamen cap. 1. cellulas fratribus assignat: [Cellulæ, *inquit*, fratribus juxta ecclesiam constituantur, ut possint properare quantociùs ad officium;] & S. Fructuoso Episcopo Bracarensi qui cap. 6. regulæ suæ statuit ut [perfectæ ætatis monachi habeant cellas, junioribus cum suis Decanis lectioni & recitationi vacantibus, & si velit omnes in uno loco pausasare; ipse etiam S. Benedictus cellam habebat in qua orabat, ut videtur l. 2. dialog. S. Greg. cap. 11.: Præcipitque vir Dei statim eum in cella sua in psiatho quo orare solebat projici;] quod confirmare videtur Hildemarus (com. in Reg. S. Ben c. 48.) infra citandus improbans lectionem [sigillatim per cubicula aut in dormitorio fieri,] & vita S. Wandregisili ex monacho Romanensi seu monasterij nunc S. Claudij, postea Fontanellensis Abbatis (n. 11. sæc. 2. p. 530.): [Quadam nocte cùm in oratione devotissimè in cella sua perduraret.] nimirum cùm adhuc monachus Romanensis esset: Tamen communis postea ordinis usus obtinuit; ut sicut certis horis occupari debent fratres in lectione divina, certò etiam eidem vacarent in loco à quo abesse lectionis tempore nemini licitum esset; quare capitulum 5 monachorum ad Augiam directorum (sæc. 4. Bened. par. 1. in app) [nullus, *inquit*, omnino fratrum dum lectioni fratres vacant sit excusatus à lectione, quin omnes ibidem sint præsentes una cum Patre monasterij;] & consuetudines quas S. Benedictus Abbas Anianensis in monasteriis à se institutis observari fecit (Tom. 4 Analect.): [Conveniatur ad lectionem in locum deputatum ab omnibus, exceptis his qui variis officiis deputantur: &c.] Idem etiam præscripsisse videtur S. Fructuos. in regul. c. 3. Quatuor autem maximè loca à nostris lectioni deputata reperio.

3. Primò enim in ecclesia lectioni vacasse docent capitula monachorum ad Augiam directorum (c. 8.): [mox ad ecclesiam cum festinatione solent occurrere, ibique oratione facta, sedentes *legunt* vel orant;] statuta Lantfranci (c. 1. §. 1.): [alij verò fratres interim in choro sedeant & qui

„ voluerint legant ;] Udalricus in antiquis Clun. consuetudinibus :
l. 1. „ [Pulsato signo ad Tertiam, & oratione facta, sedent in choro legentes]
c. 18. „ & iterum : [Si fortè contigerit quod ad horam refectionis panis
l. 3. „ aut aliud quod non sit coctum ; pertinet quoque ad cellerarium ut au-
c. 18. „ ferat malleum, ne cymbalum percuti possit, & interim fratres sedent
„ in choro ad lectionem.] Et ante hæc omnia S. Columbanus Abbas in
sæc. 2. atrio ecclesiæ librum legens inventus scribitur apud Jonam in vita S.
Bened. Columbani n.35.

4. Secundus locus lectioni deputatus claustrum fuit : Antiquus Or-
c. 9. „ do conversationis monasticæ : [Cæteris horis lectioni vacent , & si
„ fieri possit in uno loco aut in claustro sedeant ;] Hildemarus in M.
ad c.48 S. commentario super Regulam S. Benedicti : [Fratres cùm lectioni
„ vacant , isto modo debent vacare : isti qui sunt sub custodia debent
„ insimul legere cum magistris suis ; cæteri verò in claustro non singil-
„ latim per cubicula aut in dormitorio ; sed sicut dixi in claustra ;]
c. 5. „ Concordia Dunstani : [Tertia verò peracta , & missa subsequente
„ celebrata , uti Regula præcipit sedentes in claustro vacent lectioni :]
„ Udalricus in antiquis consuet. Cluniacensis monasterij : [Post missam
l.1.c.18 sedent in claustro iterum legentes cum magna disciplina & silentio ;]
l.1.c.27 & iterum [Post capitulum sedent omnes in claustro ad lectionem :]
serm.25 Petrus Blesensis : [Inde est quod in claustro conventuum quatuor lo-
„ ca cum propriis deputantur officiis ; in latere claustri occidentali est
„ scholaris subjectio ; in eo quod contingit ecclesiam lectio moralis ;
„ ad orientalem in capitulo, correctio materialis :] Liber Usuum Cister-
c. 71. „ ciensium : [Qui verò in claustro sederint religiosè se habeant , singuli
„ in singulos libros legentes :] Denique S. Bernardus : [Quæ fortè pau-
ser 47 „ lo ante in claustro sedentes in codicibus legeratis :] Quare non ita
in cant. obvia cunctis erant olim claustra , ut modo cum magno animi dolore cernimus , neque ita aperta ; sed undique vitro clausa , à quibus non recedebat Hebdomadarius , ut ex M. S. consuetudinibus S. Germani à Pratis liquet ; Unde etiam inter reformatoria statuta anno 1303. in capitulo congregato in monasterio S. Germani à Pratis ad reformationem ordinis nostri facta decernitur , ut [Hebdomadarij per totam hebdomadam non exeant claustrum ; sed conventum teneant sicuti moris est ab antiquo ;] quod tamen de omnibus exercitiis intelligo.

5. Tertiò legebant in capitulo , & maximè hyemis tempore , quo propter aeris intemperiem & frigoris molestiam in claustro remanere difficillimum erat : Liber Usuum Cisterc. docens qualiter post vigilias agere deberent Monachi , [Post vigilias *inquit* , vel post officium de-
c. 47. „ functorum , si dicendum fuerit , accenso lumine à servitore ecclesiæ
„ ante Armarium , & in capitulo sedeant fratres in ipso capitulo , &
„ legant qui voluerint , nec sedeant in angulis nisi legentes , qui ta-
„ liter habeant capitia in capitibus , ut possit agnosci si dormiant an
„ non ;] & Boherius in 1. super Regulam S. Benedicti Commentario :

[Habet conſuetudo quod fratres horis lectionis non ſint per cellas vel alia loca ſeparata ; ſed quod ſint in uno loco, puta in capitulo, vel clauſtro. (in c. 48.)

6. Quartò ſub Sancto Philiberto Abbate legebant in dormitorio Gemeticenſes noſtri, ut patet ex ejus Vit. n. 7. ubi de dormitorio ſic ſcribitur : [Singula per lecta lux radiat per feneſtras, vitrum penetrans lychnus fovet aſpectus legentis ;] (ſæc. 2.) & Bursfeldenſes, quorum in ceremoniali decernitur, ut [in dormitorio fratrum ita lecti ſint diſpoſiti, ut non minùs quatuor aut quinque pedum latitudinis ſpatium ſit circa ſingulos lectos, à lateribus invicem interſtitiis ſeparatos & habentes ſinguli lumen à retro, quatenus ſicut dormitioni vel meditationi, ita & pro tempore *lectioni*, loca ſingulorum conveniant. (diſt. 3. c. 22.)

7. Præterea æſtatis tempore cùm meridiano ſomno indulgere licitum eſſet, poterant in ſuis lectis legere, ut vidimus in comm. ad c. 48. Reſtat ut circa lectionem ipſam nonnulla breviter obſervemus. Primò antequam lectioni ſe darent aliquam ſemper præmittebant orationem: S. Fructuoſus Bracarenſis Epiſc.: [Mox ut ad locum conſuetæ meditationis (ideſt lectionis, quam meditationis nomine veteres frequenter appellabant) pervenerint, ternos recitent pſalmos, & orationem ex integro finientes, meditentur uſque ad ortum ſolis:] (c. 3.) Regula M. S. incerti authoris : [Cùm aperueris codicem priuſquam incipies legere dicere te oportet illud Davidicum tertiò ſecundùm authoritatem cujuſdam Patris : *Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam* : &: *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo* : & tunc lectio cum compunctione cordis incipienda eſt. Peracta autem lectione, dicere te oportet : *Confitebor tibi Domine in directione cordis, in eo quod didici judicia juſtitiæ tuæ, eructabunt labia mea*, uſque *quoniam mandata tua elegi*. (c. 10)

8. Secundò qui variis erant officiis deputati, hujuſmodi lectionibus non tenebantur cum aliis intereſſe, niſi per otium ſibi liceret ; quod tamen eorum conſcientiæ relinquebatur ; cæteri verò ſub ſummo ſilentio attenti legebant : Ita præſcribunt antiquæ conſuet. S. Benedicti Abbatis Anianenſis : [Poſt opus, & Tertiam, & Miſſam, pleniter conveniatur ad lectionem in locum deputatum ab omnibus, excepto his qui variis officiis deputantur, ſed de his qui poſſunt occurrant, quorum conſcientia ſibi teſtis eſt utrum poſſint, cuſtodito ſummo ſilentio in intentione lectionis, niſi jubeat Prior alicui doctiori minùs doctis fratribus, vel doctrina indigentibus lectionem tradere, de cujus moribus ſecurus ſit. (To. 4. anal.)

9. Tertiò Ciſtercienſes tempore lectionis permittebant orationis cauſſa in eccleſiam ſecedere ; præterea his qui minùs erant in cantu periti in Antiphonariis, Hymnariis, Gradualibus, cantare ; Lectoribus refectorij & collationis prævidere lectiones, quas auſcultabat Cantor aut alius ab ipſo monitus. (lib. uſu. c. 71.)

ibid. „ 10. Quartò [quod si aliquis necesse habuerit divertere alicubi, „ *addit liber Usuum Cisterc.* librum suum in armario reponat, aut si in „ sede sua eum dimittere voluerit, faciat signum fratri juxta sedenti, ut „ illum custodiat;] Ex Regula S. Isidori libros vespere Custodi red-
c. 9. „ debant, eosdem sequenti mane ab eo recepturi: [Omnes codices *inquit*, „ Custos sacrarij habeat deputatos, à quo singulos singuli fratres acci- „ pient, quos prudenter lectos vel habitos semper post vesperam reddent. „ Prima autem hora codices singulis diebus petantur, qui verò ante vel „ tardiùs petierit, non est dandum illi.] Hîc vides quanta cura, quanta reverentia erga libros fuerit veterum Monachorum: Adde quod aiunt Sta- „ tuta Guigonis cùm de cellæ utensilibus: [Adhuc etiam libros ad
c. 28. „ legendum de Armario accipit duos, quibus omnem diligentiam „ curamque adhibere jubetur, ne fumo, ne pulvere, vel alia qualibet „ sorde maculentur; libros quippe tanquam sempiternum animarum „ nostrarum cibum cautissimè custodiri & studiosissimè volumus fieri, ut „ quod ore non possumus, Dei verbum manibus prædicemus:] Postrema hæc Guigonis verba in memoriam revocant ea quæ scribit Hariulfus in chronic. Centul. l. 3. c. 3. ubi recensitis monasterij sui libris sic
spicil. „ exclamat: [Hæ ergo divitiæ claustrales, hæ sunt opulentiæ cæle-
to. 4. „ stis vitæ dulcedine animam saginantes, per quas in Centulensibus „ impleta est salubris illa sententia: *Ama scientiam scripturarum & vitia* „ *non amabis.*

CAPVT VIII.

De Tertia, Sexta & Nona.

1. QUam supra de aliis canonicis horis tractantes observavimus methodum, eamdem & hoc capite tenere animus est, referentes nempe quas & quot ad has horas Tertiam, scilicet, Sextam, & Nonam veteres monachi decantarent preces; deinde quas à nostris ad præscriptum à Sancto Patre Benedicto officium superadditas comperimus; Tum denique ritus, si speciales aliqui præter relatos supra capite 2 ad has horas spectantes occurrant.

2. Tertiæ, Sextæ, Nonæque officium omnibus fere priscis Monachis notum celebreque extitit, ex quibus tamen unicam Nonam Tabennen-
l. 3. c. 2. siotæ seu Pachomiani celebrasse leguntur apud Palladium in hist. Laus. solam Tertiam, idque Dominicis Sabbatisque dumtaxat Ægyptij
l. 2. n. 2. apud Cassianum, aliter tamen per alias provincias ubi, eodem Cassia- „ no teste, erant [quibus in ipsis quoque diurnis orationum officiis, „ idest Tertia, Sexta, Nonaque id visum est, ut secundùm horarum modum,

dum, in quibus hæc Domino redduntur obſequia, pſalmorum etiam
& orationum putarent numerum coæquandum.] hoc eſt ut explicat
Gazæus in Comm. ad hunc locum, ut [hora tertia tres pſalmos, Sexta
ſex, Nonaque novem perſolverent, quod propriè eſt horarum & pſal-
morum numerum exæquare.] *Addit Caſſianus*: [nonnullis placuit ſe-
narium numerum ſingulis diei conventibus deputari.

3. De Paleſtinæ, verò ac Meſopotamiæ, totiuſque Orientis Mona-
chis alibi ſic loquitur: [Itaque in Paleſtinæ vel Meſopotamiæ Mona- l. 3.
ſteriis, ac totius Orientis ſupra dictarum horarum Tertiæ, Sextæ, c. 2.
Nonæ, ſolemnitates trinis pſalmis quotidie finiuntur, ut & orationum
aſſiduitas ſtatutis temporibus Deo offeratur, & neceſſaria operationis
officia conſummatis juſto moderamine ſpiritualibus obſequiis nulla-
tenus valeat impediri.] Quem verò pſalmodiæ ordinem in ſuo Maſsilien-
ſi cœnobio ipſe inſtituerit omnino nos latet.

4. S. Cæſarius in ſua ad Virgines Regula morem ſeu ritum pſallen-
di maxima ex parte ſecundùm Lirinenſis monaſterij Regulam con-
ſtituens, præſcribit, [ut quotidianis diebus ad Tertiam, Sextam, n. 68.
Nonam, ſeni pſalmi cum antiphonis, hymnis, lectionibus, vel capi- apud
tellis ſuis dicantur;] ubi quoad pſalmorum numerum cum eis con- Boll.
venit, de quibus modò Caſſianus. 12. Ian.

5. Ordinem à S. Benedicto inſtitutum ſic exhibet ejus Regula:
[Tertia verò, Sexta, & Nona eodem ordine celebrantur (nimirum c. 17.
quo Prima de qua ſupra c. 4) oratio ideſt verſus, hymni earumdem
horarum, terni pſalmi, lectio, verſus, *Kyrie eleiſon*, & miſ-
ſæ ſint. Si major congregatio fuerit cum antiphonis: ſi vero mi-
nor in directum pſallantur;] & ſequenti capite quo ordine pſalmi
dicendi ſint explicans, Dominica & feria ſecunda ſic pſalmum 118.
diſtribuit, ut adſignatis ad Primam Dominicæ quatuor ejuſdem pſal-
mi capitulis, reliquis horis tam Dominicæ, quàm feriæ ſecundæ terna
capitula deputet. Reliquis verò diebus 9 pſalmos quotidie repetendos
nempe à pſalmo centeſimo nono decimo uſque ad centeſimum viceſi-
mum ſeptimum.

6. S. Aurelianus deceſſori ſuo S. Cæſario adhærens, pſallendi or-
dinem virginibus ita decernit: [Quotidianis diebus ad Tertiam ſex
pſalmos dicite, antiphonam, hymnum *Jam ſurgit hora tertia*, le-
ctionem, & capitellum *Fiat Domine*. Ad Sextam ipſe numerus pſalmo-
rum tenendus: antiphona dicenda, hymnus *Iam ſexta ſerſim volvitur*,
lectio, & capitellum. Ad Nonam iſte ordo ſervandus, hymnus verò *Ter
hora trina volvitur*] Idem inſtituit in Regula ad Monachos, excepto
quod pſalmos duplicat, duodecim ad ſingulas horas præſcribens.

7. Regula incerti authoris apud Auguſtinum de numero pſalmorum
nihil definitè decernit, ſed dumtaxat [ad Primam *inquit* & Tertiam di- c. 1.
cantur ſui pſalmi, antiphonæ duæ, lectiones duæ, ſimili modo ad Sextã
& Nonam dicantur ſui pſalmi cum debitis Reſponſoriis, & antiphonis.

8. S. Columbanus omnium horarum diei cursum eodem ritu ita dis-
c. 7. " ponit : [Per diurnas terni psalmi horas pro operum interpositione sta-
" tuti sunt à senioribus nostris cum versiculorum augmento interve-
" nientium, pro peccatis primùm nostris, deinde pro omni populo Chri-
" stiano, deinde pro Sacerdotibus, & reliquis Deo consecratis sacræ ple-
" bis gradibus, postremò pro eleemosynas facientibus, postea pro pace
" Regum, novissimè pro inimicis.] Hujusmodi versiculos ad officium S. Benedicti addidere posteriores nostri, ut supra vidimus c. 4 quod ex utriusque S. Benedicti & S. Columbani Regulæ conjunctione ortum esse satis probabile est.

c. 7. " 9. S. Isidorus Tertiæ, Sextæ, Nonæque officium ita ordinat : [In
" Tertia, Sexta & Nona tres psalmi dicendi sunt, Responsorium unum,
" Lectiones ex veteri novoque Testamento duæ, deinde Laudes, hymnus
" atque oratio.

10. S. Fructuosus Bracarensis Episcopus Tertiam, Sextam, Nonam cum tribus etiam psalmis persolvendas esse decernit.

c. 35. " 11. Similiter & Magister in cujus Regula sic lego : [Psalmi per
" horas supra scriptas diei, id est Primam, Tertiam, Sextam, Nonam
" terni dici debent, currente semper psalterio, singula responsoria,
" Lectionem Apostoli, lectionem Evangelij, quam semper Abbas di-
" cat, aut si absens fuerit Præpositi vicibus dicent; post ipsam Rogus Dei.

" 12. Denique Regula cujusdam ad Monachos [Tres *inquit* psalmi in
" unoquoque conventu diei canendi sunt.

13. Atque hæ sunt præcipuæ preces quibus Tertiam, Sextam, Nonamque horas veteres monachi celebrabant, nempe psalmi, hymni, lectiones, versus, responsoria, & orationes seu collectæ.

14. Psalmorum ternarius numerus universis Palestinæ Mesopotamiæ, totiusque Orientis monachis magis placuit; eundem numerum ab his acceperunt in Occidente S. Benedictus, S. Columbanus, S. Isidorus, S. Fructuosus Episcopus Bracarensis, & Magister; eundemque præscribit Regula cujusdam ad Monachos: Hunc numerum duplicavit S. Cæsarius, quod etiam alios fecisse aliis in provinciis testatur Cassianus, sex has ad horas psalmos decantari volentes, totidem præscripsit monialibus S. Aurelianus; at 12. à monachis persolvi voluit ad Tertiam. Nonnulli psalmorum numerum horis exæquabant, tres ad Tertiam, sex ad Sextam, novem ad Nonam psalmos decantantes.

15. Hymnorum meminere dumtaxat S. Cæsarius, S. Benedictus, S. Aurelianus & Isidorus; & quidem psalmis & antiphonis subjungunt Cæsarius, Aurelianus & Isidorus; præponit verò S. Benedictus, cui & illud peculiare fuit inter omnes monachos, quod horas canonicas à versu *Deus in adjutorium* inchoet, quem ritum ab ipso universalis Ecclesia recepit.

16. Lectiones nullas faciebant Orientales monachi, saltem id non liquet; è contra Occidentales. Unicam tantummodo præscribunt

S. Benedictus, S. Cæſarius, S. Aurelianus; duas Regula incerti authoris apud Auguſtinum (ſaltem ad Tertiam.) S. Iſidorus & Magiſter; S. Iſidorus unam de novo, aliam de veteri Teſtamento; Magiſter primam ex Apoſtolo, ſecundam ex Evangelio ab Abbate dicendam.

17. Verſum unicum Lectioni ſubjungunt S. Benedictus, S. Cæſarius, & S. Aurelianus, plures congerit S. Columbanus, quos etiam fortè reſponſoriorum nomine intelligunt alij.

18. De collectis & orationibus diximus ſupra. Nunc additiones per noſtros adſtitutum à S. Benedicto officium factas inveſtigemus poſtquam nonnulla retulerimus, quæ noſtri ante Tertiam præmittere ſolebant. Illud enim omitti non debet quod in omnibus pene Ordinis noſtri monaſteriis communi uſu receptum fuiſſe ut ante Tertiam fratres diurnos calceos induerent; manus faciemque lavarent; caput pectinarent, treſque orationes officio præmitterent, quod ultimum, ut jam diximus, aliis horis erat commune: Ita Dunſtani concordia decernit ut [Vacent fratres lectioni uſque ad horam ſecundam, ſecun- " c. 1.
dùm Regulæ præceptum; tunc facto ſigno eant, & ſe diurnalibus in- "
duant calceamentis, nullus enim hoc debet præſumere, antequam "
illud audiatur ſignum, exceptis miniſtris, neque tunc ab aliquo inter- "
mittatur ſine licentia, ne præſumtione temeraria obedientiæ me- "
ritum lugubriter obnubilent: dehinc pſalmodiis dediti facies ſuas, "
uti mos eſt, lavet ſchola univerſa cum magiſtro, & Abbate: ſeniores "
verò prout Deus unicuique in corda eorum divino immiſerit inſtinctu "
ſilenter ac tota mentis intentione opus ſuum in his obſequiis ſicut "
in omnibus convenit orationibus decorando celebrent, horas cano- "
nicas, vel ſeptem pœnitentiæ pſalmos, vel aliud quidpiam ſpirituale "
ad tentationem diabolicam devincendam pſallendo; ſicque loti ve- "
niant ad eccleſiam. Infantibus autem ad eccleſiam intrantibus, Ædi- "
tuus primum ſonet ſignum, peractis tribus à pueris orationibus, "
uti priùs à ſenioribus geſtum fuerat, diſpoſiti ſinguli in locis ſuis cam- "
panâ pulſata incipiant horam Tertiam.] Hactenus S. Dunſtanus fusè "
deſcribens quo ritu fratres ad Tertiam ſe præparare deberent. Dunſtano ſubſcribunt antiquæ Germaniæ conſuetudines M. S. [Poſtea ſedent " n. 33
ſic legendo uſque ad horam ſecundam: hora ſecunda pulſatur ſi- "
gnum à Priore, induuntque ſe calceamenta leviora quàm nocturnalia "
ſint; lotiſque manibus ac facie, intrent oratorium, orantque tribus "
vicibus inter altaria ſicut in nocte, ut diximus, fecerunt: Interea pri- "
mum ſignum horæ Tertiæ, auditur veniuntque in chorum præſto- "
lantes aliud quo pulſato incipient Tertiam;] & ſtatuta Lantfranci: l. 1 §. 1.
[Antequam ſonet ſignum ad apparatum Tertiæ nullus calciet "
ſe diurnalibus ſuis, exceptis iis quibus extra clauſtrum cura obedien- "
tiæ injuncta eſt, & hi priuſquam exeant aliquantulum in clauſtro "
ſedere debent, & expectare ut priùs infantes in ſcholis ſuis legant. "
Cùm appropinquaverit tempus horæ Tertiæ, pulſetur à Secretario "

,, modicè signum minimum quam squillam vocant, & statim pergant ,, in dormitorium, & calcient se diurnalibus & cutellos accipiant; deinde ,, ad lavatorium vadant, & priùs lavent se, & postea pectinent: dehinc ,, ad ecclesiam veniant, aquam benedictam sumant, in chorum vadant, ,, & incumbentes terræ infantes expectent. Cùm verò infantes loti fue- ,, rint, & se pectinare incœperint, pulsetur majus signum ad horam: ,, accedentes & ipsi ad aquam benedictam in chorum veniant, & dimisso ,, signo omnes simul tres orationes faciant; quibus factis pulsetur, ,, minus signum & canatur Tertia;] & Udalricus l. 1 consuet. Clun. ,, c. 40. [Vacamus lectioni usque ad Tertiam; pulsatur scilla, & tunc ,, primùm diurnalibus nos calciamus, lotis manibus & facie, & pexo ,, capite, imus ad ecclesiam, & procumbendo ad orationem pueros ex- ,, pectamus, quibus ingredientibus pulsatur signum; facimus tres ora- ,, tiones, pulsatur scilla; cantatur Tertia, missâ quoque matutinali adjun- cta. [His accedunt Parisienses S. Germani à Pratis consuetudines M.S.

fol.10. ,, [Quando tempus erit, calciatio pulsabitur, & ibunt in dormitorium & ,, venient lavare manus suas; & tunc pulsabitur Tertia cum una campana ,, grossiori, & venient in chorum, & erunt prostrati, & terminabitur ,, *Pater noster* &c.] Ex his patet tres, quas diximus orationes, cum prostra- tione factas fuisse, quod innuunt satis ista Lantfranci verba *Incumben- tes terra*; Hæc tamen omnia quæ retulimus æstate præstabant ante Pri- mam, ut constat ex Udalrico l. 1. consf. Clun. c. 18. & ex M. S. consuet. S. Dionysii, in quibus ab octavis Pentec. ad Cal. Novemb. hæc præscri- buntur: [mane pulsabitur sonitus, & surgant omnes, eant ad lavatorium ,, & abluant facies & manus, & pectant capita, & accipiant aquam be- ,, nedictam & eant ad ecclesiam, & faciant orationes, deinde sedeant ,, in claustro usque ad Primam, & cantent, & legant in audientia, ad ,, Primam eant &c.] immo etiam hyeme diebus Dominicis & aliis fortè ,, diebus quibus à jejunio abstinebant, ut colligere licet ex M. S. S. Ger- mani à Pratis consuetudinibus. Ut autem ad factas ad officium à S. Be- nedicto institutum additiones veniamus, duos psalmos Tertiæ subjungit ,, S. Dunstanus: [Post cujus terminum, *inquit*, dicant pro Rege, atque ,, Regina, & benefactoribus suis psalmos: *Usquequo Domine*, & *Mise- ,, rere mei Deus, miserere mei*, subsequentibus præscriptis collectis; dein- ,, de missam matutinalem celebrent.] Dunstano concinunt antiquæ Ger- ,, maniæ consuetudines M. S. statuentes ut [Cantata Tertia psallant

n.33. ,, duos psalmos: *Usquequo: Miserere mei, Deus, miserere mei*, cum preci- ,, bus supradictis, & exeuntes in capellam proximam celebrant priorem ,, missam;] Statuta Lantfranci duorum psalmorum post Tertiam dicen- ,, dorum explicite non meminerunt, sed tantùm ut [Inchoato psalmo ,, *Miserere mei Deus*, surgentes missam matutinalem celebrent.

19. Cluniacenses quatuor Tertiæ, totidemque Sextæ & Nonæ psal- mos adjiciebant, testante Udalrico l. 1. Consf. Cluniac. c. 2. Idemque observabant nostri Sandionysiani, Tullenses S. Apri, atque Beccenses;

sed non semper iisdem ut patet ex Tullens. Ord. & lib. usuum Becc. ubi etiam aliquando propter aliquas festivitates psalmorum familiarium numerus minuitur. In M. S. consuetudinibus S. Germani à Pratis præscribitur, ut post Tertiam dicatur [Tertia Beatæ Mariæ, & duo psalmi familiares & post missa] nimirum matutinalis ; quæ tamen æstate, ac diebus Dominicis hyeme post Primam dicebatur. fol. 10

20. Quod hîc dicimus de additionibus ad Tertiam, idem de iis quæ ad Sextam Nonamque fiebant asserendum est : nimirum duo, vel 4. psalmi pro locorum consuetudine psalmi familiares addebantur, quibus post Sextam, Letaniam subjungebant ; deinde missam majorem, quam nos Conventualem appellamus : [Finita Sexta, inquit, Dunstanus, canant psalmum *Deus misereatur nostri*, & *Domine exaudi* 1. *pro Rege, Reginaque, & familiaribus*, cum præscriptis collectis ; sequitur litania, qua finita Cantor ad hoc more solito indutus missæ officium inchoet ; finita missa pulsetur primum signum Nonæ, & agatur oratio ..... peracta Nona dicant pro Rege Reginaque, & familiaribus psalmos : *Qui regis Israel*, & *De profundis*, & cum prænotatis collectis ; dehinc pergant ad mensam: M.S. Consuetudines Germaniæ : [Cantant Sextam duosque psalmos : *Deus misereatur* : *Domine exaudi*. Qua cantata vadunt ministri ad sacrarium, & induunt se, aliique fratres sedent in choro : Paratis verò ministris psalluntur duo C. & letania breviter recitata missaque celebratur .... & cantant Nonam, & duos psalmos post Nonam : *Qui Regis* : *De profundis*,] Parisienses S. Germani à Pratis consuetudines M.S. Post Sextam [Sexta Beatæ Mariæ, & duo psalmi familiares, antequam incipiatur *Kyrie eleison*, pulsabitur una campana, & Sacerdos revestiet se cum suis ministris ; deinde pulsabitur missa cum duabus campanis.... ad Nonam antiphona &c .... & postea de Beata Maria, & duo psalmi familiares, & post ibit conventus in refectorium. n. 83.

21. S. Lantfrancus nullam psalmorum facit mentionem, sed letaniæ dumtaxat missæque post Sextam celebrandæ. [Post Sextam, inquit, pulsato ad missam signo, oratione facta, dicatur ab infante litania; induantur qui celebraturi sunt missam ;] Hanc tamen letaniam & missam æstate post Tertiam dicebant, atque aliis etiam fortè diebus quibus hieme jejunium relaxabant, ut patet ex Dunstani Concord c.6. & ex Udalrico l. 1. consuet. Clun. c.18. Sed letaniam quandoque propter aliquam festivitatem, aut propter jejunium dimittebant, ut docent consuet. Sancti Dionysij in Francia in quibus æstate præscribitur, ut [Post Tertiam ante missam dicatur letania quotidie, nisi pro aliqua festivitate, vel pro aliquo jejunio, sicut est de Beato Joanne & de Beato Petro, & de Beato Laurentio & de Beata Maria, & de Beato Dionysio, & de aliis jejuniis contingentibus dimittatur.

22. Hæc verò litania non erat adeò prolixa ; sed multò brevior quàm ea quæ post Primam diceretur ; ut discere possumus ex Udalrico in antiquis Cons. Cluniac. ubi sic loquitur : [Majorem missam in privatis l. 1. c. 6.

,, diebus solet iterum letania prævenire quæ tamen non est multùm pro-
,, lixa, tribus tantùm sanctis de singulis ordinibus nominandis.] Hanc videre est in M. S. consuetud. ejusdem monasterij, ex quibus descriptam accipe prout sequitur: Kyrie eleison: Christe eleison: Kyrie eleison: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancta Dei genitrix, ora: Sancta Virgo Virginum, ora:. S. Michaël S. Gabriel: S. Raphael: S. Johannes, S. Petre: S. Paule: S. Andrea: Sancti notantur qui honorabiliores habentur in Patria, S. Stephane (hìc duæ lineæ abrasæ sunt, quarum loco à Monacho haud dubium Corbeiensi additæ sunt hæ invocationes: S. Gentiane cum sociis: S. Sebastiane: S. Adalarde: S Ratberte: S. Præcordi: S. Maria Magdalene: S. Felicitas: S. Balthildis. *Hic surgunt omnes.* Omnes Sancti orate pro nobis I.I. Propitius esto, parce nobis Domine; Ab insidiis diaboli, libera nos Domine; A fulgure & tempestate, libera. A Pascha usque ad festum S. Michaelis dicitur: Per Passionem & Crucem tuam, libera; Per gloriosam Resurrectionem tuam, libera; Per admirabilem Ascensionem tuam, libera: Per gratiam Spiritus sancti paracleti, libera: In die judicij, libera: Peccatores, te rogamus audi nos: Ut pacem nobis dones, te rogamus: Ut misericordia & pietas tua nos custodiat, te rogamus: Ut ecclesiam tuam regere & defensare digneris, te rogamus audi nos: Et ab oct. Paschæ usque ad festum S. Michaelis: Ut fructus terræ dare & conservare digneris, te rogamus: Ut nos exaudire digneris, te rogamus: Fili Dei, te rogamus audi nos I.I.: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, parce nobis Domine, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Sequitur introitus.

CAPUT IX.

De refectione.

1. UT solitos apud antiquos monachos ad refectionem ritus omnes faciliori methodo referamus; tria, ut supra de labore manuum, tempora expendenda sunt: nimirum ipsum quod immediatè refectionem præcedit, tempus ipsum refectionis, & quod subsequitur.

2. Quod primum tempus respicit, illud ante omnia observatu dignum est, quod nonnullis in cœnobiis adveniente refectionis tempore, antequam accederent ad mensam, omnes monasterij fores præcludebantur: Ita S. Isidorus præcipit ut [Tempore quo refectionis de-
Reg. c. 10. ,, bitum solvitur, claustra monasterij obserentur, nec ullus extraneus
,, interesse præsumat, ne quietem fraternam præsentia sua impediat.]
,, Optima sane sanctio, quam etiam nunc observant nostri in celebri
To. 4. Anal. S. Udalrici monasterio Augustæ, quemadmodum in suo Germanico itinere refert Mabilonius noster.

3. Secundò apud omnes omnino monachos usu receptum fuit, ut statuta reficerent hora, quam prævenire vel minimùm, nefas ducebant. Hanc post Sextam æstate, post Nonam hyeme expectabant nostri in ecclesia, ut patet ex antiquo Ordine Conversationis monasticæ: [Ad horam verò refectionis post expletionem expectant in ecclesia psallentes in choro, cùm audierint cimbalum, ordinatè & sine ullo strepitu festinent lotis manibus introire refectorium;] ex Capitulo 28. monachorum Sangallensium: [Ut post omnes cursus, quando ad refectorium ire oportet in Ecclesia, illud signum quod ad refectionem sonat expectent, nisi quem necessitas exire compellit;] Et in capitulo 6. monachorum ad Augiam directorum: [Ut in oratorio post signum Sextæ omnes in loco sibi deputato stantes, finita oratione cum summa reverentia expectant, dum signum Præpositus pulsaverit ad refectorium, &c.] & in capitulo 8. [Finita vespera expectant ibidem, sicut & ad Sextam fecerant, dum signum sonaverit ad refectorium.] Idem clarum est ex M. S. Germaniæ consuetudinibus.

c. 11. — In a-cd ad 1ac. 4. Bru. part 1 — ibid.

4. Hunc ritum à Pachomianis accepisse nostri videntur; in Regula namque S. Pachomij ita lego: [Dimissa collecta, singuli egredientes usque ad cellulas suas & usque ad vescendi locum de scripturis aliquid meditabantur] Hyemis tamen tempore urgente frigore, finito officio, ad ignem accedentes refectionis horam expectabant; ut discimus ex statutis S. Adalardi Abbatis Corbeiensis: Si æstivum tempus fuerit, peractis his horis post quas continuò in refectorio generaliter eundum est, oportet ut omnes cum silentio in ecclesia subsistant, quo usque audito signo cautè reverentiam Deo dantes, exeant, & cum præfato silentio intrantes, & residentes, & exeuntes de refectorio singuli ad ea quæ tunc secundùm tempus ratio docuerit vel jussum fuerit attendant: si autem hyems fuerit & calefaciendi necessitas ingruerit, prout ei qui præest visum fuerit, sive ante sive post peractum officium aliquod intervallum fiat, quando se calefacere possint, sin autem in ecclesia expectent ut supra.

l. 2. c. 1. Spicil. to. 4.

5. Tertiò Ubi refectionis hora advenisset, sonitu tintinnabuli, aut alicujus alterius instrumenti ad refectorium convocabantur: [Ad cibum non pergent nisi generali sonitu convocentur,] inquit, S. Pachomius. Hoc signum pulsabat Præpositus ex supracitato capitulo 6. monachorum ad Augiam directorum, cui concinit Lanfrancus in statutis: [Cantata Nona, exeant Prior ad percutiendum cimbalum, hebdomadarij coquinæ & qui servituri sunt ad injuncta sibi officia;] & Bursfeldenses: [Hora adveniente Prior aut ille cui injunxerit signum, pulset:] In antiquis verò Germaniæ consuetudinibus M.S. hoc officium committitur Circatori: Tunc exeat Circator, & tintinnabulum pulset ad refectorium.] Pulsando autem aliquid meditari debet ex Regula S. Pachomij [Qui percutit ad vescendum dum congregantur fratres, meditetur aliquid in percutiendo.

art. 9c cod. Reg. — §. 1. c. 1. — dist. 3. c. 18. n 33.

6. Quartò audito signo omnes illicò convolabant in refectorium, quod intrantes superius positam crucem salutabant, ex antiquo ordi-
c. 11. „ ne conversationis monasticæ: [Sine ullo strepitu festinent lotis mani-
„ bus introire refectorium salutantes crucem versis vultibus ad orien-
„ tem:] Quem ritum præscribunt antiqua Carthusianorum statuta:
2. part. „ [Intrantes refectorium nudamus caput, & venientes ad sedes nostras
c. 13. „ inclinamus ad crucem;] & Bursfeldenses: [Facto igitur signo, fra-
dist 3. „ tres intrent refectorium, & ablutis manibus inclinantes versus
c. 8 „ crucifixum stent in ordine suo dispositi ante mensas;] ubi notandum est quod observavit Benedictus Haeftenus, quia [an-
not. ad tiquo ritu monachorum refectoria orientem versùs spectabant, eo-
ord. „ que loci superioris mensa statuebatur, cui crucis aut crucifixi super-
mon. „ eminebat imago, hinc Johannes Monachus in vita Sancti Petri Da-
conv. „ miani c. 19. de eodem scribit: Hic quoque vir tulit mensam Abbatis
c. 11. „ (Cassinensis) quæ occidentem versus fuerat constituta, & ad orien-
„ tem posuit refectorij plagam, ubi videlicet imago crucifixi Domini
„ fuerat in pariete per picturam expressa;] Quod confirmatur ex historia aurea Johannis ad an. 967 in qua refertur quod mortuo Eadgaro Rege ejectis de magnis monasteriis monachis, & canonicis per Magna-
„ tes intrusis, coacto super hoc Wintoniæ Concilio; [Ibi imago
„ crucifixi in capite refectorij monachorum posita, humanas exprimens
„ voces dixit, Absit hoc ut fiat, absit hoc ut fiat, judicastis benè mu-
„ taretis non bene:] Citatur à Clemente Reynero in appendice script. 37. pag. 41, referturque in vit. S. Dunst. n. 36. sæc. 5.

7. Quintò congregati versum dicebant, cui ne quis deesset summa diligentia cavebant; unde fortè ad illum cantandum dependens super mensam Abbatis signum pulsabant, ut patet ex Ordine mona-
c. 11. „ sticæ convers. [Et cùm secundò signum sonuerit ad mensam, omnes
„ congregati simul dicant versum, & orationem Dominicam inclinato
„ corpore;] Clariùs ex antiquis consuetudinibus Germaniæ: [Exeat Cir-
n. 33. „ cator & tintinnabulum pulsat ad refectorium, cunctique pariter illuc
„ venientes lavant manus, & intrant, expectantque Dominum Abba-
„ tem; Illo autem intrante pulsatur signum quod pendet super mensam
„ ejus, & dicunt versum] Et ex M. S. cons. S. Germani à Pratis: [Quan-
„ do Prior veniet in refectorium omnes inclinabunt eum, & pulsabit cam-
„ panam; & incipiet Cantor ℣. *Oculi omnium*] De hoc versu consule Commentarium ad caput 43.

8. Sextò dicto versu omnes ad mensas sedebant, non quidem promiscuè & prout se se quisque exhibebat; sed unusquisque ordine suo ad mensam suam; [Et data benedictione, inquit antiquus Ordo convers.
„ mon. à Priore, sedeant singuli ordine suo ad mensam cum summo
„ silentio;] atque à mensa sua Abbate non jubente, transire nefas
„ ducebant; Hinc Regula Pauli & Stephani: [Nullus præsumere au-
c. 20. „ deat de ea mensa in qua comedere scriptus est, transire ad aliam,
„ nec

nec liceat cuiquam alterum ad se de alia mensa venientem ad man-
ducandum suscipere: sed unusquisque in mensa deputata comedat, ita
ut si in mensa major pars fratrum absens fuerit, residui usque ad tres
in numero ad suam sedeant; infra autem hunc numerum remanen-
tes in alia mensa comedant secundum ordinem deputatum:] Regula
S. Pachomij: [Cùm autem ad vescendum venerint, sedebunt per or-
dinem statutis locis, & operient capita, statim ut tibi à majore fuerit Art. 31
imperatum, ut de alia mensa ad aliam transeas, ire debebis, in nullo pe-
nitus contradicens.] Deni porro ad singulas mensas consedebant
ex Regula S. Isidori: [Refectorium pariter cunctis fratribus unum c. 10.
erit, ad singulas mensas *deni* convescentes resideant; reliqua turba
parvulorum adstent.] Hæc sunt præcipua quæ tempus ipsum refectio-
nem præcedens respiciunt, nunc quæ ad ipsam refectionem, omnibus ad
mensas residentibus, spectant, investigare oportet.

9. In primis observandus ritus in Regula Magistri præscriptus his
verbis: [Egressa omni congregatione cum suo Pastore de oratorio, c. 23.
post versus & orationem, Abbas in suæ mensæ cathedra sedeat; mox
omnis congregatio respondeat: *Deo gratias*, & omnibus adhuc ad
suas mensas stantibus, canister supra mensam Abbatis pendens trochleæ
fune descendat, ut à cælo videatur operarij Dei annona descendere:
statim ubi canister descenderit, signans universum panem Abbas, fran-
gens & tollens sibi prius annonam suam à Domino benedicendam,
elevet manum, & ponens ante se, stantibus ad mensam suam his qui
cum eo manducaturi sunt erogat eis, statim ut acceperint osculentur
Abbatis manum, & sedeant tacentes: Deinde vocatis unius mensæ
Præpositis, det eis totius mensæ suæ annonas, quibus dimissis, voca-
tis aliis tradat & ipsis, jam si Domino juvante multa fuerit con-
gregatio, sic faciat omnibus mensis. Qui Præpositi cùm annonas
tam suas quàm suorum fratrum accipiunt, pro honore Majoris ma-
nus osculentur Abbatis. Item cùm ipsi in suis mensis fratribus
erogant, pro humilitate manus eis à fratribus osculentur, & postquam
quis acceperit, sedeat tacitus. Post omnium verò sessionem levet se
Hebdomadarius lectionis mensalis, & ipse accipiens annonam suam
osculetur manum dantis, & commendet eam Cellarario, & resi-
deat in sella cum codice, donec ingrediantur hebdomadarij coquinæ
cum Cellarario, & ipsi accipientes annonas suas à Præpositis suis oscu-
lentur manus eorum: simul & Cellararius quia sub nullius decadæ
numero continetur, de manu Abbatis accipiat annonam suam, qui
cùm acceperit osculetur & ipse manum dantis, & ponet mensæ suæ.
Mox primò Abbati, deinde omnibus simul sibi & ultimis singulos
meros porrigant. Statim euntes Hebdomadarij ministrent in primo
mensæ Abbatis; deinde allata diversarum mensarum ab inferioribus
fercula offerantur Abbati signanda. Sic etiam signat omne quod appo-
nitur tam coctum quàm crudum in mensis. Qui signat cruce, sic dicat

,, ore : *Benedic Domine quidquid ex hinc accepturi sumus*, ut fortè quod
,, non est opus, aut purgatur, aut cadet; aut illud quod victui non pro-
,, ficit sine benedictione jactetur in terra, & pedibus conculcetur, ne
,, res benedicta videatur pati injuriam. Quæ ergo fercula signata singu-
,, las ponantur per mensas, & cùm ministraverint sedeant unà cum Cel-
,, larario ad mensam Præpositi sui, & manducent cum congregatione
communiter.] Quibus in verbis nonnulla notanda sunt. 1. cathedra Ab-
batis ad mensam sedentis, 2. canister panis fune desuper mensam Abba-
tis descendens, 3. ordo panis distribuendi, 4. osculum manus porri-
gentis annonas; 5. benedictio ferculorum, 6 forma ipsius benedictionis.

10. Quod verò nostros potissimum spectat, illud maximè cavebant,
ne quidquam cibi corpus ante prægustaret, quàm anima spiritali le-
ctionis alimento reficeretur; ut discimus ex antiquis Clun. consuetu-
l. 2. ,, dinibus: [Nihil omnino comedit antequam lectio sit incepta;] quod
c. 25. ,, etiam observabant Bursfeldenses in quorum ceremoniali sic lego :
dist. 3. ,, [Fratres appositum non attingant cibum, priusquam percepta sen-
c. 18. ,, tentia aliqua de lectione, Præsidentem attingere signo perceperint.

11. Secundò nihil cibi aut potus ante D. Abbatem percipiebant,
ex antiquo Ordine conversationis monasticæ; [Nullusque præsumat
c. 11. ,, quidquam accipere cibi aut potus ante Domnum Abbatem; ipse au-
,, tem Abbas non tardet accipere;] Quod etiam in Regula S. Pachomij
,, reperio : [Nec ante Præpositum domus tuæ manum in mensa
ar. 11. ,, extendas :] Similiter liber Usuum Cisterc. [Incepta lectione fratres
c. 76. ,, discooperiant panes, Priore tamen priùs hoc faciente.
,,

12. Priusquam tamen quidquam comederent Cluniacenses no-
stri, his qui ad missam non communicaverant hostias distribuebant,
l. 2. ,, & quidem per manus Sacerdotis : [Nihil omnino comedit, *inquit*,
c. 23. ,, Udalricus, nisi lectio incepta sit & antequam de manu Sacerdotis obla-
,, tam accipiat, si tamen est privata dies, & si ipsa die non communicant.]
Quonam vero ritu id fieret explicat postea idem Udalricus his verbis :
l. 2. ,, [In privatis diebus hostiæ non consecratæ portantur in refectorio, ut
c. 30 ,, his qui eo die non communicaverunt per manus Sacerdotis distribuan-
,, tur, quod hoc ordine fieri solet; ut primùm tribuat de ipsis hostiis
,, Domno Abbati, postea cùm sint mensæ tres, utrimque ad dextram
,, Domni Abbatis ad unam mensam, postea ad omnes in alia parte; & sic
,, iterum redit ad dextram, & tribuentis manus à singulis osculatur]
in M. S. etiam Germaniæ consuetudinibus ad Hebdomadarij Presbi-
n. 18. ,, teri officium spectat *fratribus oblationes dare* ad mensam : At capitula
Monachorum ad Augiam directorum hoc munus duobus Presbyteris
sæc. 4. ,, committunt, decernentes cap. septimo [ut in refectorio facta bene-
part. 1. ,, dictione, veniant duo Presbyteri ad Abbatem frangentes panem &
,, dant ipsi eulogium fratribus, stantes antequam accedant ad mensam.]
Idem videre est in antiquis S. Benigni Divionensis consuetudinibus :
,, [In privatis diebus, *inquiunt*, exceptis his in quibus una tantùm

hoſtia offertur, hoſtiæ non conſecratæ in refectorium portantur ab Hebdomadario Sacriſta, & dividantur ab eo æqualiter in duobus vaſculis ad hoc ipſum decenter præparatis, ut illis qui eo die non communicaverint per manus duorum Sacerdotum diſtribuantur, qui duo ſunt Hebdomadarius majoris miſſæ & minoris; quod hoc ordine fieri ſolet, ut Hebdomadarius majoris miſſæ incipiat ab Abbate, vel ab eo qui loco ejus ſedet; deinde diſtribuat illis qui ſedent ad menſas quæ ſunt ad dextram Domni Abbatis incipiens à Prioribus. Hebdomadarius quoque minoris miſſæ diſtribuat illis qui ſedent ad menſas quæ ſunt ad dextram Domni Abbatis, ſimiliter incipiens à Prioribus, & quicumque accipit, manum ipſius à quo accepit, oſculatur. Quicumque autem communionem ſacram accepit, ut ventum eſt ad eum cum manu reverenter ſignum facit, ut eat in antea: ſimiliter & qui jam aliquid cibi prægustavit qualibet ingruente cauſſa.] Hunc ritum præſcripſerat Aquigranenſe Concilium ſtatuens ut [eulogiæ fratribus à Presbyteris in refectorio dentur;] eratque in uſu ante hæc tempora ut patet ex libello ſupplici Monachorum Fuldenſium ad Carolum Imperatorem, in quo poſtulant inter alia, [quod communicationem fracti panis ante cibum quotidie ſumere non reſpuatur, ſecundùm exempla præcedentium Patrum.] Porro illæ oblatæ ſive Eulogiæ ex ipſæ erant hoſtiæ quas in miſſa fratres obtulerant & conſecratæ non fuerant; ex oblatis enim omnibus unam aut tres aut quinque dumtaxat conſecrare ſolebant, reliquas reſervabant in refectorium deferendas, ut diſcimus ex conſuetudinibus S. Benigni Divion. ubi de Sacriſtæ Hebdomadarij officio hæc ſcribuntur. [Hoſtias quæ offerendæ ſunt ad miſſam ipſe offerentibus cum argenteo cocleari porrigit, & in ultimo ipſe quoque offert, hoſtias ſane oblatas in duobus vaſis ad hoc præparatis æqualiter partitur, quas ipſe cum uno æquè de ſociis tacto cymbalo in refectorium defert finitoque prandio eodem modo reportant.

(margin: cap. 21.; c. 68.; c. 4.; c. 7.)

13. Tertio ſingulis ferculis ſingulas benedictiones dabant, ut præſcribit Regula Magiſtri c. 23. & Regula cujuſdam ad Virgines, cujus hæc verba: [Quando in menſam cibus adminiſtratur, nulla prius cibum comedat, quam ſignum ad benedicendum inſonet, Abbatiſſa verò vigilet, ut confeſtim cùm cibus miniſtratus fuerit ſignum tangere procuret & omnes cùm ſignum audierint, una voce benedictionem rogent, quam vocem Abbatiſſa ſubſequatur dicens *Dominus dignetur benedicere*. Hoc ad omnia fercula, vel pomorum ac potus adminiſtrationem obſervandum eſt;] & antiquus Ordo converſ. monaſticæ: [Cùm autem accipit Abbas panem, dicat frater fratri: *Benedicite*, & reſpondeant, *Dominus*; & ſimiliter faciant de potu cùm primùm biberint; de cæteris pulmentis quæ tunc in menſa ſunt, non eſt neceſſe amplius benedictionem petere ..... Poſtea verò quidquid pulmentarij ex coquina miniſtratur, qui miniſtrat à noviſſimo incipiat, & uſque ad Domnum Abbatem miniſtrando perveniat & tunc ſonent cymbalum ta-

(margin: c. 10.; c. 11.)

„ citè, & dicant fratres: *Benedicite* æqua voce & productè; data bene-
„ dictione in communi expectent (ſicut jam diximus) ut Abbas priùs
„ accipiat, poſtea ſinguli dicentes: *Benedicite*; & ſic accipiant. Quando
„ benedicunt cibum aut potum, aut aliud quidquam, non ſedendo
„ ſed ſtando benedicant; quod etiam obſervaſſe videntur Cluniacenſes ex
lib. 2 Clun. Conſ. c.35. Hanc benedictionem olim in aliquibus mona-
ſteriis dabat œconomus ſive Cellerarius, ut patet ex vita S. Samſonis,
de quo ſcribitur quod [lætus admodum refectorium ingreſſus eſt, eo
c.16. „ quod ipſe œconomus erat hujus monaſterij, poculaque fratribus be-
ſæc.1 „ nedicens &c;] Sed in antiquis Germaniæ conſuetudinibus M. S. hoc
Ben. officium pertinet ad hebdomadarium Sacerdotem, cujus erat ad men-
n.18. „ ſam [fratribus oblationes dare, & benedictiones cibi & potus: Deinde
„ gratias agere:] quamquam hoc olim ad Abbatem pertinuiſſe videa-
tur ex lib. 2. dialogorum S. Gregorij Papæ c. 3. [Et cùm vas vitreum
„ in quo ille peſtifer potus habebatur, recumbenti Patri *ex more mona-*
„ *ſterij* ad benedicendum fuiſſet oblatum, extenſa manu *Benedictus*
„ ſignum crucis edidit.] Apud priſcos monachos ab antiquiore ſeu ſe-
„ niore. Unde Abbas Petrus Pionita excuſans ſe cur ad ſenum menſam
Apoph: acceſsiſſet, reſpondit: [Si vobiſcum ſediſſem, velut *ſenem* fratres
Patr. „ hortati me eſſent ut primus *benedicerem*, & tanquam major vobis ha-
t. 1. „ bitus fuiſſem.] Hanc benedictionem crucis ſigno ſuper cibos effor-
mon. „ mato edebant: Sic S. Palæmon S. Pachomij magiſter cibos *Crucis*
Eccl. *Chriſti ſigno* benedicere conſueverat, ut legitur in ejus vit. c. 2. apud
Græc. Boll. xj Januarij, & in monaſterio Virginum ſub S. Æquitij diſciplina
p 647. viventium, quædam Sanctimonialis lactucam, quam *ſigno crucis be-*
nedicere oblita fuerat, mordens à dæmone correpta eſt ex l. 1. dial.
S. Greg. c. 4.

c.21. „ 14. Denique Divionenſes S. Benigni conſuetudines [Quoties Sacer-
„ dos in refectorio, *inquiunt*, ſive ad primum verſum prandij vel cœnæ,
„ ſive ad generale, ſive ad pulmentum benedicit, tres cruces facit;
„ unam verſùs menſam principalem, aliam verſùs dextram, tertiam ver-
„ sùs ſiniſtram: ad potum verò quando in phiolis portatur, non niſi
„ unam: Quando verò ut in diebus jejunij in juſtis eſt potus, & cum
„ ſcyphis potatur, tres facit. Ad generale hanc benedictionem dat: *Lar-*
„ *gitor omnium bonorum*; ad pulmentum: *Omnipotens Dominus benedic*;
„ & ſi pulmentum deeſt viciſſim prædicit eas; ad potum vero viciſſim
„ has dicit: *Dextera Dei omnipotentis bened. potum ſervorum ſuorum.*

15. Quartò ſic ſibi invicem miniſtrabant, ut nullus ſibi ipſi aliquid
conſ. „ præter ſal & aquam apponere præſumeret; [De nullo guſtat generali,
Clun. „ *inquit*, Udalricus, priuſquam benedicatur: ſibi ipſi nihil umquam ap-
l. 2. „ portat præter ſal & aquam, niſi fortè generaliter ſerviendo veniat
c.23. „ ad ſedem ſuam.] Et hoc ipſum à nobis hactenus obſervatur ſic por-
„ ro pulmentaria miniſtrabant, ut à noviſſimo inciperent uſque dum
miniſtrando pervenerint ad Abbatem, ex Ord. converſ. Monaſt. c.11.

Cluniacenses tamen in administrandis fabis à principali mensa incipiebant, in serviendis oleribus à novissimo; Similiter pitantiam primùm Priori, generale novissimo administrabant, ex Udalrico lib. 2. consu. Clun. c. 35. Alia servitorum munia hîc non attigimus, utpote quæ fusiùs prosequuti sumus in commentario ad c. 35. sicuti quæ lectorem spectant ad c. 38.

16. Quintò summum in edendo silentium, summam modestiam custodiebant attendentes lectioni, cujus ab attentione ne præsentibus & occurrentibus objectis vel minimùm distraherentur, cucullas desuper oculos mittebant; ita ut nihil præter mensam & appositos in ea cibos circumspicere possent: hujusmodi erant Ægyptij de quibus Cassianus [Apud Ægyptios, & maximè Tabennensiotas tanta vescen- l.4 c 17
tibus silentij disciplina servatur, ut cucullis ultra oculorum palpebras dimissis, ne scilicet liber aspectus habeat curiosiùs copiam evagandi nihil ampliùs intueantur quàm mensam, & appositos in ea, vel quos ex ea capiunt cibos; ita ut quemadmodum vel quantum reficiat alius nullus invicem notet.] Tales Ammonæ Abbatis Discipuli numero ter mille qui ut scribit Palladius in Lauziac. c.48. [Vultu tecto comederent & se deorsum inclinantes, ne quis proximum comedentem aspiceret; & tantum exercerent silentium ut viderentur esse in solitudine, unoquoque occulte peragente suum vitæ institutum; solum autem specie quadam in mensa sederent, conantes se invicem latere.] Idem satis clarum est ex Regula S. Pachomij art. 29. & 30. in editione codicis
Regul. à quo non multùm discrepat quod ait Abbas Isaias: [Inter orat. 3.
vescendum oculos in proximum tuum ne conjeceris, neve respexeris huc
& illuc] & S. Ephræm. [Accumbis mensæ? ut homo comede, & ne tom. 3.
huc illucque circumspicias velut immodestus & insolens;] Hinc etiam de tim. Dei.
illud S. Pachomij in Regula: [Quod si quis vel loquutus fuerit, vel art. 1
riserit in vescendi tempore, aget pœnitentiam, & in eodem loco mox increpabitur, & stabit donec surgant alij de vescendo.

17. Sextò summum præterea studebant ad mensam servare decorem,
unde S. Dorotheus [Ne impudenter, *inquit*, & irreligiosè manum ser. 10
tuam extendas, ut quæ sunt ante fratrem tuum capias;] & Isaias Ab-
bas: [Manum tuam ante te solùm protende, si quid autem ante orat. 3
alium positum est, ad id manum injicias cave;] Huc etiam referendum est quod præscribit liber Usuum Cisterc. [Ex hinc nullus ex-
eat de refectorio, nullus etiam incedat comedendo, nullus ibi abluat c 70.
scyphum suum manu; sed liniat qui voluerit; nullus tergat manus vel cultellum ad mappulam, nisi priùs terserit cum pane, qui voluerit sal accipere, cum cultello accipiat.

18. Septimò quod potum spectat, fratres ad miscendum deputatos
reperio in capitulo 19. Monachorum Sangallensium cujus hæc verba: Ser. 4.
[Ut quatuor fratres juniores, seu quantos exposcerit necessitas, de- Bened.
putentur ad miscendum, qui tamen reficiantur cum cæteris;] & in part.

,, capitulo 7 Monachorum ad Augiam directorum : [Ut autem signum
ibid. ,, Cellararius ad potum pulsaverit benedicendum , statim octo vel de-
,, cem surgunt absque ulla tarditate ad miscendum fratribus.] Cavet
autem Regula SS. Pauli & Stephani ne nimis calix impleatur : [Nul-
c. 21. ,, li liceat , *inquit* , pincernarum calicem sic implere ut transfundatur,
,, sed nec cuiquam liceat, ut si ei ab infrunito ministro transfundens
,, oblatus fuerit , accipere ; Sed cum moderatione implere debet , &
,, competenter , dicente Apostolo : Omnia vestra honestè & secundùm
,, ordinem fiant.

19. Porro scyphum bibentes ambabus tenebant manibus, ut patet tum ex Udalrico, tum ex libro Usuum Cisterc. & quidem Udalricus
l. 2. ,, [Minimè quoque , *infit*, bibit aliquando nisi pateram cum ambabus
c. 23. ,, manibus tenendo , & numquam nisi sedendo ;] Liber verò Usuum Cist.
c. 76. ,, [Qui bibit , duabus manibus teneat scyphum.] Hunc priusquam acciperent, cruce signare solebant , ut docet exemplum S. Benedicti à S. Gregorio relatum l. 2. dial. c. 3. & liber miraculorum S. Celsi n. 5.
apud. Boll. 23 Feb. ubi puer Trevirensis S. Aucharij monasterij *poculum oblitus signare* à dæmone correptus dicitur : Hac in observantia plurimum commendabilem se reddidit S. Wlstanus Episcopus Vigorniensis, qui ut refert
apud ,, Willelmus Malmesburiensis in ejus vit. n. 6. [Nullius umquam per-
Boll. ,, sonæ contuitu , nec etiam in curia Regis positus & ad mensam ejus assi-
19. jan. ,, dens , benedictiones quas Angli super potum faciebant, omisit.

20. Denique cùm S. Pater Benedictus vase vitreo usus fuisse referatur , non decet monachos argenteis aut aliàs pretiosis uti pateris ; hinc con-
apud. ,, stitutiones Othobonis Legati an. 1248. editæ [Districtiùs *inquiunt* ,
Spel. ,, inhibemus , ne quis monachorum , vel monialium , seu Canonicorum
To. 2. ,, Regularium scypho argenteo vel pretiosiore in refectorio , vel in aliis
Conc. ,, locis utantur illum quasi proprium possidendo :] Sed huic repugnat
Angl ,, constitutioni quod legitur in Witlaphij Regis Merciorum charta pro monasterio Croylandensi an. 833. data : [Offero etiam Refectorario
apud. ,, dicti monasterij ad usum Præsidentis quotidie in refectorio scyphum
Ingul. meum deauratum , & per totam partem exteriorem barbaris vinitoribus
in hist. ,, ad dracones pugnantibus cælatum , quem crucibolum meum solitus
Croyl. ,, sum vocare , quia signum crucis per transversum scyphi imprimitur in-
,, teriùs cum quatuor angulis simili impressione protuberantibus & cornu
,, mensæ meæ ut senes monasterij bibant inde in festis Sanctorum , &
,, in suis benedictionibus meminerint aliquando donatoris Witlaphij ;]
& carta Eathelgivæ Comitissæ qua Fratribus Ramesiensis monasterij in
extat. ,, Anglia inter alia donat [duos scyphos argenteos , de duodecim mar-
in 2. ,, cis ad pondus Hustingiæ Londoniensis ad serviendum fratribus in re-
chron. ,, fectorio : quatenus , *inquit* , dum in eis potus edentibus fratribus mi-
Ram. ,, nistratur , memoria mei eorum cordibus altiùs inculcetur.
c. 8. ,,

21. Completa refectione nullus ante alios exire præsumebat , nisi
l. 2. ,, compellente necessitate; tuncque [si opus habuerit aliquando , ut priùs-

quam cæteri ſurgat à menſa, inquit Udalricus, rurſum veniens ad gradum & manum expenſam tractim à pectore trahens, cum hujuſmodi ſigno licentiam quærit abeundi; qua accepta inclinat quaſi girando, & verſum dicit; ſi eſt prandium: *Confiteantur* &c.; inclivis: *Gloria Patri*; erectus: *Agimus tibi* &c; ſi cœna: *Memoriam fecit & Benedictus Deus*, &c. Facto ante & retro incedit pedetentim cantando pſalmum *Miſerere* uſque ad oſtium refectorij; ibique ſe inclinans contra menſam principalem dicit omnia quæ in eccleſia dicuntur à Sacerdote, vel à conventu, idest *Diſperſit dedit pauperibus* &c.] Cavebat autem ne ſimul eadem vice, & tardiùs veniret, & aliis citiùs ſurgeret. De hujuſmodi exeunte extat articulus 34. in Regula S. Pachomij: [Si egreſſus fueris à cibo, non loquaris in redeundo, donec ad locum tuum pervenias. (c. 23.) (in cit. cod. Reg.)

22. Antequam verò verſum dicerent, micas de menſa tollebant; qua de re Regula Magiſtri: [Mox Hebdomadarij micas panis priùs de menſa Abbatis, deinde diverſarum menſarum cum reverentia mundent; quæ micæ cùm per ſingulas menſas mundando levantur, una voce Hebdomadarij dicant *Deo gratias*, quas quotidie in unum, ut diximus vas collectas Hebdomadarij Cellarario conſignent reverenter ſervandas, de quibus in exitum hebdomadæ ſuæ patellæ coquantur.] Micas etiam de menſa ſub Lupicino Abbate colligebant Condatiſcenſes ex ejus vit. n. 4. Eundem ritum in antiquis Cluniacenſis monaſterij conſ. deſcribit Udalricus: [De micis diligentiſſimè cavet ne quid vel minutiſſimum cadat ad terram & pereat, cum cultello corrâdit eas de menſali, ut ad ultimum cum flabello gramineo in ſcutellam colligantur & ad eleemoſinam deferantur;] & tamen S. Odo poſtea Abbas Cluniacenſis veniam petiiſſe legitur, quòd intentus lectioni micas ex more non comediſſet; quas cùm poſt verſum culpam confitendo Abbati exhibere vellet, in totidem Margaritas mutatas reperit, ut refert Ioannes monachus in l. 1. vit S. Odonis n. 35. vid. ibid. n. 31. (c. 23.) (apud Boll. 21 Matt.) (l. 2. c 23) (ſæc 5. Bened. p. 163.)

23. De collectis verò ciborum reliquiis, laudanda prorſus S. Stephani Abbatis Obazin. pia conſuetudo, quam in ejus vita repræſentat Anonymus illius diſcipulus his verbis: [Refectione peracta collectis ac mundatis vaſis, ſi quid ex pulmentis ſupererat, pauperibus ſi adeſſent diſtribuebat, aut ſi fortè deeſſent, pulmentis iterum inferendum diligentiùs recondebat; quod ſequaces ejus multo tempore tenuerunt, ut quoties pauperes deeſſe contingeret, quidquid de pulmentis, vel panibus ſupereſſet fratribus denuo apponeretur, non avaritiæ cauſſa; ſed humilitatis, ac ne quid de his ut pote ſanctificatis, per negligentiam deperiret. (To. 4. Misc. Baluz.)

24. Tandem omnes ſurgentes à menſa *a* gratias referebant Deo, ut

a Ad gratiarum actionem Sacriſta ſcillam pulſabat: Conſ. S. Benigni c. 7. Fratribus exeuntibus de prandio ſive de cœna, ſcillam pulſare non negligit Hebdomadarius Sacriſta.

ficut ab oratione refectionem inceperant fic ab eadem & ipfam ter-
c.10. „ minarent : [Monachi cùm à menfis furrexerint , *inquit* S. Ifidorus ,
„ ad orationem omnes concurrant , quod menfæ redundaverit omni cu-
„ ra fervatum egentibus difpenfabitur.] De hac gratiarum actione Ma-
c.43. „ gifter in regula [Pfalmi refectionum, inquit, tam pofita quam levata
„ menfa non funt de feptem canonicarum vice horarum, fed peculiariter
„ Deo de benedicenda aut commendanda efca per gratiarum actionem
„ præbentur, fine antiphona directanei dicantur ; fed in Dominica vel in
„ diebus feftis cum antiphona vel alleluia.

25. Neque verò hîc prætereunda eft Ingulfi Abbatis Croylandenfis
„ conftitutio, quam ipfe in fua hiftoria repræfentat his verbis : [Confti-
„ tuimus etiam eodem tempore quod poft prandium quotidie gratiis
„ perfolutis, anima Ethelbaldi Regis Fundatoris noftri fpecialiter abfol-
„ vatur , & à conventualibus in choro ob memoriam Regis Wichtlafij
„ cujus cornu fuerant recreati , femper dicatur ad gratias poft prandium
„ ille verficulus : *Difperfit dedit pauperibus* &c. cum illa additione : *Cor-*
„ *nu ejus exaltabitur in gloria.*

CAPVT X.

De Vefperis.

1. EX omnibus officij divini curfibus celebriores tam apud Clericos quàm apud Monachos extiterunt Matutinæ Laudes & Vefperæ , quas in veteri lege matutinum vefpertinumque facrificium repræfentabant: Sed vefpertinum infuper officium commendat incruentum Corporis & Sanguinis Domini facrificium, quod cænantibus fecum Difcipulis Dominus ac Redemtor nofter vefpere Deo Patri obtulit ; ad cujus honorem ac memoriam , ut aiunt Ifidorus & Rabanus , [his temporibus nos adeffe decet Dei confpectibus & perfonare in ejus cultibus, orationum noftrarum illi facrificium offerentes , atque in ejus laudibus pariter exultantes.

Ifid. l. 1. de eccl. offic. 20 Raban. de Inft. Cleric. l. 2. c 7

2. De vefpertino officio plura nobis inquirenda occurrunt. 1 quo nomine apud authores antiquos appellaretur. 2 quanam hora celebraretur. 3 quas preces in vefpertino officio funderent antiquiores monachi. 4 denique quibus additamentis apud noftros accreverit.

3. Præcipuum ac celeberrimum hujus officij nomen , quod etiam nunc ubique retinet , fuit *Vefpera* ; fic dictum *à fidere , quod Vefper vocatur , & decidente fole exoritur* , inquit loco fupra citato S. Ifidorus, eo quod tunc temporis celebraretur : Hoc vocabulo & nomine nihil frequentiùs apud authores, ut eorum teftimonia proferre neceffe non fit.

4. Secundò

4. Secundò, vocatur à S. Basilio *Eucharistia* seu gratiarum actio, eo quod ad referendas pro beneficiis à Deo per diem acceptis gratias præsertim institutum sit; [circa finem enim diei, ait, necessaria est, ut Reg. fus. de iis quæ illo nobis die data sunt, aut acquisita gratias agamus;] & disp. à S. Gregorio Nisseno vocatur Lucernalis gratiarum actio; quo nomi- c. 37. ne etiam appellatur ab eodem S. Basilio in l. de Spirit. sancto c. 29. In vit. s. Macrinæ.

5. Tertiò, à S. Ambrosio lib. 3. de virginibus vocatur *hora incensi*, haud dubium quòd in veteri lege aromata & thura altario adoleri vespere mos erat, ut præscribitur Exodi 29.

6. Quartò, *Duodecima*, eo quod hora diei duodecima decantaretur: [Prima, *inquit* Magister, sic debet dici quomodo duodecima, quæ " Reg. dicitur Vespera. " c. 34. "

7. Quintò, *Lucernarium*, quo nomine frequenter apud antiquos authores appellatum occurrit; quia in eo lucernæ in ecclesia accendebantur, & veteres olim hora vespertina lucernas accendebant, ut fusè Not. in perinde ac doctè demonstrat noster Menardus, quem hac de re meritò conc. consulueris: Neque tamen confundenda est Vespera cum Lucernario, Reg. c. seu cum precibus quæ ad accendendas lucernas in ecclesia dicebantur 24. §. 2. ante vesperas, quas etiam *Lucernarium* appellarunt; utrumque enim distinguitur, licet eodem nomine vocaretur, ut probat idem Menardus, & patet ex Regula quæ sub nomine S. Augustini inter ejus Opera vulgata est in Appendice: Quænam porro preces ad Lucernarum accensionem dicerentur disertè refert eodem loco Menardus, quem vide.

8. Ex his satis patet quanam hora Vesperarum officium celebraretur, nempe accensis lucernis, qua fortè de caussa à quamplurimis antiquis authoribus, quorum magnam catervam adducit ac citat Ioannes de div. Bona, inter nocturnas divini cultus horas recensetur. S. Basilius in psal. Regulis fusioribus Vesperas *completa die* dici voluit; sed *completa die* c. 37. apud Basilium eo loci idem significare existimo, atque die ad finem sive sui complementum vertente, nam statim subjungit *αἴτησιν* seu petitionem ad noctis initium, quæ nostro respondet Completorio: & certè Vespera, sive *Duodecima propter terminationem diei sicut Prima inchoatione* cantabitur, ut habet Regula Cassiani, seu potiùs Regula ex operibus Cassiani conflata, & ab sancto Benedicto Anianensi Abbate citata in conc. Regul. c. 24. §. 3. Unde etiam *Duodecima* appellata est, eo quod duodecimâ, sive ultimâ diei hora diceretur.

9. S. Benedictus discretione & sanctitate ubique præcipuus Vesperarum horam ita temperari voluit, ut celebrato officio, clara adhuc diei luce fratres reficerent; ita enim de Quadragesimæ tempore loquens scribit: [Ipsa tamen Vespera sic agatur, ut lumine lucernæ non in- " Reg. digeant reficientes; sed luce adhuc diei omnia consummentur. Sed & " c. 41. omni tempore sive cœnæ, sive refectionis hora sic temperetur, ut cum " luce fiant omnia.] quod certè fieri vix potest nisi undecima hora cōpleta compleatur Vespera. Regula Magistri ita habet: [Prima sic debet dici "

c.34. „ pungentibus jam radiis ſolis, & Veſpera adhuc declinantibus radiis „ ejus;] Sed hîc reſpicit hyemale tempus, nam poſtea ſubdit: [In „ æſtivo verò tempore adhuc altiùs ſtante ſole *Lucernaria* inchoentur „ propter breves noctes.] Nunc verò aliis utimur legibus, vixque nonæ horæ terminus expectatur ad inchoandas Veſperas, quas hora poſt meridiem tertia elapſa cantamus hyeme, ſemihora verò tardiùs æſtate: & tamen vix aliquas in Eccleſia reperies Congregationes religioſas quæ nobis propiùs accedant ad priſtinam diſciplinam.

10. Jam verò quod ſpectat ad preces ab antiquis monachis in Veſperis recitatas ſcribit Caſſianus diverſos per diverſas Provincias diverſas ſuper hac re regulas ac typos ſibi conſtituiſſe; [Sed per univerſam
l. 2. c. 3. „ Ægyptum, *inquit* & Thebaidem, ubi monaſteria non pro uniuſcujuſque renuntiantis inſtituuntur arbitrio; ſed per ſucceſſiones ac traditiones majorum uſque in hordiernam diem vel permanent, vel manſura fundantur, legitimum orationum modum in veſpertinis conventibus, ſeu nocturnis vigiliis vidimus retentari.

11. Quis verò eſſet legitimus ille orationum modus, exponit ſe-
c. 4. „ quenti cap. his verbis: [Igitur per univerſam Ægyptum & Thebaidem duodenarius pſalmorum numerus tam in veſpertinis, quàm in nocturnis ſolemnitatibus cuſtoditur; ita dumtaxat ut poſt hunc numerum duæ lectiones Veteris ac Novi Teſtamenti ſingulæ ſubſequan-
c. 6. „ tur: ....In die verò Sabbati vel Dominico utraſque de Novo recitant Teſtamento, ideſt unam de Apoſtolo, vel actibus Apoſtolorum, & aliam de Evangeliis.] Præterea ſingulis pſalmis ſingulas orationes interponebant ut ſupra vidimus ad c.2.

art. 155 codic. Reg. 12. S. Pachomius in Regula de Veſperis ita decernit: [Per domos „ ſingulas veſpere ſex orationes pſalmoſque complebunt, juxta ordinem majoris collectæ, quæ à cunctis fratribus in commune celebra-
art. 186. „ tur;] & poſtea: [Sex orationes facere veſpertinas juxta exemplum majoris collectæ, in qua omnes fratres pariter congregantur, ſummæ delectationis eſt; & ita facilè fiunt, ut nullum onus habeant, & ex onere naſcatur tædium;] hoc ſtatutum tangunt ejuſdem Regulæ art. 24. 121. 125. 126. quod tamen nonnihil habet obſcuritatis. Quid enim hæc ſibi volunt: [Juxta ordinem majoris collectæ, vel juxta exemplum majoris collectæ? Fortè congregabantur quotidie in unum omnes domus ſub veſpere, & ſimul adunatæ ſex pſalmos cum orationibus totidem decurrebant, idemque ſeparatim ſingulæ per ſe faciebant eodem ordine quo in majori collecta, vel poſt generalem dimiſſæ collectam, ſex orationes cum pſalmis perſolvebant eodem ritu & ordine quo plures, hoc eſt duodecim, in majori collecta decantaverant. Hujuſmodi ſex orationes non multò antè feciſſe videntur, quàm ad dormiendum ſe ſepararent ex art. 126.

13. S. Cæſarius Epiſcopus Arelatenſis neque in ſua ad Monachos Regula, neque in ea quam Sanctimonialibus ſcripſit Veſpertinum

officium, ſaltem pro diebus quotidianis ſatis explicat.

14. S. Benedictus verò duobus in locis ſuæ Regulæ Veſperarum diſponit officium; primò. c. 17. [Veſpertina autem ſynaxis quatuor pſalmis cum antiphonis terminetur, poſt quos pſalmos Apoſtoli lectio recitanda eſt, inde reſponſorium Ambroſianum, verſus, canticum de Evangelio, litania, & oratio Dominica, & fiant miſſæ;] & cap. 18 expreſsiùs: [Veſperæ autem quotidie quatuor pſalmorum modulatione canantur. Qui ſpalmi incipiantur à centeſimo nono uſque ad centeſimum quadrageſimum ſeptimum: exceptis his qui in diverſis horis ex eis ſequeſtrantur, ideſt à centeſimo ſeptimo decimo uſque ad centeſimum viceſimum ſeptimum, & centeſimo triceſimo tertio & centeſimo quadrageſimo ſecundo, reliqui omnes in Veſpera dicendi ſunt. Et quia minùs veniunt tres pſalmi, ideo dividendi ſunt, qui in numero ſupra ſcripto fortiores inveniuntur, ideſt centeſimus triceſimus octavus, & centeſimus quadrageſimus tertius, & centeſimus quadrageſimus quartus: centeſimus verò ſextus decimus quia parvus eſt, cum centeſimo quinto decimo conjungatur. Digeſto ergo ordine pſalmorum veſpertinorum, reliqua id eſt lectiones, reſponſoria, hymni, verſus, vel cantica ſicut ſupra taxavimus impleantur.] Hæc omnia poſtea expendemus.

15. S. Aurelianus cui fortè præiverat S. Cæſarius in ſua ad Monachos regula has ad Lucernarium ſive luminum accenſionem, & ad Duodecimam ſive Veſperas preces aſſignat: [Ad Lucernarium omni tempore & feſtis & quotidianis diebus imprimis directaneus, poſtea antiphonæ duæ, Tertia ſemper cum alleluia dicatur, hymnus una die: *Deus qui certis legibus*, alia die: *Deus creator omnium*, & capitellum. Ad duodecimam pſalmos decem & octo, antiphonam, & hymnum, lectionem, & capitellum. Idem Sanctimonialibus præſcribit. in ord. pſalm.

16. Regula incerti authoris apud Auguſtinum non ſatis explicitè Veſpertinum officium decernit, ſed implicitè tantum præſcribit ut idem ad Veſperas obſervetur quod ad Nonam; Nonæ verò officium c. 1. ita inſtituerat: [Ad Nonam dicantur ſui pſalmi cum debitis reſponſoriis, & antiphonis.] Clariùs Lucernarij preces deſignat his verbis: [Ad Lucernarium autem pſalmus unus, reſponſorium unum, antiphonæ tres, lectiones tres:] Paulo aliter tamen in M. S. codice Corbeienſi ante annos circiter mille exarato: [Ad Tertiam pſalmus ad reſpondendum dicatur, deinde antiphonæ duæ, lectio, & Completorium. Simili modo Sexta & Nona. Ad Lucernarium autem pſalmus, reſponſorius unus, antiphonæ quatuor, item pſalmus unus, reſponſorius, lectio, & Completorium.] ubi nulla eſt Lucernarij & Veſperarum diſtinctio, aliterque Tertiæ, Sextæ, Nonæ, & Veſperarum officium ordinatur, quàm in editis, quod ſuperiùs has ad horas obſervare prætermiſimus; fortè etiam & Primæ: De hac enim mentionem fieri in verbo deleto credimus.

17. S. Columbanus omnes diei horas æquales facit, hoc est Primam, Tertiam, Sextam, Nonam & Vesperas, ut explicant Menardus & Cointius, qui tamen dubitat an Prima à S. Columbano inter diurnas, & canonicas horas assignata fuerit; singulis porro diurnis horis tres psalmos cum versiculorum augmento præscribit.

Reg. S. Col. c. 7

18. S. Isidorus vespertinum officium in regula sic instituit: [In vespertinis officiis primò Lucernarium, deinde psalmi duo, responsorium unum, & Laudes, hymnus atque oratio dicenda est;] Per Lucernarium autem intelligit preces quæ ad lucernæ accensionem dicebantur, & per Laudes tres ultimos psalterij Davidici psalmos, qui nos ad Laudes Creatori referendas specialiter invitant.

Reg. c. 7.

19. S. Fructuosus in utraque Regula Vesperarum mentionem facit; sed de precibus ad eas faciendis nequidem unum verbum; has Magister in sua regula sic nobis exhibet: [Psalmi Lucernariæ in hyeme dici debent sex currente semper psalterio, responsorium unum, versum, lectionem Apostoli, & Evangelij quæ semper Abbas dicat, post hoc & rogus Dei;] à quibus unum psalmum æstate detraxisse videtur; Et postea: [Psalmi Lucernariæ cum antiphonis psalli debent; in quibus duo ultimi cum alleluia; currente semper psalterio singula responsoria, versus, lectio Apostoli, & Evangelij, quod semper Abbas dicat sine alleluia, in Dominica verò cum alleluia. Nam omnes antiphonæ ipso die benedictionibus dictis cum alleluia psallantur, & genua non flectantur usque ad secundæ feriæ futuros nocturnos.

c. 36.

c. 41.

20. His atque hujusmodi precibus vespertinum sacrificium consummabant veteres monachi, psalmis scilicet, antiphonis, responsoriis, hymnis, versibus, canticis, & collectis seu orationibus.

21. Psalmorum duodenarius numerus Ægypti Thebaidisque Monachis sacratus extitit, utpote ab Angelo acceptus, à quo ne vel minimum unguẽ recedere volebant; hunc sex psalmis accrevit S. Aurelianus, minuit Magister; hic enim psalmos duntaxat sex ad Vesperas, ille decem & octo præscribit. S. Benedictus quatuor tantùm psalmis contentus fuit, alij etiam paucioribus; sed hos S. Benedictus cum suavi vocis modulatione cantari jussit: [Vespera, *inquit*, quotidie quatuor psalmorum modulatione canatur;] psalmos autem, & antiphonas post Abbatem ordine suo quibus jussum fuerit imponi voluit; Sed usus invaluit ut psalmos, imponente Cantore, chorus prosequatur; immo olim id muneris committebatur pueris, in quo si deliquissent, sine ulla misericordia virgis excipiebantur, testante Nicolao De fractura in suo super Regulam S. B. com. [Narrant antiqui, *ait*, quod infantes pronunciare solent principium cujuslibet versus psalmi, qui mos Cluniaco & in quibusdam aliis monasteriis usque in hodiernum diem servatur, & tunc si fallunt; quia alios fallere faciunt, verberantur. Græci morem hunc retinent, quod unus habet coram se psalterium, & dicit medietatem versus, vel partem usque ad punctum indirectè sine cantu, &

c. 18.

c. 47.

in c. 45.

chorus idem repetit cum melodia cantando.] Ita Nicolaus De fractura monachus Cassinensis & Abbas S.Vincentij De Vulturno, cui præiverat Petrus Diaconus monachus item Cassinensis in comment. super Reg. S. Benedicti, ita scribens: [Consuetudo antiquitus fuit in monasterio Casinensi, ut infantes versus psalmorum pronunciarent; deinde chorus consequeretur. Nam infans alta voce dicebat *Beatus vir*; deinde cæteri, *qui non abiit in consilio impiorum*; & si defuissent infantes, alius quilibet. Similiter & lectiones, & antiphonas ipsi pronunciant, ideo dixit SS. P. Benedictus ut pro tali culpa vapulentur infantes.] In M. S. etiam S. Germani Pratensis consuetudinibus cantum incipere non semel jubentur infantes. in c. 45.

22. Antiphonas autem quod spectat, notandum quod præscribit liber Usuum Cisterc. [Ad Vesperas incipit Hebdomadarius primam antiphonam, secundam qui ante omnes stat in altero choro, exceptis Abbatibus: tertiam ille qui stat post Hebdomadarium: quartam verò qui est secundus in altero choro. Absente verò Hebdomadario, quicumque primam antiphonam incepit sive sit superior Hebdomadario, sive inferior, si alius juxta se inferiùs supervenerit, tertiam antiphonam ei imponendam nominet; si nullus inferior fuerit, & alius post primam antiphonam juxta se superiùs advenerit, tertiam antiphonam ei incipiendam nominet. Similiter faciat qui secundam antiphonam incipit in alio choro. c. 78.

23. Psalmis & antiphonis subjungit S. Benedictus lectionem, & quidem de Apostolo; duplicem dicebant Ægypti Thebaidisque Monachi, unam de Veteri, alteram de Novo Testamento, totidemque Magister, sed ambas de Novo Testamento; nimirum unam de Apostolo, aliam de Evangelio, & quidem ab Abbate dicendam. Sanctus Aurelianus lectionem & capitellum præscribit, id est lectionem & versiculum.

24. Hanc lectionem apud nos recitat Hebdomadarius, at ex Amalario l. 4. c. 7. à Pastore proferebatur. Qua finita, respondemus *Deo gratias*: Deinde subjungitur breve vel prolixum ℟. ab uno vel pluribus cantandum, hymnus, & versus de quibus sup.

25. Canticum ex Evangelio unus S. Benedictus ad Vesperas decantandum decernit, quod ex S. Patris institutione ubique retinuit Ecclesia, saltem ante eum qui illud ad Vesperas aut decantaverit aut decantandum jusserit neminem novimus. Ad hoc canticum perinde ac ad psalmos antiphonam cantare solemus, quod tamen S. Benedicti textus non habet: hanc apud nos cantat Hebdomadarius; sed olim ab ipso Cantore privatis diebus imponebatur ex M. S. cons. Germaniæ num. 13.

26. Canticum Evangelij ejusque antiphonam sequuntur litania, & oratio Dominica à Priore sive Abbate alta & clara voce dicenda, quod unus inter monachos etiam præscripsit singulari providentia S. Bene-

dictus; deinde missæ sive orationes & collectæ de quibus omnibus supra diximus.

27. Etsi prolixum satis videatur institutum hîc à Sancto Patre Benedicto Vesperarum officium; his tamen quibus nihil cordi magis fuit, quàm Dei laudibus jugiter insistere, easque semper in ore versare, longè breviùs visum est; quapropter ut tam propriæ satisfacerent devotioni, quàm populorum ædificationi, saluberrimo omnino consilio per plura ad S. Patris officium addiderunt, quod supra alias ad Horas canonicas observavimus, nunc etiam maximè ad Vesperas referendum est.

28. Præter orationes tres quas ut supra diximus singulis horis præmittere solebant Patres nostri, ineunte sæculo nono dictis regularibus Vesperis, Vesperas defunctorum consequenter cantabant: [Vespera solito finita ut habent capit. monach. ad Augiam directorum statim Vesperam cum antiphonis celebrant pro defunctis.

c. 11.

29. Longè prolixior extitit Cluniacensium psalmodia; hi enim singulis diebus ad Vesperas quatuor psalmos inter preces ante versum novissimum recitabant pro familiaribus: Deinde Vesperas pro defunctis decantabant, quibus post cœnam à Septuagesima ad Calendas Novembris etiam defunctorum vigilias addebant ex Udalrico l. 1. cons. Clun. c. 18. 41. & 49. immo etiam Vesperis defunctorum Vesperas de omnibus SS. præmittebant, quas in Quadragesima persolvebant in ecclesia S. Mariæ, ad quam cum ejus cantico, id est *Magnificat*, procedebant post familiares psalmos ex c. 3. & 4.

30. Piam Cluniacensium consuetudinem æmulati sunt alij passim nostrorum monasteriorum monachi, ut patet ex M. S. Germaniæ consuetudinibus, in quibus idem præscribitur, cum hoc tamen discrimine, quod Vesperis regularibus præmittitur in iis officium defunctorum, iisque subjunguntur Vesperæ de omnibus Sanctis: [Ad primum autem sonitum vespertini signi glomerantur in chorum, *inquiunt*, post solito ordine incipiant Vesperas pro defunctis atque vigilias, singulæque gloccæ pulsant; tuncque vespertina laus canitur; de omnibusque sanctis Vespera subjungitur.] Hîc nulla est mentio psalmorum pro familiaribus; at quod adeo sollicitè ad omnes reliquas horas persolvebant, ad Vesperas omissum fuisse non credendum est: & hæc erat circa finem sæculi decimi Germanorum consuetudo.

n. 33.

31. In Regulari concordia monachorum sanctimonialiumque Anglicæ nationis eodem tempore à S. Dunstano edita idem omnino videre est: [Temperiùs agatur Vespera cujus signa dum sonant fratres post orationem in choro, juniores quidem spiritualis lectionis studio singuli seriò occupati; seniores verò orationibus divinis intenti cum Domini gratia nusquam vagantes sedeant; Vesperas verò canentes duos post *Miserere mei Deus pro Rege*, *Reginaque*, & *familiaribus* addant psalmos, idest *Benedixisti Domine*, & *Domine exaudi* 11. Ves-

c. 1.

peris dictis, sicut diximus superiùs, agendum de antiphonis post matutinas, ita agatur post Vesperas, & Vesperæ de omnibus Sanctis, & mortuorum, & vigilia usque ad Calendas Novembris.] Idem non obscurè colligitur ex Statutis Lantfranci, in quibus fit mentio de psalmis familiaribus, de Vesp. omnium SS. & de Vesperis defunctorum. Vigilias porro defunctorum cum unico tantum nocturno dicebant, ut patet ex Udalrico lib 1.consf.Clun. c. 3. & ex lib. Usuum Cisterc. c. 50. nisi occurrisset anniversaria alicujus defuncti dies, quæ frequentissimè contingebat apud Clun. tunc enim cum tribus nocturnis offic.defunct. persolvebant. In regali verò S. Dionysij in Francia monasterio aliquando cum novem lectionibus; aliquando cum unica tantùm antiphona super novem psalmos, & tribus lectionibus officium defunctorum dicebatur, ut patet ex M.S. consuetudinibus ejusdem monasterij, in quibus eundem psalmodiæ modum quem in Germania ex Einsidlensibus consuetudinibus, in Anglia ex Concordia S.Dunstani, Statutisque Lantfranci, & in Burgundia apud Cluniacenses ex Udalrico advertimus, reperire est: [Eant, inquiunt, in claustro ad colloquendum usque dum signum pulsetur; & tunc eant omnes ad orationes Vespertinas; cum terminatæ fuerint, incipiantur Vesperæ de omnibus SS..... deinde sequantur psalmi familiares, pòst sonet classicum cum duabus campanis, incipiantur Vesperæ de die; .... pòst Vesperas fiat commemoratio de Trinitate, & de Cruce; pòst fiat processio in capitio: deinde alia suffragia de Angelis, & aliis sanctis; pòst suffragia canantur Vesperæ mortuorum si anniversarium fuerit vel officium præsentis mortui; si autem non fuerit, canantur Vesperæ mortuorum ante magnas Vesperas,.... post cœnam dicatur vigilia mortuorum usque ad festum omnium SS. excepto xij. lect. &c.] Idem haud dubium observabant etiam Parisienses nostri S. Germani à Pratis, ut facilè colligi potest ex M. S. consuetudinibus ejusdem monasterij, in quibus frequens occurrit mentio Vesperarum de omnibus SS. officij defunctorum, psalmorum familiarium. Non tamen quotidie processionem *a* post Vesperas agebant, sed versa vice plurimos psalmos cum precibus & orationibus ante Vesperas decurrebant, quos accipe ex M. S. Breviario seu collectaneo ejusdem monasterij. *b*

Psalmi pro pace ante Vesperas.

Deus auribus nostris audivimus: Deus venerunt: Deus ultionum: Ad Dominum cùm tribularer: Levavi: Lætatus sum: Ad te levavi: Nisi quia: Qui confidunt: In convertendo: Nisi Dominus: Beati omnes:

a De hujusmodi processione anonymus in vit. S. Ermenoldi l.1.c.4. apud Boll. vj.Januar. [Vespere sabbati cùm post officium vespertinum processio ante altare S. Crucis solitò ageretur.

b De hujusmodi psalmis extat Petri Venerabilis statutum 31. [ut psalmi illi qui à *Deus auribus* incipiunt, & post orationem quæ fit ante Vesperas decantari solent in omni 12 lectionum festivitate intermittantur.

Sæpe expugnaverunt : &c. usque Laudate nomen Domini (hæc verba &c. usque Laudate nomen Domini rubra linea transversa sunt)

Preces Ostende nobis Domine misericordiam tuam.
Esto nobis Domine turris fortitudinis.
Memor esto congregationis tuæ.
Domine fac Reges salvos.
Salvos fac servos & ancillas tuas.
Fiat pax in virtute tua.
A porta inferi.
Dominus vobiscum.

Oremus.

Deus à quo sancta desideria &c. cum aliis quatuor collectis.

32. His precibus Vesperas de omnibus SS. prout reperiuntur in M.S. collectaneo S Petri supra Divam, ut suprà de Matutinis fecimus, hîc adjicere non erit fortè abs re.

De omnibus SS. ad Vesperas.

Antiphona In consilio justorum & congregatione magna opera Domini. Psal. Confitebor

Antiphona Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus : Psal. Credidi.

Antiphona Euntes ibant & flebant mittentes semina sua : Psal. In convertendo.

Antiphona Justi confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo : Psal. Eripe me.

Capit. ut supra ad Laudes.

Resp. Exultent justi in conspectu tuo.Delectentur in lætitia. Gloria Patri.

Hymnus Christe Redemptor omnium.

℣ Lætamini in Domino & exultate justi. ℟. Et gloriamini omnes recti corde.

Antiph. in Evang. Sancti Dei omnes qui estis concives supernorum civium intercedite pro nobis

Preces & oratio ut supra ad Laudes

33. Tempore Paschali dicebantur omnes psalmi cum unica hac antiphona.

Sancti tui Domine florebunt sicut lilium alleluia, & sicut odor balsami erunt ante te alleluia. ℟.cum alleluia dicebatur. Antiphona ad *Magnificat* : *Alleluia* ; *Ego sum vitis vera,alleluia* ; *vos palmites estis, alleluia, alleluia.* Idem omnino videre est in M. S. Germaniæ consuetudinibus excepto capitulo quod est : *Scimus quoniam diligentibus Deum*, & precibus ; in M.S. S. Dionysij in Francia consuetudinibus except. precibus, & in Breviario M. S. S. Germani à Pratis excepta oratione quæ incipit : Omnipotens Deus. & antiphona ad Magnificat, quæ nonnihil variat, sine precibus.

34. Cistercienses post regulares Vesperas, Vesperas pro defunctis dicebant; quibus à Dominica 1 Quadragesimæ ad Calendas Novembris vigilias eo quo diximus modo subjungebant, quas reliquo tempore nocte persolvebant, ut docet nos lib. Usuum Cist. c. 50. Neque verò hîc prætereunda est psallendi ratio, quam suis Eremitis præscripsit Petrus Damiani, ut ex his omnibus appareat quàm exiguum sit, & iners nostræ servitutis devotionisque pensum: Ita porro loquitur eo in opusculo quod de institutis suæ Congregationis conscripsit: [De psalmodia verò hæc consuetudo est, ut cum duo simul commorantur in cella, duo persolvant in die psalteria; unum pro vivis, & alterum pro defunctis: & illud quidem quod est vivorum cum illis dicitur additamentis, quæ B. Romualdus apponit, quæ etiam nos non gravemur inserere; ne nos conqueratur fortè novitius quæ sibi magnopere noscenda sunt præteriisse: Decursis plane quinque psalmis, protinus subinfertur: *Gloria tibi Trinitas, æqualis una Deitas, & ante omne sæculum, & nunc & in perpetuum. Orate pro nobis omnes sancti Dei, ut digni efficiamur promissionibus Domini Dei nostri Iesu Christi. Pater noster.* His expletis mox subditur: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram.* Et evolutis aliis quinque psalmis, tunc dicitur: *Te Deum Patrem unigenitum, te filium unigenitum, te Spiritum sanctum paracletum, Sanctam & individuam Trinitatem, toto corde, & ore confitemur, laudamus atque benedicimus, tibi gloria in sæcula amen. Domine Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina. Confundantur & revereantur inimici mei, qui quærunt animam meam, adjutor meus & liberator meus esto, Domine ne tardaveris. Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.* Quo finito rursus dicitur: *Adjutorium nostrum in nomine Domini.* Hæc igitur per quinquenos psalmos alternatim semper adduntur, donec psalterium cum tribus Dominicalibus, necnon & totius hebdomadæ canticis expleatur. His etiam non neglectis quæ in fine psalterij videntur adjecta, videlicet, *Te Deum laudamus*; *Nunc dimittis Domine servum tuum*; duobus symbolis: *Gloria in excelsis Deo*; *Pater noster*, cum fide catholica: Postremò litaniæ cum orationibus. Hæc omnia consueto fine concludunt. Psalterium verò pro defunctis cum novem lectionibus dicitur, tribus nimirum per quinquagenos psalmos *a*: Qui autem solus moratur frater psalterium quidem vivorum totum per singulos dies adimplet defunctorum autem sive medium, sive totum, juxta quod virium possibilitas administrat. Horarum autem psalmodia canonica omnino sicut fit in monasterio, ita hic per ordinem nihilominus tota persolvitur] Idem habet Opusc. 14. quod est de ordine Eremitarum Fontis Avellani, quonam verò diei tempore hujusmodi psalteria decantarent, an uno eodemque tenore

Opusc. 15. c. 9

a Hujusmodi vigilias pro defunctis recitare consueverat S. Aybertus ex monacho Crispiniensi reclusus in Hannonia, ut scribit Robertus Archidiaconus Ostrevandensis in ejus vit. n. 14. apud Boll. 7. April.

O

consequenter, an verò cum intercisionibus per certa intervalla servatis, nos latet; sed hîc ista adnotare libuit.

35. Finitis Vesperis olim ecclesiæ januæ claudebantur, ut discimus ex anonymo S. Germani à Pratis, qui principatu Caroli Magni translationem S. Pontificis describebat; sic enim capit. 7. [Cumque post
sæc. 3 ,, sinaxim vespertinam fores ecclesiæ juxta *morem* essent claudendæ, cu-
part. 2 ,, stos ecclesiæ cunctos, ut ad hospitia sua redirent, admonuit:] quod con-
p. 97 ,, firmatur ex Herrico Antissiodorensi monacho, qui in lib. de miracul.
c. 46 ,, S. Germani Episcopi sic ait: [Factum est ut officiis vespertinis exactis
,, generaliter, ut in cœnobiis mos est, universa vulgi concio à septis
,, ecclesiæ custodum instantia pelleretur:] Et certè non solùm post Vesperas olim, sed extra divini tempora officij fores ecclesiæ in monasteriis semper clausæ obserataeque manebant, ut patet ex M. S. S. Benigni conf. & Cluniac. authore Udalrico l. 3. c. 12.

36. Egressi ab ecclesia dormitorium ascendebant, cultellos deponebant, abstractis diurnalibus calceis, nocturnales induebant; inde ad lectionem privatam in claustro sedebant, donec vocati ad refectorium poculum biberent, postque brevi ad collationem accedebant; &
Udal. ,, ita quidem hieme, nam post Pascha tota æstate [post Vesperos cœna
l. 1. ,, *sequebatur*, post cœnam cœna servitorum, post cœnam servitorum offi-
c. 18. ,, cium pro defunctis, post officium collatio & ita ad Completorium;] de quibus nunc dicendum.

CAPVT XI.

De Collatione ante Completorium.

Reg 42 1. Collationem vocamus lectionem eam, quam S. P. B. ante Completorium fieri instituit ex vitis & collationibus Patrum, ex quibus collationis nomen eidem lectioni inditum est. S. Benedicti institutum uti & alia multa piè æmulatus est S. Isidorus in Regula sic
,, scribens: [Post vespertinum autem congregatis fratribus oportet vel
c. 7. ,, aliquid meditari (*deest legere,*) vel de quibusdam divinæ lectionis quæ-
,, stionibus disputare, conferendo piè atque salubriter, tantumque medi-
,, tando, disputandoque immorari, quo ad usque Completorij tempus
,, possit occurrere.] Idem faciendum decrevit S. Fructuosus æstate quidem
c. 3. ,, post Vesperas; hyeme verò post nocturnas vigilias: [Sic post me-
,, diam noctem, *inquit*, si hyemis tempus est sedentibus cunctis unus
,, medio residens releget librum, & ab Abbate vel à Præposito disserente
,, te cæteris simplicioribus quod legitur patefiat. Quod quidem & æstate
,, post Vesperam conservetur, ut priusquam compleant liber legatur.

2. Hanc ad lectionem convenire solemus in ecclesia, idque omnino,

ut videtur, ad mentem S. Benedicti, qui eodem planè in loco lectionem fieri voluit, quo & Completorium cantari, ut satis innuunt hæc ejus verba: *Omnes ergo in unum positi compleant.* Id ipsum etiam à S. Dunstano præscriptum fuisse existimat Haeftenus, quamquam S. Dunstani textus non mihi videatur satis clarus: *facto signo in ecclesiam initietur collatio*, inquit, incertum est enim an velit in ecclesia signum collationis pulsari, quo dato initietur loco solito; an verò signo dato, collationem initiari in ecclesia; vox enim *in ecclesiam* & ad prima & ad ultima propositionis ejus verba potest referri. Et certè communis monasteriorum usus aliud habuit. In M. S. Germaniæ conf. etsi locus nullus nominatim notetur; extra ecclesiam tamen fuisse constat.

Haeft. l. 9 tr. 5 disq. 2. conc. 1.

n. 33.

3. Antiquus Ordo conversationis Monasticæ locum collationis faciendæ designat capitulum: [Post Vesperas, *inquit*, hora competenti facto signo omnes conveniant in capitulo, & legatur Scriptura quæ ædificet audientes:] Ita apud Haeft. Aliter enim legit editio Neapolitana: Eundem locum non obscurè assignat Hildemarus in suo super Regulam S. Benedicti commentario, cum dormitorij candelas æstate post capitulum hyeme cùm completur capitulum accendendas esse dicit: Cluniacenses etiam collationem agebant in capitulo, ut docent nos M. S. consuet. monast. Cluniac. [Finita collatione, egressi de capitulo, &c. *& alibi*: Quotiescumque fratres de collatione vadunt in refectorium ad caritatem, si altera candela fuerit in capitulo quàm lectoris &c.] & alibi passim: In nostro etiam S. Germani à Pratis monasterio collatio fiebat in capitulo ex M.S. conf. infra citandis; His adde Cassinensium declarationes in quibus lego: [Pro qua lectione pulsatur primum signum Completorij, & fratres omnes in capitulo conveniunt ad hujusmodi lectionem.

“ c. 12

Hild in c. 22. Reg. S. B

decl. Caff. in c. 42. Reg.

4. Alium tamen locum assignat Nicolaus De Fractura, & ipse Cassinensis monachus, cùm explicans illa Regulæ Benedictinæ verba: [Sedeant omnes in unum, ita scribit, idest conveniant omnes in claustro si habent, vel in aliquem locum communem ad silentium tamen aptum.] Quem etiam in locum convenisse Cistercienses existimat Benedictus Haeftenus, unde & apud eos lectio collationis *Lectio claustri* appellatur.

“ com. in reg. S B. c. 42.

l. 9 tr. 5. disq. 2.

5. Petrus Boherius utrumque hunc locum, scilicet claustrum, vel capitulum ad collationis lectionem designat in 1. super Regulam S. B. commentario ad c. 42. idque observabatur in suo S. Aniani Tomeriarum monasterio, uti ipse testatur, ad hæc verba: *Et lectis quatuor aut quinque foliis*, sic scribens: [Istud optimè apud nos servatur in Quadragesima, quo tempore in claustro legimus, aliis autem temporibus consuevimus in capitulo ad hanc lectionem congregari.

6. Camaldulenses etiam ut scribit Haeftenus collationem fieri volunt in capitulo, vel claustro ecclesiæ proximiori; Vallisoletani in capitulo, vel loco qui choro vicinior est.

loc. cit.

dist. 3. c. 4. 7. Bursfeldenses verò hac de re sic decernunt : [Collatio de qua capitulo Reg. 42. fit mentio , his diebus quibus bis reficiunt Fratres , servatur in loco capitulari , aut claustro , vel alio aptiori , juxta temporis vel cujuslibet monasterij dispositionem ; reliquo verò tempore , idest in diebus jejunij in refectorio Fratrum solita consuetudine fiat.

8. Hinc ad lectionem dato signo in locum deputatum illico conveniebant , quo audito aliorsum divertere nefas ducebatur , unde M. S. consuetud. Cluniacensium : [Dum pulsatur signum ad collationem nullus debet ingredi dormitorium nec ecclesiam.] Nec cuiquam licitum erat abesse ; quin etiam diversis occupati commissis tenebantur occurrere ; hinc capitulum nonum monachorum ad Augiam directorum : [Ut ad conlationem accesserint , omnes unanimiter occurrunt debiles , & infirmi etiam , si de lecto surgere valuerint , veniunt; quid de cæteris dicendum est ? Lector autem tandiu legat usque dum omnes in unum positi compleant.] Immo qui certis de causis Completorio non interesse permittebantur , ad lectionem collationis tamen cogebantur occurrere , ut patet ex M. S. consuetudinibus Cluniac. [Omnes qui remanent de Completorio, finita collatione , egressi de capitulo ad sinistram partem introitus debent in trisantia remanere donec toto conventu egresso , Abbati sive Priori quærant licentiam remanendi , & ad ejus nutum tunc remanebunt quique vel non.

9. Omnibus in unum congregatis lector accedens ad analogium lectionem incipiebat ; idque petita benedictione ex lib. Usuum Cisterciensium : [Tunc lector accepta benedictione legat. Huic benedictioni intersint omnes exceptis Priore , vel alio qui conventum tenuerit , Cellerariis &c.] ex M.S. consuetudinibus S. Germani à Pratis , & ex ceremoniali Bursfeldensium dist. 3. c. 4. De hujusmodi lectore ita scribit Boherius in 1. comm. ad c. 42. [Quod iste lector benedictionem in Missa diei Dominicæ accipiat , aut ad legendum per totam hebdomadam intret , in regula non cavetur : Placet tamen sicut servatur apud nos , quod per Priorem eligatur die sabbati , ut per sequentem septimanam prævisus devotè hujusmodi officium valeat adimplere.] Apud Cistercienses lector collationis is erat , qui præcedenti hebdomada legerat in refectorio , ex lib. Usuum c. 106. Idipsum observabant etiam Beccenses nostri , ut ex M. S. eorum rituali colligere licet , ubi præscribitur ut [à Pascha ad Pentecosten tota hebdomada debeat esse in refectorio ipse cantor lector, & sequenti hebdomada ad collationem.] Quos verò tunc legerent libros , quantumque temporis hac in lectione impenderent,hîc referre non moror, utpote quæ satis fusè tractavi in comm. ad c. 42. Certè S. Benedictus collationes , aut vitas Patrum,aut certè aliquid quod ædificet audientes legi voluit , idque quantùm hora permittit : Hîc tantùm observandum est , quod præter lectionem , ipse Abbas aut qui collationi præerat sermonem

exhortatorium, aut ſaltem lectionis expoſititium ad congregatos fra- Hild. in
tres habebat : ut diſcimus ex his Hildemari verbis : [Et hoc ſcien- c.42.
dum eſt quia tempore collationis, & in loco collationis nullus de- Reg.
bet loqui, niſi aut lector qui legit, aut Abbas qui exponit, aut certè S.B.
talis frater cui juſſerit tradere lectionem.] Idipſum clarè & diſertè ſuis
præſcripſit S. Fructuoſus Bracarenſis : [Sedentibus cunctis, inquit, c. 3.
unus medio reſidens releget librum & ab Abbate vel à Præpoſito cæ-
teris ſimplicioribus quod legitur pateſiat ;] & S. Iſidorus : [De his c. 9.
autem quæſtionibus quæ leguntur, nec fortè intelliguntur, unuſquiſ-
que fratrum aut in collatione, aut poſt Veſperum Abbatem interro-
get ; & recitata ad locum lectione, ab eo expoſitionem accipiat, ita
ut dum uni exponitur, cæteri audiant.

10\. Finita ad nutum Abbatis collatione, & dicto ab lectore : *Tu autem Domine* &c. ſubjungebat Abbas : *Adjutorium noſtrum*, &c. & ſic intrabant ad Completorium : Ita antiquus Ordo converſationis monaſticæ : [Finita lectione ſurgant omnes pariter, & dicat Dom-
nus Abbas : *Adjutorium noſtrum in nomine Domini*. Reſpondeant omnes : c. 12.
Qui fecit cœlum & terram, & recepto ſilentio nocturno cum reve-
rentia intrent oratorium ad Completum ;] & liber Uſ. Ciſt. [Lectio- c. 81
ne igitur finita ſurgant omnes, & ſtantes verſi ad Orientem dicat Abbas, *Adjutorium noſtrum in nomine Domini*, & conventus reſpondeat, *Qui fecit cœlum & terram*, & inclinantes omnes ingrediantur eccleſiam.

11\. Succeſſu verò temporis antequam collationis lectioni finem imponerent ; propinabatur certis diebus, idque ſatis frequenter, ſingulis fratribus hauſtus vini, atque hunc ritum *Caritatem* vocabant, quem integrum ex M. S. conſuetudinibus S. Germani à Pratis referre hîc non pigebit : ſic ergo ad Sabbatum ante Dominicam primam Adventus : [Expleto mandato pedum & manuum, Sacriſta accipiet licentiam ante pulpitum capituli per ſignum manus pulſandi collationem : expleto mandato, Cantor incipiet antiphonam : *Domum iſtam*. Tunc Hebdomadarius lectionis de collatione accipiet benedictionem, dicens : *Domne jube* &c. & Prior dabit benedictionem, quæ ſic incipit : *Angelorum cuſtodia*, quæ ſolum dicitur diebus quibus fit mandatum. Cum autem dicti de lectione duo verſus vel circiter fuerint ; Prior faciet ſignum Subpriori, vel ordinis alteri, ut exeat à capitulo caput proprium inclinando, & exiens ibit ad tympanum, & in fine unius verſus lectionis quæ debet eſſe de libro dialogorum Gregorij Papæ, percutiet tympanum ; tunc ſurgent omnes, & ibunt ordinatim in refectorium, ſubſequente Priore cum duobus cereis, qui debent accendi in medio capituli antequam incipiatur mandatum : Cùmque conventus per ante illum tranſierit, qui tympanum pulſabit, omnes inclinabunt capita ſua coram eo tranſeuntes, conventus aſcendet ad menſas ; Sed non ſedebunt quouſque Prior ſederit ad daſuim, & ſederit ſuper ſedem.

„ Sì verò Abbas fuerit ad collationem, conventus non erit superiùs ad „ mensas, sed stabunt inferiùs donec Abbas transierit, & sederit ad „ dasium supradictum; Et tunc debet legere lector lectionis, & non ante- „ quam sederit Prior, vel Abbas. Primo versu dicto lectionis, quidam „ juvenis pulsabit uno ictu campanam, quæ pendet super petram elee- „ mosinæ, & tunc surgent quatuor, aut quinque, vel plures, & ac- „ cipient modellos vitreos, aut argenteos, & implebunt eos vino. Et „ cùm impleti fuerint, juvenis pulsabit campanam suprà dictam; & tunc „ ibunt illi quatuor ordinatè, unus juxta alium versùs dasium, & illis „ inclinatis coram primo gradu ascensus dasij, Cantor incipiet: *Bene-* „ *dicite*, & Hebdomadarius magnæ Missæ dabit benedictionem hanc: „ *Dextera Dei omnipotentis*, &c. quæ numquam dicitur nisi duo cerei „ magni positi fuerint coram Priore. Nota quod sic debet fieri in om- „ nibus diebus Sabbatis totius anni, & omnibus diebus Sabbativis totius „ anni, mandatum, nisi fuerit caussa qua non possit conuenienter fieri. „ Et sciendum est quod tale debet esse luminare in refectorio per totam „ hyemem, dum bibit conventus, qui antequam intret in refectorium, „ Refectorarius debet accendere ad dasium duos cereos, & in unaqua- „ que tabula inferiùs tres cereos. Postea dabunt illi qui modellos te- „ nent bibere Priori, & conventui, unicuique in ordine suo, inci- „ pientes ab antiquis usque ad juniores. Completo potu, facient ante „ & retro in loco ubi acceperunt benedictionem, & tunc venient & „ sedebunt juxta alios, & dabunt sibi potum ad invicem, & quando „ Priori placuerit, finire faciet lectionem. Finita lectione, lector des- „ cendet, & faciet ante & retro, & ibit sessum juxta alios; & tunc „ unus qui expectabat illum, stans in medio refectorij, habens in ma- „ nu plenum modellum vini dabit ei bibere. Et sciendum est quod con- „ ventus debet habere caritatem boni vini quotiescumque fit manda- „ tum. Finito potu Prior percutiet stalam tribus vicibus vel quatuor; „ & tunc surgens dicet: *Adjutorium nostrum* &c. & conventus respon- „ debit: *Qui fecit cœlum*,&c. & facient ante & retro,& ibunt processiona- „ liter ad monasterium; & Prior ibit in locutorium Cellarij, præceden- „ tibus duobus cereis, & dicet: *Benedicite*, & dabit licentiam cui sibi „ placuerit, & videbitur expedire. Conventu eunte ad ecclesiam, Sa- „ crista pulsabit Completorium cum una minima campana, & cùm se- „ derit Prior ordinis, qui fuerit in choro terminabit *Pater noster*, & di- „ cet: *Confiteor* cum conventu, tunc Hebdomadarius incipiet Completo- „ rium.

12. Quandonam inceperit iste ritus non liquet: Constat tamen esse antiquissimum & annos minimùm septingentos superare, ut patet ex Concordia S. Dunstani, in qua præscribitur, ut mandato peracto [Fa- „ cto signo in ecclesiam initietur collatio, rursumque dato tintinnabuli „ signo, refectorium introeant caritatis gratia. Quotiescumque fratri- „ bus caritas interim dum collatio legitur præbetur, lectione finita,

omnibusque surgentibus, dicat Prior : ***Sit nomen Domini benedictum***, & "
Benedicamus Domino, cæteris ut mos est respondentibus ;] & in M. S. "
consuetudinibus Cluniacensium extant hac de re duo capitula, in
quorum uno dicitur esse Conversorum, & juvenum propinare cari-
tatem de potu in refectorio ; in altero agitur de accēdendis ad eam can-
delis ; sed & Boherius id se vidisse testatur in Sublacensi Monasterio :
[Vidi, *inquit*, in specu, & monasterio Sublacensi, quod in medio "
lectionis hujusmodi diebus jejunij potat conventus.] Verum non so- "
lum diebus jejunij, sed aliis insuper diebus propinatam fuisse hujusmo-
di caritatem docent nos M. S. consuetudines S. Germani à Pratis,
in quibus etiam Dominicis diebus caritatem boni vini ad collatio-
nem præberi præcipitur.

13. Præterea singulis jejunij diebus ante collationem convenie-
bant hausturi singuli calicem vini, ut patet ex Concordia S.Dunstani,
& consuetudinibus S. Germani à Pratis, in quibus præscribitur ut
Sabbatho ante monachorum mandatum eant in refectorium ***ad hau-
rienda pocula***. Deinde peracto mandato initietur collatio, rursumque
pergant ad refectorium ad percipiendam caritatem, unde accedant
ad Completorium : quapropter cùm præbebatur ista ad collationem
caritas vini, bis serò conveniebant in refectorio, bisque bibebant.

14. Porro hæc diebus jejunij serò bibendi consuetudo est antiquissi-
ma ; nam Magister in sua regula jubet, ut cùm ad Nonam reficiunt c. 17.
Fratres serò singuli singulos caldos accipiant : Postea etiam Aquisgra-
nense Concilium indulsit, [ut si necessitas poposcerit ob operis la-
borem, post refectionem vespertinam, etiam & in Quadragesima pa- " c. 12.
ri modo, & quando officium mortuorum celebratur, priusquam le- "
ctio Completorij legatur, bibant.] Exhinc ad nos usque pervenit iste "
ritus, ut etiam in monasteriis in quibus strictior vigeret observantia, "
quæque ne vel minimum unguem ab Regulæ littera se recedere profi-
terentur, quales fuere Cistercienses primi, post Vesperas tamen bibe-
retur ; sed ad potum aliquid superaddere cibi recentis omnino est
consuetudinis, quæ nec ducentos fortè superat annos, certè in
consuetudinibus quas Guillelmus ..... pius S. Germani Pratensis
Abbas anno 1395. conscripsit ne unum quidem verbum de pane, mul-
to minus de fructibus addendis ad potum serotinum diebus jejunij
regularibus, quid de quadragesimalibus ? Ne quid tamen dissimulem,
nonnihil aliquando cum potu manducasse leguntur Cassinenses in ve-
tusto codice annorum 800. in quo hæc scribuntur: [Cum autem liberi "
à vindemia fuerint, statim ad Nonam horam refecerint, & post "
Vesperas *gustum manducant*, & bibunt iterum, quod in regula non "
est scriptum. Similiter & Quinquagesima post refectionem secundùm "
consuetudinem antequam lectio legatur tota hebdomada bibunt ; quod "
nec istud in Regula dicitur. Quando autem mandatum faciunt, si Do- "
minus abundantiam vini dederit, semper bibunt, si exiguum fuerit, "

abſtinebunt.] Sed hîc *guſtum manducare* nihil aliud eſſe exiſtimo, quam tantillum quid quaſi prægustando comedere, idque quando fratres ad Nonam reficiunt, non autem in Quadrageſima.

CAPVT XII.

De completorio & diei termino.

1. Completorij, ſive ut alij volunt Completæ nomen, & officium pene ignotum fuit Antiquis monachis, quorum alij Matutina veſpertinaque ſinaxi fuerunt contenti; alij Nonam, nonnulli verò etiam Tertiam, Sextam, & Nonam, his ſuperaddiderunt.
Reg.fuſ. c. 37. Primus inter eos ſub *petitionis* nomine, quam poſt Euchariſtiam, ſive Veſperas initio noctis dici jubet, S. Baſilius Completorij meminiſſe videtur; quamvis apud eum petitionem ab Euchariſtia non diſtingui cenſeat Joannes Bona Cardinalis; (de div. pſal. c. 21.) ſed nobis aliud ſuadere videtur ipſe S. Baſilij textus, multique non contemnendæ eruditionis viri, qui utrumque ab invicem ſecernunt: nihilominus tamen antiquiorem Baſilio aut poſteriorem Græcum authorem aliquem qui Completorij meminerit ad hæc noſtra ferè tempora nuſquam reperire eſt. Quidquid ſit, certè primus in Occidente qui Completorij officium inſtituerit nemine refragante agnoſcendus eſt S. Benedictus in regula ſua
c. 17. „ ſtatuens, ut [Completorium trium pſalmorum dictione terminetur.
„ Qui pſalmi directanee, ſine antiphona dicendi ſunt, pòſt quos hymnus
„ ejuſdem horæ, lectio una, verſus, Kyrie eleiſon, benedictio, & pòſt
c. 18. „ miſſæ fiant: & ſequenti capite ut ad Completorium iidem pſalmi re-
„ petantur quotidie, ideſt quartus nonageſimus & centeſimus trigeſi-
„ mus tertius.

2. Sanctum Benedictum non multò pòſt ſequutus eſt S. Aurelianus in utraque ad monachos, & ad Virgines regula ita decernens: [Quan-
„ do repauſaturi eſtis in ſchola in qua manetis, completa dicatur; in
„ primis directanus, & pſalmus nonageſimus dicatur; deinde capitella
„ conſuetudinaria.

3. In vulgata inter opera S. Auguſtini incerti authoris Regula Com-
in app. ad tom. 1. c. 1. pletorium ac Veſperas eodem prorſus modo atque Sextam, & Nonam perſolvi præcipitur. At in eadem M. S. Regula codicis Corbeienſis annorum circiter mille nulla ſatis aperta nobis fieri Completorij mentio
„ videtur, niſi fortè his verbis, quæ deſunt editis: [Poſt hæc autem
„ conſuetudinarij pſalmi ante ſomnium dicantur,] quibus pſalmis etiam lectiones præmitti voluit.

4. S. Columbanus *ad initium noctis* duodecim pſalmos decantari imperat,

perat, per noctis autem initium Completorium intelligendum esse censent Menardus & Carolus Cointius. In Regula S. Isidori mentio equidem fit Completorij, at de psalmis precibusque in eo dicendis nequidem unum verbum. c. 7.

5. S. Fructuosus Bracarensis Episcopus Completorium his verbis complecti videtur: [Nocturno tempore prima noctis hora sex orationibus celebranda est; ac deinde decem psalmorum concentu, cum Laude, & Benedictionibus consummanda in ecclesia est. Deinde valefacientes invicem, & reconciliationi ac satisfactioni alterutrum insistentes, laxant mutuò debita, & pietate prona, qui segregati à cœtu fraterno ob negligentiam suam fuerant, merentur indulgentiam. (Reg. c. 2.)

6. Regula Magistri clariùs & apertiùs Completorij meminit, cujus officium ita disponit: [Psalmi Completorij tres dici debent, Responsorium, Lectionem Apostoli, Lectionem Evangeliorum, postquam semper præsens Abbas dicat rogus Dei, & versum clusorem.] Versum clusorem appellat, qui nocturni silentij indicaret initium, atque os & labia fratrum clauderet, nempe: *Pone Domine custodiam ori meo & ostium circumstantiæ labiis meis*, ex cap. 30. ejusdem Regulæ. (c. 37.)

7. Hæc sunt quæ de Completorij officio apud monasticarum Regularum Scriptores nobis reperire licuit. Cæterùm ut cæteras horas diei canonicas, ita & Completorium à versu *Deus in adjutorium* incipi voluit S. Benedictus, nam quæ à nobis nunc præmittuntur, posterioris sunt instituti. Lectio brevis ex epistola S. Petri ad quam benedictionem postulamus, pro collationis lectione instituta fuit ad Completorium extra chorum dicendum, unde & in ejus fine ℣. *Adjutorium nostrum* subjungimus, ut supra in fine collationis fieri vidimus. Id patet tum ex M. S. consuetudinibus S. Germani à Pratis, tum ex Ordinario Bursfeldensium, in quibus nulla hujusmodi brevis lectionis occurrit mentio; sed maximè ex edito anno 1586. Breviario Congregationis Casalis Benedicti in quo sic lego: [Ad lectionem ante Completorium: *Jube Domne*, Benedictio: *Noctem quietam* &c. ℟. *Amen*. Lectio brevis extra chorum: *Fratres sobrij estote* &c.] Versus, *Adjutorium nostrum in nomine Domini* finis erat collationis, ut diximus; dicebaturque in ipso collationis loco; hunc tamen in choro cùm omnes ad ecclesiam pervenerint, à præsidente dici volunt Bursfeldenses. In ord. c. 13.

8. Orationem Dominicam, quam deinde subjicimus, primum reperi in M. S. consuetudinibus S. Germani à Pratis in quibus præscribitur, ut à collatione omnibus in ecclesiam ingressis Prior ordinis qui fuerit in choro, terminet *Pater noster*. Bursfeldenses orationem Dominicam & Salutationem dicunt, idemque præstabant nostri Casalini, ut ex illorum Ordinario & istorum Breviario patet; sed hæc omnia recentiora sunt, vicemque tenent trium illarum orationum quas olim Completorio, ut aliis diei horis præmittere solebant.

P

9. Quam postea facimus, peccatorum confessio longè est antiquior, ut pote cujus non solùm meminere M. S. consuetudines S. Germani à Pratis; sed etiam multò anterior S. Dunstani Concordia, quæ sic ha-
c. 1. bet: [Signo namque Completorij pulsato, agatur oratio, qua finita, facto signo à Priore, invicem sibi dent confessionis salubre remedium;] & antea antiquissimus Ordo conversationis monasticæ: [Et recepto
c. 11. silentio nocturno cum reverentia intrent oratorium ad Completam, orent cum intentione mentis, & dent confessiones suas alternatim, & incipiant Completorium.] Eumdem ritum, sed post Completorium tantùm observandum præcepisse videtur S. Fructuosus Episc. Brac. his verbis: [Deinde valefacientes invicem & reconciliationi ac sa-
c. 2. tisfactioni alterutrum insistentes laxant mutuo debita; cujus rei praxim videre est in observationibus præviis ad Vit. S. Dunstani n. 9. sæc. 5. Hanc confessionem, quam Prior Ordinis cum conventu facere jubetur in M. S. consuetudinibus S. Germani à Pratis, & quidem ad signum Prioris ex Conc. Dunstani, sedem percutientis ex Cons. S. Dionysij, uni è
Bursf. nostris, quos sciam, omittunt Bursfeldenses, qui dicto *Pater* & *Ave*,
ord. Completorium imponunt, & peragunt *Prout disponit Regula*, hoc est
c. 13. à ℣. *Deus in adjutorium.*

10. Versus *Converte nos* non extat in consuetudinibus S. Germani; sed dicto *Confiteor* cum conventu; [Tunc, inquiunt, Hebdomadarius incipiet Completorium, & dicet *Deus in adjutorium*;] sed neque in Ordinario Bursfeldensium, sed neque etiam nunc à Cisterciensibus dicitur, ut testatur Joannes Bona in l. de divina Psalmodia: Præscribitur
c. 16. tamen in antiquis S. Dionysij in Francia cons. ubi hæc lego: [Eant
§. 4. ad collationem, deinde ad Completorium, post percutiet unus Prior super sedem, & dicat unus ad alterum: *Confiteor Deo*; deinde incipiatur à sacerdote Hebdomadario: *Converte nos.*]

11. Psalmos ad Completorium tres sine antiphona eosque quotidie
c. 42. repetendos S. Benedictus præscribit totidemque Magister, sed cum antiphonis psalli instituit. Ex his celeberrimus omnium censendus est psalmus nonagesimus, quem etiam ad petitionem S. Basilius, ad Completam S. Aurelianus decantari voluerunt. Dicto ultimo psalmo,
M. S. nocturnum silentium incipiebant Parisienses nostri S. Germani, ut ex
cons. his verbis discimus: [Et sciendum est quod post *Gloria* ultimi psalmi,
S. Germ non debet aliquis de conventu vocari ad licentiam, nec alicui loqui.

12. Psalmos sequebatur hymnus, quem pro temporis diversitate variabant; scilicet à Pascha ad Dominicam primam Novembris, omnibusque diebus xij. Lectionum, sive trium Lectionum solemnium, seu trium lectionum octav. dicebatur hymnus: *Te lucis ante terminum*; reliquo tempore: *Christe qui lux es, & dies.*

13. Post hymnum Lectio, Versus, Kyrie eleison, Benedictio & missæ sive collectæ subjiciuntur: Ubi S. Benedictus missis sive orationibus benedictionem præmittit; & tamen communis usus Ordinis ob-

tinuit, ut non nisi post preces & collectam Benedictio detur, quemadmodum videre est in Vit. S. Aicadri Abbatis Gemeticens. [qui Completorio decantato, omnes sua sancta benedictione munivit, & eos Domino commendans simul cum eis ad cubile devenit.] n. 30. sæc. 2. p. 966. clariùs in consuetudibus S. Germani: [Postea, id est post versum: *Custodi nos*, dicetur: *Kyrie eleison: Christe eleison: Kyrie eleison: Pater noster: Credo in Deum*; & preces: *Benedictus es Deus Patrum nostrorum*, & alias, Oratio: *Visita quæsumus Domine*, & quando dicitur: *Et benedictio tua sit super nos semper*; unusquisque debet signare se: finita oratione dicetur: *Benedictio Dei omnipotentis*;] & iterum signabit se unusquisque tribus vicibus. Porro quod preces spectat, eas nobis sic exhibet Breviarium M.S. ad usum S. Germani à Pratis.

Benedictus es Domine Deus Patrum nostrorum
Benedicamus Patri & Filio cum sancto Spiritu
Benedictus es Domine in firmamento cœli
Benedicat nos omnipotens Dominus
Dignare Domine nocte ista
Fiat misericordia tua Domine super nos, ut supra,

nempe ad Primam, ubi post ultimum hunc versiculum, alij decem subjiciuntur, quos etiam haud dubium dicebant ad Completorium. Apud Cluniacenses preces ad Completorium erant versiculorum septemdecim, ut discimus ex Udalrico; l. 1. c. 2. Sed Cassinenses videntur his sex quos hîc repræsentamus, versiculis fuisse contenti; hi enim soli in eorum antiquissimo Breviario extant.

14. Benedictio, cujus hîc prima verba referuntur, integra effertur in prædicto Breviario S. Germani Pratensis hoc modo: *Benedictio Dei omnipotentis Patris, & Filij & Spiritus sancti descendat & maneat super nos*: Amen. Quæ formula est antiquissima, ut patet ex Hildemaro infra citando; & ad hæc nostra ferè tempora apud nostros in usu fuit; illius enim meminit Boherius in 1. comment. ad c. 17. neque aliam proferebant Bursfeldenses, sed neque etiam Casalini.

15. Hanc ad Benedictionem omnes in genua provoluti manebant, ita scribente Hildemaro: [Ad ipsum officium Completorij tandiu debes jacere, quo usque dicat Sacerdos: *Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; & tu erectus respondeas: *Amen*.] Hild. in c. 10. Reg. S. B. Triplexque ut modo vidimus crucis signum efformabant, idque fronti, ori, & pectori, ex Bursfeldensium Ordinario c. 23.

16. Quod autem à Sacerdote proferretur Statutum erat Concilij Aquisgranensis decernentis, [ut Benedictio post Completorium à Sacerdote dicatur;] c. 48. & tamen Petrus Boherius in 1. super Regulam S. B. commentario ad c. 17 [Finita, *inquit*, conclusione orationis, dicit Abbas vel Prior: *Benedictio Dei omnipotentis*, &c.] De Cassinensibus suo tempore ita Bernardus Casinensis: [Si autem Abbas est in Completorio præsens, hæc sibi Benedictio reservatur; aliàs Sacerdos, qui agit Com. Reg. S. B. c. 17

Ord. Bursfel. c. 13. officium, hanc Benedictionem dicere consuevit.] Apud Bursfeldenses verò datur à Præsidente.

17. Ab hac Benedictione nemini fas erat abesse, nequidem his qui justis de causis Completorio non interfuerant; hinc illud Lantfranci Statutum: [Dum regularem horam fratres in ecclesia dicunt, nullus c. 16. comedat in refectorio, excepto solo Completorio; tunc enim licet iis qui aliqua utilitate impediti ante illam horam se expedire non possunt, & fratribus qui de foris veniunt comedere in refectorio, qui si ante collationem incipientes comedere circa finem Completorij cœnam suam commode explere non valent, licet eis à mensa surgere, & in monasterium ad Benedictionem ire, & postea in refectorium ad complendam cœnam redire;] & hac etiam fortè de caussa in nostris olim monasteriis audito Completorij signo claudebantur monasterij portæ, ut nimirum ipse janitor Completorio adsistens Benedictionem percipere posset cum aliis, qua de re Anonymus in vita S. Agili n. 20. sæc. 2. p. 324. Abbatis Resbacensis: [Consuetudo talis erat, quod janitor ut signum pulsabatur ad Completam, confestim portas monasterij firmans, ei claves deferebat.] Ubi obiter observabis antiquum ritum nocte claves monasterij ad superiorem deferendi, quam etiam videre est in regula Cujusdam ad Virgines, ubi de Portariis ita: [Claves ostiorum, c. 3. vel portæ nullatenus penes se nocte retineant; sed ad Abbatissam nocte deferentes præsentent, & mane post secundam recipiant.] *a* Sed ad Completorium revertamur. [Finito Completorio, *inquit*, S. Dun- c. 1. stanus, & ad ultimum more solito *Miserere mei Deus* decantato, addantur duo psalmi: *Deus in adjutorium meum*, & *Levavi* pro Rege, & Regina, & benefactoribus.] Hi nimirum sunt duo psalmi familiares dicti, quos post singulas horas dicere consueverant; eosdem assignant n. 33. antiquæ Germaniæ consuetudines M. S., totidemque recitabant olim Cluniacenses teste Udalrico, licet alias ad horas quatuor psalmos can- l. 1. c. 2. tare consuevissent. In M. S. verò S. Germani Pratensis consuetudinibus legimus; [quod in diebus feriatis dicitur psalmus ad preces *Miserere mei Deus*; postea, idest post benedictionem ut opinor; dicetur Completorium Beatæ Mariæ, nisi fuerit festum duplex.] Bursfeldenses c. 13. verò statuunt, ut data Benedictione, dictisque pro revertentibus de via precibus, decantetur laus Beatæ Mariæ, hoc est antiphona cum collecta, deinde Completorium Beatæ Mariæ: De hujusmodi Laude Beatæ Virginis extat Decretum capituli Generalis Anglo- c. 2. apud. Clem. rum monachorum anno 1444. Northamptoniæ celebrati: [Ne serpens versutus quos vigilantes nequit subvertere, dormientes no-

a In Nunbergensi S. Erendrudis monasterio Vviradis Abbatissa fores monasterij sui quotidie nocte claudere, & mane reserare solebat, ut discimus ex Cæsario in lib. mir. S. Erendrudis n. 6 [Et mane ante diluculum venit ad portam monasterij, expectans quando veniret Abbatissa, & januas reseraret, quod per se singulis diebus & noctibus faciebat, sæc. 3. Bened. part. 1. p. 352.

ctanter illudat; opus esse censemus ante somnum ejus implorare suffragium, per quam extitit caput ipsius serpentis contritum: hinc est quod statuimus, ut singulis diebus statim post Completorium in honore B. Virginis una in choro cantetur antiphona, tractim, pariter, & devotè; post quam sequatur oratio de eadem;] quod jam diu sancitum fuerat in capitulo Provinciali an. 1343. ibidem celebrato. Idipsum observabant etiam nostri Casalini, & ante hos omnes Floriacenses nostri ut discimus ex M. S. Statutis capituli Floriacensis Abbatum Floriaci & Prioris ac conventus de Regula c. 4. [In fine Completorij loco antiphonarum quæ dicuntur de B. Maria, videlicet: *Completi sunt*, & : *Ecce completa sunt*, debet alia antiphona, scilicet: *Alma Redemtoris*, aut: *Salve Regina*, seu quælibet alia antiphona ad libitum cantoris singulis diebus in conventu solemniter decantari.

Reyn. in app. script. 63. c. 1.

18. Denique finito B.M. Completorio, Bursfeldenses statuunt, [ut ab omnibus genuflexis, aut juxta tempus profunde incurvatis, dicatur: [*Pater noster: Ave Maria: Credo in Deum*. Postmodum ad sonitum campanæ, ter *Ave Maria* à prostratis.] Hæc autem post Completorium campanam pulsandi consuetudo Bursfeldensibus est multò antiquior; nam antea consuetudines S. Dionysij in Francia: [Post Completorium, inquiunt, sonet unus Prior unam campanam ter parum; deinde fiant orationes ab omnibus;] & sub finem sæculi X. M. S. Consuetudines Germaniæ: [Finita Completa primitus pueri faciunt tres orationes, & postea Abbas pulsat tintinnabulum, tresque orationes fundit simul cum Fratribus.

c. 13. n. 33.

19. Hujusmodi campanæ sonitus signum erat ad faciendas tres orationes, de quibus Usus Beccenses: [Omnibus per annum diebus post Completam priùs à pueris, dein à reliquo conventu fiant tres orationes; à Pascha usque ad octavam Pentecosten, & omnibus festis per annum, & die ante festum, & Octavis, corpore tantùm inclinato, reliquo anni tempore genu in terram deposito:] Nimirum ut diem ipsum à tribus orationibus inceperant, tribus pariter & claudere & terminare voluerunt. Has tres orationes ita nobis exhibet Concordia S. Dunstani: [In prima oraione canant psalmos: *Usquequo Domine*, & *Judica me Deus*: *Kyrie eleison: Pater noster*, & preces: *Averte faciem tuam: Cor mundum: Ne projicias: Redde mihi lætitiam: Gratias tibi ago Domine sancte Pater omnipotens eterne Deus, qui me dignatus es in hac die custodire per tuam sanctam clementiam; concede mihi hanc noctem mundo corde & casto corpore sic peragere, qualiter mane surgens gratum tibi servitium persolvere possim: Per Dominum nostrum &c.* In secunda oratione: *Deus misereatur nostri*, & *Nisi Dominus*: *Kyrie eleison: Pater noster*: easdem preces, quas supra ad collectam: *Deus cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum, purifica per infusionem sancti Spiritus cogitationes cordis nostri; ut perfectè te diligere, & dignè laudare mereamur: Per Dominum nostrum &c.* In tertia oratione: *De profundis: Ky-*

" *rie eleiſon : Pater noſter* , eaſdem preces , collect. *Omnipotens mitiſſi-*
" *ſime Deus , qui ſitienti populo fontem viventis aquæ de petra produxiſti ,*
" *educ de cordis noſtri duritia compunctionis lacrimas ; ut peccata noſtra*
" *plangere valeamus , remiſſionemque te miſerante mereamur accipere : Per*
" *Dominum noſtrum &c. Omnipotens mitiſſime Deus reſpice propitius ad pre-*
" *ces noſtras , & libera cor noſtrum de malarum tentatione cogitationum ,*
" *ut Spiritus ſancti dignum fieri habitaculum mereamur inveniri : Per Do-*
" *minum noſtrum.*

20. In noſtro S. Germani Pratenſis cœnobio finito B. Virginis Completorio , ſeu data benedictione, ante tres orationes dicebantur conſequenter prænotati hîc à Dunſtano quinque pſalmi cum his precibus & collecta : *Kyrie : Pater noſter.*

ex MS. conſuet & breviario M.S. S. Germ.

Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine
Deus meus illumina tenebras meas
Quoniam in te eripiar à tentatione. Et in Deo meo tranſgrediar murum
Deus illuminatio mea , & ſalus mea : Quem timebo.
Dominus protector meus à quo trepidabo.
Exurge Domine adjuva nos , Et libera nos propter nomen tuum Domine.
Dominus vobiſcum , Et cum Spiritu tuo

Oratio : *Deus qui illuminas noctem , & lucem poſt tenebras facis ; concede nobis , ut hanc noctem ſine impedimento ſatanæ tranſeamus , atque matutinis horis ad altare tuum recurrentes , tibi Deo gratias referamus.*

21. Iſthæc verò poſt Completorium quinque pſalmos recitandi conſuetudo eſt ex inſtitutione magni quondam Benedicti Abbatis Anianenſis , qui teſte Ardone ejus diſcipulo [Poſt Completorium inſtituit, " ut non pro libita quis , aut egrediatur , aut moretur in Oratorio ; ſed " hiemis tempore decem priùs canant pſalmos ; æſtate verò quinque ; ſic- " que pulſato ſigno omnes pariter , juxta præfatum modum , altaria " cuncta circum eant , & ſic ad lecta ſua ſinguli pauſaturi accedant.] Convenientiùs ergo ad primam inſtitutionem Sangermanenſes noſtri pſalmos quinque præmittebant orationibus, quas circumeundo altaria Benedictus Anianenſis fieri voluit : Ita tamen ut [ad primum ex eis " orationem Dominicam dicant & ſymbolum , cæteris orationem Do- " minicam , vel ſua confiteantur delicta.] inquit Ardo diſcipulus ejus. Has ad orationes ita procedendum ſanciunt conſuetudines S. Germani à Pratis : Dictis ſupradictis quinque pſalmis cum precibus , & collecta , [Prior ſurget , & ibit per medium chori ad orationes ſuas " ante gradum , & conventus inclinabit eum ; & poſtea deponent] ſtalos " ſuos , & ſequentur eum unuſquiſque in ordine ſuo ; & tunc Prior in- " clinabit ſe , & duo antiquiores erunt juxta eum , & poſtea pueri ha- " bentes lanternas , & magiſter eorum debet eſſe in medio eorum ; & " quando Prior ſurget , omnes ſurgent , & ſignabunt ſe tribus vicibus ,

in ejus. vit. n. 52. ſæc. 4. Bened.

ibid.

& tribus vicibus inclinabunt se; primò in medio chori, post ad dextram,
& ultimò ad sinistram.

22. De hac oratione à pueris etiam facienda ita scribit Hildemarus In c. 22
in suo super Reg. S. Benedicti Commentario : [Post Completorium
autem signo facto, debent exire de choro, & magister illorum debet
acccendere lucernam, & ire cum illis infantibus per singula altaria
oratorij, & per unumquodque altare usque dum oraverint, unus ma-
gister in ante, alter magister vadat in medio, & tertius magister retro.
Deinde debent ire ad necessaria naturæ cum lumine, & magister ipso-
rum cum ipsis, qui ad exitum voluerint venire.

23. Absolutis tribus orationibus, fiebat solemnis aquæ lustralis as-
persio, idque à Sacerdote Hebdomadario ex Dunstani Concordia,
Germaniæ consuetudinibus, S. Dionysij in Francia, S. Germani à Pra-
tis; vel ab ipso Abbate ex lib. Usuum Cisterciensium; sive à Præsi-
dente ut volunt Bursfeldenses. Quod duobus modis fieri contingebat;
vel enim cunctos suis in locis stantes circumgyrando aspergebat, vel
ipse stans ante ostium singulos ante se transeuntes conspergebat : Pri-
mum indicare videtur S. Dunstanus : [His peractis, *inquit*, consper- c. 1.
gantur à Sacerdote Hebdomadario benedicta aqua, & sic pergant
ad requiem suam cum summæ tranquillitatis voce, & reverentia;]
Similiter consuetudines Germaniæ : [Et Presbiter spargit singulos bene- n. 33.
dicta aqua, sicque revertentur ad lectulos;] & consuetudines S. Dio-
nysij in Francia : [Post orationes eat Sacerdos ad aquam benedictam,
de qua aspergit conventum, post aspersionem eant omnes dormire
usq; ad Matutinas;] hîc enim nulla fit mentio Fratrum ante Sacerdotem
venientium; sed tantum eos aspergere jubetur : Secundum præscribunt
Sangermanenses consuetudines in quibus Hebdomadarius Missæ primus
exire de choro jubetur, tum additur : [Post orationes ibit Prior ad
aquam benedictam, subsequente conventu; Hebdomadarius autem
Missæ dabit eis de aqua benedicta;] Divionenses S. Benigni c. 21 [Sa-
cerdos Hebdomadarius ante alios exit de choro ad aquam benedi-
ctam ut de ea singulos reverenter aspergat;] & liber Usuum Cister-
ciensium : [Completa autem oratione, exiens Abbas aspergat sin- c. 81.
gulos aqua benedicta post se ordinatim egredientes :] Bursfeldenses
verò in Ordinario suo statuunt, ut [dato signo à Præsidente, sur- c. 13.
gentes exeant : egressi verò stent ordinatè foris ostium, præstolantes
aspersionem aquæ benedictæ à præsidente faciendam.

24. Post aspersionem aquæ benedictæ, nulla interposita mora,
ascendebant dormitorium, ut patet ex modo dictis, nisi quod S. Dun-
stanus permittit, ut [si quis post hæc devotionis suæ fortè fervore, c. 1.
his diutiùs incumbere voluerit, agat quidem hæc; sed audito signo
æditui, quo resides ad egrediendum vocat, nihil moretur :] Signum
hoc æditui erat haud dubium ad obserandas ecclesiæ fores, quas nocte
clausas tenebant, ut patet ex Vit. Sanctæ Liobæ ubi de monasterio

c. 5. » Sanctæ Tettæ: [Alio quoque tempore contigit ut soror cui orato-
sæc. 3 „ rij cura commissa erat, cum post Completorium cubitum itura fores
part. 2 „ ecclesiæ obseraret, claves universas ipsa nocte nesciens perderet &c.]
p. 248 „ & ex consuetud. S. Benigni: [Sacrista post Completorium attendit dili-
c. 6. „ genter ut portarius cum aliis æquè duobus, nequis latro latendi pos-
„ sit habere occasionem: ostium deinde ecclesiæ claustro vicinum
„ clausum sera obserat, & obfirmat clavi, quæ nimirum clavis à latere
„ ejus noctu numquam recedit.

25. Ingressi dormitorium propriæ conscientiæ vacabant examini antequam sese lectulo committerent: [Facta aquæ lustralis aspersione,
In ord. „ inquiunt Bursfeldenses, quisque petat cellæ secretum, præeuntibus
c. 13. „ junioribus, ad recolligendum se de negligentiis suis.] Idem Virginibus
„ in sua Regula faciendum præscribit Aelredus Abbas: [Prostrata le-
„ ctulo pudicitiam tuam commenda, & sic signo crucis armata, revolve
„ animo quomodo die illo vixisti; si verbo, si opere, si affectu Domini
„ tui oculos offendisti; si levior, si otiosior, si negligentior debito fuisti;
„ si plus cibo crudior, potu dissolutior metas necessitatis excessisti; si
„ subreptum tibi aliquid horum deprehendis, suspira, pectus tunde, & hoc
„ sacrificio reconciliatam sponso sponsus excipiat.] Hoc tamen præstabant olim priusquam de ecclesia ascenderent in dormitorio, ut videre est in antiquo Ordine, conversationis monasticæ, ubi sic lego:
» [Expleto officio, scilicet Completorij, summum silentium teneant,
» & ore & corde fiant orationes secretæ, & recordatio peccatorum cum
» gemitu, & lacrimis, & fletu, sine suspirio, ita ut nullus alij noceat,
» tunc agant gratias Deo ita referendo: Gratias tibi ago Domine &c.
» ut supra ex S. Dunstano, & sic cum magna cautela vadant ad dormi-
» torium.

26. Præter diurnorum peccatorum suorum discussionem peculiaribus etiam orationibus incumbebant, de quibus Regula Abbatis Isaiæ:
c. 18. „ [Ora multum ante cubitum, quamvis defatigatus sis ab itinere;] &
c. 57. „ iterum: [Antequam verò cubitum eas, vigila per duas horas in
„ oratione, & laudibus; & tunc corpori tuo da requiem:] Specialius
„ S. Fructuosus ipsas orationes singillatim determinans: [Cum demum per-
c. 2. „ gentes ad cubilia, *inquit*, atque in unum cuncti coeuntes ob perfectio-
» nem pacis, & reorum absolutionem, cantatis tribus psalmis juxta mo-
» rem, cum Laude & Benedictione, symbolum Christianæ fidei communi
» omnes recitent voce; ut fidem suam puram coram Domino ostenden-
» tes, si, quod dubium non est fieri vel accidere, ut nocturno quisquam
» tempore evocetur à corpore, commendatam jam fidem suam & expia-
» tam ab omni scandalo conscientiam proferat ante Deum.] Hujusmodi orationis meminit etiam Regula cujusdam ad virgines ubi appel-
c. 9. „ latur *oratio ad somnum capiendum*; eamque commendat S. Athanasius in
„ tract. de Virginitate his verbis: [Sive cubitum vadis ad somnum
„ capiendum; sive cubitu surgis, non absistat hymnus Dei à labiis tuis.

27 His

17. His omnibus ita peractis, ſuo ſinguli ſeſe collocabant in lecto,
aliquas interim preces iterum recitantes, de quibus Ordo converſa-
tionis monaſticæ: [Et dum ad proprium lectum frater acceſſerit, dum c. 12
ſe collocat, dicat pſalmum: *Deus in adjutorium meum intende* totum,
cum *Gloria patri*; & poſtea dicat verſum: *Pone Domine cuſtodiam ori
meo & oſtium circumſtantia labiis meis*; & ſic muniat ſe ſigno venerabili
S.Crucis, & dormiat in Domino: Amen.] & S. Fructuoſus: [Poſt dein-
de adeuntes cubilia ſummo cum ſilentio, & habitu tacito, greſſuque c. 2.
quieto: nec ullus ſe vel ultra cubiti ſpatium jungens ad alterutrum,
vel ſaltem alium reſpicere audens, pergat ad lectulum ſuum; ubi ta-
citæ orationi inſiſtens, pſalmoſque recenſens, ultimò orationem ſuam
quinquageſimi pſalmi recitationem atque oratione conſummet: nec ſtre-
pere, nec mutire auſus, aut excreare, cum gratia nocturni ſomni ca-
piat ſilentium.] Neque verò hîc prætereundum eſt quod monet
Guillelmus Abbas S. Theoderici ad Fratres de Monte Dei, ſic ſcribens: c. 11.
[Iturus ad ſomnum ſemper aliquid defer tecum in memoria, vel cogi-
tatione, in quo placidè obdormias, quod nonnunquam etiam ſomniare
juvet, quod etiam vigilantem te excipiens in ſtatum heſternæ intentionis
reſtituat: ſic tibi nox ſicut dies illuminabitur, & nox illuminatio tua
erit in deliciis tuis, placidè obdormies, in pace quieſces, facilè
evigilabis, & ſurgens facilis, & agilis eris ad redeundum in id unde
non totus diſceſſiſti.] Sic haud dubium gerebat ſe ſanctiſſimus Clu-
niacenſis Abbas Odilo de quo Lotſaldus Monachus in ejus vita c. 5.
[Cùm ſæpius illum pſallentem ſomnus exciperet, tamen pſalmus apud.
ab ore dormientis non recedebat; ut ſi neſcires, vigilare cum putares.] Boll.
Vid. ejus deceſſoris S. Maioli vit. authore Syro l. 3. n. 17. Janu. 1

28. Omnibus ſuis in lectis compoſitis S. Dunſtanus præſcribit ut ite-
rum aqua luſtrali conſpergatur dormitorium: [Omni etiam nocte c. 1.
inquit, poſt Completorium aſpergatur domus requietionis eorum re-
cumbentibus eis, propter illuſiones diabolicas] & M. S. conſ. Germa-
niæ n. 18. Hebdomadarij Sacerdotis eſt [Poſt Completorium ſuper
fratres aquam benedictam ſpargere, & per omnes illorum lectulos]
S. Fructuoſus autem perluſtrari à Præpoſito lecta imperat: [Præpoſitus c. 3.
in medio conſiſtens dormitorio, quoad uſque cuncti quieſcant; om-
nibus jam cubantibus circumeat ſilenter lecta ſingulorum, ne quis
aut tarde ſe jactet, aut extra regulam occultis muſſitationibus vacet; &
ut pleniùs perſcrutans geſta ſingulorum & merita, intelligat quem
quomodo veneretur aut ſuſcipiat. Similiter & aut Decanus alius, aut
quiſquam è fratribus bene probatus aſſiſtat in ſeceſſu communi,
quouſque quieti ſe tradant cuncti; ne aut fabulas inter ſe ventilent
vanas aut ridiculis ſtudeant, aut quodlibet noxiale vitium conſueſ-
cant;] & Regula cujuſdam ad Virgines: [Itemque poſt Comple- c. 2
tam lectos omnium cum luminaribus viſitent Præpoſitæ, ut omnium
expergiſcentem ſenſum, vel tepeſcentem ex oratione agnoſcant.]

„ Idipſum præſtabat in Gemeticenſi cœnobio S. Aicadrus Abbas ut ſcribit „ anonymus in ejus vit. n. 30. ſæc. 2. p. 967. [Itaque fratribus in lecto „ locatis, totum dormitorium luſtrando gyravit ſeque Dominicæ cuſto- „ diæ in loco deſtinato ſtatuit, hanc orationem decantans : Suſcipe Do- „ mine preces noſtras, & muro cuſtodiæ tuæ hoc ſanctum ovile circumda, „ & omni adverſitate depulſa, ſit hoc ſemper domicilium incolumitatis „ & pacis per Dominum noſtrum. &c. Finita denique oratione, & ob „ confirmationem dicentes : Amen, convertit ſe ad Dominum, &c.

29. Denique Burſfeldenſes volunt ſera obfirmetur dormitorium dum „ quieſcunt ibidem monachi : [Prior autem ante ſignum repoſitionis „ januas dormitorij firma clauſura munire procuret.] Neque ſolum dormitorium nocte obſerabatur, ſed etiam clauſtrum ut patet ex conſ. S. Benigni ſupra citatis, & ex vita S. Stephani Abbatis Obazinenſis

tom. 4. Miſc. Baluz. „ l. 3. n. 13. [Et quia idem clauſtrum ut pote nocturnis horis obſeratum „ erat, feſtinanter ad eccleſiam perrexit. &c.

30. Porro dormire extra dormitorium abſque gravi aliqua neceſſitate nemini fas erat, qua de re habemus ſtatutum Floriacenſis capituli „ Abbatis Flor. & Prioris ac Conventus de Regula anni 1244. [Omnes „ in uno dormitorio ſimul ordinatè jaceant, exceptis iis, quos pro „ neceſſitate monaſterij ſolus Prior viderit excludendos.] Idem ſtatuitur in decretis capituli Generalis Provinciarum Bituricenſis, & Burdigalenſis in monaſterio S. Auguſtini Lemovicenſis an. 1367. celebrati, in quibus expreſsè prohibetur ne ulli etiam officiarij extra dormitorium jaceant, „ alioquin diſciplinæ ſubjaceant, [vel portionem quotidianam non re- „ cipiant conſuetam, in uſus pauperum convertendam ;] & Capitulum „ Generale Anglorum monachorum an. 1444. c. 2. [A Completorio „ omnes tam obedientiarij, quàm alij cum conventu ad dormitorium ſe „ transferant ad pauſandum, nec aliunde ſe divertere valeant, niſi licen- „ tiam habuerint ſpecialem, quam quidem à Præpoſito concedi firmi- „ ter inhibemus, niſi ſubſit cauſſa rationabilis atque juſta, vel niſi Ma- „ jor in monaſterio cum aliquo ex cauſſa juſta, vel meriti exigentia diſ- „ penſare voluerit.] Ab hac tamen lege Ciſtercienſes eximere viden-

l. Uſ. c. 82. tur Sacriſtam, Cellerarium, Cuſtodem infirmorum, Hoſpitalarium, & alios forſan, quibus etiam Burſfeldenſes locum alium dormitioni aptum deputant ; & certè quod Sacriſtam ſpectat, olim in aliquo ec-

diſt. 3. c. 22. cleſiæ angulo proprium lectulum habebat ut patet ex vit. S. Lindgeri l. 2. n. 19. ſæc. 4. Bened. ex hiſtor. tranſl. S. Mauri n. 22. ibid. ex ſerm. de S. Marculfo n. 2. ibid. ex Lamberto monacho Trevirenſi in hiſt. de Inventione & mir. S. Mathiæ n. 9. apud Bol. 24. Febr. ex vit. S. Petri Urſeoli n. 14. ſæc. 5. & ex conſ. S. Benigni.

31. Tandem quod jam obſervaſſe debueramus, ſerò poſt Completorium, vel etiam anteà omnia monaſterij loca Abbas perluſtrabat, unà cum ſocio ut videre eſt in actis S. Agili Abbatis Resbaccenſis,

n. 20. „ ubi deſcribitur [Veſpere circumiens officinas monaſterij . . . unius tan-

tum potius fratris solatio, qui vocabatur Brandolinus] & in vit. S. Stephani Abbatis Obazinensis Ord. Cist. l. 2. n. 54. [Dum quadam die Sabbati post Completorium officinas circuiret *ex more* &c.] Tom. 4. M. sc. Baluz. " sæc. 2 " p. 323 "

32. Tanta verò erat apud eos silentij nocturni religio, ut si quis vel minimum strepitum edidisset, aut aliorum somnum in aliquo perturbasset; statim ad Crucem pœnitentiæ gratia ire jubebatur: Extat hujus rei exemplum in vita S. Austrobertæ Abbatissæ Pauliacensis n. 15. [Die quadam matutinis expletis cum sorores fessis corporibus post laborem se in lectulis collocassent, in ipso lucis crepusculo cùm aurora terram perfunderet, & ipsa volens cognoscere, an cunctæ quiescerent, progrediebatur leviter per dormitorium, inspiciens lectulos singularum; evigilansque Præposita nesciens esse Dei famulam, valde eam increpavit, dicens: Cur ita agis Soror, quare inquietas quiescentes? Vade, inquit, ad Crucem: Illa autem gavisa cucurrit quantocius.] Idem erat usus in Stabulensi monasterio, ut patet ex Vit. S. Landeberti Episcopi n. 5. qui cùm mediante nocte orationis caussa surrexisset, [porrectaque manu arreptisque sandalibus, de quibus unus elapsus corruens de manu ejus cecidit in pavimentum sonusque ejus quiescentium aures inquietavit. Hæc audiens Pater monasterij nesciens quis hoc egisset, ait qui istum sonum fecit, statim ambulet ad Crucem: Tunc Sacerdos religiosus ilico obedientiam sine mora sequens &c. " sæc. 3 " part. 1 " p. 34 " ibid. " p. 71. "

Sed de his satis, nosque interim dum quiescentes in dormitorio fratres relinquimus, ab hujusce de Veterum monachorum ritibus libri lucubratione quiescamus.

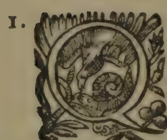
LIBER SECUNDUS,

DE RITIBVS

Per Hebdomadam & Mensem occurrentibus.

CAPVT PRIMVM.

De Dominica, & primò de nocturnis ejus vigiliis.

1. Uos in fine prioris libri dormientes dimisimus veteres monachos, hos in hujusce principio ad celebrandas diei Dominicæ vigilias nocturnas iterum excitare necesse est. Nimirum ut singularis est inter alias dies Dominica; ita singulares eam decebant vigiliæ, licet eodem modo, ac ritu apud Ægypti Thebaidisque monachos, ac
l.2.c.6. privatis diebus celebratas fuisse Cassianus indicare videatur; nempe cum 12 psalmis, totidemque orationibus; quibus binas addebant lectiones, cum hoc dumtaxat discrimine, quod privatis diebus, una ex Veteri, altera ex Novo; dicebatur Testamento; Sabbatis verò Dominicisque diebus utraque de Novo; scilicet una de Apostolo, vel Actibus Apostolorum, alia de Evangeliis. De reliquis Orientis monachis nihil certi aut explorati habemus.

2. Si tamen de Dominica, ac de Sabbato, quorum par fuit apud eos cultus, similis ubique solemnitas & devotio, idem judicium ferre liceat; certò affirmare poterimus eos per totam fere noctem, si postremas duas horas excipias, vigilias insomnes perduxisse; tales enim
l. 3. „ eorum Sabbato vigilias describit Cassianus his verbis: [Sanè vigilias
c. 8. „ quæ singulis hebdomadibus à Vespera illucescente Sabbato celebran-
„ tur, idcirco seniores hyemali tempore, quo noctes sunt longiores,
„ usque ad quartum gallorum cantum per monasteria moderantur;
„ ut post excubias totius noctis reliquis duabus ferme horis reficientes
„ corpora sua, nequaquam per totum diei spatium somni torpore mar-
tom.3. „ cescant, requie brevis hujus temporis pro totius noctis refectione con-
mon. „ tenti.] Quod confirmat Cyril. Scythop.in vit.S.Sabæ, n.32. Sanxit etiam
Eccl. „ ut Sabbato quidem synaxis in ecclesia à Deo condita, Dominica vero
græc. „
p.265 „ in Deiparæ templo celebraretur, nec non sine intermissione à Vespera

usq; ad mane vigiliæ in utraq; ecclesia diebus & festis Dominicis fierent.
3. Quas porro per tantum temporis spatium preces persolverent " ibid.
non satis indicat Cassianus cùm ait: [Eas tripartitis distingunt officiis , "
ut labor hac diversitate divisus , delectatione quadam defectionem "
corporis relevet. Nam cùm stantes Antiphonas tres concinuerint , hu- "
mi post hæc vel sedilibus humillimis insidentes tres psalmos uno modu- "
lante respondent , qui tamen singuli à singulis fratribus vicissim succe- "
dentibus sibi præbentur, atque his sub eadem quiete residentibus ternas "
adjiciunt lectiones.] Nisi fortè quis dicat repetitis eos vicibus idem
pluries præstitisse , ut dictis tribus lectionibus , tres aliæ succederent
antiphonæ , quibus tres alios subjungerent psalmos , psalmisque le-
ctiones totidem ; neque enim placet quod dicit nonnemo antiphonas
atque lectiones illas valdè fuisse prolixas, aut lentè admodum fuisse
decantatas.

4. Clariùs atque distinctiùs qui per Occidentem monachis tradide-
runt regulas , vigiliarum Dominicarum officia precesque describunt:
Sanctus Cæsarius in sua ad monachos Regula Dominicas vigilias
in hoc dumtaxat discernit à nocturnis dierum privatorum , quod
privatis diebus tres tantùm missas , sive orationes cum lectionibus dici
velit , Dominicis verò sex , quibus subjungit Matutinos : [Omni Do- " c. 21.
minica , *inquit* , sex missas facite : Prima missa semper resurrectio "
legatur ; dum resurrectio legitur nullus sedeat ; peractis missis dicite "
Matutinos.] Missam autem hîc intelligo orationem simul cum le- "
ctione ; nam lectionibus orationes præmittit & immiscet privatis diebus
S. Cæsarius , ut patet ex c. 20. Resurrectio verò cujus hîc fit mentio ,
est Lectio ex Evangelio de Resurrectione Domini , quæ alternis Do-
minicis mutabatur , ut patet ex ejusdem Regula ad Virgines ubi idem
præscribit his verbis : [Omnibus verò diebus Dominicis ad vigilias " n. 69.
Evangelia legantur , sed semper in prima missa una resurrectio le- " apud
gatur , altera Dominica, altera resurrectio , sic & tertia , sicque quarta.] " Boll.
S. Aurelianus Cæsario subscribit in utraque ad monachos , & ad Vir- " xij. Ian.
nes Regula , aut certè parum ab eo discrepat.

5. S. Benedictus Veterum monachorum æmulatus exempla , noctur-
nas Dominicæ vigilias ab hora noctis octava , vel etiam priùs ad au-
roram usque perduxit (ut probavimus in commentario ; ideo enim
Matutinos , qui *incipiente luce* dicendi sunt , vigiliis conjunxit) quare
perplura ad privatarum noctium vigilias superaddidit , nempe Lectio-
nes novem , totidemque responsoria , tria cantica , hymnum *Te Deum
laudamus* , lectionem de Evangelio , hymnum *Te decet laus* , & Bene-
dictionem , quæ omnia videre est in ejus Regulæ c. 11. ubi sic loqui-
tur : [Dominico die temperiùs surgatur ad vigilias. In quibus vigiliis
teneatur mensura , i'est modulatis ut supra disposuimus sex psalmis ;
& versu; residentibus cunctis disposité , & per ordinem in subselliis ;
legantur in codice , ut supra diximus , quatuor lectiones, cum respon-

ſoriis ſuis, ubi tantùm in quarto reſponſorio dicatur à cantante *Gloria* quam dum incipit, mox omnes cum reverentia ſurgant; poſt quas lectiones, ſequantur ex ordine alij ſex pſalmi cum antiphonis ſicut anteriores,& verſu. Poſt quos iterum legantur aliæ quatuor lectiones cum reſponſoriis ſuis ordine quo ſupra. Poſt quas iterum dicantur tria cantica de Prophetis,quæ inſtituerit Abbas, quæ cantica cum alleluia pſallantur. Dicto etiam verſu, & benedicente Abbate, legantur aliæ quatuor lectiones de Novo Teſtamento ordine quo ſupra. Poſt quartum autem ℟. incipiat Abbas hymnum ***Te Deum laudamus***, quo perdicto legat Abbas lectionem de Evangelio cum honore & tremore ſtantibus omnibus; qua perlecta reſpondeant omnes: ***Amen***; Et ſubſequatur mox Abbas hymnum: ***Te decet laus***; & data benedictione incipiant Matutinos.] Hactenus S. Benedictus cujus verba poſtea exponemus.

6.S.Columbanus etiam reverendiſsimis Sabbati ac Dominicæ noctibus divini curſum officij plurimum auxit; ſed ejus textus cùm adeo ſit obſcurus, ut vix intelligi poſsit, ſenſum ejus tantùm hîc referimus. c.7. Itaque habita ratione temporum, brevium, longarumque noctium, ſtatuit ut hyeme, ideſt à Calendis Novembris ad Calendas Februarij, ad reverendiſsimas Sabbati ac Dominicæ noctes ſeptuaginta quinque pſalmi cum antiphonis viginti quinque decantentur; ita ut ſingulis tribus pſalmis una interſeratur antiphona, & totum pſalterium duabus illis noctibus ex integro decurratur. A Calendis verò Februariis ad Calendas Maias ſingulis hebdomadis ternos detrahit pſalmos cum una antiphona; ita ut Sabbato Calendis Maiis proximo triginta ſex tantùm pſalmi cum antiphonis duodecim dicantur, ſicque fiat per totum tempus, quod à Calendis Maiis ad ſolſtitium æſtivale ſeu 8. Calendas Julias intercedit; à ſolſtitio verò æſtivali ſenſim augeatur curſus nocturnus Sabbati & Dominicæ per tres pſalmos uſque ad Calendas Novembris, in quibus pſalmi 75 cum antiphonis 25 decantandi ſunt.Vid. Carol. Cointium Ann. Eccleſ. Franc. ad an. 590. n.43. & ſequentibus.

7. S.Columbano in omnibus pene concinit S. Donatus in ſua ad Virgines Regula: nimirum c.75. [tota hyeme quæ à Calendis Novembris incipit, & finit in Calendis Februarij] pſalmis ſeptuaginta quinque cum antiphonis 25 noctes Sabbati & Dominicæ conſecrat, à quibus Primo poſt Calendas Februarij Sabbato 15 pſalmos cum antiphonis 5 detrahit; ita ut pſalmi 60 cum antiphonis 20 dicantur: deinde alternis hebdomadis uſque ad æqunoctium veris tres pſalmos cum una antiphona; ab æquinoctio verò veris ad Calendas Maias tres etiam pſalmos cum una antiphona ſingulis hebdomadis, ita ut Calendis Maiis triginta ſex pſalmi duodecimque antiphonæ perſolvantur; ſicque per totam æſtatem uſque ad æquinoctium autumnale, ſive ad 8 Calendas Octobris fiat. Ab Æquinoctio verò autumnale ad Calendas No-

vembris ita cursum auget, ut Sabbato primo 5 choræ, sive quindecim psalmi cum antiphonis 5 superaddantur, reliquis verò sabbatis singulis singulæ choræ, sive tres psalmi & una antiphona; ita ut ad Calendas Novembris psalmi 75 & antiphonæ 25 dicantur.

8. S. Isidorus Dominicis noctibus unicam tantùm missam superaddere videtur. Sanctus Fructuosus mentem suam ita explicat: [Sabbatorum verò & Dominicarum noctium curriculis sine missarum super adjecto officio, senis etiam misis vigiliæ cum senis responsoriis celebrentur, ut Resurrectionis Dominicæ solemnitas ampliori officiorum psalmodia magis honoretur. c. 7. c. 3.

9. Regula cujusdam ad Monachos ad antiquam Orientalium monachorum praxim accedit: [In his verò conventibus, *inquit*, ideſt Sabbati & Dominicæ, usque ad gallorum cantus missa celebranda est, & quomodo vires uniuscujusque sufferre poterint excubiæ peragendæ sunt;] Ubi gallorum cantum non pro primo, qui fit post mediam noctem; sed pro ultimo cantu, qui proximè ante diem auditur, sumendum existimo; hoc enim sensu frequenter *gallorum cantus* simpliciter prolatus sumitur apud authores; ut videre est in Regula S. Columbani. c. 7. n. 30.

10. Magister denique nocturnas Dominicæ vigilias non immutat; sed præscribit tantùm ut [omnibus diebus Dominicis Benedictionibus dictis, omnes antiphonæ, vel responsoria cum alleluia dicantur usque ad secundæ feriæ nocturnos: & genua non flectantur, quia Dominica Paschalis Resurrectio imputatur.] Sed ad S. Benedicti textum nostrorumque ritus redeamus. c. 45.

11. Igitur Sanctus Benedictus qui privatis diebus duos dumtaxat nocturnos ad vigilias præscripserat, tres omnibus diebus Dominicis assignat; ita ut sex psalmi singulis duobus primis nocturnis, quemadmodum privatis noctibus, dicerentur: ad tertium verò nocturnum, ne recederet à sacrato 12 psalmorum numero, tria cantica singulis nocturnis cum antiphonis, aut alleluia canendis psalmis vel canticis quatuor lectiones subjungit cum totidem responsoriis. Dictoque postea hymno *Te Deum laudamus*, lectione de Evangelio, hymno *Te decet laus*, tandem benedictione sive collecta, totum terminat officium. His in omnibus persolvendis certos quosdam ritus adhibuerunt Patres nostri, in quibus referendis nunc incumbendum est.

12. In primis Invitatorium, quod privatis diebus ab uno dumtaxat *Hebdomadario Invitatorij* dicebatur, Dominicis diebus à duobus, nempe ab Hebdomadario, & ab eo qui præcedenti hebdomada Hebdomadarij vicibus functus erat, concinebatur: Ita liber Usuum Cisterciensium agens de Vigiliis Dominicis: [*Venite exultemus*, inquit, Cum Invitatorio dicatur ante gradum Presbiterij à duobus fratribus; illo videlicet qui præsentem facit Hebdomadam Invitatorij, & illo qui præteritam fecit:] Quod etiam observabant Cluniacenses quoties apud eos à duobus Invitatorium diceretur, ut patet ex Udalrico l. 2. c. 29. c. 68.

13. Psalmos uti privatis diebus cum vocis modulatione cantari voluit S. Benedictus, sed hoc omnino cum longè majori gravitate: Hos ad psalmos antiphonas præmittebant, unam scilicet singulis duobus psalmis. Primam ex M. S. consuetudinibus Germaniæ imponebat Hebdomadarius cantus sive melodiæ, secundam tertiamque Abbas in utroque nocturno, ad cantica prædictus Hebdomadarius: cum verò singulis psalmis præmitterentur antiphonæ, reliquæ à prioribus suo
n.12. » dicebantur ordine: [Hoc sit officium Hebdomadarij melodiæ: Pri-
» mam in primo nocturno, & secundam ad Matutinum inchoet antipho-
» nam, & ad Cantica .... Domnus Abbas secundam & tertiam tam
» in prima nocturna, quàm in secunda, seu matutina possideat omni
» tempore antiphonam: octavum quoque ℟. & duodecimam lectionem;
» à Prioribus deinde incipiantur antiphonæ per ordinem veniendo ad ju-
» niores.] Apud Cistercienses primam ad vigilias antiphonam Abbas imponebat, psalmum verò secundus ab eo, reliquas antiphonas omnes ordine quique suo descendendo ad inferiores, vel pro ut notati erant; ita tamen ut cum clericorum ultimus suam intonaret antiphonam, psalmum imponeret superior ab illo; ita enim habet liber
c.68. » Usuum: [Abbas incipiat primam antiphonam, vel alleluia in primo
» nocturno; qui si defuerit, ille qui prior est in illo choro, in quo
» est invitatorium. Cætera verò alleluia Hebdomadarius: qui autem
» incipit antiphonam aut alleluia reverenter; & paululùm à podio se-
» motus stet usque ad metrum, nec inclinet donec primus ver-
» sus impleatur. Psalmum autem incipiat, & intonet qui juxta
» eum stat inferior, tam per diem quàm per noctem, simi-
» liter semotus à podio usque ad metrum. Illo tamen qui novissi-
» mus est Clericorum incipiente suam antiphonam, tunc tantùm qui
» superior illo est psalmum imponat .... Et notandum quia quoties-
» cumque ille qui novissimus in choro est, antiphonam suam impo-
» suerit, tunc penultimus, & alij superiores ordine retrogradendo anti-
» phonas quotquot supersunt in eodem choro dicendæ, etiamsi
» quis eorum aliam antiphonam ad idem officium imposuit, incipiat,
» ... Quod si antiphona adscripta fuerit Abbati, & ipse dixerit; si Invi-
» tatorium in dextro choro fuerit, ille qui juxta eum stat incipiat
» eam, deinde suam. Si autem in sinistro similiter faciat. Eodem modo
» unusquisque incipiat antiphonam illius qui superior illo stat si de-
» fuerint.] In nostro Sancti Germani Pratensis monasterio primam antiphonam incipiebat Hebdomarius cantus, alias vero pueri ut videre est in M.S. consuet. ejusdem monasterij. At meritò dubitaverit aliquis an is fuerit tempore S. Benedicti antiphonarum usus, quas olim, saltem aliquibus in locis, ad singulos psalmorum versiculos repetebant. Sub finem ultimi psalmi cujusque nocturni lectiones decantaturus
in ord, » accedebat ad analogium: [Lecturus lectionem, *inquiunt* Bursfel-
c. 9. » denses, dum dicitur penultimus versus sexti psalmi ante *Gloria Patri*

Patri, accenso lumine accedat ad gradum; & facta ibidem profunda inclinatione, incedens per medium chorum cum gravitate, humiliansque se parumper ante Abbatem, veniat ad analogium; ubi mox finito versiculo, inclinans se versùs præsidentem, eadem voce qua lecturus est, benedictionem petat. Qua percepta non legat donec tumultus residentium conquiescat. Lectione autem finita, eadem disciplina qua venerat, redeat ad gradum; & ibidem supra genua prostratus veniam petat. Ita se gerat qui primam, qui quintam, & qui nonam leget lectionem: qui autem cæteras lecturi sunt, eant legere dum responsorium canitur ante versum.] Hæc illi, quæ desumsisse videntur ex lib. Usuum Cist. c. 68. Quem porro in dicendis lectionibus servarent ordinem aliunde repetere oportet. Hildemarus cujus hac in re plurimum valere debet authoritas, in suo super Regulam S. Benedicti Commentario ad c. 38. ita scribit: [Iste ordo debet esse in ecclesia legendi; Priùs debent legere quatuor infantes, deinde quatuor Presbiteri, deinde tres Diaconi, postea Abbas.] Ultimam ergo lectionem Abbati tribuit, idque usus in omnibus Ordinis nostri monasteriis obtinuisse videtur, ut prope infinitis testimoniis comprobari potest. Luculentum nobis exhibet Odo Abbas Glannofoliensis in historia Transl. S. Mauri n. 21. [Tempore Gauzlini Abbatis in solemnitate Innocentium, cùm nocturnum officium fratres in ecclesia S. Salvatoris celebrarent, & duodecimam lectionem idem Abba *ut in Congregationibus monachorum mos est*, recitaret &c.] sæc. 4. part. 2. p. 177. Idipsum videre est in M. S. Germaniæ consuetud. supra cit. n. 12. apud Udalricum in consuetud. Cluniacensium ubi sic loquitur. [Quandiu est (Abbas) in conventu, numquam omittitur ut non ad octavum responsorium notetur, & ad duodecimam lectionem, ad quam incedenti & recedenti universi assurgunt;] & in libro Usuum & Rituali Beccensis monasterij [ad octavum ℟. & ad xij lectionē Abbas scribitur.] l. 3. c. 2. Extat etiam nunc in nostro S. Dionysij in Francia monasterio ad Usum Abbatis, vel eo absente, Prioris hac de re Codex M.S. in quo lectio 12. cum 8. Responsorio pro omnibus 12 lectionum festis descripta habetur.

14. Ex antiquis Germaniæ consuetudinibus. [Octava quoque lectio librorum inspectori, & xij. responsorium Cantori omni tempore assignetur.] n. 12. Sed tam in Rituali quàm in libro Usuum Beccensium [ad octavam lectionem, & ad xij Responsorium Prior scribitur;] de reliquis verò lectionibus id tantùm accipere liceat, quod habent Germaniæ consuetudines: [A Prioribus incipiantur antiphonæ per ordinem veniendo ad juniores, sed responsorium à junioribus derivetur ad Priores; similiter lectiones.

15. Idipsum observant etiam nunc Carthusienses monachi, in quorum antiquis statutis hæc lego: [In officio duodecim lectionum qui inferior est ordine primam lectionem legit, & singuli per ordinem singulas. In officio trium lectionum terni lectiones legimus; unus de in-

" ferioribus primam, de mediocribus secundam, & de superioribus ter-
" tiam;] & in nova collectione Statutorum: [Diebus 12. lectionum
part. 1. " Prior semper legit duodecimam, & ultimus in ordine licet sit no-
c. 16. " vitius primam, & qui sequuntur singuli per ordinem, alias etiam
n. 1. " ipse Procurator, si aliqua evenerit ei.

16. Quod pertinet ad responsoria ex M. S. Germaniæ consuetudinibus Hebdomadarius melodiæ primum *clarificet responsum*. Reliqua verò responsoria à junioribus ad Priores derivare debent. In M. S. etiam consuetudinibus tam Compendiensis quàm Sandionysiani monasterij primum Responsorium Cantor concinere jubetur. Octavum responsorium ad Abbatem pertinebat, ut patet ex dictis. Duodecimum verò ad Priorem: quamquam in antiquis Germaniæ S. Dionysij in Francia & Compendiensis monasterij consuetudinibus duodecimum *Cantori* assignetur. Porro antiquæ Germaniæ consuetudines præscribunt,
" ut [Uniuscujusque nocturnæ quartum responsorium post gloria à ca-
" pite repetatur, & excelsiùs cantetur.] Saltem in summis festivitatibus.

17. [Finito ultimo responsorio, hymnum *Te Deum laudamus* Abbas
li. us. " imponere jubetur, quem dum cantant fratres humilient se ad *San-*
Cist. " *ctus, sanctus*, surgentes ad *pleni sunt*, & dum finiunt canticum ver-
c. 68. " tant se ad altare,] inquit lib. Usuum Cist. Hanc autem humiliatio-
c. 9. " nem ita explicant Bursfeldenses in Ordinario: [Humiliet se chorus
" contra chorum profundè inclinantes ad *Sanctus Sanctus Sanctus*, eri-
" gentes se ad *Dominus Deus Sabaoth*;] adduntque: [Ad versum autem
" *te ergo quæsumus*, prosternent se universi recumbentes super formas
" usque ad finem versûs, qui cantari debet aliquantulùm maturiùs
" cæteris ab utroque choro in simul.... Ita etiam ut post finem talis
" clausulæ inter surgendum modicè respiretur. .... partem verò ulti-
" mi versus hujus hymni, scilicet: *Non confundar in æternum*, uterque
" chorus similiter cantet.

18. His adde quod de S. Odilone Abbate Cluniacensi scribit Petrus
apud. " Dam. in ejus vit. c. 3. quod [Constitutus in choro psallentium, cùm
Boll. " ad illum veniretur ex modulantium alternatione versiculum: *Tu ad*
1. Jan. " *liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum*, in terram
" se prosterneret.

19. Lectio S. Evangelij ex Regula pertinet ad Abbatem, & tamen ex communi ordinis usu Sacerdoti Hebdomadario commissa est, cujus rei exemplum tradit Anonymus in l. 3. de gestis SS. Rotonensium c. 1.
" sæc. 4. part. 2. p. 215. [Peractis verò responsoriis cum lectionibus,
" tempus adfuit quando S. Evangelium recitari fratribus debuisset; tunc
" unus ex fratribus Presbiter religiosus *Omin* nomine ex more se induit
" sanctis Vestibus, & cœpit Evangelium legere cunctis stantibus, &
" cum silentio attentè audientibus.] Ritum ita exponit Udalricus in an-
" tiquis Cluniacensis monasterij consuetudinibus, ubi agens de Sacerdote

Hebdomadario, ita habet: [Quoties autē fiunt xij Lectiones poſt noctur- l. 1.
nos lecturus Evangelium non priùs exit de choro, quàm ex alternatio- c. 10
ne modulantium ventum fuerit ad illum verſiculum: *Pleni ſunt cæli & terra*; & tunc feſtinanter lavatis manibus, ſacrarium intrat, veſtitus alba, ſtola, & caſula; rurſus verſiculo illo impoſito: *Per ſingulos dies*, præcedit tenens ambabus manibus Evangelij textum reverenter contra pectus reclinatum, quem etiam accedens ponit in medio altaris, & cum incenſo facit ſuper eum crucis ſignum ſemel tantùm; inclinat ſe ad orationem maximè Dominicam; ad ultimum verſum hymni præſignati erigens ſe tollit textum de altari deoſculato, & pergit ad analogium; contra quem etiam conventus totus converſus inclinat; matutinis laudibus inceptis, non movet ſe à loco uſque dum dixerit cum aliis: *Gloria Patri*, & aliquantulùm inclinans; quibus ſe erigentibus ipſe quoque recedit: verùm ſemper accelerat, ut priùs ſit reverſus in chorum, quàm primus pſalmus finiatur;] &
Boherius in 1. ſuper Regul. S. Benedicti Commentario: [Mos autem ad c. 11
apud nos inolevit, quod ſemper Hebdomadarius Miſſæ majoris hoc legit Evangelium. Indutus Sacerdotalibus indumentis, & altare incenſato, venit ad pulpitum contra altare poſitum, in quo legere habet Evangelium; & facta humili ſupplicatione ante & retro, ſalutatoque populo, ac Evangelio thurificato, ipſum legit. Et hoc verum cunctis diebus Dominicis, & feſtivis; aliis autem diebus ſimplicibus 12 lectionum non induitur Presbiter veſtibus ſacris, nec legitur in dicto pulpito ante altare; ſed in analogio ubi lectiones leguntur;] & in conſuetudinibus monaſterij S. Germani Pratenſis: [Incipiet Prior *Te Deum laudamus*; tunc Hebdomadarius Miſſæ ibit accipere Albam, ſtolas, & manipulum, & caſulam; & accipiet librum Evangeliorum, & ibit ad magnum altare cum ſociis ſuis; videlicet tribus monachis, quorum duo portabunt duos cereos, & alter thuribulum; & veniens coram altari inclinabit, & faciet orationes ſuas privatas, & incenſabit Corpus Domini, & altare, & accipiet librum ſuper altare, & veniens ad pulpitum inclinabit conventum, & poſito libro ſuper pulpitum, incipiet Evangelium finito *Te Deum laudamus*; & dicet *Dominus vobiſcum*, & conventus dicet *Et cum ſpiritu tuo*. Et perleget Evangelium ſicut in Miſſa ſolet fieri .... Finito Evangelio, reſpondet conventus: *Amen*. Et Hebdomadarius incipiet hanc antiphonam *Te decet laus* quæ dicitur omnibus diebus poſt Evangelium, & iſte ordo tenendus eſt in omnibus diebus feſtis xij lectionum. Poſt antiphonam dicet orationem, poſtea incipiet Laudes in eodem loco.] Aliter Burſfeldenſes noſtri præſcribunt, ſcilicet ut [*Te Deum* finito, verſant ſe ad altare;
lecturus autem Evangelium accedens ad ſummum altare, præmiſſaque c. 9.
genuflexione, ac ritu privatim celebrantium benedictione accepta, accedit ad analogium cum reverenti inclinatione ad feneſtram Venerabilis Sacramenti, ſi eam pertranſire habuerit. Et accepta ſtola,

„ dum dicitur *Initium*, vel : *Sequentia sancti Evangelij secundum N.*
„ signent se fronti, ori, & pectori figuram crucis pollice imprimentes:
„ Ad *Gloria tibi Domine* inclinent versus altare, & mox erecti non mu-
„ tent facies donec incipiatur Benedictio, idest collecta immediatè se-
„ quens, ad quam reducentes facies ab altari, chorus contra chorum
„ se humiliet, ut moris est.] Quibus in verbis notandum, primò quod lecturus Evangelium, textum ejus desuper altari desumebat. 2. Quod benedictionem ritu privatim celebrantium accipiebat. 3. Quod transiens ante fenestram SS. Sacramenti inclinabat, quod proinde non servabatur in altari. 4. Quod cum sola stola legeret Evangelium. Sed de his satis.

CAPVT II.

De Matutinis & Prima diebus Dominicis.

1. NOcturnis Dominicæ vigiliis Matutinos cum S.Benedicto adjungunt Cæsarius & Aurelianus Arelatensis Episcopi, quos etiam cum speciali officio & precibus decantari volunt. Et quidem S. Cæsarius in sua
c. 21. „ ad monachos regula instituit, ut ad Dominicæ Matutinos dicatur pri-
„ mùm [Directaneò. *Exaltabo te Deus meus, & Rex meus.* Deinde : *Confite-*
„ *mini.* Inde : *Cantemus Domino : Lauda anima mea Dominum :* Benedi-
„ ctionem : *Laudate Dominum de cœlis : Te Deum laudamus : Gloria in*
n. 69. „ *excelsis Deo* ; & capitellum omni Dominica sic dicatur.] Et in Re-
apud „ gula ad Virgines : [In primis, *inquit*, dicite directaneum parvulum:
Boll. „ *Confitemini*, cum antiphona : *Cantemus Domino*, & omnes matutina-
„ rij cum alleluiis dicantur.] Sanctus Aurelianus verò [Ad Matutinos,
„ *inquit*, in primis directaneum *Exaltabo te Deus meus & Rex meus :*
„ Inde : *Judica me Deus*, & *Deus Deus meus ad te de luce vigilo*
„ cum *alleluia*. Deinde : *Confitemini Domino* cum *alleluia*. Inde : *Cante-*
„ *mus Domino*, & ipsum sic : Postea : *Lauda anima mea Dominum : Lau-*
„ *date Dominum quoniam bonus est psalmus : Lauda Jerusalem Dominum :*
„ totos tres cum *alleluia* ; deinde benedictio dicenda est. Post benedictio
„ nem *Laudate Dominum de cœlis : Cantate Domino canticum novum :*
„ *Laudate Dominum in sanctis ejus* cum *alleluia* : *Magnificat anima mea*
„ *Dominum*, aut cum antiphona, aut cum *alleluia* : hymnum : *Gloria*
„ *in excelsis Deo*, & capitellum .... Sic omni die Dominico, & omnibus majoribus festivitatibus, in quibus ab opere vacabitis.] Speciales etiam ad Dominicos Matutinos preces, & psalmos adhibebant
Reg. „ laudati à Sancto Columbano in Regula monachi, qui cum privatis
c. 7. „ diebus duodecim ad Matutinos psalmos recitarent ; [Noctibus re-

verendissimis Dominicæ, scilicet vel Sabbati, *inquit*, ad Matutinum "
ter idem volvitur numerus, ideſt ter denis & ſex pſalmis.] S. Benedictus verò precum & orationum numerum Matutinis Dominicis augendum eſſe non cenſuit, eumdem omnino ſervans ordinem, quem diebus privatis; ſed in hoc perſolvendo nonnullos ritus ſpeciales obſervaverunt ejus poſtea diſcipuli, & Patres noſtri; quos hîc referre noſtri exiſtimamus eſſe officij.

2. In primis ergo obſervandum eſt quod dum Sacerdos lecto Evangelio collectam concluderet, ſignum ſeu claſſicum ad Laudes tandiu reſonaret, quoad pſalmus *Deus miſereatur noſtri*, & *Gloria Patri*, terminaretur; ſatis id colligere licet de Beccenſibus noſtris ex libro Uſuum Becc.

3. Secundò Sacerdos incepto eodem ipſo in loco quo Evangelium legerat, verſu *Deus in adjutorium*, revertebatur in Sacriſtiam, ſacerdotalibus indumentis depoſitis mox reverſurus in chorum ante *Gloria* pſalmi *Deus miſereatur noſtri*: [matutinis Laudibus inceptis, inquit, " Udalricus, non ſe movet à loco uſque dum dixerit cum aliis *Gloria* " *Patri*, & aliquantulum inclinans, quibus ſe erigentibus ipſe quoque " recedit; verùm ſemper accelerat ut prius ſit reverſus in chorum, " quàm primus pſalmus finiatur. [M.S. conſuetudines ſic habent: quibus " ſe erigentibus, ipſe diſcedit ferens ſimiliter textum, ut apportavit, do- " nec Secretarius accipiat; verùm ſemper accelerat &c.

" l. 1. conſ. Clun. c. 30.

4. Tertiò revertebatur indutus alba, & manipulo, ex conſuetud. " S. Germani à Pratis, in quibus ſic lego: [Poſtea incipiet Laudes " in eodem loco antequam diſcedat à loco; & tunc recedet cum ſo- " ciis ſuis & veniet in veſtiarium, & expoliabit caſulam, & veniet in " chorum indutus alba, & habens manipulum in brachio tantùm.] Ideo autem revertebatur ante gloriam primi pſalmi, haud dubium ut primam poſſet incipere antiphonam, unde etiam M. S. conſuetudines S. " Germani Pratenſis: poſt *Gloria* & *Deus miſereatur* Hebdomadarius incipiet antiphonam.

5. Quartò ſub finem hymni reverſus in Sacriſtiam aſſumtaque cappa " thure adolebat altaria: [In fine hymni, *inquiunt* conſuetudines S. " Germani Pratenſis, ibit Sacerdos in veſtiarium, & ſi Abbas fuerit in choro " Sacerdos apportabit incenſum ad benedicendum ei; & ſi non fuerit, ipſe- " met benedicet, & ibit incenſare Corpus Domini, & duo altaria, & Cor- " pora Sanctorum, & ibit circa ſacrarium intus indutus cappa.] modũ verò " altaris incenſandi ita deſcribit Udalricus in conſuetudinibus Cluniacenſis monaſterij: a [De incenſo ita gerit, ut primùm incenſet faciem " altaris, tunc ſuperficiem, manu ter cum incenſo porrecta per diverſa " loca latitudinis altaris, & ſemel in tranſverſum, tum retro dextrum " cornu altaris, tum cornu altaris ſiniſtrum. Incenſat etiam altaria quæ- "

" l. 1. c. 30.

a Eadem ferè leguntur in Benignianis conſ. c. 10.

que minora choro proxima, & sanctæ Crucis altare faciens per singula cum incenso crucis tantummodo signum.] Addunt consuetudines M. S. [Qui postquam in chorum redierit, dat incensum majori Priori sive Abbas sit in choro, sive non; si Abbas est post eum: si non est similiter sicut Abbati.] Tempus porro suum sic temperabat, ut rediens per chorum non ambularet dum diceretur: *Gloria Patri.*

6. Quintò post dictam ad officium diei pertinentem collectam, Sacerdos revertebatur ad Sacristiam, alteri de choro significans, ut consueta Sanctorum suffragia diceret. Ita M. S. consuetudines Cluniacensis monasterij, & Divionenses S. Benigni c. 20. [Quando finita collecta vadit divestitum se, sive ad Vesperos, sive ad Matutinos semper debet uni de choro suo significare, ut dicat suffragia Sanctorum.] Dicta autem ista prima collecta subjungebatur *Benedicamus Domino* ex consuetudinibus S. Germani à Pratis etiam ante suffragia.

7. Sextò cum S. P. Benedictus, finitis Dominicæ diei Matutinis, cum
c. 35. exeuntes, tum intrantes benedici velit servitores; hujusmodi benedictio
ante SS. suffragia dabatur, ut patet ex consuetudinibus Sangermanensibus ubi sic lego: [Dicto *Benedicamus*, Hebdomadarij coquinæ exeuntes accipient benedictionem ad gradum dicentes: *Benedictus es Domine*, &c. tribus vicibus, & hoc idem tertiò repetet conventus; & Sacerdos dicet: *Salvos fac servos: Converte Domine: Dominus vobiscum.* Oratio: *Deus cui humilium.* Intrantes autem in officio coquinæ post ipsos accipient benedictionem & dicent: *Deus in adjutorium* tribus vicibus, & conventus similiter repetet hoc idem tertiò; & Sacerdos dicet *Salvos fac servos tuos: mitte eis auxilium de Sancto: Dominus vobiscum*: Oratio: *Misericors*, &c. post hæc fiet memoria de Patronis nostris Vincentio, & Germano vel alicujus Sancti, si in ipsa die supervenerit, & postea suffragia SS. & duo psalmi familiares & post Matutinæ B. Mariæ.] De hac benedictione servitorum satis diximus in comm. ad c. 35. Regulæ.

8. Septimò post hæc in M. S. consuetudinibus S. Germani à Pratis facienda præscribitur processio, cujus usus apud monachos est antiquissimus; ut si S. Benedicto non antequior, saltem ejusdem cum eo temporis; nam S. Cæsarius Arelatensis Episc. in ea psallendi ratione, quam magna ex parte ex Lyrinensium disciplina Sanctimonialibus tra-
n. 69. didit, instituit [ut in solemnitatibus ipsis, impletis Matutinis, &
apud Boll. xij hymnum dicant: *Te Deum laudamus.* Tum subdit: In exteriore ora-
Janu. torio *procedendum est* & dicendus est directaneus parvulus. Post hoc
canticum: *Cantemus Domino*, deinde Benedictio trium puerorum, post benedictionem hymnus *Gloria in excelsis Deo.*] Idemque faciendum statuit post Vesperas. An verò idem in suis monasteriis instituerit S. Benedictus non liquet; constat tamen hunc ritum apud nostros esse antiquissimum; & annos circiter nongentos minimùm obtinere, ut patet ex charta S. Angilberti Abbatis Centulensis ab Hariulpho in chronico

Centulensi relata, ubi de divinorum officiorum institutione ita habetur l. 2.
[Matutinali etenim seu Vespertinali Officio consummato, mox omnes c. 11.
chori ordinabiliter se ante sanctam Passionem congregent, decem tan- specil.
tùm psalmistis unicuique choro remanentibus, & sic per portam S. Ga- to. 4.
brielis, & per solam Domni Abbatis ambulando, per occidentalem claustri regionem cantando veniant ad S. Mariam; ubi oratione pro temporis ratione deposita, remeando veniant ad S. Benedictum in orientali parte claustri situm, inde per gradus arcuum intrent ad S. Mauritium; sicque intrantes S. Richarij Basilicam, restituantur suis choris. c 1.
Hujusmodi processionis meminit S. Dunstanus in Concordia sic scribens: [Post psalmos familiares, & nonnullas commemorationes, eundum est ad matutinas Laudes de omnibus Sanctis, decantando antiphonam ad venerationem Sancti, cui porticus ad quam itur dedicata est; post quos Laudes de defunctis;] & M. S. consuetudines S. Dionysi. in Francia mox citandæ.

9. De hac porro processione nonnulla observanda sunt. 1 Quod nonnullis in monasteriis quotidie celebraretur, ut in Centulensi S. Richarij ex citata Angilberti charta, in Anglicanis in quibus recepta erat S. Dunstani Concordia ex eadem Concordia, in Regali S. Dionysij ex ejusdem consuetudinibus M. S. quæ ab octava Pentecostes ad Cal. Novembris quotidie præscribunt in capitio faciendam processionem: In aliis verò non nisi Dominicis aliisque diebus solemnibus, ut in Parisiensi S. Germani à Pratis, quod ad primævam hujus processionis institutionem magis accedere videtur, ut colligere est ex S. Cæsario supra citato; apud quem primam ejus mentionem mihi reperire licuit.

10. Secundò cùm in nostris olim monasteriis duo ad minus haberentur oratoria sive ecclesiæ; fiebat isthæc processio ab eo in quo matutinas Laudes celebraverant ad aliud; immo etiam in pluribus, si plura duobus essent oratoria; ut apud Centulenses, qui ab ecclesia S. Richarij ad S. Mariam; inde ad S. Benedictum, tum ad S. Mauritium procedebant. Aliquando tamen ad sacellum aliquod ejusdem oratorij fiebat, maximè in eorum Sanctorum festis quibus illud altare consecratum erat; id videre est passim in consuetudinibus S. Dionysij, & S. Germani à Pratis.

11. Tertiò. bini & bini *Præeuntibus duobus cereis* procedebant, ex M. S. consuet. S. Germani; idque imposita à Cantore vel alio antiphona aut responsorio de Sanctis, quibus ecclesia ad quam procedebant erat dedicata. Aliquando cum antiphona cantabant canticum: *Benedictus*, aut *Magnificat*: Ita Cluniacenses nostri atque Sandionysiani ex utrorumque monasterij consuetudinibus; absolutoque responsorio subjiciebat Sacerdos orationem seu collectam tempori aut loco congruentem.

12. Quartò fiebat hujusmodi processio in aliquibus monasteriis ante sanctorum suffragia, ut patet ex consuetudinibus S. Dionysij in Francia

" in quibus sic lego: [Post Matutinas dicantur commemorationes de
" Trinitate, & de Cruce; deinde processio in capitio, & incipiatur una
" antiphona de Beato Dionysio, ad illam antiphonam dicatur: *Bene-*
" *dictus Dominus Deus Israël.* Ante orationem dicatur: *Dominus vobis-*
" *cum*; & dicat Sacerdos orationem, quam voluerit de B. Dionysio. Ad
" finem orationis dicat *Per Dominum nostrum*, usque *Per omnia*; post
" fiat commemoratio de B. Maria, post comm. de Virgine sequuntur alia
" SS. suffragia, scilicet de Angelis, & aliis SS. hic ordo teneatur per
" omnes hebdomadas ab octava Pentecostes ad Nativitatem Domini.

13. Quintò his omnibus expletis quod super erat psalmodiæ, scilicet Laudes de omnibus SS. pro defunctis, aliosque psalmos persolvebant aut eodem in loco, aut in ea ecclesia ubi Regulare celebraverant officium. Et hæc de Dominicis matutinis.

14. De prima vix nobis singulare aliquid observandum occurrit. Ad illam excitati confestim è strato surgebant, lotisque manibus ac facie, pexoque capite, ad privatas orationes veniebant in ecclesiam, ubi Dominicis diebus illud peculiare erat, quod habent Parisienses
,, S. Germani consuetudines his verbis: [Et venient in medio chori,
,, & non debent accipere de aqua benedicta ad portam monasterij (idest
,, ecclesiæ) diebus Dominicis; sed in omnibus aliis diebus accipient;
,, post hæc facient orationes privatas, & revertentur in claustrum & se-
,, debunt in claustro donec pulsabitur ad Primam, quæ debet pulsari in
,, magna turri cum una campana;] & liber Usuum Cisterc. c. 69. [Revertentes ad Primam aspergant se aqua benedicta *excepta Dominica.*]

15. Audito horæ Primæ signo, in chorum conveniebant, quam more solito decantabant, cum hoc tantùm discrimine, quod sub finem precum ante collectam symbolum vulgò S. Athanasij appellatam dice-
ex M.S. Brev. S. Germ. à Pratis. rent, post cujus *Gloria*, dicto: *Benedicat nos Deus Deus noster,& Dominus vobiscum* subjungebat Sacerdos hanc de Trinitate collectam. *Omnipotens sempiterne Deus qui dedisti famulis tuis in confessione veræ fidei æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia majestatis adorare unitatem, quæsumus ut ejusdem fidei firmitate, ab omnibus semper muniamur adversis. Per Dominum, &c.*

16. In nostris Angliæ monasteriis duplex dicebatur collecta; una ante, altera post dictum Athanasij symbolum; ut patet ex hoc Statuto
apud. Reyn. in app. 3. ,, Capituli generalis Nortamptoniæ an. 1343. celebrati c. 1. [Statuimus
,, insuper ut ad Primam Dominicis diebus tantùm post collectam: *In*
,, *hac hora hujus diei* dicatur symbolum Athanasij, videlicet: *Quicumque*
,, *vult.* sequaturque oratio de Trinitate: *Omnipotens sempiterne Deus.*
,, Diebus autem ferialibus psalmi pœnitentiales cum litania dicantur
,, in choro post Primam.] Prima autem collecta cujus hîc mentio fit, ita habetur in Breviario M. S. S.Germani à Pratis: Pro festis xij lect. ad Primam: *In hac hora hujus diei quæsumus Domine tua nos reple misericordia, ut per totum diem exultantes in tuis laudibus delectemur. Per Dominum.*

17. Post

17. Poſt collectam in M. S. conſuetudinibus S. Germani ſubjungitur
Prima Beatæ Mariæ; deinde duo pſalmi familiares, nulla 7 pſalmo-
rum facta mentione, quos fortè cum aliis pſalmis dicebant poſt ca-
pitulum, ut colligere licet ex l. Uſuum Becc. [Feſtis diebus poſt ca- «
pitulum, facto intervallo, ſeptem pſalmi diei poſſunt. «

CAPUT III.

De ſolemni Luſtralis Aquæ benedictione & Proceſſione Dominica.

1. QUod privatis diebus partim lectioni, partim labori, veteres
monachi impendebant tempus medium Primam inter & refe-
ctionem, hoc diebus Dominicis totum pietati diviniſque laudibus
conſecrabant. Inde eſt quod priſci illi Ægyptij Patres nocturnis veſper- l. 3. c. 2.
tiniſque officiis diebus privatis contenti; Sabbato & Dominica etiam
hora tertia ſacra communionis obtentu conveniebant, quemadmodum
refert Caſſianus; & Regula SS. Serapionis, Macharij, Paphnutij, &
alterius Macharij [Die autem Dominica, *inquit*, nihil aliud agant « c. 9.
niſi Deo vacent, ne pro aliqua occaſione ſe velint, aut alios excuſare; «
tamen conteſtor fratres, quod nulla operatio in die illa ſancta com- «
periatur; niſi tantùm hymnis, & pſalmis, & canticis ſpiritualibus dies «
illa tranſigatur.] S. Benedictus etiam ubi de labore manuum diebus «
privatis agendo dixit, addit: [Dominico die lectioni vacent omnes;] « c. 48.
& alibi meminit Miſſæ die Dominico celebrandæ decernens, [ut le- «
ctarus Dominica ingrediatur, qui ingrediens poſt miſſas, & commu- « c. 38.
nionem petat ab omnibus pro ſe orari.] Hanc Miſſam apud noſtros «
præcedebat proceſſio; hancque ſolemnis aquæ luſtralis benedictio ut
diſcimus ex M. S. Germaniæ conſuetudinibus n. 17. [Die Dominico, «
inquiunt, poſt Miſſam matutinalem non Tertia, ſed aqua efficiatur «
benedicta; deinde proceſſio.] De utriſque priuſquam de Miſſa diſſe- «
ramus, paucis dicendum.

2. De Benedictionis aquæ inſtitutione, variiſque ejus effectibus mul-
ta hic congerere non eſt animus; hanc enim Apoſtolis referendam
eſſe, & ab Alexandro Papa ſolemni Decreto confirmatam ad effugan- Alex.
dos dæmones, morboſque pellendos, inſidias inimici diſſipandas, om- Ep ſc.
nemque ejus poteſtatem effringendam; nemo eſt qui neſciat. tom. 1.
Quibus verò potiſſimum temporibus apud antiquos fieret, omnino nos comm.
latet, niſi quod ſolemnis inter alias ſemper fuerit, ad baptizandos
catechumenos Paſcalibus, Pentecoſteſque diebus aquæ benedictio. No- ad ſacr.
tat præterea Menardus moris eſſe apud Græcos ut ſacro Epiphanio- S. Greg.

Pap. p.35. „ rum die [omnibus ad fontes convenientibus cum lampadibus, & thu-
„ re ; ibi multis precibus aqua benedicatur, tum ad baptiſmum, tum
„ ad varios uſus Chriſtianorum. Sacerdos ſanctam crucem rectam in
„ aquam mergit, & ex eadem aqua templum & populum aſpergit.

3. Circa medium ſæculum nonum præceptum de benedicenda ſingulis diebus Dominicis aqua reperio in quadam homilia Leonis Papæ
to.8. conc. p.34. „ IV. de cura Paſtorali in qua ſic lego : [Omni die Dominica ante Miſ-
„ ſam, aquam benedicite, unde populus aſpergatur, & ad hoc pro-
„ prium vas habete,] & in Capitulis Hincmari Remenſis Epiſcopi ad
to.8. conc. p.569 „ Presbiteros parochiæ ſuæ anno 852. datis c. 5. [Ut omni Dominico
„ die quiſque Presbiter in ſua eccleſia ante Miſſarum ſolemnia aquam be-
„ nedictam faciat in vaſe nitido, & tanto miniſterio convenienti ; de
„ qua populus intrans eccleſiam aſpergatur, & qui voluerint in vaſcu-
„ lis ſuis nitidis ex illa accipiant, & per manſiones, & agros, & vineas,
„ ſuper pecora quoque ſua, atque ſuper pabula eorum, nec non & ſuper
„ cibos, & potum ſuum conſpergant.

4. Hunc ritum à Clericis ad monachos tranſiiſſe certiſſimum eſt, tum ex Udalrico tum ex lib. Uſuum Ciſt. Ord. Burſf. & conſuet. S. Germani Pratenſis (ſi tamen à monachis, ut & multa alia, illum non acceperint ipſi
l. 1. conſ. Clun. c. 10. „ Clerici :) [Miſſa matutinali finita, *inquit Udalricus*, confeſtim à Sacerdote
„ qui majorem Miſſam cantabit, ſal & aqua conſecratur,] cujus conſecrationis ritum fusè omnino deſcribunt M. S. conſuetudines Cluniacenſes his verbis : [In diebus Dominicis poſt Evangelium Miſſæ
„ minoris, Hebdomadarius majoris manus, & faciem, atque os abluit
„ & poſt modum reveſtiarium petit, ac ſacerdotalibus veſtimentis, ſola
„ caſula uſque ad introitum Miſſæ dimiſſa, ſe induit. Poſtea chorum in-
„ greditur, ſic expectans donec eadem Miſſa finiatur. Si dies Dominica
„ non eſt, facta oratione, & ſecundo ſigno pulſato, Tertiam incipit : ſi verò
„ adeſt Dominica ; confeſtim ut Miſſa matutinalis fuerit finita, ab eo-
„ dem Hebdomadario ſal & aqua conſecratur ; niſi fortè ſit in illis fe-
„ ſtis, quando alba deaurata induitur ; tunc enim alius pro eo ſtola
„ munitus facit conſecrationem, ac officinarum perluſtrationem. Bene-
„ dictione ſuper ſalem & aquam ſingulari data ; dum miſcet ſalem aquæ,
„ dicit ſub ſilentio : *Commixtio ſalis & aquæ pariter in nomine Patris &*
„ *Filii, & Spiritus ſancti fiat ſacramentum ſalutare*, & aſpergendo faciens
„ de ipſo ſale ter ſignum Crucis ; quo facto dicit : *Dominus vobiſcum :*
„ *Oremus : Deus invictæ virtutis.* Poſt cujus finem, ponit librum ſuper
„ analogium, quod ſemper ante altare eſt ; & accipit ſparſorium, &
„ mittit prius in ipſum vas, in quo aqua conſecrata eſt, miſcens ali-
„ quantulum utrumque. Inde abſtrahens mox cum ſiniſtra manu giro-
„ nes albæ, accipiens, & ante ſe tenens, ſpargit primùm de aqua bene-
„ dicta ſuper pavimentum in circuitu majoris altaris ; & exiens per januam
„ ferream, quæ eſt ad ſiniſtram partem altaris, vadit primùm ad altare
„ Apoſtolorum Philippi & Jacobi, & tranſit ante ipſa tria altaria, quæ

sunt post majus altare, usque ad altare S. Johannis Evangelistæ & Jacobi "
fratris ejus; & tandem redit super gradum semper spargendo aquam. Con- "
versus autem qui eum comitatur, jugiter portat urceolum continen- "
tem aquam benedictam sumptam ex illo vase, in quo consecrata fuit, "
postquam Sacerdos sparsorium primò inde abstrahit. Postquam autem "
super gradum redit, singulos cum aqua benedicta reverenter aspergit, "
& ad ultimum infantes. Quo peracto librum desuper analogium acci- "
pit, & præmisso tantùm: *Dominus vobiscum*, dicit: *Oremus: Exaudi* "
nos Domine sancte. moxque conversis duobus; altero crucem, altero "
qui portat aquam benedictam, præeuntibus, exit de choro; & veniens "
ante altare B. Johannis, dicit hanc orationem, præmisso: *Dominus vo-* "
biscum: Omnipotens Deus qui sacerdotum ministerio, &c. conventu in- "
terim stante in choro. Sciendum autem quòd quoniam ad hanc & paulo "
ante dictam collectam minimè expectet, ut antiphona post ℣. & item "
post *Gloria Patri*: repetita finiatur; sed si prius quam finita sit, pote- "
rit omnes aspersisse, audientibus duobus conversis, & respondentibus: "
Et cum spiritu tuo, & *Amen*, primam dicit in choro, secundam extra "
chorum: Si verò priùs finiatur antiphona quàm omnes asperserit, ex- "
pectatur à conventu in choro manente, donec utramque finierit col- "
lectam, ipso conventu respondente, & audiente. Quibus finitis Ar- "
mario antiphonam, seu responsorium incipiente, præcedit Sacerdos "
cum duobus conversis, & per ecclesiam B. Mariæ ad domum infirmo- "
rum primùm vadit, inde rediens in eandem ecclesiam, unam collectam "
de eadem Dei Genitrice, præmisso ℣. *Post partum virgo*, & in Adventu "
Domini: *Benedicta tu in mulieribus*, præmissoque: *Dominus vobiscum*, "
tonali pronunciatione dicit. Deinde reliquas officinas cum duobus "
conversis perlustrat; primùm dormitorium, postea refectorium, co- "
quinam regularem, & cellarium. & in singulis sicut in domo infirmo- "
rum factum est, ipse proprias orationes dicit; & conversorum unus in "
circuitu cujusque aquam benedictam spargit. De quibus conversis scien- "
dum est, quia ille qui fert aquam ad dextram Sacerdotis, ille verò qui "
Crucem ad sinistram debet esse, quando in uno loco stant; quando autem "
vadunt, aqua præcedit, & crux sequitur, & deinde Sacerdos. Conventus "
autem facit primam stationem in ecclesia S. Mariæ, secundam Sacerdo- "
tem expectando ante dormitorium, tertiam ante refectorium, quartam "
simul in vestibulo ecclesiæ, ubi & una collecta dicitur: *Domine* "
Jesu Christe qui introitum; duobus audientibus conversis, & respon- "
dentibus, quintam facit ipse Sacerdos cum conventu ante Crucem à "
Pascha usque ad octavam Pentecostes, ubi rursus præmisso versiculo: "
Dicite in nationibus, & præmisso: *Dominus vobiscum*, tonali pronun- "
ciatione dicit de ipsa Cruce collectam: *Respice quæsumus Domine super* "
hanc familiam. His ritè peractis, Armario antiphonam seu ℟. incipiente, "
præcedentibus conversis duobus, chorum ante alios ingreditur; & "
nisi omnes in albis fuerint; tunc enim prior omnium in choro stat cum "

„ aliis, niſi alba deaurata indutus ſit, quia tunc ſtat ſuper pavimentum „ ante altare juxta ultimam ſtationem chori,& tunc affertur ei faudeſtolus „ in quo ſedeat. Reliquis omnibus Dominicis ſtat aliquantulùm juxta „ majus altare ſuper pavimentum ſuperiori parte, & ibi quoque ſedes „ illi affertur, in qua ſedeat, , qui poſtquam in ſtationem ſuam erit, „ expectat donec omnia ſigna pulſari converſi deſinant, & mox ſine qua„ libet mora dicit: *Conſtitues eos principes*, reſpondente conventu: „ *memores erunt*, adjungente, *Kyrie*. Finita autem Dominica oratione ſub „ ſilentio, dicit: *Et ne nos: In omnem terram: Exultabunt ſancti in gloria:* „ *Dominus vobiſcum*; & tunc ſurgit, vertitque ſe versùs caput eccleſiæ, „ & ſtans dicit hanc orationem: *Oremus: Via ſanctorum omnium*, qua „ finita continuò incipit Tertiam. Eadem ferè habent Divionenſes S. Be„ nigni conſuetudines c. 20.

extat ad calcem breviar. Caſſin. inſtit. orat. Pariſ.

5. Breviùs & ſolemniùs etiam Caſſinenſes in pervetuſto rituali, ſeu Ordinario tempore Oderiſij Abbatis litteris Longobardicis manu exarato: [Convenientibus in choro fratribus, Presbiter „ Hebdomadarius indutus pluviali cum Diacono, ac Subdiacono, vel „ cum Acolytho, nec non cum aliis tribus Acolythis, & cum Presbitero „ qui aquam benedictam per omnes officinas aſperſurus eſt, induti ni„ gris caſulis, venientes ante altare pergant ad dexteram;alij ad ſiniſtram, „ & ſtent uſque dum Presbiter Hebdomadarius benedicat aquam ante „ altare. Mox autem ut benedicta fuerit, incipiatur in choro: *Aſperges* „ *me Domine*, cum Pſalm. *Miſerere mei Deus: Et ſecundum: Amplius:* „ *Gloria Patri: Sicut erat*. Et incipiat Sacerdos aſpergere aquam ſancti„ ficatam per altaria, dehinc per ordinem cunctis fratribus interea ve„ nientibus ante altare Diacono, & Subdiacono, & duobus Acolythis „ cum cruce, & incenſo dicat Presbiter orationem. Et incipientibus „ in choro antiphonam: *Signum ſalutis*, exeat priùs Sacerdos cum ipſis „ miniſtris. Deinde alia Crux quæ præcedat congregationem, poſtquam „ omnes exeant bini & bini cantantes antiphonas ad proceſſionem diſ„ poſitas. Interim verò alius Presbiter cum Acolytho induti lineis, vadant „ per omnes officinas monaſterij ſpargendo aquam ſanctificatam, quos „ ſequatur Hebdomadarius cum Diacono, & Subdiacono, & Acolythis „ cum Cruce & incenſo. Proceſſio autem fiat in circuitu clauſtræ diſpo„ ſitè & ordinatè, incedentibus binis & binis. At ubi ad fores eccleſiæ „ redierint, expectent Hebdomadarium; ut dicat orationem ad introitum „ eccleſiæ; qua finita ingrediantur omnes ſimul eccleſiam, cantando „ antiphonam S.Mariæ, quam ſubſequatur antiphona S. Benedicti, dein„ de dicta oratione ante altare incipiat Tertiam.

6. Ex his plurima obſervanda occurrunt. Primo quòd ſolemnis aquæ conſecratio fiebat finita Miſſa matutinali ante Tertiam, idque à Sacerdote Hebdomadario, & præſente conventu; qua tamen in re ab aliis Ordinis noſtri Congregationibus diſcrepant Bursfeldenſes, ſtatuentes, ut præveniens conventum Sacerdos aquam ſanctificatam faciat,

antequam congregetur conventus: Ita enim illi in Ordinario: [Omni " c 41.
die Dominica tempestivè ordinetur sal & aqua à Sacrista super gradum "
presbiterij, cum aspersorio & collectario; pulsatoque signo ad Tertiam, "
Sacerdos hebdomadarius cum ministris sine mora veniat ad armarium "
ad induendum se, & cum induti fuerint sicut interesse solent horæ, "
mox præveniendo pulsum ingrediantur chorum: & benedicatur à Sa- "
cerdote sal & aqua juxta formam in collectario descriptam.] Nulla "
hactenus præsentis conventus mentio: Additur: [Sub hujusmodi au- "
tem benedictionis mora pulsus fiat, & congregetur conventus.] Idem "
præscribunt in suo ceremoniali c. 17. Casalini.

7. Secundò benedicturus aquam Sacerdos pluviali indutus apud Cassinenses, vel omnibus quibus ad Missam, una excepta casula, vestibus, ut apud Cluniacenses, ea propter veniebat ante majoris altaris gradus, adsistentibus sibi ministris, scilicet duobus conversis apud Cluniacenses, vel Diacono, Subdiacono, tribus Acolythis, & Presbitero, omnibus casulis nigris indutis, ut apud Cassinenses, ibique aquæ benedictionem faciebat. Parisienses verò S. Germani "
in suis M.S. consuetudinibus hæc præscribunt: [In fine Missæ matuti- "
nalis Hebdomadarius Missæ magnæ, & Hebdomadarij Evangelij, Epi- "
stolæ, tres servitores, duo qui cantabunt ℟. duo qui cantabunt Alleluia, "
& Hebdomadarius cantus revestient se; ita quòd Sacerdos habebit stolas "
& manipulum; Diaconus manipulum; & Subdiaconus similiter; omnes "
alij erunt in albis. Sacerdos & Diaconus debet habere albam paratam & etiam Subdiaconus, & ministrabitur aqua in pelvim, & sal, & veniet ad gradum Sacerdos, & incipiet benedictionem salis.

8. Tertiò cum Sacerdos preces ad benedictionem salis & aquæ institu- "
tas decantaret; [Quidam de Servitoribus ecclesiæ, *inquiunt Sangermanenses consuetudines* tenebit sal juxta illum, & alter sanctam Cru- "
cem à sinistris secus illum;] resonantibus interim duabus campanis "
quandiu duraret ipsa aquæ benedictæ consecratio ex eisdem consuetudinibus.

9. Quartò facta salis & aquæ consecratione; utriusque etiam fiebat à Sacerdote commixtio; idque, ut ait Rabanus ex divina authoritate: " l. 21
[Quod autem sal sanctificatum, *inquit*, aquæ immiscetur ex divina " Inst.
authoritate processit; quia illud per Eliseum in fontem mitti jussit, " Cleric
ut sanaretur sterilitas aquarum Jerico: *additque*, natura salis & aquæ " c. 55.
vicina & conjunctissima est, quia ejusdem elementi ambo sunt, & idem
officium & significationem habent. Nam aqua à sordibus mundat, sal "
putredinem fugat, aqua nitorem præbet, sal sinceritatem adhibet. &c. "

10. Quintò peracta aquæ benedictione, fiebat ejusdem aspersio tam apud Cassinenses, quàm apud Cluniacenses, Cistercienses, Sangermanenses, aliosque communiter Ordinis nostri monachos, discrepantibus etiam hac in re solis Bursfeldensibus, & Casalinis, apud quos absoluta aquæ sanctificatione, Sacerdos cum ministris advenienti

congregationi sese adjungebat in choro, statim absque ullo intervallo Tertiam incepturus, quam sequebatur aspersio. Ita quippe illi in Or-
» dinario suo: [Benedictione quoque & pulsu, (scilicet quo fratres in cho-
» rum vocati sunt) pariter consummatis, jungatur conventui Sacerdos,
» & ministri, & stet Sacerdos immediatè post fratres capparos in choro
» suo.... Subdiaconus verò immediate sub Sacerdote stet, & Diaconus
» post fratres locum alteriùs chori observet; & ita omni tempore col-
» locentur quando intersunt horæ ante missam .... Finita autem hora
» & cantore inchoante antiphonam ad aspersionem &c. Idem fere ha-
» bent in suo ceremoniali c. 17. Casalini.

11. Sextò. In hac aquæ sanctificatæ aspersione majus altare circumeuntes primùm irrigabant; deinde viciniora etiam altaria; ut patet ex consuetudinibus Clun. Rituali Cassinensium, & ceremoniali Casalis Be-
» nedicti, in cujus capite 17. sic lego: [Post aspersionem summi altaris,
» eo ritu & cætera altaria quæ tantùm in cancello sunt aspergat, nec
» opus est ut ad alia divertat.] Singulare aliquid addunt Sangermanen-
» ses consuetudines: [Et Sacerdos irrigabit magnum altare & post altare
» B.Germani, & Sancta Sanctorum, & post circa Sacrarium.] Cistercienses
» & Bursfeldenses unum aspergebant majus altare ritu in lib. Usuum
c.55. » Cistercienfium his verbis descripto: [Cantore imponente antiphonam,
» sumat Sacerdos sparsorium, qui intingens in aqua, ascendat ad altare,
» inclinans ad gradum ipsius altaris: Deinde aspergat aquam ante ipsum
» altare, & incipiens à dextra parte, circumeat illud aspergendo quo
» usque perveniat in anteriorem partem; ubi inclinans aspergat Pres-
biterium hinc & inde;] & in Ordinario Bursfeldensium: [Sacerdos
c.42. » intincto sparsorio in aquam, accedat ad altare, ac ad illius gradus
» accepta venia, aspergat ipsum circa medium, in utrumque cornu, &
» postea circuiens altare per gyrum, aspergat similiter & presbiterium
» hinc & inde.

12. Septimò, Facta altarium aspersione, ipse consequenter conventus aspergebatur, idque duobus modis; vel Sacerdote ad chorum accedente, omnesque suis in locis stantes circumgyrando aspergente; vel choro ipsum ad Sacerdotem stantem ad gradus altaris accedente, & ab eo pertranseundo ante ipsum aspersionem aquæ recipiente. Primum observabant Cassinenses, Cluniacenses, Bursfeldenses & Casalini, posteriùs Cistercienses, Sangermanenses, & Cartusienses mona-
» chi: [Et exinde veniet ad gradum Sacerdos, (*ita habent Sanger-*
» *manenses consuetudines*) & transibit conventus per chorum juxta il-
» lum, & asperget eum Sacerdos de aqua benedicta, & præcedent illi
» qui sunt in albis, & pòst Prior, & alij unusquisque in ordine suo, &
» revertentur in sedibus suis;] & lib. Usuum Cistercienfium: [Sacer-
c. 55 » dos verò stans supra gradum Presbiterij aspergat priùs Abbatem, postea
» seipsum, deinde ministros, & cæteros accedentes à superiori parte cho-
» ri;] Fusiùs antiqua Cartusiensium Statuta: [Aquâ benedictâ, vadens

Sacerdos ad aſpergendum eam, tranſit per ſiniſtrum chorum, venienſ- 1. part
que ad gradum altaris inclinat; incipienſque antiphonam: *Aſperges* c. 43.
me, aſpergit ſemel ante faciem altaris, ſemel ad dexteram, ſemel ad ſi- n. 6.
niſtram partem; aſcenditque gradum à parte evangelij & altare circuit aſpergendo, venienſque ad gradum primò aſpergit Abbatem, ſi adſit, deinde Priorem, & hoſpites Religioſos, poſt modum monachos per ordinem, deinde Diaconum, ſi ſit indutus cuculla eccleſiaſtica, deinde illum qui aquam attulit, & ſeipſum. Redienſque Sacerdos per ſiniſtrum chorum aſpergit infirmum monachum ſi ſit ad oſtium eccleſiæ, poſtea Clericum, & Converſos, & hoſpites ſæculares.] Ex his poſtremis verbis patet infirmos monachos, fratres laicos, ſeu ut loquimur, Converſos, alioſque ſæculares viros etiam hoſpites, chorum non intraſſe, ut pote quos Sacerdos ad ipſum eccleſiæ ſeu chori oſtium aſpergeret; & certè quoad ſæculares hoſpites, hos expreſsis verbis ex-
cludunt Guigonis Statuta his verbis: [In chorum noſtrum hoſpites tan- c. 10.
tùm Religioſos introducimus;] idque omnino juxta veterum monachorum praxim, qui ſæculares viros ſuis ſacris non permittebant intereſſe, ut videre eſt in vit. S. Johannis Reomaenſis n. 10. ubi prædictus S. Johannes Agreſtium quemdam qui die Dominico ad moneſterium
venerat, [ut ab ore Johannis corpus conſecratum Chriſti mereretur in app
accipere,] ab eccleſia dimiſiſſe ſcribitur, dicens: [Non ideo hæc fa- ad ſæc
cimus, quod exſecrari velimus tuæ caritatis præſentiam, ſed ne videa- 1. Ben
mur SS. Patrum irrita præcepta facere, neve præſumamus regularem laxare cenſuram.] Burſfeldenſes etiam fratres laicos in choro non
admittebant, unde & in Ordinario [choro utroque expedito, *inquiunt*, c. 42.
declinet Sacerdos ad eccleſiam inferiorem, fratres laicos, familiam, & hoſpites illic aſpergendo.] Apud Ciſtercienſes verò non Sacerdos, ſed Secretarius aquam hoſpitibus, & familiæ portabat ex l. Uſuum loco
citato. Porro apud Caſalinos Sacerdos Abbati ſparſorium aqua bene- cærem.
dicta intinctum porrigebat, quod ille accipiens primò Sacerdotem aſ- Caſal.
pergebat, deinde ſeipſum, poſtea verò Sacerdos cunctos. c. 17.

13. Octavò impoſitam à Cantore vel Presbitero antiphonam chorus interim proſequebatur cum tribus pſalmi 50 verſiculis, & *Gloria* id tamen ſolis Caſſinenſibus, quod ſciam, peculiare fuit, aliis primo verſiculo contentis. [eaque finita antiphona *inquit liber Uſuum*
Ciſterc. Sacerdos intermittens aſperſionis officium, verſus ad altare c. 55.
dicat, collectam: *Exaudi nos* in loco quo ſtat. Et incepta Tertia, poſt *Gloria Patri* cæptam ſubſequatur aſperſionem. Quæ ſi fortè ad *Gloria* primi pſalmi nondum peracta fuerit, Presbiter ſtans in eodem loco uſque poſt *Gloria Patri* aſperſionem intermittat, qua peracta, redeat in locum ſuum, & ſedeat cum miniſtris.] Econtra verò apud Cluniacenſes, ſi finita antiphona necdum Hebdomadarius aſperſionem conſummaſſet, conventus expectabat, ſin autem Prior ipſe aſperſionem abſolviſſet, quàm chorus antiphonam; collectas ſub ſilentio dicebat,

reſpondentibus ſibi converſis.

14. Nonò peracta aquæ ſanctificatæ aſperſione, dictaque collecta, ordinabitur per clauſtri circuitum proceſſio. Proceſſionum Uſus apud monachos eſt antiquiſſimus, ut vidimus præcedenti capite ex S. Cæſario, duas ſolemnibus diebus ſtatuente proceſſiones in exteriori oratorio; unam poſt Matutinos, alteram poſt Veſperos; & patet ex Magiſtri Regula, quæ proceſsionis diebus feſtis in albis faciendæ meminit, cùm loquens de veſtimentis fratrum, inter alia hæc dicit: [Et habeant (c. 81.) ſingulas paraturas linoſtimas ſubtiliores, quas in diebus feſtis ſolum in proceſsionibus utantur.] Et clariùs de noſtris ex libello ſupplici monachorum Fuldenſ. in cujus c. 19. poſtulant [ut crucis gloriatio in ſingulis diebus Dominicis fiat ante Miſſam, fratribus omnibus circa vicina quæque loca monaſterij crucem ſequentibus, hymnos & antiphonas cantantibus, ſicut apud Majores noſtros uſus erat, in diebus Dominicis, Paſsionis, & Reſurrectionis Domini gloriam celebrari. Neque ſolùm monachi, ſed etiam ſanctimoniales diebus Dominicis proceſsiones agebant; ut patet ex vit. S. Cunegundis apud Boll. 3. Mart. n. 12. [Quadam die cùm ipſa cum conventu crucem (nam dies Dominicus erat) ſequitur, Abbatiſſa defuit &c.] Inchoato autem à Cantore ℟, vel antiphona; præeunte cruce, bini & bini per clauſtrum in cucullis procedebant; in his tamen monaſteriis, in quibus duo exiſtebant oratoria, primùm in eorum altero; deinde per clauſtri circuitum incedebant. Interim Sacerdos Hebdomadarius [uno converſo cum (l. 1. c. 10.) cruce ſiniſtro ejus lateri jugiter adhærente, & altero conſecratam aquam præferente, perluſtrat clauſtri officinas, *inquit Udalricus*, in ſingulis unam collectam benedictionalem dicendo; 1. Domum infirmorum: 2. Dormitorium: 3 Refectorium: 4 Coquinam regularem: 5. Cellarium] Idem videre eſt in M. S. conſ. S. Germani à Pratis, in quibus ipſa proceſsio incipit poſt dormitorij benedictionem. Solemniùs omnino Caſsinenſes, apud quos [alius Presbiter cum Acolitho induti lineis vadant per omnes officinas, ſpargendo aquam ſanctificatam; quos ſequatur Hebdomadarius cum Diacono, & Subdiacono, & Acolythis cum cruce, & incenſo.] De noſtris verò Germaniæ monaſteriis ita Einſidlenſes conſuet. n. 17 In proceſſione verò illa nihil aliud feratur niſi aqua benedicta, crux, miſſale ante Presbiterum, & ipſe Sacerdos in collo ſuo Philacterium cum ligno Domini gerat. Denique de primis diſcipulis S. Stephani Obazinenſis poſtea Abbatis in ejus vit. l. 1. n. 22. tom. 4. Miſc. Baluz. Diebus Dominicis tam ipſe quàm fratres lectionibus, & Miſſarum celebrationibus inſiſtebant agentes proceſsionem per clauſtrum & ſingulas officinas ſingulis benedictionibus perluſtrantes.

15. Apud Ciſtercienſes, & Burſfeldenſes, qui nullas diebus Dominicis proceſsiones celebrare conſueverant; incepta à Sacerdote in eccleſia aquæ luſtralis aſperſione, alter omnes clauſtri officinas eadem

aqua

aqua perluſtrabat;ut videre eſt in libro Uſuum Ciſtercienſium in quo ſic habetur : [Interim verò miniſter recipiat aquam in quolibet vaſe de urceolo, in quo eſt aqua benedicta, & habens ſparſorium aliud, clauſtrum aſpergat, & officinas, ſcilicet capitulum, auditorium, dormitorium, & dormitorij neceſſaria, calefactorium, refectorium, coquinam, cellarium. Rediens autem de officinis, ſi quid ſupereſt ei de ipſa aqua, infundat in receptaculum, quod eſt ad introitum eccleſiæ ad hoc deputatum;] & in Ordinario Burſfeldenſium : [Cantore inchoante antiphonam ad aſperſionem, accedens ad gradus presbiterij unus ex conventu Sacerdos, vel Diaconus ad hoc à Priore ordinatus, accipiat ex urceolo in quo eſt aqua benedicta, partem ejuſdem aquæ in vaſe alio, & habens ſparſorium aliud, & ſtolam, clauſtrum circumeat aſpergendo officinas ejus, ſcilicet capitulum, auditorium, dormitorium, & dormitorij neceſſaria, calefactorium, refectorium, coquinam, & cellarium. c.55.

16. De Cartuſianis etiam hæc habent antiqua eorum Statuta : [Aſperſione autem facta, aquam unus è fratribus accipit, & per omnes officinas, & per cimiterium ſpargit, poſtea in vas quod ad domum inferiorem portandum eſt, mittit; tandem poſt epiſtolam, eam reddit Procuratori.] (1. part c.43. n.7.) De Caſalinis verò M. S. ceremoniale : [Fratribus poſt proceſsionem chorum ingredientibus mox petita venia, Sacerdos & Clericus præcedentis hebdomadæ egrediantur chorum, & ſumpta ſtola cum aſperſorio, & aqua benedicta, eant ad officinas monaſterij aſpergendas; videlicet dormitorium, calefactorium, infirmitorium, coquinam, refectorium, cellarium, ut moris eſt; clauſtrum enim jam aſperſum eſt à Clerico] (c.17.) Scilicet tempore proceſsionis, quam præeunte clerico cum aqua benedicta Subdiacono cum cruce, Diacono, & Sacerdote, poſtea ſubſequente conventu per clauſtri circuitum faciebant. Iſthæc porro apud monachos officinarum peluſtratio eſt antiquiſsima, utpote quam videre eſt in antiquo Ordine in domo S. Benedicti ante Paſcha, quem ex pervetuſto codice ab annis ferè nongintis exarato edidit Mabilonius noſter, in quo ad Dominicam Reſurrectionis hæc leguntur : [Item Dominico die vadunt cum antiphona, & aqua ſancta per ſingulas manſiones.] (to. 4. anal.) In ipſa verò refectorij ſtatione dum Sacerdos orationem recitaret, omnibus in ſalariis benedictum & conſecratum ſal ponebatur ex conſuet. M.S. Cluniacenſis monaſterij; & S. Benigni Divionenſis infra referendis l. 5. c. 5.

17. Decimo unam duntaxat ad proceſsionem Dominicam ſtationem faciebant Caſsinenſes ad fores ſcilicet eccleſiæ, expectantes Sacerdotem officinas interim perluſtrantem, ut diceret orationem. Hæc ſtatio poſtea congruentiùs viſa in ipſa eccleſiæ navi eſſe facienda: Apud Cluniacenſes quatuor fiebant ſtationes, quibus à Paſcha ad Penteceſten quintam addebant : Conventus eum expectando, *inquit Udalricus*, facit primam ſtationem in eccleſia S. Mariæ, ubi & una collecta de ipſa tonali (l. 1. c. 10.)

» est pronunciatione dicenda : secunda ante dormitorium : tertia ante re-
» fectorium : quarta simul cum ipso in vestibulo ecclesiæ : quinta à Pas-
» cha usque ad Pentecostem ad sanctam Crucem ubi rursus mos est, ut
» de illa una collecta dicatur] sextam addebant nostri Divionenses S. Benigni nempe ad tumulum S.Martyris,cujus aram simul & sepulchrum Sacerdos incensabat. In Parisiensi S. Germani à Pratis monasterio tres fiebant stationes; in majori S. Mariæ capella, ubi Sacerdos irrigato altari, finito resp. ante gradum, ℣ & orationem de ea cantabat : 2. ante refectorium, dum Sacerdos illud ingressus orationem in eo diceret : 3. *In medio navis monasterij* idest ecclesiæ.

18. Undecimo completa oratione, vel finito ℟. in iis monasteriis, in quibus ad stationem navis non dicebatur; imponebatur antiphona, vel ℟. de Patronis loci seu monasterij, resonantibusque interim campanis, chorum omnes intrabant; ubi finita antiphona, vel ℟, humiliato super formas conventu, ex consuet. S. Germani, Sacerdos ante altare versus, orationem Dominicam, & collectam : *Viam sanctorum omnium* dicebat, statimque Tertiam incipiebat sine *Pater noster*, inquiunt consuetudines S. Germani à Pratis. Apud Casalinos antiphona ad ingressum chori erat de Beata Maria ad cujus prima verba omnes genu flectebant; postea surgentes, & antiphonam prosequentes, chorum ingressi ad ima se subsellia collocabant; versa ad altare facie donec Sacerdos astantibus sibi ministris, ℣ Kyrie eleison, orationem Dominicam & collectam : *Viam sanctorum omnium*, ad quam inclinabat conventus, consummasset, ex cerem. c. 17. De hac porro collecta, scilicet : *Viam sanctorum*, & altera quæ ante portam
l. 1. c. 10 ecclesiæ diceretur : *Domine Iesu Christe*, ita scribit Udalricus : *Nescio si apud Teutonicos ita sunt in usu*, de aliis verò non meminit, utpote quæ omnibus erant notæ.

19. Porro antequam capitulum istud absolvam, prætermittenda non videtur laudabilis monachorum S. Galli sæc. IX consuetudo, quæ sæculares viros, cujuscumque conditionis existerent, etiam Dominicis diebus festisque processionem sequentes, claustrum ingredi non permittebant, sine prævio duce & nisi monachica cuculla indutos, ut videre est apud EKKEHARDUM juniorem in vita NOTKERI Balbuli n. 21. & 22. apud Boll. 6. April.

CAPUT IV.

DE MISSA ET DE MAIORI PRIMUM.

§ I.

De Missa usque ad Evangelium.

1. Cum Sacrosanctum Missæ sacrificium multis jam ante sæculis apud monachos quotidie offeratur; quæretur fortè non nemo

quòd ſuperiori de ritibus quotidianis libro illud prætermittentes, in hunc, qui eſt de ritibus per hebdomadam contingentibus, de eo diſſerere diſtulerimus. Sed propoſiti noſtri ratio ea fuit, quòd licet nunc Miſſam quotidie celebrent monachi, non tamen ita conſueverant, in prima ſui inſtitutione; quo tempore Sabbatis tantùm Dominicíſque diebus hora diei tertia ſacræ communionis obtentu conveniebant, ut docet in primis Caſſianus, & nominatim de Pachomianis inſinuat Palladius. Clariùs tamen de Nibricenſibus de quibus [Solùm, inquit, Sabbato & Dominico congregantur in eccleſiis, & ſe invicem excipiunt. Ipſe S. P. Benedictus Reg. c. 48. ubi quotidiana diei exercitia temporaque diſponit, omnia aut labori, aut lectioni, aut pſalmis conſecrat ſpatia, nulla Miſſæ facta mentione, cujus dumtaxat meminit cùm de lectore menſæ præcipit, ut Dominico die poſt Miſſas & communionem ingrediatur ad legendum. In antiquo etiam Ordine converſationis monaſticæ in quo ſingillatim cuncta diei exercitia deſcribuntur, ne quidem unum verbum de Miſſa. Quin & ipſi Cartuſienſes monachi in ipſo Ordinis ſui naſcentis exordio Miſſas ſingulis diebus non faciebant, ut docet Petrus Bleſenſis ad Richardum Londonienſem Epiſcop. ſcribens his verbis: *Rarò ſacrificat Cartuſienſis Ordo*, & alibi ad Alexandrum monachum, qui hac de cauſa Ordinem deſerere volebat: [Hoc in Ordine Cartuſienſi cauſaris, & arguis, quòd ſingulis diebus Miſſas non faciunt, atque hujus religionis, aut potiùs ſuperſtitionis obtentu tuum machinaris egreſſum.] Immo quod de Nibricenſibus monachis affirmat Palladius in Lauſ. c. 7. apud eos fuiſſe octo Presbiteros, ex quibus unus dumtaxat, ſcilicet primus, quandiu viveret, Sacerdotis fungebatur officio; id de primis S. Brunonis diſcipulis non obſcurè innuit Guigo in vit. S. Hugonis Epiſc. n. 11. apud Boll. 1. Aprilis, ubi S. Brunonis ſocios recenſens, inter alios nominat Hugonem, quem cognominabant, inquit, Capellanum, eo quòd ſolus ex eis Sacerdotis fungeretur officio.

Caſſ. l. 3. c. 2. Lauſ. c. 38. ibid. c. 69. epiſt. 123. epiſt. 86.

2. Quandonam verò apud monachos invaluerit uſus & conſuetudo quotidie Miſſas ſolemniter decantandi, certò definire non poſſumus. Conſtat planè morem hunc apud eos eſſe antiquiſſimum, ut prorſus mirari ſubeat, quod de Cartuſianis hîc ſcribitur. Certè religioſiſſimi omnium Regulæ Benedictinæ obſervatores monachi Ciſtercienſes, ab ipſis Ordinis ſui primordiis Miſſas quotidie decantabant, ut patet ex libro Uſuum; licet ab iis tempore ſecationis, & meſſionis conventus nonnumquam abeſſet; quo caſu *minuti, & infirmi extra chorum, & de infirmitorio* ea præſtabant, quæ præſens conventus præſtitiſſet. Idem in aliis Ordinis monaſteriis ante Ciſtercienſes generaliter obſervatum fuiſſe colligitur tam ex Udalrico quàm ex M. S.S. conſuet. Cluniac. Germaniæ, & Benignianis, ex Lanfranci Statutis, & ex Concordia Dunſtani ſæculo x. edita. Ita in Prioratu S. Launomari de Magenciaco Miſſa ſingulis diebus ſolemniter cantabatur; ut diſcimus

l. Uſu. c. 84. in Con. Laun. Mag

n. 3. ex donatione Guillelmi Ducis Aquitaniæ ann. 1064. facta, in qua po-
extat ſtulat ut pro ſe *ad Miſſam quotidianam unam orationem caneret*. Sub finem
Sæc 4 ſæculi IX Frotarius Bituricenſis Epiſcopus Bellilocenſibus monachis
part.2. Orbaciacum villam concedit, ut annuatim cuſtodi eccleſiæ vini mo-
dij decem tribuerentur, unde ſacrificium *quotidie* Domino offerant;
ut videre eſt in vit. S. Rodulfi Epi. Bituric. n. 12. ſæc. 4. part.2. p.163.

ſpicil. 3. In Centulenſi S.Richarij monaſterio duæ quotidie Miſſæ ſolemnes
tom.4. decantabantur tempore S.Angilberti Abbatis, hoc eſt incunte ſæculo
IX, ut patet ex ejus charta ab Hariulfo relata in chron. Centul. l. 2.
c. 11. In editis etiam circa idem tempus capitulis monachorum
ad Augiam directorum ſex reperio [quotidie deputatos fratres, ſacram
c. 3. „ offerentes oblationem, incipientes ab Abbate, omnes per ordinem;]
„ & in conſuetudinibus S. Benedicti Abbatis Anianenſis decernitur ut
tom 4„ [poſt opus & Tertiam & *Miſſam* pleniter conveniatur ad lectionem.]
anal. „ Denique S.Guillelmus Dux Gellonenſis monaſterium anno 804 condidit
ſæc.4.„ in quo *perpes oblatio, juge ſacrificium* offerretur, ut ſcribit anonym. in ejus
vit. n.8. quod ego de quotidiano interpretor, maximè cùm Gellonenſe
cœnobium Anianenſi ſubjectum fuerit. Idem videre eſt in regula M.S. in-
certi authoris ex cujus cap. 2. à Paſcha ad Cal. Octobr. *poſt Tertiam Miſ-
ſarum ſolemnia celebranda ſunt*, & prædictis Cal. ad Paſcha *poſt Nonam*.

4. Sæculo octavo in Kitzingo monaſterio *virginibus Chriſti Miſſas
quotidie celebravit* earum Capellanus & fundator, ut ſcribit Ano-
apud. nymus in vit. S. Hadelogæ n. 5. & Ceolfridus Abbas in Anglia, qui
Boll. anno 716. apud Lingonas diem clauſit extremum, [primo mane Miſ-
2.Feb. ſam in eccleſia B. Dei genitricis ſemperque Virginis Mariæ, & in ec-
Beda „ cleſia Apoſtoli Petri pridie nonas Julias feria v, communicantibus qui
in vit.„ aderant,] cantaſſe legitur; ſi feria v. ergo non ſolùm Dominica.
S. Bened
Biſcop. 5. Tandem S. Bertilla quæ poſt medium ſæculum vij. Kalenſe San-
l.2 n17. ctimonialium regebat monaſterium [quotidie quoque pro ſalvatione
animarum fidelium, & recto ſtatu S. Eccleſiæ Dei, Domino hoſtias
ſæc.3 „ ſacras ſuos jubebat offerre Sacerdotes,] ut diſcimus ex Anonymo
part.1 „ in ejus vit. n. 6. & S. Serenicus in pago Oximenſi confeſſor qui medio
p.24. „ etiam ſæculo vij florebat, [humilitatis gratia Sacerdotalem gradum
ſuſcipere renuebat, ipſum quod acceperat Diaconatus officium *quo-*
in ejus„ *tidie* ſollicitus Deo exhibebat, *per ſingulos enim dies* ſacris altaribus,
vit.n.15 Sacerdotique miniſtrando adſtans, oblationes Deo pectore caſto,
ſæc.2 „ menteque devota offerre ſtudebat;] & ante hæc omnia in quadam
S. Euthymij Laura qui anno 405. in ſolitudinem ſeceſſit, *ſacra myſte-
ria quotidie peragebantur*, teſte Cyrillo Scytopol. in vit. S. Euthymij
tom.2. n. 45. Ex quibus omnibus patet quàm longo jam uſu receptum ſit
monum apud monachos, ut Miſſa quotidie ſolemniter decantetur: quonam
eccl. verò ritu cuncta peragerent jam inquirendum eſt.
Græc.

6. Omnium ad inſtar nobis hanc in rem eſſe debent Caſſinenſes
noſtri, quorum proinde ritus antiquos in celebratione Miſſarum ex

pervetusto Institutionis Oratorij rituali M. S. hîc ex integro referre operæ pretium existimamus, ostensuri postmodum, in quibus aliis consentiant & in quibus discrepent: Hi autem tales sunt

7. Tertia [finita Sacerdos cum ministris vadat induere se sacris ve-
stibus, & cùm inceperint Clerici in choro gloriam post introitum, “
procedant antecedente eum Diacono, & Subdiacono, cum libro Evan- “
gelij, & ante Subdiaconum Acolytho cum thimiamate, ante quem duo “
alij Acolythi procedant cum incensis luminaribus, & sic ordinatè exeant à “
secretario, & ut pervenerint ante altare, incipiat Sacerdos antiphonam: “
Introibo ad, cum psalmo: *Judica me Deus.* Deinde faciant confessio- “
nem, Diacono stante ad dextram Sacerdotis, & Subdiacono tenente “
librum Evangelij contra faciem ejus; ubi autem finierint confessio- “
nem, Subdiaconus apertum librum Sacerdoti præbeat osculandum, “
& statim dum inceperint in choro *Kyrie eleison*, Acolythi deponant “
candelas in pavimento. Diaconus verò finita confessione, accipiat thu- “
ribulum de manu Acolythi, & accedens osculetur altare, quem subse- “
quatur Sacerdos, & inclinatus secretè oret priùs, deinde surgat, & oscu- “
letur altare, & sic accepto thuribulo de manu Diaconi, facit incensum “
super altare, & reddat eidem Diacono porrigens ei osculum. Diaconus “
ergo faciat incensum circum altare, & revertens odorem præbeat Sacer- “
doti, redditoque thuribulo ipsi Acolitho, stet post Sacerdotem, & Subdia- “
conus retro post eum. Finientibus in choro *Kyrie*, si tempus fuerit, dicat “
Sacerdos: *Gloria in excelsis Deo.* Sciendum quod ab hac Dominica (*Ad-* “
ventus) usque in natali Domini, & à Septuagesima usque in cœna Domi- “
ni: *Gloria in excelsis Deo*, ad Missam non canent, exceptis festivitatibus “
S. Andreæ, & S. Thomæ, & Purificatione, & Annunciatione S. Ma- “
riæ, S. Scolasticæ, S. Benedicti. Præterea nec ministri induunt tunicas “
seu Dalmaticas; sed in nigris planetis ad Missam procedunt, exceptis “
festivitatibus SS. & Cœna Domini, & Sabbato sancto. Finita itaque *Gloria*, “
Sacerdos versus ad populum dicat: *Dominus vobiscum*, & orationem; “
qua dicta Subdiaconus versus contra altare legat epistolam, quam dum “
incipit, Sacerdos & Diaconus sedeant in sedilibus suis in dextra parte “
altaris, juxta quos & Subdiaconus post lectam epistolam sedeat. Deinde “
cantetur gradaale, & alleluia. Tunc surgat Diaconus, & inclinato “
capite, petat benedictionem à Sacerdote, & sic pergat ad altare, ac- “
cipiatque librum Evangelij ex eo, quem osculetur, partemque ejus “
in sinistro humero ponens, præcedentibus ante eum candelis, & in- “
censo, vadat legere Evangelium versus ad Septemtrionem, vel Me- “
ridiem; quod statim ut incipit, candelæ deponantur in pavimento, “
& stet ante eum Acolythus cum incenso usque dum finiatur; & tunc “
primùm præbeat odorem Diacono, & Diaconus osculato Evangelio “
recedat; quod Subdiaconus accipiens, præcedente eum Acolytho “
cum incenso præsentet osculandum Sacerdoti, deinde cæteris in cho- “
ro. Sed finito Evangelio extinguendæ sunt ipsæ duæ candelæ ab Aco- “

„ lythis in loco suo; & Sacerdos osculato Evangelio dicat: *Credo in unum*
„ *Deum*. Sciendum tamen est, quia hoc symbolum non in omni festo de-
„ bet cantari, nisi tantùm in diebus Dominicis, & in solemnitatibus
„ Domini, idest Nativitate, Epiphania, Ypopanti, Resurrectione, As-
„ censione, Pentecoste, Transfiguratione, S. Crucis, S. Angeli, & in fe-
„ stivitatibus S. Mariæ, & in natalibus Apostolorum, & solemnitate Om-
„ nium SS. & Dedicatione Ecclesiæ. Hoc ergo finito, vertat se Sacer-
„ dos ad populum dicens: *Dominus vobiscum: Oremus*. Deinde incipien-
„ tibus in choro offertorium, qui ministraturi sunt abluant manus.
„ Tunc Subdiaconus accipiat calicem cum vino, & corporali desuper
„ & patenam cum oblatis de manu Acolythi; veniatque ante altare,
„ ferens calicem in sinistra manu, & patenam in dextra. Tunc Diaco-
„ nus priùs accepto corporali, ornet altare in dextro latere, deinde ac-
„ cipiens patenam cum oblatis offerat Sacerdoti. Calicem verò ipse Dia-
„ conus ponat super altare, iterumque acceptam ampullam à Subdiacono
„ cum aqua fundat in calicem, faciens crucem, & operiat eum dimidia
„ parte ipsius sindonis. Ita tamen ordinandum est, ut calix, & oblatæ
„ juxta ponantur; calix in dextra parte, oblatæ in sinistra; & reddatur pa-
„ tena Subdiacono. Tunc Sacerdos suscepto thuribulo à Diacono facit
„ incensum super calicem, & oblatas, & reddat thuribulum Diacono,
„ cum quo Diaconus faciat incensum in circuitu altaris, & præbens in-
„ censum Sacerdoti reddat Acolytho, ipseque stet in loco suo post Sacerdo-
„ tem. Inter hæc Sacerdos inclinatus contra altare oret; Deinde surgens
„ osculetur altare; versusque ad populum petat pro se orari. Tunc Sub-
„ diaconus vadat post altare, & tenens patenam in manibus, stans erectus,
„ respiciat contra faciem Sacerdotis. Finita itaque secreta, & oratione Do-
„ minica revertatur Subdiaconus, & offerat patenam Diacono, & Diaconus
„ Sacerdoti; Sacerdos autem cum dixerit: *Per omnia sæcula sæculorum*,
„ rumpat oblatam in dextro latere super calicem, dicens: *Pax Domini*,
„ & sic dimittat eamdem particulam in calicem; postea dicat: *Agnus*
„ *Dei*, & osculato altari convertat se, & det pacem primùm Diacono,
„ deinde Subdiacono, & cæteris per ordinem, & communicent. Quo
„ finito dicit orationem ad complendum, & in fine Diaconus dicit: *Be-*
„ *nedicamus Domino*. Hoc tamen sciendum est, quòd in omnibus so-
„ lemnitatibus, vel SS. festivitatibus, & in omnibus per annum Domi-
„ nicis diebus, quando *Gloria in excelsis Deo* ad Missam canitur, debet
„ dicere in fine: *Ite missa est*, cæteris autem diebus sive Dominicis, sive
„ solemnitatibus non dicitur nisi *Benedicamus Domino*. Tunc demum re-
„ vertantur ad secretarium ordinatè ut venerant, cantantes hymnum
„ trium puerorum & *Laudate Dominum in sanctis ejus*. Ad Missam autem
„ ordo, qui superiùs scriptus est ad celebrandam Missam, observan-
„ dus est quandocunque festum celebratur cum xij lectionibus: In diebus
„ autem quotidianis incipientibus in choro introitum procedat Presbiter
„ à Secretario antecedentibus eum Diacono, & Subdiacono, & Aco-

lytho cum incenſo, lineis albis induti; & venientes ante altare, data “
confeſſione omnia ut ſupra peragant. Et hoc ſciendum eſt, quia omni “
tempore quando prima oratio dicitur ad Miſſam, liber poni debet in dex- “
tra parte altaris, & quando præparari debet altare, removeatur in ſi- “
niſtra; & poſt communionem reducatur in dextra, & ibi dicatur oratio “
ad complendum. Et hoc ſciendum eſt, quia quotieſcumque ad Miſſam “
ſymbolum canitur, exceptis præcipuis feſtivitatibus, duo Subdiaconi, “
& duo Acolythi ad Miſſam induantur; ut cum idem ſymbolum cani- “
tur, ſimul in utroque choro ab eiſdem incenſum fratribus, & oſcu- “
landum Evangelium præbeatur, ipſi etiam Subdiaconi poſtquam à “
Sacerdote pacem acceperint, eandem pacem in choro deferant, & oſ- “
culatis utriuſque chori primatibus, ad altare ſicut venerant redeunt, “
ſicque omnes fratres ſe invicem ac per ordinem oſculantur. In feſti- “
vitatibus tamen duabus per annum, ſcilicet Nativitat. & Reſurrect. “
omnes ſingillatim ad pacem à Sacerdote accipiendam ad altare acce- “
dimus, & ſic omnes per ordinem invicem oſculamur.

8. Hactenus Caſſinenſium in Miſſarum celebratione ritus ſatis fusè
proſecuti ſumus; nunc quæ ſit eorum cum aliis concordia, quæ diſcre-
pantia inveſtigare oportet. Volunt itaque in primis ut dicta Tertia,
Sacerdos cum miniſtris vadat induere ſe ſacris veſtibus, quæ ſcilicet
induendæ ſuperſunt; Tertiam enim, ut patet ex ſuperiori capite can-
tabat ſacris veſtibus indutus; ſed non omnibus; quod omnibus pri-
vatis diebus, maximè quibus bis reficiebant, præſtabat, ut conſtat l. 2. c. 30
ex Udalrico de Sacerdote Hebdomadario ita differente: [In privatis “
diebus quotiens bis comeditur, priuſquam ſignum pulſetur ad Tertiam, “
manus lavat ex more, ut oratione facta mox Sacerdotalibus induat “
ſe, & Tertiam imponat. Quà finitâ litania qua Miſſa prævenitur cum “
decantata fuerit uſque ad illum verſiculum: *Omnes ſancti*, exit de “
choro, ut caſula quoque veſtiatur, & cum proceſſione veniat ante “
altare: Si dies eſt talis, ut non niſi ſemel comedatur, veſtit ſe inter “
cantandum litaniam: Et ſi proceſsio agenda eſt ut in 4 & 6 Feria in “
Quadrageſima non ſe veſtit donec & ipſa jam facta fuerit. Eadem
fere habent Divionenſes S. Benigni conſ. c. 20. & liber Uſuum Ciſter- “ c. 53
cienſium: [In xij lectionibus Sacerdos induat ſe ad celebrandam “
Miſſam cum Diacono, & Subdiacono, quos adjuvent ad induen- “
dum præteritæ ſeptimanæ Hebdomadarij .... ad Tertiam ambo ma- “
neant in presbiterio cum Sacerdote, ubi eis & ſedere ad pſalmos “
liceat. Finita Tertia exeant, & unus miniſtrorum, qui adjuverunt eos ad “
induendum, pulſet ſignum & accendat duas candelas quæ ſolent ardere “
juxta altare, hinc & inde, & abſconſam cum lumine ſuper altare ſi ne- “
ceſſe fuerit, præparet: Alter verò deſerviat Sacerdoti in induenda ca- “
ſula. Poſtea infundat ei aquam in manibus: Diaconus verò ſumat ſtolam “
& aſpergat manus aqua data ſibi à Miniſtro, & Subdiaconus ſimiliter, “
quas tergant Sacerdos, & Diaconus ad terſorium ſibi deputatum, Sub- “

diaconus verò ad alterum.

9. Sacris acceptis veſtibus Caſsinenſes ad altare non accedebant,niſi
incepta in choro poſt introitum *Gloria*, quod obſervabant etiam Be-
nigniani, Sangermanenſes noſtri ex conſuetudinibus M.S. mox citan-
dis, & Ciſtercienſes ex libro Uſuum. Introitum autem vocamus an-
tiphonam illam, quam chorus cantat, & Sacerdos ut aſcendit ad
l. 1. „ altare legit cum verſu, & gloria; de qua Udalricus in antiquis Clu-
c. 8. „ niacenſis monaſterij conſuetudinibus: [In Dominicis diebus ad ma-
„ jorem Miſſam introitus poſt verſum dimidius ſolet recantari, poſt *Glo-*
c.106.„ *ria Patri*, totus;] & M.S. conſuetudines: [In diebus Dominicis,
„ & in minoribus feſtivitatibus, ad majorem Miſſam introitus poſt ver-
„ ſum dimidius recantatur: In mediocribus autem quæ vel in albis vel in
„ cappis ſunt, & in quinque præcipuis Dominicis, & in vigiliis quinque
„ præcipuarum feſtivitatum,totus recantatur,& in majoribus verò aliquan-
„ do verſus dicitur,& poſt ſingulos introitus totus repetetur,& ſemper poſt
„ gloria:[Et cæremoniale Caſalis Benedict. c.18. Qui quidem introitus bis
„ tantùm dicitur, præterquam in ſummis & duplicibus majoribus in
„ quibus triplicatur.]Rationem reddunt conſ.Grand.c.129.[In præcipuis
„ feſtivitatibus ter cantatur introitus, propter tres leges, ſcilicet na-
„ turalem, Moſaicam, & legem Evangelicam gratiæ, quia in unaquaque
Deus habet præcones ſuos, quod ſignificat ter repetitum officium.

10. Olim poſt introitum integer decantabatur pſalmus, ut docet
Menardus noſter in notis ad librum Sacramentorum S. Gregorij Papæ;
Quamvis Alcuinus in lib. de divinis off. c. de celebratione Miſſæ nul-
lam pſalmi aut verſiculi faciat mentionem, ſed antiphonæ immediatè
ſubjungat *Gloria*: [Primò, *inquit*, omnium dicitur antiphona ad introi-
tum....deinde imponitur *Gloria Patri, & Filio & Spiritui ſancto*...&
hoc, *ait*, ad nutum Diaconi ait Cantor, ſicut & *Kyrie eleiſon*,qui ad hoc
miniſterium admittitur,ut officium integrè peragi poſsit; quæ poſteriora
verba: *Et hoc ad nutum Diaconi ait Cantor*,explicant M. S. Germaniæ
conſ.n.18.ubi dicitur eſſe Diaconi *Gloria Patri*, nutu ſuo incipere à Præ-
centore, & Kyrie eleiſon, fortè quia totius introitum repeteret Cantor,
donec ſibi Diaconus innueret,aut Gloria,& Kyrie omitteret,ſi non ſigni-
ficaſſet. Porro introitus Miſſæ Cæleſtinum Papam authorem agnoſcunt
de div. idem Alcuinus & Amalarius [Officium Miſſæ, *inquit Alcuinus* addidit
offic. „ Cæleſtinus Papa, & conſtituit ut pſalmi CL. ante Sacrificium pſal-
c.quid„ lerentur antiphonatim ex omnibus, quod antea non fiebat, niſi tan-
ſigñent tùm Epiſtola Pauli recitabatur, & ſanctum Evangelium, & ſic Miſ-
veſti „ ſa celebrabatur. Quod nos ita intelligimus quia ex omnibus pſalmis
menta„ excerperet antiphonas, quæ pſallerentur in officio Miſſæ, nam antea
Amal.„ inchoabatur Miſſa à lectione, qui mos adhuc retinetur in vigilia Paſ-
l.3 de„ chæ & Pentecoſtes.
offic. „
c. 5. „

11. Incepta itaque *Gloria* in choro, Sacerdos cum miniſtris ad altare
procedebat hoc ordine: duo primum Acolythi cum luminibus, deinde

alter

alter Acolythus cum incenſo, poſtea Subdiaconus ferens Evangeliorum librum, cum Diacono, ac tandem ipſe Sacerdos. Eundem pene ordinem advertere licet in M. S. conſuetudinibus S. Germani à Pratis, in quibus ſic lego: Sic autem ibit Sacerdos ad altare: primò præ- “
cedet thuribulum, & poſt duo cerei, & Subdiaconus ferens textum “
& Diaconus ferens miſſale, & Sacerdos habens caſulam albam ni- “
mirum ſi tempus exigat & Diaconus & Subdiaconus ſuo modo, & “
non debent intrare ſecrarium donec cantetur *Gloria Patri.* “

12. Quis fuerit apud Cluniacenſes ordo procedendi ad altare habemus ex Udalrico, & conſuetudinibus eorum M. S. iiſdem nimirum qui apud Caſsinenſes; nam ex M. S. conſuet. c. 100. reliquos miniſtros ad altare procedentes præcedunt ſimul duo ferentes candelabra, tertius thuribulum; & ex Udalrico l. 2. c. 32. [Diaconus Sacerdotem “
præcedere ſolet ad altare.] Hoc unum Cluniacenſibus erat ſingulare, “
quod Subdiaconus librum Evangeliorum, Sacerdos verò *codicem miſſalem in brachio ſiniſtro* deferret, ex Udalrico l. 2. c. 30. & 31. quod tamen Abbate celebrante præſtabat Diaconus ex M.S. conſ. c. 34. Sed hoc agebant apud Ciſtercienſes Diaconus & Subdiaconus ante Tertiam teſtante
libro Uſuum Ciſt. his verbis: [Quibus indutis, Diaconus & Sudiaco- “ c.55
nus cum manipulis eant præparare altare, petentes veniam ad gra- “
dum altaris, & ponentes textum ſuper analogium, & miſſale ſuper “
altare in dextro cornu, in ſiniſtro verò ponant terſorium, &c.] In “
antiquis Germaniæ conſuetudinibus proceſsionis ad Miſſam ordo
committitur Diacono: [Diaconi eſt . . . proceſsionem ad introitum “ n.18.
ordinare, & incenſum ponere, *Gloria Patri* nutu ſuo incipere à præ- “
centore, & *Kyrie eleiſon*, Presbiterum quoque de ſacrario manu ad “
altare deducere;] cùm tamen apud alios præcederet. De Ciſtercien- “
ſibus autem ita liber Uſuum: [Pulſato ſigno à miniſtro exeant de “
veſtiario, & ordinentur ante altare, quod eſt in prima ſtatione, ha- “ c.53
bentes vultum ad ingreſſum chori, ita ut Subdiaconus prior ſit, & “
Diaconus poſterior, & Sacerdos noviſsimus, & ſic maneant uſque ad “
Gloria Patri; & cum inde ſe moverint, inclinent ante ipſum altare. “
Deinde ingredientes inclinent rurſus ad gradum Presbiterij, & ſic aſ- “
cendentes divertat Diaconus ad dextram, & Subdiaconus ad ſiniſtram, “
Sacerdos verò inter eos tranſeat ad altare, & dum tranſit inclinent “
ei.] Grandimontenſes verò ex Guillelmi Pelliccrij conſuetudinibus “ c.129
præſcriptum à Caſsinenſibus ſervabant ordinem. “

13. Ut autem ad altare pervenerat Sacerdos, habens Diaconum à dextris, Subdiaconum à ſiniſtris tenentem librum Evang. incipiebat antiphonam: *Introibo ad altare*; cum pſalmo: *Judica*; deinde confeſsionem. Hunc ritum quem etiam nunc religioſè obſervamus apud antiquos nobis reperire non licuit, nam licet ab oratione, & confeſsione Miſſam inciperent, non tamen ab antiphona pſalmoque prædictis. De Cluniacenſibus ita ſcribit Udalric. [Sacerdos ad altare

l. 2. c. 30. ,, accedens portat & ipſe codicem miſſalem in brachio ſiniſtro, quo
,, depoſito in dextrum cornu altaris, inclinat ad orationem maximè
,, Dominicam, vel ſi magis voluerit: *Domine ſancte &c*, oſculatur al-
,, tare, & textum Evangelij, dat locum Diacono, ut ſtare poſsit prope
,, dextrum cornu altaris, ipſe quoque ſtat prope ſiniſtrum, & inclinis
,, contra Diaconum ſimiliter inclinem, dicit confeſsionem cujus etiam
,, forma ita eſt præſcripta, ut nec ad Miſſam, nec ad horas quibus eſt
,, dicenda, verbis amplioribus dicatur quam hujuſmodi: *Confiteor Deo,*
,, *& omnibus ſanctis ejus, & vobis pater, quia peccavi in cogitatione, locu-*
,, *tione, & opere, mea culpa; precor vos orate pro me.* Reſp. *Miſerea-*
,, *tur veſtri omnipotens Deus, & dimittat vobis omnia peccata veſtra, liberet*
,, *vos ab omni malo, conſervet, & confirmet vos in omni opere bono, &*
,, *& perducat vos ad vitam æternam amen;*] De Ciſtercienſibus liber
,, Uſuum: [Tunc Sacerdos incurvus ante medium altaris faciat ora-
c. 53. ,, tionem, & Diaconus ſimiliter retro ipſum & Subdiaconus poſt Diaco-
,, num, qua completa erigant ſe. Deinde Sacerdos oſculato altari ſignet ſe.
,, Diaconus verò ſignans ſe inclinet, & pergat oſculari ſiniſtrum cornu al-
,, taris. Quo oſculato inclinet, & eat in dextram partem, ſtans ſub gradu
,, altaris paululum remotus à pariete, & Subdiaconus retro ipſum. Sacer-
,, dos autem deſcendens ſub gradu altaris, inclinet circa medium altaris
,, ad dicendam confeſsionem, Diacono exiſtente ad dextram, Sub-
,, diacono ad ſiniſtram, & dicant invicem confeſsionem Sacerdote
,, incipiente .... qua dicta erigant ſe, & ſic accedat Sacerdos ad librum
,, qui eſt ſuper dextrum cornu altaris. Quam confeſsionem ſi ea hora
,, complere non potuerint, dicant poſtea cum eis vacuum fuerit.]
,, M. S. conſuetudines S. Germani à Pratis: [Et venient coram altari
,, & dicet Sacerdos *Confiteor*, & ſicut ei placuerit faciet prout habue-
rit in conſuetudine.] quibus ex verbis colligitur has preces ſive ora-
tiones ad Sacerdotis libitum extitiſſe; Burſfeldenſes ſuas nobis ex-
c. 43. ,, ponunt in Ordinario ſuo, ubi ſic lego: [Venientes ante altare re-
,, verenter inclinent, diſpoſitiſque Diacono à dextris, & Subdiacono
,, à ſiniſtris, Sacerdos inter illos ſtans circa altaris medium ſupplici de-
,, votione legat verſus ſubſequentes, ſcilicet *Judica me Deus & diſcerne:*
,, *Quia tu es Deus fortitudo mea: Emitte lucem tuam: Et introibo ad altare*
,, *Dei: Confitemini Domino quoniam bonus: Dignare Domine die iſto;* tres
,, primos cum ſilentio ſolus, reliquos verò cum miniſtris. Deinde inclini
,, dicant invicem confeſsionem, Sacerdote incipiente ſub hac forma:
,, *Confiteor Deo, B. Mariæ, omnibus SS. & vobis fratres quia peccavi nimis*
,, *mea culpa per ſuperbiam, cogitatione, locutione, opere, & omiſſione;*
,, *precor vos orare pro me.* Et inter pronuntiandum hæc verba: *cogita-*
,, *tione, locutione, opere, & omiſſione*, tertiò pectus tundat, & continuò
,, miniſtri precando ſubjungant: *Miſereatur tui omnipotens Deus per*
,, *interceſſionem B. Mariæ, & omnium Sanctorum, & dimittat tibi omnia*
,, *peccata tua, & perducat ad vitam æternam;* Sacerdote reſpondente

Amen. ministri suam subsequantur confessionem modo prædicto. Quibus simili modo Sacerdos precatur subinferens : *Indulgentiam & remissionem omnium peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens, & misericors Dominus : Amen.* Confessione peracta erigant se ministri , ac etiam Sacerdos ; signansque se subjungat ex more. *Aufer à nobis Domine* .... qui accedens ad altare impresso signo crucis labio illius , ipsum osculatur , dicens : Tuam crucem adoramus Domine , tuam gloriosam &c. Deinde ad latus sinistrum etiam textum Evangelij illic apertum , sibi à Subdiacono exhibendum (si tale festum fuerit idest summum , majus aut minus in quo plenarius deferri solet) post hoc divertens ad dextrum cornu altaris , aperto missali dicet : *Adjutorium nostrum in nomine Domini* ; & ministris respondentibus : *Qui fecit cœlum & terram* mox incipiens legat introitum Missæ cum ministris. Incipientes autem & iterum repetentes introitum , Sacerdos signando se parum incurvus genua , & ad gloriam introitus modicè caput inclinet. Finito introitu eodem loco dicant : Kyrie eleison , Sacerdote incipiente & ministris respondentibus.

14. Denique de Casalinis nostris ita in eorum ceremoniali c.18. M. S. [Postquam Sacerdos & ministri ad Missam conventualem præparati ritu & ordine prætactis vestiarium ingressi fuerint , Diaconus & Subdiaconus sine tunicis , excepto in magnis solemnitatibus , Subdiacono tamen præeunte , simul exeant ad altare discooperiendum super quod Subdiaconus in dextro cornu ponat missale , Diaconus verò corporalia explicet , & super illa calicem , quem secum veniens cum pane detulit , nudatum reclinet. Clerico interim vinum & aquam deferente , & luminaria juxta ritum monasterij accendente ; quibus peractis simul redeant ad vestiarium , & ita moderentur omnia , ut antequam introitum repetat chorus , in vestiarium sese recipiant ; quo repetito , & antequam finiatur Sacerdos crucem ferens , complosis manibus unà cum ministris eodem ritu incedentibus ordinatè procedant è vestiario ad altare dicentes alternatim Sacerdos videlicet cum Diacono & Subdiacono psalmum : *Iudica me Deus & discerne.* &c. cum *Gloria Patri*, & *Sicut erat* ; & genua simul flectentes ad primum altaris gradum, Diacono ad dextram, Subdiacono verò ad sinistram, Sacerdote in medio eorum constitutis.... Tunc Sacerdos det crucem quam à Sacristia ad altare secum detulit, Diacono, & si sit Abbas, Subdiacono , quam super altare ponat;& antequam inclinent dicat Sacerdos, vel Abbas oculis in cœlum erectis: *Oremus actiones nostras* &c; qua finita, & non ante inclinent profundè simul omnes , moxque pariter se erigentes signet se Sacerdos dicendo: *In nomine Patris, ✠ & Filij, & Spiritus sancti, Amen.* Deinde : *Et introibo ad altare Dei*, & reliqua dicens *Confiteor* profundè cum ministris inclinet, non se erecturis donec & ipsi absolutionem à Sacerdote acceperint. Sacerdos tamen ministris *Confiteor* dicentibus , se erigens subjungat *Misereatur vestri O. D. & d. o. p. v. p. v. ad v. æ.* semper erectus Diaco-

„ nus, & Subdiaconus, miniſtri reſpondeant: *amen*, ad altare ſimul
„ accedentes ſicut ſunt ordinati dictis omnibus quæ prædicenda ſunt,
„ veluti in privata Miſſa tractavimus.vid.inf.c.6. Illud quoque ſimul reve-
„ renter oſculentur; tunc divertentes ad dextrum cornu altaris .... mi-
„ niſtri cum Sacerdote dicant introitum Miſſæ, Diacono ad dextram,
„ Subdiacono verò ad ſiniſtram conſtitutis.... *Kyrie eleiſon* ſimiliter cum
„ Sacerdote alternatim pronunciare debent.]

15. Poſt hæc præſcribitur in Rituali Caſſinenſium altaris per Sacerdotem incenſatio, in qua tria maximè notanda ſunt 1. quod Sacerdos reddens thuribulum Diacono, eidem oſculum porrigeret. 2. quod Diaconus accepto à Sacerdote thuribulo circum altare incenſum faceret. 3. quod poſt hæc Diaconus revertens odorem præberet Sacerdoti. De hac altaris incenſatione ita ſcribit Udalricus officium Diaconi apud Cluniacenſes referens: [Porrigit incenſum, quo impoſito, porrigit quo-
l. 2. „ que ipſum thuribulum, quod poſtea recipiens, ſi eſt dies ſolemnis in-
c. 32. „ cenſat altaria quæque proxima choro, & maximè ipſius altaris prin-
„ cipalis cornua poſteriora.] In M. S. verò conſuetudinibus Diaconus
„ thuribulum à Sacerdote [recipiens, ipſum Sacerdotem incenſat, &
c. 99. „ caſulam inter brachia trahit;] ex quibus etiam habemus quod die-
„ bus privatis uſque poſt offerendam incenſum non offeretur. Singulare aliquid addunt Sangermanenſes conſuetudines, ſcilicet quod conventus
„ etiam incenſaretur: [Et incenſato altari, *inquiunt*, Diaconus incenſabit
„ ſacrarium, & poſt ſervitor eccleſiæ conventum.] Servitores eccleſiæ vocabant Acolythos thuribulum & candelabra ad Miſſam aliaque divina officia deferentes, de quibus Udalric. l. 2. c. 33. & M.S. conſ. c. 100. Conſuet. S. Benigni c. 22. addunt: [In ſolemnitatibus quoque Sancto-
„ rum, in quorum honore altare aliquod de eccleſia dedicatum eſt, ubi
„ etiam tunc luminare tam in nocte quàm in die ardere debet, & in qua-
„ tuor diebus Paſchæ, & Pentecoſtes, tam illud ante quod luminare pro
„ aliqua feſtivitate arſerit, quàm illud de S. Maria, & illud de S. Be-
„ nigno, & illud de Crucifixo, incenſatur ad majorem Miſſam.

16. Interim incepto in choro *Kyrie* Acolythi candelas in pavimento deponere jubentur in Rituali Caſſin. hi apud Cluniacenſes & Benignianos ut pervenerant ad altare, unus ad dextram & alter ad ſiniſtram ſe collocabant; inceptoque etiam in choro Kyrie candelabra deponebant, eadem ad Evangelium reſumturi ex M. S. conſ. c. 100. Apud Caſalinos noſtros ceroferariorum uſus nullus extitit exceptis duplicibus majoribus, & maximis ſolemnitatibus in quibus ut habet eorum ceremoniale M. S. [ob reverentiam ſolemnitatis duo
c. 18. „ adhibebuntur qui Sacerdotem & miniſtros cum luminaribus ad altare
„ præcedentes, ad cornua altaris ſe collocabunt, candelabra ſua ſem-
„ per tenentes donec Sacerdos confeſſione peracta cum miniſtris ad al-
„ tare conſcendat; tunc retrocedentes candelabra ſua ſuper altaris gradum
„ ſicut in Veſperis & Laudibus ejuſdem ſolemnitatis collocare debent,

ea denuo resumturi cùm institerit hora Evangelij.

17. Finito in choro *Kyrie*, ad quod tam Bursfeldenses ex Ord. c. 49. quàm Casalini ex cerem. M. S. c.19. denudabant capita, Sacerdos imponebat hymnum: *Gloria in excelsis*, quem solus chorus prosequebatur; neq; enim Sacerdos olim solemniter celebrans hunc hymnum integrum dicebat, immo solis Episcopis illum cantare licebat non Presbiteris, nisi fortè in die Paschæ, ut patet ex lib. Sacramentorum S. Greg. Pap. qua de re queritur Berno Abbas Augiensis in libro quem de quibusdam rebus ad Missam spectantibus composuit: [Cur non liceat omni die Dominico, vel natalitiis Sanctorum Presbiteros illum hymnum (c. 2.) canere, quem nato in carne Domino Angeli cecinere dicentes *Gloria in excelsis Deo*, quod si concessum est illum cantare in Pascha secundum prætitulationem Missalis, non multo minus licitum puto in Nativitate Domini, quando primùm cœpit audiri ab hominibus in terris, qualiter ab Angelis canebatur in cœlis.] Porro apud Casalinos ministri unà cum Sacerdote Introitum, *Kyrie*, *Gloria in excelsis Deo, Credo, Sanctus*, & *Agnus Dei* dicebant ex eorum cerem. M. S. c.18. Cartusienses autem monachi Gloria canunt in cornu Epistolæ ex Ordinario c.25. non elevatis manibus ex antiquis Statutis 1. part. c. 43. Incipiente autem Sacerdote *Gloria in excelsis* chorus ad altare se convertebat, prosequente Cantore: *Et in terra pax*, vultum ut antea reducebat ex lib. Us. Cisterc. c.56. Ord. Bursf. c. 49. cerem. Casalin. c. 19. Inclinans ad verba: *Adoramus te: Suscipe deprecationem nostram*; & insuper apud Casalinos ad *Gratias agimus tibi*, quod etiam cum Bursfeldensibus observabant ad sanctissimum *Jesu* nomen tam initio quàm in fine prædicti hymni, ad cujus extrema verba: *Cum sancto Spiritu signent se*, inquit lib. Usuum Cist. *& convertantur ad altare.*

18. Porro Angelicum hymnum in Adventu, & à Septuagesima usque ad Pascha dicere usus non tulit, neque apud Cassinenses ex eorum Rituali neque apud Cluniacenses ex Udalr. l. 1. c. 8. & cons. M.S. neque apud Divionenses ex Benignianis cons. c.29. neque apud Cisterc. ex lib. Usuum c.63. sed neque apud alios. Immo neque in ipso Purificationis die si in Septuagesima accidisset olim dicebatur, ut patet ex Alcuino in l. de eccles. off. c. de Purificatione S. Mariæ; [Quod etiam, *ut scribit Micrologus*, numquam post meridiem legitur dicendum, nisi in cœna Domini ubi chrisma conficitur, & in Sabbatis Paschæ & Pentecostes. (l. de eccles. obs. c. 2.)

19. Quare autem istis temporibus omittatur vid. apud Amalar. l. 1. c. & l. 3. c.40. scilicet in Septuagesima, quia tempori tristitiæ non competit hymnus lætitiæ & in Adventu, quia tempus Veteris Testamenti significat; [Vidi, *inquit* tempore prisco Gloria in excelsis Deo prætermitti in diebus Adventus Domini, & in aliquibus locis dalmaticas; habet enim & istud aliquid rationis ad insinuandum tempus Veteris Testamenti, &c.

20. Finito *Gloria in excelsis Deo* Sacerdos ad populum conversus, dicebat *Dominus vobiscum*, & quidem apud Cartusianos in cornu episto-

læ, ex antiquis eorum Statutis 1. part. c. 43. & ex Ord. c. 25; ubi etiam
In Ord. observandum quod apud Bursfeldenses Diaconus etiam se cum Sacer-
c. 43. & dote convertebat, non tamen Subdiaconus; choro interim nudo ca-
49. pite, facie ad altare conversa ex eorum Ordinario, & caput humi-
c. 19. liter inclinante ex cerem. M. S. Casal, qui respondens *Et cum spiritu tuo*, signabat se, & ad altare convertebatur, reclinans se super misericordias, donec epistola inchoaretur, ut præscribit liber Usuum Cist.
c. 56.

21. Post hæc Sacerdos orationem sive collectam subjungebat dicens: *Oremus*, quam ad vocem [Flexis poplitibus modicè se humiliet,
inOrd., *inquiunt Bursfeldenses*, Similiter faciat repetendo: *Oremus* ante se-
c. 43. cundam collectam, necnon ad oremus in secretis & complendis.] Unicam verò collectam assignat Rituale Cassinensium, unicam lib. Sacramentorum S. Gregorij Papæ, unicam etiam Dominicis diebus Be-
l. 1. c. 8. nignianæ conf. c. 29. & Udalricus in antiquis consuet. monasterij Cluniac; plures verò privatis diebus, quas ibidem notat agens de
c. 6. majore Missa privatis diebus: [Prima collecta præmissa, *inquit*, hæ rite sequuntur: *Deus cujus dextra B. Petrum: Concede quæsumus omnipotens Deus ut intercessio nos: Quæsumus omnipotens Deus ut famuli: Omnipotens sempiterne Deus qui facis: Deus à quo: Omnipotens sempiterne Deus miserere famul.* Ab octavis Paschæ usque ad festum S. Michaelis: *A domo tua quæsumus.*] In M.S. consuet his omnibus præ-
c. 103. mittitur oratio: *Concede nos*, & orationi: *Deus à quo sancta desideria* subjungitur: *Prætende domine famulis & famulabus tuis*, ex quibus, ut dicit idem Udalricus, [quarta est pro Regibus aliisque Principibus, quinta pro Episcopis & Abbatibus nostris, sexta pro familiaribus nostris, septima pro Regibus Hispaniarum per vices;] M. S. verò conf. [quarum quinta est pro Regibus, ... sexta pro Episcopis & Abbatibus nostris, septima pro pace, octava pro nostris familiaribus. *Addit Udalricus*: Et aliæ collectæ si est caussa pro qua opus fuerit adjiciuntur, ut v. g. pro iter agentibus, pro infirmis, vel pro qualibet alia tribulatione superveniente.

22. Quod Cistercienses spectat, hos diebus Dominicis duas ad Missam
c. 32 collectas cantasse credimus ex his verbis libri Usuum: [Omnes Dominicales collectæ quæ binæ dicuntur &c.] quatuor verò privatis diebus certo affirmamus ex eodem libro, ubi hæc inter alia leguntur:
c. 38. [Privatis diebus non amplius quàm quatuor collectæ ad Missam in conventu dicantur, exceptis octavis Domini, & commemorationibus, octavisque Sanctorum, & illis quatuor diebus, qui sequuntur diem Circumcisionis, & feria 6 post octavas Ascensionis: aut si Abbas unam tantummodo collectam dicendam adjunxit; vel præsens defunctus fuerit: excipitur etiam tricenarium quod fit post generale Abbatum capitulum, cujus collecta idest: *Deus veniæ largitor* per omnes triginta dies exceptis solemnitatibus xij lect. tam ad Vesperas, quàm ad Laudes & ad Missas continuetur.] De Bursfeldensibus Cartu-

ſianiſque monachis vid. eorum Ordinarium, Bursfeldenſ. c. 51. Cartu-
ſienſium c. 26.

23. Dicta per Sacerdotem collecta, [Subdiaconus verſus contra "
altare legat epiſtolam, *inquit Rituale Caſſinenſium*; atque inchoans " l. 1.
lectionem, vel ea finita, ad utramque vicem facit ante & retro ibi- " c. 31.
dem ubi lecturus eſt,] ut ait Udalricus, ſive ut habent liber Uſuum "
Ciſter. c. 53. Ord. Bursfeldenſium cap. 43. Ceremon. Caſalinor. c. 18. "
[Inclinans priuſquam incipiat legere, & poſtquam legerit. "

24. Hanc tam apud Ciſtercienſes, quàm apud Bursfeldenſes, & Ca-
ſalinos, legebat ad gradus presbiterij ante medium altaris, & quidem
apud Caſalinos ſuper analogium ibidem ab Acolytho præparatum.
[Qui ſi fortè in ipſa epiſtola erraverit, *inquit, liber Uſuum loco cita-* "
to, perlecta epiſtola ſatisfaciat ibidem;] quod etiam præſcribunt "
Caſalini in ceremoniali M. S; immo ſi taliter erraverit, ut inde ſcan-
dalizetur chorus, etiam in choro poſt Miſſam. Apud Cartuſienſes
monachos abſente Subdiacono procurator legit Epiſtolam, [abſente " Ord.
procuratore unus ex Diaconibus; quod ſi unus tantùm ſit Diaconus, " Cart.
& nullus Subdiaconus, abſente procuratore ultimus in ordine Sacerdos " c. 40.
epiſtolam legit. "

25. Epiſtolam ſequebatur Graduale, ſive ut alij loquuntur Reſponſum;
deinde alleluia, quod apud Cluniacenſes, teſte Udalrico à duobus
in albis cantabatur Dominicis diebus; ita enim ille [de Miſſa ma- " l. 1.
jore in diebus Dominicis agens: Graduale à duobus albatis canta- " c. 8.
tur, ita ut verſu finito à principio repetatur; Item alleluia à duo- "
bus; [& M. S. conſuetudines: ℟ à duobus albatis canitur in Domi- " 26.
nicis, & in minoribus feſtis; quod ſi in cappis omnes ſunt, à tribus "
vel à quatuor ſecundùm quod Armario videtur, canitur; ita ut verſu fini- "
to, ſemper à principio repetatur. Item *alleluia*, à duobus, vel ſi in "
albis aut in cappis fiat ſolemnitas, à tribus, vel quatuor, ſeu à plu- "
ribus ſecundùm nutum Armarij. Idem habent Benignianæ conſ. c. 29.
& M. S. conſuetudines S. Germani à Pratis ad Dominicam primam Ad-
ventus: [℟ *Universi qui te* &c. ℣ *Vias tuas Domine*, quem duo mo- "
nachi cantabunt in albis; *alleluia*, quam duo presbiteri cantabunt "
in cappis ſimiliter.] Simpliciùs & fortè religioſiùs Ciſtercienſes no- "
ſtri, apud quos [in omnibus præcipuis feſtivitatibus ſicuti & cæteris " l. Uſ.
diebus *Reſponſoria*, *alleluia* cantantur communiter ab utroque choro.] " c. 56.
Idem obſervabant noſtri Caſalini, qui tamen in majoribus duplicibus
ita præſcribunt: [Reſponſorium inchoabitur à duobus fratribus cerem.
junioribus albis indutis, verſuſque ab eiſdem decantabitur; alleluia " M. S.
verò cum ℣ à duobus Cantoribus tantùm. " c. 28.

26. Interim inchoante Subdiacono Epiſtolam Rituale Caſſinenſium
preſcribit, ut [Sacerdos & Diaconus ſedeant in ſedilibus ſuis in dex- "
tra parte altaris, juxta quos & Subdiaconus poſt lectam epiſtolam "
ſedeat. Idem videre eſt apud Cluniacenſes, teſte Udalrico, qui de Sa- "

l. 1. » cerdote [ad epistolam, *inquit*, sedet usque dum ad Evangelium ve-
c. 30. » nitur ;] & de Diacono : [Cùm Sacerdos sederit ipse quoque sedet,
c 32. » priùs tamen Sacerdote innuente, nec sedet absque licentia ejus ;]
consentiunt Benign. consf. c 22. De Cistercienfibus in libro Usuum :
» [Interim Sacerdos usque ad Evangelium sedere, & in Missali le-
c 53. » gere potest, & Diaconus ad nutum ejus sedere, & in textu legere
» si voluerit.] De Bursfeldensibus in eorum Ordinario : [Subdiaconus
» descendat legere Epistolam, ... Sacerdos verò declinans ab altari
c. 43. » ad dextrum latus in medio sedilis illic pro se & ministris præparati
» se collocet.] De Cartusiensibus monachis in eorum item Ordin.
» [Finitis orationibus Sacerdos defert Missale clausum ad alterum
» cornu altaris ante medium ejus inclinando. ...Tum pergit ad cathe-
» dram cum simili inclinatione manus tenens simul insertas : Ubi re-
» cepta à Diacono mappula, libroque aperto, epistolam attentè audit,
» aut legit, cum responsorio, & alleluia, vel tractu.] Tria hîc ob-
» servanda esse existimo. Primum quod epistola olim à solo Subdiacono
legeretur, graduale & alleluia sive tractus in solo choro cantaretur,
non autem à Sacerdote quamvis ei sedenti prædicta legere apud Cister-
cienses & Cartusianos liceret. Secundum quod sedenti Sacerdoti assidere
Diacono non liceret, nisi jussisset ille ; immo nec ipsi etiam Sacerdoti
si præsens Abbas extitisset, ut patet ex M.S. consuetudinibus Germaniæ:
n 21. » [Presbiter vel Diaconus præsente Abbate non sedeant absque illius li-
» centia.] Tertium quod lecta epistola, Subdiaconus etiam cum Sacerdote
& Diacono resideret tempore responsorij & alleluia, quamvis apud Ci-
l. Us. » stercienses. [Perlecta Epistola Subdiaconus sedeat juxta Diaconum aut
c 53. » eat in chorum cantare cum aliis si necesse fuerit;] & apud Bursfeldenses
in ord. » [ministri, idest Diaconus & Subdiaconus expleto ministerio suo, socientur
c. 43 » conventui ad adjuvandum in cantu, si propter paucitatem fratrum, aut
» aliàs opportunum viderint ; alioquin considere poterunt Sacerdoti,
» Diaconus ad dextram, Subdiaconus ad sinistram.

§. 2.

De Missa ab Evangelio usque ad Canonem.

1. AD Evangelium, quod finito, in choro *Alleluia*, dicebatur à Diacono, sex precipuè observabant Cassinenses. 1. Surgens ante Diaconus inclinato capite benedictionem à Sacerdote postulabat. 2. Evangelium vel ad Septentrionem vel ad Meridiem pronunciabat. 3. Incipiente eo Evangelium Acolythi candelas in pavimento deponebant. 4. Finito Evangelio Acolythus incensi odorem præbebat Diacono. 5 Osculato postea per Diaconum Evangelio, Subdiaconus præcedente eum Acolytho cum incenso primùm Sacerdoti;

deinde

deinde cæteris de choro osculandum textum præsentabat. 6. Acolythi
finito Evangelio candelas suas suo in loco extinguebant. Hæc omnia
sigillatim observare placuit, ut faciliùs postea aliorum cum Cassinen-
sibus concordiam discordiamque demonstraremus.

2. Primum quod spectat, generalis & ubique recepta consuetudo
fuit, benedictionem ad Evangelij lectionem petendi, licet in modo &
forma non unus ubique usus fuerit. Hanc apud Cassinenses Diaco-
nus, uti observavimus, inclinato capite postulabat, quonam verò in
loco ibi non dicitur. Apud Cluniacenses, Benignianos, Bursfel-
denses, Casalinos in cornu altaris sinistro à Sacerdote in cornu al-
taris dextro stante; [Diacono lecturo *inquit Udalricus agens de Sa-* l. 2.
cerdote Hebdomadario, dat benedictionem hujusmodi: *Deus miserea-* c. 30.
tur vestri & benedicat: Ea vice stat prope dextrum cornu altaris, &
Diaconus prope sinistrum;] Ordinarium Bursfeldensium: [Ad si-
nistrum cornu altaris Diaconus textum Evangelij utraque manu ante c. 44.
pectus tenens, humiliet se versus Sacerdotem ad benedictionem,
quam submissa voce petat his verbis: *Domne jube benedicere*; & Sacer-
dos in dextro cornu stans eadem voce respondeat;] Et Casalinorum
M.S. ceremoniale postquam præscripsit, ut Diaconus ante medium
altaris genu-flexus præmittat orationem: *Munda cor meum* &c. (quod c. 18.
iis solis ex antiquioribus singulare quod sciam fuit) subjungit:
[Librum Evangeliorum clausum ante pectus utraque manu tenens,
ad sinistrum altaris cornu genibus flexis petat benedictionem à Pres-
bitero dicens: *Iube Domne benedicere*; & Sacerdos ad eum conversus
manibus junctis in dextro cornu altaris dicat, Dominus sit, &c.]
Apud Cistercienses Diaconus ab eo loco ubi Evangelium erat pro-
nunciaturus Benedictionem petebat, & quidem ab Abbate, non à Sa-
cerdote, nisi forte in ejus absentia: [Diaconus verò ponens textum l. Us.
super analogium, vertat se ad Abbatem, humiliter petens benedi- c. 53.
ctionem sub silentio dicens: *Domne jube benedicere*; sive ad Sacerdotem
si Abbas defuerit;] quod & præsente Abbate observabant Bursfeldenses:
[Quod si Missam cantat alius ab Abbate, *inquiunt in Ordinario*, & ille tamē c. 4.
primus fuerit in choro, antequam cantus finiatur tempestivè Diaconus
portans utraque manu textum descendat in chorum, & stans con-
tra Abbatem humiliato capite, ut moris est, ab eo benedictionem petat
& suscipiat.] Divionenses etiam S. Benigni ab Abbate, aut Episcopo
præsente benedictionem petebant ex cons. c. 20.

3. Benedictionis hujus forma hæc erat apud Cluniacenses: *Deus mise-* lib. Us.
reatur vestri & benedicat; apud Cistercienses: *Dominus sit in corde & in* c. 53.
ore tuo, ut dignè annunties Evangelium Christi; apud Bursfeldenses: In ord.
Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis ad dignè annunciandum Evan- c. 44.
gelium pacis, dando signum Crucis; apud Cartusianos: *Dominus sit in* In ord.
corde tuo, & in labiis tuis, ut rectè nobis pronuncies Evangelium pacis, c. 26.
apud Casalinos denique: *Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis, ut*

cer. M. *dignè, & competenter annuncies sanctum Evangelium pacis. In nomine*
s.c.18. *Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* ministrum signando, & respondeat Diaconus: *Amen.*

4. De benedictione incensi, quæ aliquibus in locis ante Diaconi Evangelium cantaturi benedictionem, in aliis postea fiebat, nullum quidem verbum in Rituali Cassinensium; sed neque apud Udalricum, neque in libro Usuum Cisterciensium. Cluniacensium tamen ritus M. S. consuetudinibus ita nobis repræsentant c. 34. [Sacerdos antequam benedictionem det, si dies festus est, ponit incensum in thuribulum, Converso tenente ipsum thuribulum, & Diacono acerram: quo accepto de manu Diaconi osculantis ei manum (sic semper quando ei aliquid ad Missarum solemnia dat) facit super textum tantummodo crucis signum cum ipso thuribulo; Diaconus autem accepta benedictione, accipit textum & ante pectus portans pergit ad analogium; Subdiaconus verò, si dies festus est, præcedens portat pulvillum, & ponit super analogium. Conversus pulvillum cum analogio incensat cum uno tantùm signo crucis, ac Diaconus textum desuper ponit, & Evangelium inchoat.] Idem habent Benignianæ cons. c. 20. M. S. verò Sancti Germani Pratensis ita: [Versus finem alleluia, faciet signum ille qui tenet chorum, & surgent de sedibus suis servitores ecclesiæ, & ibunt; & accipiet unus thuribulum & incensum, & porriget Diacono ad benedicendum; & Diaconus porriget Presbitero, & Sacerdos debet incensare corpus Domini, & altare; & Diaconus accipiet benedictionem à Sacerdote in sinistro altaris cornu dicens: Domne jube benedicere, & dicet Sacerdos: Dominus sit in corde tuo.] Apud Casalinos singulari ut credo ritu benedicebatur incensum ad Evangelium, quem ritum ita
c 18. describunt in ceremoniali M. S. [Diacono incipiente: *Dominus vobiscum*, vel ante, Subdiaconus ipse super gradum altaris in dextro cornu genua flectens, utraque manu teneat acerram sive vas incensi à Sacerdote benedictionem postulans, atque dicens: *Benedic Pater*; Presbiter verò benedicendo dicat: Ab illo benedicaris, in cujus honore cremaberis, *In nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Amen* respondeat minister sive Diaconus. Quo benedicto mox imponat ipse Subdiaconus cum cocleari in thuribulum à clerico præsentatum cum eo crucem faciendo.] Apud Cartusianos [Cum impositurus est Sacerdos
Ord. Cart. c.26. incensum thuribulo quod solis diebus capituli adoletur; imponendo nihil dicit.] Denique de hac incensi benedictione pauca hæc præscribunt consuetudines Germaniæ n. 21. [Ad Evangelium si placuerit incensum ponat Abbas super ignem.

5. Secundò Evangelium ad Septentrionem vel Meridiem legebant Cassinenses; ad analogium Cistercienses, Bursfeldenses, & Casalini; ad Aquilam verò Sangermanenses: [Et veniet Diaconus cum sociis suis, *inquiunt M S. cons.* videlicet Subdiacono, & thuribulo, & duobus cereis ad Aquilam, & inclinabit conventum.] Diacono autem incipiente

Evangelium tam ipſe, quàm Sacerdos ac conventus *a* ſignabat ſe, & quidem ad hæc verba: *Initium*, vel *Sequentia ſancti Evangelij*, fronti, ori, & pectori crucis ſignum imprimentes; & ad reſp. *Gloria tibi Domine*, versùs altare ſe humiliantes ex Ord. Burſf. c. 44. & cerem. M.S. Caſal. c. 18. Apud Ciſtercienſes verò Diaconus dicens: *Initium*, vel *Sequentia ſancti Evangelij* ſignabat ſe, reliqui autem ad *Gloria tibi Domine* ex lib. Uſ. c. 53. Apud Benignianos, dum dicit Diaconus: *Sequentia ſancti Evangelij*, ſingulas cruces cum pollice & in fronte & in pectore ſibi facit, cùm reſpondetur: *Gloria tibi Domine* unam ante faciem ſuam cum digitis, inquiunt in conſ. c. 20. & ita proſequebatur Lectionem; Acolytho interim continuò thurificante ex Ordinario Bursfeldenſ. c. 44. Apud Caſalinos tamen dicto per Diaconum, *Sequentia ſancti Evangelij*, mox ſine mora offerebat illi Subdiaconus thuribulum, quo ſtans Evangeliorum librum tribus quatuorve revolutionibus incenſabat, redditoque Subdiacono thuribulo, & ab eo Clerico, Evangelium proſequebatur.

6. Perlecto autem Evangelio, *inſit liber Vſuum Ciſtercienſium*, [ſi fortè erraverit Diaconus in ipſo, vertat ſe ad Orientem ſatisfaciens eo modo quo Subdiaconus.] Similiter Caſalini in ceremoniali M. S. [Quod ſi contingat Diaconum errare inter legendum Evangelium, more Subdiaconi per omnia ſatisfaciat. c. 53.

7. Tertiò quod incipiente Evangelium Diacono, Acolythi apud Caſſinenſes candelas ad terram deponere jubentur, ſolis, quod ſciam, Caſſinenſibus ſingulare extitit. Idem & de præbendo poſt Evangelium Diacono odore incenſi ſentiendum eſſe exiſtimo; quin ex M.S. conſuet. Germ. n. 18. ad ipſum pertinebat Diaconum [thuribulum offerre poſt Evangelium Presbitero, & per tria altaria deferre; deinde ſolũ modo Abbati.] De extinguendis verò tunc Acolythorum cereis hanc rationem reddit ritus antiquus celebrandi Miſſam à Menardo editus in appendice ad lib. Sacrament. S. Greg. Papæ p 275. [Evangelio lecto candelabra extinguantur, immolatione enim veri agni, typici ceſſavit immolatio, & cætera myſteria quæ in lege continebantur, & Prophetis per candelabra deſignatis.] Fortè quibuſdam in locis viguerit uſus cereos ad initium tantùm Miſſæ, & ad Evangelium accendendi, id ſaltem ſuſpicari licet de Bursfeldenſibus, quorum in Ordinario hæc lego: [Priuſquam finiatur cantus ante Evangelium, Sacerdos & miniſtri ſurgentes ordinent, præparentque ſe ad officij ſequentia proſequenda; miſſali & textu Evangelij in pulpitis ſeu locis ſuis collocatis, *accenſis cereis*, præparatoque thuribulo.] Quibus ex verbis patet aliquos ad Evangelium cereos accenſos fuiſſe, an acolythorum? certè nullibi repirere licuit.

a Huius rei videre eſt exemplum ſæculo 9. in l. Mir. S Bertæ n. 1. Sæcul. 3. part. 1. p. 454. *Poſtquam autem Diaconus S. Evangelij initium incepit, præfatus Salomon manum ad ſe ſignandum elevavit, &c.*

8. Quod verò tandem obſervavimus apud Caſſinenſes de textu Sacerdoti reliquiſque de choro ad oſculandum præbendo, hoc communi conſuetudine noſtris in monaſteriis ubique receptum fuiſſe conſtat. De Cluniacenſibus tacet equidem Udalricus, ſed ex M. S. conſuetudini- conſ. M. S. c. 96. bus res eſt manifeſta: [Prius tamen quàm Sacerdos procedat ad offerendam oſculatur textum in privatis diebus ad majorem Miſſam à miniſtro, & ad minorem quotiens cappa non eſt in choro à Converſo ſibi delatum. Qui textus, poſtquam Sacerdos oſculatus fuerit, ſemper debet deferri illi qui primus offert, vel qui ſolus facit offerendam: In Dominicis autem, & feſtis diebus, & ad alias matutinas Miſſas, in quibus ille qui tenet chorum cappa induitur, Subdiaconi eſt ferre textum, priùs Sacerdoti, deinde illi qui facit offerendam, deinde Archichoro, deinde per dextrum chorum, inde ſiniſtrum, deinde his qui ſunt in minore choro, & poſtea his qui ſtant ad formas in dextro, ad ultimum & ipſis his qui ſtant & in ſiniſtro, & ſemper de utroque choro; poſt alios qui in eadem ſunt parte infantes oſculantur. Qui dum per chorum tranſit omnes altiùs inclinant illi, & ſi alicui tale quid contigerit, ſignum ſibi cum manu facit, ut eat in antea, & inclinat. Quo completo ad Presbiterum reddit, Converſo ipſum textum reddit, qui ante armariolum prædictum tenet, ut hi qui ſunt extra chorum illuc venientes oſculari poſſint, & ſic tandem ipſum textum ſuper altare ponit.] Quibus in verbis nonnulla ſunt obſervanda 1. quod in Miſſis quotidianis ſolus Sacerdos cum eo qui offerendam eſſet facturus textum oſcularetur, non quidem à Subdiacono, ſed à miniſtro vel Converſo ſibi præſentatum. 2. Quod Dominicis ac feſtis omnibus etiam in choro adſiſtentibus à Subdiacono oſculandus præberetur. 3. quod nocturnam illuſionem his diebus paſſis Evangelium oſculari non liceret; hos enim notant hæc verba: ***Si alicui tale quid contigerit.*** 4. quod ipſis & extra chorum exiſtentibus licet ab alio quàm Subdiacono Evangelij textus oſculandus præberetur.

9. De Pariſienſibus noſtris S. Germani à Pratis M. S. conſuetudines [A Diacono perlecto Evangelio, Subdiaconus accipiet Evangelium, & portabit Sacerdoti ad oſculandum, & tunc accipiet textum argenteum, & portabit in choro, & dabit oſculari primò Priori, & ſi Abbas fuerit, ad Miſſam Diaconus dabit Evangelium oſculari ei, & poſt dabit Subdiaconus oſculari textum illi qui tenet chorum, poſtea antiquioribus à parte chori Domini Abbatis uſque ad novitios ultimos, poſt hæc incipiet à parte chori Prioris à ſenioribus uſque ad noviſſimos, & poſtea ponet textum ſuper altare;] & de Burſfeldenſibus in eorum Ordinario: [Evangelio finito, & oſculato c. 44. per Diaconum textu ipſum Subdiaconus accipiat, & oſculandum exhibeat Sacerdoti, ac deinde accedens inferius ante ſtallum Abbatis, ſi primus fuerit, eidem Evangelium exhibiturus, à quo cum reverenti geniculatione oſculetur. Quod ſi feſtum præcipuum fuerit, ideſt ſum-

inum majus, vel minus, oſculum præbeatur cum textu gemmato, interiùs Sacerdoti, exteriùs verò cæteris per ordinem fratribus in choro, Subdiacono eumdem utraque manu circumferente ſuper cuſſinum, aut pectus.] Apud Ciſtercienſes verò ex lib. Uſuum c. 53. Cartuſianos ex Ordin. c. 19. & ex antiq. Stat. part. 1. c. 43. & Caſalinos ex ceremoniali M. S. c. 18. ſolus Sacerdos, & poſt eum Diaconus textum Evangelij oſculabatur, quem tamen præſenti Epiſcopo priùs offerebant Cartuſienſes & Caſalini. Neque verò abſque obſervatione prætereundum eſt, quod in Rituali Caſſinenſium ſub finem legitur: [Et hoc ſciendum eſt, quia quotieſcũque ad Miſſam ſymbolum canitur, exceptis præcipuis feſtivitatibus, duo Subdiaconi & duo Acolythi ad Miſſam induantur, ut cùm idem ſymbolum canitur, ſimul in utroque choro ab eiſdem incenſum fratribus, & oſculandum Evangelium præbeatur;] & tamen priùs dixerat: [Diaconus oſculato Evangelio recedat, quod Subdiaconus accipiens, præcedente cum Acolytho cum incenſo præſentet oſculandum Sacerdoti, deinde cæteris de choro.] quæ quomodo conciliari debeant aliorum relinquimus judicio, hoc unum obſervandum, quod in utroque textu Acolythus cum incenſo Subdiaconum textum oſculandum offerentem præcedit; quod etiam præſcribitur in antiquo ritu celebrandi Miſſam, quem ex codice Prioratus Salicoſani Ord. Canonic. S. Auguſt. edidit Menardus. Apud Divionenſes S. Benigni miniſtrorum altaris erat textum oſculandum præbere, cùm id muneris non obiret Subdiaconus, ex conſ. S. Benig. c. 25. in app. ad lib. ſacr. S. Greg. p. 175.

10. Poſt hæc Sacerdos oſculato Evangelio dicebat: ***Credo in unum Deum***; quod diebus Dominicis, aliiſque Domini noſtri Jeſu Chriſti, B. Mariæ, Apoſtolorum, S. Michaelis, Omnium Sanctorum, Dedicationiſque eccleſiæ ſolemnitatibus tantùm canebant Caſſinenſes. Eadem fere habent ſed pro majori tantùm Miſſa Lanfranci Statuta in quorum capite primo §. 11. hæc habentur: [In omnibus Dominicis diebus, & in prima die Dominicæ Nativitatis ad majorem Miſſam tantùm, & in die Dominicæ Circumciſionis, & Epiphania, & in prima die Paſchalis ſolemnitatis, & in die Aſcenſionis, & in prima die Pentecoſtes, & in feſtivitate Omnium Sanctorum & in Dedicatione Eccleſiæ, & in omnibus feſtivitatibus B. Mariæ, & in die Paſſionis Apoſtolorum Petri & Pauli, & in cæteris feſtivitatibus aliorum Apoſtolorum dicatur ad majorem Miſſam ***Credo in unum Deum***: nam ad matutinalem Miſſam in conventu numquam dicitur.] De Apoſtolis tamen extat Pet. Vener. Stat. 57. [Ut in feſtivit. xij. Apoſtolorum ***Credo in unum Deum*** ad Miſſam majorem dicatur, ſive ad alias, quaſlibet Miſſas quæ extra conventum cantantur. Cauſſa hujus inſtituti fuit, aliarum eccleſiarum & pene omnium rationabilis mos, quem ab antiquis Patribus inſtitutum retinent.] De Ciſtercienſibus ita liber Uſuum: [In die Natalis Circumciſionis c. 65. & Epiphaniæ Domini: In die Paſchæ, Aſcenſionis, & Pentecoſtes, & omnibus diebus Dominicis, & ad omnes Miſſas niſi ſint pro

" Defunctis, *Credo in unum Deum* dicatur. Porro in Inventione, & Exal-
" tatione sanctæ Crucis, & in solemnitate S. Coronæ, & in omnibus
" solemnitatibus S. Mariæ, & in omnibus solemnitatibus Apostolorum,
" & Evangelistarum, in festivitate omnium Sanctorum, & Dedicatione
" ecclesiæ tantùm ad propriam Missam ipsius solemnitatis dicatur.]
" M. S. consuetudines S. Germani à Pratis symbolum tantùm cantandum notant in festivitatibus Domini, B. Mariæ, SS. Apostolorum, Omnium Sanctorum, Dedicationis ecclesiæ, SS. Vincentij, & Germani, omnibusque Dominicis diebus. Bursfeldenses in Natali Domini, & per ejus octavam ad Missas de ipso festo, in Circumcisione, Epiphania, in die
Ord. Paschæ & per totam octavam, in die Ascensionis Domini, in die
c. 45. & per totam oct. Pentecostes, in festo Corporis Christi, & omnibus Dominicis & quidem ad omnes Missas nisi pro defunctis. Porro in festis Inventionis & Exaltationis S. Crucis, B. Mariæ, S. Apostolorum, Conversionis & Commemorationis S. Pauli, in octavis Corporis Christi, Epiphaniæ, Ascensionis, Visitationis, Assumptionis, & Nativitatis B. Mariæ, necnon Apostolorum Petri & Pauli, sed non infra octavas, insuper in festo omnium Sanctorum, Dedicationis ecclesiæ tantùm ad propriam Missam ipsius solemnitatis symbolum dicebant.

11. Notandum verò quod de symbolo scribit Berno Augiensis
c. 2. Abbas in libello de quibusdam rebus ad Missam spectanibus, quod nempe ad sua usque tempora in ecclesia Romana non cantaretur ad
" Missam; ejus verba hæc sunt: [Nam si ideo, ut sæpe dictum, illum
" Angelicum hymnum probibemur in festivis diebus cantare, eo quod
" Romanorum Presbiteri non solent eum canere, possumus simili modo
" post Evangelium symbolum reticere, quod Romani usque ad hæc
" tempora divæ memoriæ Henrici Imperatoris nullo modo cecinerunt;
" sed ab eodem interrogati, cur ita agerent, me coram assistente audivi
" eos hujusmodi responsum reddere; videlicet quod Romana Ecclesia non
" fuisset aliquando ulla hæreseos fæce infecta, sed secundùm S. Petri
" doctrinam in soliditate Catholicæ fidei permanere inconcussa, & ideo
" magis his necessarium esse illud symbolum sæpius cantando frequentare,
" qui aliquando ulla hæresi potuerunt maculari. At Dominus Imperator
" non ante desiit, quàm omnium consensu id Domino Benedicto Apo-
" stolico persuasit, ut ad publicam Missam illud decantarent; Sed utrum
" hanc consuetudinem servent adhuc, affirmare non possumus, quia
" certum non tenemus.

12. Porro non legimus Sacerdotem olim vel ministros ad symbolum vel hymnum Angelicum sedisse ad Missam, ut nunc moris est; immo quod hymnum angelicum spectat Ordo Romanus expresse dicit: [Se-
" dere autem non oportet Pontificem antequam dicant amen post pri-
" mam orationem,] & de symbolo liber Usuum Cistercienfium: [Sacer-
c. 53. " dos dum *Credo in unum Deum* dicitur à conventu, stet in eodem loco,
" donec illo cantato dicat: *Dominus vobiscum.*] Quod verò conventum

adtinet, ad verba: *Et homo factus eſt*, genuflectebat, & ad *Adoratur* inclinabat tam apud Ciſterc. ex l. Uſ. c. 56. quàm apud Burſf. ex Ord. c.49. & Caſalinos ex ceremon. M. S. c 19.

13. Poſtea Sacerdos ſalutato conventu, lotiſque manibus, interim dum chorus offertorium decantaret panem & vinum, ſacrificij materiam offerebat; quonam verò ritu, ita habemus in Caſsinenſium Rituali: [Hoc ergo finito, vertat ſe Sacerdos ad populum dicens: *Dominus vobiſcum: Oremus* Deinde incipientibus in choro offertorium, qui miniſtraturi ſunt abluant manus; tunc Subdiaconus accipiat calicem, cum vino, & corporali deſuper, & patenam cum oblatis de manu Acolythi, veniatque ante altare ferens calicem in ſiniſtra manu, & patenam in dextra; tunc Diaconus, priùs accepto corporali, ornet altare in dextro latere; deinde accipiens patenam cum oblatis, offerat Sacerdoti. Calicem verò ipſe Diaconus ponat ſuper altare; iterumque acceptam ampullam à Subdiacono cum aqua fundat in calicem faciens crucem, & operiat cum dimidia parte ipſius ſindonis. Ita tamen ordinandum eſt, ut calix, & oblatæ juxta ponantur; calix in dextra parte, oblatæ in ſiniſtra, & reddatur patena Subdiacono.] Hic nulla fit mentio offerendæ qua unus olim, vel plures de choro, immo etiam omnes panem & vinum in Miſſa conſecrandum ad Sacerdotem accedentes offerebant, cujus ritus meminiſſe videntur capitula monachorum ad Augiam directorum n. 3. [Sunt equidem ſex per brevem deputati fratres ſacram offerentes oblationem, incipientes ab Abbate, omnes per ordinem, ſicut & nos aliquando fecimus;] Et Concordia S.Dunſtani: [Deinde Miſſam matutinalem celebrent, ad quam ſecunda feria dexter offerat chorus, ſiniſter ad principalem Miſſam tertia rurſum feria ſiniſter offerat ad matutinalē, dexter ad principalem, ſicque alternati in eo hebdomadam percurrent;] & M.S. conſuetudines Germaniæ n. 21. [Quando xij lectiones faciunt, Abbas tantummodo offerat ad generalem Miſſam vel pro eo aliquis Priorum; privatis autem diebus ſi pro defunctis cantaverint omnes, nulluſque omittat ſine conſcientia Prioris. Ad generalem vero Miſſam ſecunda feria ſiniſter chorus, tertia dexter & ſic vicibus ſibi ſuccedant uſque ad ſabbatum. Domnus etiam Abbas quotiens ei viſum fuerit, idipſum agat . . . . oblationem quoque tempore ſuo nullus prætermittere audeat abſque permiſſu Prioris;] Et Udalricus pluribus in locis, ſed maximè in l.3.c.12. ubi ritum hunc deſcribit his verbis: [In privatis diebus ad Miſſam matutinalem, quia cuncti offerunt, curat Hebdomadarius Apocriſiarij ſive theſaurarij adjutor ut inter calices mediocres ad hoc ſolum factos, & inter ampullas cum vino habeat quinque, & totidem patenas cum hoſtiis, quas ordinatim ponit forinſecus prope chorum ſuper tabulam deſuper coopertam, & panno intrinſecus amictā, ut inde fratres eas accipiant cum offertoriis oblaturi ad majorem Miſſam, quia non offertur niſi ab uno choro, tres tantùm calices ſeu ampullæ præparantur, & Hebdomadarius ſtat in choro ſiniſtro tenens in manu auream

in app. ad ſæc. 4. Ben. p.1.p. 778. c.1.

„ patenam, & ampliorem hoſtiis refertam, quas cum aureo cochleari offe-
„ rentibus diſtribuit ſigillatim ;] & lib 1. c.8. Ad majorem Miſſam Do-
„ minica [Niſi unus offert, ſed quinque ſimul hoſtias, ut qui volue-
„ rint poſsint communicare ;] & cap. 9. ad Miſſam matutinalem Dominicæ ſolus Prior offert unam tantùm hoſtiam. Ad recipiendas autem offerentium oblationes, paululùm ab altari procedebat Sacerdos cum
„ miniſtrorum aliquo, hoc eſt Subdiacono ex Udalrico l. 2. c. 30. [Subdia-
„ conus, *inquit*, calicem retinens & patenam, comitatur Sacerdotem
„ præcedentem aliquantulum contra fratres, ut à ſingulis offeratur
„ vel puero.] ut diſcimus ex M.S. conſuetudinibus Cluniac. [Ad majo-
„ rem Miſſam de calice in his diebus, & corporali unus interim mini-
„ ſtrorum ſervit ; ad minorem unus infantum, qui & cum Sacerdote ad
„ offerendam procedit calicem & patenam cum linteolo jugiter tenens,
„ ut in altero vinum, in altero hoſtiæ oblatæ ponantur. Si quis autem eſt
„ Sacerdos vel Levita de his qui offerunt, vinum ipſe infundit in cali-
„ cem cæteri omnes cujuſcumque ſint ordinis tam vinum quàm hoſtias
„ offerant Sacerdoti.] Hoc in textu obſervandum eſt quod pueri manu nuda calicem non tangebant, ſed involuta tantùm linteo.

14. Porro cùm nullum hoc de ritu verbum extet in Rituali Caſsinenſium, nullum in antiquo ritu celebrandi Miſſam Maurilio Rotomagenſi Archiepiſcopo inſcripto, quem ex codice M. S. Prioratus Salicoſani apud Velocaſſes Ordinis Sancti Auguſtini Canonicorum edidit Menardus noſter, nullum in libro Uſuum Ciſtercienſium, nullum in Ordinario Bursfeldenſium, aliiſque recentioribus, ſignum eſt jam tunc ex illis temporibus abire in diſſuetudinem cœpiſſe, quamvis in Pariſienſi S. Germani Monaſterio ad finem uſque ſæculi decimi quarti perſeveraverit, ut patet ex conſuetudinibus M. S. quas Guillelmus Epiſcopi Abbas ejuſdem monaſterij anno 1395. conſcripſit, ubi dicitur quod Subdiaconus poſt Evangelium textum præbebit oſ-
„ culandum, [Et poſtea ponet textum ſuper altare, & accipiet ca-
„ licem cum offertorio, & veniet ad ſuſcipiendam oblationem, unus
„ de Prioribus ordinis debet facere oblationem, & debent poni ibi
„ hoſtiæ ad conſecrandum.] Fluxerat apud noſtros hic ritus ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine, qua fideles quique in Miſſa communicaturi panem & vinum Sacerdoti offerebant, manum ejus dextram offerendo oſculantes, ut diſcimus ex conſuet. M. S. Guillelmi primi Abbatis Grandimontenſis c. 129. quo de argumento vid. Menardum in notis ad librum Sacramentorum S. Greg. Papæ pag. 371. & Mabillonium in Præfatione ad ſæc. 3. Benedict. part. 1. pag. 40. obſervat. 7. certè ſæculo adhuc decimo oblatio vini in Sacrificio fiebat à Laicis ex Tranſl. S. Glodeſindis, n 41. ſæc. 4. part. 1. p. 446. & ex vit. B. Mathildis Reginæ n.23.
[Mos quippe fuerat S. Dominæ quotidie Sacerdoti ad Miſſam præſentare
apud „ oblationem panis & vini pro ſalute & utilitate totius Sanctæ Eccleſiæ.]
Boll. 14. Mart. „ Sed revertamur ad Caſſinenſium ritus.

15. Ante

15. Ante omnia præſcribunt, ut qui miniſtraturi ſunt abluant manus. Apud Cluniacenſes Subdiaconus interim dum Evangelium cantaretur manus ſuas lavabat, Diaconus dum oblatio fieret, Sacerdos verò poſtea, ut diſcimus tum ex Udalrico, tum ex M. S. conſuetud.
Quòd Subdiaconus anticiparet manus lavare, hanc rationem reddit " l. 2.
Udalricus: nimirum [ut ipſe ad miniſterium calicis ſit paratus,] quem " c. 30.
nempe ad recipiendas oblationes cum patena tenebat. Quonam verò
ritu Diaconus, Sacerdoſque manus abluerent, habemus ex M. S. Con-
ſuet. [Diacono aqua cum manutergio apportatur, & à duobus " c. 96.
Converſis qui de manutergio ſerviunt brachium utrumque oſculatur; "
ſimiliter poſtea fit Sacerdoti, qui lavatis manibus accedit ad altare.] "
Apud Ciſtercienſes econtra primus Sacerdos [aquâ ſibi à Subdiacono lib. Uſ.
de ampullâ datâ & in pelvi ad hoc præparata, recepta digitos ablue- " c. 53.
bat, tergebatque *ad linteum ad hoc deputatum*, ſed poſt factam ſuper
oblata thurificationem,] interim verò dum Sacerdos ſecreta ſub ſilentio "
diceret [miniſter ille qui thuribulum obtulerat, *Sacerdoti*, deferebat "
Diacono & Subdiacono aquam ad lavandum manus ſuas.] Apud Burs- " Ord.
feldenſes ſolus Sacerdos binos utriuſque manus digitos abluebat, ſed " Burſf.
poſt thurificationem, interque lavandum dicebat: *Lavabo inter innocentes* " c. 44.
manus meas & circumdabo altare tuum Domine: Veni ſancte Spiritus &c.
uſque: *congregaſti*. Idem pene erat ritus Caſalinorum. Sed apud Car-
tuſienſes cùm dicitur ſymbolum, [dicto: *Et homo factus eſt*, Sacerdos " Ord.
manus abluit dicens verſum: *Lavabo inter innocentes manus*, cum uno Cartuſ.
aut duobus ſequentibus, aquam infundente Diacono; cum verò non " c. 16.
dicitur *Credo*, lecto offertorio, inclinans ad altaris medium, pergit ad " n. 18.
cornu Epiſtolæ, ubi primùm manus lavat, & corporale ſuſcipit; Dia- " & 20.
conus verò quoties tractaturus eſt calicem aut corporale, toties digitos " ibid.
lavare debet, niſi lotio hujuſmodi jam præceſſerit, quin etiam ſunt la- " c. 29.
vandæ poſt rerum conſecratarum tractationem quando finis imponitur.

16. Tunc Subdiaconus, *inquit Ritus Caſſinenſium*, accipiat calicem
cum vino, & corporali deſuper, & patenam cum oblatis de manu Acoli- "
thi. Hic calix cum corporali &c. conſervari ſolebat in armariolo altari "
proximo, quale erat illud quod deſcribit Udalric. his verbis. [Propter hoc "
ipſum factum eſt armariolum unum ante faciem majoris altaris optimè " l. 2.
compaginatum, & intrinſecus pannis veſtitum, in quo nihil aliud re- " c. 30.
conditur præter illa utenſilia quæ neceſſaria ſunt ad Miſſarum ſolemnia "
dumtaxat in conventu generaliter agendarum; præcipue duo calices au- "
rei, cum patenis diverſæ quantitatis; & duo corporalia. unum duplum "
ſicut omnia corporalia ſolent eſſe ad privatas Miſſas, alterum ſimplum. "
Minor calix cum duplo corporali ad matutinalem Miſſam, major cum "
ſimplo ad majorem; nam & unum ſimplum ſemper jacet in ſiniſtro "
cornu altaris, ut à Prioribus noſtris accepi, propter hoc, ut ad ma- "
num poſſit eſſe contra periculum ignis, contra quod ſi fortè contige- "
rit creditur à multis quia multum valeat expanſum. Item ibi eſt pa- "

„ tena mediocris, & argentea, & aurea ſcutella, habens operculum „ ejuſdem metalli fabrili opere colligatum, ibi ampullæ ad ſubminiſtra- „ tionem vini, & aquæ; nam & in am ulla vinum ante conſecratio- „ nem ſolet offerri. Ibi urceus argenteus cum appenditio ſuo ad manuum „ ablutionem, ibi linteola plura, ſine quibus ſingula ſacrata vaſa nec „ levantur, nec quoquam portantur. Ipſum autem armariolum habet in „ medio tabulatum, ut quæque ſacratiora ſunt ſurſum, cætera deor- „ ſum. Ad initium Miſſarum reſeratur à majore cuſtode eccleſiæ, vel ejus „ ſuffraganeo, qui eſt hebdomadarius; panno totum deſuper operitur, „ qui & patenam ibi ponit ſimul cum corporali; calicem verò cum lin- „ teolo in longum extento tenens, & deſuper operiens portat ad am- „ phoram aquæ, quæ de ſtanno ſemper eſt in eccleſia, & in loco com- „ petenti, ut omnes ibi calices laventur, quorum uſus eſt ad privatas „ Miſſas. Ibi quoque tunc hebdomadarius apportatum calicem diligenter „ lavat aqua bis infuſa, & ſi non eſt Sacerdos vel Levita, quærit „ ad hoc Vicarium alterius ordinis,ut in quarta feria & Sabbato manu in- „ teriùs miſſa bene quoque infundo ipſe calix confricetur, ne fortè ali- „ quantulum fœtiſcat, propter vini crebram infuſionem,ergo lavatus re- „ portatur & ponitur ſuper armariolum.] Hunc locum licet valde pro- lixum cui ſimile legitur in Benignianis conſ. c. 21. ex integro referre libuit, tum quia nonnullos ritus continet quos prætermittere par non erat, tum ut majorum noſtrorum exemplo diſcamus quanta cum reverentia res ſacras contingere conſervareque debeamus. Extat etiam nunc in Regali S. Dionyſij prope Pariſios monaſterio hujuſ- modi armariolum à latere ſummi altaris poſitum, hunc ad uſum de- ſtinatum, in quo vaſa ſacra ad majorem Miſſam inſervientia ſumma cum religione ſervantur; viſunturque etiam in multis aliis monaſte- riis, licet nunc alios ad uſus deſtinata. Hæc obiter dicta ſint.

17. Apud Cluniacenſes Subdiaconus calicem priùs patenamque acci- piebat,nimirum dum cantaretur Evangelium, teſtante Udalrico loco ci- „ tato: [Subdiaconus, *inquit*, anticipat lavare manus, ut ipſe ad miniſte- „ rium calicis ſit paratus, quem interim dum Evangelium legitur, ac- „ cipiens ſimul cum corporali, & patena, experitur ſi quid aquæ in „ illo remanſit inter lavandum.] Similiter apud Benignianos,ſed apud Ciſtercienſes, Burſfeldenſes, Caſalinos, adhuc priùs: nimirum apud

c. 53. „ Ciſtercienſes ante Tertiam: [Diaconus & Subdiaconus cum mani- „ pulis, *inquit liber Uſuum*, eant præparare altare petentes veniam ad „ gradum altaris, & ponentes textum ſuper analogium, & Miſſale ſuper „ altare in dextro cornu. In ſiniſtro verò ponant terſorium ſub palla, cui „ benedicta ſuperponitur. Quatuor enim pallæ abſque ſudario ſuper altare „ poni debent. Poſtea præparent miniſterium quod eſt juxta altare, in „ quo miniſtratur, ponentes calicem deſuper cum corporali, & offerto- „ rio,& ſedes in quibus ſedent Sacerdos,& ipſi miniſtri, & piſcinam. . . . .] „ Facta verò confeſſione, [Diaconus ſi ſpatium habuerit antequam Sa-

cerdos dicat *Dominus vobiscum*, ponat corporale super altare, & liniens calicem intus aqua, ministret panem super patenam, & vinum in calice, Subdiacono ei ministrante &c.] Similiter & Bursfeldenses: [Diaconus si spatium habuerit antequam Sacerdos dicat: *Dominus vobiscum*: sin autem post finem collectarum extendat super altare corporale in longum, non tamen explicet ne pulveribus maculetur, ministrans panem super patenam,& vinum in calice.] Apud Casalinos verò choro Missæ introitum canente, Diaconus & Subdiaconus exibant, ad altare discooperiendum,super quod Subdiaconus in dextro cornu Missale ponebat, Diaconus vero corporalia explicabat, & super ea calicem, quem secum veniens cum pane detulerat, nudatum reclinabat, Clerico interim vinum & aquam deferente, & luminaria juxta ritum monasterij accendente. Propiùs ad Cassinensium nostrorum ritus monachi Cartusienses, apud quos cantato symbolo *Et homo factus est*, lotisque manibus, Diaconus [mox capsam corporalis apertam profert Sacerdoti, ut ipse sumens corporale, sic idem super lapidem altaris consecratum expandit, ut aliqua sit distantia utrimque tam inter frontem altaris, quam illius tabulam, & corporale;] si verò non cantetur symbolum, lecto Offertorio, lotisque manibus, [corporale suscipit si hæc jam ante non egerit: deinceps calicem accipit à Diacono osculante manum ejus.

Ord. c. 43. Cerem. M. S. c. 18. Ord. lin. Cartus. c. 26.

18. Allatis per Subdiaconum calice, patena cum oblatis, & corporali; [Tunc, *subjungit Rituale Cassin.* Diaconus priùs accepto corporali, ornet altare in dextro latere. Deinde accipiens patenam cum oblatis offerat Sacerdoti; calicem verò ipse Diaconus accipiens ponat super altare. Iterumque acceptam ampullam à Subdiacono cum aqua, fundat in calicem faciens crucem, & operiat eum dimidia parte ipsius sindonis. Ita tamen ordinandum est, ut calix & oblatæ juxta ponantur, calix in dextra parte, oblatæ in sinistra.] Hîc multa sunt observanda. Primò quod Diaconus corporale non in ipso altaris medio explicabat, sed in dextra ejus parte: Accepto corporali ornet altare in dextro latere; è contra apud Cistercienses in medio: [Diaconus autem, *inquit liber Usuum*, displicet corporale, habens tres plicatus in latum, & quatuor in longum, medium latitudinis ponens in medio altaris.] Similiter & Bursfeldenses in Ordinario c. 44. Apud Cluniacenses & Benignianos singulari omnino ritu corporale explicabatur, quem ita describit Udalricus: Diaconus [utrumque corporale vel quod in altari semper jacet, vel quod Subdiaconus apportavit, accipiens expandit; pollicem tamen & indicem utriusque manus combinatos diligenter constringit, ne vel ipsa corporalia cum eis tangat cum quibus hostias habebit in proximo tangere, & tractare;] quod lotis manibus præstabat dum Sacerdos oblationes reciperet.

c. 53. l. 2. c. 30.

19. Secundò Diaconus oblata Sacerdoti patena cum pane, calicem super altare ponebat; haud dubium ut una utriusque simul oblatio

fieret, non ſeparata, ut nunc uſus obtinet, quod patet ex libro Uſuum
c.53. „ Ciſtercienſium: Diaconus [ſtatim poſt *oremus*, opertis manibus de
„ offertorio, tenens ſiniſtra manu pedem calicis, dextra patenam offerat
„ Sacerdoti ſimul utramque manum ejus ſemel oſculans: Sacerdos *ſimul*
„ *utrumque aſſumens* deponat juxta corporale ad dextram partem, relin-
„ quens ea Diacono præparanda, & poſtea trahat ſe ad ſiniſtrum cor-
„ nu altaris, ibidem conſiſtens donec recipiat thuribulum ad thurifi-
„ candum calicem; Ex M.S. Conſuetudin. Guillelmi primi Abbatis Gran-
„ dim. c. 129. [Poſt offerendam dictam Sacerdos accipit calicem cum pa-
„ ne, vino & aqua mixta, & offert in medio altaris;] Ex Ordinario Burs-
c.44. „ feldenſium: [Poſtquam Sacerdos offertorium dixerit, ipſe Diaconus
„ ad dextram ejus ſtans, tenenſque ſiniſtra manu pedem calicis, dextra
„ autem patenam, parum elevatas ſuper altari, offerat Sacerdoti dicens
„ ſubmiſſa voce: *Immola Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota*
„ *tua*, quod in Miſsi ſoli Abbati adſcriptis fieri conſuevit; Sacerdos
„ verò elevatis manibus dicens: *Veni inviſibilis ſanctificator ſpes æterne*
„ *Deus*, *Bene✝dic*, facit deſuper crucis ſignaculum; complosiſque ma-
„ nibus dicendo: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi*,
„ & continuò ſubjungens, *Calicem ſalutaris accipiam*, ipſam oblationem
„ de manibus Diaconi ſuſcipiat, tenenſque eam parum elevatam ante
„ pectus, hanc tota devotione proſequitur orationem: *Suſcipe ſancta Tri-*
„ *nitas hanc oblationem*, ut dum in illa, ſeu aliunde, quolibet loco *Ieſus*
„ vel *Maria* dixerit, reverentiam faciat modicè incurvando genua:
„ Finita autem oratione, cum dicit *In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti*,
„ facta cruce cum calice, ipſum ſuper corporale deponat in ſecundo pli-
„ catu anterioris & ſiniſtræ, dextræque partis, & panem ante calicem.]
c.15. „ ex Ceremoniali M.S. Caſalis Benedicti: [Abſoluto offertorio, cum
„ dextra manu removeat parvum corporale, quod eſt ſupra calicem,
„ & continuo calicem cum patena & oblata accipiens, honeſtè ante
„ pectus teneat elevatum, oculiſque ſurſum erectis, ac reverenter toto
„ corpore paululum inclinatus, & contra altare modicè appodiatus dicat
„ hanc orationem: *Grata ſit tibi Domine Deus hæc oblatio, quam tibi offe-*
„ *rimus pro noſtris delictis & eccleſia tua ſancta catholica, amen*,] Quod etiam
patet ex Ordinario Cartuſienſium c. 26. n. 20. Et tamen olim ſaltem in aliquibus eccleſiis tam panis quàm vini, ſua utriuſque erat ſpecialis ac ſingularis oblatio; ut videre eſt in antiquo Ordine celebrandi Miſſam, quem ex codice Tilliano edidit Menardus noſter in Appendice ad librum Sacramentorum S. Gregorij Papæ p. 269. In eo enim diſtinctæ & diverſæ preces leguntur, ad oblationem primum oblatarum, deinde calicis.

20. Tertio non legimus in prædicto Caſsinenſium Rituali Diaconum infudiſſe vinum in calicem, ſed tantùm Subdiaconum patenam cum oblata, & calicem cum vino obtuliſſe Diacono, Diaconum verò Sacerdoti, quod ſignum eſt jam antè vinum in calicem infuſum fuiſſe,

& fortè ante Missam; quod apud Cistercienses, & Bursfeldenses præstabat ipse Diaconus statim post confessionem, ut supra vidimus; Apud Casalinos ante evangelium immediatè, Cartusiani verò vinum in calicem fundunt priusquam Missa incipiatur. Alius apud Cluniacenses usus omnino vigebat: Nimirum unus saltem ex præcipuis choro adsistentibus panem vinumque in Missa consecrandum offerebat, ut supra vidimus; qui, si Sacerdos aut Levita extitisset, vinum ipse in calicem sibi à Subdiacono tenente exhibitum infundebat, alioquin ipse Sacerdos; quo ex vino tantùm reservabatur, quantum consecrationi sufficeret; reliquum verò alium in calicem transfundebatur à Subdiacono: [Consummata autem oblatione, *inquit Udalricus*, ... Subdiaconus portat hostias ad Diaconum secus altare stantem, & se operientem, ut de omnibus tres quas voluerit eligat ad consecrandum; propter quod dimissa patena cum hostiis super altare, vinum quod oblatum est funditur ab ipso quoque Subdiacono in alterum calicem, tantumque relinquit quod sufficit ad consecrationem.

21. Quartò Diaconus ex Cassinensium Rituali aquam in calicem non miscebat nisi post oblatum Sacerdoti calicem. Hunc ritum videre est in supra citato antiquo ordine Missam celebrandi Codicis Tilliani, in quo post orationem, quam Episcopus calicem offerens dicebat, alia subjungitur oratio *ad miscendum vinum cum aqua: Deus qui humanæ substantiæ &c.* Apud Cistercienses & Bursfeldenses vino in calice infuso, statim miscebatur aqua; neque à Diacono aut Subdiacono, verùm ab ipso Sacerdote aut Abbate. [Et notandum, *inquit liber Usuum*, quia sive c. 53. Diaconus sive Subdiaconus sit qui ministrat, priùs vinum infundat: Deinde ampullam cum aqua Sacerdoti tradat, *quando eum viderit magis expeditum*, & Sacerdos aquam in calicem fundat, deinde posita patena super calicem, cooperiat eam de offertorio;] Et Ordinarium Bursfeldensium: Diaconus [ministrans panem super patenam, & vinum in calice, aquam verò ministrante Diacono misceat Abbas *per se*, & fiat mixtura cum parvo cocleari in omni Missa. Infusa autem aqua dicat: *Fiat hæc commixtio vini & aquæ pariter salutare sacramentum: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*] Cartusiani etiam vinum ut diximus, ante Missam, aquam verò tantùm ad offertorium mittunt in calicem, [tunc enim Sacerdos calicem accipit à Diacono osculante Ord. manum ejus: ibidemque expectat calice super posito altari donec Dia- Cartus. cono aquam infundente dixerit: *De latere Domini nostri IesuChristi exivit* c. 26. *sanguis & aqua in remissionem peccatorum*, & addens: *In nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti, amen*, integram oblationem signaverit.] Casalini verò eodem simul tempore vinum & aquam in calice miscebant, sed Diaconus vinum, Sacerdos aquam fundebat, idque immediate antequam Sacerdos Evangelium legeret: [Diaconus tamen illic assi- Cerem. stens, calicem sinistra manu teneat sine patena; dextera verò urceo- MS. lum vini in manu Subdiaconi accipiens, coram presbitero vinum fun- c. 18.

dat in calicem; presbiter verò ſumto parvo cocleari paululum aquæ ſimiliter infundat, atque dicat: *Fiat hæc commixtio vini & aquæ pariter ſalutare Sacramentum: In nomine Patris, & Fi✠lii, & Spiritus ſancti. Amen*; reſponſo, ſubjungat hanc orationem: *Deus qui humanæ ſubſtantiæ, &c.* Quo facto, Diaconus ipſe calicem ſuper corporalia collocet, atque cooperiat ſicut in privatis Miſſis fieri conſuetum eſt, quo facto ad dicendum Evangelium properet Sacerdos.] Quonam verò ritu aqua miſceretur in calice apud Cluniacenſes docet Udalricus, his verbis:

l. 2. c. 30. [Vinum quod oblatum eſt funditur ab ipſo quoque Subdiacono in alterum calicem, tantumque relinquit quod ſufficit ad conſecrationem; ad quod tamen ipſe non miſcet aquam, quia ei nec vinum nec aquam licet infundere, ſed allatam ampullam aquæ ſimul cum calice dat Diacono, ut ille miſceat; dat & linteolum, ut calix deforis tergatur diligenter, ne fortè quid vini vel aquæ exteriùs remaneat, & conſecratum pereat. Hac vice non cavet digitos Diaconus, quorum ſupra memini, disjungere qui has hoſtias jam poſuit quas erat poſiturus; & ſic tandem calice ſuper altare poſito, Subdiaconus cum patena & ampulla revertens, patenam hoſtiis refertam ponit ſuper armariolum, & patenam in loco, quo ſolet reſervari] Simile aliquid habent conſ. Benign. c. 21. Nec verò hîc prætereundum eſt quod in antiquo ritu celebrandi Miſſam codicis Salicoſani legitur: [Cantor aquam linteo coopertam in feſtis Diacono deferat, quam Diaconus vino miſceat..... aliis diebus miniſtret eam Acolythus.

22. Quintò Caſsinenſes calicem dimidia ſindonis, ideſt corporalis, parte cooperiebant, idque etiam nunc præſtant monachi Cartuſienſes, corporale ſuper calicem replicantes, quod & præſcribitur in lib. Uſuum Ciſt. c. 53. & in Ordinario Burſfeldenſium, his verbis: [Plicatu verò

c. 44. extremæ partis corporalis calicem operiat, & patenam ſub corporali in dextra parte abſcondat, ita tamen ut circumferentiæ ejus pars aliqua extenſa remaneat.

23. Sextò Caſſinenſes calicem & oblatas ita collocabant, ut calix dextram, oblatæ ſiniſtram partem obtinerent, cujus ritus rationem hanc reddit Codex Prioratus Salicoſani: [Sacerdos oblationem ita componat, ut in dextera parte hoſtiæ calicem conſtituat, à dextro enim latere Domini ſanguis defluxit & aqua;] & tamen Ciſtercienſes, Burſfeldenſes, Caſalini, Cartuſienſeſque monachi panem ante calicem non à latere collocabant, ſed ita ut cùm plures conſecrarent oblatas, unam ante calicem, reliquas ſeparatim diſponerent. Cluniacen-

l. 2. c. 30. ſes, teſte Udalrico, tres quotidie conſecrabant hoſtias, quas ex omnibus oblatis eligebat Diaconus, Subdiacono reliquas ſuper patenam

l. 1. c. 8. in armariolum deferente; ſed Dominica quinque conſecrabant: [Tamet ipſi unus offert, *inquit Udalricus*, ſed quinque ſimul hoſtias, ut qui voluerint poſſint communicare.

24. Ex his quinque mutabantur, [quatuor cum illis quæ in pixide

& in aurea columba ſuper altare pendente jugiter ſervabantur maximè
propter infirmos, ut quidquid de eis eveniat viaticum ſit in promtu.]
Nimirum, quod hoc loco prætermittendum non fuit, ſingulis Domi-
nicis Corpus Domini renovare ſolebant, neque ultra unius hebdomadæ
ſpatium eaſdem ſacratas hoſtias reſervare fas erat, ut patet tum ex Udal-
rico l.2. c.30. tum ex Germaniæ conſ. n. 21. tum ex l. Uſ. Ciſt. c.53. qua
de re extat Concilij Eboracenſis in Anglia anno 1195 Decretum in can. 1
hæc verba: [Provideatur etiam ut in pixide munda & honeſta hoſtia apud
reſervetur, ſingulisque Dominicis diebus renovetur;] Concilij Lon- Spel.
donenſis anno 1200. [Renovetur quoque hoſtia ipſa ſingulis Dominicis to. 2.
diebus, habeaturque certitudo circa ipſam Euchariſtiam, ita quod ibid.
non ſumat non conſecratam pro conſecrata;] Concilij Wigornienſis
an. 1240. [Circa ſpecies quæ exiguntur ad hoc Sacramentum quod piæ ibid.
recordationis W. prædeceſſor noſter ſtatuit in prima conſtitutione appro
bantes, & verba canonis diſtinctè proferenda, de hoſtiis conſecratis non
ultra ſeptem dies conſervandis, ut fortè per vaſis vitium vel diuturnam
conſervationem humiditatem contrahant, aut mucorem propter abomi-
nabiles guſtui vel aſpectui turpes appareant, firmiter præcipimus quod
ipſe ſuper hoc provide ſtatuit obſervari;] Concilij Exonienſis an. 1287.
[Habeat Sacerdos parochialis propter infirmos ſemper hoſtias conſe- cap. 4.
cratas, quas ultra ſeptem dies conſervari firmiter prohibemus; &c.] ibid.
Concilij Wintonienſis an 1308. [Ne autem ipſa Euchariſtia commu- ibid.
nicantibus reddatur abominabilis; præcipimus quod ipſa in vaſe mun-
do & contra vintorem, ſeu humiditatem apto, & non ultra octo dies
poſtquam conſecrata fuerit conſervetur;] Quibus accedunt conſtitu-
tiones Richardi Epiſcopi Sarum apud Spelmannum Tom. 2 Concil. Angl.
ad an. 1217. decernentes, ut [Euchariſtia in munda pixide conſervetur,
nec ultra ſeptem dies ſerventur hoſtiæ conſecratæ, ſed qualibet heb-
domada die Dominica innoventur;] Conſtitutiones Richardi Epiſcopi
Dunelmienſis an. 1220. & Conſtitutiones Epiſcopi anonymi an. 1237.
ibidem rem eandem ſtatuentes. Cartuſienſes tamen monachi Euchari-
ſtiam non renovabant niſi bis in menſe; ex tertia ſtatutorum compi-
latione c. 1. §. 62.

25. Porro cùm renovaretur Euchariſtia, Diaconus ante oblationem
à Sacerdote faciendam, conſervatas in pixide conſecratas hoſtias ad
altare deferebat, deponebatve ut patet ex M. S. conſuetudinibus S.
Germani à Pratis, ubi ad Dominicam primam Adventus hæc lego:
Subdiaconus [accipiet calicem cum offertorio & veniet ad ſuſcipien-
dum oblationem juxta altare', unus de Prioribus ordinis debet facere
oblationem .... & debet Sacriſta deponere Corpus Domini, & Dia-
conus illud ſuſcipiens honorificè cooperiet eum juxta calicem. Obla-
tione facta ſuſcipiet eam Diaconus & cum magna diligentia ordi-
nabit hoſtias, & cooperiet calicem.] Ritum hunc paulò fuſiùs deſcri-
bunt Burſfeldenſes in Ordinario: [Quod ſi vaſculum in quo ſervatur

c. 44. „ communio ſacra pro infirmis deferri debeat ſuper altare, ſub *Credo*, „ aut alias dum magis vacat, apportetur à Diacono, quem præcedat „ Subdiaconus ferens manu una cereum ardentem, & alia ſtillam *a*. „ Quam inter eundum continuò pulſet, quod ſimili modo fiat dum circa „ antiphonam poſt finem Miſſæ refertur in locum ſuum. Diaconus verò „ ſtans ante altare in dextro cornu verſa facie ad chorum tenenſque utra- „ que manu vaſculum, ſive cùm ipſum apportaverit, ſive cùm ipſum „ referre voluerit, cum eo ſignum crucis faciat verſus chorum;] & Ca- „ ſalini in ceremoniali M. S. [Quoties ſub Miſſa conventuali pretioſiſsi-
c. 18. „ mum Chriſti corpus è ſacrario, ubi reponi conſuevit, ſuper altare „ fuerit deferendum, poſtquam cum Presbitero miniſtri ex integro di- „ xerint *Credo*, Diaconus ipſe præcedente Subdiacono cum thuribulo, „ quod ſemper eſt adhibendum etiam die privata, ſi contingat pretio- „ ſiſsimum Chriſti Corpus à loco ſuo transferri ſive deponi; cerofera- „ riis tamen cum duabus tædis verſus ſacrarium præeuntibus, ac omni- „ bus genua flectentibus, illud incenſet. Quo facto illud ad altare per- „ ferat, & ſuper corporalia demittat; Subdiacono inter eundum & re- „ deundum ſi fieri poteſt à latere thurificante. Sic tamen moderentur om- „ nia in ipſo acceſſu ad altare, ut dum chorus canit: ***Et homo factus eſt***, „ ſub illis verbis dictum pretioſiſsimum corpus ſuper altare præcisè re- „ ponatur, omnibus tam propter verba hæc: ***Et homo factus eſt***, quàm „ propter reverentiam Dominici corporis genua flectentibus. Repoſito „ autem Dominico corpore ſuper altare, Diaconus genua flectens in me- „ dio illud reverenter incenſet, Sacerdote à medio altaris paululum ſe- „ moto, atque juxta ſiniſtrum altaris cornu genua flectente; quod & „ obſervetur quando idem pretioſiſsimum ſacramentum ad ſacrarium „ refertur.] Apud Cluniacenſes hoc præſtabat Diaconus ante Miſſam, „ teſtante Udalr. l. 2. c. 30. his verbis: [Sciendum quoque quoniam omni „ die Dominico Corpus Domini mutatur, & dum Sacerdos procedit ad „ pacem, recens conſecratum à Diacono in pixide cortica reponitur. . . . „ Prædictam autem pixidem dum pſalmi familiares poſt Tertiam dicun- „ tur, Diaconus de columba jugiter pendente ſuper altare, bene cum lin- „ teolo de pulvere exteriùs terſa abſtrahit, & ſuper dextrum cornu ſub „ coopertorio ponit, Miſſaque finita in eodem loco reponit.] Idem ha- bent Divionenſes S. Benigni conſ. c. 21. Hîc obiter obſervandum eſt Bursfeldenſes, Caſalinoſque noſtros ſaltem communiter extra altare Chriſti Corpus in Euchariſtia reſervaſſe; Sangermanenſes verò, Benigniani, Cluniacenſeſque ſuper altare, idque in columba aurea ſuſpenſum ut de Cluniacenſibus adfirmat Udalricus l. 1. c. 8. Sed de his ſatis; Miſſæ celebrandæ ritus proſequamur.

26. Facta panis ac vini per Sacerdotem oblatione, ſuper oblata ſolebant incenſum adolere; cujus rei antiquum habemus exemplum inter Patr.

a forte ſquillam

apophtegm. tom.1. Mon.Eccl.Græc.p 491.ubi dicitur de Abbate Isaaco [quod cinerem thuribuli oblationis manducaret cum pane suo.] Ritum verò ita exprimit Rituale Cassinensium [Tunc Sacerdos suscepto thuribulo à Diacono facit incensum super calicem & oblatas, & reddat thuribulum Diacono, cum quo Diaconus faciat incensum in circuitu altaris, & præbens incensum Sacerdoti reddat Acolytho, ipseque stet in loco suo post Sacerdotem.

27. Hîc tria notanda, 1. quod Sacerdos sola thurificaret oblata. 2. quod Diaconus postea in circuitu altaris incensum faceret. 3. quod deinde solus Sacerdos à Diacono incensaretur. Eadem videre est in antiquo ritu celebrandi Missam codicis Salicosani : [Sacerdos oblationem ita componat, ut in dextra parte hostiæ calicem constituat, ... sicque corporali cooperta incensum desuper offerat, & sic Diacono præbeat, Diaconus verò in circuitu altaris deferat, postea Sacerdoti ; deinde ministro reddat, ut clero populoque deferat.] Amplius aliquid præstabant Cluniacenses de quibus Udalricus : [Sacerdos interim calicem & hostiam l. 2.
incensans facit cum incenso super ambo tres cruces, & unum quasi cir- c. 30.
culum. Incensat quoque contra utraque altaris cornua, dextrum & sinistrum quantùm manum extendere possit pedibus tamen immotis : Deinde reddit thuribulum Diacono, qui priùs incensat Sacerdotem, & casulam inter brachia versus pedes trahit, postea faciem dextri cornu altaris, & superficiem ad extremum sinistri faciem & superficiem. Si verò dies festus adest, quinque illa altaria & principalia proxima incensat, & illud ad quod conventus ad Vesperos & Matutinas Laudes ivit, ubi & cereus tam in nocte quàm in die ardet .... Postquam autem Diaconus altare, vel si talis est dies, altaria incensaverit, & aliquem Episcopum, vel Abbatem, si fortè affuerit, juxta columnam ciborij stans thuribulum Converso reddit à quo & incensatur .... Conversus quoque, si cappa est in choro, priùs illum incensat qui ea indutus est; deinde incipiens à dextra eodem modo & ordine thuribulum portat quo superiùs diximus his qui sunt in choro majori vel minori; hoc plus faciendo, quòd in minorem chorum exit priùs ad dextram, postea ad sinistram. Post hoc verò exiens incensat eos qui extra chorum sunt, incipiens ab introitu chori in superiori parte, deinde alios, sicut sunt in stationibus suis per circuitum; postremò ipsa minora altaria quæ sunt prope chorum, quæ à Diacono non incensantur, in anteriori parte, & in latere dextro, & in sinistro, non tamen præsumit super altare manum extendere. Quod si aliquem Sacerdotem Missam ibi cantantem ostenderit, vel ipse, vel Diaconus, si competenter fieri potest, ei thuribulum offert, & ipse altare vel sacram oblationem incensans ei thuribulum reddit, ipseque Conversus vel Diaconus eum reverenter incensare, & casulam inter brachia aptare non negligit. Cum autem : *Per omnia sæcula &c.* ante præfationem audierit, si jam de incensandis altaribus rediit, vel si ibi præsens est ut in privatis diebus, vadit post Sacerdotem retro &c.] In hoc

ergo diſcrepabant à Caſſinenſibus. 1 quod non ſolùm oblata thurificaret Sacerdos, ſed utrumque inſuper cornu altaris, eodem tamen in loco ſtans, & pedibus immotis. 2 priùs Sacerdotem quàm altare Diaconus incenſabat. 3 præter Sacerdotem Diaconus etiam Epiſcopo aut Abbati incenſum præbebat. 4 certis diebus (id autem Dominica præſtabat ex Udalrico ibid) etiam quinque minora altaria incenſabat. 5 Diaconus ipſe à Converſo incenſabatur. 6 chorum poſtea eoſque qui erant extra chorum idem Converſus incenſabat. 7 etiam minora altaria quæ Diaconus non incenſaſſet; ubi etiam notandum quod Sacerdoti eiſdem in altaribus celebranti thuribulum offerret; quæ quidem omnia offendes in conſuetudinibus S. Benigni c.21. niſi quod Diaconus majus & matutinale tantùm altare incenſaret. Cùm Clunacienſibus etiam conveniebant in aliquibus Pariſienſes noſtri S. Germani, in aliis diſcrepabant. Horum ritus ita repræſentant antiquæ conſuetudines M. S. ejuſdem
» monaſterij: [Poſt hæc miniſtrabitur incenſum Diacono ad benedi-
» cendum, & poſt Diaconus dabit Sacerdoti thuribulum oſculata ma-
» nu, incenſatis corpore Domini & altari, ſuſcipiet Diaconus thuribu-
» lum & ſtabit retro Sacerdotem, & incipiet Sacerdos: *In ſpiritu*, in-
» clinans ſe toto corpore, & erigens ſe, vertet faciem ſuam verſus con-
» ventum dicens: *Orate* &c; & tunc debet Diaconus accipere Sacerdo-
» tem per inferiorem partem caſulæ, & incenſabit eum, & poſt etiam
» altare, & Sancta Sanctorum, & etiam ſacrarium. Interim Subdiaco-
» nus præparabit patenam ſuam ſuper altare B. Germani, & tunc Sacer-
» dos dicet ſecretam ſuam. Interim incenſabit ſervitor eccleſiæ conven-
» tum.] De Ciſtercienſibus ita liber Uſuum: [Unus miniſtrorum, cujus
» officium eſt, teneat thuribulum ante Abbatem, vel ante Sacerdotem ſi
» Abbas deeſt, Subdiacono incenſum tenente. Poſito itaque incenſo in
» thuribulo, qui thuribulum tenet offerat illud Sacerdoti, oſculans ei
» manum; quod Sacerdos accipiens thurificet calicem iſto modo: Se-
» mel volvat illud circa calicem, ſemel thurificet dextram partem altaris
» deſuper, ſemel & ſiniſtram, ſemel quoque anteriorem; quod dum fe-
» cerit Diaconus ponat manum ſuam ſub aſella ipſius tenens ei ca-
» ſulam ut expeditiùs poſſit agere. Quo facto, reddat thuribulum Dia-
» cono .... Diaconus autem thurificet priùs dextram partem ipſius altaris
» bis deforis; deinde elevans manum thurificet bis crucem, & inde
» tranſiens per retro altare ad ſiniſtram partem, thurificet eam, ſimi-
» liter & crucem; deinde reddat thuribulum Subdiacono, qui ponat il-
» lud ubi poni ſolet.] Bursfeldenſium ritus habemus in eorum Ordi-
» nario his verbis: [Thuribularius præparet thuribulum, & tradat
c.44. » Subdiacono, Diaconus verò incenſum tenens in dextra ante Sacerdotem,
» illo benedicente hoc modo: *Acceptum ſit hoc incenſum omnipotenti Deo,*
» *& ſit benedictum in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti*, imponat thu-
» ribulo, ipſumque thuribulum accipiens à Subdiacono, tradat Sacerdoti
» manum ei oſculando. Sacerdos verò accepto thuribulo adoleat hoc mo-

do: primò cum thuribulo ſuper oblationem tres cruces faciat, deinde ter volvat girando circa calicem, deinde ſemel thurificet dextram partem altaris, deſuper ſemel & ſiniſtram, ſemelque anteriorem; & interim legat: *Incenſum hoc à te Domino benedictum aſcendat* .... Diacono ſupponente manum ſub aſcella Sacerdotis, & tenente ei caſulam ut expeditiùs poſſit agere. Quo facto reſtituat Sacerdos thuribulum Diacono genuflectenti ante ſe ad dextrum cornu altaris, qui ſuſcepto thuribulo in dextra, ac ſiniſtra trahens oram caſulæ ipſum Sacerdotem trina vice thurificet, & poſtea altare incipiendo à parte dextra & circa medium, elevans manum verſus crucifixum, & poſtremò ſiniſtram partem, & inde tranſiens per retro altare, thurificet ut moris eſt fieri in Veſperis & Laudibus. Poſtea reddat thuribulum thuribulario, qui incenſatis primò Diacono, deinde Subdiacono, accedat ad chorum illic thurificando ſingulos ordine ſuo.] Caſalini denique in ceremoniali M. S. ſuum thurificandi ritum ita deſcribunt: Sacerdos [primò cum thuribulo ſupra calicem unam crucem reverenter faciat, deinde ter lentè ducendo c. 18. ipſum circumgyret calicem, poſtmodum thurificet dextram altaris partem ſemel, & ſiniſtram, non ſe inde movendo, ſemelque inferiorem per longum ipſius altaris thuribulum ducendo: Interim verò dum hæc peragit dicat: *Incenſum* &c. Interim etiam Diaconus cautè ſublevet caſulam Sacerdotis ut expeditiùs thurificare poſſit. Thurificatione peracta Presbiter Diacono reddens thuribulum dicat: *accendat* &c. & reſpondeatur: *Amen*: Diaconus verò illud à Sacerdote reverenter ſumens, mox genua flectat ad dextrum altaris cornu, & Sacerdotem ad ſe converſum incenſet, quo incenſato oram caſulæ ipſius ſiniſtra manu accipiens, illam deoſculetur, exinde ad reliqua altaria, ſi quæ in cancello ſint, aſſumto ſecum uno ex thurificatoribus, ſi plures ſunt, ſubſequente thurificando pergat.] Tandem apud Cartuſianos Sacerdos [thurificaturus dicit: *Dirigatur Domine oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.* poſtea thurificat ſemel ſuper calicem & hoſtiam in Ord. modum crucis dicens: *In nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Amen.* Cart. & ſemel in modum coronæ ducendo thuribulum ab Epiſtolæ cornu c. 26. & ant. verſus alterum poſt calicem; deinde ſemel ad crucem, ſemel ad cor- ſtat. 1. nu Epiſtolæ ſemel ad cornu Evangelij, & ter inferiùs ante faciem alta- part. ris. Redditoque thuribulo Diacono lavat digitos, & extergit ſtans in c. 43. cornu altaris, donec Diaconus ter ad corpus Domini thurificaverit. Quo facto ad medium altaris rediens expectat, donec Diaconus, qui interim altare circuit, reverſus fuerit.] Hæc omnia fuſiùs quàm fortè par erat referre oportuit, eo quod in ſingulis ſpeciales diverſoſque ritus advertimus. Ceterùm quod de aliorum altarium à Diacono incenſatione dicitur, hoc etiam nunc in noſtro S. Dionyſij in Francia monaſterio obſervatur; ibi enim incenſato à Sacerdote majori altari, Diaconus recepto thuribulo ad altare SS. Martyrum pergit, ac deinde ad Regum Chriſtianiſſimorum ſepulchra, tandemque ad chorum.

28. Poſtea Sacerdos oſculato altari, converſus ad populum rogabat
Ord. Cart. c. 26. pro ſe orari dicens: *Orate fratres pro me peccatore*, quod apud Cartuſianos non dicit niſi abſoluto in choro offertorio. [a] Tunc verò ut ſubjungit Rituale Caſſinenſium, [Subdiaconus vadat poſt altare, &
„ tenens patenam in manibus, ſtans erectus reſpiciat contra faciem Sa-
„ cerdotis;] Quod Caſſinenſibus extitit ſingulare, nam apud Clu-
„ niacenſes, Benignianos, Ciſtercienſes, Bursfeldenſes, Caſalinos Subdiaconus non pone altare facie ad Sacerdotem converſa ſtabat; ſed retro Diaconum manu ſuſtentans involutam patenam quam apud Ciſtercienſes, & Bursfeldenſes initio præfationis; Apud Caſalinos poſt *Sanctus* à Diacono accipiebat. Apud Cluniacenſes verò alius vigebat uſus nimirum poſtquam conſecrandas hoſtias de patena Diaconus acceperat, eandem oblatis plenam ad armariolum Subdiaconus reportabat, aliamque aſſumens, primùm linteolo ibidem jugiter dependente tergebat; deinde involutam manuque ſuſtentandam ſecum deferens pone Diaconum ſeſe collocabat. In Divionenſi S. Benigni monaſterio patenam in xij Lectionibus ſuſtentare ſolebat unus miniſtrorum, manens pone Subdiaconum ex conſ. c. 21.

29. Præfationi Sacerdos præmittebat ſecretas orationes, ſic dictas eo quod ſecretè, & ſub ſilentio dicerentur. De his ita Bursfeldenſes in
c. 44. „ Ordinario: [Diacono verò ſub ſilentio orante pſalmum: *Exaudiat*,
„ cum tribus verſibus ſequentibus; Sacerdos dicat ſecretas præmittendo:
„ *Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat Oremus*
„ &c. quas dum legit, teneat manus oppanſas ſuper calicem, combinatis
„ tantùm digitis conſecratis utriuſque manus. Dicendo: *Per omnia*, in
„ fine ultimæ ſecretæ, manus levet ſuper humeros.] Idem omiſſo
In Ord. c. 26 *Domine exaudi orationem meam* obſervat apud Cartuſienſes Sacerdos choro interim tacente & cum Sacerdote ſecretè orante, quod etiam faciebant Grandimontenſes ex M.S conſ. Guillelmi primi Abbatis Grandim. c. 129 dicto [*Orate fratres* à Sacerdote, ipſe Sacerdos ſtatim
„ incipit dicere ſecretas orationes Miſſæ quo Sacerdote orante, debet
„ chorus fratrum orare cum eo ſecretè & poteſt quilibet in Miſſa præ-
„ ſens dicere ſicut Clericus: *Domine exaudi orationem meam*, vel *Exaudi*
„ *Deus deprecationem meam*, vel Sacerdoti oranti ſecreto: *Suſcipiat Do-*
„ *minus ſacrificium de manibus tuis, & dimittat tibi omnia peccata tua.*
„ ſecretas ſequebatur præfatio, quæ pro diverſitate temporis, aut feſtivitatis, erat diverſa; tot quippe habebant præfationes diſtinctas, quot fere feſtivitates, ut paſſim videre eſt in antiquis miſſalibus & in M.S.con-

[a] Obſervandum hîc antiquum Petri Venerabilis ſtatutum, ne ad Miſſam matutinalem & majorem, finito cantu offerendæ uſque ad præfationem conventus, ut olim fiebat, ſtare cogatur; ſed mox ut cantus ceſſaverit, qui ſedere voluerint ſedeant, tamen ut cùm Sacerdos converſus ad chorum dixerit: *Orate fratres* modeſtè ſcabellis elevatis in illis ſubſelliis quæ iiſdem ſedilibus inhærent aclives ex more reſideant privatis diebus; feſtivis autem inclinentur ante formas.

ſuetudinibus S. Germani à Pratis, ſub quarum finem hæc leguntur: [Sequitur videre quando dicatur præfatio: In vigilia natalis Domini, in die ad tres Miſſas, in natali ſancti Stephani, & Johannis Evangeliſtæ, nec non SS. Innocentium, in Circumciſione Domini, in Epiphania, in feſto S. Vincentij, in Hypapanti Domini, in vigilia Paſchæ, & in die, & reliquis vij diebus ad utramque Miſſam, in Aſcenſione Domini ad utramque Miſſam, in vigilia Pentecoſtes, & in die & reliquis ſeptem diebus ad utramque Miſſam; in ſolemnitate ſanctæ Trinitatis ad utramque Miſſam, in Nativitate S. Johannis Baptiſtæ, in die Apoſtolorum Petri & Pauli, & generaliter in omnibus feſtis omnium Apoſtolorum, & etiam Evangeliſtarum, quæ ſic incipit: *Te Dominum ſuppliciter exorare*; in Transfiguratione Domini, in die Aſſumptionis S. Mariæ, in octavis ejuſdem ad utramque Miſſam, in nativitate ejuſdem, & octavis ejus, & generaliter in omnibus feſtis Beatæ Mariæ, in feſto omnium SS. in Dedicatione Eccleſiæ, in Inventione ſanctæ Crucis præfatio: *Qui ſalutem humani generis*; ſimiliter in Exaltatione ſanctæ Crucis eadem præfatio, in feſto Sacramenti, & oct. ejuſdem præfatio: *Qui per incarnati.*] & in libro Unum Beccenſium, in quo capitulum 53. extat: [Quando debet dici ad Miſſam Credo in unum Deum, & præfatio, & quot collectæ ad majorem Miſſam;] ubi quod præfationem ſpectat ita habetur: [Omnibus Dominicis diebus, & omnibus feſtivitatibus quæ in cappis, vel in albis fuerint præfatio dicitur, & in aliis ſimplicibus feſtis, & in vigiliis feſtivis, ſi Dominicà evenerint ad majorem Miſſam præfatio dicatur; item in nocte natalis, vel illuceſcente die, infra octavas quando vel magna vel matutinalis Miſſa de die Nativitatis dicitur, præfatio ipſius diei dicatur; ſi aliunde fuerit præfatio non dicitur; in vigilia, & in die Paſchæ, & in vigilia, & in die Pentecoſtes præfatio dicitur: in cœna Domini, & octo diebus Paſchæ; ſimiliter & Pentecoſtes ad utramque Miſſam præfatio ipſius diei dicitur; octava tamen die Paſchæ matutinalis Miſſa de Dominica dicitur, hoc eſt: *Quaſi modo geniti*, & ideo præfatio non dicitur, octava die Pentecoſtes Miſſa matutinalis de Trinitate dicitur, & præfatio ideſt: *Qui cum unigenito tuo* dicitur, privatis diebus ad Miſſam matutinalem præfatio numquam dicitur, niſi feſtivè pro defunctis dicatur, vel de feſtivitate cujus quartum reſponſoriū à duobus dicitur ſi die jejunij dicitur.] His adde M.S. conſuetudines Cluniacenſis monaſterij c. 102. ita ſtatuentes: [His quoque tantùm diebus præfationem ad Miſſam dicimus: vigilia Nativit. Domini & ad tres Miſſas ipſius diei, natali S. Stephani, & S. Johannis Evangeliſtæ Sanctorumque Innocentium, Circumciſione Domini, Epiphania, Hypapanti Domini, vigilia Paſchæ, in die ſancto Paſchæ & reliquis ſeptem diebus ad utramque Miſſam, Aſcenſione Domini ad utramque Miſſam, vigilia Pentecoſtes, & in die & reliquis ſeptem diebus ad utramq; Miſſam, in ſolemnitate ſanctæ Trinitatis ad utramque Miſſam, S. Johannis Baptiſtæ, vigilia Apo-

" stolorum Petri & Pauli, & die; Festo S. Laurentij, Assumptione S.Ma-
" riæ ad utramque Missam, Nativitate ejusdem, solemnitate omnium
" Sanctorum, & S. Andreæ, & Dedicatione Ecclesiæ;] sed hujus modi præfationes ad denarium numerum restrinxit Conc. Wistmonasteriens. ann. 1175. quem nunc retinemus servabantque olim nostri Divionenses S. Benigni, rejectis aliis quibuscumque ex Consf. S. Benigni, c. 28.

30. Quonam verò ritu dicerentur ita describit lib. I. suum Cisterc.
c. 53. " [Ut autem *Sacerdos* finierit secretas, retrahat se contra medium altaris
" dicens: *Per omnia sæcula sæculorum*, sed non elevans manus usque ad
" *Sursum corda*. Diaconus autem audiens: *Per omnia sæcula sæculorum*,
" veniat post ipsum Sacerdotem supplicans ad altare, & stet habens faciem ad Sacerdotem usque ad *Pater noster*. Subdiaconus eadem hora accipiat patenam offertorio coopertam, & veniat post Diaconum, supplicans circa altare. Deinde erigens se, supponat sinistram manum brachio dextro, ut leviùs ferat ipsam patenam; qui Subdiaconus signet se ad *Sanctus* de ipsa patena; Diaconus similiter signet se, manens curvus dum ipse dixerit: *Sanctus Sanctus Sanctus* breviter sub silentio. Finita verò præfatione, Sacerdos inclinet se ante altare dicens, Sanctus Sanctus Sanctus breviter, & signans se mox, incipat. *Te igitur*;] Et Bursfeldenses in Ordinario suo: [Sacerdos dicendo: *Per omnia* in fine ultimæ secretæ, manus levet super humeros: Ad *Sursum corda* crucem pectori imprimat cum pollice dextræ manus: Postquam dixerit: *Gratias agamus Domino Deo nostro* manus conjungat, inclinans reverenter cum capite, inclinet etiam parumper conjungendo manus ad *Per Christum Dominum nostrum*. Ad *Sanctus* autem profundiùs incurvatur, complosis manibus, quarum extremitates digitorum labium altaris contingant, ita manens usque ad *Benedictus*, quod dum incipit, erigendo se cruce signat.] porro apud Cistercienses ad *Sanctus* se se conventus inclinabat; ad *Pleni sunt* se erigebat, & ad *In nomine Domini* signabat se, ex lib. Us. c. 56.

§. 3.

De Canone usque ad finem Missæ.

1. DE Canone, ut vocant, Missæ usque ad orationem Dominicam ne quidem unum verbum in Rituali Cassinensium, vixque aliquid de eo reperire licet apud Udalricum, aut in M. S. consf. Cluniac. Benig. lib. Usuum Cisterc. consuetudinibusque Sangermanensibus. Bursfeldenses, & Casalini eosdem, aut pene eosdem ac nos ritus observabant: Si quid autem diversum aut singulare alicubi fuerit observatum, hîc breviter adnotandum est.

2. Illud autem inprimis prætermittendum non fuit quod de Clunia-

censibus scribit Udalricus, præscribuntque cons. S. Benigni c. 21. [Unus autem ministrorum, qui semper duo debent esse, stans cum flabello prope Sacerdotem, ex quo muscarum infestatio exurgere incipit, donec finiatur, eas arcere à sacrificio *a*, & ab altari, seu ab ipso Sacerdote non negligit. Diaconus verò, Subdiaconus, & unus ministrorum, si dies festus est, acclives postea manent orationi intenti,] & M. S. consuet. Guillelmi primi Abbatis Grandim. [Dicente ergo Sacerdote: *Te igitur*, & usque, *sed libera nos à malo*, Diaconi & alij ministri in orationibus humiliato capite perseverare debent.] Secundo Cartusienses ad hæc verba: *In primis quæ tibi offerimus*, elevabant manus, & expansis in modum crucis tenebant usque ad *Hanc igitur*. *b*

l. 2. c. 30. — Ord. Carth. c. 27.

3. Tertiò Cistercienses facta consecratione hostiam & calicem adorandam populo non ostendebant, ut patet ex libro Usuum: [Cùm pervenerit ad: *Qui pridie quam pateretur*, sumat hostiam, & elevans ante calicem paulò altiùs inter alios digitos, quos ad hoc conservavit, benedicat eam: si verò plures fuerint, non deponens ipsam, quam tenet, & simul omnes benedicat; & iterum utraque manu eam teneat, usquequo dicat: *Hoc est enim corpus meum*; & tunc remittet eam in loco suo. Cum autem dixerit: *Simili modo postquam cœnatum est*, accipiat calicem stringens corporale cum calice inter utramque manum, & sic elevet eum paululum usque ad signum faciendum, & tunc deponat faciens signum crucis desuper, quod postquam fecerit, elevet sicut superiùs donec dicat: *In mei memoriam facietis*; & tunc dimittat.] Ita primi Cistercienses qui tamen non multò post in capitulo Generali ann. 1215. statuerunt, ut [cùm Missæ celebrantur, consecratione peracta, hostia elevetur. In Missis verò de conventu in ipsa elevatione minor campana uno ictu pulsetur, & omnes qui audierint, exceptis his qui in dormitorio fuerint, petant veniam, nec à terra surgant qui in choro fuerint, donec post consecrationem elevet manus.]

c. 53. — Instit. Cist. dist. 3. c. 25.

a Hunc ritum respicere videtur locus ex vit. S. Euthymii n. 78. tom. 1. monum. Eccl. Græc. [Aliquando una Sabbatorum ille quidem Deo ministrabat, eique incruentum offerebat sacrificium: Donatianus autem assistebat ad dextram partem cum mystico illo ventilabro,] & Theosterictus in vit. S. Nicetæ Hegumeni monasterij Medicensis in Bithynia n. 14. apud Boll. 3. April. [Quando divina peragebantur mysteria ... S. Athanasius intendendo ad eum animo assistebat, liturgicum tenens flabellum, erat enim Diaconus, &c.] & Venerabilis Abbas in vit. S. Petri Abbatis Cavens. num. 11 apud Boll. 4 Martij: [Cum in ecclesia S. Iohannis Missas celebraret, & quidam flagelli ministerium negligenter exhiberet lampadem impulit, & oleum super altare fudit &c.] Denique Hildebertus Episc. Cœnom. epist. 8. quem vid. & Clement. l. 8. c. 12. Porro isti apud nostros distincti erant à Diacono, Subdiacono, Ceroferariis, & thuribulario, quorum officium describitur in Benignianis Consuet. c. 25.

b Cujus ritus fit mentio in M S. consf. Guillelmi primi Abbatis Grandim. c. 129. & in vit. S. Elphegi Cantuar. Episc. n. 12. apud. Boll. 19. April. Cùm manus ecclesiastico more tensas in altum porrigeret &c.

cerem. M. S. Casal. c. 19. Casalini ad elevationem SS. Sacramenti cantabant stropham: *O salutaris hostia*, idque *propter instantes necessitates bellorum & hæresim.*

Ord. Cartus. c. 27. 4. Quartò. Tam apud Cistercienses, quàm apud Cartusienses Sacerdos post consecrationem manus expansas in formam crucis tenebat, quas tamen dimittebat, cùm calix aut hostia esset signanda; sed hanc manuum expansionem, licet à nonnullis fieri confiteantur, Bursfeldenses prohibent in Ordinario c. 45.

5. Quintò In nostro S. Germani Pratensis monasterio ad hæc verba: *Supplices te rogamus*, Diaconus manus lavabat ex M. S. consuetudinibus: [Quando Sacerdos dicet: *Supplices*, Diaconus inclinabit toto corpore sicut & Sacerdos; & tunc ibit lavare manus suas, & veniet retro Sacerdotem;] quem ritum à Cluniacensibus mutuati erant Sangermanenses nostri, ut patet ex Udalrico ita scribente. [Notat tamen Diaconus quando Sacerdos ad *supplices te rogamus*, inclinatus se erexerit & tunc quoque ipse se elevans, ut quatuor digitos quibus Dominicum corpus tangendum, & dividendum est abluat; in partem ante supra dictum armariolum secessit ... Digitis ablutis, & tersis ad locum ubi primitus inclinis manebat redit.

l. 2. c. 30.

6. Sextò. Paulo antequam Sacerdos orationem Dominicam inciperet, Diaconus accedens ad Sacerdotem discooperiebat calicem, aut solus, ut apud Sangermanenses & Grandimontenses, aut simul cum Sacerdote, ut apud Cluniacenses, & Cistercienses, priùs tamen osculato altari, ut observabant Cistercienses; aut humero Sacerdotis, ut præscribunt M. S. consuetudines sancti Germani à Pratis; aut altari simul & humero Sacerdotis, ut de Cluniacensibus narrat Udalricus, & Grandimontensibus præscribit Guillelmus primus eorum Abbas in M. S. consuet. c. 129. quod etiam habent Divionenses S. Benigni conf. c. 21.

7. Factis à Sacerdote cum Dominico corpore super calicem crucibus, statim Diaconus eundem cooperiebat apud Cluniacenses, Divionenses & Cistercienses; quod tamen Sangermanenses non præstabant, nisi ad *panem nostrum*; Grandimontenses nisi finita oratione Dominica. Interim Subdiaconus accedens ad Diaconum patenam quam hactenus sustinuerat eidem tradebat, ille verò Sacerdoti. Rem ita describit Udalricus: [Subdiaconus non priùs se erigit, neque de loco in quo post Diaconum acclivis ex quo *Sanctus* inceptum fuerat, manserat, recedit, donec à Sacerdote *Panem nostrum* in oratione Dominica dicatur. Sed tunc inde secedens, atque reverenter incedens, & linteamen de patena devolvens, manuque linteaminis parte involuta ipsam tenens, partem ejusdem linteaminis pendere ex industria facit, ut Diaconus quoque cum digitis mediis linteamine involutis eamdem patenam ab ipso osculante ei manum accipiens, finita oratione Dominica offerat Sacerdoti: propter quod tamen pollicem & indicem minime disjungit, sicut tunc non disjunxit quando calicem cum Sacerdote levavit.] Idem habent conf. Benignianæ c. 21. in quibus additur:

l. 1. c. 30.

[Cùm

[Cùm in duodecim Lectionibus patenam minister tenet ipse eam Subdiacono, ille verò Diacono, ut dictum est, offert :] & M. S. Consuetud. S. Germani à Pratis : [Subdiaconus incepto *Pater noster* debet discooperire patenam, & quando dictum fuerit : *Panem nostrum*, debet venire ad altare, & tradere patenam Diacono, & osculari manum ejus; & Diaconus dabit eam Sacerdoti dum opus fuerit; & tunc venient juxta Sacerdotem, & flectent genua, & dicent *Agnus Dei*.] Finita oratione Dominica, & tradita Sacerdoti patena, Diaconus & Subdiaconus genua flectebant, ut habent consuetudines S. Germani vel quid simile faciebant; quod non obscurè insinuat Udalricus dum ait : [Postquam verò Diaconus Sacerdoti patenam obtulit, ibi prope dextrum cornu altaris orationi, si sapit, intentus manet acclivis, donec : *Per omnia secula seculorum* dicatur;] quæ etiam verba leguntur in Benignianis Conf. c. 21. l. 2. c. 30.

8. Sacerdos verò acceptam patenam deponebat super corporale ad calicis pedem, ex Udalrico; & conf. Benign. c. 21. subtus, vel si conventus ibat ad pacem super ex lib. Us. Cist. vel tandem ad caput elevatam tenebat ex Ordinario Bursfeld. c. 45. Postea sacram hostiam sumens tres dividebat in partes : Deinde pacem Diacono, ceterisque dabat; Tum sacram communionem volentibus communicare distribuebat: hæc tria breviter tangit Rituale Cassinensium, his verbis [Sacerdos autem cùm dixerit, *Per omnia secula seculorum*, rumpat oblatam in dextro latere super calicem, & cum ipsa particula oblatæ faciat crucem super calicem dicens : a *Pax Domini*, & sic dimittat eamdem particulam in calicem; postea dicat *Agnus Dei*, & osculato altari convertat se, & det pacem primùm Diacono, deinde Subdiacono, & cæteris per ordinem, & communicent.

9. De fractione hostiæ ita M. S. Consuetudines Grandimont. [Sacerdos post orationem Dominicam dictam, in fine orationis: *Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis*, &c. Dominicum corpus in tres dividit, & cum illa parte quam calici immittit, dicit : *Pax Domini sit semper vobiscum*, & parte hostiæ posita in calice, à Sacerdote pax Diacono, & à Diacono Subdiacono datur;] quibus ex verbis colligimus hostiæ particulam non ante *Agnus Dei*, ut apud Cassinenses olim, & etiam nunc apud nos observatur, in calicem fuisse immissam; sed posteà : Ea siquidem immissa, statim Diacono pacem dabat Sacerdos, quam tamen nisi præmisso *Agnus Dei* non præbebat : Hæc clariùs patent ex libro Usuum Cisterciensium in quo præscribitur, ut Sacerdos [dicendo : *Per eundem Dominum nostrum* frangat Corpus Domini super calicem in tres c. 29. c. 53.

a Apud Bursfeldenses ad *Pax Domini sit semper vobiscum*, conventus fronti, ori, & pectori pollice dextræ manus crucis signum imprimebat ex Ordin. Bursf. c. 49. Apud Cisterc. dicto semel *Agnus Dei* conventus genuflectebat, factaque mora unius *Pater noster*, Cantor secundum *Agnus Dei* subjungebat, ex lib. Usuum c. 56. Sangermanenses etiam secundum & tertium *Agnus Dei*, non cantabant nisi facta fratrum communione ex consuet. M S.

partes, & dicto *Per omnia sæcula sæculorum*, faciat ad *Pax Domini* intra calicem unam crucem, & aliam ad *sit semper*, tertiam ad *vobiscum*; & postquam ter dixerit *Agnus Dei* & dimiserit in calicem illam partem Domini corporis, quam tenebat in dextra manu dicens: *Hæc sacrosancta commixtio* totam orationem sub silentio, divertat os ad Diaconum osculans illum;] & Ordinarium Bursfeldensium : [Dicto
c.45. ter *Agnus Dei*, mittat ipsam particulam in sanguinem dicens: Fiat
c.16. *hæc commixtio*;] Ceremoniale Casalinorum : [continuo subjungat Sacerdos: *Agnus Dei*; quo ter dicto, mittat simpliciter sine signaculo ipsum particulam quam dextra manu tenet, in calicem dicendo: *Hæc sacrosancta commixtio*;] Apud Cartusienses verò Sacerdos particulam,
in ord. ipsam dimitit in calicem cùm respondetur: *Et cum spiritu tuo*; & tunc
c. 27. dicit: *Agnus Dei*, semel, excutiendo digitos in calicem, & ipsum cooperit.

10. Duas alias particulas super patenam depositas, priùs excussis su-
l. 2. per calicem digitis, corporali tegebat, ut patet ex Udalrico : [Unam
c. 30. particulam, ut mos est, mittit in calicem, duas supra patenam, & cum corporali tegit utramque; priùs tamen super ipsum calicem digitis quibus tetigit diligenter fricat, & excutit, ne quid fortè inter frangendum de corpore Domini adhæserit;] quæ totidem verbis leguntur in Benignianis consf. c. 21.

11. De pace plurima dici possent, hanc olim ad Missam omnes Christi fideles per mutuum osculum ante communionem sibi dabant, ut patet ex Tertulliano in l. de orat. Innocentio Papa I. in epist. ad Decentium Eugubinum Episcopum, August. ser. 83. de diversis, qua de re vide Menard in not. ad l. Sacram S. Greg. p. 376. Idem in signum mutui amoris & unitatis præstabant veteres monachi, unde S. Benedictus, in Regulæ cap. 63. præscribit ut omnes secundùm conversionis ordinem accedant *ad pacem*; & Adrevaldus in vita S. Aigulfi Abbatis Lirinensis de Columbo monacho omnium flagitiosissimo narrat, quod in insula Caprasia sacro Resurrectionis Dominicæ die Diaconatus officio fungens,
sæc. 2. [Cùm ad id loci ventum esset quo Corporis & Sanguinis Christi sacramenta percepturi oscula sibi invicem libant, ille infelix non dubitavit à se sic crudeliter multatis oscula porrigere non columbina, sed prorsus corvina, aut certè canina.

12. Pacis dandæ ritus apud eos diversi extiterunt; aut enim per osculum, aut per instrumenti porrectionem id exequebantur. Aliquando etiam solis altaris ministris, aliquando omnibus in choro existentibus, aliquando uni dumtaxat choro, idque per vices dabatur. Hac de re sic scribit Udalricus in antiquis Cluniacensis monasterij consuetudinibus :
l. 2. Sacerdos [manus interim cum summo studio claudens, & in modum
c. 30. crucis ad pectus applicans, vertit se primùm Diacono reverenter inclinanti, & casulam cum duobus mediis digitis post pacis osculum inter brachia aptanti, dans illi pacem. Deinde Subdiacono; & in procedendo contra conventum duobus ministris; ad ultimum veniens super

gradum ante analogium dat pacem ceteris, ſicut annotari decrevimus, “
in quinque præcipuis feſtivitatibus toto conventui; cæteris autem die- “
bus, exceptis Sabbatis in quibus eveniunt jejunia quatuor temporum, “
& exceptis Miſſis jejunij in feſtivitatibus quadrageſimæ, & reliquis je- “
juniis, in quibus feſtivitas 12 lectionum evenerit, quando una hoſtia “
offertur, & pax uni Diacono datur, ſic itur ad pacem: in tertia, & “
quinta feria, & Sabbato ſemper dexter chorus vadit ad pacem; præter “
illum cui tale quid in nocte contigit: In ſecunda, quarta, & ſexta “
ſiniſter; In Dominicis autem alternatim, ut alter chorus in una, alter “
in altera, ſicut alternatim incipiuntur hymni, antiphonæ, & Pſal- “
mi, ab uno choro in una hebdomada, ab altero in alia. Si ve- “
rò reveſtiti ſunt in cappis ſeu in albis, ſecundùm dignitatem ordinis “
ibunt ad pacem, ut primo loco Sacerdotes ſicut ſunt priores, ſecundò “
Diaconi, tertio Subdiaconi, deinde alij ſicut ordo eorum exigit; ad “
extremum Converſi. Si autem aliqui ſunt in cappis, & aliqui in albis, “
& aliqui in frocis, vel cucullis, ſecundùm dignitatem ordinis priùs “
ibunt hi qui in cappis, deinde qui in albis, poſtremò qui in frocis, “
ſeu cucullis erunt, ſicut ſemper prout ad converſionem venerunt, “
ſeu à Domno Abbate levati ſunt, ſive ſint Cantores, ſive Converſi ... “
privatis autem diebus Converſus qui ſervit de candelabro, quia alba “
indutus eſt, primus poſtquam Sacerdos ſuper gradum venerit, vadit “
ad pacem.] Hactenus Udalricus fusè, ſed clarè Cluniacenſium ritus “
exprimens quibus ferè in omnibus concinunt Divionenſes S. Benigni
Conſuetudin. c. 21 in quibus additur: [Sacerdote ad pacem pro- “
cedente, Diaconus ad altare accedit, nuſquam recedens, donec Sa- “
cerdos redeat.] His ſubjicienda ſunt nonnulla quæ habentur in M. S. “
Germaniæ conſuetudinibus, his verbis: [Ad pacem Cantor inter majores “ n. 21.
& pueros vadat propter: *Agnus Dei*. Pueri cum magiſtris ſuis inter- “
mixti.] Et infra: [Illi quoque eant ad pacem qui oblationem obtule- “
runt.] De Ciſtercienſibus liber Uſuum Ciſtercienſium: [Sacerdos, *in-* “
quit, [divertat os ſuum ad Diaconum oſculans illum, & Diaconus “ c. 53.
Subdiaconum ſibi invicem ſupplicando, & Subdiaconus ſimiliter alium “
ſi pacem quæſierit eundo ad gradum;] & alibi: [Pacem niſi com- “ c. 57.
municaturus nemo accipiat, niſi fortè Prior cùm neceſſe fuerit, ut “
hoſpitibus porrigat, aut Subprior abſente Priore, aut qui ſuperior tunc “
fuerit ex omnibus in choro, ſi uterque defuerit. Diebus verò Domini- “
cis & feſtis quibus ſolent ire Fratres ad communionem, Prior illorum “
qui comunicare voluerit, veniens ad gradum accipiat à Subdiacono pa- “
cem: quo redeunte ad altare, qui communicaturi ſunt ordine ſuo ac- “
cedant ad Priorem, ita ut prior ſtet ad gradum, ubi pacem accepit, quo “
uſque qui poſt eum primus eſt, pacem ab eo acceperit. Qua data ſecedat “
in dextrum chorum novitiorum, relicto ad gradum cui dedit. Qui & “
ipſe ubi ſequenti pacem dederit, manente ibi ſimiliter cui dedit, cedat “
poſt Priorem. Et iſtis interim facientibus ad invicem confeſſionem, “

» cæteri ſequantur per ordinem eo modo quo deſcriptum eſt de primis, » pacem ab invicem accipientes ordinatim poſt Priorem ſeſe collocantes, » bini & bini alterutrum confitentes, vultus ſuos poſt confeſſionem ad » altare vertentes, nec ad ſua ſtalla uſque poſt perceptam communionem » revertentes. Porro noviſſimus novitio dabit pacem occurrenti ſibi in me- » dio chori, qui portabit & Converſo cum ſe ad oſtium chori oſtenderit; » Deinde ordinans ſe ultimus cum penultimo confiteatur.

» 13. Apud Grandimontenſes [A Sacerdote pax Diacono, & à Dia-
M. S. conſ. c. 119 » cono Subdiacono datur dumtaxat.] Caſſinenſes etiam tempore Bernardi » Caſſinenſis pacem ſibi ſaltem omnes quotidie non dabant, ſed diebus tantùm ſolemnibus, ut colligere eſt ex eodem Bernardo in comment. ad » Reg. S. Benedicti cap. 63. ubi ſic loquitur: [Quod manifeſtiùs appa- » rere poteſt apud nos in Natali Domini, Reſurrectione & Pentecoſte, » quoniam ſinguli poſt *Agnus Dei* ante communionem ab Abbate pa- » cem aſſumunt, & qui prior aſſumſit, ſecundus in ordine ſtat, & ac- » cedit ſecundus ab Abbate pacem ſumpturus, qua percepta, à Priore » ſtante pacis oſculum ſumit, & ſtat juxta Priorem; accedit tertius ad » Abbatem, & ſumta pace ab Abbate, & primo, & ſecundo ſtantibus, » ſtat & ipſe. Sic omnes ordinatim accedunt ad pacem, & ſinguli à ſin- gulis pacem ſumunt.

14. De ſuo S. Aniani S. Pontij Tomeriarum monaſterio Petrus Boherius, relatis mox citatis Bernardi Caſſinenſis verbis, in ſuo item Com- » mentario ad reg. S. Bened. primo ita loquitur: [Hoc quidem apud nos non » ſervatur, quia in Miſſa monachorum qui mundo ſunt mortui, ſicut in » Miſſa mortuorum pax non datur, & eſt ratio quia in perturbatione hu- » jus mundi non ſunt; verumtamen Abbas ſolus, vel Prior abſente Ab- » bate, vel alius poſt ipſos proximè ſtans, ipſis abſentibus, recipit quo- » tidie pacem in Miſſa conventuali Diacono miniſtrante.] Hac fortè ratione Bursfeldenſes à danda ſibi invicem pace abſtinuerunt, ſaltem nullum hac de re verbum extat eorum in Ordinario. Caſalini, Cartuſienſeſque non per oſculum, ſed per inſtrumentum pacem ſibi exhi-
c. 18. » bebant, quod ita præſcribit Ceremoniale M. S. Caſal. [Pacem Sacer- » doti utriſque manibus Diaconus reverenter offerat, Magnatibus ſeu » Eccleſiaſticis ſive Laicis, ſi qui præſentes fuerint, ut Epiſcopis & Con- » ſulibus, quam ubi oſculati fuerint, illam ipſe quoque mox oſculetur, » oſculandamque Subdiacono tradat, Subdiaconus verò illam thurifica- » toribus Clericis, Ceroferariis; demum omnibus Fratribus communica- » turis, qui per ordinem ex utroque altaris latere tunc genua flectent, » & propterea tempeſtivè ante majus altare ſe ordinare debent, & qui » illam offeret, ſequetur ex integro unum ordinem, poſtea alterum] Vid. » Ordinar. Cart. c. 27. n. 12. & c. 29. num. 15.

» 15. Data omnibus quibus danda erat, pace, Sacerdos primus, deinde ſinguli per ordinem ſacram communionem percipiebant. De communione ſatis multa in commentario, hic dicendum mihi

tantùm superest, quonam ritu perciperetur, quod ut expediam, singulas singulorum consuetudines per ordinem referre visum est. Cluniacensium ritus habemus in eorum M. S. consuetudinibus & apud Udalricum ubi sic describuntur [Sacerdote ad pacem procedente, Diaconus ad altare accedit, duasque hostias, vel si plures fuerint, ut in Dominicis frangit, & dividit; quas Sacerdos non divisit, duasque particulas illius hostiæ quam Sacerdos divisit separatim dimittit, ut de altera ipse, de altera Sacerdos communicetur, & si priusquam Sacerdos redeat, perfecerit; nusquam tamen recedit. Mox verò ut Subdiaconus, & ministri pacem acceperint, manus abluere in piscina, quæ est prope altare non negligunt, & Subdiaconus patenam auream ad calicem pertinentem, quam posuerat super armariolum, reportat ponens super altare, & simul linteolum extensum in transverso altaris; & postea stat inclivis inter reclinatorium, & dextrum cornu altaris usque dum redeat. Qui rediens, & illam portiunculam Dominici corporis, quam sumpturus est, de patena accipiens cum duobus mediis digitis sinistræ manus, patenam modicè Diacono porrigit, & super calicem ipsam portiunculam sumens, postea eumdem calicem cum sanguine Diacono dat. Unus autem de ministris tollit de armario scutellam, & allatam tenet cum linteolo super reclinatorium, quod est, quantùm puto, propter hoc maximè factum inter duas ciborij columnas: super quod Diaconus mittit patenam in qua Dominicum corpus est divisum, calicem quoque cum sanguine dat Subdiacono intrinsecus stanti inter reclinatorium & altare: qui tenebit eum reclinem quam conjunctiùs poterit erga scutellam: communicat primus Diaconus, & post eum alij forinsecus accedentes, eo ordine quo & ad pacem, & præter illos qui in albis sunt, antequam communicent, cuncti veniam petentes, & manum Sacerdotis osculantes, tam illi, quàm alij. Si quis autem qui non sit de illo choro qui vadit ad pacem voluerit communicare, facto inde signo illi qui servat ordinem, si Domnus Abbas vel Prior abest, accedit tam ad pacem, quàm ad communionem in suo ordine. Debent autem singuli ita se scutellæ adjungere, ut si fortè inter sumendum Corpus Domini aliquando vel de ore sumentis, vel de manu porrigentis lapsum fuerit, nisi in scutellam cadere possit Quotquot autem ipsum corpus sacrum dederit, singulis sanguine priùs intinguit. Communicatis autem omnibus qui voluerint, & novissimè Subdiacono, qui semper per consuetudinem ad majorem Missam communicare debet, exceptis his diebus in quibus tantùm una hostia consecratur, & communicato illo qui tenet scutellam, si Corpus Domini superest, vel si videtur sibi, cooperitur ipsa scutella, & qui tenet eam non se submovet inde quousque Sacerdos calice à Subdiacono recepto, sanguinem sumat, vinumque quo postea calicem lavat, infusum ab eodem Subdiacono in altera manu tenente ampullam, & cum altera involuta linteolo quod cum patena super

l. 1. c. 30.

,, altare posuerat, sublevante calicis pedem. Diaconus percepta commu-
,, nione prope armariolum venit, ut cum vino in altero calice digitos
,, abluat, quibus Dominicum corpus tractavit, ministro qui supererat,
,, cum ampulla fundente vinum, & pedem calicis sublevante; quos ablu-
,, tos ad calicem priùs tergit, deinde ad faciem, & eam partem quam ter-
,, sit ori applicat, & vinum sumit vertens se ad orientem; & tunc cor-
,, poralia plicare, & librum missalem de sinistro cornu altaris in dex-
,, trum ponere, & ad locum illum, ubi prior collecta est in proximo di-
,, cenda, vertere accelerat. Subdiaconus verò mox ut sanguinem sumsit
,, Sacerdos, & vinum quo postea calicem lavit, accipit ab eodem ca-
,, licem, osculans ei manum; & à Diacono patenam calicis, ab altari
,, semper imposito uno corporali acceptam; nam alteram in locum suum
,, super altare reponit; & tunc ille qui tenet scutellam altiùs eam ele-
,, vans vadit ante sinistrum cornu altaris, & Subdiaconus remanet
,, cum calice ante dextrum; post Sacerdotem tenens cum altera
,, manu calicem, cum altera patenâ parumper sublevatâ cum corpo-
,, rali. Verùm contra ipsos totus conventus pro reverentia Dominici
,, corporis & sanguinis veniam petit ..... Mox autem ut ille mini-
,, ster, qui supererat, digitis Diaconi vinum superfudit, accedit extra
,, reclinatorium, deferens alium calicem minorem cum ampulla, quam
,, subministravit Diacono, & post ab eodem recipit, ut Sacerdos quoque
,, digitos illos lavet quibus Dominicum corpus tractavit, quos num-
,, quam in majoris Missæ calice abluere licet. Quo sumto iterum vinum
,, in calicem funditur, ut ipse aliquantulum calix abluatur, & à Sacer-
,, dote sumitur.] Hactenus Cluniacensium ritus ab Udalrico descripti.
Divionenses S. Benigni in M. S. ejusdem monasterij consuetudinibus c.
,, 21. ita habentur: [Mox verò ut Subdiaconus pacem accepit, fistulam
,, argenteam, cum qua sanguis Domini ebibi solet, in sacculo ex panno
,, mundissimo ad hoc ipsum facto reconditam, de armariolo Diacono
,, defert; ipseque eam accipiens, super corporale juxta calicem ponit.
,, Idem verò Subdiaconus ad dextram partem secedens, intendit orationi
,, usque dum redeat Sacerdos. Qui rediens, & illud Dominici corporis
,, quod sumturus est de patena accipiens; postquam se, & Diaconum
,, osculantem sibi manum communicaverit, mediis digitis utriusque
,, manus patenam modicùm eidem Diacono porrigit. Subdiaconus autem
,, interim tollit de armariolo scutellam, & allatam tenet cum linteolo
,, super dextrum cornu altaris, super quam Diaconus mittit patenam
,, in qua Dominicum corpus est positum; excepto quando non nisi una
,, hostia consecratur; quia tunc prædicta scutella minimè apportatur.
,, Sacerdos verò accipiens præfatam fistulam, & longiorem à gibbo par-
,, tem deorsum in Domini sanguinem mittens; breviorem verò, quæ
,, & superior, ori immitens; posteaquam de Sanguine Domini sumse-
,, rit, eundem calicem cum sanguine & fistula Diacono dat. Qui accipiens
,, fistulam subtus digitos sacros, duobus primis digitis manus dexteræ,

manu verò ſiniſtra calicem defert ad altare huic officio deputatum, linteoque mundiſſimo reverenter ornatum; totuſque conventus pro reverentia Dominici Corporis & Sanguinis veniam petit: Illis tamen diebus in quibus non niſi tres hoſtiæ conſecrantur, expectat ut ſimul cum Subdiacono patenam ferente ad præfatum altare deveniat. Qui poſtquam illuc pervenerit, juxta dextrum cornu altaris ſtans, manu ſiniſtra calicem per medium ſuper ipſum, duobus verò, ut dictum eſt, digitis fiſtulam in ipſius calicis medio inter ſumendum Domini ſanguinem jugiter tenet; donec omnes, & ad ultimum ipſe quoque percipiat. * (Debet autem vinum in ampulla juxta eum jugiter eſſe; ut quando opus eſſe perſpexerit, eodem vino Dominicum Sanguinem augere poſſit.) Communicant verò poſt Diaconum & alij, eo ordine accedentes quo ad pacem, & præter illos qui in albis ſunt antequam communicent, cuncti veniam petentes, & manum Sacerdotis oſculantes tam illi quàm alij. Si quis autem privatis diebus, qui non ſit de illo choro, qui vadit ad pacem, voluerit communicare; facto inde ſigno illi qui ſervat ordinem, ſi Domnus Abbas vel Prior abeſt, accedit tam ad pacem, quàm ad commnionem in ſuo ordine. Debent autem ſinguli ita ſe ſcutellæ adjungere; ut ſi fortè inter ſumendum aliquando Corpus Domini, vel de ore ſumentis, vel de manu porrigentis lapſum fuerit, niſi in ſcutellam cadere non poſſit. Quotquot autem ipſum corpus Sacerdos dederit, ſingulis ſanguinem Diaconus cum fiſtula dabit. Communicatis autem omnibus qui voluerint, & noviſſimè Subdiacono, qui ſemper per conſuetudinem ad majorem Miſſam communicare debet, exceptis his diebus in quibus tantùm una hoſtia conſecratur; ſi corpus Domini ſupereſt, vel ſi videtur ſibi, dat eum ſumendum Subdiacono, aut recondit in pipſide. Quo facto ille qui tenet ſcutellam altiùs eam elevans, vadit ante ſiniſtrum cornu altaris, ubi Diaconus juxta dextrum ſtando Domini ſanguinem percipientibus ſubminiſtrat. Verùm contra ipſum totus conventus pro reverentia Dominici Corporis veniam petit. Sciendum autem quoniam ſi quilibet poſt communem veniam ſupervenerit, nec in choro, nec extra chorum veniam petere debet. Similiter poſtquam aliquis communicaverit, præter hanc communem, nullam veniam conſuetudinaliter petit. Mox autem ut Subdiaconus cum ſcutella diſcedit; ille miniſter, qui digitis Diaconi vinum ſuperfudit, accedit deferens ſiniſtra linteolo involuta calicem, dextra verò ampullam cum vino, ut Sacerdos quoque lavet digitos illos, quibus Dominicum corpus tractavit, quos numquam in majoris Miſſæ calice abluere licet. Quo ſumpto, iterum vinum in calicem funditur, ut ipſe etiam calix aliquantulùm proluatur, & à Sacerdote ſumitur quod dum ſumit faciem verſùs altare, vel verſùs orientem vertit. Duo autem Converſi qui portant candela-

* Quæ anſulis includuntur addita ſunt in margine, ſed eadem ut videtur manu.

» bra, & tertius tenens thuribulum postquam Sacerdos à pace redierit,
» continuò accipiunt tenentes ea ante gradum sublevata, nec priùs re-
» cedunt, quàm Diaconum cum Domini sanguine recedentem comi-
» tando, candelabra juxta eum hinc inde deponant: tunc quoque ille qui
» fert thuribulum de ante altare discedit. Privatis verò diebus, ille qui por-
» tat candelabrum eodem omnino modo ante gradum & accedit, & dis-
» cedit, quo dictum est de duobus in xij lect. Sciendum verò quoniam
» quoties non nisi una hostia consecratur ad majorem Missam, eadem
» Missa cum calice minoris Missæ cantatur; & tunc neque patena à
» Subdiacono suscipitur, neque Conversus de candelabro serviens, post-
» quam Sacerdos post ablutionem digitorum vinum calici infusum bi-
» berit, ampliùs operitur. Subdiaconus autem perveniens ad supra dictum
» altare, quamtumlibet clara dies sit, tamen cum cereo patenam super
» quam Domini corpus fractum fuit diligentissimè considerat: Si quid
» fortè minutissimum de eodem remanserit, & si quid viderit remansisse,
» sive talis sit particula, quæ convenienter sumi possit, seu minutissima,
» & indivisibilis, & atomo similis, hanc non manu tangere præsumit;
» sed in eo tantùm loco ubi eam viderit linguam summatim applicando
» levat & sumit, sicque patenam cum linteo ponit. Quod si Subdiaco-
» nus aut Diaconus est in custodia; Custodis est tunc cereum ad hoc
» tunc videndum tenere; sin autem unius servitorum ecclesiæ. Expletis
» verò omnibus, qui Sanguinem Domini sumturi erant, ipse etiam Sub-
» diaconus accedens sumit. Diaconus quoque postmodum fistulam de
» calice levans, & ori admovens, postquam eam ex utraque parte sugen-
» gendo, Sanguine vacuaverit, Subdiacono eam interim custodiendam
» committit; ipseque residuum Sanguinem cum ea particula Dominici
» corporis, quam Sacerdos in eum miserat, per anteriorem partem ca-
» licis sumit. Post hoc fistulam ab eo qui eam duobus primis digitis ma-
» nus dextræ per gibbum inversam in longum super lævam extensam te-
» nuerat, accipiens, primùm illam partem quæ in Domini, de hinc
» illam quæ in Fratrum ore fuit; utramque versa vice deorsum tenendo,
» & vinum cum ampulla fundendo, deforis abluit, postmodum per me-
» dium concavitatis ipsius bis, hinc inde semel mittendo vinum currere
» facit, sicque eam Subdiacono panno mundissimo ad hoc ipsum depu-
» tato tergendam tradens, hoc idem vinum, sicut & aliud quo post
» eum eumdem calicem lavat, vertendo se versùs orientem, per anterio-
» rem ut supra partem calicis sumit. Deinde patenam à Subdiacono ac-
» cipiens, diligentissimè eam vinum super infundendo abluit, & illam
» superfusionem Subdiacono eodem modo quo ipse priùs sumendam tri-
» buit, & post eundem calicem, quo vinum illud patenæ superfusum
» fuerat, alio vino abluens, similiter eidem sumendum. Postquam pate-
» nam, ut fistulam, priùs tergendam tradit. Et tunc non alio vino ip-
» sum calicem abluit, nisi fortè tale aliquid postea ibi diligenter cum ce-
» reo respiciendo remansisse cognoverit. Quando autem in majori calice
aureo

aureo Missa cantatur, tunc postquam Sanguis Domini bibitus fuerit, “
ipse calix semel & iterum diligenter abluitur; ipsaque ablutio in alte- “
rum calicem funditur. Prædicta verò omnia de fistula vel patena in alio “
calice complentur. His expletis Diaconus ad altare majus revertens “
corporale plicat, & ibidem relinquit super altare .... Subdiaconus ve- “
rò calicem cum patena accipit, & sic cætera quæque sacrata suo loco “
componit.] De Cistercienſibus hæc in libro Usuum Cistercienſium le- “
guntur: [Sacerdos dicat orationem *Domine Jesu Christe*, qua dicta, “ c. 53.
statim sumens Corpus Domini cum calice, utraque manu applicet ad se; “
& sic percipiat Corpus Domini super calicem; deinde sanguinem. Ita- “
que deposito calice super Corporale non cooperto, vertat se ad dex- “
trum cornu altaris, & posita ibi patena cum hostiis, sumat hostiam “
de vasculo præparato à Diacono, quam ponat super patenam, & unam “
vel plures, ubi necesse fuerit, ex illis quæ ibi sunt recondat in illo “
vasculo: hoc autem fiat tantùm Dominicis diebus, & in cœna Domi- “
ni. Vasculum autem illud super altare dimittatur usque post Mis- “
sam; quo facto, Sacerdos communicet Diaconum, & Subdiaconum “
de tertia parte: Deinde de aliis hostiis cæteros qui communicaturi sunt. “
Provideat autem quantùm poterit, ne aliqua pars Dominici corporis “
remaneat; Diaconus verò accedens ad communionem, non osculans “
manum Sacerdotis, sublevet albam ab anteriori parte flectens genua “
juxta altare, & resupinato capite sub manu Sacerdotis, convenienter “
aperto ore percipiat corpus Domini. Quo percepto surgat, & supplicet: “
Similiter & Subdiaconus, quod postquam fecerit, sumens fistulam, si “
tunc necessaria est, eat ad sinistram per retro altare. Quod si tunc ne- “
cessaria non fuerit, sequatur Diaconum. Qui Diaconus veniens ante “
calicem inclinet, & ad nutum Sacerdotis accipiat illum, sumatque “
sanguinem eadem parte calicis qua & Sacerdos; nec tangat eam manu, “
donec vino abluatur; quod si unus, vel duo tantùm post eum commu- “
nicaturi sunt, ministret eis sanguinem eadem parte calicis, qua ipse re- “
cepit; ita ut ipse dextra manu calicem tenens, sinistram mento illo- “
rum supponat. Qui verò percepturi sunt Diaconi, vel Subdiaconi sini- “
stra manu pedem calicis tenentes ad os suum, sicut sibi viderint expe- “
dire, coaptent. Quod si plures fuerint, Diaconus percepto sanguine, “
ibidem ponat calicem super sinistrum cornu altaris tenens illum, Sub- “
diacono sibi assistente, atque adjuvante hoc modo: scilicet ut dex- “
tram manum teneat expansam juxta labium calicis deforis; sinistra verò “
teneat pedem ipsius calicis; Diaconus autem teneat utraque manu in “
calice fistulam à Subdiacono antea præparatam. Qui Subdiaconus per- “
cipiat sanguinem cum fistula priusquam se componat ad tenendum “
calicem eo modo quo diximus. Dum autem fratres percipiunt sangui- “
nem, infundatur vinum in calice à Diacono, cùm opus fuerit, de “
ampulla à Subdiacono ante præparata juxta altare. Si quid autem resi- “
duum fuerit de ipso Sanguine, bibat illud cum calice, postquam si- “

" ſtulam reddiderit Subdiacono. Quam fiſtulam antequam reddat, in
" quantum potuerit ab utraque parte ſugendo à ſanguine Domini eva-
" cuet, & calicem reddat Sacerdoti, non oſculans ei manum. Subdiaco-
" nus verò tenens fiſtulam contra faciem ſuam in tranſverſo, eat ad Sacer-
" dotem per retro altare miniſtrare ei vinum in calice. Sacerdos autem an-
" tequam recipiat calicem, ſi quæ hoſtiæ integræ ſuperfuerint communi-
" catis, reponat in vaſculo. Qui recepto calice, reſpergat digitos ſuos in
" ipſo calice, quem ponens ſuper altare, eat ad piſcinam abluere ipſos di-
" gitos in aqua. Quibus terſis ad medium linteum ad hoc ipſi præparatum,
" redeat ad altare ſumere vinum quod dimiſit in calice. Quo ſumto, iterum
" aſpergat calicem vino. Quo hauſto ponat illum non reclinatum ſuper
" altare juxta patenam. Similiter nec ad privatas Miſſas reclinetur. Ex
" hinc Subdiaconus tenens fiſtulam adſiſtat altari, habens faciem in pa-
" tena uſque ad finem collectæ. Interim Diaconus complicet corporale
" ſuper altare, & vertens ad Poſtcommunionem referat Miſſale ad dex-
" trum cornu altaris;] & alibi: [Qui primi ſunt, ordine ſuo accedant ad
c. 58. " communionem; venientes verò ad gradum altaris proximum incum-
" bant ſuper articulos manuum; aſcenſoque gradu, flexoque genu juxta
" cornu altaris, & ſuſcepta Euchariſtia, cùm ſe erexerint, inclinent; &
" ſic per retro Sacerdotem accedant *ad Calicem*; ubi iterum inclinantes
" hauriant, & rurſus inclinent regredientibus ab altari. Sacriſta ſtans
" in capite ſiniſtri chori Novitiorum vinum propinet, inclinans ſingulis,
" ſicut & ipſi inclinatur à ſingulis ante, & poſt ſuſceptionem, quod non
" ſolùm hîc, ſed etiam ubique quoties vel dant, vel ſuſcipiunt aliquid
" faciendum eſt. Quibus peractis inclinantes ad altare aſcendant ad ſtalla
" ſua.

16. In Ordine Grandimontenſi tenetur hoc de conſuetudine, quod
c. 129. omnibus diebus Dominicis communicant Diaconus, & Subdiaconus in Miſſa miniſtrantes Presbitero celebranti, inquit Guillelmus primus Abbas in M. S. conſuet. quonam verò ritu id præſtarent, ni fallor ibi non exprimitur.

17. Apud Burſfeldenſes dicto ter *Agnus Dei*, Sacerdos ſubjungebat orationem *Domine Ieſu Chriſte qui ex voluntate Patris*, &c. qua finita, tundendo ter pectus, dicebat: *Deus propitius eſto mihi peccatori*; & comploſis manibus, modicè inclinans genibus ſemel ſubjungebat: *Domine non ſum dignus.* Deinde ſeipſum communicabat, tum hauſto in
c. 45. calice vino, dicebat: *Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti* &c. Poſtea alios binos & binos communicabat, fratrumque communione peracta, ſubjungebat: *Quod ore ſumſimus*, &c. Interim ablutionem digitorum faciens ſuper calicem, collectis priùs reliquiis per excuſſionem corporalis ſuper patenam, hauſtaque ablutione, iteratam ablutionem digitorum & calicis cum aqua faciebat piſcinæ infundendam.

Ord. Caſ. 18. In Caſalis Benedicti Congregatione Sacerdos ſumto pretioſo Corpore & Sanguine Domini, fratres binos & binos communicabat,

qui propterea, Cantore in choro *Agnus Dei* incipiente, ad altare bini Bened. accedebant, ſuſceptaque ſacra communione retro altare divertentes, vini c. 18. paululum deguſtabant; ibique uſque ad finem Miſſæ genuflexi manebant, donec Sacerdos ultimam collectam concluderet. (Illud autem notandum quod cantores ad percipiendam ſacram communionem cappas deponebant.) Commmunicatis omnibus, utramque de manu Subdiaconi Sacerdos ablutionem ſumebat; adſtante etiam cum pelvi Clerico, ultimam ut calicis ablutionem, quæ ſola fiebat aqua, reciperet. Abbas autem celebrans poſt ultimam ablutionem miniſtrantibus Diacono & Subdiacono manus lavabat.

19. Peracta eo quo diximus modo communione Sacerdos orationes ad complendum cantabat, quarum in fine Diaconus converſus ad populum: *Ite miſſa eſt*, vel non converſus: *Benedicamus Domino* ſubjungebat, & ſic Miſſæ finis imponebatur: nam quod poſtea Evangelium S. Joannis ſuperaddimus recentioris eſt inſtituti, cujus nulla mentio in Rituali Caſſinenſium, Conſuetudinibus Germaniæ, aut Cluniacenſium, libro Uſuum Ciſtercienſium, neque in Ordinario Cartuſienſium. Immo Rituale Caſſinenſium expreſſe jubet, ut dicto *Ite miſſa eſt*, aut [Benedicamus, revertantur ad ſecretarium ordinatè, ut venerant, cantantes hymnum trium puerorum, & *Laudate Dominum in ſanctis ejus.*] Prima ritus iſtius mentio occurrit mihi in Ordinario Burſfeldenſium ubi ſic lego: [Tam Diaconus, quam Sacerdos, ſtent verſis vultibus ad chorum dum canitur: *Ite miſſa eſt*; ſed antequam plene finiatur, circa concluſionem facies reducant ad altare; ſin autem, cùm: *Benedicamus Domino*, aut: *Requieſcant in pace* concluditur, manent verſis faciebus ad altare. Poſtremo Sacerdos reſponſo *Deo gratias*, vel: *Amen* ſubjungat dicens ſubmiſſa voce, *Fidelium animæ*, niſi Miſſa fuerit pro defunctis &c. Diacono reſpondente *Amen*; Et inſuper: *Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum*: Deinde crucem pollice imprimat altari ipſum oſculando: & mox erectus dicit ſub ſilentio: *Cœleſti benedictione bene+dicat nos*, crucem faciendo ante ſe verſus crucifixum; deinde vertens ſe ad meridiem, dicendo: *Omnipotens Pater* +, & ad occidentem dicendo: *Et Fi+lius*, & ad ſeptentrionem quoque dicendo: *Et Spiritus + ſanctus*, ſingulas cruces faciat ſiniſtra manu ante pectus collocata; ſicque benedictione completa, incurvatus ante altare dicat hanc orationem: *Placeat tibi Sancta Trinitas.* Deinde erigendo ſe dicat: *Dominus vobiſcum*, &: *Initium ſancti Evangelij ſecundum Joannem*, &c.

20. Finita Miſſa Sacerdos cum miniſtris ordine quo venerant in Sacriſtiam revertebantur: [Recedens autem Sacerdos ab altari, *inquit Udalricus*, dat Miſſalem Diacono ut ab eo reportetur.] quæ verba leguntur etiam in Benign. conſ. c. 21. Sed apud Ciſtercienſes [Finita c. 83. Miſſa Sacerdos incurvet ſe ante medium altaris, faciens orationem

„ solus sine Diacono. Qua facta erigat se, & osculans altare, signet se,]
ibid. „ ex lib. Usuum Cisterc. Interim verò Diaconus [dicto *Benedicamus Domino*,
„ vel: *Ite missa est*, inclinet; Deinde iens ad altare transferat inde calicem,
„ & patenam super ministerium, sumens ibi lingua sua, si quid de corpore
„ Domini remanserit super patenam. Et postea accipiens fistulam, abluat
„ eam vino, & postea patenam; quod bibens infundat aliud vinum circum-
„ liniens ipsum calicem intus, quod iterum percipiat. Tertiò infundat vi-
„ num, eo modo circumliniens, quod percipiat Subdiaconus. Et adhuc
„ alia vice infundat, si necesse fuerit, quibus lotis, & detersis ad linteum
„ quo Sacerdos paulo ante digitos suos detersit, recondat ea, & corporalia
cum calicibus.

21. Apud Cluniacenses verò Diaconus mutatas à se, dum pacem præberet fratribus Sacerdos, hostias, finita Missa loco consueto reponebat, ex Udalrico lib. 2. c. 30. quod Bursfeldenses præstabant circa an-
„ tiphonam post finem Missæ; Casalini verò [mox finita Fratrum
„ communione..... ministris cum thure, & luminaribus præeuntibus,
„ omnibusque in choro genua flectentibus.] ex cerem. M. S. c. 18. Porro exutas Sacerdotis & Diaconi vestes sacras Conversi notati ad candelabra & thuribulum infra suam hebdomadam complicare solebant. ex consf. S. Benigni, c. 24.

22. Denique post Missam Lector hebdomadarius benedictionem postulabat; qua de re in comm. ad c. 38.

23. Neque verò hîc prætereunda est optima S. Stephani Grandi-
c. 5. „ montensis institutio, quam scriptam habemus ejus in Regula his ver-
„ bis: [Dominicis etiam & festis-diebus quibus eis (sæcularibus viris)
„ convenit in ecclesiis divinis interesse officiis, si ad audienda Missa-
„ rum solemnia apud vos frequenter venerint, eos ne recipiatis; si verò
„ quandoque Deo inspirante, vos visitare voluerint, à divinis non ex-
cludantur officiis.

24. Hactenus de Missa satis: Cæterum ritus hîc descripsimus quales observarentur Dominicis diebus; cùm verò quotidie Missam decantare publicè cœperunt monachi, privatis diebus non adeo solemniter celebrabant, & quidem quod Cassinenses Cluniacensesque spectat privatis diebus
consuet uno contenti erant Acolytho sacros ministros ad altare cum incenso
Clun. præeunte. Hic apud Cluniacenses procedebat ad altare candelabrum de-
M S. ferens, ad offertorium ministrabat de incenso, solusque id omne præ-
c. 99. stabat, quod Dominicis festisque xij lectionum tres exsolvebant.

l. 2. „ 25. Præterea, [privatis diebus ad majorem Missam semel incensum
c. 30. „ offertur, scilicet post offerendam, & solummodo sacra oblatio, quæ
„ est in altari principali incensatur,] inquit Udalricus; hinc M. S. con-
„ suetudines c. 34. Ad Evangelium, [si dies privatus est, textus non in-
„ censatur, neque analogium, neque à Subdiacono portatur pulvillum.

26. Insuper nec hymnus angelicus, nec symbolum Nicænum privatis diebus decantabantur; & Diaconus in fine Missæ non *Ite Missa*

est, ſed *Benedicamus Domino* pronunciabat.

27. Ciſtercienſes, Bursfeldenſes & Caſalini Miſſam cum uno dumtaxat miniſtro quantum conjicere poſſumus decantabant, ſive *de Miſſis in quibus tantùm unus miniſter fuerit* cap. 54. in lib. Uſuum Ciſt. 46. in Ordinario Bursfeld. & 20. in Cæremoniali Caſal.

28. Hanc autem ad Miſſam hebdomadatim celebrandam omnes monaſterij Sacerdotes ſuo quique ordine in tabella notabantur, nec cuiquam fas erat, niſi urgente gravi neceſſitate, vices ſuas alteri committere; qua de re extat Decretum inter Statuta in capitulo ad Sanctum Germanum à Pratis congregato anno 1303. promulgata; præſcribens c. 10. ut [omnes qui ſcripti erunt ad magnam Miſſam, celebrent ipſam per totam hebdomadam & completam, nec per alium dictam Miſſam celebrari faciant, niſi legitima neceſſitas excuſet eos &c.] Neque ipſi vel occupatiſsimi rerum monaſterij adminiſtratores, quos Officiales vulgo nuncupamus, ab hoc munere eximebantur, unde inter M. S. Statuta Abbatum Lyrenſium iſtud habetur: [Ille monachus qui fuerit Cuſtos operariorum vineæ, minimus erit in omnibus officiis in monaſterio, & in refectorio, excepta Miſſa quam celebrabit ſicut alij loco ſuo, & ponetur in tabella ſicut alij, &c.] Immo ipſi etiam Monachi in Prioratibus habitantes ad ſuam ordine ſuo hebdomadam perſolvendam ad monaſterium accedere cogebantur, quod videre eſt in edito anno 1283. à R. De Rommilleio Abbate de Lyra aſſentiente ejuſdem loci conventu Statuto his verbis:

"extant "in cod "M S. "n. 498

[Anno Domini M C C octogeſimo tertio ſtatutum eſt in Capitulo per Dominum R. De Rommilleio Abbatem Lyræ, per voluntatem & aſſenſum ejuſdem loci Conventus, ob religionis augmentum, & ſalutem animarum quod omnes monachi moram facientes in prioratibus noſtris de Capellis, de Deſerto, exceptis Prioribus, veniant unuſquiſque in ordine ſuo ad domum noſtrám de Lyra ad majorem Miſſam celebrandam. Quod ſi Abbas abſens ſit, Prior de clauſtro, vel alius qui vice Prioris conventum cuſtodit, poterit eoſdem monachos in ſeptimanis ſuis ad hoc mandare. Fortè etiam huc reſpexerit Carolus Magnus in charta ad Manaſſem Flaviniacensẽ Abbatem in qua Flaviniacenſibus concedens cœnobiolum conſtruere apud Corbiniacũ: [Et præcipimus, *t qui*, ut monachi quos ibi mittetis ne aliquando mandatorum Dei viam obliti, ſæpius in Flaviniacum revertantur cœnobium ibique officia ſua confirment. Clariùs & expreſſiùs Eigilis Abbatis Flaviniacenſes litteræ: [Ut ſemel in anno ſinguli qui Sacerdotali ſeu Levitico funguntur officio per ſingulas hebdomadas repræſentent ſe Flaviniaco, ibique ſibi commiſſum celebrent officium: quo expleto nemo eorum ad cellam Corbiniacenſem regredi audeat, donec ab Abbate loci ipſius, & à fratribus probata ejus vita in timore ſancto ſuique propoſiti voto imperetur regreſſus.] Denique notandum eſt quod de S. Wlſtano Epiſcopo Wigornienſi ſcribit Willelmus Malmesburienſis: [Quotieſcumque Wigorniæ eſſet, Miſſam

ex M S. "codice " Mon. de Lyra

" apud Labb. " bibl. " nou. " To. 1. " extat. " in Vit. " Eigil. " n. 6. " ſæc 4. apud Boll. 19 Ian.

majorem impiger cantabat, dicens id se rependere septimanarij officio quo ipse pro Episcopatu absolvi nolebat.] Cathedrali Wigorniensi deserviebant Benedictini.

28. Qui verò Sacerdotis Hebdomadarij, Diaconi, Subdiaconi, aut servitoris officio hanc ad Missam functi erant; eadem ministeria sequenti hebdomada explebant ad Missam matutinalem, de qua nunc paucis agendum.

CAPUT V.

De Missa Matutinali.

1. PRæter majorem Missam quam Conventualem appellare solemus, multis jam ante sæculis in omnibus passim Ordinis nostri monasteriis usus obtinuit, ut mane post Primam *a* æstate, vel hyeme post Tertiam alia solemniter celebretur, Matutinalis vulgò appellata, eo quod manè decantetur, ut passim testantur monasteriorum tum editæ, tum manu descriptæ Consuetudines, Statuta Lantfranci, & Concordia Dunstani, cujus rei luculentum nobis testimonium exhibet charta S. Angilberti pro monasterio Centulensi, in ejusdem monasterij chronico l. 2. c. 11. ab Hariulpho relata, ubi hæc inter alia
to. 4. Spicil. p. 470. „ leguntur: [Illud etiam observari præcipua devotione mandamus, ut „ nulla dies prætereat absque sacrarum Missarum decantatione, videli„ cet ut si non plus vel xxx. à fratribus diversorum chororum per diversa „ altaria Missæ quotidie agantur, exceptis illis duabus de conventu, quæ „ *manè*, & meridie solennissimè celebrantur. &c; & Beda Venerabilis in vit. S. Benedicti Biscopi n. 17. l. 2. ubi refert Ceolfridum Abbatem,
sec. 2. Bened. qui anno 716. obiit, [primo *manè* Missam in ecclesia B. Dei Genitricis .... quinta feria communicantibus qui aderant] cantasse.

2 Hæc Missa in quamplurimis monasteriis quotidie cantabatur, in nonnullis certis quibusdam dumtaxat diebus, in aliis verò numquam:
l. Usuū Cist. c. 60. Unde nulla Missæ matutinalis mentio in Rituali sive Ordinario Cassinensium tempore Oderisij Abbatis descripto. Cistercienses Dominicis tantùm certisque solemnitatibus duas in conventu Missas celebrabant, quod nonnullis diebus etiam faciebant Bursfeldenses. Clu-
Ord. Bursfel. c. 47. niacenses verò & alij communiter Nigri monachi quotidie.

3. Cantabatur in altari Capitaneo sive Cardinali, (hoc erat primum altare in apside seu in fronte Basilicæ pone majorem aram locatum, ut
in not. docet me Mabilonius noster) unde *Missa Cardinalis* aliquando dici-

a In Bobiensi monasterio sæc. 10. dicebatur post matutinos, ex l. Mir. S. Columbani Abbatis c. 7. sæc. 2. p. 44.

tur, nonnumquam in aliis altaribus, sed præcipuè in eorum SS. Festis, quibus dicata sacrataque erant; rariùs in ara majori.

ad lib. 2 mir. SS Bertini sæc. 3. Bened.

4. Dicebatur autem vel pro monasterij benefactoribus, vel pro necessitatibus personisque publicis; Unde S. Angilbertus in sua pro Centulensibus monachis charta jubet ut in duabus de conventu Missis quæ mane & meridie solemnissimè celebrantur [quotidie memoria Sanctissimi Papæ Adriani, & Gloriosi Domini mei Augusti Charoli, conjugis & prolis ejus teneatur, qualiter juxta verbum Apostoli, pro Regibus & omnibus qui in sublimitate sunt constituti Salvatori Deo nostro obsecrationum vel orationum gratias jugiter persolvamus;] & S. Dunstanus in Concordia Regulari monachorum Sanctimonialiumque Angliæ præscribit, ut [eadem matutinalis Missa pro Rege, vel quacumque necessitate imminente celebretur.] Aliquando pro particularibus sæcularium hominium necessitatibus, ut videre est in libro Miraculorum S. Bercharij Abbatis n. 13. ubi Adso Dervensis monasterij Abbas pro Heriberto Comite gravi morbo laborante Missam celebrari matutinalem jussisse scribitur.

spicil to 4. p. 470

c. 1.

sæc. 2 Bened.

5. In præcipuis anni Solemnitatibus dicebatur de die festo; Concurrentibus duobus simul officiis aut Sanctorum festis, de minùs principali, alias semper votiva de Trinitate, vel de B. Virgine Dei genitrice Maria, vel de Defunctis, aut hujusmodi. Extant hanc in rem generalia nonnulla Statuta pro monasterio S. Germani à Pratis ad calcem M. S. consuetudinum ejusdem monasterij, quæ hîc subjicimus.

Primò notandum est, quod omnibus Dominicis diebus de Adventu Domini, Missa matutinalis debet esse de Dominica, nisi fuerit festum trium lectionum. Per hebdomadam, nisi 12 Lectiones fuerint, vel festum trium lectionum, major Missa fiet de Dominica.

A Pascha usque ad Ascensionem Domini omnibus diebus Dominicis, exceptis xij Lectionibus alicujus Sancti, vel tribus, Missa matutinalis erit de Resurrectione: *Resurrexi*; si festum evenerit, fiet de Dominica.

A Nativitate Domini usque ad Purificationem B. M simili modo: *Puer natus est nobis*. Si aliis Dominicis diebus festum de tribus lectionibus evenerit, tertium nocturnum erit de sancto; si historia alias cantata fuerit, & Missa matutinalis erit de sancto similiter. Si non; nihil fiet nisi Memoria, & Missa matutinalis erit de Trinitate, vel de Sancto.

Quotiescumque conventus fuerit in albis Dominicis diebus, Missa matutinalis erit de Dominica cum tribus orationibus tantùm scilicet de Dominica, de festo, & *Ecclesiæ tuæ*, nisi fuerit festum aliquod trium lectionum.

Quotiescumque festum duplex fuerit, Missa matutinalis erit de festo, nisi interfuerit aliquod festum. Et est sciendum, quod quando

„ fuerint xij lectiones simplices, Missa matutinalis erit de S. Vincen-
„ tio, vel de S. Germano, vel pro Defunctis.
„ Et in libro Usuum Beccensium istæ sequentes de matutinali
„ Missa, quæ etiam ibidem *parva* appellatur, Rubricæ continentur.
„ Ab Octava Pentecostes usque ad Adventum, Dominicis diebus
„ dicitur parva Missa de Trinitate, nisi sit festum quod aliquam pieta-
„ tem habeat. Quod si aliqua festivitas xij Lectionum evenerit, & offi-
„ cium non est reservandum, de Dominica dicitur parva Missa, etiamsi si-
„ mul aliqua festivitas fuerit, de qua parva Missa soleat dici, nisi de ea
„ tertius nocturnus dicatur & Laudes. Similiter ab octava Epiphaniæ us-
„ que lxx, & ab oct. Paschæ usque Pentecosten.
„ A lxx. usque feriam quartam in capite jejunij, si fit festivitas 3
„ lect. de Dominica; parva missa de ea sicut alio tempore.
„ In adventu, & ab adventu usque Pascha, de Dominica dicitur parva
„ Missa. Si aliquod festum trium lect. occurrerit, & in adventu, & in xl.
„ comm. ad Vesperas, & ad Laudes, & ad Missam matutinalem. A Pascha
„ usque ad Ascensionem de Resurrectione, nisi ejusmodi idest 3 lectionum
„ contingat festum; quòd si contigerit, post primam Collectam dicitur
„ de Resurrectione collecta, & post de Trinitate.
„ In duplicibus festis, sive solum quartum ℟. à duobus fratribus
„ dicatur, dicitur parva Missa, unde magna, nisi alia occurrat festivi-
„ tas, vel necessitas unde Missam oporteat dici. Similiter in quibusli-
„ bet festis xij Lect. nisi Dominica quando officium non est reservan-
„ dum.
„ Sciendum quod si in Dominica vel in festis xij lect. dicitur par-
„ va Missa de aliqua necessitate *a* & non de festo, debet dici: *Gloria in*
„ *excelsis Deo.*
„ Per totam septimanam Paschæ quælibet alia festivitas eveniet, de
„ Resurrectione: per totam Pentecostes, de Pentecoste parva Missa di-
„ cetur, comm. de festis.
„ In xl. feria secunda pro congregatione, quarta pro pace, sex-
„ ta pro familiaribus parva Missa dicetur, omnibus aliis diebus privatis
„ per annum parva Missa pro defunctis dicetur, nisi necessaria res con-
„ tingat, unde eam dici oporteat .... In præcipuis Festis à Nativitate
„ Domini, Pascha, Pentecoste, Assumptione S. Mariæ, festo omnium San-
„ ctorum, quælibet caussa eveniat, non aliunde quàm de ipsa festivitate
„ Missa matutinalis dicitur.
„ Et in M. S. consuetudinibus monasterij Corbeiensis: Prima Domi-
fol. 18. nica Adventus Domini usque ad octavam Epiphaniæ, cantabimus Do-
„ minicis diebus Missam matutinalem, & magnam de Dominicis nisi
„ festa evenerint.
„ Ab oct. Epiphaniæ usque ad lxx. cantabimus Dominicis diebus

a idest privata, vel prima.

Missam

Miſſam matutinalem de Trinitate, niſi feſta evenerint.

A Prima Dominica lxx. uſque ad octavam Pentecoſtes, cantabimus Dominicis diebus Miſſam matutinalem, & magnam de dictis Dominicis, niſi feſta evenerint.

A die Trinitatis uſque ad primam Dominicam Adventus Domini, cantabimus Dominicis diebus Miſſam matutinalem de Trinitate, niſi feſta vel octavæ SS evenerint. Denique in M. S. conſ. Guillelmi primi Abbatis Grandim. circa medium ſæc. 14. editis c. 111. In omnibus feſtivitatibus unius Ordinis de quibus dictum eſt ſupra c. 81. poteſt dici Miſſa matutinalis de B. Maria, vel de familiaribus, vel pace.

In diebus Dominicis à Purificatione B. Mariæ uſque ad Dominicam in Paſſione Domini, & à quindena Pentecoſtes uſque ad Adventum Domini, Miſſa matutinalis de ſancta Trinitate dicitur cum oratione *Omnipotens ſempiterne D. q. dediſti*, ſecunda de B. Maria, tertia de S. Johanne Baptiſta, quarta de omnibus Sanctis, quinta *Eccleſiæ tuæ*; & hæc vera ſunt niſi proprietas ſupervenerit feſtivitatis trium lectionum.

Per tempus Reſurrectionis Domini, diebus Dominicis Miſſa matutinalis dicitur de Reſurrectione cum oratione & præfatione Paſchali.

Per Adventum Domini, die Dominica dicitur Miſſa matutinalis de B. Maria cum oratione: *Deus qui de Beatæ Mariæ Virginis utero*, niſi ut prædictum aliqua proprietas feſtivitatis impediat. Miſſa Dominicalis in Adventu, & ab oct. Paſchæ uſque ad Aſcenſionem Domini, in ſequentibus hebdomadis bis vel ter in ſeptimana certis feriis poteſt major Miſſa dici, exceptis diebus feſtivitatum 9 lectionum in quibus matutinalis dicitur Miſſa Dominicalis, vel de mortuis; major de feſto 9 Lectionum.

Et dicitur Miſſa matutinalis omni die Lunæ, & omnibus aliis diebus ferialibus per annum, niſi proprietas aliqua, ut dicitur, impediat, de mortuis cum tribus vel quinque orationibus.

6. Quod ritus hanc ad Miſſam pertinentes ſpectat, præter ea quæ modo de majori Miſſa diſſeruimus, pauca nobis dicenda ſuperſunt. Nam licet ſolemniter cantaretur, non tamen ea cum celebritate qua major Miſſa.

7. In ea ſiquidem unus miniſtrabat Acolythus, etiam diebus Dominicis; qui ut ex M. S. conſuetudinibus Cluniacenſibus & S. Ger- conſ. Clun.
mani de Pratis diſcimus ſacros miniſtros, ad altare cereum ſeu cande- c. 40.
labrum deferens præcedebat, eaque omnia ſolus præſtabat, quæ ad conſ. S.
majorem Miſſam tres præſtare ſolebant. Ger. ad

8. Rariùs incenſum in ea offerebatur, niſi fortè in præcipuis feſtis, Domin.
in quibus etiam major ſolemnitas obſervabatur: [Ad minorem Miſ- 1. Adv.
ſam, *inquit Udalricus*, niſi ſigna pulſentur, numquam incenſum offer- l. 1.
tur; hoc eſt neque ad Introitum, neque ad Evangelium, neque ad c. 30.
offerendam.

9. De orationibus seu collectis in ea dicendis Udalricus agens de Dominicali Missa matutina [Post primam, *inquit*, collecta secunda l. 1. c. 9. est de Trinitate, postea hæ omnes quæ in privatis diebus ad majorem Missam dicuntur, novissimè: *Sanctorum tuorum.*] Et liber Usuum Beccensium: [Festis diebus, si de alia festivitate, quàm ipsius diei solemnitate, parva Missa dicitur; post primam collectam dicitur collecta de principali festo, post de sancta Maria, & de omnibus SS. & sic dicuntur collectæ pro familiaribus. Similiter in Dominicis diebus, quibus de Trinitate, vel de Resurrectione parva Missa dicitur, si hoc contingat, post primam collectam dicetur collecta de Trinitate, vel de Resurrectione. In aliis Dominicis quibus parva Missa dicitur de Dominica; si aliunde contingat dici, non resumitur collecta de Dominica; de Trinitate tamen semper dicitur collecta .... Similiter privatis diebus si pro alia re, quàm pro defunctis, parva Missa dicitur, post primam collectam resumuntur per ordinem collectæ pro defunctis. In omnibus festis ad parvam Missam collectæ pro defunctis dimittuntur. Quod si quartum ℞ à duobus dicitur, etiam *Sanctorum tuorum* dimittitur. Post primas collectas, de S. Maria, & de omnibus SS. & sic pro familiaribus collectæ dicuntur. Similiter *Sanctorum tuorum* in Ramis palmarum dimittitur.]

10. Reliqua quæ ad Missam matutinalem spectantia dicenda supersunt partim ab Udalrico, partim ex Benignianis cons. accipere oportet; pauca enim nobis aliunde dicenda occurrunt. Igitur Udalricus hæc subdit in capite à nobis supra citato: [cantatur autem absque symbolo Apostolico, nisi aliquando eveniat ut propter aliquam tribulationem plebs rustica convocetur ad eandem Missam audiendam; tunc non omittitur. Si est in xl. absque Tractu; si in Paschali tempore, cum uno tantum *Alleluia.* Solus Prior offert unam tantùm hostiam. A Diacono accipit pacem alicui foris chorum de popularibus dandam. Diaconus quoque ex more communicat.

11. Ubi quod de symbolo omittendo dicitur, ex Benignianis consuetudinibus c. 28. & ex Sangermanensibus confirmatur: quòd verò ab uno Priore offerendum esse asserit, repugnat Dunstani Concordiæ c. 1. præscribenti ut alternis diebus ad oblationem singuli chori offerant; concinunt tamen Udalrico Benignianæ consuetudines, ex quibus tamen in solemni, pro defunctis aut pro aliqua necessitate Missa omnes offerebant, ubi quod solemnes Missas defunctorum spectat, c.16. notandum quod habent eædem consuetudines: [Postquam altare principale à Diacono incensatum fuerit, thuribulum Converso reddit, casulam exuit, & super sinistrum humerum complicatam ponit, sicque eam usque ad Postcommunionem gerit, & tunc sicut in principio eandem induit. Subdiaconus verò mox ut Kyrie incipitur, casulam suam exuit, itemque lecta epistola reinduit usque ad finem Missæ non exuturus. Ad hujusmodi Missam aliquis puerorum vel juvenum rectu-

rus chorum cappa induitur, & à duobus pueris albatis ℟. cantatur, " ita ut ℣. finito, à capite repetatur. Aliquando talis, tamque celebris " anniversarius agitur, ut pueri ℟. cantaturi sericis tunicis induantur, " & duo fratres cappis ad Tractum cantandum. De aliis verò solemni- " bus item alibi: [Quod si talis matutinalis Missa fuerit ad quam tres " c.24. obsequantur *Conversi*, post Evangelium duo se divestiant, & tertius " postquam portaverit thuribulum post offerendam per chorum & extra " chorum. Candelabra quæ ibi remanent Secretarius Hebdomadarius " inde asportat. Quando verò ad ipsam matutinalem unus obsequitur " tantùm, non se exuit usque post communionem, quia dum commu- " nio suscipitur, candelabrum tenet, & tunc tantùm expectat, ut se- " cundum vinum post ablutionem digitorum Sacerdos sumat, & mox " discedens divestire festinat. "

12. Denique in Gellonensi olim S. Guillelmi monasterio expleta matutinali Missa, Sacerdos cum ligno salutiferæ crucis populum benedicere solebat, ut discimus ex libello Miraculorum S. Guillelmi monachi Gellonensis n. 2. in app. ad sæc. 4. Bened. part. 2.

13. Præter majorem matutinalemque Missam, in omnibus penè nostræ Galliæ monasteriis tertia etiam solemniter cantabatur, immo in aliquibus & quarta; sed hæc recentioris sunt instituti, quæ vix alterum tertiumve sæculum superant, alioquin rarò apud veteres tertiam Missam reperies: Audiendæ sunt hanc in rem Divionenses S. Benigni consuetudines: [Sciendum est quoniam cùm quotidie duas Missas in " c.26. conventu dicamus, in festis Quadragesimæ, & in diebus jejunij, in qui- " bus festum xij lect. evenerit, si obitus fratris contingat, tertiam addimus. " Prima igitur est pro fratre, secunda de festivitate, tertia de jejunio. De " duabus verò quas reliquis diebus cantamus, altera est de die; altera, si dies " privatus est, pro defunctis. Quod si etiam in diebus jejunij, præter " Quadragesimam, evenerit festum trium lectionum, minor Missa " erit de festivitate, major de jejunio, nisi pro obitu fatris remaneat; " qui si contigerit, minor Missa erit pro defuncto, & ad majorem dice- " tur collecta de festivitate post primam Collectam. "

CAPVT VI.

De Missis privatis.

1. NEcessaria materiei connexio exigit, ut postquam de majori, matutinalique Missa disseruimus; de Missis etiam privatis aliquid dicamus; maximè cùm injunctum olim Abbatibus ac Presbiteris legamus, ut Dominicis diebus ad monasteria sua sese reciperent, Missamque iis diebus celebrarent, quod videre est in Concilio Clovesho-

viensi anno 747. celebrato c. 14. [Ut Dominicus dies legitima veneratione à cunctis celebretur, sitque divino tantùm cultui dedicatus omnesque Abbates ac Presbiteri isto sacratissimo die in suis monasteriis, atque ecclesiis maneant, Missarumque solemnia agant.

(apud Spelm. to. 1. Conc. Angl.)

2. De privatis Missis 5 hìc inquirenda sunt. 1 quàm frequenter olim apud monachos celebrarentur. 2 quibus horis. 3 quibus in altaribus. 4 quo ritu. 5 de Missis votivis.

3. Etsi nunc in omnibus Religiosorum hominum familiis singuli quotidie celebrare soleant Sacerdotes, idque olim multa cum laude & religione præstiterint ex monachis non pauci; ut S. Goar Eremita cui teste Wandelberto [erat solemnis consuetudo, ut omni die Missarum solemnia celebrans sacrificium Corporis & Sanguinis Christi pro statu ecclesiæ offerret;] S. Geremarus Abbas Flaviacensis, de quo anonymus in ejus vita : [offerebat illi sacrificium per singulos dies cum lachrymis, & contritione cordis.] Kalenses monachi, quibus Bertissa Parthenonis Kalensis Abbatissa [quotidie quoque pro salvatione animarum fidelium, & recto statu sanctæ Ecclesiæ Domino hostias sacras jubebat offerre;] S. Aldelmus Abbas Meldunensis ac deinde Episcopus, qui Romæ existens Missas *nullo die prætermisit*, ut scribit Harpesfeldius citatus in ejus elogio historico n. 7. Ceolfridus Abbas in Anglia, qui ut testatur Beda Romam pergens [ex die quo de monasterio suo profectus abiit, usque ad diem quo defunctus est .... quotidie Missa cantata salutaris hostiæ Deo munus offerebat;] S. Hermelandus Abbas Antrensis, qui [Ordinatus tanta Sacerdotalis officij perfectione vigebat : ut cùm devotus Deo oblationem studiosè quotidie offerret, maceratione sui corporis ipsa hostia viva fieret; S. Wando Abbas Fontanellensis, de quo Chronographus ejusdem monasterij : [Victimam quoque hostiæ salutaris quandiu capitis habuit lumina immolabat quotidie.] Etsi inquam, nonnulli olim quotidie celebraverint Presbiteri; idque ipsum solitariis permittere videatur Grimlaicus in regula Solitariorum c. 36. tamen paucorum erat ista virtus peneque omnes augustissimi mysterij horror à quotidiano celebrandi ausu arcere solebat : Nam præter Nitrienses monachos, apud quos ut supra diximus ex octo Presbyteris unus dumtaxat sacrosanctum sacrificium offerebat, singularia hæc quæ produximus aliquorum monachorum exempla, qui quotidie offerrent, quid aliud docent, quàm alios non ita frequenter celebrasse? Nam si generalis Missas dicendi consuetudo extitisset apud omnes monachos, frustrà isti hac de re tanquam de singulari aliquo facinore laudarentur, cùm aliis omnibus foret commune.

(in ejus vit. n. 7. sæc 2. p 282. n. 17. ibid. p. 480. vit. S. Bert n. 6. sæc 3. part. 1. p. 24. ibid. p. 224. in vit. S Ben. Bisc. l. 2. n. 21. sæc. 12. in ejus vit. c. 1. specil. to. 3.)

4. Neque alia nobis desunt argumenta quibus monachos Sacerdotes olim quotidie non celebrasse probetur. Nam illud quod hujus capitis initio protulimus Concilij Cloveshoviensis statutum Abbatibus Presbiterisque præscribens Missas Dominicis diebus canere, hoc manifestis-

sime evincit. S. Rodingus Abbas Bellilocensis festivis dumtaxat diebus celebrabat, ut colligitur ex ejus vita, authore Richardo Abbate n. 12. in app. ad sæc. 4. part. 2. p. 535, florebat autem post medium sæculum septimum; Et sæculo x S. Ansteus Abbas Mettensis [omnibus Dominicis, & festivitatibus Sanctorum celebrioribus Missas publicè dixit; ad hoc unaquaque quarta feria privatim.] Quod de eo tanquam aliquid singulare refert Johannes Abbas Mettensis in vita S. Johan. Abbatis Gorziensis n. 68. "sæc. 5 p. 388

Præterea non videmus Cluniacenses ex Udalrico, Alemannos monachos ex consf. Germaniæ, sed neque Cistercienses Presbiteros quotidie Missas fecisse; immo de Cisterciensibus constat ex libro Usuum Presbiteros sæpius in ipsis etiam Dominicis non celebrasse; sed privatim tantùm communicasse: [Omnibus Dominicis diebus communicet qui potuerit, Sacerdotes tamen, qui per septimanam cantant, si die Dominico non cantant, in eorum sit potestate communicare, vel non. Cæteris verò diebus qui fortè Dominica non communicaverit, poterit communicare si voluerit.] De Cartusianis verò exploratum est, ipsis olim quotidie sacrificium offerre non fuisse licitum; ut patet ex Petro Blesensi in epistola quam scripsit ad Alexandrum Cartusianum novitium, ut eum in vitæ monasticæ proposito retineret, quod ille volebat abjicere, eo quod Missas quotidie canere sibi fas non esset. Vigebatque isthæc apud Cartusianos consuetudo, etiam circa medium sæculum 14. ut patet ex Petro Bohemio in Apparatu ad Constitut. Bened. Papæ XII. ubi ad c. 27. ita loquitur: [Unde non quotidie, immo rarò sacrificat Cartusiensis Ordo; sicut enim solet generari ex assiduitate contemtus, sic attenditur ex ipsa raritate devotio.] Aliam rationem reddit Guigo in Statutis c. 14. [Rarò, *inquit*, hîc Missa canitur, quoniam præcipuè studium & propositum nostrum est silentio & solitudini vacare &c.] Insuper in editis circa annum 1198. Statutis Petri Abbatis Silvæ-majoris istud legitur: [Monemus omnes nostros subditos in Sacerdotio constitutos psalterium, & ter in septimana Missarum solemnia studeant celebrare; Et in promulgatis anno 1303. in Capitulo ad sanctum Germanum à Pratis congregato Statutis n. 10. decernitur [quod omnes Sacerdotes intus commorantes bis celebrent, vel ad minus semel Missas suas infra mensem;] & Benedictus Papa XII. in sua ad monachos Benedictinos Constitutione ita scribit: [Monemus insuper universos Priores Administratores, & monachos ipsius Ordinis seu Religionis in Sacerdotio constitutos, intra ecclesias, monasteria, & alia loca eorum conventualia residentes; ut eorum quilibet bis vel ter; qui verò in Prioratibus, vel aliis locis non Conventualibus, aut in scholis, sive alibi fuerint; & si non frequentiùs saltem semel in septimana salva honestate, & debita devotione Missas studeant celebrare;] quam Constitutionem renovarunt congregati in Compendiensi S. Cornelij monasterio Abbates Provinciarum Remensis & Senonensis in Capitulo Ge- "extant in MS. Cod. n. 498. "c. 27.

„ nerali an. 1379. cap. 29. ita statuentes : [Item monemus quod „ monachi Sacerdotes cujuscumque conditionis existant , Missas suas „ celebrent ter vel bis ad minus qualibet septimana secundùm „ prædictas constitutiones : nisi de consensu Abbatis , vel Prioris in ejus „ absentia ex caussa rationabili , & expressa duxerint abstinendum ;] & congregati apud Nortamtoniam in Capitulo Provinciali Abbates Anglicani an. 1343. decernunt ; [ut id quod de Missarum celebratio-
c.1.n.5 nibus in constitutionibus Benedictinis statutum existit , inviolabiliter
extat „ observetur. Et ne hæc transgredientium culpa pertranseat aliqua-
apud „ liter impunita ; statuimus , ut si quis Ordinis nostri Sacerdos harum
Reyner. constitutionum in ea parte transgressor extiterit , vel ultra qua-
in app. 3.p.152 tuor dies continuos sine licentia , & caussa rationabili suo mani-
„ festata Prælato , à celebratione cessaverit ; in capitulo publicè procla-
„ metur , & quo usque id quod negligenter omiserit , correxerit , extra
„ refectorium non manducet , nec claustrum permittatur exire ; si autem
ibid. talis in cella extiterit , ei usque ad sufficientem emendam carnes præ-
pag 119 cipimus subtrahi : ipsique de uno genere piscium tantummodo mi-
„ nistrari.] Idem renovatum est in Capitulo anni 1444. c. 2. Denique in
„ editis an. 1531. constitutionibus Congregationis Casalis Benedicti lego:
c.62. „ [Sacerdotes autem omni tempore , & ultra triduum sine celebratione
„ absque Abbatis licentia non vacent;] & in impressis Romæ anno 1602.
part.2. „ constitutionibus Congregationis Montis Oliveti : [Singuli Sacerdo-
c.62. „ tes singulis diebus Dominicis, & solemnibus infra hebdomadam occur-
„ rentibus Missam celebrent ; ij verò monachi qui stant ex ea parte chori
„ in quo stat Hebdomadarius quotidie per illam hebdomadam altaris
„ sacrificium offerant.] Tandem impressæ Romæ an. 1629. Cœlestino-
Tract.1 rum constitutiones : [Omnes Presbyteri quoad fieri poterit,sæpius tam
c. 2. „ ex debito pro mortuis persolvendo , quàm ex devotione Missas cele-
§. 6. „ brent ; officiales quidem singulis diebus festis , & ter saltem in heb-
„ domada ; cæteri autem Sacerdotes tertio quoque die,nisi fuerint impe-
„ diti. Prælati verò pariter sæpius celebrent , & quotidie (si legitimè
„ impediti non celebrant) Missam audiant , nisi nostrarum ecclesiarum
„ onera sæpius celebrari requirant.] Ex quibus omnibus patet non ita frequenter Sacerdotes monachos olim Missas fecisse , nos autem pia fidelium devotio religioque cogit incruentum sacrificium in dies singulos offerre ; an verò majori devotione aut religione › judicent alij. Nunc videamus quibus potissimum horis privatas Missas canerent.

5. De Missæ privatæ celebrandæ hora audiendus est in primis Udalricus in antiquis Cluniacensis monasterij consuetudinibus sic loquens :
l. 2. „ [Hæ sunt autem vices, in quibus Sacerdotes possunt hujusmodi Mis-
c.30. „ sas absque licentia cantare : quotidie ante Primam , si tamen Prima
„ non conjungitur matutinis Laudibus , ut sæpius in hyeme ; & post ca-
„ pitulum usque ad Tertiam ; aut si capitulum est post Tertiam ,
„ usque ad Sextam , nec minus post Nonam ; si tamen fratres non

ierint dormitum. Aliquando post Evangelium majoris Missæ aliquis Sacerdotum licentiam accipere potest, quod tamen reprehenditur si frequentare voluerit, & in usu habere] Hanc consuetudinem postea antiquavit Petrus Vener. Stat. 6. decernens [ut dum major Missa in conventu cantatur, nullus alicubi in toto monasterio Missam cantet, quia occasione illarum Missarum in tantùm major & principalis Missa negligebatur, ut vix quarta pars, cùm eadem celebraretur, adessent.] M. S. verò consuetudines habita temporum ratione ita decernunt: [A Pascha usque ad Idus Septembris, & in omnibus xij Lectionibus, & in omnibus octavis, & à Nativitate Domini usque ad octavas Theophaniæ, Sacerdotes cantant Missas suas quotidie sine licentia ante Primam, & post capitulum ante Tertiam; postea verò non cantabunt absque licentia. Ab Idibus autem Septembris usque ad Calendas Octobris similiter ante Primam; post Capitulum verò ad omnia intervalla, quæ sunt inter regulares horas donec incipiat pulsari signum ad orationem majoris Missæ; nisi fortè in jejuniis 4. temporum evenerit aliqua festivitas xij Lectionum, in qua quia post Tertiam cantatur festivè Missa, petenda est licentia sicut in omnibus festis Quadragesimæ ad utramque Missam. A Cal. quoque Novembris usque in Pascha cantant usque ad Tertiam sine licentia, ita tamen si priùs se laverint, vel ad lavatorium fuerint, vel ea intentione ut lavent de sede sua surrexerint antequam scilla pulsetur, quæ est signum calceandi fratres; post capitulum ad omnia intervalla quæ fiunt inter regulares horas, donec incipiat pulsari signum ad orationem majoris Missæ, postea verò numquam cantabunt sine licentia.

6. Et hæc quoad Cluniacenses quibus concinunt Divionenses S. Benigni ex cons. cap. 12. Quod verò nostra Germaniæ monasteria spectat; in his Quadragesimali tempore minimo signo post Sextam dabatur licentia Presbiteris Missas celebrandi, quo tempore etiam permittebatur infantibus lineolas scribere; pro qua eadem ratione idem æstate signum capitulum inter & Tertiam dabatur: Dominicis verò, diebusque solemnibus, dum Missa matutinalis dicebatur cantabant ex Presbiteris quicumque volebant, ut docent M.S. Germaniæ consuet. n.5. Farfenses horam assignant: [Mox ut exierint ex matutinalibus officiis, si dies fuerit.]

7. De Cisterciensibus liber Usuum Cisterciensium [Per totum, *inquit*, annum possunt fratres cantare Missas privatim tempore lectionis, & post offerendam Missæ in conventu, etiam in xl. excepta feria quarta in capite jejunij. In festis autem Quadragesimæ quibus laboramus, & in festo S. Mauritij, quando die jejunij evenerit, teneatur sicut in decimo quarto capite continetur. Diebus autem quibus duæ Missæ canuntur, statim post Primam possunt Sacerdotes cantare privatim, ubi Abbati visum fuerit, exceptis Missis jejuniorum. Porro in xl. si festivitas in qua non laboramus per septimanam evenerit, non cantant nisi post offerendam: Quod si habuerint spatium cantandi ante majo- c. 59.

» rem Missam, non permittatur eis ipsam Missam dimittere. Omnibus
» verò diebus in quibus jejunamus nec laboramus, potest cantare Mis-
» sam usque ad Nonam, & in xl. usque ad Vesperas qui voluerit, & cui
» vacuum fuerit. Qui quoties dubitaverit ne ab hora præoccupetur, si
» cantaverit, interroget Sacristam per signum; si annuerit, cantet; si con-
» tradixerit, dimittat.

8. In Lyrensi B. Mariæ monasterio qui vinearum Custos institutus erat; is quotidie hora post mediam noctem quarta operariis Missam cantabat,
c.26. » estque illâ horâ Missas cantandi antiqua satis consuetudo; ut patet ex
sæc.2. » vita S.Galli Abbatis qui aliquando dum fratres [post laborem matutina-
245. » lis officij lectos suos reviserent primo diluculo] Missam cantasse legitur; & ex vit. S.Wunebaldi in qua Presbiter quidam valde diluculo ecclesiam intrasse ad Missam faciendam dicitur. n.22. sæc. 3. Ad viaticum verò in-
l 3.c.7. firmis præbendum quacumque hora Missam celebrabant, ut colli-
in bibl. gitur ex S. Odone in vita S. Geraldi Comitis Auriliacensis, cui ut
Clun. viaticum exhiberetur, Sacerdos post Completorium celebrasse dicitur.

9. De altaribus in quibus veteres monachi celebrarent, duo nobis hîc notanda occurrunt. Primum est quod eodem in altari Sacerdotes duo absque necessitate eodem die sacrum Missæ sacrificium nusquam offerebant. Extat hujus rei luculentum testimonium in citata jam à
Spicil. » nobis S. Angilberti charta, in qua præscribit; ut [nulla dies prætereat
To.4 » absque sacrarum Missarum decantatione; videlicet, ut si non plus,
c.11. » vel triginta à fratribus diversorum chororum *per diversa altaria* Missæ quotidie agantur.

10. Quare in Divionensi S. Benigni monasterio jejunij Quadragesimalis initio singulis Sacerdotibus suum assignabatur altare, in quo Missam in posterum celebraret; ut docet nos M. S. Ceremoniale ejusdem monasterij quod vidit Mabilonius noster. Idipsum observabant nostri Casalini respectu Episcoporum, ut discimus ex Ceremo-
c.13. » niali M. S. [Non præsumat Sacerdos celebrare in aliquo altari, ubi
O. d. » ipsa die Episcopus celebraverit.] Cartusienses autem bini & bini in
c.32. » sacella, quibus per Sacristam deputati sunt] celebrant; ut habetur
n. 2 » in eorum Ordinario. Secundum est quod in viam directi altaria iis in locis erigebant in quibus existebant, hæcque altaria *viatica* appellabantur, ut discimus ex Petro Boherio in Apparatu ad Benedicti Pa-
» pæ XII. Constitutionem ubi ad c. 27. sic loquitur: [Ex hoc videtur
» & ex c. l. Regulæ nostræ, ac etiam de cons. dist. 1. Concedimus, li-
» cere nedum Abbati 1. eodem §. Abbates. Immo etiam monacho ubi
» erit altare viaticum erigere, cùm aliquando habeant etiam secundùm
» Regulam extra monasterium proficisci; ut patet in Regulæ c. lxvij.
» Sed contrarium credo, nisi habeant speciale privilegium. De privileg.
» c. fi. li. vi. & de pœn. dist.1.sicut. Et hoc est quod dicit salva honestate,
» &c. Non tamen faciliter est eis denegandum.] An verò locus is intelligendus sit de altaribus portatilibus, quale erat illud quod Fontanel-
lensi

lensi monasterio largitus est Sanctus Wlframnus cùm mon.chicum
sponderet votum, scilicet [altare consecratum in quatuor angulo- “sæc.3.
rum locis, & in medio reliquias continens Sanctorum in medium “part 1
clypei, quod secum dum iter ageret vehere solitus erat,] ut testa- “p. 359
tur Jonas in vita Sancti Wlframni c. 5. Aliis judicandum relinquo.
Hujusmodi altari utebantur haud dubium Sandionysiani Monachi in
castra Caroli Magni adversus Saxones profecti, quibus [sollemnis ara “sæc 3
tum lignea tabula erat, quæ linteo adoperta modum altaris effere- “part.2
bat,] ut ait anonymus in l. 1. Mir. S. Dionys. c. 20. & Fuldenses mo- “p 350
nachi sub Rabano Abbate, qui in translatione SS. Reliquiarum *in* “n. 26.
prato Missarum solennia propter multitudinem celebrasse *sub dio* le- “sæc.4
guntur in vit. Rabani authore Rudolpho ejus discipulo. “part.2
“p. 1..

11. Hic præterire non possum quod de Basilicæ Arianensis à S.Be
nedicto constructæ altari refert Ardo ejus discipulus, in ejus vita n. 26.
S. Benedictus [in altari, quod potissimum præ ceteris videtur, tres “
aras censuit subponi .... altare verò illud forinsecus est solidum, ab in- “
tus autem cavum ...... retrorsum habens ostiolum, quo privatis “
diebus inclusæ tenentur capsæ cùm diversis reliquiis Patrum. “

12. Quod spectat ad ritus inter celebrandum observari solitos, obser-
vandum primò quòd solus Sacerdos numquam sine comite socio cele-
brabat *a*; hinc sanctus Gallus Missam cantaturus [vocavit Magnoaldum “sæc.2.
Diaconum suum dicens illi : Instrue sacræ oblationis ministerium, ut “p. 245
possim divina sine dilatione celebrare mysteria,] ut scribit Walfridus “
Strabus in ejus vit. c. 26. Hic ex Concilio Eboracensi an. 1195. celebra- c 1.
to debebat esse *Litteratus*; & apud Cluniacenses & Farfenses Conversus apud
monachus erat. Spel. t 2

13. Cistercienses duos minimùm adhibebant testes quorum munia
describit lib. Usuum his verbis : [Qui autem cantare voluerit, duos “ c. 59.
testes habeat, unum clericum qui ei ministrare possit; qui si Acolythus “
tantum fuerit, non præsumat calicem deferre super altare, neque pa- “
nem, & vinum ministrare, neque Sacerdoti offerre : cætera verò po- “
test adimplere. Quod si Sacerdos, vel Diaconus, vel Subdiaconus “
fuerit, potest panem & vinum in calice ministrare, atque Sacerdoti “
offerre; aquam tamen non nisi Sacerdos qui cantat admisceat. Alter “
verò frater, si laicus est, nihil horum præsumere debet, nisi aquam “
afferre, & Sacerdoti infundere antequam induatur sacerdotalibus “
vestibus, candelam, vel lampadem accendere. Presbyterium potest as- “

a Contrarium tamen videtur ex vita S. Vvunebaldi, in qua Presbiter quidem ecclesiam valde diluculo intrasse dicitur ad Missam faciendam pro eo; unde suavissimo odore recreatus exivit ad consortem hujus miraculi quærendum, quod certè non fecisset si socium Missæ ministrum habuisset. Idem colligere est ex vit. S Meginradi Eremitæ, qui à sicariis Missam celebrans solus inventus est, ac postea occisus est. sæc. 4. part. 2. Vide tamen regulam Crodegangi ad Canonicos c. 77. Spicil. tom. 1.

» cendere, tam ipse, quàm cæteri laici, non solum ad Missam; sed
» quoties necesse fuerit; gradum tamen altaris non ascendunt, nisi
» propter aliquam necessitatem eis præcipiatur, vel quando commu-
» nicant.

14. De hujusmodi ministro hæc statuunt congregati Nortamptoniæ ad Provinciale Capitul. an. 1343. Abbates Anglicani c.1. [Statuimus, ut nostri Ordinis Sacerdotes, sine monacho, vel alio Religioso socio aut saltem honesto clerico non celebrent Missas suas, & ut præsto sint hujusmodi clerici celebrare volentibus; statuimus ut in singulis monasteriis, altaribus singulis per Prælatos honesti deputentur ministri, quibus exhibeantur victualia de communi eleemosina, vel aliunde prout Prælati duxerint ordinandum.] Idem renovant in Capitulo anni 1444. c. 2.

apud Reyr. clem. in app. 3. p. 153.

15. Secundo ad Missas etiam privatas signum aliquod pulsabant, ut patet ex Valefrido in vita S. Galli c. 26. [Et signo pulsato, oratorium ingressi prostraverunt se in orationem, & cœperunt Missas agere.

16. Tertiò, Etsi B. Benedictus solis itinerantibus femoralia concedere videatur; tamen nullus Sacerdos sacrum & incruentum sacrificium absque femorali offerre præsumebat, ut colligitur ex vit. S. Constabilis Abbatis Cavensis apud Boll. 17. Feb. n. 11. in quo refertur quod Rossemandus monasterij Prior [quodam tempore cùm petenti pauperi femoralem lineam tribuisset, sequenti die, ut proposuerat, pro veneratione ejusdem patris Missas celebrare non potuit; subito tunc adfuit qui ei suta femoralia detulit, atque tanti patris obsequio aptum fecit.] Ideo enim ille Missas celebrare non poterat, quia datis pauperi femoralibus carebat, quæ cum aliunde accepisset sacro obsequio aptus factus est.

17. Quarto Sacerdos ad altare sacris se vestibus induebat, ut videre est apud Udalricum in antiq. Clun. Monast. cons. ubi sic loquitur: [Sacerdos si Missam privatam cantare voluerit, innuit *Converso* cum signo Crucis, quod est signum Missæ cantandæ; qui continuò sequens illum ad locum ubi sunt utensilia recondita ad solemnia Missarum; accendit candelam, ponit in brachium sinistrum vestimentum sacerdotale, & desuper librum missalem. Sacerdos autem primò manus suas lavat & tergit, mittit hostiam cum cocleari super patenam: Calicem quoque lavat, & tergit. Item in ampullas duas mittit vinum & aquam, quas & cum sinistra lavat, & cum dextra calicem, superpositis patena & corporali. Ita præcedens Conversum sequentem pergit ad altare, ubi est cantaturus; cujus linteum complicatum explicat, ponit calicem, & librum missalem. Ad vestimentum non est improvisum, nec omissum, ut ad singula altaria una sit tabula, in qua ponatur, unumque lignum patulum, & muro infixum, super quod ponuntur ampullæ: pendet quoque in promptu manutergiolum ad quod Sacerdos postquàm se induerit, lavatus tergit summitates digitorum quibus necessariò tangit res sacratas.] Idem patet ex Antiquioribus Farfensis mona-

l. 2. c. 30.

ſterij conſ. in quibus præſcribitur ut Sacerdos, [mox ut exierint ex matutinalibus officiis, ſi dies fuerit, annuat uni ex Converſis, quali velit, & .... ex tunc eat & accipiat librum & albam, & ponat ad unum ex altaribus : nam nulli eſt licentia aliunde auferre poſtquam acceptum habet. Denuo revertatur in ſacrarium, & accipiat hoſtiam & calicem; tunc perfundat eum cum aqua infuſorio, atque tergat linteolo priuſquam habuerit miſſum vinum & aquam. Converſus qui adjuturus eſt cum accipiat candelam & accendat & pergat ad locum ubi ſacra agere debet.

18. Quintò notandum quod ait ibidem idem Udalricus [Sacerdos quando ſe veſtit ad Miſſam privatam, ſi pulſatur ſignum ad horam regularem, & necdum ſtolam miſit ſuper collum, exuens ſe ceſſat à Miſſa. & pergit ad Horam.] Idem habent Conſ. S. Benigni c. 13. Reliquos Miſſæ privatæ ritus, quia nos aliunde deficiunt antiqua monumenta, ex M.S. Cluniacenſium conſuetudinibus & Divionenſibus S. Benigni c. 13. repetere oportet; ibi enim omnes deſcribuntur prout ſequuntur : [Sacerdos Miſſam cantaturus primùm abluere debet manus cum vaſe in eccleſia parato ad hoc opus, tum parans hoſtiam ad hoc opus in patenam, abluto calice ſimpliciter, aut ſi neceſſe fuerit cum digitis, immittit in ipsũ vinum & aquam, & tergit; qui premens corporale cum pollice ac patenam, accipit calicem manu dextra, ſiniſtraque binas ampullas, & ſocius ejus veſtimentum limbum ejus ſubtus ponendo cum miſſali & candela; & adeunt altaris ſacroſancta, ubi in loco ſuo poſitis ampullis, & tenendo calicem, ipſe à parte dextra, & ſocius à ſiniſtra aptant altare velamentis; ſicque ponit calicem in medio altaris, ac miſſalem in parte dextra. Poſt exuens tunicam facit ante altare metaneam. Interim ſocius ejus veſtimentum diſligat, amictum diſplicatum capiti applicat, albam à parte capitij tenendo plicatam, ora expanſa cum ſingulo & manipulo donat. Hinc ipſe Sacerdos intertenendo ſtolam *Confiteor* dicit, reſpondet ſocius : *Miſereatur veſtri* cum *Confiteor*, ſed antequam reſpondeat : *Miſereatur veſtri*, ipſam oſculando ſibi imponit, adjungendo : *Indulgentiam & remiſſionem omnium peccatorum noſtrorum*, cum *Adjutorium noſtrum in nomine Domini*; ſicque caſulam induit, quam etiam ſocius ſtudiosè inter brachia plicat, & amictum deſuper aptat. Tunc ablutis digitis ac terſis *a* orationem brevem facit acclivis qua terminata, erectus ſe crucis ſignaculo munit. Pòſt oſculato altari dicenda in miſſali circumſpicit, moderate Introitum cum Gloria, ad quam ſe inclinando, & Kyrie eleiſon ipſe inchoando, abſque tono ad dextram dicit. Sed lecturus Epiſtolam ad ſiniſtram tranſit, ibique reliqua uſque poſt communionem canit. Dum collectas primas, medias

a Hìc Divionenſes conſuetud. ad marginem addunt : [Debet calicem aſpicere, ne aliquid de fragmento Dominici Corporis per negligentiam ſit remanſitum; poſtea intus vinum & aquam mittere & calicem tergere; deinde orationem brevem facit acclivis.

,, & ultimas dicit, ſocius ejus acclinis eſt; ſed ad Canonem erectus in die-
,, bus feſtis, & octavis; & ſuper genua proſtratus diebus privatis.
,, 19. Quando debet recitare Evangelium, oſculatur altare & ipſum;
,, ſingulas cruces ad *Sequentia S. Evangelij* in fronte, & in pectore ſibi
,, depingit cum pollice, ac tertiam cum digitis duobus ante ſe ad *Gloria*
,, *tibi Domine*. Quo lecto, & oſculato, præſentat ſocio ad oſculandum;
,, & offertorium & calicem porrigit ad offerendum, ac recipit facta
,, offerenda honeſtè plicatum. Inter dicendum offerendam, vel poſt, cor-
,, porale in medio altaris diſplicat, hoſtiam & calicem à ſocio acci-
,, piens in ipſo aptat, patenam ſub corporale tectam locat; binos utriuſ-
,, que manus digitos lavat, & combinat; orationi ſe inclinat, quam
,, oſculatione altaris terminat. Inde verſus ad adſtantes, divinæ meditatio-
,, ni inſiſtere nutibus & voce ſupplicat. Eo ordine collectas Secretarum,
,, quo primas contra calicem ſtando, totienſque *Per Dominum noſtrum*
,, replicat; atque in ultima: *Per omnia ſæcula ſæculorum*, altè pronunciat.
,, Inter dicendum, *Surſum corda* digitos utriuſque manus, quatuor pri-
,, mis combinatis, reverenter uſque ad humeros elevat; præfationem
,, recitat, qua dicta ad *Sanctus Sanctus Sanctus* ſe humiliat, & dum
,, dicit: *Benedictus qui venit*, ſe inclinis ſignat. Dum inchoat: *Te igitur*
,, *clementiſſime Pater, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum*,
,, ſe erigit; ſed acclinis uſque ad altare, quod & oſculatur *Supplices*
,, *rogamus & petimus* dicit. Et inter: *Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta*
,, *ſacrificia illibata*, tres cruces ſuper utramque oblationem facit.
,, 20. Hinc uſque ad *Quam oblationem* ſimpliciter quæque proſe-
,, quens, ubi dicit: *Benedictam, adſcriptam, ratam*, tres cruces communes
,, facit ſuper utrumque. Dum dicit: *Corpus & Sanguis*, duas ſemotius ſu-
,, per hoſtiam & calicem. Dum dicit: *Accepit panem*, accipit hoſtiam
,, quatuor primis digitis ad hoc ipſum ablutis & præparatis, & uſque
,, contra pectus levat. Et dicto: *Gratias agens*, ponit. Dum dicit: *Bene-*
,, *dixit*, crucem deſuper facit. Iterumque dum dicit: *Accipite*, accipit,
,, & tenet uſquequo dicat: *Hoc eſt corpus meum*. Item dum dicit: *Acci-*
,, *piens hunc præclarum calicem*, accipit ipſum coopertum corporali; di-
,, ctoque ut ſupra: *Gratias agens*, ponit; & ad: *Benedixit*, benedicit,
,, & ad: *Accipite*, accipit, ac tenet uſque: *In mei memoriam facietis*.
,, Item dum dicit: *Hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immacula-*
,, *tam*, facit tres communes cruces ſuper utrumque, & unam ſuper corpus,
,, dum dicit: *Panem ſanctum vitæ æternæ*; alteram ſuper calicem, ad: *Ca-*
,, *licem ſalutis perpetuæ*. Ad: *Supplices te rogamus* ſe inclinat. Dum dicit:
,, *Ex hac altaris participatione*, altare oſculando ſe elevat; & inter di-
,, cendum: *Sacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem*, corpori & ſangui-
,, ni ſingulas cruces imprimens, ſemetipſum tertia cruce ſignat. Item ad:
,, *Sanctificas, vivificas, benedicis*, tres communes cruces ſuper utrumque
,, facit. Ad: *Præſtas nobis*, calicem diſcooperit, corpus Dominicum ac-
,, cipiens. Inter dicendum: *Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo*, tres

cruces dextra, ſiniſtra calicem tenens, de ipſo corpore per medium "
calicis peragit. Cùm dicit: *Omnis honor & gloria* extra calicem in ſum- "
mitate ipſius duas cruces imprimit. *Per omnia ſæcula ſæculorum* dicendo, "
corpus Dominicum intra calicem primis digitis tenens, ipſum calicem "
de corporali ambobus manibus levat parumper, ac ſuſtentat. Ad: *Præ-* "
ceptis ſalutaribus, poſito calice, corpus Domini in corporali ponit, digitis "
quatuor intra calicem fricatis, deque ipſo corporali ſicut antea erat ca- "
licem operit. *Pater noſter*, cum *Libera nos quæſumus Domine* uſque *ab* "
omni perturbatione ſecum dicit. Tunc calicem diſcooperiens, corpus Domi- "
ni accipit. Inter dicendum: *Per eundem Dominum noſtrum J. C. filium* "
tuum, particulam dextram Dominici corporis digito ſecans, non pe- "
nitus ſeparat, & dum: *Qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus* "
ſancti dicit, ſiniſtram particulam ex toto dividit, mediæque conjun- "
git; ac dum: *Per omnia ſæcula ſæculorum* dicit, dextram particulam "
prendit. Ad: *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum* tres veloces cruciculas "
de ipſa particula per medium calicis faciens, in ſanguinem mittit. "
Agnus Dei per ſe incipiendo canit. Pacem ſocio, ſi vivorum eſt Miſſa "
porrigit. Primùm ſe media particula; poſt ſocium tertiâ, veniâ uſque "
ad terram, & oſculatione manus præmiſsâ, communicat, ſi nutu "
ſignificavit. Deinde ſanguinem ſumit. Tunc ſocius ſibi prima & tertia "
vice in calice ſuper quatuor digitos primos, qui corpus Domini tra- "
ctaverant, vinum infundit, quos debet tergere poſt ablutionem in "
anteriori parte calicis, unde ſanguinem ſumſit. Deinde ad faciem "
ſuam; ſicque calicem ſocio, ſi communicavit, tribuit, & recipit, "
oſculaturque manum ſocius dum calicem Sacerdoti reddit. Hoc ex- "
pleto, corporale plicat & dicta communione, miſſalem ad dextram po- "
nendo Miſſam conſummat. Quod ſi vivorum Miſſa eſt, & collect. pro "
defunctis dixerit, dicto *Ite miſſa eſt*, vel: *Benedicamus Domino*, poteſt "
adjungere: *Animæ omnium fidelium defunctorum requieſcant in pace*, ita "
altè, ut reſpondeat ſocius: *Amen*. Ita libro clauſo, manus ſub caſula "
tenendo, ſocius per ſummitatem capitij accipit ipſam, Sacerdos ma- "
nipulum cum ſtola, atque albam per manicas & ſocius . . . . de . . . . . "
cum amict . . . . . ſſimè aptant, quibus plicatis & cum conjunctis, "
Sacerdos metaneam coram altare facit, tunicam induit, manus in piſcina "
abluit, calicem accipit, altare cooperit, uterque quæque in ſuo "
loco honeſtè compoſita reſtituit. "

21. In his omnibus plura obſervanda ſunt. 1. Quod ante Miſſam vinum & aquam in calicem infunderent; idem præſtabant Cartuſienſes, ſaltem quoad vinum; nam unam aut duas aquæ guttas cum cocleari poſt offertorium immittebant, ex eorum ordin. c. 32. in quo tamen additur: *niſi priùs hoc fecerit*, Sacerdos: Vigebat tamen ſæculo x hodiernus poſt Evangelium in calicem fundendi vinum uſus; ut patet ex Folcuino in libro Miraculorum S. Urſmari Abbatis Laubienſis. n. 12. [Retulit iſdem Presbiter nobis, quod dum quodam die in ipſa eccle- " ſæc. 3

part.1 „ sia, cui in recompensatione jam dicti beneficij serviebat, Missas age-
p.261 „ ret, lecto Evangelio vas quod consuetudinaliter juxta altare cum vino „ pendebat, in calicem versat &c.] Hic consideranda sunt verba Con- „ suetudinum S. Benigni c. 12. [Est etiam consuetudo quatinus dum „ ponit hostiam super patenam, vel vinum, aut aquam in calicem, „ & facit hujusmodi apparatum, vel etiam quilibet tractans hostias „ quæ sunt sacrandæ; non dicat psalmos, vel aliquas orationes mo- „ vendo labia, nisi meditetur tantum in corde suo; ne fortè de saliva „ ejus quicquam insiliat super hoc quod apparatur, aut offertur.

22. Secundò, notandum quod confessionem induendo se cum ministro faceret, quod etiam præscribunt Farfensis monasterij cons. licet non nisi postea id præstaret apud Cisterc. ut patet ex libro Usuum: „ [Sacerdos autem indutus, & aspersis digitis aqua, dicat confessio- „ nem ante gradum altaris medius inter adjutores suos, ita quòd clericus „ sit ad dextram, laicus ad sinistram.

23. Tertio notandum quòd Epistolam & reliqua usque ad Postcommunionem in sinistra altaris parte diceret.

24. Quarto, Quod dicto Evangelio librum socio osculandum præberet.

25. Quinto, Quòd minister ad offertorium panem & calicem Sacerdoti offerret, quod tamen prohibent Cistercienses in libro Usuum, cap. 59.

26. Sexto, Quod ablutos post oblationem digitos combinaret; eosque deinceps non disjungeret, quod nos tantùm post consecrationem præstamus.

27. Septimo, Quod post consecrationem corpus & sanguinem adstantibus videndum non elevaret, quod jam superiùs observavimus in Cisterciensibus.

28. Octavo, Quod spectat ad cruces in canone faciendas; observandum hac de re consultum fuisse olim à Bonifacio Episcopo Germanorum Apostolo Zachariam Papam, quot scilicet, quibusve in locis faciendæ essent; ut videre est in epist. Zachariæ quæ extat in ejus vit. sæc. 3. par. 2.

29. Nono, Notandum quod in Missis etiam privatis pax daretur circunstantibus, extat hujus rei exemplum in Actis disceptationis inter Abbatem de Bello in Anglia & Episcopum Cicestrensem apud Spelmannum ad annum 1157. [Percantato itaque Missæ Canone usque
To.2. „ ad: *Pax Domini*, Episcopus, ut *moris est*, pace à Sacerdote accepta, „ Regi detulit, deinde Abbati, multis plurimum mirantibus, porre- „ xit.] Idem superiori sæculo, observabant adhuc nostri Casalini, quorum in Ceremoniali M. S. hæc lego: [Minister pacem super altare
c.13. „ sumens reverenter inclinet, oblataque ambabus manibus pace; cùm „ Sacerdos ad eum dixerit: *Pax tibi frater*, respondeat ipse: *Et cum* „ *spiritu tuo*; & dum defert pacem aliis osculandam, dicit ad singulos,

Pax tecum frater. Cuilibet enim religioso, vel sæculari cùm datur pax osculanda, dici debet: *Pax tecum frater*; & osculans illam respondeat similiter summissâ voce: *Et cum spiritu tuo.*] Cistercienses sibi invicem pacem non dabant, nisi præsentibus hospitibus, aut fratribus communicaturis: oblatam sibi tamen extra monasterium recipiebant: ut præscribit liber Usuum his verbis: Sacerdos [pacem non dabit nisi forte præsentes fuerint illi Missæ hospites, vel frater communicaturus .... notandum verò quod Abbates, monachi, & Conversi quando Missas audiunt in ecclesiis quæ non sunt de Ordine nostro, sicut ceteri pacem accipiunt, si eis offeratur. — c. 59.

30. Decimo notandum quod seipsum & ministrum eadem hostia Sacerdos communicabat.

31. Undecimo Evangelium Sancti Johannis in fine Missæ omittebant.

32. Duodecimo, Quod finita Missa manus lavaret Sacerdos. Hanc rationem affert Udalricus: [Finita Missâ cùm redierit nec tunc omittit lavare summitates digitorum maximè propter calicem, & propter corporale reportandum.] Hujusce ritus fit mentio in l. 2. de Gestis SS. Rotonensium c. 1. [Accelera huc concham æneam cum aqua, in qua lavant sancti Sacerdotes manus suas post immolationem sacrificij;] & in vit. S. Popponis n. 47. [Hora tunc erat qua vir Dei Missarum solemnia expleverat, cum ministri aquam ad abluendas manus vel os porrexerant;] & in lib. 1. Dial. S. Victoris Papæ III. n. 5. Quicumque febre detentus hausisset ex aqua, quæ de manibus ejus defluebat, dum post Missarum solemnia ablueretur, mox sanitate recepta liberaretur.] An verò huc etiam referendus sit locus ex vita S. Stephani Abbatis Obazinensis l. 2. n. 33 [accedens enim ad Missam antequam eam consummasset aquam de puteo verè tunc novam ad abluendas manus, & calicem detulerunt. — l. 2. c. 30. — apud Boll. 25. Ian.

33. Decimotertio, His omnibus etiam illud addendum quod subdit paulo post idem Udalricus: [Interim dum hora cantatur si Missam finierit, & ipse venire potuerit in chorum ante *Gloria* primi psalmi, Conversum dimittit cum vestimento complicato, vel non complicato, & ipse pergit ad Horam. At si venire non potest, non se movet à loco, nec Conversus, quousque hora finiatur.] Extat hanc in rem inter Capitula sancti Adalardi Abbatis Corbeiensis de admonitionibus in congregatione c. 23. [ut Presbiteri Missa sua expleta ad Sextam vel Nonam, si convenienter possunt occurrant. — ibid. — sæc. p. 758.

34. Decimoquarto. Denique præterire non possum quod de S. Stephano Obazinensi legitur in ejus vit. l. 2. n. 60. [Peracta Missa, mox sanctum altare linteaminibus aptissimè componebat; ut nihil ejus intectum maneret; nihil foras ex linteamine turpiter promineret, sed cuncta desuper plana, deorsum æqualiter pendentia, undique bene parata, pulvere mundata relinqueret, nihilque circumcirca eo discedente indecens,

„ vel incongruum remaneret. Veſtimenta quibus exuebatur quamquam „ miniſtri hinc inde parati aſſiſterent, propriis manibus ipſe plicabat ut „ & minus promtos hac ſedulitate inſtrueret, & exemplum aliis daret „ ne quis quantiſlibet occupationibus implicatus hoc facere recuſaret.] Superiori ſæculo ſpeciales in Miſſis etiam privatis ritus obſervabant noſtri Caſalini, quos hîc breviter perſtringere neceſſarium duximus.

35. In primis Sacerdos præmiſſa ſacramenentali confeſſione & brevi Paſſionis Christi meditatione, hiſce precibus ad celebrandum ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium ſe ſe præparabat: *Veni creator Spiritus*, &c. *Veni ſancte Spiritus*, &c. ℣. *Emitte*, Oratio, *Deus qui corda*: Pſalmus *Credidi*: *Kyrie eleiſon*: *Pater noſter*: ℣. *Oſtende nobis Domine miſericordiam*: *Domine exaudi orationem*: Oratio: *Aures tuæ pietatis*, &c.

36. Deinde exuens cucullam dicebat: *Exue me Domine veterem* manus lavando: *Largire ſenſibus noſtris*, &c. tergendo manus: *Da Domine virtutem*. Tum genuflexus: *Fac me quæſo omnipotens* &c. Ad amictum: *Pone Domine galeam*. Ad albam: *Indue me Domine* Ad cingulum: *Præcinge Domine*. Ad manipulum: *Merear precor Domine* Ad ſtolam: *Redde mihi Domine*. Ad caſulam: *Indue me Domine ornamento*: E Sacriſtia procedendo: *Deduc me Domine in via mandatorum tuorum*, &c: Pſalm. *Judica*: Ad altaris gradus accedens ſimul cum miniſtro genuflectebat, ſurgenſque calicem aptabat, pergens ad miſſalem, officium quærebat, reverſus in medio altaris dicebat ſubmiſſâ voce: *Actiones noſtras* &c; altare in labio ejuſdem ſignando, quo deoſculato ad gradum ipſius retrocedebat, ubi facta inclinatione dicebat: *In nomine Patris*, &c. *Et Introibo ad altare Dei*: *Confitemini Domino quoniam bonus*: Miniſtro ad ſingula reſpondente. Subjungebat confeſſionem, & abſolutionem: *Adjutorium noſtrum*: *Domine exaudi*: *Dominus vobiſcum*; tum profundè inclinatus: *Aufer à nobis*. Progrediendo ad altare: *Conſcientias noſtras*; factoque ſigno crucis in medio altaris, illud deoſculabatur: Inde accedens ad librum, inclinando dicebat: *Tuam crucem adoramus*. Poſtea incipiens Introitum, ſe ſignabat, manus ſuper margines libri tenens, quod Introitum repetendo iterum præſtabat. *Kyrie eleiſon* eodem in loco incipiebat, procedendo in medio altaris illic perficiebat.

37. Poſt Epiſtolam dicto Alleluia, vel Tractu, Sacerdos apertum librum in cornu ſiniſtrum deferebat dicens: *Domine labia mea aperies* ante medium altaris paululùm inclinando. Quibus peractis, oblatis à miniſtro vini & aquæ ampullis, vinum infundebat in calicem primùm, tum aquam cum parvo coeleari dicens: *Fiat hæc commixtio vini & aquæ pariter ſalutare ſacramentum in nomine Patris & Fi+lii & Spiritus ſancti* ſignando calicem, & reſponſo: *Amen*; ſubjungebat: *Deus qui humanæ ſubſtantiæ*, & continuò patena cum pane ſuper calicem poſita, cooperiebatur cum parvo corporali. Deinde priuſquam

Evangelium inciperet, dicebat: *Jube Domine benedicere: Dominus sit in corde meo.*

38. Ad Evangelium ministro respondente *Gloria tibi Domine*, Sacerdos conversus ad medium altaris inclinabat; & in fine responso: *Deo gratias*, librum signabat, & osculabatur dicens: *Per Evangelica dicta.* Ad hæc symboli verba: *Et homo factus est* genuflectebat, erigens se tantùm; ad: *Resurrexit.* In defunctorum Missis ad hæc offertorij verba: *Hostias & preces tibi*, calicem tenebat Sacerdos.

39. Lecto offertorio, calicem cum patena & oblata desuper accipiens, paululum inclinatus hac oratione oblationem faciebat: *Grata sit tibi Domine Deus hæc oblatio, quam tibi offerimus pro nostris delictis, & Ecclesiæ tuæ sancta Catholica. Amen.* sub cujus finem crucis signum cum calice faciebat; deinde accepta patena, oblatas super corporale dimittebat; ipsamque patenam media sui parte sub corporali abscondebat; interim dicens: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti descendat Angelus benedictionis, & consecrationis super hoc munus oblatum. Amen*; calicem ipsum signando; postea divertens ad cornu altaris dextrum dicebat: *Lavabo inter* &c. manus abluens, & tergens; revertensque ad altaris medium: *Veni sancte Spiritus reple* &c. ubi perveniens, inclinatus addebat: *In spiritu humilitatis*, cujus in fine altare signabat & osculabatur; tum extensis super calicem manibus, subjungebat: *Veni invisibilis sanctificator*, calicem desuper signando. Postea conversus ad populum dicebat: *Orate fratres*; cui minister respondebat: deinde dicto: *Domine exaudi orationem meam*, secretas recitabat, & præfationem.

40. Ad Canonem eosdem fere ritus observabant quos nunc habemus in usu, excepto quòd Sacerdos osculaturus altare, priùs illud signabat, peracta consecratione, brachia in modum crucis expansa tenebat; ante orationem Dominicam quinque cum hostia super calicem cruces faciebat, postea corpus Dominicum à latere dextro reverenter ostendens populo. Ad hæc verba: *Et dimitte nobis debita* pectus tundebat; fractam hostiæ particulam in calicem non mittebat, nisi post ter dictum: *Agnus Dei*, idque dicendo: *Hæc sacrosancta commixtio.* Postea cooperto calice, utraque manu corpus Dominicum super patenam sustinens dicebat orationem: *Domine Jesu Christe qui dixisti*; qua finita, corpus Dominicum osculabatur subjungens: *Pax tua Christe mihi sit semper: Amen* Postea corpus Domini in patenam dimitebat, patenam verò super calicis pedem reclinabat, minister autem utrisque manibus pacem osculandam Sacerdoti offerebat; quam ipse osculando dicebat: *Pax tibi frater & Ecclesia sancta Dei*; ministro submissa voce respondente: *Et cum spiritu tuo pater.* Deinde duas alias orationes subjungebat ac ter: *Domine non sum dignus*, manu dextra pectus percutiens, sinistram pectori applicans: tum genuflectens corpus Domini accipiebat dicens: *Panem cœlestem.* Facta communione, primò vinum in calice accipie-

bat, quo hausto dicebat: *Corpus tuum Domine.* Postea accedens ad cornu altaris digitos vino simul & aqua in calicem abluebat dicens: *Quod ore sumpsimus: O sacrum convivium: Nunc dimittis* Sumptaque secunda hac ablutione, minister solam aquam in calicem fundebat, quam Sacerdos circumducens tandem in pelvim vel in piscinam effundebat, calicem linteo tergens. His peractis, Sacerdos in medio altaris constitutus dicebat: *Agimus tibi gratias*, postea Postcommunionem & reliqua. Dicens verò Evangelium S. Johannis corporalia plicabat &c. Hæc sunt præcipua quæ Missæ privatæ ritus spectant; quæ verò de Missis votivis restant dicenda; breviter expedio.

41. Missas votivas vocamus eas, quæ nec officio diei in quo dicuntur, nec ipsi tempori conveniunt. Harum usus apud antiquos non planè infrequens extitit; maximè earum quæ pro defunctis, pro infirmis, pro iter agentibus, pro necessitatibus publicis dicebantur; de quibus Missas proprias videre est in antiqua Liturgia Gallicana, & in lib. Sacramentorum S. Gregorij Papæ. Quæ verò nunc de Spiritu sancto, de Cruce, de Beata Maria, de Sanctis dicuntur, harum usus non ita videtur antiquus; quippe Alcuinus Missarum de Trinitate, de Angelis, de Cruce, de Spiritu sancto, & B. Maria in Sabbatho author esse dicitur apud Gavantum Comm. in rub. Miss. part. 1. tit. 4. Et certè ipse,
„ ut scribit in ejus vita anonymus n. 26. sæc. 4. [celebrabat omni die
„ Missarum solemnia multa cum honestatis diligentia, habens singulis hebdomadæ diebus Missas deputatas proprias;] postea etiam Missas de cruce votivas dictas fuisse reperi sæculo x, quo Sacerdos quidam ad alta-
sæc. 5. re S. Wiboradæ sepulchro appositum *Missam de sancta Cruce feria sex-*
p. 59. *ta* omni hebdomada celebraturum se spopondit; ut testantur Acta ejusdem S. Wiboradæ n. 38. sæculo xj. Cluniacenses de Trinitate votivas Missas dicebant, ut patet ex Udalrico. Cistercienses in institutionibus Capitul. Cisterc. omni Sabbatho aliqua festivitate vacuo Missam solemniter dici de B. Maria præscribunt; & in libello antiq. definitionum:
dist 5. „ Omni die *inquiunt*, [quo Missa quotidiana cantatur pro defunctis,
c. 1. „ debet dici Missa de B. Maria; præter festa Natalis Domini, Paschæ, &
„ Pentecostes; in quibus tribus diebus nec de ipsa, nec pro defunctis privatim dicitur.] In M. S. consuetudinibus Guillelmi primi Abbatis pro Ordine Grandim. sæc. 14. editis assignantur feria secunda Missa de S. Angelis, tertia de S. Maria, quarta de Sancto Stephano institutore Ord. Grand. quinta de Spiritu sancto, sexta de sancta Cruce, Sabbato de sancta Maria. Atque ante hoc tempus Missas votivas de
opusc. 33 privatis aliquibus sanctis non legi, licet Petrus Damiani ad Desi-
c. 3 „ derium Abbatem Cassinensem scribens dicat: [Nos etiam in eremis sive
„ monasteriis, quorum videlicet ad Christi gloriam ministri sumus,
„ tres per hebdomadas singulas dies sanctis assignatos habemus, ad quo-
„ rum honorem Missas specialiter celebramus;] Istæ enim Missæ ut ex consequentibus patet, erant feria secunda de Angelis pro Defunctis,

feria sexta de S. Cruce, & Sabbato de S. Maria.

42. Porro hujusmodi Missas omni die, etiam festivitate præcipua solemni cantare solebant; quod cùm Lyrensibus nostris grave esset, scilicet Missas de defunctis in die Natalis Domini, Paschæ, &c. dicere,[concessum est à Domino Abbate Gilleberto propter reverentiam & honorem sanctorum, & propter pacem cordium aliquorum, qui ferebant molestè, ut in præcipuis festis cantarent pro defunctis; quod hi qui in tabula fuerint ad Missam pro defunctis in his solemnitatibus, scilicet Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptione B. Virginis, Annunciatione ejusdem & omnium Sanctorum, in præcedenti feria se adquittent. Similiter si tricennale fuerit in conventu pro monacho nuper defuncto, ille qui in die unius dictarum solemnitatum deberet habere Missam pro mortuo, præcedenti die se adquitabit; & nihilominus in die solemnitatis ipsius reddet Missam in capitulo ac si eam eadem die celebrasset. Qui verò ad Missam de sancto Spiritu scribuntur, in his festivit. scilicet Nat. Domini, Paschæ, Pentecostes, cantabunt de die; tamen post primam collectam dicent orationem: *Familiam*, hoc antiquum est.] Ita M. S. Statuta Abbatum Lirensium. Porro Gillebertus de quo hîc, dictus *De Haia* Lyrense monasterium regebat an. M C C L X. At multò ante hæc tempora nonnullis religio fuerat Dominicis diebus Missas de defunctis celebrare, ut patet ex antiquioribus Farfensis monasterij consf. in quibus hæc leguntur: [Solent verò interrogare, si liceat quotidie orare, aut sacrificium Deo offerre pro mortuis: Quibus respondetur, quia plerique in Dominicis diebus sacrificium pro mortuis non offerunt propter singularem reverentiam Dominicæ Resurrectionis, videlicet quia ille solus inter mortuos liber fuit, Deo valde condecet, ut ejus singularis Resurrectio venerabiliter ab omnibus, & sine alicujus amixtione defuncti celebretur.] Cistercienses etiam nonnullos dies excipiebant à Missis votivis, ut docet nos liber Usuum, in quo hæc habentur: [Missæ quoque pro defunctis non solent cantari Domi- c. 59.
nicis diebus, & solemnitatibus quibus sermo fieri debet in capitulo; nisi præsens defunctus fuerit. Missa verò quotidiana, quæ solet dici pro fratribus nostris defunctis, tantùm intermittenda est die Parasceve & sequenti Sabbato, & die Paschæ, Pentecostes, & Natalis Domini. Hebdomadarius Missæ illius quotidianæ cantet de festo ad altare, ubi Missa eadem cantari solet,& dicat collectam: *Inclina* in secundo loco:si tricenarium fuerit,subjungat: *Deus cui proprium*.Quod si his tribus diebus præsens defunctus supervenerit, supradictus Hebdomadarius dimittat Missam de festo, & agat Missam pro eo, & dicat primam collectam pro eo, scilicet: *Inclina*;secundam verò: *Omnipotens sempiterne Deus cui nunquam* pro illis, quibus: *Inclina* dicebatur. Et si tricenarium fuerit, dicat tertiam: *Deus cui proprium*. Ad utramque verò Missam in conventu quandiu præsens fuerit, dicatur collecta pro eo. Qui cantant

„ privatim, collectam tantùm dicant pro eo, tam ante sepulturam, „ quàm postea; poterit tamen cantare pro eo, qui voluerit.

CAPUT VII.

In quo referuntur nonnullæ Veterum Monachorum consuetudines circa defectus in ipso sacrificio accidentes.

1. Hactenus de Missa majori, matutinali, privataque satis. Reliquum est, ut nonnullas Patrum nostrorum consuetudines circa defectus in earum celebratione contingentes ex M. S. sive editis libris referamus.

Ex Statutis Lantfranci.

Cap. xj. *De negligentia circa Corpus Domini.*

„ 2. Cum de Corpore vel de Sanguine Domini tanta negligentia aliquo casu accidit, ut cadat deorsum; sive in alium locum, ubi plenè percipi non possit, quo ceciderit, & utrum ad terram inde aliquid venerit; quàm citiùs fieri possit, indicetur res Abbati vel Priori; qui adjunctis sibi aliquibus fratribus properè veniat ad locum ubi hoc contigerit. Et si Corpus ceciderit, vel Sanguis effusus fuerit super lapidem, aut terram, aut lignum, aut mattam, aut tapetem, aut aliquid hujusmodi, pulvis terræ colligatur, pars illa lapidis radatur, pars ligni, mattæ, tapetis, aut si quid aliud est hujusmodi abscindatur, & in sacrarium projiciatur. Quòd si locus ubi ceciderit manifestè deprehendi nequiverit, & tamen seorsum cecidisse constiterit, in loco, & circa locum in quem maximè cecidisse crediderint, similiter colligatur, radatur, abscindatur, & in sacrarium recondatur. Hi verò, quorum negligentia hoc evenerit, in proximo capitulo humiliter culpam suam dicant, judicium suscipiant nudi, & injungatur eis pœnitentia, vel de jejunio, vel judiciis, vel psalmis, vel aliquid hujusmodi. Quibus de judicio ad loca sua reversis, omnes Sacerdotes, qui tunc præsentes erunt, surgant, & ad judicia suscipienda cum omni devotione se offerant; tunc ille qui capitulum tenet septem tantùm quos voluerit de ipsis ad suscipienda judicia retineat, & cæteris ire sessum præcipiat. Finito capitulo omnes simul prostrati dicant septem psalmos in monasterio, incipientes eos psallere cùm exeunt de capitulo. Quos sequatur: *Pater noster* cum his capitulis, & collecta: *Sit super nos misericordia tua Domine: Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum: Dominus vobiscum. Oremus: Exaudi quæsumus Domine preces nostras, & confitentium tibi parce peccatis;*

ut quos conscientia reatus accusat, indulgentia tuæ miserationis absolvat, per; aut illam collectam: *Deus cui proprium est misereri semper*; aut aliam pro peccatis. Si verò super corporale vel super aliquem honestum pannum Sanguis ceciderit, certumque fuerit quò ceciderit; pars illa panni in aliquo calice abluatur, & prima ablutio à fratribus absumatur, reliquæ duæ in sacrarium projiciantur. In primo autem capitulo dicta culpa, hi soli tantùm, quorum negligentia hoc evenit, supradictam disciplinam sustineant; Fratres verò omnes septem psalmos cum capitulis, & collecta sicut superiùs dictum est in monasterio dicant; si ipsa die brevis pro defuncto in capitulo lectus fuerit, priùs canant: *Verba mea*, pergentes in ecclesiam; postea septem psalmos, sicut superiùs dictum est; si verò alio aliquo modo de hoc sacramento levior negligentia evenerit; ex judicio Abbatis vel Prioris leviori vindicta frater cujus culpa hoc contigerit puniatur.

Ex M.S. Consuetudinibus Monasterij Cluniacensis.

Cap. 93. *De negligentia Sanguinis & Corporis si acciderit, quid fiat.*

3. Si de Sanguine Domini super corporale ceciderit aliquid, recidendum est ipsum corporale, ac reliquiarum loco reservandum. Si super pallam altaris, incidenda est particula illa, & pro reliquiis reservanda est. Si super casulam, similiter agendum est. Si in terram, extergendus est locus atque radendus, sive sit lapis, sive terra, ipseque pulvis in sacrario, vel in piscina radendus. Is autem cui accidit hæc negligentia sub habitu stamineo cingulo tenus se nudare debet, ut petita venia jussu Abbatis judicium accipiat. Post hæc surgentes de aliis Sacerdotibus septem jussu Abbatis judicia in stamineis accipiant, & post capitulum à toto conventu prostrato canantur cum versu: *Domine non secundum peccata nostra facias nobis*, & collecta: *Exaudi quæsumus Domine supplicum preces.* Si super altaris pallam de Corpore Domini aliquid ceciderit, non est tanta negligentia sicut de Sanguine: pars itaque illa, in qua cecidit, vino abluitur, sed non ideo inciditur: Ille verò cui talis evenerit negligentia veniam in capitulo petens, jussu præsidentis competens super stamineam judicium accipit cum illo cujus occasione tale quid acciderit. Si verò in terram Dominicum ceciderit corpus, simili per omnia modo agendum est, sicut supradicta docet de Sanguine narratio. Quod si in Domini Sanguine musca, vel aranea, vel tale quid ceciderit, quando talis res sine periculo non potest glutiri; nam necesse est aut vomitum, aut ipsam consequi mortem; ut jam probatum est, idcirco igne cremandum est: Satisfactio autem hujusmodi casus in arbitrio præsidentis est; quod scilicet illi, cui hoc accidit, aut judicium accipere jubeat, vel psalmos canere injungat: aut etiam publicè eleemosinas dare, vel in conventu psalmos, prout sibi visum fuerit, jubeat decantari.

" Ex M. S. Libro Usuum Beccensium
" Cap. 74. *De negligentia altaris.*

" 4. Si fortè alicui fratri contigerit negligentia de Sanguine & Corpore Domini, si certus est; debet indicare Abbati. Si mediocris culpa est, ut cum sine lumine cantat, vel cùm guttam, vel micam videt post actionem *a*, & nescit unde sit, sive digiti post consecrationem alicubi tetigerint, vel aliquid hujusmodi evenerit, pro talibus nudus ipse judicium suscipiet. Et si sine vino *b*, vel sine stola, aut manipulo cantaverit; cum eo suscipient disciplinam Conversi, & *c* qui videbuntur participes culpæ, pro vino *d* vel stola cessabit à Missa *e*, & majorem pœnitentiam sustinebit secundùm visum præsidentis. Similiter Levita, si sine stola legerit Evangelium, disciplinam; & cessationem officij sui sustinebit pro dispositione Abbatis; *f* si sine manipulo, judicium tantùm suscipiet.

" 5. Si verò Corpus Domini, quod ipse avertat, ceciderit, vel Sanguis effusus fuerit, aut vinum quod post Sanguinem mittitur, sive micæ de patena perierint; abluantur panni super quos ciderint priùs vino, pòst aqua, & ipse binæ ablutiones bibentur à fratribus, qui affuerint, tertiò laventur in sacrario. Frater, cui hoc acciderit, accipiat veniam in capitulo, & suscipiet judicium, à Missa cessabit, disciplinas, jejunia, psalmos, secundùm dispositionem Abbatis. Totus conventus, primus Abbas, deinde omnes à Priore usque ad novissimum judicium accipient VII L. ictus secundùm consuetudinem monasterij; post absolvat Abbas Fratrem, & omnes alios. Deinde surgentes post: *Verba mea* cantent vij psalmos prostrati ante majus altare; preces: *Post partum virgo: Exultabunt Sancti: Domine non secundùm: Ne memineris: Domine exaudi: Dominus vobiscum:* collecta: *Concede nos: Ineffabilem: Deus cui proprium est.* Si super lapidem vel ad terram, aut super lignum aut fœnum ceciderit; aut colligatur, vel radatur quicquid poterit, & lotum diligenter in sacrario reponatur, & lavatura bibatur.

" Item c. 62. *Si Presbyter tota nocte vigilaverit.*

" 6. Si quis per totam noctem vigilaverit aliquo negotio sua culpa intentus, non debet ipsa die Missam cantare. Si verò cum aliis fratribus ierit dormitum, & caussa infirmitatis dormire nequiverit, cantabit si voluerit.

a Lyr. acceptionem.
b Lyr. addit: Aqua
c Lyr. Et ministri.
d Lyr. addit: Aqua
e Lyr. addit: 8 vel 3 diebus ad minùs, & tres disciplinas suscipiet secundùm visum præsidentis.
f Lyr. secundùm visum præsidentis.

Item ex M. S. Rituali Beccensis monasterij,
& ex M. S. consuetudinibus Beatæ Mariæ de Lyra:
Incipit *de emendatione sacramenti.*

7. Si fortè alicui fratri acciderit negligentia de Corpore & Sanguine, &c. ut suprà usque: Ipse nudus pro talibus suscipit judicium. Si quis sine altare benedicto cantaverit, solus judicium habebit, & cessabit à Missa pro dispositione Præsidentis; Si sine vino, vel stola, &c. ut suprà, usque: si sine manipulo cantaverit, judicium tantùm sustinebit quisquis ille fuerit.

8. Cùm vinum vel aqua non mittuntur in calicem pro oblivione *a* si ad: ***Per ipsum***, vel: ***Agnus Dei*** hoc averterit, mittat tunc vinum vel aquam, & dicat: ***simili modo*** usque ***in mei memoriam facietis*** Deinde faciat: ***Per ipsum***, & dicat ***Pater noster*** etiamsi jam dixerit, & cætera quæ sequuntur. Et ne hoc alicui eveniat, habeat in usu levare corporale & videre *b* calicem antequam dicat: ***simili modo***. Inde solùm *c* judicium accipit *d*, & cessabit à Missa octo diebus, vel quindecim cum psalmis, & jejunio feria 4. & 6. secundùm dispositionem præsidentis.

9 Si musca, vel pulex tangit, vel insidet super Corpus, vel locum ubi est, solus Sacerdos judicium accipit, & vij psalmos tantùm dicat. Si vomit post Missam pro infirmitate etiam in sacrario, vel in alio loco extra calicem vel extra *e* quo non possit observari, omnes judicium accipere *f*, & illum cessare, cùm aliud de infirmitate, & necessitate; aliud de incuria, & negligentia judicandum sit. Et tamen de hac re pro veneratione & reverentia Sacramenti ultra modum fieri minimè potest.

10. Si fortè corpus intinctum ponatur in cruce corporalium, vel alicubi *g* extra calicem ceciderit, totus conventus judicium habebit, prima & secunda & tertia lavatura bibetur *h*: Ille cessabit à Missa ut dictum est. Si verò Corpus non tinctum, quod ipse Dominus avertat, extra corporalia ceciderit, vel Sanguis effusus fuerit, aut vinum quod post Sanguinem mittitur, sive micæ de patena perierint, similiter conventus judicium habebit, panni super quos ceciderint, abluentur *i* priùs vino, deinde aqua, & ipsæ binæ ablutiones à Fratribus qui affuerint bibentur; tertiò laventur in sacrario. Si super lapidem, aut

a Lyr per oblivionem.
b Lyr. addit Intus
c Lyr. solus
d Lyr. accipiat.
e Lyr. addit: Vas
f Lyr. addit: Vidi
g Lyr. aliquid
h Lyr. bibatur.
i Lyr. Laventur in sacrario. Reliqua desunt usque: si super.

» terram, aut lignum ceciderit; radatur quantùm poterit, & lotum » diligenter in ſacrario reponatur, lavatura verò *l* bibatur. Si verò ſuper » mattam, vel fœnum ceciderit, comburatur fœnum, vel illa pars mattæ ſuper quam ceciderit, & in ſacrario cinis mittatur: Frater cui hoc » acciderit, accipiat veniam in capitulo, & poſtea judicium ad duplum » aliorum; deinde vadit ſedere: Tunc Abbas, vel Prior qui tenet Capitulum, ſurgit *m* ſolus, & accipit judicium, & poſt vadit ſedere » ſurgentibus omnibus: deinde omnes à primo uſque ad noviſſimum vij » ictus judicium ſuſcipient ſecundùm conſuetudinem monaſterij. *n* Novitij, ſi qui ſunt qui non habent Capitulum, non revocentur in » Capitulum ad judicium accipere. Fratres ejuſdem monaſterij, qui præſentes non fuerint uſque ad octo dies ſuſcipient judicium, cùm omnes ſederint, ſurgit ille per cujus manum hoc acciderit *o*, & ſtans » ante analogium abſolvitur *p* cum omnibus aliis, deinde injungit *q* ei » Abbas, vel Prior pœnitentiam ſecundùm modum culpæ, & conſuetudinem loci: ſcilicet diſciplinas, jejunia, quinquaginta pſalmos cantabit *r* quandiu à Miſſa ceſſabit ſecundùm diſpoſitionem Abbatis. Deinde ſurgentes, poſt *verba mea* cantent 7 pſalmos proſtrati ante majus » altare, *ſ* ſubjungentes: *Kyrie eleiſon* ter: *Pater noſter*, *Et ne nos*: *Poſt partum*: *Exultabunt ſancti*: *Domine non ſecundùm*: *Ne memineris Domine*: *Domine exaudi orationem*: *Dominus vobiſcum* Oratio: *Concede nos famulos*: Oratio: *Deus cui proprium*. Oratio: *Ineffabilem miſericordiam tuam Domine nobis clementer oſtende, & ſimul nos à peccatis omnibus exuas, & à pœnis quas meremur eripias. Per Dominum.* *t*

» Item. *De eodem poſt acceptionem.*

» 11. Quidam frater cantaverat, poſt acceptionem hoſtiæ, & vini » hauſtum tribus vel quatuor vicibus, fratrem cogente nimia neceſſi-

l Lyr. autem.

m Lyr. ſurgat ſolus, & alius qui ſecundus eſt ab illo vadat ſedere in locum ſuum; Abbas verò accipit judicium & poſtea vadit ſedere.

n Lyr. deeſt novitij uſque cum omnes ſederint.

o Lyr. accidit

p Lyr. abſolvatur ſimul.

q Lyr. injungat.

r Lyr. cantare.

ſ Lyr. in choro, ſi fortè tunc corpus fratris defuncti jacuerit in eccleſia; poſt ſecundum *verba mea* in chorum intrabant, & dicent vij pſalmos, ut dictum, ſubjungentes &c.

t Lyr. addit: Pro offenſione ſacramenti, xl diebus à Miſſa debet ceſſare in audientia, ſed ex xl diebus poteſt prælatus in ſecreto xx relaxare pœnitenti, ſi placet; & pro unaquaque die quibus à Miſſa ceſſabit, L. pſalmos dicere debet & vj feria in pane & aqua jejunare. Quando ſacram facit frater communionem, & media pars Corporis in calicem ceciderit, de alia media parte debet fieri fractio, quoquo modo fiat, tres partes ſemper fieri debent de corpore nisi totum in calicem ceciderit .... ſi alicui accidat ut naſus Sanguinem Domini tetigerit, & ipſum abluerit, ipſe ſolus judicium habebit.

tate

tate, excreavit; in ipsa excreatione quartam partem hostiæ salutaris
super mattam ejecit. Comperit hæc fratres, & cum omni humore quem
expuerat illam partem hostiæ quam ejecit ore suscepit, & mattam
ut potuit lavavit in sacrario; propter hoc omnes susceperunt judicium,
& ille frater xl diebus cessavit: Insuper in pane & aqua fuit quandiu
placuit Abbati, fortè tunc corpus fratris defuncti jacebat in ecclesia,
& ideo post secundum *Verba mea* dixerunt psalmos prostratos.

De offensione extra monasterium facta.

12. Si fratri in cella commoranti, vel alicubi extra monasterium
suum infortunia de Corpore vel Sanguine Domini evenerit, hic cùm
ad monasterium suum redierit, solus sine conventu judicium accipiet,
& pœnam pro modo culpæ sustinebit secundùm dispositionem præsi-
dentis.

Ex M. S. Rituali Corbeiensis monasterij, M. SS. consuetudinibus
ejusdem, nec non & S. Cornelij Compendiensis.

De negligentiis, si accidat nobis aliqua ad altare, quod absit;
hic continetur quod agere debemus.

De effusione Sanguinis.

13. Si de Sanguine Domini super corporale ceciderit aliquid; re-
cidendum est ipsum corporale, & reliquiarum loco reservandum. Si
super mapulam benedictam altaris, incidenda est particula illa, & cum
reliquiis reservanda. Si super casulam; similiter est agendum. Si verò
in terram; extergendus est locus, atque radendus, sive sit lapis, sive
sit terra, ipseque pulvis in sacrario, vel in piscina ponendus. Is autem
cui accidit hæc negligentia, & minister, vel ministri ejus sumentes
veniam in capitulo debent recognoscere coram Abbate, vel Priore
qui capitulum tenet, & præcepto præsidentis debent judicium accipe-
re, & post judicium dictus Abbas, vel Prior debet Sacerdoti, cui
hæc negligentia accidit, injungere ut in tribus feriis sextis in pane &
aqua jejunet, vel tria psalteria dicat, & tres Missas pro defunctis
celebret, & septem judicia privata accipiat, & ministro, vel ministris
ejus debet injungere ut unusquisque septem psalmos dicat; & post
omnis conventus debet judicium accipere, & post capitulum 7 psal-
mos prostratus dicere cum ℣. *Domine non secundum peccata nostra*, &
collecta: *Exaudi quæsumus Domine supplicum preces*, & Eleemosinator
debet pascere xiij pauperes de pane, & vino, & carnibus.

De Corpore Domini super mappulam benedictam altaris
vel ad terram lapso.

14 Si aliquis Sacerdos celebret divina, & infra Canonem Missæ post
Verbum caro factum, si eadem caro, scilicet Corpus Dominicum su-
per mappulam altaris ceciderit, dictus Sacerdos corpus Dominicum
capiens, reponet super corporale, & post Missam locum mappulæ,
ubi corpus Dominicum cecidit, abluet de vino super piscinam: Et si
super dictam mappulam benedictam de corpore Domini aliquid ceci-

derit, non est tanta neglige[illegible] Sanguine: pars autem illa in
„ qua cecidit vino abluitur su[illegible]m, sed non ideo inciditur: is
„ autem cui talis negligentia ac[illegible], & minister, vel ministri ejus de-
„ bent recognoscere in capitulo coram Abbate, vel Priore, qui capi-
„ tulum tenet, & præcepto præsidentis debent judicium accipere, & post
„ judicium dictus Abbas, vel Prior debet Sacerdoti injungere ut 7 psalmos
„ dicat. Si verò ad terram Corpus Dominicum ceciderit; simili modo
„ per omnia agendum est, sicut supradicta docet de Sanguine narratio.

„ *De Sacerdote qui cantat Missam usque ad*: Simili modo, *vel usque ad*:
„ Pater noster *sine ministratione vini & aquæ, vel totam Missam*
„ *suam sine predicta administratione.*

„ 15. Si contingat quod aliquis Sacerdos celebrans divina prospiciat
„ ad: *simili modo*, vel ad: *Pater noster* vinum cum aqua non esse mi-
„ nistratum in calice, hostiam quæ *a* posita erat super corporale sine
„ administratione vini & aquæ, debet tollere de dicto corporali, & po-
„ nere super mappulam benedictam, & aliam hostiam super patenam
„ calicis debet apponere, & vinum cum aqua in calicem ministrare,
„ & iterum incipere hanc orationem, scilicet: *Suscipe quæsumus omni-*
„ *potens Deus*: Et si celebret pro defunctis, debet reincipere: *Hostias*
„ *& preces tibi* b *Domine offerimus*, vel: *Domine Jesu Christe*, & submissè
„ dicere, sicut: *Suscipe quæsumus omnipotens Deus*, & post Missam ho-
„ stiam quam posuerat super mappulam benedictam debet uti, vel
„ tradere ministro suo ad utendum. Et si talis negligentia accidat Sa-
„ cerdoti, qui cantet matutinalem Missam, vel magnam, sicut supe-
„ riùs est expressum debet facere, sed: *Per omnia* secreti, & *Dominus*
„ *vobiscum*, &: *Sursum corda*, & *Gratias agamus*, & præfationem debet
„ submissè propter scandalum dicere; & Diaconus prope eum stans ad sin-
„ gula *c* respondere. Ille Sacerdos cui hæc negligentia accidit, & minister,
„ vel ministri ejus debent recognoscere in Capitulo coram Abbate, vel
„ Priore qui capitulum tenet, & præcepto præsidentis debent judicium
„ accipere, & post judicium dictus Abbas, vel Prior injungat Sacer-
„ doti ut quinquaginta psalmos dicat, & tria judicia privata sumat, &
„ ministro, vel ministris ejus injungat, ut unusquisque vij psalmos
„ dicat. Et si totam Missam suam dictus Sacerdos celebret sine ammi-
„ nistratione vini & aquæ; ipse, & minister, vel ministri ejus recog-
„ noscentes in capitulo, præcepto illius qui tenet capitulum debent
„ accipere judicium, & post judicium ille qui tenet capitulum debet ei
„ injungere ut in una feria sexta in pane & aqua jejunet, vel unum
„ psalterium dicat, & quinque privata judicia sumat; & ministro,
„ vel ministris ejus injungat, ut unusquisque vij psalmos cum leta-

a Comp. præposita
b Comp. Domine Domine
c al. singulas

nia dicat, & poſt omnis conventus debet judicium accipere in Capitulo, & poſt Capitulum vij pſalmos proſtratus dicere cnm ℣. *Domine non ſecunaum p. n.* & collecta : *Exaudi qugſumus Domine ſupplicum preces.*

De Sacerdote qui cantat M ſſam, & miniſtrat in calicem aquam ſine vino.

16. Si aliquis Sacerdos celebrans divina miniſtret in calicem aquam ſine vino, non eſt ſacramentum; quia ſubſtantia deficit; & ideo maxima *d* eſt negligentia. Is autem cui hæc negligentia accidit, & miniſter, vel miniſtri ejus debent recognoſcere in capitulo coram Abbate, vel Priore qui capitulum tenet,& præcepto præſidentis debent judicium accipere, & poſt judicium dictus Abbas, vel Prior debet injungere Sacerdoti,ut in una feria *e* vj in pane & aqua jejunet,vel unum pſalterium dicat, & quinque judicia privata ſumat, & miniſtro, vel miniſtris ejus præcipiat, ut unuſquiſque in una feria ſexta in pane & aqua jejunet vel unum pſalterium dicat, & quinque privata judicia ſumat; quia *f* miniſtro, vel miniſtris pertinet, ut ponentes vinum in hora ſua, vel aquam, & ſtatim retro facientes ſciant ſine dubio quid *g* miniſtrent Sacerdoti. Poſtea omnis conventus debet judicium accipere, & poſt capitulum vij pſalmos proſtratus dicere cum ℣. *Domine non ſecundum peccata noſtra*, & collecta : *Exaudi quæſumus Domine.*

De Sacerdote qui miniſtrat in calicem vinum ſine aqua ad Miſſam ſuam.

17. Si aliquis Sacerdos celebrans divina miniſtret in calicem vinum ſine aqua neſcienter, ipſe & miniſter vel miniſtri ejus recognoſcentes in capitulo, præcepto illius qui capitulum tenet, debent judicium accipere, & poſt judicium ille qui tenet capitulum injungat Sacerdoti ut tribus vicibus vij pſalmos dicat,& miniſtro vel miniſtris ejus injungat ut unuſquiſque ſimiliter tribus vicibus vij pſalmos dicat.

De Sacerdote qui cantat Miſſam ſuper altare non benedictum.

18. Si aliquis Sacerdos celebret divina *h* ſuper altare non benedictum, ipſe, & miniſter, vel miniſtri ejus debent recognoſcere in capitulo coram Abbate, vel Priore qui capitulum tenet, & præcepto præſidentis debent judicium accipere,& poſt judicium dictus Abbas,vel Prior debet injungere Sacerdoti ut in una feria ſexta in pane & aqua jejunet, vel unum pſalterium dicat, & tria judicia privata accipiat; & miniſtro,vel miniſtris ejus injungat,ut unuſquiſque vij pſalmos dicat:

d Comp. magna
e Comp. una feria.
f Comp.Et ſciendum eſt quod
g Comp. quia
h al. miſſam

" Deinde omnis conventus debet judicium accipere in capitulo, & post
" capitulum vij psalmos prostratus dicere, cum ℣. *Domine non secundùm*
" *peccata*, & collecta: *Exaudi quæsumus Domine.*
" *De Sacerdote qui cantat Missam sine Stola,*
" *& manipulo.*
" 19. Si aliquis Sacerdos cantet Missam sine stola, & manipulo, ipse
" & minister, vel ministri ejus recognoscentes in capitulo coram Abbate
" vel Priore, qui capitulum tenet, debent judicium accipere, & post
" judicium dictus Abbas, vel Prior præcipiat Sacerdoti ut tribus vi-
" cibus vij psalmos dicat, & ministro, vel ministris ejus injungat, ut
" vij psalmos dicat. *i*
" *De Sacerdote qui cantat Missam l sine igne.*
" 20. Si aliquis Sacerdos celebret divina sine igne, ipse *m* & minister
" vel ministri ejus recognoscentes in capitulo coram illo, qui Capitulum
" tenet, accipiunt *n* judicium & post judicium, ille qui tenet Capitulum
" injungat Sacerdoti ut vij psalmos dicat, & ministro, vel ministris ejus
" præcipiat ut unusquisque vij psalmos dicat.
" *De Sacerdote qui tangit corpus Dominicum de o digitis*
" *inunctis.*
" 21. Si aliquis Sacerdos celebrat *p* divina, tangat *q* Corpus Domi-
" minicum de alio digito, vel de aliis digitis, quàm de primis quatuor
" digitis, eundem locum digiti, vel digitorum, de quo vel de qui-
" bus Corpus Dominicum tetigerit de vino in calicem debet abluere
" de ablutionem *r* primorum quatuor digitorum, & post Missam debet
" ad confessionem ire, & pro dicta negligentia pœnitentiam accipere
" & facere.
" *De Sacerdote qui per oblivionem sinet ſ cadere Corpus Domini-*
" *cum ante* Pater noster *in calicem.*
" 22. Si aliquis Sacerdos celebrans divina per oblivionem, vel au-
" steritatem frigoris sinat cadere ante *Pater noster* Corpus Dominicum
" in calicem, propter hoc dictus Sacerdos non sinet ne faciat cruces
" suas quæ faciendæ sunt de duobus digitis, scilicet de pollice, & de
" indice, veluti si teneret Corpus Dominicum inter duos digitos prædictos,
" & ne levet calicem ad: *Pater noster* & cooperiatur *t*, & discooperiat
" de corporali, & ne faciat cruces suas ad *Pax Domini*, sicuti si fra-

i Comp. dicant.
l Comp. Missam suam.
m Comp. & ipse.
n Comp. accipiant.
o Comp. digitis.
p Comp. celebrans.
q Comp. tangit.
r Comp. & ablutionem. al. de ablutione.
ſ Comp Sin t
t Comp. cooperiat. al. cooperiantur

ctionem de Corpore Domini feciſſet, & ne dicat poſt: *Agnus Dei*, *Hæc ſacroſancta commixtio.* Is autem cui hæc negligentia accidit, & miniſter, vel miniſtri ejus recognoſcentes in Capitulo coram Abbate vel Priore qui Capitulum tenet, præcepto præſidentis accipiunt judicium, & poſt judicium dictus Abbas vel Prior debet injungere Sacerdoti ut dicat vij pſalmos cum letania, & tria privata judicia aſſumat.

De Sacerdote qui per oblivionem ante: Pater noſter *fiat u fractionem.*

23. Si aliquis *x*, Sacerdos celebrans divina faciat fractionem ante: *Pater noſter*, per oblivionem, de tribus partibus fractionis unam ſuper aliam poſitis cruces, ſi aliquæ faciendæ ſunt, uſque ad: *Pater noſter* debet facere, & dictas tres partes fractionis ad: *Pater noſter* inter digitos ſuos ſuper calicem tenere, & prædictis tribus partibus fractionis ſuper calicem tenens *y*, & prædictis tribus quantùm debet tentis prædictas tres partes ſuper patenam, & ſuper corporale ante ſe debet ponere uſque ad: *Per eundem* de: *Libera nos quæſumus Domine*, & crucem *z* quam ante faciem ſuam de patena calicis ſolet facere, de duobus digitis, ſcilicet de indice & de medio debet facere ut ad: *Per eundem* de: *Libera nos*, duas partes fractionis ex una parte, & aliam ex altera capiens facit cruces ad *a*: *Pax Domini* ſicut ſolet facere, & non ponat ſuper patenam corporale, donec locum dictæ patenæ ubi Corpus Dominicum tetigit de vino in calicem abluerit, & illud vinum utatur. Is autem cui talis negligentia accidit, & miniſter vel miniſtri ejus recognoſcentes in Capitulo coram Abbate vel Priore qui Capitulum tenet, præcepto præſidentis accipiunt judicium, & poſt judicium dictus Abbas vel Prior debet injungere Sacerdoti ut vij pſalmos dicat cum letania.

De Sacerdote qui per oblivionem, ſinit b *cadere in calicem illam partem fractionis, de qua debet facere cruces ad:* Pax Domini.

24. Si aliquis Sacerdos cantat Miſſam, & faciat poſt: *Agnus Dei* fractionem, & illa pars fractionis de qua debet ad: *Pax Domini* cruces facere cadit in calicem, unam partem de aliis duabus partibus debet ſumere, & de illa cruces ad: *Pax Domini* facere, & quando cruces ſunt factæ, illam partem cum alia parte, quam inter digitos ſuos tenet pariter debet ponere, &: *Hæc ſacroſancta commixtio* poſt *Agnus Dei* dicere pro illa parte quæ in calicem *c* ante cecidit. Is autem cui hæc negligentia

u Comp. facit
x Comp. quis
y Comp. & prædictis tribus partibus fractionis ſuper calicem quantùm debet tentis, prædictas tres partes.
z Comp. ad crucem
a Comp. &
b Al. Sinat
c Comp. calice

accidit, post Missam debet ad confessionem ire, & pro dicta negligentia pœnitentiam accipere, & facere.

25. Quod si in Sanguine Domini musca, vel aranea, vel tale quid ceciderit; quoniam talis res sine periculo non potest glutiri; nam necesse est *d* aut vomitum, aut ipsam consequi mortem, ut jam probatum est: Idcirco igne cremandum est: Satisfactio autem hujusmodi casus in arbitrio præsidentis est, quod scilicet illi cui hoc accidit, aut judicium accipere jubeat, vel *e* psalmos canere injungat, aut etiam publicè eleemosinas dare, vel in conventu psalmos, prout sibi placitum fuerit jubeat decantari.

26. Si contingat quod aliqua negligentia prædictarum negligentiarum alicui Sacerdoti in monasterio isto *f* manenti, vel prope monasterium istud commoranti accidat, quod absit, non debet divina celebrare donec de dicta negligentia sit recognitus in Capitulo, & pœnitentia competens ab Abbate, vel Priore qui Capitulum tenebit sit ei injuncta.

De prima ablutione post perceptionem Corporis & Sanguinis Domini g.

27. Si contingat alicui Sacerdoti divina celebranti, quod aliquid primæ ablutionis post perceptionem de calice super casulam, vel super mappulam benedictam cadat, quod absit, simili modo per omnia agendum est, sicut supradicta docet de Sanguine Domini narratio.

De secunda ablutione post perceptionem.

28. Si aliquis Sacerdos Missam cantet, & aliquid secundæ ablutionis post perceptionem de calice super casulam, vel super mappulam benedictam cadat, quod absit, particula illa casulæ, vel mappulæ, ubi ablutio dicta ceciderit, erit recidenda, nisi dicta casula magni sit pretij, & si magni pretij sit, non rescindetur; sed abluetur post Missam à Sacerdote de vino in calicem, & dictus Sacerdos utendo sumet vinum jam dictum. Is autem cui hæc negligentia accidit & minister, vel ministri ejus recognoscentes in capitulo coram Abbate, vel Priore qui Capitulum tenet, præcepto præsidentis debent judicia accipere, & post judicia dictus Abbas, vel Prior injungat Sacerdoti, ut pro dicta negligentia quinquaginta psalmos dicat & tria judicia privata sumat, & ministro, vel ministris præcipiat ut quisque vij psalmos dicat.

29. Si aliqua gutta secundæ ablutionis post ablutionem de digitis Sacerdotis divina celebrantis super mappulam benedictam ceciderit, illa particula dictæ mappulæ, ubi ceciderit, non recindetur *h*, nec

d Comp. nocere est
e *Vel* deest in Comp.
f Comp. Canenti
g Comp. Domini nostri I. C.
h Al. recinditur.

abluetur; sed Sacerdos pro tali negligentia ad confessionem debet ire, "
& pœnitentiam accipere, & facere. "

De tertia ablutione post perceptionem. "

30. Si alicui Sacerdoti divina celebranti contingat, quod aliquid "
tertiæ ablutionis post perceptionem de calice super casulam, vel "
super mappulam benedictam cadat, quod absit, particula illa casulæ, "
vel mappulæ ubi ablutio dicta ceciderit post Missam de aqua super "
piscinam à Sacerdote abluatur, & in capitulo ipse, & minister, vel "
ministri ejus recognoscentes coram Abbate, vel Priore qui capitulum "
tenet, præcepto præsidentis debent judicium accipere, & post judi- "
cium dictus Abbas, vel Prior injungat Sacerdoti ut pro negligentia "
prædicta vij psalmos cum letania dicat. "

31. Si aliquis Sacerdos cantet Missam sine administratione vini & "
aquæ, vel sine administratione vini tantummodo, non debet dicere "
post perceptionem: *Quod ore sumpsimus*, & post Missam: *Placeat* "
tibi i. "

i Comp. tibi sancta Trinitas.

CAPVT VIII.

De reverentia veterum Monachorum circa sacrificium.

1. HUic de negligentiis in sacrificio contingentibus Capitulo aliud de priscorum Patrum nostrorum reverentia circa idem sacrificium subjungere visum est; quam quidem reverentiam in duobus dumtaxat, scilicet in consecrandæ materiæ confectione, & in vasis sacrisque vestibus, & ornamentis, quibus in sacrificio utebantur, considerabimus.

2. Materia sacrificij duplex est: panis, & vinum; de utraque materia M. S. Lyrensis monasterij consuetudines ita decernunt: [Sex sunt "
consideranda in sacrati altaris hostia; ut solida sit, & recta; rotunda "
& rigida; sine macula, sine rimæ scissura. Similiter in vino quatuor "
sunt consideranda, color, & sapor; ut purum sit, & non acidum. In aqua "
duo sunt consideranda, ut munda sit & recens. De vino tantùm debet "
poni in calicem & non ampliùs, quantùm quo tertia pars hostiæ com- "
petenter enatare queat; de aqua tantùm non plus, quantùm possit "
absorberi aqua à vino.] De vino nihil præterea nobis dicendum oc- "
currit ex antiquis authoribus; De pane plurima, & primò quidem observandum est oblatis seu pane Eucharistico præparando ac confi-

ciendo duo potissimum tempora ab antiquis monachis esse attributa; ante Natalem Domini nimirum, & ante Pascha.

3. Hæc duo signanter tempora notat Udalricus in antiquis Cluniacensium Consuetudinibus: [Quotiescumque, *inquit*, fieri hostias necesse fuerit, præcipuè tamen ante Domini Natalem, vel sanctæ Resurrectionis diem fieri solent;] Cui concinunt Divionenses S. Benigni consuet. c. 8. Et quidem de primo extat luculentum exemplum in lib. Miracul. S. Wandregisili. c. 29. [Tempestate quadam cum vigilia adesset Nativitatis Dominicæ, & sodales suas sanctimoniales fœminas multimoda prece rogitaret] scilicet fœmina à S. Wandregisilo sanata modò ne ad ignem accederet, [ut oblatas, quas oblatura Domino in crastinum erat, formarent, ignique, cui appropinquare non audebat, decoquerent, & minimè impetraret; accessit ad ignem, ferroque quo imprimendæ ac decoquendæ erant oblatæ, arrepto; mox nervi manus ejus dextræ contracti sunt &c.] De altero in vita S. Radegundis Reginæ apud Fortunatum. n. 16. [Tum more S. Germani jubet sibi molam secretissimè deferri, ad quam tota Quadragesima tantùm laboravit; quantùm quatriduana refectio postulavit; oblationem etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus incessabiliter dispensavit;] Et tamen M. S. Germaniæ Consuetudines præscribunt ut [Corpus Dominicum per Dominicas renovetur, oblatæ per duodecim dies.

(Margin: l. 3. c. 13. — sæc 2. p. 558. — sæc. 1. Bened. p. 322 — n. 21.)

4. Secundo. Etsi conficiendis hostiis nobiles quasdam fœminas olim religionis ergo operam dedisse legamus, tamen non nisi sacratis Deo personis id muneris committi solebat, ut minus sanctimonialibus; & quidem in Croylandensi monasterio ad Subsacristam pertinebat hostias & oblationes pinsere, ut patet Ingulfi hist. p. 132. & ex manuscriptis Germaniæ Consuetudinibus [A Custode Presbitero quidem, & Diacono componi debent;] quod etiam summa cum religione observabant Cluniacenses, & Divionenses nostri, ut discimus ex Udalrico, & cons. S. Benigni c. 8. licet frumentum ex quo conficiebantur hostiæ granatim electum, atque à fratribus lotum uni commendarent [famulo non lascivo, qui portans illud ad molendinum, molam lavabat utramque, operiebatque sursum & deorsum cortinis, seipsum *induens* alba, & super caput *mittens*, *&* *alligans* super humerale, idest amictum, ut nihil de facie præter oculos *posset* apparere.] Perseveravitque hic ritus usque ad sæculum XV, ut patet ex Bernardo Tergensensi Priore in libello M. S. de materia Eucharistiæ sacramenti adversus quorumdam circa hoc dubia, & errores, cujus sub finem ita scribit: [Agitur igitur cautè, & securam, immo certam partem eligite. Dubia, immo reprobata parte prætermissa, sectamini in hac re morem & ritum Patrum præcedentium monachorum, qui pro statu, & lege habuerunt, suisque posteris in scriptis reliquerunt; ut sibimet suis manibus de granis tritici exquisitis, & electis pro sacramenti debita

(Margin: n. 21. — l. 3. c. 13.)

materia

materia mundas conficere oblatas:quod & hodie cum summa diligen- "
tia multi Claustralium sollicitè observant. Et revera meritò ac justè, "
quia res ipsa tam gravis & ardua idipsum rationabiliter exposcit: sunt- "
que non modicè culpandi, quin & arctiùs arguendi, qui oblatas "
manibus laicorum confectas pro sacrificio acceptant, de quibus ta- "
men dubitatur, an de debita materia exsistat. Gravissimè autem repre- "
hendi & puniendi veniunt qui tales oblatas in sacrificio scienter assu- "
munt, quia juxta magnorum, & potiorum sententiam Doctorum in "
ejusmodi conficere non possunt. Vellem ego numquam potius missa- "
re, quàm sic damnabiliter idololatrare, & populo quantùm in me "
esset occasionem idololatrandi præstare.] Ita homo sæculi XV, cujus "
verba licet paullo austeriora, hic tamen referenda duximus. "

5. Tertiò. Ex frumento quantumlibet naturaliter bono & puro,
granatim tamen à fratribus electo conficiebantur, ut discimus tum
ex Udalrico, & Bernardo Tegernsensi citatis, tum ex M. S. Germa-
niæ consuetudinibus: [Super tabulam, *inquiunt*, singula eligantur grana, " n. 21.
mola ex alio frumento mundetur, multipliciter farina purificetur, massa "
sine fermento conficiatur;] Quibus accedunt Divionenses S. Benigni: "
[Frumentum de quo faciendæ sunt hostiæ, quantumlibet bonum sit "
naturaliter, & purum; tamen granatim eligitur, nec per alias perso- " c. 8.
nas quàm per ipsos fratres. Cùm ergo ita fuerit electum, lavatur stu- "
diosè, & in panno nitido diffusum siccatur ad solem; colligitur deinde "
in saccum, non qualemcumque, sed qui ad hoc solum de bono panno "
consitus est & reservatus:] Hæc autem frumenti granatim eligendi "
cura Novitiis potissimum committebatur, Ex eisdem cons. c. 30.

6. Quartò. Conficiebantur hostiæ à fratribus jejunis: [Nam post " l. 5.
prandium, *inquit Udalricus*, hujusmodi opus gerere non licet;] & qui- " c. 13.
dem summum interim silentium servantibus, ut discimus ex libro
Usuum Cisterc. Sacrista [alba indutus hostias faciat in loco mundis " c. 114
linteis cooperto; etiam extra terminos, si necesse fuerit, in *silentio* "
tamen. Cui duo fratres scapularibus induti ita subministrent, ne aliud "
quàm ipsas hostias manibus tractare cogantur, quorum unus ignem "
sollicitè faciat; alter verò instrumentum ferreum ad coquendas ho- "
stias teneat, & cum eas faciunt, *non loquantur*;] Et multò antè "
S. Pachomius [præceperat fratribus, qui in pistoria arte laborabant, In ejus
ut quando facerent oblationes, nihil loquerentur supervacuum; sed " vit. c.
apud semetipsos salutaria meditarentur eloquia.] De Cluniacensibus " 47. l. 1
ita scribit Udalricus: [Canunt psalmodiam quæ remansit, *scilicet* " de vit
post Laudes & Primam, & si voluerint horas de S. Maria, ad alias " Patr.
omnino horas tenent silentium, & summopere cavent ut non modò
saliva, sed nec flatus eorum aliquomodo ad hostias pertingere possit.
Solus Conversus (*is ferrum tenebat*,) si quid opus fuerit, breviter famu- " l. 5.
lis innotescit, qui faciunt focum, non nisi de aridis lignis, & ad hoc " c. 13.
de industria præparatis;] quæ verba leguntur etiam in Benign. cons. c. 8. "

7. Quintò. Conficientes hostiam intus albis erant induti, ut patet libro Usuum Cisterciensium mox citato; immo & amictis vultum præter oculos ex integro operientibus, ut discimus ex M. S. Germaniæ
n.21. „ consuet. [Massa sine fermento conficiatur, maceretur ab ipsis, si re-
„ vestiti sint, capitibus coopertis & constrictis;] clariùs ex consuet.
„ S. Benigni & ex Udalrico loco citato, quo etiam teste erant [albæ &
„ amictus quidam huic solo negotio deputati.

8. Sextò. Diebus ad hostias faciendas assignatis qui huic negotio erant deputati (erant autem tres Presbiteri, vel Diaconi cum quarto Converso apud Cluniacenses & Benignianos) finitis nocturnis, sumtis calceis, facie manibusque lotis, capita pexebant; deinde ad altare S. Benedicti Matutinas Laudes, Primam cum vij psalmis & litania privatim cantabant; postea tres Presbiteri, vel Diaconi albis & superhumeralibus eo quo diximus modo induti, unus eorum farinam conspergebat & compinguebat super tabulam nitidissimam, habentem limbum in circuitu; conspergebat autem aqua frigidissima; quia inde fiunt hostiæ candidiores. Alij duo hostias formabant, Conversus verò in manibus chirotecas habens ferrum tenebat, in quo sex simul hostiæ coquebantur, coctæ cultello abradebantur, cadebantque in disco deorsum in tabula imposito, & linteo jugiter cooperto. Eademque die non cum fratribus, sed cum servitoribus reficiebant, & pro tanti laboris levamine, de Apocrisario pitantiam & pigmentum habebant ad prandium. Cons. S. Benigni pro pigmento habent absintiatum.

9. Quod spectat ad vasa & ornamenta ad usum sacrificij destinata; etsi nostros frequentiùs legamus argenteis, aureis, aliàsve pretiosis vasis usos fuisse, ut videre est in vita S. Ansegisi Abbatis qui Fontanel-
„ lensibus suis legavit [calicem aureum mirificè factum, duas hinc
„ inde habentem ansulas, gemmis pretiosissimis decoratum] ut in ejus vita n.17. sæc. 4. Bened. non defuerunt tamen, qui propriæ professionis, paupertatisq; Christi Domini memores monachos magis, decere & Christo magis placere existimaverunt sacrificium in vilis, pauperisque materiæ
sæc.2., vasis offerre; Ex quibus eximium habemus exemplum in vita S. Galli
p.241., Abbatis; qui vas argenteum ad altaris officium recusans, fertur res-
„ pondisse: [Beatissimus Columbanus in vasis æneis Domino solet sa-
„ crificium offerre salutis, quia fertur Dominus & Salvator noster clavis
æneis cruci confixus.] Huic certè non cedit S. Benedictus secundus,
in ejus vita „ Anianensẽ intelligo qui teste discipulo ejus Ardone, [vasa ad Christi con-
n.14. „ ficiendum corpus nolebat sibi esse argentea; siquidem primùm ei fuerunt
sæc.4., lignea; deinceps vitrea, sic tandem conscendit ad stannea.] His addere pos-
sæc.2. sem etiam S. Winoci monachos qui sæculo etiam X vase vitreo uteban-
p.309. tur ad sacrum Missæ sacrificium offerendum, ut videre est in vit. S. Winoci c.12. De aliis vero ornamẽtis, quomodo se gesserit idem Benedictus Ania-
„ nensis ita subdit præfatus Ardo: [Planetam verò refutabat habere
„ sericeam, & si aliquis illi dedisset, mox aliis ad utendum præstabat.]

Hoc in genere plurimum laudandi sunt nostri Cistercienses, de quibus author Exordij magni Cisterc. l.1.c.27. ita scribit [Confirmarunt etiam ne retinerent cruces aureas vel argenteas, sed tantùm ligneas coloribus depictas, neque candelabra, præter unum ferreum; neque thuribula, nisi cuprea, vel ferrea, neque casulas, nisi de fustaneo, vel lino sive panno, sed sine auro, vel argento; neque albas vel amictus, nisi de lino, similiter sine auro vel argento. Pallia verò omnia, & cappas, atque dalmaticas, tunicasque ex toto dimiserunt. Calices non aureos, sed argenteos, & si fieri posset deauratos; fistulam argenteam, & si possibile sit deauratam; stolas quoque ac manipulos de panno tantùm, sine auro & argento haberi voluerunt. Pallæ quoque altarium, ut de lino fierent, & planæ sine pictura, statuerunt: & ut ampullæ ad ministerium altaris sine auro & argento essent;] Quæ quidem omnia ex parte confirmant Institutiones Ordinis Cisterciensis distinctione 1. cap. 7. & 9. His adjicio Guigonis Decretum pro Cartusianis: [Ornamenta aurea vel argentea, præter [c.40] calicem & calamum quo Sanguis Domini sumitur in ecclesia non habemus: Pallia tapetiaque reliquimus;] & antiqua Cartusianorum Statuta: [Ornamenta aurea vel argentea, præter calicem, in ecclesia non habemus, nisi fortè in stolis aut manipulis, sive in signaculis librorum. [2. p. c. 31.] Casulas de boccaram, & de serico albo sustinemus, pallia tapetiaque reliquimus. Aurifrigia de casulis removeantur.

10. Vide etiam Udalricum l. 3. cap. 14. de corporalibus abluendis, quem exprimunt Divionenses S. Benigni consuet. c.9.

CAPVT IX.

De exhortationibus, seu collationibus Monachorum.

1. ETsi nullum legamus à Sancto Benedicto tempus assignatum ad faciendas inter fratres exhortationes, idque ipsum in arbitrio Abbatis reliquisse videatur, ut cùm expedire viderit, pro ædificatione aliquid breviter dicat; hìc tamen ea de re tractare visum est, tum quia satis probabile est Dominicis diebus à nostris omissos non fuisse exhortatorios sermones, tum quia id expressis verbis Benedictinis Abbatibus præscribit celebratum anno 747. Cloveshoviæ Concilium, in cujus c.14. ita habetur: [Quartodecimo statuitur loco ut Dominicus dies legitima [apud Spelm] veneratione à cunctis celebretur, sitque divino tantùm cultui dedicatus, omnesque Abbates, ac Presbiteri isto sacratissimo die in suis monasteriis, atque ecclesiis maneant, Missarumque solemnia agant, omissisque exterioribus negotiis, ac sæcularium conventibus, atque itineribus, nisi inexcusabilis quælibet caussa urgeat; religiosæ conversationis ac benè vivendi normulam de sacræ Scripturæ eloquiis subjectis famulis prædicando insinuent;] & Clemens Papa VIII. in decreto pro reform. Reg n. 38. [Valde opportunum erit, si in quolibet conventu singulis

Hier. ep. 22. hebdomadis habeatur sermò de religiosa disciplina, regularique observantia.] Legimus tamen & apud Hieronimum & apud Augustinum quotidie convenisse veteres Monachos ad audiendum Patrem; Ex quorum testimoniis patet tam antiquas apud Monachos esse exhortationes, quàm ipsa monasticæ institutionis origo; quod etiam probant quæ nobis supersunt SS. Basilij Magni, Macharij, Cæsarij homiliæ, sancti Ephræm Parænesis, sancti Dorothæi doctrinæ, aliorumque plurimorum sermones.

S.Aug de mor. Eccl. c. 31.

Lib. de mor. Eccl. c. 31. 2. Exhortationis officium ad ipsum pertinebat Abbatem: conveniunt autem, *inquit Augustinus agens de cœnobitis*, [diei tempore extremo de suis quisque habitaculis dum adhuc jejuni sunt ad audiendum *illum Patrem*.] Aliquando vices suas uni ex suis committebat alteri, ut discimus ex Theodori Studitæ testamento apud Baronium, ubi Præpositum alloquens, [Observabis, *inquit* prorsus ut catechesim ter qualibet hebdomada facias vesperi, vel per temetipsum, *vel alium quempiam è filiis*; quoniam à Patribus traditum est, & salutare] Ita apud Nostros in Corbeiensi monasterio Paschasius nondum Abbas [coram Fratribus Evangelium uti consuetudinis est diebus solemnibus.... exhortandi gratia] tractabat, uti ipse testatur in Prologo in Matthæum; & in Moysiacensi cœnobio B. Geraldus [fratribus in Capitulo fluenta prædicationis effundebat, & eos spiritali cibo jugiter reficiebat] ut scribit in ejus vita Bernardus discipulus ejus tom. 3. Miscell. Baluz. Aliquando etiam honoris ac reverentiæ caussa alterius congregationis Monachos, & maximè Abbates de divinis Scripturis aliisque ædificationis sermonibus loqui & rogabant & cogebant, quod quàm plurimis exemplis demonstrari posset.

ad an. 826.

3. Vnum hìc dumtaxat profero ex S. Bernardo qui de Cluniacensibus loquens, [Ipsorum, *inquit*, me commendavi orationibus, interfui collationibus, sæpe & de scripturis & de salute animarum habui sermonem cum multis, & publicè in capitulis, & privatim in cameris.

Apol. ad Guill. Abb.

4. Exhortationis locus erat aut Ecclesia, aut capitulum, aut locus aliquis communis. Et quidem Theodorus Studita, teste Michaële ejus discipulo, [Ecclesiam *petiisse legitur*, tum sacris operaturus, tum verba facturus ad fratres;] & sanctus Wulframnus ex Episcopo Senonensi Monachus Fontanellensis [plura S. exhortationis verba inter sacra Missarum solemnia] fratribus loquutus est, ut scribit Jonas in ejus vit. n. 13. Econtra verò sanctus Stephanus ordinis Grandimontensis institutor mane [discipulos in capitulo instruebat,] quemadmodum legimus in ejus vita apud Labbeum, quod in moris fuit apud Cluniacenses, ut patet ex supra citato S. Bernardi loco.

Sæc. 3. part. 1. p. 364. Tom. 2. Bib. p. 679.

5. Quanta verò aviditate, quanto studio, quo fructu, loquentem auscultarentur, discendum ex Hieronimo: [Post horam, *inquit*, nonam in commune concurritur: Psalmi resonant, Scripturæ recitantur ex more, & completis orationibus cunctisque residentibus, medius quem Patrem

Epist. 22.

vocant, incipit disputare; quo loquente tantum silentium fit, ut nemo " alium respicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus in fletu est au- " dientium. Tacitæ volvuntur per ora lachrimæ,& ne in singultus quidem " erumpit dolor. Cùm verò de regno Christi, & de futura beatitudine, " & de gloria cœperit annunciare futura, videas cunctos moderato suf- " pirio, & oculis ad cœlum levatis intra se dicere: Quis dabit mihi " pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam.] "

6. Similia habet sanctus Augustinus: [Et conveniunt ad singulos " De Patres terni ut minimùm hominum millia, nam etiam multò numero- " mor. siores sub uno agunt, audiunt autem incredibili studio, summo silentio; " Eccl. affectiones animorum suorum prout eos pepulerit differentis oratio vel " c.31. gemitu, vel fletu, vel modesto & omni clamore vacuo gaudio signifi- " cantes.] Plurimum hac in re commendandi sunt nostri Fontanellenses, " apud quos,teste Aigrado in vita sancti Ansberti, [quadam die cùm more " N.19. solito edicta divinæ legis in conventu omnium recitaret Ansbertus, ita " sec.2. affluentia eloquiorum illius nimio caritatis ardore reddita sunt Au- " Ben. dientium corda flammivoma, ut plurimi ex illis ad lachrimas compulsi " immensas cunctipotenti Deo gratias redderent &c. "

7. Huc referendæ sunt disputationes, seu collationes quas certis per hebdomadam diebus faciebant; de quibus sanctus Pachomius in regula: " art.21 [Disputatio autem à Præpositis domorum per singulas hebdomadas " cod. tertiò fiet;] *Et iterum:* [Per singulas hebdomadas binæ disputationes,id " Reg. est catecheses à Præposito complebuntur;] Et S.Isidorus agens de Mona- " Art. chis: Conveniunt diebus singulis interpositis dum adhuc jejuni sunt " 156. in collatione ad audiendum Patrem;] & in regula: [ad audiendum in " De collatione patrem tribus in hebdomada vicibus Fratres post celebratam " Eccl. tertiam dato signo ad collectam veniant;] Et sanctus Fructuosus Braca- " off. rensis Episcopus in prima Regula:[Ter per omnem hebdomadam colle- " l.2. cta facienda est.] In hoc differebant exhortationes, & collationes, quod " c.15. unus dumtaxat in exhortationibus, in collationibus verò plures lo- c.8. querentur. Nullus tamen ab Abbate non jussus sermonem proferre au- c.10. debat, ut discimus ex Regula sancti Isidori: [Sedentes autem omnes in " c.8. collatione tacebunt, nisi fortè quem autoritas patris præceperit ut lo- " quatur;] sed loquentem omnes cum summo silentio audiebant, & qui- " dem sedentis ordine quique suo: [In ipsa disputatione, *inquit S. Pacho-* " *mius*; sedentes sive stantes fratres suum ordinem non mutabunt juxta " n.21. domorum ordinem & hominum singulorum.] Si quem verò somnus " occuparet, hic statim jussus stare cogebatur, unde idem Pachomius: [Si " quis dormitaverit sedens, Præposito domus, vel monasterij Principe dis- " n.22. putante,statim surgere compelletur, & tandiu stabit donec ei jubeatur " ut sedeat.

8. Præcipuus autem collationis scopus erat ad corrigenda vitia & mores instruendos: [Ipsa quoque collatio, *infit Isidorus*, erit, vel pro " corrigendis vitiis, instruendisque moribus, vel pro reliquis causis ad "

c. 10. „ utilitatem cænobij pertinentibus;] ✠ *S. Fructuosus:* [Ter per hebdomadam collecta facienda est, & regulæ Patrum legendæ, differendum, vel à seniore, & castigatio, ac sermo ædificationis proferenda ad fratres, negligentiæ emendandæ, excommunicatis miserendum, & procacibus sive durecervicibus iterum irroganda censura.] Quod dicit Patrum regulas in collatione esse legendas, intelligendum est ex his quæ sanctus Isidorus citatis verbis subjungit : [Quod si talia desunt, pro consuetudine tamen disciplinæ nequaquam erit omittenda collatio ; sed in præfinitis diebus, cunctis pariter congregatis præcepta Patrum regularia recensenda sunt, ut qui necdum didicerunt, percipiant quod sequantur ; qui verò didicerunt, frequenti memoria admoniti sollicitè custodiant quod noverunt.

9. Præterea si quis tam in privatis, quàm in publicis lectionibus difficultatis aliquid offendisset, difficultatem in collatione proponebat, ejusque solutionem efflagitabat : [De his autem quæstionibus, *inquit S. Isidorus*, quæ leguntur, nec fortè intelliguntur, unusquisque fratrum aut in collatione, aut post vesperum Abbatem interroget, & recitata ad locum lectione ab eo expositionem accipiat, ita ut dum uni exponitur cæteri audiant.] Ab his autem qui difficultates in collatione proponebant unum maximè desiderabat apud Cassianum Abbas Nesteros, quod exprimit his verbis: [Nihil in collatione seniorum proferre audeas nisi quod interrogare te, aut ignoratio nocitura, aut ratio necessariæ cognitionis impulerit, ut quidam vanæ gloriæ amore distenti, pro ostentatione doctrinæ ea quæ optimè norunt interrogare se simulant:] Quod verò collationi adsistentes attinet ; [Illud, *inquit*, omni observantia custodire te convenit, ut etiamsi ea, quæ optimè nosti fortè audieris in collatione proferri, non ex hoc quod tibi jam nota sint, aspernanter fastidioséque suscipias, sed ea cordi tuo aviditate commendes, qua debent desiderabilia salutis verba, vel auribus nostris indesinenter infundi, vel de nostro jugiter ore proferri.

(Margin: c. 9. — Col. 14. c. 9.)

10. Denique summopere cavebant nequis prætextu quovis abesset à Collatione : [Quando signum insonuerit ut conveniant, & audiant præcepta Majorum] nullus remanebit, *inquit S. Pachomius* ; & alibi : [Quando præpositi domorum fratres de conversatione sanctæ vitæ docebunt] absque gravissima necessitate nullus aberit.

(Margin: art. 23. — art. 188.)

11. Tales erant veterum monachorum Collationes ; nostros verò quod spectat, suis in collationibus quæstiones de Scripturis sanctis, de vitis Patrum, & de sancta Regula potissimum movebant ; qua in re notandum planè quod de S. Cuthberto narrat Venerabilis Beda in ejus vita c. 16. [Sæpius in cœtu fratrum de Regula disputans, cùm acerrimis contradicentium fatigaretur injuriis, exsurgebat repente, & placido vultu, atque animo egrediens dimittebat conventum, ac sequente nihilominus die quasi nihil objectionis pridie sustinuisset, eadem quæ priùs monita eisdem dabat auditoribus, donec illos pau-

(Margin: sæc. 2. p. 891.)

ſatim, ut diximus, ad ea quæ vellet converteret.] Vid. Bursfeld. Cerem. «
diſt. 3. c. 11. vel Haeftenum l. 9. tr. 5. diſq. 7.

CAPUT X.

De conſuetudinibus feriæ ſecundæ, & feriæ quintæ.

1. CONſuetudines ſeu ritus feriæ ſecundæ & feriæ quintæ ſub uno brevi comprehendimus capitulo. Et quidem ad Feriam ſecundam ſpectant preces ſingulares, quas pro benefactoribus nonnullis in cœnobiis hac die faciebant antiquiores Patres noſtri, maximè Fuldenſes in ſuo ad Carolum Imperatorem libello ſupplici poſtulantes, ut ſibi liceat facere [in ſecunda quaque feria uniuſcujuſque ſeptimanæ " n. 1.
orationem pro omnibus eleemoſinas ſibi tribuentibus, ideſt eundem "
pſalmum L, quem tota Congregatio juxta Corpus Beati Martyris "
ſimul proſtrata cantavit cum oratione Dominica, & verſibus;] & "
Hirſaugienſes quibus Urbanus Papa ſecundus præcipit, ut pro Epiſcopis ſui monaſterij privilegia non perturbantibus [agatur omni feria "
ſecunda privata Miſſa defunctorum,] ut videre eſt in ejuſdem privi- "
legio à Trithemio relato in Chron. Hirſaug. ad an. 1099.

2. Ad quintam verò feriam pertinet ſolemnis jejuniorum relaxatio, quam excepta Quadrageſima pari religione feriâ quintâ, ac Dominicâ « c. 28.
monachis præſcribit in Regula Magiſter : [Omni, *inquit*, tempore in «
ſeptimanæ duobus diebus ad Sextam reficere debent, hoc eſt feria «
quinta, & Dominica, cæteris aliis in ſeptimana diebus ad Nonam «
horam reficere oportet, &c.] Eandem remiſſionem ſuis eremitis in- «
dulget Petrus Damiani eo in opuſculo quod de inſtitutis ſuæ Congre- opuſ. 15
gationis conſcripſit, idemque de Eremitis Fontis Avellani narrat c 6.
opuſc. 14. ubi eorum vivendi rationem deſcribit. Jejunium etiam ſol- M. S.
vebant noſtri Sandioniſiani feria quinta in gratiam Sanctorum Mar- conſ.
tyrum Dionyſij & ſociorum, quorum hac die parvum officium trium S. Dio.
lect. ſicut & Compendienſes de ſuis Martyribus ita peragebant, ut adveniente feſto xij lectionum, tertium nihilominus nocturnum cum Laudibus obtinerent S. Martyres etiam in Adventu, ſaltem primis hebdomadibus; quamvis in Adventu jejunarent feria quinta. Jejunium etiam nunc relaxant feria quinta Caſſinenſes, aliique Congregationis S. Vitoni, & ſtrictioris obſervantiæ in Belgio monachi.

3. Inſtituti ſui rationem hanc reddit Magiſter, quod feria quinta Chriſtus ad cœlos aſcenderit : [Ideo, *inquit*, omni tempore quinta " c. 18.
feria non licet jejunare, quia Aſcenſa Domini ipſo die omni anno "

„ occurrit ; Dominica verò die ideo non licet jejunare, quia Resur-
„ rectio Domini imputatur ; ubi respexit haud dubium ad Melchiadis
de div. Papæ decretum, qui ut scribit Alcuinus, [Constituit ut nemo præ-
offic. „ sumeret in prima & quinta feria jejunare ; in prima propter Domini
c. de „ Resurrectionem ; in quinta, quia in ea cœnavit Dominus cum dis-
Septuag cipulis suis, & in ea ascendit in cœlum.] Idem scribit anonymus apud eundem Alcuinum epist. 109. & Walfridus Strabo in lib. de reb. eccles. c. 20. ubi aliam hujus instituti caussam profert, scilicet quod
„ [Pagani his diebus quasi jejunia frequentabant :] sed hanc legem
Notk „ postea temperavit Gregorius Papa secundus, qui teste Notkero [ut
in Mart in quadragesimali tempore quinta feria jejunium, atque Missarum cele-
pridie „ bratio fieret, quod non agebatur, instituit.
Idus „
Februar 4. Quod de officio feria quinta faciendo de Sanctis monasterij Patronis ex Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus modo dicebamus ; id in aliis etiam passim Ordinis nostri monasteriis legem obtinuit ; Hujus rei exemplum videre est in Craylandensi Ingulfi historia, ubi in gratiam Miraculi meritis S. Guthlaci patrati [Decre-
„ vimus omnes, *inquit Ingulfus*, semper in futurum divinum offi-
„ cium de Sanctissimo Patrono nostro Guthlaco, quandocumque feria v
„ vacare contigerit, in choro solemniter persolvendum.

5. Alij diem alium hujusmodi officio consecrabant ; Æduenses Sancti Martini feria secunda sancti Hugonis sui quondam monasterij monachi commemorationem agebant, uti observavit noster Mabillonius in observ. præviis ad ejus vit. n. 10. Tornodorenses Sancti Mi-
sæc. 5. chaelis singulis feriis tertiis canonicum de S. Theodorico Aurelianensi Episcopo officium extra Adventum & Quadragesimam celebrabant, ut testatur Carolus Saussеyus l. 8. Ann. Eccl. Aurel.

CAPUT XI.

De Feria sexta & maximè de Disciplina.

1. DUo sunt potissimum mortificationum genera, quibus hac die Passionibus Christi per pœnitentiam participare solent monachi ; jejunium nempe, & disciplina. De jejunio feriæ sextæ quod olim in solo pane, herbisque hortensibus peragebant ex Cassinensibus nostris plerique, multa passim occurrunt ; de disciplina verò hîc breviter pro modulo nostro disserendum.

2. Disciplinam vocamus salutiferam per verbera corporis afflictionem, cujus usus apud veteres monachos duplex extitit, primò ad emendandas, corrigendas delinquentium culpas, secundò pœnitentiæ majoris, aut mortificationis caussâ.

3. Verberibus

3. Verberibus olim castigata fuisse monachorum, & maximè Benedictinorum delicta, patet tum ex Regula, tum ex vita S. Benedicti: ex Regula; quæ in incorrigibiles verberum vindictam procedere jubet, c. 28. ex vita, in qua monachum orationis tempore vagum virga percussisse legitur. c. 4. Ita etiam Benedictus alter Anianensis, nimirum Præpositum quemdam ab officio depositum, & monasterio egressum atque latrocinia exercentem, captum ob ejus insipitudinem virgis levigare jussit, cædendoque ad meliorem frugem revocavit. Idem patet ex Concilio Venet. in cujus Canone 6 hæc lego: [In monachis quoque par sententiæ forma servatur, quos si verborum emendatio non emendaverit, etiam verberibus statuimus coerceri;] & Conc. Agath. c. 38. [Clericum aut monachum sine commendatitiis vagum si verborum increpatione non emendetur, etiam verberibus statuimus coercere. in eius vit. n. 14 sæc. 4.

4. De correptionis modo silet tam ipse S. Benedictus, quàm prædicta Concilia; non tamen aliæ Sanctorum monachorum Regulæ, quæ etiam ictuum numerum disterminant. Hunc triginta novem percussiones excedere non permittit Regula Pachomij art. 87. præcipiens ut fratrum perturbatorem, & in malitia perseverantem, extra monasterium positum *ante fores triginta novem* verberent. Idem & in deprehensum in furto monachum decernit art. 121, quem numerum quinquies se accepisse testatur Apostolus Cor. 11.

5. Totidem percussiones præscripserat S. Cæsarius Arelatensis Episc. teste Cypriano in ejus vit. apud Surium 27. Aug; denique hunc numerum, ut legitimum, approbat S. Aurelianus in sua ad monachos Regula, præcipiens, ut [pro qualibet culpa, si necesse fuerit, flagelli accipere disciplinam, numquam legitimus excedatur numerus, idest triginta novem.] Et tamen S. Fructuosus jubet, ut [si solus cum sola fabulare deprehenditur, centum ictibus flagellorum extensus publicè verberetur. n. 41. c. 15.

6. Ex postremis his S. Fructuosi verbis habemus non solum determinatum fuisse percussionum sive ictuum numerum; sed etiam de more fuisse ut publicè verberarentur; quod ampliùs patet ex Regula S. Macharij statuentis: ut [Abbas coram omnibus fratribus resideat, & eum exhiberi jubeat, & virgis purgetur, & oratio fiat.] & ex Regula S. Pachomij art. 87. [Verberabunt eum ante fores triginta novem.] In monte Nitriæ erat in ecclesia ad palmam [suspensum flagellum ad castigandos monachos qui delinquebant,] ut testatur Palladius in Laus. c. 7. c. 17.

7. An verò super nudam cutem, aut super stamineam, ibi non explicatur; satis probabile tamen est nudos omnino scapulis verberatos fuisse, maximè cùm plerique sint inverecundi, quos non tam confusio, quàm pœna convertere, & ad meliorem frugem reducere possit; saltem id colligi posse videtur ex verbis Sancti Bene-

c.28. „ dicti, dum ait: [Acrior ei accedat correctio,] quæ verba gravem aliquam pœnam corpori infligendam esse potiùs, quàm pudorem, deno-
c.14. „ tant: quamquam in Concilio Aquisgranensi decernatur, [ut nu-
„ di pro qualibet culpa coram fratrum obtutibus non flagellentur:]
„ quod etiam in Statutis Lanfranci observare licet [Suscepturus judicium
„ aut sola grossiori virga super stamineam verberetur, & prostratus jaceat,
„ aut pluribus gracilioribus virgis, & nudus sedeat, utrumque ad ar-
„ bitrium ejus qui præest.] Contrarius tamen usus viguit apud Clu-
Stat.63 niacenses, ut ex sequenti Petri Venerabilis statuto discimus: [Statu-
„ tum est ne stamineæ quæ ex more antiquo propter graviora quælibet
„ fratribus acriùs flagellandis scindi solebant, & usque ad cingulum
„ violenter detrahi, ulteriùs scinderentur, sed staminea integra manente,
„ verberibus subjiciendus frater, ea ex toto exueretur. Caussa instituti
„ hujus fuit, ut & frequens damnum scissarum staminearum vitaretur,
„ & pleniùs nudatus frater expeditiùs verberaretur.

8. Quæ puniendis olim fratrum delinquentium culpis ab antiquis Patribus instituta est verberum multa; hanc in se ultronei peccatorum suorum tortores pœnitentiæ caussa adhibuerunt & ex antiquis & ex recentioribus monachis non pauci. Plurima praxeos hujusce nobis suppetunt exempla, ex quibus pauca dumtaxat proferre lubet.
Boll. „ S. Kentigernus ex monacho Episcopus Glascuensis [in die Parasceves
13.Ian. „ plagis virgarum, & nuditate, & crebris genuflectionibus diem cum
„ nocte continuavit. Sabbato autem sancto, & usque ad horam Resur-
„ rectionis Dominicæ, tempore divini officij excepto, in quodam sepul-
„ cro se flagellando latitabat] ut legitur in ejus vita n.18. S. Bavo à servo
sæc.2. „ olim à se vendito corpus suum flagellis cædi postulavit, ex ejus vita
sæc.3. „ n. 10. S. Pardulfus Abbas [quadragesimis temporibus omni nudato
„ corpore à discipulo suo virgis cædi se præcipiebat] teste anonymo in
in ejus „ ejus vita n. 5. S. Guillelmus ex Duce monachus Gellonensis [recolens
vit. „ agni occisionem, illas injurias, illam accusationem, alapas, sputa,
n.31. „ flagella, omnemque derisionem, à fratre familiari, & amico singulari
sæc.4. „ fecit se in conclavi pro Christo expoliari, pro illo adjudicari, se judice
„ condemnari, sicque cædi virgis, & acriter flagellari.] S. Popo Abbas
Boll. „ Stabulensis carnem jejuniis flagellisque atterebat, ut quidquid vitiosum
25. „ sua caro adversus spiritum concupisceret ipse flagellis propria sibi
Ian. „ manu illatis extergeret,] ut scribit Everhelmus in ejus vita n. 59. Sed quod de S. Dominico Loricato refert Petrus Damiani omnem pene
opusc.15 exsuperat sensum: [Idem senex Dominicus nomine nonnumquam
c.14. „ uno die continuato cum nocte, novem psalteria meditando decurrit,
„ & interim pene semper utraque manu scopis armata nudum corpus
„ afficit.] Alia iterum vice duodecim psalteria continenter absolvit,
In vit. ac decimum tertium incepit virgis interim indesinenter se cædens.
S.Dom c.10. & Vid. Hieron. monach. Camaldul. in serm. de S. Romualdo n. 23. apud
op.50. c.14. Boll. 7. Februar. Et hic erat apud monachos disciplinarum usus ad unde-

cimum uſque ſæculum, in quo quod hactenus fuerat aut delinquen-
tium monachorum pœna, aut ſpontanea ultro pœnitentium ſatisfa-
ctio, commune nonnullis in cœnobiis evaſit, omnium monachorum
exercitium, agente in primis Petro Damiani, qui in cœnobiis à ſe
inſtitutis morem invexit diſciplinas feriis ſextis univerſaliter faciendi,
ut ipſe teſtatur ad Deſiderium Caſſinenſium Abbatem ita ſcribens:
[Sexta quoque feria vivificæ cruci non inconvenienter adſcribitur, “ op. c
quæ ſcilicet dies pendentis in cruce glorioſo ſanguine purpuratur, qua “ 33. c 3.
die omnes fratres noſtri; quos utique monaſterialis ordo connectit, “
hoc etiam ad cumulum propriæ ſalutis adjiciunt, ut & ſe mactent in “
capitulo vicaria colliſione ſcoparum, & inſuper celebrent in pane & “
aqua jejunium.] Idem in omnibus quibuſcumque potuit monaſteriis
qua verbo, qua exemplo obſervari laboravit, nec diſtitit quin in prin-
cipe & capite omnium monaſteriorum, Caſſinenſe intelligo, piam hanc
ſalutaremque conſuetudinem introduceret. Ideo enim, ut ſcribit Leo
Marſicanus, [ad monaſterium veniens, cùm verbo pariter & exemplo Chron. Caſſ. n.
ad Dei ſervitium quoſcumque poſſet ferventer accenderet, tandem “ l. 3.
permiſſionem Domni Abbatis ab omni congregatione obtinuit volun- “ c. 11.
taria oblatione, in remiſsionem peccatorum omnium, ut ſexta feria “
per totum annum pane & aqua contenti, diſciplinam ſinguli facta “
confeſſione perciperent.] Leoni ſuffragatur Joannes Petri diſcipulus in “
ejus vita, ubi poſtquam invectæ ab eo in aliquibus monaſteriis con-
ſuetudinis feria ſexta jejunium in pane & aqua peragendi, & ſcoparum
diſciplinam in capitulo ſuſcipiendi mentionem fecit, ſubdit: [Denique “ c. 19.
omnis illius adhortatio adeo cooperante Domino fructificaſſe dignoſ- “
citur, ut inſigne illud quoque Caſſini montis cœnobium tanto eam “
fervore ſumſiſset, quod præfata omnia inter regularia mandata conſ- “
cribenda ſtatuiſſet:] Caſſinenſis monaſterij exemplum quamplurima “
alia monaſteria ad ſui imitationem pertraxit, ut diſcimus ex eodem
Petro Damiani ad monachos Caſsinenſes hunc in modum ſcribente:
[Obſervatio ſextæ feriæ dilectiſsimi, cui veſtra ſancta devotio dedi- “ op. 43
cavit, & jejunij ſalutaris inediam, & apoſtolicorum verberum diſci- “
plinam, quot hominum multitudines ad exemplum ſalutis adtraxerit, “
& tanquam novella divinæ plantationis oliva in exuberantium ger- “
minum propagines pullulaverit, teſtes ſunt non modo monaſteria “
veſtra, hoc eſt, quæ ſuorum gaudent imitari veſtigia magiſtrorum, “
ſed & multitudines urbium, atque villarum quæ ſe communiter in- “
gerentes, atque lætantes idipſum plauſibiliter arripiunt inſtitutum.] “
Adeo feliciter recepta per univerſa paſſim Italiæ monaſteria diſcipli-
næ obſervatio ad alias, etiam exteras nationes brevi diſſeminata eſt, quod
probat liber Miraculorum S. Virgilij Epiſc. Saltzburgenſis, in quo
refertur [quod monachus quidam de *Rottenbaklach* diutino langore “ n. 7.
ſcapulæ laborans, dum in comitatu Abbatis ſui quodam tempore “ ſæc. 3
iter ageret, prætaxata paſsione graviter correptus, accepta via defecit “ Ben.

part.2,, viribus corporis destitutus. Cæterùm juxta monachicæ Regulæ rigorem
p.318,, fortè diem in quo flagella carnis monachi de *more* suscipiunt, adesse
" contingit, & cum cæteris qui tunc aderant etiam ille morbidus coram
" Domino Abbate prosternitur castigandus: partem quoque dorsi, vide-
" licet saniorem, plagis exponens, cum bene exaratam sensisset, alteram
" quoque cui pepercerat in honore S. Virgilij flagellari suppliciter postu-
" lavit, post cujus petitionis effectum plenariæ salutis adeptus est præsi-
" dium.] Atque ita ad nos usque pervenit disciplinarum feria sexta usus, opera S. Petri Damiani potissimum institutus, & promotus; quamvis ipse illius author videri minimè voluerit; nam scribens ad
l. 6. ,, Petrum Cerebrosum monachum: [Hoc itaque disciplinæ genus, *infit*
ep.27 ,, nequaquam modernis est studiis noviter adinventum ..... nam & ante
" nos omnibus fere sanctis monasteriis, hæc disciplinæ regula nequa-
" quam fuit incognita, etsi non adeo frequentata, unde & singulos an-
" nos pœnitentiæ millenis scopis redimere consueverant.] Porro institutum istud à se tantopere promotum omni nisu conservare studuit; Unde cùm suadente Stephano S.R.E. Cardinali Casinenses disciplinam aliquandiu intermisissent, scripto ad eos opusculo 43. *de Laude flagellorum*, multis rationibus ad priorem observantiam revocare conatur; quod & ab ipsis obtinuisse piè credimus. Ipse tamen ad Congregationis
l. 6. ,, suæ eremitas scribens hanc eis disciplinæ legem tulit: [Adhibito
ep.34.,, discretionis moderamine constituimus, ut ad disciplinam sibimet in-
" gerendam nullus in eremo compellatur; quem verò sanctus ad hanc
" fervor impellit, per quadraginta psalmos in unoquoque die disci-
" plinam sibi facere liceat: Ita dumtaxat ut quadragenarium hunc psal-
" morum numerum non excedat. In duabus autem Quadragesimis, quæ
" videlicet Natalem Domini, vel sacrosanctum Pascha præcedunt us-
" que ad sexaginta psalmos cum disciplina procedere liceat; neque
" hanc mensuræ quam præfigimus regulam temeraria, quod absit,
" quisque præsumtione transcendat.] Legis hujus caussam discipulis suis
" ibidem significat his verbis: [Propterea scilicet corpora vestra viri-
" bus effœta deficiunt, & aliquando sicut à quibusdam creditur tot al-
" lisionibus tabefacta languescunt: Nimirum cùm nonnulli vestrum
" unum continuum, vel etiam duo psalteria quotidie cum disciplina
" decurrant. Huc accedit quia plerique fratres venire volentes ad eremum,
" cùm hæc audiunt percusi formidine deterrentur. Et quia disciplina du-
" rior creditur, quàm sentitur; & austerioris est formidinis, quàm do-
" loris; cùm eam apud vos tam longam fieri fratres quique debiles
" audiunt, medullitus expavescunt, & ab accessu protinus eremi revo-
" cantur.] Hæc de disciplina brevi delibasse sufficiat, qui plura de-
" sideraverit videat Bened. Haeftenum lib.8. tract.5. integro.

CAPUT XII.

De consuetudinibus Sabbati.

1. INter Sabbati consuetudines recensendæ sunt, 1. Singularis nostrorum erga Deiparam Virginem Mariam devotio. 2. Officialium institutio. 3. Monasterij munditiæ. 4. Fratrum mandatum. 5. Scrutatio lectorum. 6. denique operis manualis ab hora nona cessatio. Hæc omnia breviter perstringenda sunt.

2. Addictum ab initio fuisse solido B. Virginis cultui Benedictinum Ordinem nemo est qui nesciat. Testantur hoc tot tamque docta plurimorum Monachorum ad ejus laudem Scripta, ædificata insigniorum cœnobiorum ad ejus honorem templa; institutæ de ea speciales festivitates, & alia id genus permulta. Ne quam verò diem *a* aut hebdomadam absque singulari etiam ejusdem cultu transigerent, præter parvum B. Virginis officium, quod primi omnium quotidie recitandum & susceperunt, & ubique propagare studuerunt; etiam integrum in hebdomada diem sabbati ejus cultui consecrarunt: hoc non obscurè significare videtur Petrus Damiani cùm ad Desiderium Cassinensem Abbatem scribens ait: [Pulcher etiam mos, in nonnullis ecclesiis inolevit ut " op. 33
specialiter ad ejus sanctæ Mariæ honorem per omne sabbatum Missa- " c. 3.
rum celebrentur officia, nisi fortè festivitas vel feria quadragesimalis "
obsistat.] Hæc planè observabat haud dubium in suis monasteriis, & "
eremis ut ex consequentibus colligitur. Eamdem institutionem, fortè etiam hortante Petro Damiani, in suo Cluniacensi monasterio invexit S. Hugo Abbas, ut discimus ex antiquo Corbeiensi Ordin. tempore S. Hugonis M. S. cujus hæc verba: [Sciendum quoque quod à Dom- "
no Hugone totius religionis præcipuo cultore, in communi capitulo, "
rogatu, & assensu Fratrum sancitum est, ut ab octavis Pentecostes us- "
que ad Adventum Domini, etiam per octavas S. Benedicti, & his similes, "
& ab octavis Epiphaniæ usque ad lxx cantetur Missa major de inte-

a In multis olim monasteriis una quotidie Missa de B Maria dicebatur. De Tironensibus habemus exemplum in vita B Bernardi primi Abbatis Tiron n. 76. apud Boll. 14. Aprilis, qui [ad honorem ipsius B. M. Missam de ea pro salute omnium monasterio suo beneficia impendentium, & maximè Canonicorum Carnotensium singulis diebus perpetuò celebrare instituit; quæ usque in hodiernum diem solemniter celebratur,] inquit Gaufredus. De Cluniacensibus extat Petri Venerabilis Statutum 54. [ut ad altare matutinalis Missæ, quod est consecratum in honore B. Mariæ de eadem matre Domini Missa quotidie secretò cantetur] Idem de Cisterciensibus colligitur ex vita B. Vvalterij de Birbeko. n. 7. apud Bolland. 22. Ianuar. [Hic enim Missæ quotidianæ quæ in conventu de Domina nostra celebratur semper interesse voluit.

„ merata, & perpetua Virgine Maria Dei genitrice, spe nostra singulari „ post Filium suum in illis Sabbatis quæ vacant à festivitatibus vel à ferialibus Epistolis vel Evangeliis, quæque quolibet modo in aliis feriis „ per hebdomadam dici potuerint, sive à Dominicali officio duabus „ vicibus vel ampliùs dicto, etiam si una vice ad Missam minorem „ dictum sit, & alia per hebdomadam ad majorem, & in octavis similiter dicto, scilicet ad minorem Missam in Dominica, & in alia feria. „ Quod etiamsi sabbatum occupatum sit, in una aliarum feriarum, „ quæ à festivitatibus, vel ferialibus Epistolis vel Evangeliis seu Dominicali officio, modo quo supra dictum est vacuæ fuerint, in toto jam „ dicto tempore eadem commemoratio celebretur.] Idem decretum à Benignianis nostris statim receptum fuisse docent S. Benigni consuet. c. 68. De Dionysianis habemus Sugerij Abbatis constitutionem apud Chesnium tom. 4. pag. 546. Primi quoque S. Stephani postea Abbatis Obazinensis discipuli [Sabbato solemnisabant ob honorem B. Mariæ Dominæ nostræ cum IX lect. & duabus Missis, quibusdam eas festivis decantationibus illustrantes ob honorem & reverentiam illius almæ „ Dei genitricis.] De Cisterciensibus idem constat ex lib. Institutionum „ in quo hæc lego: [In omnibus Sabbatis omnino vacantibus Missa „ de B. Maria solemniter cum tribus ministris sine flexione genuum, „ omissis usitatis collectis, in conventu cantabitur cum *Gloria in excelsis*, „ & præfatione: *Et te in veneratione* &c. Idipsum qui Sabbato cantaverint „ privatim de B. Maria observent.] Denique Rituale Beccensis monasterij „ totum officium ita disponit: [Ab octava Pentecostes usque ad Adventum si Sabbata vacant totum dicitur de S. Maria, præter lectiones à „ Calendis Novembris usque ad Adventum, & ab Oct. Epipaniæ usque „ ad caput jejunij. Si verò festum 3. lect. in iis Sabbatis evenerit, comm. „ tantùm habeat ad majorem Missam, quæ erit festiva de S. Maria. Si „ vigilia festiva, vel non festiva, vel Quatuor temporum evenerit, Missa „ matutinalis erit festiva de S. Maria, & comm. ad eam de festo trium lect. „ si fuerit, & tunc non fit comm. ad majorem Missam de S. Maria. Quando agitur de S. Maria, & unum de Quatuor temporibus evenerit, & „ hæc quatuor similiter evenerint, idest comm. de S. Maria, vigilia, jejunium, & festum 3 lect. Missa matutinalis erit de vigilia, post primam, collectam oratio: *Inclina Domine*, cum cæteris; major Missa „ de jejunio, prima comm. de S. Maria, deinde de festo, omnes tamen „ horæ diurnæ usque ad Vesp. de sancta Maria. Sciendum autem quod „ infra omnes oct. Sabbato totum fit de S. Maria, comm. tamen fit ad „ Vesp. & ad Laudes de oct. & ad majorem Missam, excipiuntur oct. „ Nat. Domini, & Paschæ, & Pentecostes. Item in Sabbatis Adventus „ Domini, & à capite jejunij usque ad Pascha, nihil fit de Sancta Maria „ nisi tantùm Missa matutinalis non festiva, & tunc non fit comm. de ea „ ad majorem Missam &c.

In ejus vit l. 1. n. 22.

3. Porro istud B. Mariæ in Sabbato officium à monachis Occidenta-

libus, ideſt Benedictinis acceperunt Clerici, ut tradit Baronius ad annum 1056; quod ſi credimus Radulfo Tungrenſi, factum eſt in Concilio Claromontenſi ann. 1096, in quo Urbanus Papa ſecundus, & ipſe Benedictinus ſtatuit, [quod horæ B. Mariæ Virginis quotidie dicantur, officiumque ejus diebus ſabbatorum ſolemniter fiat.] Miſſæ verò hac die dicendæ authorem faciunt Alcuinum monachum Benedictinum, qui illam aliaſque de Trinitate, de Angelis, de Spiritu ſancto, de Cruce, ad precem S. Bonifacij Moguntini Epiſcopi, qui & ipſe Benedictinus fuerat compoſuit, ſi Gavanto fides ſit. l. de can obſerv. propoſ. xx.

4. Officialium inſtitutio de qua hîc, ea præſertim officia reſpicit, quæ hebdomatim apud monachos exercebantur, ut ſunt ea quæ M. S. Germaniæ conſuetudines recenſent his verbis: [Officium hoc proſequatur ordine. Primum choro præficiatur Hebdomadarius harmoniæ, deinde miſſæ legantur, & epiſtolæ & Reſponſorium, alleluia quoque & Evangelium. Poſtea lector menſæ fratrum, & alius ſervitorum, aliquis collationis ſeu novitiorum. Tunc ſervitores eccleſiæ inſerantur, omni tempore ex illis qui laici converſi ſunt, vel qui minoris utilitatis ſunt in choro: ad ultimum coquinæ.] Horum inſtitutio duobus modis fiebat: vel enim priùs notati in tabella ſeu brevi, publicè pronunciabantur in Capitulo ſabatino, vel notati in tabella patenti aliquo in loco omnium obtutibus exponebantur. Prior antiquis magis placuit, ut patet ex M. S. Germaniæ conſuet. [Breve Cantorum, & lectorum, ſeu ſervitorum pridie antequam in *capitulo recitetur* ſcribi debet, v. g. ſi Sabbato eſt legendum, ſexta feria ante Nonam ſit compoſitum &c.] ex libro Uſuum Ciſtercienſium in quo præſcribitur, ut in Capitulo finita lectione Regulæ, Lector [accipiens tabulam legat breve, ſi ipſo die legendum fuerit;] huncque ritum reſpicere videtur Leo Marſicanus cùm loquens de Caſſinenſi monaſterio tempore Deſiderij Abbatis fulmine icto, inter alios fulminis effectus, [in capitulo, *inquit*, officiales excidit tabulas, ipſumque tabularium quaſi mortuum reddidit.] Poſteris tamen magis arriſit modus poſterior, unde ceremoniale S. Juſtiſtinæ: [habeat Sacriſta tabulam in choro vel juxta, prout Prælatus ordinaverit; in qua ſecundùm ordinationem Superioris tales officiales, qui poſſunt ipſa officia bene & ædificatorie complere, habeat deſcriptos ordinatè & diviſim per choros. Primò Hebdomadarios officij, ſecundò Cantores, tertiò Succentores, quartò Antiphoniſtas. Tabulam hanc ſemper ordinet ſabbato antequam pulſetur tertium ſignum Veſperarum. n. 14. n. 10. c. 70. chron. Caſſ. l. 3. c. 21. part. 1 c. 4.

5. Formulam verò ſive deſcribendi, ſive pronunciandi officialis diſcere poſſumus, ex ea quam ex Bernardo Caſsinenſi refert Arnoldus Wion his verbis:

Cerimonia ſacri monaſterij Caſsinenſis
facta per D. Bernardum Abbatem Caſsinenſem

Vicarius ordo poſtulat ut in hac futura hebdomada canat Nonnus

Amicus Missam, Epistolam frater Desiderius legat, Evangelium, responsorium, & versum frater Vincentius canat; lectionem memoriter frater Thomas legat; lucernam frater Andreas procuret; coquinæ servitiũ Nonnus Remigius cum fratre Macario faciat, lectionem ad mensam frater Antonius legat, ad Collationẽ vel ad Capitulum frater Maurus legat, ad servitiũ ecclesiæ Nonnus Jacobus cum fratre Basilio ministerio succedat.

6. Apud Cistercienses cùm lector tabulæ majorem aliquem se pronunciabat eum *Nonnum* nominabat; si inferiorem, *fratrem*; & ita
c.70. ,, etiam se ipsum pronunciabat. Hinc liber Us. [Quod si Subprior Capitu-
,, lum tenet, & qui legit Prior ipsius fuerit, si eum pronunciaverit, fra-
,, trem eum nominet, & sic etiam se ipsum nominet.] Addit liber Usuum
,, [& dum breve recitatur, qui nomen suum intellexerit, inclinet;] quod multo ante præscriptum reperitur in antiquis Germaniæ consuetudinib.
n. 14. ,, his verbis: [Observandum tamen est, ut cum monachus nomen suum
,, audit recitare, devotissimè se inclinet, & corde gratias agat.] Sed quid
lib. ,, si in assignato sibi officio exequendo impar sit? [Cui autem hebdo-
Us. ibid. ,, mada aliqua ascripta fuerit, si intelligat se illam propter quamlibet
,, incommoditatem non posse complere, potest inde misericordiam in
,, præsidenti capitulo quærere, nam extra non licet: quod tamen si
,, pro gravi necessitate fieri contigerit sequenti capitulo veniam petat
,, & necessitatem intimet,] inquiunt Cistercienses in libro Us.

7. Quæret aliquis cujusnam esset hujusmodi officiales instituere, & in tabella notare. Respondebit Haeftenus ex Statutis Lantfranci fuisse Cantoris, cui etiam munus illud assignant Cistercienses, Bursfeldenses, & Vallisoletani. Apud Cluniacenses autem Armarij, quod probat ex vetusto Asfligeniensi Rituali, patetque ex Udalrico l. 3. c. 10. At fortè Cantor ipse etiam Armarius erat. Sed paulo aliter præscribunt M.S. consuetudines Germaniæ, in quibus nimirum diversis hoc mu-
n.14. ,, nus committitur: [Hoc omne prætaxatum breviarium, sicut jam di-
,, ximus pridie antequam sit legendum scribi debet suis scilicet autho-
,, ribus *per antiquam consuetudinem*. Hebdomadarius Cantor solummodo
,, scribat capita antiphonarum, & psalmorum, & Responsoriorum quoque
,, & versuum. Cantor nomina inchoantium, & cantantium in die, etiam
,, Responsoriorum, quis vel alter canat. Armarius lectoris Missæ etiam,
,, Epistolæ, Evangelij, mensis Fratrum, Servitorum, Novitiorum col-
,, lationes prosecutores. Tandem à Cellerario coquinæ cultores assig-
,, nentur.] Addunt tamen [notandum verò quod non jugiter hoc attendi potest:] ubi certè illud observatu dignum est, quod non solum officiales in tabella notabant, sed etiam cantanda omnia per hebdoma-
ibid. ,, dam, ita ut [unicuique antiphonæ vel Responsorio nomen monachi
n.10. ,, tribuatur, & psalmus, & versus,] qua de re hæc reperio in antiquo
,, libro Usuum Beccensium: [In omnibus festis xij lectionum post heb-
,, domadarium scribuntur in tabula in primo nocturno Abbas & Prior:
,, si hebdomadaria fuerit in choro Abbatis, hoc est in dextro; post hebdomadarium

domadarium scribitur Prior, dein Abbas: si hebdomadaria in choro Prioris, hoc est in sinistro; post hebdomadarium Abbas, dein Prior; & sic cæteri per ordinem huic inscribuntur. Ad quartam Lectionem Arma- rius idest Cantor; ad viij ℟. & ad xij. Lect. Abbas; ad viij Lect. Prior & ad xij ℟. si iv ℟. à duobus dicitur, cum Abbate Cantor & Capel- lanus Abbatis; cum Priore duo similiter scribuntur, quos Cantor vo- luerit; in præcipuis festis plures scribantur.

8. Nequis verò in eodem sæpius exercendo officio plus æquo grava- retur, præter officialium tabellam, apud Cluniacenses erat & alia *non inutilis*, inquit Udalricus, in qua fratres qui servierant in coqui- na, omnes per ordinem scribebantur, ne fortè contingeret, ut quis- quam frequentiùs quàm alius eo munere fungeretur: Et tamen Lan- franci statuta volunt, ut omnes fratres ad omnia officia notentur, [non considerato conversionis ordine, aut voluntate eorum; sed secundùm quod Cantori visum fuerit, honestatem aut ædificationem in hoc vigilanter consideranti. Lib. 5. c. 10. c. 5.

9. Porro mos iste notandi officiales in tabella à monachis etiam transiit ad Canonicos, ut videre est in Concilio Basileensi sess. 21. cap. 7.

10. De monasterij munditiis quas sabbatho fieri S. Benedictus præscri- bit regulæ c. 35. illud tantùm observandum venit, quod scribit Hilde- marus morem sui temporis haud dubium referens: [Nunc quia labor grandis est, eo quod non possunt servitores in coquina servire, & iterum porticus scopare, & cæteras munditias facere; idcirco dividitur isto mo- do; id est: In die sabbati scopatur coquina & lavantur lapidea, & scu- tella, sive etiam scamna; in altera verò sequenti hebdomada scopant totas porticus, id est ante coquinam, & ante refectorium. Capitulum verò, & dormitorium, ante vestiarium debet Camerarius scopare; & ante basilicam Basilicanus. Refectorium vero Cellerarius debet scopa- re; si labor illi fuerit, debet petere adjutorem à Decano.] Nos verò ita sabbatinis diebus munditias monasterij peragimus, ut nullus ab hoc munere eximatur, in quo exsolvendo quid cuique sit verrendum, post solitas preces, pro libitu & voluntate adsignat superior. Præter has mo- nasterij munditias, erant & aliæ, pedum scilicet, à servitoribus coquinæ ex regulæ præscripto sabbato faciendæ, quas vulgari nomine Mandatum appellamus, de quibus diximus in commentario ad c. 35. dictisque ni- hil superaddendum credimus, nisi quod in nostro sancti Germani à pratis monasterio duplex sabbato fiebat mandatum post Vesperas. Utrum- que sic describunt M.S. ejusdem monasterij consuetudines: Post Vesperas [ibit conventus in dormitorium, & discalciabunt sotulares, & accipient botas, & facient Mandatum in claustro, prout consuetum est; postea sonabitur tympanum, & ibit conventus ad potum; Hebdomadarius Missæ dabit benedictionem: *Potum servorum suorum filius Dei benedicat.* Postea Com. in Reg. S.B. c. 35.

„ prior pulsabit campanam dasij,& conventus ibit in capitulum; Hebdo-
„ madarij coquinæ intrantes , & exeuntes accipient linteamina , & præ-
„ cingent se illis , & quando parati fuerint , Prior percutiet tabulam sæ-
" piùs, & tunc intrabit capitulum , & sedens discalciabit se , & omnes alij
„ similiter ; & Prior incipiet : *Mandatum novum* ; & tunc lavabunt pedes
„ Prioris illi Hebdomadarij, habentes aquam calidam in tintinnabulis , &
„ sic lavabunt pedes omnibus in ordine. Interim cantabunt antiphonas
„ cantore incipiente : antiphona : *Ubi est charitas* ; antiphona : *Ubi nec ira*
„ *est*, antiphona : *Christus descendit* ; antiphona : *exemplum præbuit* , &
„ alias prout tempus exquisierit. Expleto Mandato pedum & manuum,
„ Sacrista accipiet licentiam ante pulpitum capituli per signum manus
pulsandi collationem.

11. Fortè primum Mandatum, erat Mandatum pauperum ; secundum Monachorum ; vel primum manuum, secundum pedum ; quod aliis expendendum relinquimus. Verum non solum pedes lavabantur; sed ipsa etiam indumenta pedum, saltem id de pueris affirmat Udalricus, & M.S. consuet. Cluniac. [In omni quarta feria si est privata dies , & in sabbato lavant calceos suos post vesperas] inquiunt ubi de pueris, quibus consentiunt ni fallor Cons. Farfenses.

12. Cùm S. Benedictus fratrum lecta frequenter scrutari præscribat, id saltem in hebdomada semel fieri necesse erat. Huic officio sabbatum assignat Regula cujusdam ad Virginem his verbis : [Omnibus sabbatis
„ post horam orationis nonam , tam senior , quàm juniores præpositæ le-
„ ctos omnium sororum visitent , & faciant propter earum negligentias
„ inquirendas , aut si aliquid inveniatur illicitè , & sine comeatu reten-
„ tum.] Idem bis in hebdomada fieri præscribit S. Fructuosus Reg. c. 17.
semel in mense S. Isidorus Reg. c. 14.

13. Restat ut de cessatione operum manualium ab hora nona sabbati, quo majori cum devotione & reverentia Dominica observaretur, aliqua proferamus exempla : Egregium suppeditat nobis Regula Magistri, edito hanc in rem singulari capite *De Cessatorio Dominicæ* , ubi sic loquitur:
„ [A nona hora sabbati post refectionem in æstate jam legant ; in hyeme
„ à nona in sabbato sicut constitutum est superiùs non operentur ; sed
„ etiam & sequenti die Dominico ab omni opere laboris cessent , & etiam
„ à meditatione quotidianæ consuetudinis per tres horas in die in utris-
„ que temporibus hyemis vel æstatis. Sed post missas ecclesiæ pro volun-
„ tate sua quis quid voluerit aut delectatus fuerit , ex suo arbitrio legat:
„ vel omnem licentiam repausationis habeant ; ut lætentur sibi ad re-
„ quiem diem Dominicum constitutum.] Aliud exemplum profert Anony-
sæc. „ mus in vita sancti Aicadri Abbatis Gemmeticensis n. 25. [Quadam die
2. „ quæ nominatur Sabbatum quo solent Monachi exercere novitia ,
„ sanctus Dei famulus *Aicadrus* præcepit cuidam Monacho Procuratori
„ suo , ut capillos sancti sui capitis cum forcipe adæquaret ; qui il-

lico festinanter explens hoc quod à sancto Patre visum fuerat, forcipe "
allata, hoc quod illicitum erat prætergredi, cum summa reverentia "
fieri procurabat; eratque jam illo in die tanquam hora diei nona transa- "
cta, & hoc adtentissimus animarum sanctarum procurator aliis præ- "
ventus & occupatus curis minimè sancto suo studio tunc hoc pro ex- "
colenda memoria commendabat;] cui cum diabolus exprobraret: "
[Hora nona transacta est, operari non licet;] tunc respondisse fertur: "
[Et hora nona transacta habetur, & hoc quod hic in proprio corpore "
injustè egi, ipse peccavi; attamen opus male à me inceptum omittatur nunc imperfectum.

CAPVT XIII.

De Ritibus per mensem contingentibus & maxime de sanguinis minutione.

.1 QUæ de priscis monachorum ritibus per mensem contingentibus apud authores reperire licuit, pauca sub uno capitulo comprehendere necesse fuit. In his primò observandum est quod præscribit S. Fructuosus in Regula monastica communi: [Per capita mensium Ab- c. 10.
bates de uno confinio uno se copulent loco, & mensales litanias stre- "
nuè celebrent, & pro animabus sibi subditis auxilium Domini implo- "
rent.] Hac referendum est quod in libello supplici ad Carolum Imperatorem postulant Fuldenses monachi, nempe ut [in Calendis om- " n. 1.
nium mensium unam vigiliam, & quinquaginta psalmos pro fra- "
tribus defunctis sibi dicere liceat.] Et Statutum monachorum Provin- "
ciarum Bituricensium, & Burdegalensium in Capitulo Provinciali an. 1367. editum, ut [ex filiali affectione in quolibet Provinciarum " apud
monasterio hujus Ordinis singulis mensibus à modo Missa S. Spiritus " Labb.
solemniter celebretur, in qua convenient Abbas, & alij administratores " Bibl.
& monachi pro salute & incolumitate SS in Christo Patris Domini " nov.
Domini Urbani Papæ, & sui Sancti Collegij Cardinalium, ut post " to. 2.
decursum præsentis vitæ perveniant ad vitam sempiternam " p. 758

2. Secundò. Inter mensis consuetudines referre oportet antiquum morem rationis reddendæ ab Oeconomis de sua administratione, cujus meminit S. Hieronimus ad Eustochium scribens: [Opus diei statutum " ep. 22.
est, *inquit*, quod Decano traditum fertur ad Oeconomum, qui & "
ipse per singulos menses Patri omnium cum magno tremore reddit ra- "
tionem.] Idem Præposito, cui omnem monasterij substantiam committit, S. Fructuosus injungit in Regula monastica communi: [Quod per sin- " c. 11.

,, gulos menses expensum fuerit, per omnium capita mensium rationem
,, suo Abbati faciat, & hoc cum tremore, & simplicitate, & vera cor-
,, dis humilitate tanquam Domino redditurus rationem.] Hujus rei pra-
xim apud Nostros videre est in vita S. Johannis Gorziensis, qui priùs
,, monasterij sui Cellerarius [quæcumque nummis vel quibuslibet aliis
,, rebus expendit, summam eorum in breve notatam Abbati post hebdo-
,, ma aut mensem reddidit,]ut refert in ejus vit. JohannesMettensis Abbas
n. 73. sæc. 5.

apud ,, 3. Tertiò, S. Poppo Abbas Stabulensis [trecentos singulis calendis
Boll. ,, Christi pauperes plenè reficiebat,] ut scribit Everhelmus in ejus
25.Ian. vit. n. 60.

n.22. ,, 4. Quarto, M.S. Germaniæ consuetudines præscribunt, ut [San-
,, guinis minutio generaliter fiat in Calendis *a*,· nisi fortè occurrerit
,, præcipua solemnitas, pro qua re, aut anticipanda erit, aut differen-
,, da in postmodum;] quæ res nos impellit ut de sanguinis minutione
aliquid hîc loci dicamus; licet statutum legamus in Concilio Aquis-
can.11,, granensi, [ut certum phlebotomiæ tempus non observent: sed uni-
,, cuique secundùm quod necessitas postulat concedatur; & specialis in
,, cibo & in potu tunc consolatio præbeatur;] Neque apud Udalricum
neque in M. S. Cluniacensium consuetudinibus ullos videamus dies
assignatos ad secandam venam, constetque olim magna cum religione
in omnibus passim monasteriis observatos fuisse Aquisgranensis Syno-
dus Canones, quibus tamen hac in re præter antiqua Germaniæ mo-
nasteria in quibus præcitatæ M. S. consuetudines erant in usu, dero-
garunt Cistercienses, Bursfeldensesque monachi. Et quidem Cister-
lib. ,, cienses permittentes ut [quater in anno minui possint, & si fieri con-
Usu. ,, venienter potest his minuantur mensibus: Februario, Aprili, Septem-
c.90. ,, bri, quarta verò minutio circa festivitatem S. Johannis fiat;] quibus
,, ferè consentiunt Bursfeldenses cum statuunt, ut [quater in anno ha-
dist.3.,, beatur minutio generalis, scilicet ante Adventum Domini, ante quin-
c. 14. ,, quagesimam, post octavam Paschæ, & post festum sancti Bartholo-
,, mæi congruo observato tempore;] Sed & Guigo in antiquis Car-
c.39 ,, tusiensium monachorum Statutis [Minuimur, *inquit*, in anno quin-
,, quies: post octavas Paschæ, post solemnitatem Apostolorum Petri &
,, Pauli, secunda hebdomada Septembris, septimana ante Adventum, &
,, hebdomada ante Quinquagesimam;] Et antiqua Præmonstratensium
dist.1.,, Statuta: [Minutio quoque in terminis istis fiat; Prima erit feria 2.
c. 13. ,, post octavas Paschæ, secunda post festum B. Johannis Bapt. tertia post
,, Nativitatem B. Mariæ, quarta post festum B. Martini hyemalis, &

a Sanctus Johannes Gorziensis [In sanguinis minutione quàm plus mense differre vix poterat, curam corporis non respuebat] in ejus vit. n. 93. sæc. 5. p. 397.

quinta in Purificatione, sexta autem in dispositione Abbatis remanebit.

5. Cluniacenses verò nullos ut diximus ad minutionem sanguinis dies determinatos habebant; sed cùm opus esset [omni tempore præter quadragesimam consuetudinaliter,] ut habent M. S. consuetudines minuebantur, obtenta tamen licentia, quam modo ibidem his verbis descripto petebant: [Licentia minuendi à Domno Abbate petenda est, si in tali loco sit, quo is qui minuendus est sine licentia ire possit. Eodem modo observandum est, si Domnus Abbas defuerit, à majori Priore. Cùm verò ille à quo petenda est licentia, in Capitulo est; statim finito Capitulo ibidem signo petenda est; aut si tunc non fuerit commodum, postea; si verò ea die locutio fuerit in claustro, si potest sedere juxta Priorem, verbo petitur; si non potest sedere, signo petitur.

6. Porro in hujusmodi generalibus minutionibus procurabat Prior, ut [unus Presbiter, Diaconus, Cellerarius, idest Hebdomadarius coquinæ, vel Refectorarius, mensæ Lector, & Servitor, custos ecclesiæ idest, remaneant usque in quartum diem, ut nec divino nec humano careant servitio,] quemadmodum loquuntur M. S. Germaniæ consuetud. sive ut habet lib. Usuum Cisterc. [qui extra chorum pro infirmitate est, donec chorum intraverit. Hebdomadarij quoque Missæ, aut coquinæ, vel lectionis mensæ non se minuunt, nisi pro gravi necessitate misericordiam in capitulo petentibus concessum fuerit. Reversus verò de via eodem die non se minuat, nisi de consilio Abbatis;] in quibus ferè consentiunt Bursfeldenses. n. 11. ap. 90. dist. 3. c. 14.

7. Præterea summopere præcavebant ne duodecim Lectionum festum in secundam tertiamve minutionis diem incideret, aut jejunium aliquod quod temere violari non posset; ut nimirum posѕent liberiùs recreari. Insuper qui certa distinctaque tempora ad minutionem sanguinis habebant, absque urgente gravique necessitate, ab ea in quadragesima abstinebant; quo casu sabbato id semper præstabant, ut sequenti die Dominico sine jejunio liberiùs refici possent. Qui verò omni tempore, sed tamen cum licentia, minui poterant; abstinebant nihilominus à Dominica Pasѕionis ad Pascha: ita Cluniacenses ex Udalrico, & M. S. consuetud. quibus Lanfrancus addit tres dies post Pascha, totidemque post Pentecosten, festumque omnium SS. [quia *inquit*, in crastino omnes Sacerdotes pro defunctis Missas celebrare & reliqui psalmos pro Misѕis ordinatos dicere debent.] Addunt Floriacenses consuetudines: [Ex quo incipitur O in adventu, nullus sanguine minuatur, nisi cui in capitulo petita venia conceditur. Stat. Lanf. c. 13. c. 1.

8. Adveniente autem minutionum die ita se gerebant: [Tempore hyemis, *inquiunt Germaniæ consuetudines*, à Calendis, scilicet Octobris, usque ad Quadrasimam, quando ad Nonam comedunt fratres

„ die Calendarum Horæ temperiùs pulſentur, atque poſt menſam tabu-
„ la Prioris manu percuſſa congregentur omnes, etiam & miniſteriales,
„ antequam reficiantur. Dictoque *Benedicite*, interroget ſingulatim
„ Prior quibus ſit neceſſarium venas incidere, cúmque didicerit,
„ conſignet eis vaſcula, quæ ibi præparata debent eſſe ab infirmorum
„ ſervitore..... Deinde facto ſigno, communiter in refectorium per-
„ gant bibituri potionem; unde exeuntes exuant ſe diurnalibus calcea-
„ mentis, & induantur nocturnalibus. Inde conveniant in domo huic
„ miniſterio congruenti in quo inveniatur grandis ignis, & claré
„ ardens, factus à prædicto ſervitore. Quod ſi domus non potuerit
„ eos capere, faciant hoc per turmas, & vices ſuas. Aqua ibi ſit,
„ ligamenta brachiorum penes ſe habeant: cultellos jam habeant
„ depoſitos ad lectos ſuos, quando mutaverint indumenta pedum;
„ verſum ſibi imponant: *Deus in adjutorium*, ter: *Gloria: Kyrie*
„ *eleiſon*: ter: *Pater noſter*: *Adjutorium noſtrum*: *Benedicite.*
„ Tunc prout ſunt ſibi invicem ex charitate ſerviant, & perficiant
„ ibi hoc quod ſerò & mane regularibus additum eſt horis, ſci-
„ licet & Veſperas de omnibus Sanctis, pro defunctis etiam, cum
„ ſequenti vigilia, necnon &: *Deus auribus noſtris.* Nullus loqua-
„ tur ibi præter Priorem, & Decanum ſine licentia; nullus pro
„ arbitrio ſuo quaſi tardè faciens nimium dimittat ſanguinem, ne
„ corde palpitet, & in opere Dei ſit ſegnior, nec poſſit cum aliis
„ conſuetudinem ſervare. Iterum per turmas ſuas redeuntes in re-
„ fectorium, offeratur eis à Cellerario panis tantummodo, & vi-
„ num, vel potius aqua, quæ tunc cum ſuppis, ut fertur à Me-
„ dicis, ſalubris eſt; cùm autem ſignum ſonuerit Veſperæ, eant in
„ oratorium; & dum complentur quatuor pſalmi primi ipſius horæ,
„ ſedeant ſibi: & dum ſederint, ſi expedierit, induant capita
„ pilleis, & cùm ſurrexerint aufferant; numquam in choro ſtando ha-
„ beant, nec ante altaria tranſeundo, &c..... Poſt Veſperas au-
„ tem vadant in refectorium, & dentur unicuique tria ova tenera
„ cum pane & vino, dicto ante Verſu, & Benedictione. Quod ſi
„ plus eis datum fuerit; gratia eſt, non debitum. Poſt Completorium
„ mox eant in dormitorium. Infirmorum miniſter ſive Decanus, vel Cir-
„ catores vigilanter prævideant ne incautè ſoporati exſanguinen-
„ tur.

9. Hactenus & quidem ſatis fusè M. S. Germaniæ conſuetudi-
nes minutionis ordinem ſeu ritum antiquum deſcribentes; ſequen-
ti nocte minuti vigiliis intererant ex eiſdem conſuetudinibus,
ſed ſedentes, ad officium defunctorum exibant, lectos repetentes,
toto & integro intervallo uſque ad matutinos dormientes. Poſt
Capitulum refectorium adibant, ubi eis à Cellerario ſerviebatur,
conſuetumque refectionis ordinem tenebant. Poſt fratrum verò

cœnam, ipsi cum servitoribus cœnabant: Sequenti nocte & die idem præstabant: Tertia verò nocte stando regulares psalmos canebant, nec quicquam cibi, antequam ministeriales panem & vinum sumerent, accipere præsumebant; qua hora nihil aliud præterea, quàm caseum habebant, mox cum aliis cœnaturi. Et hic erat apud eos minutionis ordo tempore hyemali. Æstate verò sive à Pascha ad Idus Octobris eumdem omnino morem servabant; sed non comedebant quicquam usque post Missam publicam, & tunc solummodo panem & vinum cum caseo; quia mox post Sextam erant refecturi: feria tamen iv & vj hiemalem ordinem observabant. Apud Cistercienses, etsi certa essent assignata ad minutionem tempora, non tamen simul omnes minuebantur, sed Prior in Capitulo dicebat: [Illi qui sedent ad illam vel ad illam tabulam minuantur;] quod diebus prandij Tertiam inter & Sextam, idque post Evangelium, vel ante, si necesse esset, præstabant; diebus jejunij Sextam inter & Nonam. Minuti pergebant in refectorium aliquid, si volebant, prægustare; & exinde tempore lectionis, & laboris, aut in lecto jacere, aut sedere in capitulo, vel claustro poterant. Jejunium per tres dies solvebant lautioribus etiam cibis quantùm tamen Cisterciensium paupertas patiebatur, reficiendi. Completorium & vigilias nocturnas aut in infirmitorio, aut in capitulo simul dicebant; in quibus vigiliis, inquit liber Usuum, [possunt breviores quàm in conventu lectiones fieri, & sub una benedictione tres, si tres tantùm dicendæ sunt, vel quatuor in duodecim lectionibus legi.] Officium defunctorum omittebant [Cæteras verò horas diei (*subdit idem lib. Usuum*, non extra cantare, sed intus ex integro auscultare debet.

lib. VI. c. 90.

10. In Statutis Lanfranci hæc assignantur ad minutionum tempora, scilicet [in hieme post Evangelium majoris Missæ; in æstate post Nonam ante Vesperas; in Quadragesima post Vesperas.] Minuendi antequam vena aperiretur versum: *Deus in adjutorium meum intende* ter dicebant, omniaque summo cum silentio persolvebant. Chorum usque in crastinum minutionis diem post orationem Primæ, vel Tertiæ non intrabant, duobusque diebus mixtum sumebant in refectorio. In crastino verò minutionis die clamati in Capitulo surgebant, ad petendam veniam se offerebant; sed jubente Priore stantes loquebantur. Si levis culpa esset, indulgebatur; si talis quæ disciplina corporali multari deberet in aliud tempus differebatur.

c. 13.

11. Apud Cluniacenses verò minuendi post Evangelium Missæ, præmisso ter versu, *Deus in adjutorium* &c. id summo cum silentio præstabant: minuti refectorium intrabant, panem & vinum sumturi, per tres dies jejunium solvebant, ad nocturnos. His tri-

bus diebus dormientes non ſuſcitabantur, ad intervallum *a* in lecto pauſabant, proclamati in capitulo veniam non petebant, ſed pro venia inclinabant, quæ omnia fuſiùs offendes apud Udalricum l. 2. cap. 22. & in M. S. conſuetudinibus. Vide Garini Abbatis Sancti Albani Statutum de minutione apud Matthæum Pariſium in vitis viginti trium Abbatum S. Albani pag. 65.

a Hunc morem reſpicit Johannes Abbas Mettenſis in vita Sancti Johannis Gorzienſis, ubi de Angilramno monacho Gorzienſi refert, quod [niſi ob ſanguinis minutionem à ſomno poſt nocturnos] abſtineret, ſæc. 5. Bened. pag. 388.

LIBER TERTIUS,
DE RITIBVS
Per annum contingentibus.

CAPVT PRIMVM.

Generales Adventus consuetudines.

1. ANNUM ab Adventu more ecclesiastico auspicamur, cujus generales primùm consuetudines; deinde speciales referre instituimus. Adventus autem nomine intelligimus præparationem ad Domini nostri Iesu-Christi Diem Natalem ad quem tribus potissimum rebus præparabant se veteres monachi; precibus, jejuniis, & secessu ab hominum communi consortio.

2. Et quidem precibus iisdem Dominicam Nativitatem præveniebant quas ad id adhibere solet universalis Ecclesia, quæ etiam speciales preces, & officia pro Adventu Domini instituit: Sed hujusmodi officia non à Dominica quarta ante Domini Natalem, ut nunc fit, incipiebant; sed priùs: Nam & in Ordine Ambrosiano, ut & in Mozarabo sex de Adventu Domini Missæ assignantur, pro totidem haud dubium Dominicis Nativitatem Domini præcedentibus, existimatque Mabilonius noster non sine fundamento veteres Gallos ab sancti Martini festivitate Adventum inchoasse. In Ordine verò Gelasiano nonnisi quinque de Adventu Domini Missæ adnotantur, ex quo colligimus Adventum Domini olim multis in locis à Dominica quinta ante Nativitatem Domini incœpisse *a*: Id certè non obscurè innuit Amalarius cùm de Adventu Domini ita scribit: [In antiquis libris Missalium & Lectionariorum reperitur scriptum: *Hebdomada quinta ante Natalem Domini*; totidem enim Lectiones habentur in Lectionario, & totidem Evangelia à tempore memorato per dies Dominicos usque ad Nativitatem Domini:] Vidit hujusmodi Lectionarium,

Lit. gal. l 2. c.1.

"lib 3. "de ec. "offic. " c 40. vid l 4. " c. 30.

a Vide Menardi notas ad Sacram. S. Gregorij Papæ p. 215.

analec. to 4. p. 632. sive Homiliarium in bibliotheca Augiensi Mabilonius noster, uti ipse testatur, jussu Caroli Magni à Paulo Diacono digestum, & ab„ annis octingentis manu descriptum, cujus initio habetur pro [hebdo„ mada quinta ante Natale Domini homilia in Evangelium secundùm „ Johannem: *Cùm sublevasset oculos Jesus, & vidisset quia multitu„ do maxima venit ad eum*, &c: pro hebdomada quarta ante Natale Do„ mini, homil. in Evangelium secundùm Matthæum: *Cùm appropin„ quasset Jesus Jerosolymis, & venisset Bethphage*: pro hebdomada tertia „ ante Natale Domini, homil. in Evang secundùm Matth. *Erunt signa in „ sole* &c: pro hebdomada secunda ante Natale Domini, homil. in Evang. „ secundùm Johann. *Cùm audisset Iohannes in vinculis* &c. pro hebdomada 1. „ ante natale Dñi hom. in Evang. secundum Johan. *Miserunt Judæi ab Je„ rosolimis.*] Extat etiam in nostra Bibliotheca S. Germani de Pratis codex n. 626. ab annis circiter quadringintis manu exaratus, in quo continentur homiliæ Dominicis diebus in Capitulo vice Regulæ per an„ nùm legendæ ita incipiens: [Dominica quinta ante Adventum Do„ mini: *In illo tempore cùm sublevasset oculos Dominus Jesus*, &c. Deinde „ Dominica prima in Adventu: *In illo tempore cùm appropinquasset*, &c.] reliqua ut in codice Augiensi. Idem videre est in Statutis Lanfranci pro Ordine Sancti Benedicti, in quibus post Octobris, & Novembris consuetudines annus incipitur à Dominica ante Adventum Domini, in qua legebatur Evangelium: *Cùm sublevasset.* Hac in Dominica c. 1. §. 2. specialis agebatur de SS. Trinitate memoria: Duo primi vigiliarum nocturni de ea dicebantur, Laudes atque Horæ diurnæ usque ad Vesperas; Tertium nocturnum tantùm cum commemoratione ad Laudes obtinebat Dominica. Hac die sermo habebatur in capitulo, matutinalisque Missa de Dominica, major de SS. Trinitate dicebatur. Sed & in Breviario sive in Ordin. Cassinensi Institutionis Oratorij, in quo quatuor dumtaxat de Adventu Domini assignantur Dominicæ, ultimo loco, si bene memini, scribitur officium SS. Trinitatis; quod signo est, etiam Dominicam illam quæ Adventum præcedit, & à qua videtur Lanfrancus annum incipere, etiam apud Cassinenses nostros ab annis circiter sexcentis SS. Trinitati fuisse dicatam. Et tamen in antiquissimo Bedæ Venerabilis Homiliario cujus meminit noster Mabilonius in ejus vita quatuor solùm homiliæ habentur ante vigiliam Nativitatis Domini; scilicet in Evangelium: *Missus est*, in Evangelium: *Exsurgens Maria*, in Evangelium: *Fuit Iohannes in deserto*, & in Evangelium: *Iohannes testimonium perhibet*; quod est indicio, multo jam ante tempore usum obtinuisse, ut Adventus à Dominica quarta ante Natalem Domini inciperet.

3. Circa preces in Adventu dicendas nihil nobis specialiter notatu dignum in præsenti occurrit, nisi quod in Adventu usque ad octav. Epiphaniæ omittebatur à nostris commem. de cruce; [ea videlicet ratione, *inquiunt M. S. Lyrensis monasterij consuetudines*, quia

non natum, vel adhuc parvulum inconveniens est prædicare crucifixum. Omittebant etiam Cassinenses nostri comm. de SS. Trinitate; utramque Sandionysiani, Compendiensesque monachi usque ad Purificationem B. Mariæ ex eorum M. S. consuet; Cartusienses comm. de Cruce usque ad secundam feriam post octav. Paschæ; de B. Maria usque ad primam diem post octav. Epiphaniæ ex Statut. Guigonis cap. 2. n. 1. Eadem ratione processionem post Laudes & Vesperas toto Adventu ad Crucem, & ad S. Mariam non faciebant. Præterea preces ad nocturnos matutinos & Vesperas mutabant, quas sic repræsentat Breviarium Cassin. Institutionis Oratorij. Item Capitula in Adventu Domini usque in vigilia Nativitatis, & à Capite Quadragesimæ usque in Cœna Domini in noctur. & Laud. & Vesperis.

Oremus pro omni gradu Ecclesiæ	Sacerdotes tui induant
Pro Pastore nostro.	Beatus qui intelligit
Pro Regibus & Imperatoribus nostris.	Salvos fac Reges
Pro Episcopis & Abbatibus	Deus conserva eos,& nos cum
Pro cuncto populo Catholico	Salvum fac populum
Pro pace & unitate Ecclesiæ	Fiat pax in virtute
Pro fratribus & sororibus nostris	Propter fratres meos, &
Pro iter agentibus	O Domine salvos eos fac
Pro fidelibus navigantibus	Exaudi nos Deus salutaris noster
Pro adversantib.& calumniantib. nobis	Domine ne statuas illis
Pro discordantibus	Pax Dei quæ exuperat
Pro pœnitentibus	Convertere Dñe aliquantulũ
Pro eleemosinas facientibus	Dispersit dedit pauperibus
Pro afflictis & captivis	Libera eos Deus Israel
Pro fidelibus defunctis	Requiem æternam
Pro peccatis & negligentiis nostris	Domine ne memineris
Adjuva nos Deus salutaris noster	Et propter honorem nominis
Pro fratribus nostris absentibus	Salvos fac servos
Mitte eis Domine auxilium de sancto	Et de Sion

4. Easdem omnino preces videre est in Breviario S. Germani de Pratis, & in collectaneo S. Petri supra Divam, sed in priori adduntur hi duo versiculi: *Domine exaudi orationem meam: Domine Deus virtutum converte nos.* In posteriori: *Domine exaudi orationem meam: Et clamor.* Psalmus: *Miserere mei Deus. Domine Deus virtutum converte nos: Et ostende: Dominus vobiscum.* Et hæc de precibus: Nunc de jejunio.

5. Etsi nullum antiqui Regularum monasticarum conditores videantur indixisse in Adventu jejunium; non minùs tamen certum veteres monachos, & maximè Benedictinos singulari jejunio Christi Domini Natalem prævenisse. De Orientalibus egregium habemus Diederici monachi in præf. ad hist. Illation. S. P. Benedicti testimonium cujus „
hæc verba: [In diebus Dominici Adventus Orientales monachi velut „

" in Quadragesima austeriùs solent vivere, & sub maxima institutionis
" monasticæ disciplina vigilantiùs Natale Domini expectare.] De Benedictinis luculentum habemus exemplum apud Bedam Venerabilem, ubi de Egberto Presbitero & monacho in Anglia hæc habentur:
l. 3. " [Addidit votis quæ diximus, ut semper in Quadragesima non plus
hist. " quàm semel in die reficeretur, & non aliud quàm panem, & lac te-
c.27. " nuissimum, & hoc cum mensura gustaret .... Cujus modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante Natale Domini, totidem quoque post peracta solemnia Pentecostes, hoc est Quinquagesimæ, semper observare curabat.

6. Huic certè non cedebant Petri Damiani Discipuli, de quibus ipse
opusc. " de Institutis suæ congregationis agens: [Duabus, *inquit*, illis Qua-
15. " dragesimis, quæ vel Natale Domini vel sanctum Pascha præcedunt, non-
c. 6. " nulli fratres hîc sunt, qui totam hebdomadam jejunando transcurrunt; & quotidie exceptis Dominicis diebus in pane & aqua vivunt. Quidam etiam fratres in utriusque Quadragesimæ non solùm quibusque festivitatibus, sed & Dominicis diebus coquinalibus abstinent, quod nos in Dominicis diebus primo quidem propter excellentiam Sanctæ Resurrectionis curavimus prohibere, sed rursus coacti sumus fraterna supplicatione permittere: Vescuntur autem pomis & herbarum radicibus, ac leguminibus infusis, vel etiam elixis;] & infra agens de Eremitis in latere Montis Suavicinij habitantibus: [In prædictis duabus Quadragesimis consuetudo tenuit, ut neque monachis, neque laicis vini, vel etiam piscis perceptio concedatur; exceptis his quatuor festivitatibus, sancti scilicet Andreæ, Beati Benedicti, & Dominica palmarum, & Cœna Domini;] Quod de Laicis in prædicta eremo habitantibus, aut hospitantibus intelligendum est. His adde quæ scribit Nicolaus De Fractura ætatis suæ morem haud
Comm. in Reg. S. Ben. in c.15. dubium referens: [Quadragesima sancti Martini celebratur secundùm quosdam ab Adventu Domini usque ad festum Natalis; secundùm alios à proximo sequenti die S. Martini usque ad Natale, & hoc in monasterio Casinensi. Nonnulli alij qui ad frugem melioris vitæ suspirant, celebrant Quadragesimam sanctæ Crucis de mense Septembri, & hoc specialiter servatur in Romania, ubi consueverunt esse viri longè arctioris vitæ quàm alibi.] Hujusmodi Quadragesimam observabat Johannes Cellerarius postea Abbas Gorziensis cujus in vita n. 93 sæc. 5. Bened. hæc legimus: [Regulam tolerabiliorem assumsit, ut duas tantùm Quadragesimas in anno perageret; unam ante Nativitatem Dominicam, alteram ante Pascha; Priorem quidem Idibus Septembris, cùm nona hora fratres prandium repetunt, incipiens: Sequentem ab oct. Epiphaniæ: Dominica iij & v communem ceteris tenens refectionem; reliquos quatuor abstinebat dies, pane tantùm & aqua lege ipsa contentus quam diximus] præterea Concilium Salisburgense anno 1281. celebra-
can. 3 " tum statuit ut [à Festo sancti Martini ab omnibus Religiosis usque

ad Nativitatem Domini jejunium observetur ; cùm multo jam ante tempore Concilium Turonense secundum indixisset monachis, ut in Decembri usque ad Natale Domini jejunent. can.17. an.570

7. Neque verò hoc ita monachis extitit singulare, quin etiam Clericis ac Canonicis fuerit commune, ut patet ex Grodegangi Regula pro Canonicis c. 35. [Ab ipso transitu sancti Martini usque ad Natalem Domini, à carne omnes abstineant, & usque ad Nonam jejunent; & omnibus his diebus in refectorio reficiant :] Hinc etiam S. Aldricus Cænomanensis Episcopus ad Canonicorum suorum refectionem in die Ordinationis suæ quæ 21. Decembris, & in die Dedicationis quæ 22. contingebat donat ad [pisces emendos de argento solidos quinque, de caseo autem modium unum,] ut videre est in privilegio ab eo hanc in rem confecto, quod refertur in ejus gestis n.31. Tom.3. Misc. Baluz. Spicil to. 1.

8. Quid quod sæcularibus viris eamdem legem per multa sæcula constitutam esse legimus ? Concilium Matisconense primum an.581. celebratum decernit, [ut à feria sancti Martini usque ad Natale Domini secunda, quarta & sexta Sabbati jejunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari ;] quod ex Institutione Perpetui Episcopi Turonensis vj. esse scribit Gregorius Turonensis item Episcopus in hist. l. 10. c. 31. Author Epistolæ ad Bibianum Santonicæ civitatis Antistitem sub falso Augustini nomine, quam ex codice S. Petri Carnotensis ante annos octingentos M. S. vulgavit Mabilonius noster : [Apud nos itaque nos ex ejus (*S. Martini*) solemnitate abstinentia à carnibus, vel conjugali copula filiis Ecclesiæ indicatur, ut ad Nativitatem Domini securiùs communicent.] Plus aliquid dicit Anastasius Sinaita : Ille nimirum in singulari tractatu, quem de tribus Quadragesimis edidit, reprehendit eos qui quadragesimas Apostolorum, idest post Pentecostem ante festum SS. Petri & Pauli ; & ante Natalem Domini, quam S. Philippi appellat, inventum esse monachorum, & non ab Apostolis & Patribus esse institutas assererent : ex quibus, inquit, [Nonnulli diebus octodecim abstinent dumtaxat carne, & caseo, & ovis ; quidam verò carne sola, qui reliqua comedunt excepto uno die, alij autem pari modo abstinent diebus 12. tantùm, alij sex, alij quatuor ;] & postea : [Apostoli xl. dierum jejunium, & preces cunctis fidelibus statuerunt, idque servatum fuit à SS. Patribus, & septem Conciliis Generalibus, atque decretum fuit jejunium non quinque, vel octo, vel decem dierum ; sed quadraginta. Vocatur autem Natalis Domini jejunium, quia in fine quadraginta dierum occurrit salutaris Nativitas Domini nostri J.C. duoque bona peraguntur, nam exsequimur traditionem Apostolorum, simulque præpurgamur in occursum, & adorationem Jesu-Christi Domini nostri.] Aistulfus Rex Longobardorum in diplomate monachis Nonantulensibus anno 753. concesso ab eisdem exigit [Pro benedictione in Quadragesima majore xl. Lucios, & in Quadragesima

can.9 Liturg. Gallic. p.458. to. 3. monum eccl. græc. extat in vit.

S. Anſ. Abbatis Non. ſæc. 4. l. 6. c. 187. S. Martini ſimiliter permiſſum ipſius monaſterij conſignatos in Papiam, aut in Mantuam, ſive ſi fuerimus, *inquit*, Ravennam.] In Capitularibus etiam Regum à Benedicto Levita collectis iſtud habetur: [Admoneant Sacerdotes ut jejunia tria legitima in anno agantur, ideſt quadraginta dies ante Nativitatem Domini, & quadraginta dies ante Paſcha, ubi decimas anni ſolvimus, & poſt Pentecoſten quadraginta dies;] Et Rabanus: de inſt. Cleric. l. 2. c. 22. [Authoritate divinæ Scripturæ Eccleſia morem obtinuit, & univerſale jejunium incipiens in nono menſe in decimum extenditur, ideſt uſque ad diem Natalis Domini pertingit. Congrua itaque diſpoſitione àmagiſtris Eccleſiæ hoc loco jejunium quadrageſimale fieri conſtitutum eſt, ut ante diem Natalis Domini jejunio & abſtinentia nosmetipſos caſtigemus; quatenus venientem Redemtorem digna converſatione ſuſcipere poſſimus.] Nicolaus Papa I. ad Bulgaros: [Hæc jejunia ſancta Romana Eccleſia ſuſcipit antiquitus, & tenet, quadrageſimali videlicet tempore quod eſt ante Paſcha, poſt Pentecoſten ante Aſſumptionē S. Mariæ Dei genetricis, necnon ante Natalis Domini feſtivitatem.] Sæculo x. Ratherius Veronenſis Epiſcopus in Synodica ad Presbiteros: Spicil. to. 2. p. 264. In Adventu Domini niſi feſtivitas intercedat quatuor hebdomadibus à carne noveritis abſtinendum, & coitu.] Sæculo xi. Concilium Salingeſtadenſe ann. 1022 celebratum: [ut quatuordecim dies omnes Chriſtiani ante feſtivitatem S. Johannis Bapt. in abſtinentia ſint carnis & c. 1. ſanguinis, niſi infirmitate impediente, aut alicujus feſti ſolemnitate, quæ in illo Epiſcopio celebris habetur intercedente, & ante Nativitatem Domni ſimiliter.] Sæc. xij. in Abrincanenſi Concilio an. 1172. celebrato: [In Adventu Domini omnibus qui poterunt, maximè autem clec. 11 ricis & militibus, jejunium & abſtinentia carnium indicatur.] Denique apud. Spel. tom. 2. inſequenti ſæculo xiij. Bracarenſi Archiepiſcopo Innocentium III. conſulenti [Utrum jejunandum ſit in Adventu cùm inde ſentiant diverſi diverſa, quibuſdam dicentibus ſed paucioribus, jejunandum eſſe; pluribus verò ſe ad hoc aſſerentibus non teneri.] Reſponſum eſt: [Jejunium etiam apud nos in Adventu Domini agitur.] Hoc tamen nonnullis jam ab hinc ſæculis remiſſum eſt, unde Urbanus Papa V. ſtatim ab ipſa Ordinatione ſua [Volens curiales Eccleſiaſticos ſic honeſtè Rainal. an. 1370. n. 21. vivere, quod eſſent ceteris in exemplum, pœnaliter ordinavit, quod omnes generaliter, & indiſtinctè in Adventu Domini ab eſu carnium abſtinerent;] Et hoc non ſolùm apud Clericos aut ſæculares viros; ſed etiam apud monachos, ut patet ex Nicephori Conſtantin. Patriarchæ Synodico Canone xx: to. 3. mon. eccl. græc. p. 447. [In jejunio SS. Apoſtolorum, & jejunio ſancti Philipi oporret ut monachi, qui in monaſterio reſident, per quartas & ſextas ferias ſemel ad Veſperam cibum ſumant, qui verò opera faciunt poſt horam ſextam edant, & guſtent, ac veſpere cœnent.

9. Nunc verò eò devenimus, ut à ſolis monachis religioſiſque familiis qualecumque jejunium in Adventu ſervetur. Huic addebant noſtri ab adipe abſtinentiam, exceptis certis ſolemnitatibus; ita quippe Dunſtanus

in Concordia: [In Adventu Domini pinguedo interdicitur, scilicet c. 2.
lardi, nisi festivis diebus.] Lanfrancus in Statutis: [Dominicis & aliis c. 1.
festis quibus duodecim lectiones faciunt, adipem comedant in Adventu.] §. 2.
Udalricus in antiquis consuet. Cluniac. [In Adventu Domini quoties l. 1.
duodecim fiunt Lectiones abstinemus ab adipe] fortè non abstinemus; c. 44.
nam privatis diebus abstinebant, quod amplius patet ex hoc Petri Ve-
nerabilis Statuto ; [Statutum est ut omni die Adventus Domini, ex- stat. 15
cepta prima Dominica, ab adipe, qui in xij lect. festis in usu esse so-
lebat, omnes abstineant : M. S. consuetudines S. Dionysij in Francia :
[Fratres in toto Adventu adipem non comedent ;] Compendienses
S. Cornelij ad Dominicam primam Adventus : [Hac die comedant fra-
tres sagimen, ceteris verò diebus usque ad Natale Domini non co-
medant sagimen.] Denique Gerardus Abbas S. Theoderici prope Re-
mos in literis de victu monachorum an. 1235. datis : [In Quadragesi-
ma, & in Adventu, & aliis diebus quibus sagimine non utitur, oleo
vel caseis competenter conficiantur pulmentaria ;] & tamen octo c. 77.
dumtaxat diebus subtrahit adipem Aquisgranensis Synodus.

10. Superest ut de monachorum in Adventu secessu in solitudine
aliquid dicamus, quod unico conficimus exemplo à Beda Venerabili
relato in vita S. Cuthberti Lindisfarnensis Episcopi c. 42. de Eadberto
Lindisfarnensi item Episcopo, qui in remotiore à monasterio loco
[semper Quadragesimæ tempus agere, in hoc quadraginta ante Domi- præc. 2.
nicum Natale dies in magna continentia orationis, & lachrymarum de-
votione ducere consueverat.

11. Præterea ad generales Adventus consuetudines pertinet anti-
quus ritus imagines velandi, non secus ac in Quadragesima ; quod dis-
cimus ex antiquo Ordinario Canonicorum ut credo Regularium M. S.
quod habetur in Bibliotheca Colbertina n. 2756. ubi ad Dominicam
primam Adventus ita legitur : [Ante Primam cooperiantur tabulæ, &
capsa, & sic usque ad Nativitatem permaneant.] Insuper quod Diaco-
nus & Subdiaconus non dalmaticis aut tunicis ; sed casulis sive, ut
vocant, Planetis, utebantur ad Missam : In Adventu, inquit, Lanfran-
cus, [omnibus Dominicis, & festis diebus ad Nativitatem Domini c. 1.
Gloria in excelsis Deo minimè dicatur, ad majorem Missam Diaconus §. 2.
& Subdiaconus casulis sint induti ;] & Rituale Beccensis monasterij :
[Ad majorem Missam omni Dominica, & festo die per Adventum,
& à Septuagesima usque ad Pascha erunt Diaconus & Subdiaconus
in casulis, nisi in vigilia Natalis Domini, & in Cœna Domini, &
Sabbato Paschæ :] Hujusmodi casulæ apud Cassinenses nigri erant
coloris ex M. S. eorum Ordinario tempore Oderisij Abbatis exarato :
[Præterea, *inquit*, nec ministri induunt tunicas seu dalmaticas ; sed
in nigris planetis ad Missam procedunt, exceptis festivitatibus SS.
& Cœna Domini, & Sabbato sancto.] & tamen in M. S. S. Ger-
mani Pratensis consuetudinibus ad Dominicam primam Adventus

Sacerdos *Casulam albam* habere jubetur; ex M. S. etiam Rituali Cor-
,, beiensi [Dominicis diebus Adventus, & in omnibus festis xij lectionum,
,, exceptis principalibus, ad magnam Missam Diaconus & Subdiaconus
,, induuntur de albis casulis in loco dalmaticæ & tunicæ.] Quisnam por-
,, ro esset harum casularum usus discimus ex Dunstani conc. c. 3. [Sub-
,, diaconus, *inquit*, quoties casula induitur, exuat eam dum legit
,, Epistolam, qua lecta rursus ea induatur. Diaconus verò antequam ad
,, Evangelium legendum accedat, exuat casulam; & duplicans eam cir-
,, cumponat sibi in sinistra scapula, annectens alteram summitatem
,, ejus cingulo albæ. Peracto communionis sacramento, induat eam an-
,, tequam collecta finiatur.

12. Huc etiam referri potest Othobonis in Anglia Legati Consti-
apud ,, tutio pro monachis Benedictinis ann. 1248. quæ nimirum præscribit,
Spelm. ,, ut Summorum Pontificum spectantes ad monachos Constitutiones in
to. 2. ,, singulis monasteriis, bis in anno, in principio scilicet Adventus Do-
Conc. ,, mini, & in capite Quadragesimæ, omnibus fratribus convocatis in ca-
Angl. ,, pitulo legantur.
p. 285. ,,

CAPVT II.

Particulares Adventus consuetudines.

1. ADventus officium Sabbato ante Dominicam primam Adventus uti nunc, ita olim incipiebant veteres monachi; & quidem ad Vesperas, in quibus psalmos & antiphonas de psalterio decantabant, lectionem sive capitulum & reliqua de Adventu. In hymno: *Conditor alme*, ad strophan *Te deprecamur* omnes se inclinabant, & Sacerdos cappa induebatur ad thuribulum ex M.S. Compendiensis monasterij consuetudinibus. Finitisque Vesperis processionem ad S. Mariam faciebant ex Udalrico in antiq. Clun. cons., Ordinario Corbeiensi, M. S. Consuetudinibus S. Germani à Pratis, & S. Dionysij.

2. Ad lectionem collationis ante Completorium legebant toto Adventu Sandyonisiani quidem Smaragdi Diadema monachorum; Corbeienses S. Bernardi homilias super *Missus est*, præterquam in vigilia & die festo SS. Fusciani & soc. in quibus legebatur SS. Martyrum passio; Parisienses S. Germani S. Gregorij Papæ Dialogos; atque ea in collatione singulis fratribus caritas vini exhibebatur hac die, modo à nobis supra descripto lib. 1. c. xi.

3. Dominica ad nocturnas vigilias Invitatorium: *Ecce venit Rex occurramus obviam salvatori nostro*, à duobus dicebatur monachis, & quidem in ecclesiis monachorum Cathedralibus *in Cappis* ex Lanfranci statutis; alibi verò *in albis* tantùm indutis ex eisdem statutis

Udalrico

Udalrico, l. 1. c. 11. M. S. conſ. S. Dionyſij, & S. Germani, & ex Rituali Beccenſis monaſterij. In Compendienſi tamen monaſterio *in focis.*

4. Primam Nocturnorum antiphonam in Pariſienſi Sancti Germani monaſterio imponebat Hebdomadarius cantûs, aliàs pueri. Prima apud Caſſinenſes incipiebat: *In medio Eccleſiæ* à noſtris diverſa.

5. Lectiones in prima ſecundaque vigilia octo legebant de Iſaia Propheta, quem in Adventu, ſive in refectorio, ſive in choro totum percurrebant; ſed integrum intra ſex privatas noctes abſolvebant Cluniacenſes, teſte Udalrico, cui Epiſtolam S. Leonis Papæ de Incarnatione Domini, alioſque SS. Patrum, & maximè S. Auguſtini ſermones ſubjungebant. Ab his non multùm recedebant Corbeienſes noſtri, qui detractis ex Prophetia Lectionibus pro quatuor Dominicis; reliquum prophetiæ paucis abſolvebant; poſtque Epiſtolas S. Leonis Papæ, ſermoneſque S. Auguſtini legebant, ita quippe illi in Ordinario ſuo: [Quamvis autem de Iſaia ad omnes Dominicas Adventus lectiones excipiantur, tamen ab eo loco in quo prima Dominica lectiones finiuntur uſque in finem, totus in privatis noctibus legitur, & eo finito Epiſtolæ Leonis Papæ de Incarnatione Domini, & ſermones D. Auguſtini ſequuntur.] Iſaiæ etiam præmittebant S. Hieronymi prologum in ejuſdem prophetiam quem item ad primam lectionem Dominica prima Adventus legebant Pariſienſes noſtri S. Germani, Sandionyſiani, & Compendienſes, ut in eorum M.S. conſuetudinibus videre eſt, in cujus fine lector dicebat: *Explicit prologus*; tum: *Tu autem*: Legentes verò prophetiam dicebant: *Hæc dicit Dominus*, Ex conſ. Compen. l. 1. c. 1.

6. Primum nocturnorum Reſponſorium quod cum tribus ℣. dicitur magna cum ſolemnitate decantabant Noſtri B. Mariæ Lyrenſes, rem ita definiunt in ſuis conſuetudinibus: [Tres ℣. primi Reſponſorij primæ hiſtoriæ Adventus dicuntur ab Hebdomadario, & à duobus ſenioribus qui priores ſunt in ordine; ita ut ſi Hebdomadarius ſit de choro Abbatis, qui prior eſt in choro Prioris dicet ſecundum ℣; ſi autem Hebdomadarius eſt de choro Prioris, qui prior eſt in alio choro dicit ſecundum verſum; & tertium Prior de alio choro; ſic etiam fit Dominica ſecunda. Caveat autem qui ſcribit tabulam, ne illos ſcribat in primo nocturno ad Lectionem vel Reſponſorium.] In Beccenſi tamen monaſterio ſolus Hebdomadarius tres verſus dicebat. Porro primum iſtud Reſponſ. quod incipit, *Aſpiciens*, infra hebdomadam non repetebant, exceptis Ciſtercienſibus, qui privatis diebus cum ſolo ultimo verſu illud cantabant. l. VI. c. 1.

7. Ad Cantica Sangermanenſes hanc præmittebant antiphonam: *Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ.* Cantica verò cum Corbeienſibus eadem dicebant, quæ etiam nunc apud nos in uſu exiſtunt. Aliter verò Sandionyſiani, Compendienſeſque monachi, in quorum antiquis conſ. M. S. [ad Cantica antiphona

alleluia in illa die, Cantica : *Confortate*] notantur.

8. Canticis subjungebant Lectiones quatuor ex homilia in Evangelium : *Cùm appropi quasset*. Ita communiter in omnibus monasteriis quamvis in Parisiensi S. Germani de Pratis legeretur homilia in Evangelium secundùm Marcum : *Principium Evangelij Iesu Christi filij David, sicut scriptum est in Isaia Propheta, ecce ego mitto Angelum*. Ultimum Responsorium post *Gloria* repetendum erat ex M. S. conf. S. Dionysij, S. Germani, & Rituali Corbeiensi ; quod tamen vetant Compendienses consuetudines.

9. *Te deum laudamus*, & Evangelium cantabant ritu à nobis lib. 2 descripto.

10. Finitis nocturnis vigiliis, qui Evangelium solemniter cantaverat (hic erat communiter Hebdomadarius) inceptis Laudibus, recedebat cum sociis in vestiarium casulam exuturus, deinde ut habent consuetudines S. Germani redibat *in chorum indutus alba, & habens manipulum in brachio tantùm*. Primam antiphonam : *In illa die* imponebat ; reliquas, ut erant in ordine, tam apud Sandionysianos, quàm apud Compendienses incipiebant Priores. Lectionem, sive capitulum: *Ecce dies veniunt* legebant Sangermanenses ; cùm tamen in Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus adnotetur lectio : *Benedictio & claritas*, quam Lectionem exceptis quinque principalibus festivitatibus ; Nativitatis, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis B. Mariæ, & S. Dionysij, omnibus per annum Dominicis dicebant. ℟ : *Super te Hierusalem* cantabat Hebdomadarius cantûs.

" 11. [In fine hymni, *inquiunt M. S. S. Germani conf.* ibit Sacerdos
" in vestiarium : & si Abbas fuerit in choro, Sacerdos apportabit incen-
" sum ad benedicendũ ei, & si non fuerit, ipsemet benedicet, & ibit incen-
" sare Corpus Domini, & duo altaria, & corpora SS. & ibit circa sacrarium
" intus indutus cappa ;] licet Lanfrancus duntaxat statuat [ut ad *Bene-*
c.1.§.2. *dictus* Sacerdos in alba incenset altaria.

12. Finitis Laudibus psalmisque familiaribus, & in aliquibus locis Matutinis B. Mariæ, Processionem ad S. Mariam faciebant, circa quam
" istud observant M. S. consuetudines S. Germani : [Quotiescumque
" cantatur ℟. ad Processionem, dicitur : *Dominus vobiscum* ; & quando
" cantatur antiphona, non dicitur : *Dominus vobiscum*.] Dictaque oratione, Laudes de omnibus cantabant. Postea : *Verba mea*.

13. Ad Primam *hymnus cantandus erat sicut Conditor*, ex conf. Dionys. & Comp. Antiphona ex Laudibus, unde etiam ad Tertiam, Sextam, & Nonam desumebantur. Singulis horis singula capitula, singuli versus, singulæ collectæ erant adsignatæ ; ita tamen ut capitulum & collectæ Tertiæ eadem essent, quæ ad Vesperas.

14. Hac die Missa major majori etiam solitò solemnitate celebrabatur : *Magna Missa*, inquiunt Dionysianæ, Compendiensesque consuetudines, *festive celebretur* ; quod quasi explicando subjungunt :

[Qui chorum tenuerit festivam cappam habeat, ministri altaris festivis "
infulis induantur.] Distinctiùs consuetudines S. Germani : [Hebdoma- "
darius incipiet Missam indutus cappa serica, sic autem ibit Sacerdos "
ad altare : primò præcedet thuribulum, & pòst duo cerei, & Subdiaconus "
ferens Textum, & Diaconus ferens Missale, & Sacerdos habens casulam "
albam, & Diaconus & Subdiaconus suo modo .... *Kyrie eleison* canta- "
bitur in cantu illo, quo cantatur in festis quinque cereorum ..... ℟ (*idest* "
graduale) *universi qui te &c* ℣. *Vias tuas Domine* ; quem duo monachi "
cantabunt in albis; *Alleluia* quam Presbiteri cantabunt in cappis simili- "
ter &c.] Hac in Missa legebant Evangelium secundum Marcum : *Prin-*
cipium Evangelij, ut ad Nocturnos ; [a] econtra ad matutinalem quæ
etiam erat de Adventu, Evangelium secundùm Matthæum: *Cum appropin-*
quasset. sed hoc Sangermanensibus erat peculiare, nam alij matutina-
lem Missam de Trinitate, majorem de Dominica prima Adventus can-
tabant: & in ea legebant Evangelium : *Cum appropinquasset.*

15. [Post Missam ibit conventus in dormitorium, *consuetudines* "
Sancti Germani exscribo & revertetur in claustrum, & sedebit "
ibi quo ad usque pulsabitur ad Meridiem .... Quando pulsabitur ad "
Sextam conventus ibit in chorum, ... & debent accendi tres lam- "
pades ad gradum ad Sextam, & ad Nonam. Interea pulsabitur tym- "
panum, & ibit conventus lavare manus suas, & intrabunt in refecto- "
rium .... Lectio debet esse de expositione Evangelij : *Principium Evan-* "
gelij &c. *Adventum Dominicæ prædicationis* &c. & post de Isaia Propheta. "
Post Lectiones Matutinorum, conventus debet habere duplices map- "
pas, & caritatem boni vini, & pitantiam. Post campanam eleemosinæ "
debet pulsari grossior campana propter Nonam, & debet cantari "
Nona stando usque ad Kyrie .... Post Nonam venient in claustrum, "
vel in cimeterium. "

16. Circa Vesperas nihil peculiare notandum occurrit ; antiphonæ enim & psalmi sicut per annum ; Reliqua de Adventu ; sed ℟, quod apud Parisienses & Dionysianos cantabat Hebdomadarius cantus, Compendij cantabat solus *puer*.

17. Infra hebdomadam Officium ita agebatur de Adventu, ut tamen psalmi, & antiphonæ de feria dicerentur ; quamvis in M. SS. consuetudinibus S. Dionysij, & S. Cornelij Compend. *alleluia* secundi nocturni cum speciali de Adventu antiphona adnotetur. Ad minores diei Horas antiphonæ de Laudibus Dominicæ repetebantur, saltem ex Dionysianis consuetudinibus. Invitatorium ubique notatur : *Regem venturum Dominum* ; aliud proinde quàm in Dominica. Responsorium ad Laudes & Vesperas ex cons. S. Dionysij à puero dicendum erat. In iisdem consuetudinibus post Primæ psalmos scribitur symbolum

[a] Hoc idem Evangelium à Cluniacensibus etiam legi voluit Petrus Venerabilis, stat. 9.

Quicumque.Feriæ IV & VI.Specialem ad Missam Epistolam & Evangelium habent consuetudines S. Germani à Pratis; & quidem IV fer. Epistolam: *Patientes estot* .Evangelium: *Venit Iohannes Baptista*. Fer.VI Evangelium: *Dicebat Iohannes*.

18. Sandionysiani & Compendienses feriam V Sanctis Martyribus monasterij sui Patronis & Sabbatum B. M. ita consecrabant etiam in Adventu; ut adveniente his diebus festo XII Lect.tertium nocturnum cum Laudibus de SS. Martyr. aut de B. Maria celebrarent.

19. Sabbato ad Vesperas oratio præcedentis Dominicæ notatur in Ordinario Cassin. consuet.S. Dionysij, & sancti Cornelij Comp. secus in cons. Sancti Germani; quod in sequentibus etiam sabbatis observabatur.

20. Dominicâ 2. Adventus idem omnino ordo servabatur, qui in Dominica prima, excepta fortè solemnitate; nam & ℟ primum cum tribus ℣. dicebatur, ut patet ex cons. S. Dionysij, & S. Cornelij Compendiensis; & ultimum etiam post *Gloria* repetebatur, quod præter prædictas consuetudines, præscribunt etiam MS. S. Germani. Ad Laudes antiphonæ à Prioribus dicebantur; id quod omnibus Adventus Dominicis faciendum decernunt Compendienses & Dionysianæ consuetudines, & Rituale Beccensis monasterij.

21. Invitatorium tamen in diversis monasteriis diversum erat; & quidem in Compendiensi idem quod Dominica prima, in Parisiensi: *Surgite vigilemus*; in Dionysiano: *Ecce venit*. Evangelium ubique idem, scilicet: *Erunt signa*. Ad Primam aliasque Horas diurnas antiphonæ non de Laudibus, ut prima Dominica; sed aliæ, quæ etiam in diversis monasteriis erant diversæ.

22. Infra hebdomadam idem ordo qui in prima hebdomada. Feria IV ad Missam Evangelium: *Amen dico vobis non surrexit*, notatur in cons. Sancti Germani; fer. VI Evangelium: *Iohannes testimonium*. Aliter cons.
„ S. Dionys. in quibus lego: [Ista Evangelia dicantur per hebdomadam
„ ad magnam Missam, vel ad matutinalem: Cùm videritis abomina-
„ tionem desolationis quæ dicta est; *aliud*: Cùm videritis abominatio-
„ nem desolationis stantem ubi non debet;] Ubi etiam ex M. S. consuetudinibus Corbeiensis monasterij observandum est, quod cùm propter aliquod festum, Missa feriæ IV vel VI cantari non poterat, sequentis hebdomadæ aliquo die resumebatur.

23. Circa Dominicam tertiam pauca nobis observanda sunt: Invitatorium in antiquiori Ordinario Corbeiensi notatur: *Prope est jam Dominus*, in consuet. S. Dionysij & S. Cornelij: *Ecce venit plenitudo temporis*; in MS. S. Germani: *Rex noster adveniet*. Secundum primi nocturni Responsorium speciali solemnitate cantabatur; ita quippe consuetudines S. Dionysij, quibus concinunt Compendienses S. Corne-
„ lij [Secundum ℟: *Bethleem civitas*, quod cantabit aliquis bene can-
„ tans, cui tamen jusserit Cantor; & post versum repetatur,

24. Evangelium: *Cùm audisset Iohannes in vinculis.* Reliqua ut superiori Dominica. In antiquiori Corbeiensis monasterij Ordinario infra hebdomadam tertiam singulis feriis adnotantur speciales antiphonæ ad Laudes, & ad Horas, in quarta septimana iisdem feriis repetendæ; & tamen in Lyrensibus cons. & Rituali Beccensi, cui concinere videntur consuet. Grandim. c. 4. pro quarta tantùm septimana præscribuntur; licet ita ut si aliqua quartæ hebdomadæ feria assignatæ sibi antiphonæ dici non possunt, eadem feria præcedentis hebdomadæ dicantur; ut si v.g. feria 2. quartæ hebdomadæ aliquo festo impediatur, feria secunda tertiæ septimanæ dicantur antiphonæ assignatæ pro feria secunda quartæ hebdomadæ.

25. Inter omnes Adventus ferias celebris omnino fuit apud antiquiores Benedictinos feria quarta quatuor temporum, in qua legitur Evangelium de Annuntiatione Dominica: Hac scilicet die, quæcumque adveniens festivitas XII etiam lectionum in sequentem feriam V rejiciebatur; hac die omnes monachi quos monasterij contineret ambitus, ipsi etiam infirmi qui de lecto consurgere poterant, nocturnis vigiliis interesse tenebantur; ut nimirum audirent Evangelium, idque, ut habent consuetudines S. Germani à Pratis, *ob reverentiam Incarnationis Iesu Christi.* Evangelium ex integro homiliæ Venerabilis Bedæ Presbiteri præmittebant, & quidem ritu solemnissimo; qua de re juvat hîc consuetudines S. Dionysij in Francia describere: [Dum « cantantur psalmi primi eat Hebdomadarius Missæ, & Sacerdotalibus « indutus vestibus, & candida infula ob honorem Virginis Mariæ, « cum ministris qui ferant thuribulum, & candelabra. Legatur Evange- « lium ex integro cunctis stantibus: *Missus est Angelus* &c. Antequam « legat, dicto versu, dicatur ab Abbate, vel à Priore: *Pater noster* « sub silentio, & post dicatur *Et ne nos*, & ℣. *Ostende nobis*, vel: *Ad uto-* « *rium nostrum*: Deinde legatur Evangelium quo perlecto non respon- « deatur: *Amen*: sed dicat Diaconus *Omelia Vener. Bedæ Presb. de ea-* « *dem lectione*, & legantur tres lectiones de Omelia: *Exordium nostræ* « *redempt.* Omnes infirmi qui possunt ire, esse debent usque post Evan « gelium; & postea veniant ad cappellam infirmorum, & ibi Capellanus « finiat Matutinas. ℟. *Missus est*, quod debet cantare puer. ℟. *Ave Ma-* « *ria.* ℟. *Suscipe verbum.* Non debet Prior legere tertiam Lectionem, nec « Cantor tertium ℟ cantare, nisi in vigilia Natalis Domini, vigilia « Pentecostes, & vigilia Assumtionis B. Mariæ, & vigilia Beati Dio- « nysij.] Eadem iisdem pene verbis leguntur in M. S. consuetud. Com- « pendiensis monasterij, in quibus tamen Evangelio non ℣. *Ostende nobis*; sed *Dominus vobiscum* à Sacerdote præmittitur.

26. In M.S. cons. S. Dionysij Invitatorium assignatur: *Regem venturum*; in Sangermanensibus: *Prope est jam Dominus*, quod ab hac die usque ad Nativitatem Domini cantare solebant Beccenses nostri, ut patet ex eorum rituali: Minores B. Mariæ Matutinas hac die dimit-

tebant Compendienses nostri.

27. Ad Missam orationi quæ dicitur ante Prophetiam, præmittebant Dionysiani: *Dominus vobiscum*, non autem orationi quæ dicitur ante Epistolam; Econtra Sangermanenses nostri, qui ad prandium expositionem in Evangelium hac die legebant. Præterea hac die, & sequentibus feriis sexta & Sabbato ad Laudes, & per Horas speciales antiphonæ dicebantur; ut patet ex consf. S. Dionysij, S. Germani, Grandimontens. & Compendiens.

28. Feria v ejusdem septimanæ Sermones S. Augustini de Incarnatione Domini, videlicet: *Legimus sanctum Moysen*, & : *Vos inquam convenio ô Iudæi* ad vigilias recitabant Cistercienses, ut discimus ex lib. Us. c. 1. De suis martyribus Dionysiani ac Compendienses nostri; si tamen nondum incœpta fuisset antiphona *O Sapientia*, alioquin commemorationem tantùm de iis ad Laudes & Vesperas faciebant.

29. Feria VI ad vigilias tres lectiones ex homilia in Evangelium: *Exsurgens Maria*, quod cum sua expositione ad prandium legebant Sangermanenses, qui idem sequenti etiam sabbato præstabant.

30. Circa Sabbatum quatuor temporum vix aliquid dicendum occurrit, nisi quod hac die matutinalem Missam de B. Maria cantabant nostri Sandionysiani, immo & Sangermanenses; idque solemniter; De Majori verò Missa consuetudines S. Germani de Pratis hîc exscribere
„ juvat: [Post Tertiam fiet Missa matutinalis, post Missam matutinalem
„ fiet capitulum, post capitulum sedebit conventus ad parlamentum,
„ & quando tempus fuerit pulsabitur ad Sextam; post Sextam ibit con-
„ ventus in dormitorium, & veniet ad lavatorium lavare manus suas,
„ & ibit per partem claustri, ubi fit rasura, in monasterium; & pulsa-
„ bitur una campana, & terminabitur: *Pater noster*; & erunt omnes
„ in sedibus suis videlicet antiquiores à parte navis, & facient ante &
„ retro, & venient antiquiores à parte sacrarij, & non debet dici letania.
„ Tunc Sacerdos revestiet se, & omnes illi qui scripti fuerint ad officia;
„ & pulsabitur Missa cum duabus campanis sicut solet fieri diebus pri-
„ vatis; Hebdomadarius cantûs debet tenere cantum indutus cappa,
„ & incipiet Missam. Introitus: *Veni & ostende*. Psal. *Qui Regis: Gloria:*
„ *Kyrie eleison* Sacerdos dicet: *Oremus*, sine *Dominus vobiscum* ad omnes
„ orationes usque ad ultimam orationem. Prima oratio: *Deus qui conspi-*
„ *cis*; Lectio prima, quam quidam Subdiaconus debet legere in modo
„ quo legitur ad Matutinas, & debet accipere manipulum super aquilam,
„ & perlecta lectione deponere super aquilam, & finiatur in modo quo
„ finiuntur lectiones defunctorum: *In diebus illis clamabunt*. ℟ quod qui-
„ dam puer cantabit, & non reiterabit illud: *A summo cælo*. ℣ *Cæli enar-*
„ *rant*; post hoc ℟ dicetur oratio secunda: *Concede quæsumus omnipotens*,
„ Lectio secunda, quam Subdiaconus leget in modo prædicto: *Hæc*
„ *dicit Dominus: Lætabitur deserta*; ℟ quod alter puer cantabit: *In sole*
„ *posuit*, ℣ *A summo cælo*. Oratio tertia: *Indignos nos*; Lectio tertia

quam alter Subdiaconus vel Diaconus leget : *Hæc dicit Dominus super montem* ; ℟ quod puer cantabit : *Domine Deus virtutum* ; ℣ *Excita Domine.* Oratio : *Præsta quæsumus omnipotens Deus , ut fiat.* Lectio quam alter Diaconus vel Subdiaconus leget : *Hæc dicit Dominus Christo meo :* ℟ quod puer similiter cantabit , & non reiterabit illud : *Excita Domine* , ℣ *Qui regis Israel* : Oratio : *Preces populi tui* ; post hanc lectionem quidam de antiquioribus leget hanc lectionem in modo prædicto : *Angelus Domini* , usque *Magnificabant in fornace dicentes.* Post hanc lectionem tres Presbiteri cantabunt benedictiones : *Benedictus es Domine* , & reiteratur ad unumquemque versum : *Et laudabilis* , & alij *Laudabilem* , & alij *Et laudabile* , & alij : *Et laudabilis* ; & post *Gloria* reiterabunt : *Benedictus.* Tunc Sacerdos dicet : *Dominus vobiscum.* Oratio : *Deus qui tribus.* Tunc more solito leget Subdiaconus Epistolam : *Fratres rogamus vos.* Tractus , quem duo Presbiteri cantabunt : *Qui regis Israel* , &c.] Sed ex M.S. conf. Lyrens. Mon. [Sint Subdiaconi qui legunt quatuor primas lectiones , quintam quilibet Sacerdos.

31. Dominica IV vix aliquid speciale habebat : Invitatorium ad eam notatur in consuet. S. Germani : *Prope est jam Dominus* ; in Dionys. & Compendiensibus : *Ecce venit plenitudo temporis* Evangelium : *Miserunt Iudæi.* Infra hebdomadam dicenda ista Evangelia assignant consuetudines S. Dionysij: *Venit Iohannes Baptista prædicans.* Aliud : *Initium Evangelij Iesu Christi Filij Dei.* Aliud: *Venit Iohannes in omnem regionem Iordanis.*

32. Prætericram pene majores ut vocant ad *Magnificat* antiphonas , à littera *O* incipientes , quas die Decembris 16 inchoabant nostri Majores ; nos verò 17 tantùm ; prætermittentes octavam , quam illi dicebant antiphonam : [O virgo Virginum , quomodo fiet istud quia nec primam similem visa est,nec habere sequentem. Filiæ Jerusalem quid me admiramini ? Divinum est mysterium hoc quod cernitis ;] cujus meminit Amalarius in l. de Ordine antiph. c. 13.

33. His in dicendis hunc ordinem instituunt Floriacensis monasterij consuetudines ? [Antiphonam *O* prima die dicit Abbas , secundam Prior , tertiam Hortolanus , quartam Celerarius , quintam Thesaurarius , sextam Præpositus , septimam Armarius , octavam Magister operis, erat & Capicerius.] Addunt, [ea die, qua canitur O , pictantia de bono vino in refectorio ad prandium cum phialis propinanda est , & in vigilia Nativitatis Domini.] In antiquo etiam S. Germani à Pratis Pittantiario omnibus diebus quibus cantatur antiphona O,pittantiâ injungitur , primamque antiphonam : *O Sapientia* Abbas imponere jubetur ; & tamen his octo ante Nativitatem Christi diebus majori sese jejunio & abstinentia constringebant veteres monachi , ut patet ex Regula Magistri ita decernentis : [Octo illos dies , qui præcedunt Natalem Domini in jejuniis Quadragesimæ , vel abstinentia , vel illas

c. 45 » orationes quæ purè solent in Quadragesima fieri similiter à fratribus » celebrentur ; ut ad instar Quadragesimæ tristitiæ ut placabiles servi » supra quotidianum debitum amplius exercentes servitium, Natalem » Domini nostri in stipendiis vel donis lætitiæ mox advenisse læ- » temur.

34. His porro diebus nemini licebat venam aperire : [Ex quo O » incipitur nullus sanguine minuatur, nisi cui in capitulo petita venia » conceditur,] inquiunt Floriac. consuetud. quibus consentiunt Sandio- nysianæ, & Compendienses.

35. [Vigilia S. Thomæ Apostoli *inquit Lanfrancus in Statutis*, si dies
c. 1. » Dominicus non fuerit, radantur fratres, & sic balneentur qui vo-
§. 2. » lunt balneari, ut duobus diebus ante Dominicam Nativitatis sint » omnes balneati si necesse sit, in ipso Apostolicæ festivitatis die, » balneari possunt] qua de re plura à nobis dicta sunt in comm. ad
Comm. cap. 36. ubi unum observat Hildemarus, ut scilicet singuli singulis
in Reg. in tinis ita se balneent, ut alter ab altero videri nequeat : sed integrum
S. Bened balneandi ritum & ordinem ex Lanfranco describere juvat : Ita
c. 36. » porro ille loco citato : [Ipsa autem balnea hoc ordine dispo- » nantur : Præcedente die debet Abbas, aut qui tenet ordinem, provi- » dere unum senem religiosum atque prudentem, cui præcipiat curam » habere de ipsis ; qui commoneat fratres qua hora ire debeant, & vi- » dere quàm ordinatè ibi se contineant : qui senior illuc pergens videat » qualiter sint præparata, & quales famuli ibi sint deputati, scilicet non » infantes, nec juvenes, sed ætate provectiores. Quod si aliquid incon- » gruum viderit, indicet Camerario, & ille statim emendet ; reversusque » senior in claustrum commoneat fratres quod opus esse cognoverit. Sed » hoc caveat, ne adolescentes, & novitij simul eant, sed cum senio- » ribus. Illi verò fratres quos commonuerit, postquam rasi fuerint acci- » pientes vestimenta quæ mutare debent, pergant ad locum, in quo » balnea præparantur ; ibique exuentes vestimenta sua, sic ordinatè, » ut in dormitorio facere consueverunt ; intrent unusquique ubi ei fue- » rit demonstratum ; & deposito velo quod ante eos pendet, sedeat cum » silentio. Si quid verò ei necessarium fuerit modestè signo aliquo petat, » famulus verò elevato velo deferat illi celeriter quod petit, & statim re- » vertatur. Postquam satis ablutus fuerit, non delectetur ibi diutiùs » demorari. Surgens verò calciatus atque vestitus, sicut in dormitorio » consuevit, ablutis manibus, revertatur in claustrum. Adolescentes » qui sunt in custodia, cùm custodibus suis eant, & revertantur. A Prima » usque ad Completorium omnibus horis possint ire fratres ad balnea, » sed nullus præsumat ire, absque licentia fratris, cui hoc commis- » sum est.

36. Dies vigiliam Nativitatis Domini antecedens præ cæteris cele- bris habebatur, de qua M. S. S. Dionysij consuetudines quibus con- » sentiunt Compendienses, ita habent : [In die præcedente vigiliam Natalis

Natalis Domini ad Vesperas antiphona de feria, quam Hebdomadarius debet incipere: Cap. *Gaudete.* ℟ *Veni ad liberandum*, quod cantetur à duobus pueris. Hymnus: *Conditor*, ℣ *Rorate cœli* ab uno puero. Ad *Magnificat* antiphona: *O Virgo Virginum.* Oratio: *Concede quæsumus, ut magnæ festivitatis. Benedicamus* à duobus pueris. Sacerdos induatur ad deferendum thuribulum alba cappa; ad Vesperas sonet classicum, & ad Laudes. Post Vesperas nulla fiat commemoratio, nec vigilia mortuorum.

57. Addunt consuetudines Compendienses: [In die sacrpervigiliæ Natalis Domini Vesperæ & horæ de B. Maria non dicantur; non ibant prostrati ad Vesperas, nec ad horas cæteras.

38. Tandem pergunt consuetud. Dionysianæ: [Custodi ut die primo ante vigiliam Natalis Domini dicas sine oblivione hanc antiphonam in Matutinis, Laudibus & ad Primam: *Constantes*, & ad *Benedictus* antiphonam: *Orietur*, & Missa matutinalis sit ipsa die pro defunctis.

CAPVT III.

De vigilia Nativitatis Domini.

1. CIrca vigiliam Nativitatis Domini tria potissimum nobis examinanda sunt; Officium, Missa, & Capitulum.

2. Officium quod à nocturnis vigiliis incipiebat longè feriis ceteris solemnius erat. Invitatorium, quod in Ordinario Casinensium: *Surgite vigilemus*, in lib. Usuum Beccensium, & consf. S. Dionysij, S. Germani, & S. Cornelij Comp: *Hodie scietis*; in collectaneo S. Petri supra Divam: *Præstolantes*; Denique in lib. Usuum Cist. c. 3. *Levate capita vestra* adsignatur, à duobus fratribus in albis semper cantabatur in monasteriis S. Dionysij, S. Cornelij Compendiensis, B. Mariæ Beccensis, & de Lyra, & S. Petri supra Divam: quod etiam cùm Dominica dies in vigilia Nativitatis evenerit præscribunt Statuta Lanfranci c. 1. §. 2. Consf. S. Benigni Divionensis c. 53. & antiquius Corbeiensis monasterij Ordinarium: Sin minus quemadmodum privatis per Adventum diebus saltem usque ad Laudes; quod usque ad Vesperas præstabant Cistercienses.

3. Antiphonæ ex lib. Us. Becc. à pueris dicendæ, & psalmi de feria occurrente, versus, lectiones, & ℟. quæ ad ipsam vigiliam pertinerent, pro quibus in Ordinario Casinensi lectio prima notatur de Tractatu S. Hilarij Episcopi: *Cum esset desponsata*; duæ posteriores de sermone S. Severiani Episcopi: *Audistis fratres.* In antiquis verò Cluniacensis monasterij consuetudinibus apud Udalr. l. 1. c. 46. homilia

Origenis : *Quæ fuit necessitas*, quam etiam habent M. S. consuetudines S. Germani de Pratis.

4. Primam lectionem Diaconus, tertiam Abbas vel Prior legebat. Primum Responsorium Hebdomadarius, tertium Cantor cantabat ex Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus. In Lyrensi tamen monasterio primum ℟ cantabat puer; ad tertium verò duo seniores scribebantur

5. Pro secundo nocturno antiphonam : *Alleluia completi sunt* à puero dicendam signant consuetudines S. Dionysij, Cap. *Sobriè & justè* ℣ *Crastina die*, orationem : *Conscientias*; quamvis alias notent consuetudines S. Germani, & collectaneum S.Petri supra Divam.

6. Cùm die Dominica accidisset vigilia Nativitatis, antiphonæ, psalmi, Lectiones, & ℟. primi & secundi nocturni erant de Dominica; Invitatorium, cum integro tertio nocturno, Laudibus, & horis diei de vigilia.

7. Porro sive Dominica, sive quacumque alia die evenisset vigilia
Nativitatis Domini, nulli abesse à nocturnis vigiliis licitum erat; im-
,, mo nec ipsis infirmis : [Omnes monachi, *inquiunt conf. S. Germani*,
,, qui sunt infra muros,debent esse ad Matutinas, nisi fuerint graviter
,, infirmati;] hoc est ita, ut de lecto non possint surgere, ut supra fer. 4.
quatuor temporum.

8. Nocturnis vigiliis Cassinenses, Matutinas, Laudes immediatè sub-
,, jungebant, ut ex eorum discimus Ordinario : [Finito nocturno inci-
,, piant Matutinos duobus sonantibus signis. . . . Sacerdos vero indutus
,, pluviali faciat incensum;] Cùm tamen aliis in cœnobiis juxta Regu-
lam separarentur; quod hac die potissimum præstabant etiamsi, qui
ex inertia nocturnis Matutinas Laudes aliis diebus conjungebant, ut
de suo monasterio fatetur Petrus Boherius in primo super Regulam S.
c.8. ,, B. commentario : [Cùm verò tres, vel unam lectionem habemus, *in-*
,, *quit*, fit intervallum, quo solùm cum signo alicujus sonitus, quod
,, Abbas vel Prior facit in choro, unum secretò dicimus : *Pater noster*;
,, & pervenit forsan hæc contraria observantia ex inertia monachorum,
,, qui in ipso intervallo dormitioni non meditationi inserviebant, ...
,, servamus tamen hujusmodi intervallum,ne ex toto transgressores hujus
,, capitis videamur, in Vigilia Natalis Domini.] Boherio consentiunt M.
S.consuetudines S. Germani à Pratis cùm de vigilia Nativitatis Domini
ita loquuntur : [Si autem dies Dominica non evenerit, post duos
,, nocturnos, incipientur Matutinæ B. Mariæ, & ibit conventus sicut
,, solet processionaliter in capellam; postea ibidem cantabunt : *Exulta-*
,, *bunt* pro defunctis, & : *Verba mea*; & ascendent in dormitorium om-
,, nes; tunc pulsabitur una campana, & venient in chorum, & erunt
,, prostrati super formas, & ab illo tunc non debemus venire super for-
,, mas usque dum transierint oct. Epiphaniæ, & terminabitur : *Pater no-*
,, *ster*, & Sacerdos incipiet Laudes.] Quid verò in illo intervallo agerent,

diſcimus ex antiquiori Ordinario Corbeienſi *: [Quando autem pri- “
vata die acciderit vigilia Nat. ad intervallum, quod eſt inter efficium “
& Laudes, interim dum conventus eſt ad S. Mariam vertuntur formæ “
minores. cooperiuntur formæ majores tapetibus, paratur chorus, & “
totum presbiterium.

9. Laudes ſolemni ritu cantabantur, ad quas pulſabatur *claſſicum*
ex M. S. conſuetudinibus S. Dionyſij, quod ex Statutis Lanfranci,
lib. Uſ. Beccenſium, Ordinario, & conſuet. Corbeienſis monaſterij,
conſuetudinibus Lyrenſium, interpretor *Omnia ſigna*. Claſsico tamen
præmittebant veteres parvum unius campanæ ſignum, ut patet ex
Statutis Lanfranci conſuetudinibus Cluniacenſium, S. Benigni, & an-
tiquo Corbeienſi ordinario, in quo Laudes in vigilia Natalis Domini
celebrandi ritus deſcribitur his verbis: [Ante Laudes pulſatur ſignum “
quod in aliis privatis diebus pulſari ſolet, congregantur omnes, faciunt “
orationes acclines; quibus factis, pulſantur omnia ſigna; accenduntur “
quinque cerei ante altare, & tres poſt ipſum altare; diſcooperitur altare “
jam paratum; cantantur matutinæ Laudes ſolemniter, nec alij pſalmi “
quàm feſtivales dicuntur, ideſt: *Dominus regnavit* & ceteri; Hebdo- “
madarius incipit primam antiphonam, & priores reliquas. Capitulum: “
Paulus ſervus Chriſti: ℟ *Iudaa & Ieruſalem*. ℣ *Conſtantes*, cum *Gloria* “
Patri cantant tres; & ipſi cantant *Benedicamus Domino*. ℣ *Craſtina* “
erit vobis ſalus, dicit Dominus. Hymnus qui per totum Adventum. Sa- “
cerdos ad *Benedictus* cum cappa incenſat altare; Converſus qui por- “
tat thuribulum eſt in alba. Antiphona in Evangelio: *Orietur ſicut ſol* “
collecta: *Deus qui nos redemtionis noſtræ*.] Hactenus antiquius Cor- “
beienſe Ordinarium, cui concinunt Benignianæ conſ. c. 53. in cujus
verbis multa obſervanda ſunt. Primò hîc non dicitur à quo Laudes
ſint celebrandæ, quod ſupplendum eſt ex conſuetudinibus Compen-
dienſibus, in quibus ſcribitur *Abbas cantabit Laudes*, quamquam ex
conſ. S. Germani *debet Hebdomadarius incipere Laudes*. Secundo quod
prima antiphona dicitur ab Hebdomadario eſſe imponenda, Idem in
Statutis Lanfranci, lib. Uſuum Beccenſium, conſuetudinibus S. Ger-
mani, S. Dionyſij, S. Cornelij Comp. & B. Mariæ de Lyra, præſcribitur.
Tertio quod ſubjungit reliquas antiphonas ab antiquioribus eſſe de-
cantandas, habent etiam Dionyſianæ, Compendienſeſque conſuetu-
dines. Sed ex lib. Uſuum Beccenſium ab iis, *quibus in choro Cantor di-
xerit*: Lyrenſes verò conſuetudines ſub diſtinctione ita loquuntur:
[Ad Laudes primam antiphonam inchoabit Hebdomadarius, alias “
juniores; ita quod junior habeat in choro ſuo ultimam, & debent “
ſcribi in tabula; & ſi ſit Dominica ſeniores incipiant, ſicut agitur “
in Adventu & in lxx Dominicis diebus.] Quarto, Etſi capitulum hîc “
& ab aliis adſignetur: *Paulus ſervus Chriſti*; eveniente tamen Domi-
nica habetur in Dionyſianis Compendienſibuſque conſ. Cap. *Benedictio
& claritas*. Quinto, Reſponſorium apud alios omnino diverſum: Diony-

siani & Compendienses : *Crastina die* ; Sangermanenses : *ô Iuda* ; Beccenses & Lyrenses : *De illa occulta* ; Cluniacenses : *Iudæa & Ierusalem* cantabant, quod apud Sangermanenses *à tribus fratribus*, apud Cluniac. & Dionysianos *à duobus*, apud Compendienses *à duobus pueris*, apud Lyr. & Beccenses *ab Hebdomadario* cantabatur. Sexto, Quod Sacerdos ad *Benedictus* cum cappa altaria incensare dicitur, concordat cum Ordinario Cassinensium, & Dionysianis consuetudinibus præscribentibus ut *Hebdomadarius induatur ad thuribulum deferendum, habeat albam cappam*; ex libro tamen Usuum Beccensium, collectaneo S. Petri supra Divam, consuetudinibus Lyrensium, alba & *manipulo* tantùm induebatur : ex Statutis Lanfranci sola *alba*. Septimo, Orationi seu collectæ Laudum addebantur suffragia Sanctorum ex eodem Ordinario, quod etiam præscribunt Statuta Lanfranci, lib. Usuum Beccensium, collectaneum S. Petri supra Divam, consuet. S. Germani, & Beatæ Mariæ de Lyra : sed Dionysiani, Compendiensesque nullam faciebant commemorationem. Porro finitis suffragiis, aliisque precibus revertebantur ad strata; sed apud Cluniacenses, Divionenses, Corbeiensesque Sanctorum suffragia statim sequebatur Prima, psalmique familiares, quibus finitis omnis conventus cubilia repetebat, atque *interim*, ut prosequitur Corbeiense Ordinarium, *Phylateria suspenduntur, & quod restat de ornatu ecclesiæ adimpletur.* Alibi tamen clarescente dumtaxat aurora, Prima cantabatur, ad quam aliasque diurnas Horas antiphonæ propriæ adsignatæ erant, quas ex lib. Usuum Beccensium, consuetudinibusque Lyrensium imponebant pueri, sicut & hymnum ad Primam ex consuetudinibus S. Dionysij, & S. Cornelij Compendiensis.

10. In gratiam porro solemnitatis de solita psalmodia nonnihil remittebant aliqui : nam v. g. quindecim dumtaxat psalmos vigiliis nocturnis præmittebant Beccenses atque Lyrenses, idque si supra septimanam vigilia evenisset ; neque post Laudes officium defunctorum decantabant. An præter Sanctorum commemorationes aliquid prætermitterent Dionysiani, Compendiensesque monachi certò affirmare aut negare non possumus ; constat verò eos post Primam septem psalmos & letaniam prætermisisse, sicut & Corbeienses : Hi in vigilia Nativitatis Domini officium defunctorum sub una antiphona decantabant, hoc est quinque Vesperarum psalmos sub antiphona : *Placebo*, novem nocturnorum sub antiphona : *Dirige*, tribus primis lectionibus & tribus ℟. Laudes sub antiphona : *Exultabunt*, & quinque collectis ita M. S. consuetudines ejusdem monasterij. Sed hujusmodi remissiones recentiorum videntur esse temporum, nam antiquiores nihil, aut ferè nihil de solita psalmodia relaxabant,
lib. 1. ut patet in Cluniacensibus de quibus Udalricus : [In vigilia Natalis,
c. 46. „ *inquit*, Domini nocturni fiunt sicut in quolibet privato die, triginta
„ psalmis præcedentibus, nec quid remanet de cætera psalmodia, quæ
„ vel in choro vel in Ecclesia S. Mariæ cantari solet ante matutinas Lau-

des .... Prima non separatur ab ipsis matutinis Laudibus, nec à « Prima solito more septem psalmi cum letania, psalmus quoque *Misere*re pro defunctis Abbatibus, licet duo alij remaneant, præcedens & « sequens, sicut etiam postea ad omnes horas;] & in Statutis Lanfranci in quibus præscribitur ut [triginta psalmi dicantur .... cætera sicut « retro actis diebus, scilicet officium mortuorum, matutinæ de omnibus « sanctis, & post primam *psalmi & letania*.

11. Vesperæ solemni ritu catabantur, quem ita describunt Dionysianæ Compendiensesque consuetudines : [Ad Vesperas sint omnes in « albis, tres cantores in choro assistant cappis festivis induti, & Domi- « nus Abbas festiva cappa induatur. Cantor debet incipere primam « antiphonam : *Iudæa & Ierusalem*, reliquas incipiant priores. Antiphona « *Hodie scietis*. Antiphona : *Completi sunt*. antiphona : *Cùm esset*. Psalmi « sint de feriis. Capitulum : *Paulus servus*. ℟. *O Iuda & Ierusalem* ; & « cantetur à quatuor in cappis, & post *Gloria* reincipiatur. Hymnus : « *Veni Redemtor*. ℣. *Hodie scietis*. Ad *Magnificat* antiphona : *Dum ortus*, « & dicatur ter Oratio : *Deus qui nos redemtionis*.] Ubi observandum « 1. Abbatem ad Vesperas celebrantis officium gessisse, eumque festiva cappa, sive ut habet collectaneum S. Petri supra Divam *serica* indutum. 2. Omnes monachos albis indutos fuisse. 3. Primam antiphonam, quam Cantor hic imponere jubetur, ex libro Usuum Beccensium incœptam fuisse ab Hebdomadario, reliquas ab his quibus Cantor injunxisset : Apud Lyrenses verò primam Hebdomadarius, reliquas seniores incipiebant. 4. Alias antiphonas assignant & collectaneum S. Petri supra Divam, & consuetudines S. Germani à Pratis, scilicet : *antequam convenirent* : *Ioseph fili David* : *Completi sunt* : *Ecce completa* Alias antiquum Corbeiense Ordinarium nempe : *Levate capita* : *Scitote quia* : *Completi sunt* : *Ecce completa sunt*. 5. Quia psalmi dicebantur de feria, cùm vigilia Natalis Domini quinta & sexta feriis evenisset, tres tantùm dicebantur antiphonæ, tot scilicet quot psalmi cantabantur; nam iis diebus unus in binas glorias psalmus dividitur; quamquam in collectaneo S. Petri supra Divam Psalmi de Dominica assignantur. Sexto Capitulum in antiquo Corbeiensi Ordinario, collectaneo S. Petri supra Divam, consuetud. S. Germani notatur : *Propter hoc sciet populus* ; in Lyrensium consuetudinibus : *Populus qui ambulabat in tenebris*. 7. ℟. Quod in Ordinario Corbeiensi erat. *Verbum caro factum est*, in consf. S.Germani : *Propter nimiam* ; ex collectaneo S. Petri supra Divam à duobus tantùm in cappis cantabatur ; ex consuetudinibus verò S. Germani à quatuor etiam in cappis, quorum *Indumenta* erant *rubea*. 8. Aliam ad *Magnificat* antiphonam habent collectan. S. Petri supra Divam, & consuet. S. Germani, nempe : *Ecce jam venit* ; Ordinarium Corbeiense : *Cum esset desponsata*. 9. liber Usuum Beccensium, consuetudinesque Lyrensium addunt comm. de S. Anastasia cum antiphona : *Accinxit*, & *Gloria* ; & de S.Maria cum antiphona : *Nesciens*

mater fine *Gloria*, ℣. *Post partum*, & Vesp. *Omnium Sanctorum*; collectaneum S. Petri supra Divam comm. B. Mariæ per antiphonam: *Sancta & immaculata*, ℣. *Post partum Virgo: Dominus vobiscum*, & orationem De S. Anastasia cum antiphona: *Accinxit*, ℣. *Adjuvabit*; de reliquis cum antiphona: *Corpora Sanctorum*; de omnibus sanctis cum antiphona: *Laudem dicite.*

12. Ad Hymnum Completorij ceterarumque horarum usque ad octavam Epiphaniæ addebantur hæ duæ piissimæ strophæ: *Memento salutis author*, & *Gloria tibi Domine, qui natus est de Virgine*, addunt Tullenses S. Apri: [Ad Completorium dicto versiculo: *Custodi nos Domine* incipiatur à Cantore, etiamsi Abbas fuerit præsens, hæc antiphona: *Ecce completa sunt*, & cantetur canticum: *Nunc dimittis*, quo dicto cum *Gloria Patri*, & finita prædicta antiphona sine nota illa quæ dici solet in fine aliarum antiphonarum, dicatur *Kyrie eleison* &c.] Hactenus de officio vigiliæ Nativitatis Domini fusiùs fortasse quàm par sit, nunc de Missa breviter.

13. Missa in vigilia Nativitatis Domini duplex; matutinalis & major. Matutinalis in monasterio Corbeiensi, & S. Germani de Pratis de Defunctis; in Beccensi, Lyrensi, ac Compendiensi de Beata-Maria, idque ut loquuntur Compendienses consuetudines *sicut in xij Lectionibus*; in Dionysiano propria: *si oculi* dicebatur. Si Dominica verò evenisset ubique de Dominica, major verò de Vigilia.

Statut. c. 1. §. 2. 14. Majoris Missæ ritus breviter describit Lantfrancus in statutis, his verbis: [Post Sextam facto intervallo, pulsetur signum, conveniant „ fratres in ecclesiam, orationem communiter faciant, letania minimè dicatur: Induantur Missam celebraturi, Sacerdos honorificè, Levita „ dalmatica, duo Subdiaconi tunicis; unus ad Prophetiam, & alter „ ad Epistolam; duo in albis ad ℟. Cantor Hebdomadarius cappa; ad cho- „ rum tres Conversi; unus ad thuribulum, duo ad candelabra; pulsetur clas- „ sicum; ad Canonem supra formas prosternantur;] & Dionys. consuet. [Ad „ Missam ejusdem diei sonet classicum, & sint omnes in albis; Ministri al- „ taris festivis induantur infulis, duo procedentes sint cum Diacono. Qui „ tenet chorum habeat albam cappam, & incipiat festivè officium: „ *Hodie scietis: Kyrie* festivè .... ℟. *Hodie scietis* à duobus: & si Do- „ minica fuerit dicatur: *alleluia, Crastina die delebitur* à tribus.] His „ concinunt consuetudines Comp. [Ad Missam sonet classicum, & sint „ omnes in albis, Abbas Missam cantabit, unus ex Cantoribus festiva „ cappa induatur; ministri altaris festivis infulis induantur. Officium: „ *Hodie scietis* ter dicatur. ℟. à duobus cantetur.] Consuetudines Lyræ & liber Usuum Beccensium de Missa hæc pauca dicunt: [Ad majorem „ Missam ..... tunicis induentur ad Epistolam, & prophetiam, & Dia- „ conus Dalmatica; *& Udalricus*: major Missa solemniter celebratur, „ Subdiaconis indutis tunica, Diacono dalmatica, qui tenet chorum cap- „ pa, vel qui gradualem cantant.

15. His de officio Missaque breviter relatis, restat ut de capitulo aliquid paucis subjungamus; Quædam enim hac die singulariter observabantur, quæ nec relatu existimamus indigna. 1. Solitò diutius à Priore capitulum pulsabatur, ut scilicet omnes qui erant in monasterio [cunctis occupationibus prætermissis, *ut loquitur Lanfrancus*, & ‹‹
quidem tam sani quàm infirmi, qui ire possunt,] ut habent Dionys. ‹‹
consf. venire possent ad pronunciationem Adventus Domini nostri Jesu Christi. 2 Omnibus in capitulo congregatis, & sedentibus, lector solito more Martyrologij Lectionem auspicabatur. Cumque ad eum locum qui Nativitatem Domini annunciat, pervenisset; tam ipse, quam omnes alij mox in terram procumbebant, [gratias agentes, pro- ‹‹ in
pter ejus ineffabilem pietatem, qua mundum à laqueis diaboli re- ‹‹ conc.
demturus descendit,] inquit S.Dunstanus, ac tandiu in oratione pro- ‹‹ c. 5.
strati manebant, quoad Abbas seu quivis alius capituli Præses surgeret; atqui hic ritus in omnibus monachorum monasteriis & congregationibus quantum saltem mihi innotuisse potuit observabatur; licet nonnullis in locis prostrationis orationisque spatium esset omnino determinatum; Nam in antiquis Lyrensium consuetudinibus scriptum reperio: [In capitulo cum audierint pronunciare Nativitatem ‹‹
Domini, prosternant se omnes, etiam lector; & dicat unusquisque sub ‹‹
silentio Psalm. *Miserere mei*; quando ille qui præsidet surrexerit, omnes ‹‹
surgant;] & in Corbeiensibus: [Pulsabunt capitulum prolixè, ut omnes ‹‹
possint venire in capitulo ad veniam: Incepto versu: *Iesus Christus* à le- ‹‹
ctore, omnes surgant; & prædicto versu finito, omnes prosternent se ad ‹‹
terram, & dicent orationes; Quidam dicunt: *Memento salutis author*, & ‹‹
Maria mater, & *Gloria tibi Domine*, alij alias orationes. Surgente Abbate, ‹‹
vel illo qui capitulum tenebit, omnes alij surgent:] & consuet. Floria- ‹‹
censes: [In vigilia Nativitatis Domini quando in capitulo Nativi- ‹‹
tas Domini à pueio pronunciatur, omnes in faciem cadant; & tunc in ‹‹
silentio dicant ter: *Gloria tibi Domine qui natus est de Virgine*, & post ‹‹
lectionem fit sermo.] Postea lector ab eo loco unde desierat lectionem ‹‹
prosequebatur. 3 Finita lectione silentium solvebant *secundum consuetudinem*, ut habet Cassinense Ordinarium, hoc est per ℣. *pretiosa*, solitasque preces persolvebant; quamquam ex antiquo Corbeiensi Ordinario *ad ipsum versum capituli non dicitur: Deus in adjutorium meum.* 4. Regula S. Benedicti hac die non legebatur, sed ejus loco Evangelium: *Cum esset desponsata*. 5. [Postea debet esse sermo, postea debet commendari eleemosina,] inquiunt S. Germani consuetudines. 6. [Hac ‹‹
die non pronuntiatur brevis tabulæ in capitulo,] addunt Divionenses ‹‹
S. Benigni conf. [quoniam pronuntiatus est pridie ante vigiliam, quod ‹‹ c. 55.
ob providentiam majoris servitij; ipsius solemnitatis quàm aliarum fit, ‹‹
ut duobus diebus ante festivitatem scientes fratres cui officio quisque ‹‹
deputatus sit, prospiciant sibi ne negligentia eveniat de alicujus ‹‹
officio.] 7. Prætereundum non est quod ait Udalricus: [Transacto ‹‹

l. 1. ,, capitulo, non caremus licentia loquendi, & iterum post Sextam, quia
c. 46. ,, per totam futuram septimanam debemus generaliter esse tacentes, nisi
,, quantum loquimur in capitulo, & ad confessionem.
,,

CAPVT IV.

De Nativitate Domini.

I. SAcratissimam Nativitatis Domini noctem ferè insomnem pertransibant veteres monachi, quod ex dictis superiori libro de Nocturnis Dominicæ diei vigiliis facilè colligi potest, patetque ex Re-
in recap. ,, gula S. Cæsarij ita statuente: [Natale Domini, & Epiphania ab ho-
n. 15. ,, ra tertia noctis usque ad lucem vigilandum est.] Hoc etiam antiquis Ordinis nostri monachis solemne fuit, ut ad auroram usque Nocturnas laudes protraherent, quod mihi maximè suadent omnes ferè quotquot viderim manuscriptæ consuetudines, decernentes ut finitis matutinis Laudibus *si nondum appareat lux*, lecta repetant; alioquin secundam Missam, vel Primam incipiant; quæ certè conditio apponenda non fuisset, si profunda adhuc nocte nocturnas Laudes soliti fuissent terminare; sed non ita fortè citò suas incipiebant vigilias; nam in antiquis Germaniæ consuetudinibus solum præcipitur ut *media*
n. 30. *nocte surgant, & sonent omnia signa*, sive ut alij loquuntur, sonet classicum. Hoc classico fratres ad vigilias excitabantur, quemadmodum ex
,, lib. Us. Bec. & ex consuet. Lyrensium discere licet: [In nocte, *in-*
,, *quiunt*, Nativitatis Domini, cùm tempus fuerit, sonent omnia signa
,, ad excitandum conventum.] Quis verò esset signorum ad vigilias nocturnas pulsandorum modus, docent veteres Germaniæ consuetudines
n. 1. ,, his verbis: [Nocte Natalis Domini, & S. Paschæ cùm surgendum
,, fuerit ad nocturnos, percutiantur primò omnia signa; deinde singilla-
,, tim, ad ultimum omnia.] Sed antequam fratres excitemus, insignem Floriacensium nostrorum ritum præmittendum censemus. Hunc ita
,, nobis exhibent illius monasterij consuet.; [In eadem vigilia post Com-
,, pletorium ponit Capicerius cereos ante unumquodque altare, qui ac-
,, censi possint sufficere tota nocte donec diescat. Et ante matutinum
,, Sacrista maturiùs surgens cæteris, accensis cereis super altare P. Be-
,, nedicti revestitus cuncta altaria thurificet, quæ sunt in monasterio.] Observandum etiam illud quod de Cluniacensibus scribit Udalricus:
l. 1. ,, [In ipsa nocte Nativitatis Domini priusquam consurgatur ad Noctur-
c. 46. ,, nos, quatuor cerei per quatuor angulos claustri accenduntur, jugiter
,, usque ad diem arsuri, quintus in olla marmorea pellucida ponitur in
,, medium lavatorij] Idem habetur in Benignianis consuetudinibus, in antiquo

antiquo Corbeiensi Ordinario, & in Dionysianis consuetudinibus : [In quatuor angulis claustri ponantur quatuor lucernæ cum cereis ardentibus per totam noctem.] Addit præterea Udalricus : [Quamvis autem Missarum solemnia ter sint celebranda, tamen cantica quindecim graduum non prætermittimus ante nocturnos,] Quod item legitur in Ordinario Corbeiensi & in consuetudinibus S. Benigni c. 54. sed in Dionysianis, Compendiensibus consuet. absolutè habetur : [Ad matutinas non dicatur: *Ad Dominum cùm tribularer.*

2. Nocturnas vigilias solemnissimo omnium ritu persolvebant, quem describunt singulæ monasteriorum consuetudines ; Has de verbo ad verbum hîc repræsentare nec vacat, nec expedit ; Dionysianas in quibus major nobis visa est solemnitas exhibemus, quid in aliis notatu dignum existimamus postea relaturi : Sic ergo loquuntur : [Invitatorium *Christus natus est*, quod cantetur à quatuor in cappis inter duo altaria & remanebunt quatuor Cantores in choro, & dicant singulas antiphonas prioribus ad incipiendum .... Tres lectiones de Isaia ; ad unamquamque dicitur : *Hæc dicit Dominus* ; quarta lectio sermo qui dicitur : *Audite filij* ; ad istam dicatur : *Tu autem.* Primum ℟. *Hodie nobis*, & cantabitur à quatuor, qui chorum tenent ; in quo ℟. dum dicitur : *Nasci dignatus est*, petant omnes veniam super genua ; ℣. *Gloria in excelsis*, & *Gloria Patri* ; & post reincipiatur. Secundum ℟. *Hodie nobis.* Tertium ℟. *Quem vidistis.* In omnibus Nocturnis deferantur duo thuribula à duobus Sacerdotibus, qui cappis induantur, & thurificent altaria, & conventum ex integro. Quartum ℟. *O magnum mysterium*, quod cantetur à quatuor in cappis, qui non remanebunt in choro. In secundo nocturno .... Lectio de Evangelio : *Exiit edictum*, & dicatur à Diacono qui fuit scriptus ad Evangelium in tertia hebdomada præterita. ℟. *Beata Dei genitrix.* Sexta Lectio de Evangelio : *Pastores loquebantur*, quam legat Diaconus de secunda hebdomada præterita, ℟. *Beata viscera* à duobus. Septima, & octava lectio de sermonibus Nativitatis. Septimum ℟. *Beata & venerabilis* à tribus in frocis. Octavum ℟. *Sancta & immaculata*, quod cantet Domnus Abbas cum quatuor aliis in cappis, qui non remanebunt in choro ..... Nonam lectionem legit Diaconus præsentis hebdomadæ : *In Principio*, ℟. *O Regem cœli* à duobus : *In principio* à duobus. Tres extremæ lectiones de eodem Evangelio. ℟. *Verbum caro*, à tribus in frocis. ℟. *Descendit de cœlis* à septem in cappis qui remanebunt in choro usque post Evangelium. Post *Te Deum laudamus* legit Domnus Abbas Evangelium : *Liber generationis*, & sit indutus candida infula ob honorem Virginis Mariæ. Oratio : *Deus qui hanc sacratissimam noctem* : post exutus infula induat albam cappam & fiat processio in cappitio, & cantetur ℟. *Sancta & immaculata* ; & dicatur Oratio : *Deus qui salutis æternæ.* Postquam thurificaverit ejusdem oratorij altare, & post cantantur ibi matutinæ omnium Sanctorum & dicetur : *Verba mea*, nisi sit tricenarius

" pro aliquo defuncto, alioquin dimittatur; post eat conventus in dor-
" mitorium ad necessaria, & cùm redierit, eant ad ignem, qui in cale-
" factorio debet præparari, & abluant ibi manus; milites debent dare
" aquam omni conventui, post eant ad Missam de media nocte.] Hactenus Dionysianæ consuetudines quibus ut sæpe aliàs conveniunt in multis Compendienses sancti Cornelij: quid vero aliæ? Certè quod invitatorium hîc à quatuor in cappis dicitur esse cantandum in omnibus pene Ordinis nostri monasteriis observabatur. Hi ex cons. Sancti Germani debebant esse Presbyteri; sed solemniùs aliquid peragebant Cassinenses nostri apud quos *sex Clerici pluvialibus induti* cantabant Invitatorium; & Tullenses S. Apri ex quorum Ordinario septem in albis & cappis invitatorium concinebant. Lectiones 1 nocturni apud Cassinenses omnes de Isaia Propheta; apud Cluniacenses, Corbeienses, & Compendienses ut hîc tres primæ de Isaia Propheta; quarta verò de libro Sapientiæ: *Ego sapientia*; quæ tamen apud Compendienses eadem erat, quæ apud Dionysianos. Quod de genibus hîc ad primum Responsorium flectendis scribitur, habetur etiam in consuetudinibus S. Germani, S. Cornelij, Corbeiensis monasterij ejusque Ordinario. Primum etiam ℟. duo duntaxat cantabant apud Corbeienses; apud Sangermanenses verò solus hebdomadarius; apud Compendienses quatuor uti apud Dionysianos. Sed apud Tullenses ab omni simul conven-
" tu: [Mox autem ut primum ℟. scilicet: *Hodie nobis* fuerit inceptum,
" *inquiunt*, in *Ordinario*, surgant omnes fratres de sedilibus suis, &
" Cantor aliquantulùm altiùs ipsum ℟. incipiat, & chorus ipsum pro-
" sequatur; & cantetur ab omni conventu stante, finitaque repetitione
" post ℣. cùm ad secundam Lectionem benedictio data fuerit, resideant
" omnes fratres ut priùs in sedilibus suis.] Quod de thurificandis ad Tertiam lectionem altaribus hîc notatur, præscribunt etiam Statuta Lanfranci, consuetudines Cluniacenses apud Udalricum l. 1. c. 11. Compendienses, & S. Germani Pratensis, idque communiter in omnibus Ordinis nostri monasteriis observabatur. Quod quartum primi
" nocturni ℟. spectat, ita de eo Concordia Dunstani: [In quarto ℟. ut
" honorificentiùs agatur, duo simul cantant illud]; quod in multis haud dubium monasteriis observari solebat.

3. Lectiones quæ secundo nocturno hîc adscribuntur, eædem eodemque ritu in Compendiensi S. Cornelij monasterio legebantur; sed in Cassinensi pro quinta lectione sermo S. Ambrosij Episcopi: *De ortu Salvatoris*; pro sexta sermo S. Aug. *Natus est nobis hodie*; pro septima alius ejusdem sermo: *Commendat nobis*; pro octava alius item ejusdem S. Doctoris: *Vos inquam convenio* legebantur. De Corbeiensi verò anti-
" quum ejus Ordin. ita habet: lectio [quinta & sexta de sermone B. Aug.
" *Hodie veritas*, septima & octava de sermone S. Fulgentij: *cupientes aliquid.*] Octavum etiam ℟. uti & duodecimum quinque cantabant apud Compendienses.

4. Ad tertium nocturnum easdem Lectiones habebant nostri Compendienses, quas & Dionysiani; sed Cassinenses legebant tractatum S. Hilarij Episcopi: *A transmigratione*, homil. B. Greg. Papæ: *Quia largiente Domino*, homil. Venerabilis Bedæ: *Nato in Bethlehem*, tractatum S. Augustini Episcopi: *Intuentes*. Cluniacenses uti & Corbeienses ad Nonam duasque sequentes lectiones assumebant homiliam V. Bed. in Evangelium: *In principio*, duodecimam ex homilia S. Gregorij Papæ in Evangelium: *Exiit edictum*, ex Statutis verò Lanfranci pronunciabantur Evangelia hæc: *Liber Generationis*: *Exiit edictum*: *Pastores*: *In principio*. Circa ultimum ℟. hæc præscribit Tullense S. Apri Ordinarium [xij ℟. scilicet: *Verbum caro* debet reiterari hoc modo: Finita repetitione post *Gloria Patri*, cantatur à Cantoribus in medio choro hæc prosa: *Quem æthera*, & post finem cujuslibet versiculi prosæ respondet chorus neuma super illum versiculum, quibus finitis, rein cipiatur à Cantoribus idem ℟. *Verbum caro* & chorus prosequitur.

5. Quod, finito: *Te Deum laudamus*, cantatur Evangelium, solemni ritu legebant Cassinenses nostri: Ita quippe antiquum eorum Ordinarium: [Finito duodecimo ℟. incipiat Abbas hymnum: *Te Deum laudamus*, Deinde pergat in secretarium, & induat se planeta, & veniat ad altare, quem præcedant duo Diaconi, & duo Subdiaconi pluvialibus induti cum thuribulis, & duo Acolythi induti in albis, portãtes candelabra cum luminaribus, & dũ pervenerit ad altare, osculetur illud, tollatque Evangelium desuper altare, & legat super analogium verso vultu ad altare: *Liber generationis*; & cùm legitur, Diaconi stent juxta Sacerdotem; Deinde Subdiaconi cum thuribulis, & incenso. Quo finito, & dicto: *Amen*, incipiat: *Te decet laus* & dicat orationem, deinde revertatur in secretarium, & præparet se cum ministris ad celebrandam Missam.] Missam ergo nocturnis vigiliis immediatè subjungebant Casinenses, uti & Compendienses, quorum antiquæ consuetudines hæc scribunt: [Dum legitur Evangelium, ministri præparare debent altare; duo cerei ponantur in choro. Hebdomadarius qui in tertia præterita hebdomada fuit ad officium induatur festiva cappa, & incipiat Missam: *Dominus dixit*;] sed & Dunstani Concordia: [Evangelium *inquit*, post *Te Deum laudamus* ab Abbate more solito legatur, c. 3. dicta oratione sub silentio, egrediantur ministri, ut calcient se, lavent, & induant sub festinatione, omnibusque signis motis agatur Missa.] Alij verò finita oratione: *Deus qui hanc sacratissimam noctem*, procesſionem agebant ad B. Mariæ Cappellam, vel ad Crucifixum, vel ad altare quodlibet; pro qua processione Abbas exutus planeta sive casula, cappam induebat; Cantor autem imponebat apud Cluniacenses quidem & Corbeienses ℟. *Confirmatum est*; apud Beccenses, Lyrenses, & eos qui Statuta Lanfranci tenebant antiphonam: *O Beata Infantia*; in monasterio S. Germani à Pratis, Tullensi, S. Apri, & S. Petri supra Divam: *O mundi Domina*; qua finita, subjunctis ℣. & oratione, cantabant

Laudes de omnibus Sanctis, & si tricenarium esset: *Verba mea*; sed pro laudibus de omnibus SS. quas solis Laudibus Nativitatis subjungit Concordia Dunstani, Collectaneum S. Petri supra Divam habet solum Commemorationem de reliquiis.

6. His completis omnibus, vel in dormitorium ascendebant, naturæ necessariis provisuri, vel urgente frigore accedebant ad ignem, quem ex Udalrico l. 1. c. 46. Ordinario Corbeiensi, & consuetudin. Floriac. & Benign. circa nonam nocturnorum lectionem accendere debebant monasterij famuli, vel Cellerarius ipse; sed in libro Usuum Cist. hoc munus committitur duobus Conversis, qui jubente Cellerario
„ [ignem in calefactorio monachis ad intervallum calefaciendis.]
c. 4. „ præparabant; [Finita namque post Evangelium collecta, *inquit*,
„ exibit conventus de Ecclesia, & lampadibus in claustro & in lava-
„ torio accensis ab illo fratre qui in capitulo per intervalla post noctur-
„ nos lumen solet deferre, sedebunt fratres in claustro, & qui voluerit
„ calefaciat se.

7. Postmodum lotis aqua calida manibus, pexo capite, calciatis pedibus, signis omnibus sonantibus, ad chorum revertebantur Missam Primam cantaturi; quam tamen omnium SS. Laudibus immediatè subjungebant nostri Tullenses.

8. In insignioribus Ordinis nostri monasteriis omnes hanc ad Missam albis induebantur, ut in Einsidlensi, aliisque Germaniæ cœnobiis, in Dionysiano prope Parisios, & in monasterio S. Petri supra Divam dicto. In nonnullis tamen solus Sacerdos cum ministris, hoc est Diacono uno, Subdiaconis duobus; uno ad Prophetiam; altero ad Epistolam, tribus Conversis sive Acolythis, tribus Cantoribus ad chorum regendum, duobus ad ℟. seu Graduale, ad *alleluia* item duobus revestiebantur; atque ita præscribunt Lantfranci statuta, consuetudines Cluniacens. apud Udalricum, & S. Germani à Pratis, quibus in ordinario Corbeiensi & cons. S. Benigni c. 54. additur: *Infantes etiam albis revestiuntur.* Cantores duos ante se cereos super candelabra positos, vel à latere habebant, ℟ autem vel *alleluia* cantaturi super gradus Presbyterij stabant, responsorioque, & *alleluia* cantato, tribus se Cantoribus adjungebant, una cum ipsis chorum recturi. Sed in Beccensi, atque Lyrensi monasteriis unus Subcentor cappa indutus chorum regebat, in Dionysiano Hebdomadarius cantus.

9. Sacerdotis & ministrorum indumenta in Dionysiano quidem monasterio erant *albi coloris*, sed in Corbeiensi & Parisiensi S. Germani *rubei*.

10. Hanc Missam communiter non celebrabat Abbas, sed alius ex dignioribus, in libro Usuum Becc. & consuet. Lyrensium Priori, aut ejus vice Subpriori hoc munus committitur. In antiq. Cartusiensium statutis primo in ordine, seu ut Ordinarium Vicario.

11. Impoſito à Cantore ſeu Cantoribus introitu, quem tertiò dicebant Beccenſes atque Lyrenſes, Sacerdos unà cum miniſtris ad altare accedebat, ubi certè illud notandum eſt quod habent Conſuetudines S. Dionyſij in Francia: [Eant ad Miſſam de media nocte, & ſint omnes in albis. Sacerdos induatur alba infula, Diaconus alba dalmatica, Subdiaconus alba tunica. Cum Diacono procedant duo Diaconi & cum Subdiacono duo Subdiaconi cum textibus. Hebdomadarius habeat albam cappam & incipiat officium: *Dominus dixit.*

12. Hymnum Angelicum ſine Cantoris annunciatione Sacerdos inchoabat, ut diſcimus ex lib. Uſ. Bec. & conſ. Lyr. quo impoſito omnia pulſabantur ſigna uſque in finem; choroque reſpondente *Et in terra pax hominibus; omnes flectant genua* inquiunt conſ. Lyr. quibus concinunt Sangermanenſes.

13. In hac porro Miſſa *una offertur hoſtia*, inquit Udalricus, *& pax* l. 1. c. 46.
ab uno recipitur Quiſnam verò ille ſit diſcimus ex Ordinario Corbeienſi in quo hæc lego: [Hæc Miſſa non prævenitur generali oratione, nec ad majus altare canitur; neuma pro ſequentia canitur; una tantùm ad illam hoſtia offertur ab Abbate; vel à Priore, & ab eodem ſolo pax à Diacono ſuſcipitur.] Idem habent Divionenſes S. Benigni conſ. c. 54. in quibus tamen aſſignatur ſequentia: *nato canant.*

14. De cetero Miſſam ſolito more proſequebantur: unum hîc addo ex conſuetudinibus Lyrenſium: [Omnes qui ad hanc Miſſam reveſtiti fuerint, poſſunt exire poſt communionem, & deponere veſtimenta ſua, exceptis Diacono & illo qui cappam facit;] ſed liber Uſuum Beccenſium hæc tantùm habet: [Poſt *Sanctus* exuant ſe qui ad ℟. & *alleluia* induti fuerunt.] Præterea ex Ordinario Tullenſi Diaconus & Subdiaconus communicabant: Ex antiquis etiam Cartuſienſium ſtatutis, Diaconus.

15. Finita Miſſa pulſabantur omnia ſigna pro Laudibus, quas ipſe Sacerdos ad altare incipiebat dicens: *Deus in adjutorium meum* [Deinde, inquit Ordinarium Caſſinenſium, revertatur in ſecretarium, & exutus planeta induat ſe pluviale, & veniens ante altare cum Diaconibus, & Subdiaconis indutis pluvialibus, facta reverentia, ſtent in capite chori, ita ut unus Diaconus cum uno Subdiacono ſtent juxta Sacerdotem ex uno choro; alter verò Diaconus cum Subdiacono alio in capite alterius chori;] Sed hic ritus peculiaris fuiſſe videtur Caſſinenſibus, alibi enim ſolus Sacerdos cappa indutus revertebatur in chorum; immo conſuetudines Lyrenſium hæc tantùm continent: [Dicto: *Ite Miſſa eſt*, ſonat claſſicum dum chorus reſpondet: *Deo gratias.* Interim Sacerdos dicat orationem: *Placeat*, & remanente claſſico finitaque oratione dicat ipſe Sacerdos qui Miſſam cantavit: *Deus in adjutorium*, & agantur matutinæ Laudes, & ſic exeat Sacerdos, & deponat caſulam, & ſtolam; & cum alba & manipulo intret in chorum ad gloriam de: *Deus miſereatur noſtri.*] Hunc pſalmum hîc loci

omissum post psalmum: *Deus Deus meus.* dicebant nostri Tullenses. Finitis Laudibus consueta suffragia cum duobus psalmis familiaribus addebant, ut patet ex Udalrico l. 1. c. 46. Ordinario Corbeiensi, lib. Usuum Becc. consuet. Lyr. & S. Benigni c. 54. quamquam in collectaneo S. Petri supra Divam hæ dumtaxat assignentur commemorationes: de S. Maria, de S. Anastasia, & de omnibus SS; & Statuta Lanfranci unam de Sancta Anastasia cum psalmis familiaribus habeant commemorationem; immo Dionysianæ, Compendiensesque consuetudines nullam S. Anastasiæ mentionem faciunt, quin & à psalmis familiaribus dicendis abstinendum esse præcipiunt.

16. Matutinis Laudibus Dunstanus Laudes de omnibus SS. subjungit, quas alij post nocturnos & procesionem cantabant. Postea si numdum appareret lux, strata repetebant.

17. Luce apparente fratres majori ecclesiæ signo excitabantur, qui statim è cubilibus prosilientes, in ecclesiam lotis priùs manibus convolabant, ubi præmissis consuetis orationibus, Missam secundam cantabant; & quidem in omnibus communiter monasteriis eodem planè ritu, quo & prima, licet in nonnullis non ita solemni. Nam v. g. in Dionysiano monasterio omnes hanc ad Missam sicut ad priorem albis non induebantur.

18. Hæc Missa quia matutinalis vicem tenebat, ab iis ministris cantabatur, qui ad majorem præcedenti hebdomada notati fuerant. Unde etiam nec in altari majori; sed in minori, sive ut habet liber Us. Bec: *Matutinali* celebrabatur; qua in re uni fortè ab aliis discrepabant Corbeienses nostri, qui primam Missam in alio, secundam in majore altari cantabant; qui etiam rubeum colorem, quo ad priorem Missam usi fuerant, ad hanc mutabant in album. De introitu hujus Missæ hæc habent Lyrensium consuetudines: [Officium: *Lux fulgebit*, quod dicatur per totum, & deinde reiteratur usque: *Et vocabitur*, ubi dicatur: *Gloria* & sic dicatur totum.

19. Collectas habebat duas; unam de festo, alteram de S. Anastasia; quibus tertiam de B. Maria addebant Tullenses, Beccenses, atque Lyrenses, in quorum etiam usibus, consuetudinibus, & Ord. mentio fit prophetiæ ante Epistolam dicendæ, uti ad primam Missam; & quidem sine intervallo medio Evangelium super analogium ante majus altare dicebatur, ex libro Usuum Beccensium, & consuet. Lyrensium. ad offertorium tres offerebantur hostiæ ut discimus ex Udalrico, conf. S. Benigni c. 54. & Ordinario Corbeiensi, ut nimirum communicandis sufficere possent. Præfatio eadem quæ ad primam Missam scilicet: *Quia per incarnati verbi mysterium*; quamquam alia hanc ad Missam assignetur tam in libro Usuum Becc. quàm in conf. S. Dionysij, & Tullensi Ord. nempe: *Quia nostri Salvatoris.* Ad pacem omnes accedebant apud Cluniacenses quidem, & Benignianos; sed apud Corbeienses unus duntaxat chorus, Postea fiebat communio, non tamen omnium nisi

fortè apud Cluniacenses, Benignianos & Corbeienses, qui volentibus hanc ad Missam communicandi licentiam indulgebant; sed puerorum tantùm ex consuetudinibus S. Germani, S. Dionysij, & S. Cornelij, quibus in recentioribus Corbeiensium consuetudinibus adduntur infirmi. Apud Cistercienses verò soli *Infirmi, & diversis officiis deputati* communicabant. Apud Tullenses Diaconus, Subdiaconus & ministri altaris; Apud Cartusienses Diaconus cum Laicis, & Redditis ex antiq. stat. 1. Part. c. 5. [Post Missam de Luce celebretur Missa sanctæ Mariæ solemniter ad sanctum Kylianum, cujus officium usque ad octavum diem: *Puer natus est*,] inquit Ordinarium S. Petri supra Divam, sed hoc illi monasterio peculiare extitit. Nam in aliis Missam de Luce pro matutinali celebrabant, idque in altari matutinali, cujus rei vestigium aliquod etiam nunc restat in Dionysiano & Sangermanensi cœnobiis, in quorum primo Missa secunda in altari S. Dionysij, in altero autem in sacello majori Beatæ Mariæ solemniter decantatur. lib. Us. Cist. c. 4

20. Quæret fortasse non nemo quonam tempore sacerdotes privatas Missas facerent? Respondebunt sancti Germani de Pratis consuetudines: [Post Evangelium qui erit paratus poterit ire celebratum, & hoc licentia habita;] Liber Usuum Cisterciensium: [Ad hanc Missam non cantentur Missæ privatæ donec offerenda compleatur, exceptis Missis pro communicandis Conversis;] Usus Beccenses: [Interim dum Canon dicitur, possunt privatas Missas cantare, qui volunt; & hoc sine licentia;] Consuetudines Lyrensium: [Interim dum Canon dicitur possunt privatas Missas cantare Celararij cum licentia;] in alio codice non exprimitur vox *Celararij*; Tullense S. Apri Ordinarium: [Hac Missa finita possunt Sacerdotes usque ad Tertiam privatas Missas celebrare, ut Tertiæ possint cum cæteris interesse; omnes enim monachi, & pueri, Conversi, & Conversæ in hac die Eucharistiam accipere debent;] Petrus Venerabilis: [Statutum est, ut in Nativitate Domini nullus ex fratribus ante finem Missæ illius quæ de luce dicitur, & quæ de more in conventu cantatur, Missam alicubi vel dicat vel audiat. Excepti sunt ab hac constitutione infirmi, qui in infirmaria comedunt, de quibus antiquus mos constituit, ut sicut sancto die illo tres Missæ in conventu cantantur, ita eis eodem tempore tres similiter Missæ in capella sanctæ Mariæ, quæ eorum officiis deputata est celebrentur;] Cujus statuti rationem hanc reddit: [Quia, *inquit*, solebant Sacerdotes non quidem ex consuetudine, sed ex quadam inconsiderata festinatione, statim post Evangelium illius Missæ, cum quibusdam aliis qui vel eos juvabant, vel communicare ad eorum Missas volebant, à conventu recedere, ac sibi unusquisque Missam de die cujus introitus est: *Puer natus est nobis* celebrare. Ita fiebat ut non solùm chorus pene vacuus remaneret; sed non, quod de ipsa Missa post Evangelium restat, audirent.] Istud statutum observasse videntur Dionysiani ac Compendienses nostri quorum consuetudines hæc c. 4. stat 71.

„ habent : [Si aliquis Missam cantare voluerit, & sonante Prima ve-
„ stire se numdum incœperit, propter hoc non dimittatur etiam has
„ solemnitate, nec in quatuor reliquis festis principalibus.

21. Missæ prædictæ Cassinenses immediatè subjungebant Primam ; sed alij communiter ascendebant dormitorium, calciamenta diurna sumebant, manus & faciem lavabant, caputque pexebant : tum revertentes in chorum præmissis tribus orationibus consuetis, Primam cantabant, quam sequebatur capitulum solito breviùs quod etiam nonnulli consummabant in choro. Hoc in capitulo generalis fiebat peccatorum confessio, & absolutio, ut discimus ex Dunstani Concordia :
c. 3. „ [Finita Prima, venientes ad capitulum, post cætera spiritualis ædifi-
„ cationis colloquia, petunt humili devotione omnes fratres ab Ab-
„ bate, qui vices Christi agit, postulantes multiplicium indulgentias
„ excessuum, dicentes : *Confiteor* ; & Abbas respondeat : *Misereatur* : De-
„ mum ipse Abbas solo tenus se prosternens eadem à fratribus petat.
„ Idem modus confessionis primâ Paschalis solemnitatis die ita agatur.

22. Parvo post capitulum intervallo, præmissis solitis orationibus, Tertiam cantabant, ad quam se prius omnes induebant. Tertiæ si natalis Domini festivitas Dominica evenisset, aquæ lustralis benedictionem, deinde processionem ut in dominicis præmittebant. Hymnum ad tertiam eodem cantu, quo & : *Veni Creator* decurrebant ; saltem id præscribunt consuetudines S. Dionysij in Francia. Ad antiphonam pronuntiantes hæc verba : *Omnes ipsum adoremus*, omnes in genua procumbebant, idque generaliter ubique ab omnibus observabatur.

23. Post Tertiam processionem etiam in Dominicis faciebant & quidem in cappis ex statutis Lanfranci ; post processionem Missam solemni ritu decantabant. Utriusque ordinem describunt fusè Casinenses in Ordinario, & Dionysiani in consuetudinibus M. S. huncque hîc propriis eorum verbis apponere non judicamus otiosum.

24. [Ad Missam majorem, *inquiunt Casinenses*, omnes simul in ca-
„ pitulo fratres induantur pluvialibus, & ingressi ecclesiam cantent
„ Tertiam ; finita Tertia, sic ordinatim incedant ad processionem : Unus
„ frater pluviali indutus ferens crucem omnes præcedat, quem cuncti
„ fratres bini & bini subsequantur. Deinde alius indutus imperatoria
„ veste ferat auream crucem, postquam septem Acolythi albis induti
„ bini & bini subsequantur, ferentes totidem candelabra cum lumina-
„ ribus ; post quos tres Acolythi induti tunicis cum singulis thu-
„ ribulis ; Deinde sex Subdiaconi induti tunicis libros Evangeliorum
„ portantes, totidemque Diaconi induti dalmaticis bini & bini sic pro-
„ cedant : Duo Subdiaconi præcedant, & duo Diaconi subsequantur,
„ Septimus autem Subdiaconus, qui lecturus est epistolam, ferens librum
„ in quo die legendum est Evangelium post eos incedat, quem Diaco-
„ nus, qui Evangelium lecturus est, subsequatur ; post quos Domnus
„ Abbas, vel Sacerdos, qui Missam celebraturus est, pluviali indutus
incedat,

incedat, & eum Acolythus manu T [a] ferens ſequatur. Cùmque à choro exire perceperint, incipiat Abbas antiphonam: *Hodie Chriſtus* deinde: *Virgo hodie*, & reliquæ antiphonæ per ordinem, & ℟. *Dies ſanctificatus*, & ℣. ac Abbas poſt omnes ſtans imponat antiphonam: *Gloria in excelſis*; Clericis autem in choro abeuntibus, tres ante altare cantent Trophos, Abbas verò cum præfatis miniſtris pergat in ſecretarium, & induat ſe veſtimento cum quo Miſſam celebraturus eſt. In choro verò Clericis incipientibus: *Gloria Patri* procedant ad altare cum omnibus ſecum indutis ordine præſcripto. Finito introitu, Clerici imponant: *Kyrie*, & continuò Acolythi ponant candelabra in pavimento, tria in dextra parte, & tria in ſiniſtra, & unum in medio: Deinde Sacerdos dicat: *Gloria in excelſis*: Deinde orationem. Poſt finitam orationem tollantur candelabra de loco priori, & ponantur in una linea per mediam eccleſiam. Subdiaconus autem, qui lecturus eſt Epiſtolam, finita oratione, aſcendat in gradum, & verſus contra altare Epiſtolam legat; & dum legit Diaconi, Subdiaconi, & Acolythi cum Sacerdote vadant ad ſedendum ordinatè.

25. Epiſtola lecta, duo Clerici vadant, & in ipſo gradu cantent graduale. Illis verò recedentibus, alij tres aſcendant, & cantent: *Alleluia*. Poſt hoc in choro cantent ſequentiam. Poſt Diaconus, accepta benedictione, veniat ad altare ad deferendum Evangelium, levans illud in manu, & ferens in ſiniſtro humero; præcedentes eum duo Subdiaconi cum thuribulis, & duo Acolythi, qui recepturi ſunt thuribula à Subdiaconis, & ante illos alij duo Acolythi portantes candelabra; & dum tranſierit Diaconus per medium chorum, inclinet ſe in utraque parte dicens: *Orate pro me*, & unus chorus dicat ſecretè: *Dominus ſit tecum*, & alter: *Spiritus Domini ſuper te*. Venientibus ante admonem dividantur ipſi Acolythi, & tranſeant Diaconus & Subdiaconi per medium eorum; Subdiaconus autem, qui legit Epiſtolam, aſcendat ante Diaconum, & faciat incenſum ſuper analogium. Interim verò alius Subdiaconus vertens ſe ad Diaconum, porrigit ei brachium ſuum ſiniſtrum, quo ponat Evangelium, ut ibi aperiatur ei locus in quo ſignum lectionis poſitum fuerit, & Diaconus intus poſito digito ſuo in loco lectionis, aſcendat ad legendum, & ſic Subdiaconi reddentes thuribula Acolythis, qui debent ſtare contra Evangelium, ipſi ſtent in locis ſuis poſt Diaconum. Diaconus verò vertat ſe ad ſeptentrionalem partem, & legat Evangelium, quo incipiente Acolythi ponant candelabra in pavimento uſque dum perlegatur, & eo finito Acolythi extinguant luminaria, quæ ante eum ducebant.

26. Deſcendente autem Diacono, Acolythi porrigant ei incenſum, Subdiaconus verò qui legit Epiſtolam, recipiat Evangelium, & revertentibus ad altare omnibus ordine quo venerant, ipſe ante pectus ferens

[a] Ita in M.S. hæc litter. T thuribulum aut quid ſimile ſignificat.

» Evangelium, præbeat illud osculandum Sacerdoti apertum; deinde clausum cæteris in choro juxta consuetudinem. Finito Evangelio, mox cæteri quinque Acolythi sumentes reliqua candelabra sua extinguant, & ponant illa post altare per ordinem cum aliis duobus. Interim pergant in secretarium septem Subdiaconi cum Acolithis quatuor, qui deferant septem calices cum oblationibus hoc modo: Primo antecedant duo Acolythi cum accensis candelabris; dehinc duo alij cum thuribulis, post quos ipsi Subdiaconi duo & duo incedant, ferentes aureos calices singulos, postremò autem Subdiaconus qui legit Epistolam bajulans calicem aureum majorem; & ita ordinatè per medium chori pergant ad altare, omnibus se hinc inde illis cùm transierint reverentissimè inclinantibus. Finito autem symbolo, & dicto: *Dominus vobiscum*, Diacones lotis manibus, pergant ad parandum altare. Post hæc de manu uniuscujusque Subdiaconi oblationes recipiens, offerat Sacerdoti, & Sacerdos ponit de more super altare, & sic peragatur Missa ordine suo.]

Hactenus Casinensium ritus, in quibus mihi multa forent notanda, quorum nonnulla patent ex dictis superiori libro de Missa majori; unum hîc observo ritum septem calices ad altare deferendi, quem tamen improbasse videtur Gregorius Papa secundus, cùm respondens ad Bonifacium Episcopum dicit congruum non esse *duos vel tres calices in altario ponere cum Missarum solemnia celebrantur*. Hos calices quantum mihi conjicere licet, ad altare deferebant vel ad recipiendas omnium monachorum oblationes, vel ad communionem fratrum, qui omnes, exceptis infantibus & infirmis, hanc ad Missam communicabant. Quandiu perseveraverit apud monachos hic ritus omnino me latet, ejus vestigium aliquod restat in nostro sancti Dionysij monasterio, in quo singulis Dominicis & festis præcipuis, in quibus fit communio sub utraque specie, etiam nunc duo ad altare deferuntur calices, in quorum uno consecrat, in altero se purificat. Hæc obiter dicta sint, nunc Dionysianas consuetudines audiamus.

» 27. Ad Tertiam revestiant se fratres, cantent hymnum: *Nunc sancte*: ut: *Veni creator*. Antiphona: *Hodie intacta*, quam incipiat Cantor, & cum dicetur: *Ipsum adoremus*, omnes petant veniam super genua. Capitulum: *Multifarie*. ℣. *Tamquam*. Oratio: *Concede quæsumus*. Post Tertiam fiat processio in Capicio, in qua præcedant tres cruces, & aqua benedicta, & thuribulum; & septem Diaconi sint induti dalmaticis, cum totidem Subdiaconibus, qui deferant septem textus, & Sacerdos qui deferat brachium S. Simeonis. Et incipiat Cantor antiphonam: *O beata infantia*, &: *Stirps*, quo dicto, dicant duo pueri ℣. *Post partum virgo*, & Sacerdos Orationem: *Deus qui salutis*: Deinde incipiat Cantor ℟. *Verbum caro*, & si opus fuerit *In principio*. In navi ℟. *Descendit de cœlis* ℣. à tribus: Deinde Domnus Abbas dicat ℣ *Viderunt omnes*, & orationem: *Omnipotens sempiterne Deus, qui hanc*. Ad Introitum chori antiphona: *Verbum caro*, & ℟. *Sancta & immma-*

culata, ſi opus fuerit. Poſt proceſsionem aſsiſtant tres Cantores in choro regias virgas in manibus tenentes, & ſint monachi parati præviſi à Cantore ante altare Sanctorum Martyrum, qui tropas decantent: *Hodie cantandus eſt* Similiter & in Paſcha. Finitis tropis, incipiant Cantores officium: *Puer natus eſt*, & cum incipitur: *Gloria Patri*, ingrediatur Domnus Abbas ad altare cum ſeptem Diaconibus, & totidem Subdiaconibus, & aliis ſenioribus, cui obviam præcedant monachi à Capicio cum candelabris criſtallinis, & cruce Domini Caroli Imperatoris, quæ ponatur retro altare S. Trinitatis, & deſuper criſtallina candelabra ponantur in ordine, & in medio altare parvum pretioſum: Deinde incipiat Cantor: *Kyrie* feſtivè, & poſt dicatur: *Gloria in excelſis*, quo dicto, ſequatur oratio: *Concede quæſumus omnipotens Deus.* Subdiaconus verò ſceptrum ad Miſſam in manu teneat, & filixion, & legat Epiſtolam in parvo textu: *Multifariè.* ℟. *Viderunt omnes*, à tribus *Alleluia*: *Dies ſanctificatus* à quatuor; qui autem ℟. vel *Alleluia* cantaverint in ſpecioſis tabulis eburneis cantent. Sequentia: *Chriſti hodierna.* Poſt ſequentiam incipiat quidam bene cantans à Cantore rogatus ante ſanctos Martyres antiphonam ante Evangelium: *Verbum caro*, tenens parvam crucem in manu; & tunc procedat ipſe, qui crucem tenet, & Converſi cum candelabris, & thuribulo uſque in lectorium; Diaconus verò extremus veniat portans honorificè textum in manibus uſque ad lectorium, ibique legat Evangelium: *In principio erat.* Poſt Evangelium faciet ante aquilam Diaconus ante & retro, & poſtea redeat ad altare, & præparet altare, & calicem, & de hoſtiis tantùm quantùm neceſſe fuerit illis, qui communicabunt. Dum verò cantatur: *Credo*, afferantur aurea vaſa per chorum inter duo altaria, & ibi ſtent in ordine uſque dum incipiatur offertorium: *Tui ſunt cæli*, & ſic faciant offerendam Domno Abbati vel Sacerdoti qui Miſſam cantaverit: Cantor verò extremus offerat precioſam ampullam cum aqua, nummi verò qui offeruntur pauperibus erogentur. Ipſa die debent omnes fratres communicare, etiam illi quibus aliquid tale contigerit, exceptis his qui in gravi culpa ſunt: Præfatio dicatur: *Quia per incarnati.* Communio: *Viderunt omnes.* Poſtcommunio: *Præſta quæſumus.* Diaconus dicat: *Ite Miſſa eſt* feſtivè, & ſonent omnes campanæ.] Hactenus Dionyſianæ conſuetudines, quibus in nonnullis Compendienſes conveniunt, in nonnullis diſcrepant. Conveniunt maximè in eo quod ante Evangelium etiam antiphonam decantari volunt: [Poſt ſequentiam, *inquiunt*, incipiat aliquis bene cantans antiphonam: *Verbum caro*, & teneat crucem dum incipiet antiphonam, poſtquam autem incœperit antiphonam tradat eam Converſo, qui eam deferat ante Diaconum.] Differunt autem in eo quod communionem etiam iis, quibus tale quid contigerat ſubſtrahunt. Singulare verò illud addunt: [Poſt Miſſam ſonet claſsicum, Abbas vel ille qui Miſſam cantaverit, poſt accipiat crucem Caroli, & faciat

„ Benedictionem, & sic in ceteris festivitatibus principalibus.

28. In aliis aliorum monasteriorum consuetudinibus vix aliquid singulare occurrit, quas proinde consultò prætermittimus; unum dumtaxat ex Ordinario Corbeiæ, & Benignianis conſ. hîc addo, quod mihi non „ videtur esse prætermittendum: [primo pulsato signo ad Tertiam, & ora- „ tione facta, albis induuntur omnes, accipiunt quoque manipulos.

29. Ad Vesperas omnes albis induebantur ex Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus, atque hymno prosam: *Beata es virgo* præmittebant, ex iisdem consuetudinibus.

30. Porro quia vices Christi Abbas agere creditur, ut ait S. Benedictus, ad exhibendum humilitatis exemplum, cujus formam in salutifera sua Nativitate Dominus ac Redemptor noster hac die induit, antiquæ apud Nostros consuetudinis fuit, ut Abbas sacro Nativitatis
lib. 1. „ Domini die coquinæ officium exerceret, quod patet tum ex Udal-
c 46. „ rico ita scribente: [Aliquando quidam fortè libellus venit in manus
„ nostras simulans quod olim scriptus esset ante plures annos, in quo
„ inter cætera habebatur nostram esse consuetudinem, ut in Natali Do-
„ mini ministerium coquinæ Domnus Abbas, & Cellerarius cum Deca-
„ nis simul faciant; quod ideo tacere nolui, ut animadvertas à quan-
„ ta sanctitate locus noster incœpit; quamquam modo non sit, nec
„ absque maxima importunitate esse posit id ipsum humilitatis & Reli-
„ gionis exemplum. &c.] tunc ex M.S. consuet. Lyrensis monasterij, in
„ quibus in die Nativitatis Domini [ad coquinam scribitur Domnus
„ Abbas, Cellerarius, & duo Hebdomadarij, similiter in die Paschæ,
„ & Pentecostes, & in festivitate sanctæ Trinitatis, & in Assumtione
„ S. Mariæ, & in festo omnium SS.] In altero codice pro: *Cellerarius* habetur *& Baillivus*, & pro: *Et in festo omnium Sanctorum*, legitur *Et in omnibus festis in quibus Venite cantatur à quatuor monachis*; tum denique ex
„ Benignianis consuetudinibus cap. 53. ex quibus hebdomadarij coquinæ notandi erant [Domnus Abbas, & cum eo omnes qui adsunt.] Atque hic fuit communis monasteriorum usus.

31. Pro conclusione laudabilem S. Alberti Abbatis Gambronensis adjicio consuetudinem quam refert Anonymus in ejus vita his verbis:
n. 13. „ [Hujusmodi consuetudinis tenorem observabat, quatenus scilicet
in app. „ annuatim bis centum solidos in eleemosina erogaret; in die videli-
ad sæc. 3. „ cet Cœnæ Dominicæ .... & in die Nativitatis ejusdem Domini nostri
„ Jesu Christi.

CAPVT V.

De Ritibus infra octavam Nativitatis contingentibus.

1. ANtequam ritus ad divinum officium infra octavam Dominicæ Nativitatis pertinentes investigemus, duas celebriores priscorum monachorum consuetudines referre operæ pretium existimavi; una generalem jejuniorum relaxationem complectitur, altera continuum his octo diebus silentium.

2. Prima patet I°. ex Concilio Turonensi II°. in quo monachorum ordinantur jejunia: [Et quia, *inquit*, inter Natalem Domini & c. 18.
Epiphaniam omni die festivitates sunt, itemque prandebunt. Excipitur triduum quod ad calcandum gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt privatas in Calendis Januarij fieri litanias;] ex Regulis Sancti Aureliani ad monachos & S. Donati ad Virgines c. 76. quæ vacuum jejuniis relinquunt tempus, quod Natalem inter & Epiphaniam Domini intercipitur; ex Regula S. Isidori, quæ inter ferias in quibus monachorum jejunia conquiescunt, [placuit etiam, *inquit*, c. 11.
Patribus à die Natalis Domini usque ad diem Circumcisionis solemne tempus efficere, licentiamque vescendi habere,] ex Regula Magistri c. 45. [In Natale verò Domini usque Epiphaniam, omnes antiphonæ, & ℟ die noctuque cum *alleluia* psallantur, & genua ipsis diebus non flectantur, neque jejunetur, neque abstineatur;] ex Petro Damiani opusc. 15. ubi agens de Institutis suæ Congregationis: [In festivitatibus xij. c. 6.
lect. *inquit*, quæcumque venerint ab Idibus Septembris usque ad Resurrectionem Domini, semel tantùm reficiant fratres, exceptis videlicet his solemnitatibus omnium Sanctorum, Sancti Martini, & S. Andreæ, hebdomada Natalis Domini, & uno die Epiphaniæ, & Hypopanti.] ex consuetudinibus Cluniac. apud Udalricum: [Per l. 1.
octavas S. Martini, & per octavas Dominicæ Nativitatis, & Epiphaniæ duabus vicibus manducamus;] quibus concinit Petrus Venerabilis in Statutis c. 14., saltem quoad oct. Nativitatis, sicut & Compendienses consuet. Idem de Primis Cartusianis narrat prædictus Petrus Venerabilis: [Semel in die semper comedunt, exceptis octo diebus Natalis Domini. &c.] quod patet ex Guigonis statutis c. 8. His etiam octo diebus nostri Casinenses volatilibus vescebantur, ut discimus ex epistola Theodemari ad Carolum Magnum Imperatorem: [Volatilia numquam nisi in die Natalis Domini, si est unde, usque ad dies octo comedimus.] Hic locus occasionem præbuit isti Concilij

Margin notes beside the last lines: c. 45. (beside "octavas S. Martini"); l. 2. Mir. c. 28. (beside "trus Venerabilis … Casinenses")

c 78 ,, Aquisgranensis constitutioni : [Ut volatilia in Natali Domini, & in
,, Pascha tantùm quatuor diebus, si est unde, comedant; si verò non fue-
,, rit unde, non requiratur per debitum.] Hinc etiam Angesisus
in ejus vit sæc 4.p.639 Abbas Fontanellensis monachis suis in testamento suo assignat in Na-
tali Domini, [Aucipastas, pullipastas, pullos, & ova;] & Carolus
Calvus in quodam præcepto pro monachis S. Germani Parisiensis
,, [refectiones ... de volatilibus cum pulpastis in Natale Domini tribus
,, diebus, & in Pascha similiter tribus inrefragabiliter eis ab Abbate
,, ministrari sufficienter decernit,] sæc. 3. part. 2. p.120.

3. Alteram de continuo silentio consuetudinem refert Udalricus in
antiquis Cluniacensium consuetudinibus, cùm de vigilia Nativitatis
Domini loquens, [transacto, *inquit* capitulo non caremus licentia
l. 1. c.46. ,, loquendi, & iterum post Sextam, quia per totam futuram septima-
,, nam debemus generaliter esse tacentes, nisi quantùm loquimur in ca-
tom 2. Capit. Baluz. p.1091 pitulo, & ad confessionem;] & certè inter quinque capitula, quæ receptis
Concilij Aquisgr. capitulis permiscuerunt Centuriatores, quartum
ita habetur: [Ut in hebdomada Paschæ in claustro non loquantur,
sed lectio divina ab omnibus teneatur; similiter in hebdomada Pen-
,, tecostes, & in omnibus diebus Dominicis, seu in Natali Domini, &
,, in omnibus Sanctorum festis præcipuis.] Istud institutum exactè ser-
vabat S. Guillelmus Abbas Divionensis etiam in extremis positus,
,, [expletis solemnibus totis octo dierum Nativitatis Domini *nihil om-*
,, *nino loquens*, oculos tantùm ad Deum erigens,] ut scribit de eo Glaber
Rodulphus in ejus vit. c.16. His præmissis, ad ea quæ cultum divinum
spectant veniamus.

4. Prima dies infra octavam Nativitatis Domini S. Stephani Proto-
martyris festivitati consecratur, cujus solemnitati duo potissimum
conferunt; ejus scilicet in octava Natalis Domini occurrentia, & sin-
gularis illa prærogativa, qua primitias Martyrum præ cunctis Christi
,, discipulis referre meruit: hinc Lanfrancus in Statutis [tres, *inquit*,
,, sequentes festivitates, idest B. Stephani, Johannis Apostoli, SS. Inno-
,, centium uno eodemque modo celebrentur. Ecclesia his tribus diebus
,, sicut in die Dominicæ Nativitatis ornata permaneat:] Hinc apud
Nostros Sandionysianos quatuor in cappis perinde atque in Natali Do-
mini Invitatorium ad Nocturnos cantabant, ex quibus duo in choro
remanere debebant; omnia responsoria à duobus; exceptis quarto,
quod à tribus; octavo, quod à quatuor; & duodecimo quod à quin-
que cantabatur. In Nostro etiam Sangermanensi, ut & Corbeiensi
monasterio Invitatorium in cappis à quatuor cantabatur; sed in Cassi-
nensi, Beccensi, & S. Petri supra Divam à tribus; & quidem junio-
ribus Diaconibus ex collectaneo ejusdem monasterij; in Tullensi S.
Apri à duobus item in cappis, ut & in Compendiensi S. Cornelij: hîc
etiam quartum, octavum, & duodecimum ℟. cantabatur à tribus.
His adde quod habet antiquum Corbeiense Ordinarium : [Ad

octavum ℞. viginti quatuor cerei de ciborio accenduntur.] Hac die
apud Caſsinenſes, uti & duobus ſequentibus diebus lect. 12. cum ſuo
℞ erat de Nativitate Domini.

5. Laudes cum proprio de ſancto Stephano officio celebrabantur, in
quibus ut ad Nocturnos & Veſperas hymnos ab S. Ambroſio vel Pruden-
tio compoſitos ex ſtatuto Petri Venerabilis cantabant noſtri Clunia- ſtat. 58.
cenſes. Ad hymnum albam & cappam induere ſolebat, qui altari
incenſum erat delaturus; quod in noſtro Pariſienſi S. Germani mo-
naſterio, in Compendienſi, & Dionyſiano duo præſtabant; Hebdoma-
darius, & cum eo alius; qui cappas rubeas induti, venientes per
chorum, benedicto ab Abbate incenſo, ſacrarium & choream thurifi-
cabant; quos comitabantur duo juvenes in albis conventum poſtea
incenſaturi; ſed in aliis communiter monaſteriis ſolus Sacerdos alba
& cappa indutus cum thuribulario in alba, incenſum deferebat, ut
patet ex Tullenſi S. Apri Ordinario, & collectaneo S. Petri ſupra
Divam.

6. Finitis Laudibus fiebat commemoratio de Nativitate, cui certis
in locis addebatur comm. de Beata Maria ut in Beccenſi, Lyrenſi,
Tullenſi, & S. Petri ſupra Divam; ſed Caſsinenſes noſtri matutinis
Laudibus de S. Stephano integras de Nativitate Laudes ſubjungebant;
quod & aliis de S. Johanne, de SS. Innoc. & de S. Silveſtro feſtis die-
bus ſimiliter præſtabant. Miſſa matutinalis de Nativitate, major de
feſto dicebatur; Matutinalis introitus: *Puer natus eſt* cum Epiſto-
la & Evangelio primæ Miſſæ quæ dicta erat media nocte: *Exiit edictum.*
Major ſolemniter in cappis, vel minimùm in albis. Primum præſcri-
bunt Caſsinenſe Ordinarium, Dionyſianæ conſuetudines, Uſus Bec-
cenſis, qui & illud habent ſpeciale: [Ad Miſſam omnes cappas ha-
bebunt, & pueri tunicas:] Poſterius obſervabant Tullenſes S. Apri,
Pariſienſes S. Germani, & in monaſterio S. Petri ſupra Divam. Miſſæ
ſolemnem proceſſionem præmittebant Sandionyſiani, quam ita deſ-
cribunt eorum M. S. conſuetudines: [Ad magnam Miſſam ſint omnes
in cappis, & ante Miſſam fiat proceſsio cum parva cruce, & aqua
benedicta, & incenſo, & candelabris; & dicatur antiphona: *O beata
infantia*; eant in Capitio, fiatque ſtatio ad S. Cucuphatem; poſt an-
tiphonam dicatur ℣. *Poſt partum* à duobus pueris; deinde cantetur
reſponſorium: *Ecce jam coram.* ℣ à duobus: *Karitatis*; & poſt dicatur
℣. à duobus: *Stephanus vidit*, & Oratio: *Omnipotens ſempiterne Deus*:
Quatuor procedētes ſint cum Diacono, & totidem Subdiaconi cum Sub-
diacono. Deſcendendo de Capitio incipiat Cantor ℞ *Sancte Dei pretioſe*,
& non eant in navi; ſed cum venerint ad pallium, eant per rubeas
portas in choro:] Deinde de Miſſa ſubjungitur: [Ad Miſſam tres Can-
tores in rubeis cappis in choro aſsiſtant, & incipiant officium: *Et-
enim ſederunt*: *Kyrie clemens* à quatuor bene cantantibus. Oratio: *Da
nobis*. Epiſtola: *Stephanus plenus.* ℞ *Sederunt principes* à tribus. *Alleluia*

" *Video cœlos* à quatuor, sequentia &c.] In aliis tamen monasteriis ut in Sangermanensi, & Compendiensi unus duntaxat Cantor indutus cappa rubea Missam inchoabat: ℟ seu Graduale atque alleluia pro consuetudine monasteriorum; nam in Beccensi v. g. quatuor ℟.quinque alleluia; in Lyrensi tres ℟ quatuor alleluia; in Parisiensi S. Germani tres in cappis ℟.totidemque etiam in cappis *Alleluia*, in Compendiensi S. Cornelij duo tantùm ℟. tres alleluia cantabant. *Kyrie. Gloria in excelsis*, *Sanctus*, *Agnus* cum adjectis piis devotisque nonnullis vocibus passim dicebatur. Denique Missa finita in Corbeiensi S. Petri monasterio omnia signa pulsabantur.

7. Post Sextam conventus in refectorium ad comestionem procedebat, ubi duplices mappas & pitantiam habere debebat ex consuet. S. Germani.

8. Vesperæ cum antiphonis, & psalmis ad Sancti festivitatem pertinentibus cantabantur; quod duobus etiam sequentibus diebus observabatur; unde quod in Tullensi S. Apri Ordinario, Dionysianis, Compendiensibus, atque Lyrensium consuetudinibus assignantur ad Vesperas usque ad Epiphaniam antiphonæ: *Tecum principium*, & aliæ cum psalmis de Nativitate, recentioris videtur esse instituti, cui refragantur antiquum Corbeiense Ordinarium in quo singulæ ad psalmos antiphonæ de S. Stephano notantur, Benignianæ consuetudines c. 54. Udalricus, l. 1. c. 47. Lanfranci Statuta, cujus de tribus sequentibus diebus
c. 1. " hæc verba: [Ad Vesperas super psalmos imponant antiphonas
§. 2. " de ipsis festivitatibus quibus, & quas Cantor præceperit;] & Concordia Dunstani, qui veteres Nationis suæ consuetudines retinuisse se " testatur, nam c 3. [ad Vesperas ipsius diei, *inquit*, scilicet Natalis " Domini, dicantur antiphonæ: *Tecum principium*, & reliquæ, reliquis " verò tribus diebus dicantur antiphonæ de ipsis sanctis, cum psalmis " ipsi solemnitati competentibus.

9. ℟. Pro consuetudine locorum cantabant; nam in Pratensi sancti Germani monasterio à quatuor monachis in frocis; in Compendiensi, & S. Petri supra Divam à duobus in cappis dicebatur.

10. Hymno præmittebant prosam Sandionysiani nostri, eratque consuetudinis nonnullis in locis ad Vesperas majorum solemnitatum prosas de Sancto, vel SS. qui colebantur decantare; quod etiam nunc, si bene memini, observant Suessionenses nostri Sancti Crispini ad primas Vesperas Sanctorum Martyrum quas cum Cathedralis ecclesiæ Canonicis decantant.

11. Incensum eodem quo ad Laudes modo offerebatur. Post Vesperas fiebant commemorationes; sed non uno eodemque modo; nam quibusdam in locis prima commemoratio erat de S. Johanne, altera de Nativitate, ut in Parisiensi S. Germani à Pratis monasterio; in aliis addebatur memoria de S. Maria, ut in Lyrensi; in aliis hisce tribus commemorationibus addebatur memoria de SS. loci, ut videre est in rituali Beccensi, & in

in Tullenſi S. Apri Ordinario, in quo commemoratio de S. Johanne facienda præſcribitur cum antiphona, *Gloria Patri*, verſu, & collecta. Sed in Dionyſiano & Compendienſi monaſteriis prima commemoratio fiebat de Nativitate, ſecunda de ſancto Johanne, quam faciebant procedendo ad altare ejuſdem S. Apoſtoli, cantantes antiphonam: *Ecce ego*, canticum: *Magnificat*, ℣ *valde honorandus eſt*, & collectam: *Eccleſiam*. Hujuſmodi commemorationes cum antiphona, cantico: *Magnificat*; & oratione frequenter occurrunt in Ordinario Caſſinenſi, & hac ipſa die commemorationem de Nativitate hoc modo faciebant. Denique in monaſterio S. Petri ſupra Divam primùm fiebat comm. de Nativitate, deinde de S. Maria, poſtea proceſsio in capella in albis cum ℟. *Apparuit caro*, & collecta: *Eccleſiam*, ac tandem ibidem memoria de Reliquiis, denique de omnibus Sanctis. In his nihilominus monaſteriis in quibus prima erat commem. de S. Johanne, fiebat etiam proceſsio poſt Veſperas & Laudes, & quidem *cum incenſo*, ex Ordinario Tullenſi.

12. Feſtum S. Johannis Evangeliſtæ conſimili prorſus modo celebrabatur ubique, immo fortè ſolemniori, ſaltem quibuſdam in locis; nam v. g. in Compendienſi monaſterio Invitatorium à quatuor in cappis, in monaſterio S. Petri ſupra Divam à tribus ſenioribus item in cappis, dicebatur. Lectiones primi nocturni ex Ordinario Corbeienſi, & Dionyſ. conſ. initium libri Apocalypſeos. Secundum ℟. Compendij [Duo « Sacerdotes ex ſenioribus cantabant.] Lectiones ſecundi nocturni in « Ordinario Corbeienſi. Sermo de Eccleſiaſtica hiſtoria: *Audi fabulam*; in Dionyſ. conſuetudinibus de vita ipſius: *Secundam poſt Neronem*. Laudes eodem prorſus modo, quo die præcedenti cum comm. de Nat. de S. Stephano & ceteris, atque proceſſione.

13. Miſſa matutinalis de Nativitate cum comm. S. Johannis, & S. Stephani, Epiſtola, & Evangelio ſecundæ Miſſæ Nativitatis. Ad Tertiam in Dionyſianis conſuetudinibus aſsignatur hymnus: *Veni creator*; in Compendienſ. *Nunc ſancte nobis* ſub cantu: *Veni creator*.

14. Poſt Tertiam Miſſa de S. Johanne cum comm. Nativ. & S. Stephani, eodem ritu quo die præcedenti; hoc uno excepto, quod in Dionyſiano monaſterio ante Evangelium ab uno cantabatur ad altare SS. Martyrum antiphona: *Ecce ego Johannes*. Hæc Miſſa ut minimùm erat in albis, quibuſdam in locis in cappis; Miſſæ præmittebant noſtri Dionyſiani proceſsionem, ut in die Natalis Domini.

15. Veſperæ eodem modo quo præcedenti die cum commem. de Nativ., de S. Stephano, de SS. Innocentibus eo ritu quo pridie de S. Johannne, & de aliis; in quibus hoc unum ſpeciale habebant Compendienſes quod ℟ apud eos à quatuor in cappis cantabantur; & Dionyſiani, quòd proſam in iis non cantabant.

16. Feſtum SS. Innocentium eandem per omnia ſolemnitatem obtinebat, quam duobus præcedentibus diebus deſcripſimus, maximè

S. Stephani : Hoc unum dumtaxat notandum quod in Ordinario Casſinenſi continetur his verbis : [Ad Miſſam Diaconus & Subdiaconus in nigris planetis procedant, & nec *Gloria in excelſis Deo*, nec *alleluia* nec *Credo in unum Deum* dicatur, excepto ſi Dominica evenerit.] ex his nonnulla quibuſdam in locis obſervabantur; in aliis nihil omnino

l. 1. c. 47. [In Natali Innocentium, *inquit Udalricus*, quod aliæ eccleſiæ non cantant *Gloria in excelſis* nec *alleluia*, hoc minimè curatur à nobis.] Miſſa matutinalis de Nativitate, ſcilicet tertia.

17. Tres ſequentes infra octavam dies uno eodemque ritu colebantur : De his generatim S. Dunſtanus in Concordia hæc habet : [His autem diebus inter Innocentium feſtivitatem, & octavas Domini ſ quia *Gloria in excelſis Deo* ob tantæ feſtivitatis honorificentiam ad Miſſam celebratur, ad nocturnum, & ad Veſperam, uti ad Miſſam ſicut in uſum hujus Patriæ indigenæ tenent, omnia ſigna pulſentur; nam honeſtos hujus Patriæ mores ad Dominum pertinentes, quos veterum uſu didicimus, nullo modo abjicere; ſed undique uti diximus, corroborare decrevimus. Ad Matutinas ob rem prædictam licèt *Te Deum laudamus* non canatur, & Evangelium minimè feſtivo more legatur; cereus tamen accendatur, & ſigna pulſentur omnia, & thuribulum thurificando deportetur; hinc uſque Epiphaniam Domini pſalmi ad Veſperas ad feriam pertinentes cum antiphona dicantur;] & hæc quidem ubique obſervata eſſe videntur, maximè quoad altaris thurificationem. Invitatorium à duobus in cappis cantabatur ex Tullenſi S. Apri Ordinario. Tres lectiones ad nocturnos legebantur ex homilia in Evangelium : *Exiit edictum* prima quidem die; ſecunda verò ex homilia in Evangelium : *Paſtores*; Tertia in Evangelium : *In principio*. Pſalmi familiares nocturnos inter & Laudes uſque in craſtinum octavæ Epiphaniæ, & Vigiliæ mortuorum uſque in craſtinum oct. S. Iohan. non dicebantur ex prædicto Tullenſi Ordinario.

18. Ad Laudes pſalmi ſub una tantùm cantabantur antiphona quotidie mutanda, ut patet ex antiquo Corbeienſi Ordinario, conſ. S. Dionyſij, S. Cornelij Comp. & Rituali Beccenſi; ſed in conſ. Sancti Benigni c. 54., in Tullenſi S. Apri Ordinario tres ad Laudes notantur antiphonæ, una ad tres primos pſalmos, altera ad canticum : *Benedicite*, tertia ad *Laudate*; in quo Ordinario & illud lego : [Matutinæ B. Mariæ non dicantur, Laudes omnium SS. dicantur; & *Verba mea*, & *Domine exaudi*. Ad Primam hymnus ſolemniter cantetur, ut in die Natalis Domini, Antiphona: *Chriſtus Dominus*, & infra antiphonam cum dicitur *Adoremus omnes*, flectant omnes genua, & capita denudent .... ſeptem pſalmi non dicantur, nec litania, quicumque ſit dies. Pſalmi familiares poſt quaſlibet horas diei dicantur, ut in feſtis duodecim Lectionum dici ſolent. Poſt Primam facto intervallo quo fratres lectioni vacant, capitulum teneatur, feſtivè non legetur, loco Regulæ lectio de Evangelio legatur : *Exiit edictum* cum homilia : *Naſciturus*

in carne : *Verba mea* post capitulum dicatur, post capitulum Missa matutinalis cantetur.

19. Hæc matutinalis Missa, uti & major, dicebatur de Nativitate Domini cum una ex tribus ejus diei Missis; quamvis nonnullis in locis majorem ad Missam quotidie tertia adsumeretur, ut apud sanctum Dionysium; in aliis minor Missa, sive matutinalis erat de sancto Stephano, ut in Beccensi monasterio.

20. Ad Vesperas antiphonæ de Nativitate: *Tecum principium* cum psalmis suis; & incensum ad *Magnificat* ab uno minimùm Sacerdote alba & manipulo induto.

21. Dominicâ infra octavam Nativitatis notantur in Ordinario Cassinensi ad primam secundamque vigiliam sermones S. Leonis, & S. Augustini, ad tertiam de homilia Dominicæ. In aliis verò communiter monasteriis si Dominica in unam ex his tribus diebus incidisset, duo primi nocturni de Dominica dicebantur, tertius cum Laudibus de Nativitate; quamvis in his variæ essent monasteriorum rubricæ.

22. De Festo Sancti Sylvestri hæc habet Cassinense Ordinarium: «
[Ad Primam canatur Missa de Nativitate. Si venerit die Dominico in «
prima vigilia, & secunda omnia de Sancto; in tertia verò de Do- «
minica, Evangelium de Dominica, Matutini de Sancto; postea verò «
de Nativitate. Ad Primam canatur Missa de Sancto cum introitu, «
& oratione de Nativitate, vel orat. aliorum Sanctorum. Ad Tertiam «
de Dominica. Ad Vesperas de sancto. Lectio, ℟. breve, & Hymnus de «
Nativitate, antiphona ad *Magnificat*: *Magnum hæreditatis mysterium*; «
Postea dicatur antiphona S. Sylvestri, *Magnificat*, & oratio; deinde «
S. Stephani, S. Johannis, & Innocentium.] In aliis verò monasteriis tanta erat in hujus sancti cultu & officio diversitas, quot erant monasteria: nam verbi gratia in aliquibus integrum habebat officium cum comm. de octavis ut in Tullensi S. Apri; in aliis duo primi de Sancto nocturni dicebantur, tertius cum Laudibus, & Missa matutinali de Nativitate, ut in Beccensi B. Mariæ; in aliis duo item primi nocturni de eo, tertius verò cum Laudibus & Missa matutinali de S. Columba cum comm. de sancto, de Nativit., aliisque octavis, ut in Parisiensi S. Germani; in aliis sola de eo fiebat ad Laudes, Vesperas, & Missam comm. ut apud Cartusianos. Denique in aliis transferebatur post octavam Nativitatis ut apud S. Dionysium.

CAPVT VI.

De octava Natalis Domini, & aliis consuetudinibus ad mensem Ianuarium pertinentibus.

1. QUantùm Ecclesiæ octava Natalis Domini attulit gaudij, tantùm procul dubio lætitiæ detraxerunt profanæ gentilium superstitiones: Hi enim Calendas Januarij Jano deo suo sacrantes, eximium ipsi obsequium sese præstare existimaverunt, si in omne se spurcitiarum genus immergerent; Hinc [quidam, *ut scribit Alcuinus*, mutabant se in species monstruosas, in ferarumque habitus transformabant: Alij in fœmineo gestu mutati virilem vultum effœminabant: Aliqui phanaticis auguriis profanabantur, perstrepebant saltando pedibus, tripudiando plausibus: nonnulli ita auguria observabant, ut focum de domo sua, vel aliud quodcumque beneficium cuiquam petenti minimè tribuerent. Diabolicas etiam strenas, & ab aliis accipiebant, & ipsi aliis tradebant; nec non etiam mensulas plenas ad manducandum tota nocte paratas habebant, credentes quod Calendæ Januarij per totum annum præstare possent,] aliaque id genus permulta peragebant de quibus vid. Menard. in not. ad Conc. Reg. c. 50. §. 4. Horum ineptæ lætitiæ, quam etiam laxato sinu amplexi sunt permulti veri Dei Christi cultores, jejunij universalis tristitiam, publicasque litaniarum supplicationes opposuit Ecclesia, ut multa nos docent veterum Scriptorum testimonia, ex quibus unum dumtaxat, quod monachos nominatim spectat, ex Concilio Turonensi secundo referre libuit: ita enim describens monachorum jejunia: [Et quia *inquit*, inter Natalem Domini & Epiphaniam omni die festivitates sunt, itemque prandebunt. Excipitur triduum quod ad calcandam gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt, privatas in Calendis Januarij fieri litanias; ut in Ecclesiis psallatur, & hora octava in Calendis ipsius Circumcisionis Missa Deo propitio celebretur,] ut nimirum ad Nonam jejunium solvere possent. Sed his missis ecclesiasticos nostrorum ritus hanc ad diem pertinentes perscrutari tentemus.

de divin. offic.

2. Duas hac die solemnitates celebrabant majores nostri; octavam scilicet Nativitatis Domini, & ejus Circumcisionem; unde in quibusdam eorum Ordinariis inscribitur octava Natalis Domini, in aliis Circumcisio Domini. De Circumcisione Domini generatim Lanfrancus in statutis [Circumcisio, *inquit*, Domini celebretur sicut una de tri-

bus ſuperioribus feſtivitatibus (ſcilicet S. Stephani , S. Johannis, & SS. Innocentium ,) excepto quod aula monaſterij non ornatur , quæ quinta Dominicæ Nativitatis die diſparari debet ,] tantam tamen ſolemnitatem apud alios communiter nobis advertere non licuit ; Nam primo ad Veſperas antiphonas de Nativitate : *Tecum principium* &c , vel de S. Silveſtro : *Juravit*. Incipiebant pueri in Lyrenſi, Beccenſi ac Tullenſi S. Apri monaſteriis , Capitulum legebat Abbas ex Ordinario S. Petri ſupra Divam. ℞. *Sancta & immaculata*, in Dionyſiano , Compendienſique monaſteriis duo cantabant in cappis , cujus loco ℞. *Verbum caro* , à duobus item hebdomadariis cantandum ſubſtituebant Tullenſes S. Apri ; Beccenſes verò , atque Lyrenſes ℞. *Benedictus qui venit*. Incenſum autem ad *Magnificat* ut ſupra. Collecta pro diverſitate monaſteriorum diverſa : In antiquo Corbeienſi Ordinario notatur Oratio : *Deus qui ſalutis* ; in Tullenſi , Dionyſianis , Compendienſibuſque conſuetudinibus : *Deus qui nobis nati Salvatoris* ; in rituali Beccenſium cui concinunt conſuetudines Lyrenſium : *Reſpice nos* , qua finita,dicto : *Benedicamus Domino* fiebant commemorationes ſolitæ de S. Silveſtro , de S. Stephano , aliiſque octavis , de B. Maria , & SS. loci : Deinde proceſsio , & quidem cum incenſo ex Ordinario S. Apri , cui ſuccedebant Veſperæ omnium SS. idque quæcumque dies eveniret, ut habet idem Ordinarium. In Dionyſianis tamen , & Comp. conſuet. nullæ præſcribuntur commemorationes.

3. Ad Nocturnos Invitatorium in cappis quidem , ſed à duobus tantùm cum eodem cantu , quo die Natalis Domini dicebatur in Tullenſi, Beccenſi , & Dionyſiano monaſteriis ; in quorum poſtremo quartum ℞. duo dumtaxat , octavum tres , duodecimum quatuor cantabant , cum plures id aliis tribus diebus præſtarent. Paulò ſolemniùs aliquid agebant apud S. Petrum ſupra Divam cujus Ordinarium nocturnorum officium ita deſcribit : [Ad Matut. Invitatorium tres monachi in cappis .... in 1. nocturno , ad cantica , & ad Laud. incipiat hebdomadarius antiphonam,cæteras verò utrimque ſeniores : Deinde cæteri ſicut ſunt in ordine. Reſponſoria autem ſingula primi,ſecundi , & tertij nocturni canant duo ; octavum verò Abbas , Cantor , & Subcantor ; ſi autem Abbas defuerit duo tantùm. Prior & duo alij ſenes , quibus in tabula impoſitum fuerit , canant duodecimum reſponſorium :] Hîc nulla fit mentio lectionum pro quibus in M. S. S. Dionyſij conſuetudinibus aſsignantur octo de ſermone : *Veniens in carne* , & quatuor de Evangelio : *poſtquam conſummati ſunt dies octo* ; Sed Caſsinenſes ſeptem primas de ſermone S. Auguſtini , octavam cum ſuo ℞. de S. Baſilio , quatuor poſtremas de homilia faciebant. Ad Laudes & per horas antiphonæ : *O admirabile commercium* , pro quibus in Ordinario S. Petri ſupra Divam notantur : *Ante luciferum* , &c. Deinde Commemorationes ſolitæ de octavis &c ; Sed Caſſinenſes primam commemorationem faciebant de ſancto Baſilio cum antiphona *Benedictus* , & collecta.

4. Missa matutinalis pro diversitate monasteriorum diversa; nam Casinenses de Sancto Basilio; Lyrenses & Beccenses de Sancto Stephano, aut aliqua ex octavis; Tullenses, Dionysiani, ac Compendienses de octava Natalis Domini: *Puer natus*, ut in die; Cluniacenses, Divionenses, & Corbeienses: *Vultum tuum* cum Epistola & Evangelio de die octava cantabant; In monasterio verò S. Petri supra Divam de B. Maria: *Salve S. Parens*, cum Epistola: *Quanto tempore*, ℟. *Benedicta*, Evangelio: *Erat Joseph*, *Credo*, præf. *Et te in veneratione* dicebatur. Major Missa de die octava: *Puer natus* cum Evangelio *Pastores loquebantur*, cui & illud subjungebant antiqui: *Et postquam consummati sunt dies octo* &c. ut videre est apud Udalricum l. 1. c. 47. in cons. Sancti Benigni c. 54., in antiquo Corbeiensi Ordinario, & in M. S. consuetudinibus Canonic. Regularium Sancti Ruffi. Hac de Missa hæc habent consuet. S. Dionysij in Francia: [Post Tertiam cantetur Missa, & sint omnes in cappis; & sint Diaconi duo cum Diacono, & duo Subdiaconi cum Subdiacono cum textibus, unus Cantor teneat chorum. Officium: *Puer natus*. *Kyrie* festivè. Oratio: *Deus qui nobis*. Epistola *Apparuit gratia*, ℟. *Viderunt* à duobus. *Alleluia*, *Multifarie* à tribus, vel *Dies sanctificatus*. Sequentia *Lætabundus*. Evangelium: *Postquam consummati*. *Credo* dicatur. Offert: *Tui sunt cæli*. Præfatio: *Quia per incarnati*. Communio: *Viderunt omnes*;] quibus addendum ex aliis Ordinariis & consuet: *Communicantes* sicut in die Natalis Domini. In Calendario S. Petri supra Divam, ut & in Lyrensi Circumcisio Domini notatur *in cappis*; sed ex Tullensi S. Apri Ordinario Missa tantùm *in albis* decantari debebat. Graduale, & alleluia quod spectat, utrumque à tribus in cœnobio S. Petri supra Divam cantabatur; in Lyrensi ℟. à tribus, alleluia à quatuor; in Beccensi verò ℟. à quinque, alleluia à septem. Ad Vesperas antiphonæ ex Udalrico *O admirabile* cum reliquis de Laudibus pro quibus in antiquo Corbeiensi Ordinario, & aliis legimus antiphonas: *Tecum principium*. Reliqua ut in hujusmodi festis.

5. Insequentes tres dies octavis SS. Stephani, Johannis, & Innocentium sacratos, quos cum duodecim Lectionibus notant recentiores Corbeiensis monasterij & S. Germani à Pratis cons. uti & Tullense S. Apri Ordinarium, saltem quoad duos priores dies, celebrabant antiqui cum psalmis ferialibus, & tribus dumtaxat lectionibus, quas ex Epistolis Apostoli nonnulli, ex sermonibus de sanctis alij desumebant. Atque ita Casinenses ex eorum Ordinario, Cluniacenses ex Udalrico l. 1. c. 47. Corbeienses ex antiquo eorum Ordinario, Beccenses ex lib. Usuum, & Rituali Beccensium, Lyrenses ex M. S. eorum consuetudinibus, uti etiam in monasterio S. Petri supra Divam.

6. Quod verò horum dierum dispositionem spectat ita breviter Udalricus: [Ad nocturnos hymnus, & super psalmos antiphonæ de Natali Domini; cætera de præfatis sanctis usque dum major Missa

l. 1. c. 47.

sit consummata. Super Vespertinales psalmos una tantùm antiphona, " & hæc de Natali, Domini.] Paulò fusiùs liber Usuum Beccensium : [O- " ctavæ verò S. Stephani, S Johannis, SS. Innocentium ; si super septi- " manam evenerit, fient sicut fit quælibet trium lectionum festivitas su- " pra septimanam eveniens ; idest Invitatorium, versus, responsoria, an- " tiphonæ ad Laudes, hymnus, responsoria. Item antiphona ad Primam, " & ad Tertiam, & Missa de ipsa festivitate. Lectiones ex Epistolis, " hymnus ante nocturnos, & antiphonæ super nocturnos, item ad Sex- " tam, & ad Nonam antiphona, & versus, & ad Vesperas prima an- " tiphona de Nativitate. Si autem in Dominica, & ipsa Dominica ab " officio vacat, omnes nocturni, & Laudes, & major Missa fiet de " octavis : super nocturnos, & ad Laudes una tantùm antiphona : Ad " Vesperas antiphona, & psalmi qui in ipso die festivitatis. Si autem in " Dominica officium fuerit dicendum, hoc est : *Dum medium* ; totum " fiet de Nativitate usque ad tertium nocturnum, tertius nocturnus, " & Laudes fient de octavis, minor Missa de octavis ; major, & diur- " næ Horæ de Dominica, idest de Nativitate. Antiphona : *Dum me-* " *dium* quia ad Laudes non potest, ad Vesperas dicetur.] Ab octava " porro Domini ad Septuagesimam Dominicis privatisque diebus ad nocturnos legebantur ex integro S. Pauli Apostoli Epistolæ, quibus sermones de Nativitate, vel Epiphania Domini sufficiebantur, si non sufficerent ipsæ.

7. Epiphania Domini una ex præcipuis Christi Domini festivitatibus semper extitit in Ecclesia, etiam cum vigilia celebrata; sed hæc vigilia aliquibus in locis cum jejunio agebatur, ut patet ex antiquo Corbeiensis monasterij Calendario, in quo *Nonis* Januarij *Iejunium & Missa hora nona* notantur ; ex Concilio Moguntino anno 1020. celebrato, ubi inter cetera per annum jejunia ecclesiastica recensetur vigilia Epiphaniæ; ex M. S. consuetudinibus Canonicorum Regularium S. Rufi, in quibus ubi de vigilia Epiphaniæ, legitur : [& quia jejunium est, post Sextam " c. 18. Missa cantabitur.] In aliquibus verò sine jejunio, ut patet ex Concilio " Turonensi secundo, in quo monachis conceduntur prandia usque ad Epiphaniam, excepto triduo in Calendis Ianuarij, quod ad calcandam gentilium superstitionem jejunio consecrabant ; ex Regulis S. Aureliani, & S. Donati ad Virgines, in quibus à jejunio excipitur illud omne spatium, quod inter Natalem Domini, & ejus Epiphaniam interjacet ; ex Concordia Dunstani, in cujus capite tertio hæc lego : [In vigilia Epiphaniæ Domini jejunium minimè exsequitur ;] ex Statutis Lanfranci : [In vigilia Epiphaniæ non jejunetur ;] ex Udalrico " c. 1. cùm loquens de vigilia Epiphaniæ : [eo die, *inquit*, non jejunamus ;] ex " §. 2. Ordinario S. Petri supra Divam : [In vig. Epiphaniæ ad Missam *Gloria* " l. 1. *in excelsis, alleluia* canatur, non enim solempne jejunium agimus. " c. 47.

8. Scio equidem virum clarissimum Johannem de Leonibus Silvanectensis Ecclesiæ Cathedralis Decanum in singulari hac de re tractatu

edito, existimare, immo contendere olim ubique jejunium, omni remota exceptione, observatum fuisse; sed præterquam quod decreta SS. Aureliani, Donati, atque Dunstani, aut tacuit, aut ignoravit; ea quæ respondet ad Concilij Turonensis canonem 18., ad Statuta Lanfranci, & ad authoritatem Udalrici planè non evincunt. Nam primò quod ait Concilium Turonense prandia ad sextam monachis concessisse dumtaxat, non duplicem refectionem; omnino contra se facit. Quis enim rerum antiquitatis vel novitius ignoret apud antiquos idem fuisse, & refectionem licet unicam in die accelerasse, & jejunium violasse? Concesso igitur monachis in vigilia Epiphaniæ prandio, jejunij relaxationem indultam fuisse concedere necessum est. Deinde quod ait hæc Concilij verba: *Inter Natalem Domini & Epiphaniam* intelligenda esse de vigilia Epiphaniæ, quasi diceretur inter Natalem & vigiliam Epiphaniæ, eo sensu quo dicimus à Pascha usque ad Pentecosten non esse jejunandum, licet vigilia Pentecostes cum jejunio celebretur; aliquatenus valeret si nulla facta fuisset exceptio, sed cùm exceptio firmet regulam in contrarium, & Concilium permittat monachis prandia à Natali usque ad Epiphaniam excepto triduo in Calendis Januarij, signum est concessisse etiam in Vigilia Epiphaniæ, alioqui dixisset excepto triduo, & vigilia Epiphaniæ; & certè si vigilia Epiphaniæ celebranda fuisset cum jejunio, non triduo sed quinque omnino diebus jejunium à Concilio indictum fuisset, ut multi alij fecerunt; ut quid enim vagum unum diem à Calendis Januarij ad Epiphaniam eximere à jejunio?

9. Ad Lanfranci Statuta & Udalrici authoritatem primo respondet eorum verba intelligenda esse de jejunio ecclesiastico, non de jejunio Regulæ; ita ut monachi more ex regula præscripto jejunarent, licet jejunium more ecclesiastico non observarent; quod confirmat authoritate Petri Damiani monachi Benedictini permittente iis [quibus aliter suaderi non potest, in Vigilia Epiphaniæ, cum liquaminibus & vina percipere.] At jejunia Regularia olim apud monachos à jejuniis ecclesiasticis non differebant, nam in Quadragesima ad Vesperam tantùm ex regula reficiebant, aliis temporibus ad Nonam cui jejunandi modo nihil superaddebant jejunia ecclesiastica. Deinde quis sibi persuadeat monachos ex professione sua pœnitentiæ addictos, magna cum observantia vitam alioquin agentes, sæcularibus viris remissiùs jejunasse, ita ut dum reliqui Christi fideles jejunium ecclesiasticum observarent, monachi strictioris observantiæ regulare tantùm custodirent? Petri Damiani authoritas ipsi nullatenus favet; nam præterquamquod ad solos congregationis suæ Eremitas loquitur, non ad alios monachos Benedictinos, sequentia ejus verba contrarium evincunt; nam postquam dixit: [Epiphaniorum quoque vigilias... dignum est jejunare,] paulo post subdit: [Hîc ut arbitror stomachabitur vitæ mollioris assertor, hîc rugas contrahit fumantis edulij disputator clamitans

op. 55. c. 2.

mitans me peregrina jejunia noviter introducere, quæ nulla Patrum « valeam authoritate firmare. » Quæ verba ostendunt non solùm ubi- « que aut saltem ferè ubique jejunium observatum non fuisse; sed jam diu obsoletum & antiquatum fuisse; alioquin non timeret accusari novitatis, tanquam peregrina inducens jejunia, quæ nulla valeant Patrum authoritate firmari.

10. Secundò respondet hæc verba addita fuisse ad Lanfranci textum; sed hoc ad asserendum niti deberet antiqui alicujus M.S. authoritate in quo hæc verba desiderarentur: deinde esto addita atque inserta fuerint, certè hoc fieri omnino non potuit nisi ab aliquo antiquo monacho, idque juxta usum monasterij sui; ac proinde jam olim à jejunio abstinebant monachi, etiam observantiores, in vigilia Epiphaniæ, nihil enim istis in statutis quæcumque tandem illis additamenta facta sint, existit quod ab optima monasteriorum observantia abhorreat. Nam quod capite nono præscribitur ut cellerarius ea die qua ejus sententia Regulæ in capitulo legitur *bonestum & festivum servitium* in refectorio fratribus exhibeat, intelligendum est, remota omni superfluitate, ut fieri solebat certis anni solemnitatibus, quod communi monasteriorum disciplinæ illis temporibus non repugnabat, cum plura hujusmodi exempla reperire sit apud Udalricum.

11 Ad Udalrici textum ait ea verba: *Eo die* &c. referenda esse ad diem Epiphaniæ, non ad ipsam vigiliam. Hæc responsio aliquatenus valeret si dixisset *In die*; hac enim loquendi ratione intelligebant sequentem diem festum; at cùm dicat *eo die*, intelligit haud dubium diem cujus hactenus officium ordinaverat, scilicet vigiliam Epiphaniæ. Quod confirmat communis monasteriorum praxis, quam ostendunt Concordia Dunstani, Statuta Lanfranci, & Petri Damiani verba à nobis supra relata, quibus præscribens Eremitis suis jejunium in vigilia Epiphaniæ, timet ne audiat novitatis amator, & peregrina introducens jejunia, quod certè non faceret si jejunium in vigilia Epiphaniæ ubique observatum fuisset.

12. Cæterum hæc non diximus quasi ventris atque gulæ vellemus esse patroni; aut superstitiosas sæcularium epotationes vindicare, quas non solum improbamus; sed & omnino damnamus; fatemurque has jejuniorum relaxationes esse meras indulgentias, ac dispensationes præter Regulam S. Benedicti, quæ nullum ab Idibus Septembris ad Pascha diem à jejunio excipit; quibus non diu post Udalricum usi fuerunt Cluniacenses; nam Petrus Venerabilis in statutis enumerans dies, quibus à jejunio abstinendum erat, unam recenset diem Epiphaniæ, non vigiliam, neque octavam, in qua priùs jejunium omnino relaxabant: hortamurque eos, si qui fortè adhuc existant, qui vigilia Epiphaniæ non jejunent, ut memores Regulæ, pristinumque monachorum rigorem æmulati, non solùm jejunent solitò severiùs, sed in aliis etiam pœnitentiæ operibus sese exerceant, quo iratum de

prophanis sæcularium hominum conviviis divinum numen aliquatenus placare possint; sed his missis ad ea quæ divinum spectant officium veniamus.

13. Ad nocturnas vigilias, Laudes, & horas diei omnia ferè de Nativitate Domini cantabant. Invitatorium: *Christus natus est* in cantu feriali, & quidem ab uno dumtaxat puero cantabatur ex Ordinario S. Apri; licet in monasterio S. Petri supra Divam à duobus in albis diceretur. Hymnus, & antiphonæ super psalmos feriales, cum tribus ℟. de Nativ. tres lectiones de Epistolis Apostoli notant Usus atque Rituale Beccensium, consuetudinesque Lyrensium; de sermone S. Leonis Papæ: *Exultemus in Domino* cons. Grandimontensium; in Ordina-
» rio verò S. Apri [de Evangelio sine titulo. Et prima, *inquit*, legatur
» ab uno puero.

14. Ad Laudes unica super psalmos dicebatur antiphona: *O admirabile* ex Udalrico antiquo Corbeiensi Ordin., consuet. Lyrens. & Canonicorum Regular. S. Rufi, & Tullensi S. Apri Ordinario, in quo & illud
» habetur: [De S. Maria fiat commemoratio ordine quo supra, sed
» Matutinæ ejus non dicentur, nec post Laudes fiet processio; Laudes
» autem omnium SS. & cætera more solito dicentur.] Ad Primam antiphona: *O admirabile*: aliæque sequentes ad ceteras Horas.

15. Eveniente autem vigilia Nativitatis in Dominica, octo primæ Lectiones de Epistolis S. Pauli, reliquæ de homilia in Evangelium *Defuncto Herode*, cætera omnia de Nativitate.

16. Missa: *Dominus dixit ad me*, vel *Lux fulgebit* cum Evangelio: *Defuncto Herode*. Prima apud Udalricum, & in Ord. Corbeiensi assignatur; secunda in Tullensi, & Dionysianis consuetudinibus; aliquibus in locis cum *Gloria in excelsis*, in aliquibus sine.

17. Missa matutinalis in lib. Us. Becc., cons. Lyrensium, & Ordinario S. Petri supra Divam, de B. Maria; in Rituali Beccensi de S. Thoma; in Dionysianis cons. de S. Simeone monacho; licet in codice
» Colbertino earumdem consuetudinum ita legamus: [In quacumque
» die vigilia Epiphaniæ evenerit, Missa matutinalis sit de Epiphania,
» cum candelabris, & thuribulo, & ornamentis albis, & festivis, &
» pulsetur ad eamdem Missam, ut in XII lect. Offic.: *Lux fulgebit*. *Kyrie*
» ut & in XII lect. *Gloria in excelsis* dicatur. Oratio: *Corda nostra*. Epistola:
» *Apparuit benignitas*; ℟. *Benedictus qui* à duobus pueris. *Alleluia*. *Domi-*
» *nus regnavit* à duobus juvenibus. Evang.: *Defuncto Herode*. Offertorium:
» *Dominus enim*. Comm. *Tolle puerum*.

18. Vesperas solemniter de Epiphania cum una tantùm antiphona: *Stella ista* cantabant antiquiores, saltem id notant Statuta Lanfranci, cons. S. Benigni c. 54., antiquum Corbeiense Ordinarium, liber Usuum Beccensium, consuet. Lyrens.; Unde quod in Tullensi S. Apri, & S. Petri supra Divam Ordinariis, Dionysianis, Compendiensibus consuet. assignantur antiphonæ: *Tecum principium*, & reliquæ de Nativitate à

prioribus dicenda, recentioris fortè videbitur instituti. ℟. *In Columba*, quod à quatuor in cappis ex Dionys., Comp., Sangermanensibusque consuetudinibus cantabatur, vel à Cantore & alio item in cappis, ut in Tullensi S. Apri monasterio; pro quo in Ordinario S. Petri supra Divam ponitur ℟. *Venit lumen* à duobus Hebdomadariis etiam in cappis cantandum. Hymnus *Veni Redemtor*, vel ut habent consuetudines S. Dionysij: *à patre unigenitus*, vel ut Tullense S. Apri Ordinarium: *Ernxa est*, & *Hostis Herodes*; ubi etiam notandum quod ibidem scribitur: [Per omnes horas hujus festi dicitur *Gloria tibi Domine qui* " *apparuisti hodie*, & per octavas dicatur: *Qui apparuisti sidere*, in die " octava dicitur: *Qui apparuisti hodie*. "

19. Antiphona ad *Magnificat*: *Magi videntes stellam* ex Ordinario S. Petri supra Divam, & cons. S. Dionysij tribus vicibus repetenda. Cetera ut in aliis festis solemnioribus. Unum hîc addo ex Ordinario S. Petri supra Divam de processione ad Completorium, quæ huic monasterio quantùm scire potui extitit singularis: [Ad Completorium " innuente Cantore Sacerdoti Hebdomadario Missæ, & quatuor aliis " de juvenibus, revestiant se post orationes Completorij; Sacerdos scilicet " in alba & cappa deferens thuribulum, ceteri in albis deferentes, " primus aquam benedictam, secundus crucem, tertius & quartus " duo candelabra: Deinde Sacerdos & .... cum summo silentio " agant processionem, primò in dormitorio, deinde in capella infirmorum, " egredientesque capellam dicant antiphonam: *Ecce Sacerdos*, " ℣. *Justum deduxit*, collectam: *Misericordiam tuam*. Thurificatoque " altari procedant in cimiterium dicendo Psalmum: *De profundis*: *Pater* " *noster*: ℣. *A porta inferi*, Orationes ...... *Fidelium*, quibus dictis, " revertantur per unum infirmorum, deinde per monasterium ad singula " lecta S critarum. "

20. Nocturnæ Epiphaniorum vigiliæ apud veteres monachos percelebres omnino extiterunt, eamdem habentes solemnitatem, quam in Natali Domini advertere licebat; hinc Cæsarius Arelatensis Episcopus in sua ad Sanctimoniales Regula: [Natale Domini, & Epiphania " ab hora tertia noctis usque ad lucem vigilandum est.] & S. Aurelianus " in utraque ad monachos & Virgines Regula: [In Natali " Domini, & in Epiphania tertia hora noctis surgite, dicite unum no- " cturnum, & facite sex missas de Isaia Propheta; iterum dicite secun- " dum nocturnum, & legantur aliæ sex de Evangelio. In Epiphania " ita: In primis unum nocturnum: Deinde de Daniele Propheta facite " illas sex missas, & nocturnos, & iterum de Evangelio sex. Matutinos " eo ordine sicut in Pascha scripsimus, aut Dominicis diebus;] Quæ " quidem desumsit ex Regula S. Cæsarij prout extat apud Bollandum in qua hæc sequuntur: [Natalis Domini, & Epiphania ab hora ter- " tia noctis usque ad lucem vigilandum est, ita ut ante nocturnos Missæ sex " de Prophetia Isaiæ, & post nocturnos missæ sex de Evangelio dicantur. "

In re- cap. n. 15.

,, In Epiphania ante nocturnos missæ sex de Daniele fiant, post noctur-
,, nos de Evangeliis missæ sex.] ubi idem utrobique ritus præscribitur, cum hoc solum discrimine, quod S. Aurelianus missas seu Lectiones singulis nocturnis subjungit, econtra sanctus Cæsarius Lectiones sex præmittit, deinde duos eodem tenore nocturnos, postea sex Lectiones subjicit.

21. Solemnes etiam apud Nostros Epiphaniæ vigilias semper habuit, hinc quatuor in cappis Invitatorium cantare solebant, sicuti præscribunt M.S. consuetudines S.Germani, S. Dionysij & S.Cornelij Compendiensis: Hi in monasterio S. Petri supra Divam erant *Ballivus*, *Coquinarius*, *Granetarius*, *& Celerarius* ex Ordinario ejusdem monasterij; sed in Tullensi S. Apri monasterio id præstabant Cantor, & duo cum eo Hebdomadarij tantum in albis & cappis, nec plures adsignant Lanfranci Statuta. Porro circa hujus diei Invitatorium notandum quod in
" Cassinensium Ordinario continetur his verbis: [Ad nocturnos post
" Psalmum *Domine quid multiplicati*, cantetur in choro antiphona:
" *Venite adoremus*, & alter chorus eamdem repetat; dehinc alter chorus
" incipiat Psalmum: *Venite exultemus Domino*, & per unumquemque
" versum ipsius psalmi repetatur prædicta antiphona.

22. Ad nocturnorum Lectiones in eodem Ordinario adsignantur, quatuor primæ de Isaia Propheta, quinta & sexta sermo S. Augustini, septima sermo S. Maximi, octava S. Fulgentij, tres sequentes homil. S. Gregorij Papæ, Lectio 12. sermo S. Leonis Papæ. In Corbeiensi Lectiones primi nocturni etiam de Isaia, secundi de sermone S. Fulgentij: *Nostis fratres carissimi*, qui integer legebatur; sed Dionysianæ
" consuetudines aliquid habent singulare: [Primæ tres Lectiones,
" *inquiunt*, de Isaia: *Hæc est hæreditas servorum Domini* & in fine cu-
" juslibet dicatur: *Hæc dicit Dominus*, ... Quarta Lectio de sermone:
" *Nuper celebravimus diem*, & in fine hujus, & aliarum sequentium di-
" catur: *Tu autem*. In secundo verò nocturno assignant Lectiones *de sermonibus Epiphaniæ*; in tertio de Evangelio: *Cùm natus esset*.

23. Omnia responsoria ibidem notantur à duobus cantanda, primum quidem à duobus chorum tenentibus, reliqua ab aliis, quartum à tribus, octavum à quatuor, duodecimum à quinque. In Ordinario
" etiam S. Petri supra Divam reperio: [Singula ℟. canant duo mo-
" nachi, quartum verò, & octavum tres, duodecimum autem quatuor
" sicut in tabella viderint ordinari.

24. Post *Te Deum laudamus* Evangelium *Cùm natus esset Iesus* habent quidem Corbeiense Ordinarium, & alij; sed Cartusienses monachi hoc quidem Evangelium ad Missam cantant, ad nocturnos autem Evangelium secundùm Lucam de Christi Baptismate: *Factum est cùm baptisaretur omnis populus* &c. usque ad initium sequentis Cap.: *Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est ab Iordane*; Sed & Grandimontenses licet ordinem Romanum sequentes, post 12.℟ idem Evangelium solemni ritu cantabant; sic quippe Guillelmi Pellicerij primi

Abbatis conſ. M. S. [Poſt cantatum IX ℟. dicitur Evangelium : *Factum* " c. 10.
eſt, ſicut in die Natalis Domini, cum incenſo, & cereis accenſis. Quo "
finito, dicitur mox : *Te Deum laudamus*, & Oratio, & *Benedicamus* "
&c. In Laudibus more ſolito peraguntur. Hac die eccleſia dicit duo "
Evangelia, unum cantatur in Matutinis poſt IX. ℟ de Baptiſmo Chriſti, "
.... ſecundum Evangelium quod legitur in Miſſa, eſt de Magis.] "
Econtra apud Noſtrates antiquos Galios ad nocturnas vigilias legebatur Evangelium ſecundùm Matthæum de Adoratione Magorum, ad Miſſam verò Evangelium ſecundùm Matthæum, & ſecundùm Lucam de Chriſti Baptiſmo, tum ſecundùm Johannem de Nuptiis in Cana Galileæ, quæ tria Evangelia uno contextu, eodemque tenore legebantur.

25. Laudes ſolemniter cum propriis antiphonis, in quibus hymnus : *Hoſtis Herodes impie* in Dionyſianis Compendienſibusque conſuetudinibus ; ſed in antiquo Corbeienſi Ordinario [Hymnus incipit "
ad hunc verſum : *Enixa eſt puerpera*, & poſt hos tres verſus, ſequitur "
totus hymnus : *Hoſtis Herodes impie.*] Idem videre eſt in Benignianis "
conſuet. cap. 54., in Ordinario S. Petri ſupra Divam, & S. Apri Tullenſis. In quorum poſteriori loco precum verſus : *Tria ſunt munera*, vel alius adſignatur ; idemque præſcribitur poſt Tertiam.

26. Miſſa de Epiphania Domini : *Ecce advenit* utraque, matutinalis & major ; ſed major longè ſolemnior, eodem nimirum ritu, quo in Nativitate Domini ; ſaltem apud Caſsinenſes & Dionyſianos, immo & apud alios ſi pauca fortaſsis exceperis : poſt cujus introitum duos verſus ſubjungebant antiqui ſcilicet : *Deus judicium tuum Regi da* &c., *Reges Tarſis & inſulæ* &c., uti & poſt collectam duas Epiſtolas, unam de Iſaia : *Surge illuminare*, alteram de Apoſtolo : *Apparuit benignitas.* Ita in antiquo Corbeienſi Ordinario. In Dionyſiano, Compendienſique monaſterio ante Evangelium, cantabatur antiphona : *Hodie cæleſti* ; ſicuti in Natali Domini : *Verbum caro.* Denique in Tullenſi S. Apri monaſterio incœpto ſymbolo, fratres deponebant cappas, exceptis chori rectoribus, quod alibi non legimus.

27. Miſſæ ſolemnem præmittebant proceſsionem in cappis eodem ordine quo in Nativitate Domini in qua apud Floriacenſes portabantur *duæ cruces aureæ, & dextera aurea* ; apud Dionyſianos autem ab uno Sacerdote *brachium ſancti Simeonis.* Si verò Epiphaniam in Dominicam incidiſſet, alteram etiam ante Tertiam faciebant, quemadmodum vidimus in Nativitate Domini. Utriuſque ordinem ita præſcribit Ordinarium S. Petri ſupra Divam : [Si in Dominica evenerit nihil "
agatur de ipſa Dominica infra octavam, proceſsio tantùm ſic ordi- "
netur : ante Tertiam ſanctificet Sacerdos aquam ; deinde faciat cum "
cruce, & aqua benedicta proceſsionem dicendo orationes conſtitutas, ad "
reveſtiarium, dormitorium, capitulum, Refectorium, collect. ante portas "
Eccleſiæ ; quibus dictis dicat etiam antiphonam : *Deſcendi in hortum.* "

» vel aliam de S. Maria, & sic intret chorum Sacerdos in primo gradu
» dicens ℣ & orationem qualiter in Dominicis fieri consuevit. Hora igi-
» tur cantata induant omnes cappas à Cantore sibi ministratas, stan-
» tibus interim ministris Missæ ante majus altare, cum aqua benedicta,
» cruce, candelabris, thuribulo uno, Diacono cum texto, Subdia-
» cono cum quasella eburnea; thurificet Abbas altare, deinde textum,
» crucem, & gestandas reliquias: Inceptoque ℟ *Tria sunt munera* à Can-
» tore, procedant ordinatè more solito per claustrum, & galil., finitoque
» ℟ incipiat Abbas antiphonam: *Hodie cœlesti sponso* ad Introitum chori
» & sic incipiat Cantor officium: *Ecce advenit.* Tertio cantetur om-
» nino &c.] Sed ex Statutis Lanfranci nulla fiebat in Epiphania Domi-
» ni processio, nisi fortè Dominica evenisset; [tunc enim, *inquit*, fit in
» albis ante Tertiam per claustrum, Sacerdote eunte per officinas sicut
» mos est in Dominicis diebus.

28. Ad psalmos ipsius Vesperæ antiphonæ de eadem solemnitate præscribuntur in Dunstani Concordia; secus apud alios, qui omnes una voce unanimique consensu antiphonas de Nativitate Domini: *Tecum principium* ad Vesperas assignant.

29. Quod ad officium infra octavam Epiphaniæ spectat; cum nulla Sanctorum occurreret festivitas, totum officium fiebat de Epiphania, cum psalmis ferialibus, tribusque de Epistolis Apostoli Lectionibus, hoc nimirum ordine: Invitatorium, & hymnus de Epiphania; deinde una super sex feriales psalmos antiphona de Epiphania; versus ante Lectiones Apostoli, & ℟ de Epiphania, uti & sequens antiphona super psalmos feriales secundi nocturni. Capitulum, ℣, & collecta ad Epiphaniam pertinebant. Ad Laudes una super omnes psalmos antiphona ex Laudibus diei, quarum antiphonæ infra octavam vicissim dicebantur. v. g. hodie: *Ante luciferum*, cras: *Venit lumen*, & sic
» deinceps. Quod pertinet ad Missas ex Cassinensi Ordinario [matu-
» tinalis de Defunctis, major de Epiphania solemniter;] Grandimontenses matutinalem Missam de B. Maria, alij alias etiam fortè cantabant.

30. Dixi superiùs si nulla occurret SS. festivitas, neque enim eo gaudebat olim octava Epihaniæ privilegio, ut nullum Sanctorum festum proprium infra ipsam officium haberet, sicut nunc fit; hinc
» antiquum Cassinensium Ordinarium [In festo S. Severini, *inquit*,
» duodecima Lectio, & Missa ad Primam de Epiphania canantur, reli-
» qua de Sancto;] & in festo [S. Pauli Eremitæ fiant duæ lectiones cum
» responsoriis de conf. & matutinum; ad Missam de Epiphania adjungatur
» Introitus, & oratio de sancto.] & in Dionysianis Compendiensibusque consuetudinibus fer. v. infra oct. Epiphaniæ officium de SS. Martyribus monasteriorum suorum Patronis, & sabbato de S. Maria præscribitur, sicut & officium S. Luciani, quod cum duodecim Lectionibus celebrabant Dionysiani cum sola commemoratione in Laudibus de Epiphania; Compendieſes verò licet non ita solemniter, tamē cum duobus de S. Lu-

ciano & ejus sociis nocturnis, tertium cum Laudibus Epiphaniæ sacrātes.

31. Dominica infra octavā Epiphaniæ totum fiebat officium de Epiphania, cum una tantùm antiphona ad singulos nocturnos super psalmos Dominicales, & ad Laudes. Octo primæ Lectiones de Epistolis Apostoli, quatuor ultimæ de homilia in Evangelium Dominicæ. Octavam Epiphaniæ cum eodem Invitatorio, eodem hymno, iisdem antiphonis, & psalmis, quam in ipso die celebrabant olim Casinenses nostri; sed ad primi nocturni Lectiones sermonem S. Augustini accipiebant, in secundo vitam S. Hilarij Episcopi legebant, cum quatuor ℟. de Confess., in tertio homiliam de Evangelio cum ℟ de Epiphania. In Laudibus comm. S. Hilarij cum Missa matutinali de eo ad Primam. In vesperis etiam commem. ejusdem S. Hilarij, & S. Felicis. Quid verò si Dominica evenisset? [Si Dominico die, *inquiunt in Ordinario*, venerit ipsa octava, «
Invitat., antiphonæ ad nocturnos, & ℟., de octava canantur, Lectiones «
quatuor fiant de homilia de Dominica, quatuor verò de S. Hilario cum «
℟ suis, reliqua omnia de octava fiant. Ad Primam canatur Missa de «
Dominica, & adjungatur oratio S. Hilarij. «

32. In aliis etiam Ordinis nostri monasteriis octava Epiphaniæ Domini solemniter cum Lectionibus XII celebrabatur, sed diversimodè: alij enim ut Lyrenses, atque Beccenses duos primos nocturnos cum Missa matutinali & commemoratione ad utrasque Vesperas de S. Hilario cantabant; tertium verò nocturnum cum omnibus horis diei & majori Missa de octava: Alij integrum de octava officium faciebant cum Invitatorio, hymnis, antiphonis, psalmis, ℣, & ℟ de die festo; ad cantica tamen Laudes minoresque diurnas horas antiphonas de Christi baptismate assumebant, atque ita in Tullensi S. Apri, in Compendiensi sancti Cornelij, in Dionysiano, & S. Petri supra Divam monasteriis, cum sola commemoratione in Tullensi ad utrasque Vesperas, primò S. Remigij, deinde S. Hilarij, cujus officium 12 Lectionum sequentem in diem rejiciebant nostri Compendienses, & S. Petri supra Divam. Sed Dionysianis illud fuit singulare, quod S. Hilarij festum propria die solemniter celebrantes, octavæ Epiphaniæ officium in ejus vigilia facerent, hoc est die Januarij duodecima; ad cujus solemnitatem statuunt, ut Invitatorium à duobus in cappis dicatur quartum, octavuum, duodecimum ℟ sit duplex, antiphonæ Laudum à prioribus incipiantur, & ad majorem Missam omnes sint in cappis.

33. Illud etiam in hoc octavæ Epiphaniæ officio erat peculiare quod non idem ad cantica, idem post *Te Deum laudamus* pronunciabatur Evangelium: Nam in antiquo Corbeiensi Ordinario, libro Usuum Beccensium, consuetudinibus Lyrensium ad cantica sive ante homiliam notatur Evangelium: *Vidit Johannes Jesum venientem ad se*; post *Te Deum laudamus: Factum est cum baptizaretur omnis populus.* In Beniguianis verò, Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus, ad Cantica Evangelium: *Venit Jesus à Galilæa*; post *Te Deum* Evan-

gelium: *Factum est cùm baptizaretur*; Sed & illud familiare satis extitit antiquis, ut plura circa idem mysterium Evangelia eodem die pronunciarent, cujus rei plurima nobis suppetunt exempla in Gallicana Liturgia.

34. In Vesperis antiphonæ: *Tecum principium* &c. à capitulo de S. Hilario, aut de S. Remigio, aut de utroque simul. Ab octavis Epiphaniæ ad Septuagesimam usque vix aliquid dicendum occurrit, unum hîc duntaxat ex Tullensi S. Apri Ordinario observare licet; præter Dominicales Epistolas & Evangelia ad Missas feriar. IV. & VI. proprias » etiam Epistolas & Evangelia fuisse pronunciata: [Nimirum Domi- » nica 1 post oct. Epiphaniæ Epist.: *Habentes donationes*: Evang.: *Nuptiæ* » *factæ*; feria 4. Epist.: *Audistis dispensationem.* Evangelium: *Regressus est* » *Jesus*; fer. 6. Evangelium: *Descendit Jesus in.* Dominica 2 Epist.: *No-* » *lite esse prudentes.* Evangel.: *Cùm descendisset*; fer. 4. Epist.: *Fidelis* » *sermo.* Evangel.: *Circuibat Jesus totam*; fer. 6. Evangel.: *Exeuntes Pha-* » *risæi.* Dominica 3 Epist.: *Nemini quicquam.* Evangelium: *Ascendente Je-* » *su*; fer. 4. Epist.: *Sicut per unius.* Evang.: *Venit Iesus in patriam*; fer. 6. » Evangel.: *Factum est euntibus.* Dominica 4. Epist.: *Induite vos.* Evange- » lium: *Confiteor tibi*; fer. 4. Epist.: *Scimus quoniam judicium.* Evangel.: » *Offerebant Iesu*; fer. 6. Evangelium: *Homo quidam habebat.*] Cùm verò propter brevitatem temporis, quod inter Epiphaniam & Septuagesimam nonnunquam intercipitur, omnia Dominicarum officia, & Evangelia pronunciari non possent, id præstabant diebus ferialibus infra ultimam ante LXX hebdomadam. Illud etiam non omittendum, quod ab octava Natalis Domini ad Purificationem B. Mariæ quotidie Nativitatis Domini commemorationem faciebant, saltem ita præscribunt M.S. S. Dionysij consuetudines & Compendienses: Adde » quod habent consuetud. Compendienses: [Missa matutinalis usque » ad Purificationem: *Puer natus*; similiter & omni feria 6. vacante di- » catur totum officium: *Puer natus*, ut in die Natalis, secunda oratio sit » de Dominica.

CAPUT VII.

De Purificatione Beatæ Mariæ.

1. Quem prophanis superstitiosisque lustrationibus, quasi Diis manibus justa redditura, antiqua gentilium religio dicavit diem, hunc vera sinceraque religione Christi Domini in templo Præsentationi, ejusque genetricis Purificationi consecravit Ecclesia; de cujus
p. 40. & seq. festivitatis nominibus, & antiquitate pluribus agit Menardus noster in notis ad librum Sacramentorum Sancti Gregorij Papæ, quem si lubet

lubet consule, & interim antiquos nostrorum hoc in festo ritus accipe.

2. Quinque potissimum in hac solemnitate investiganda sunt; ejus vigilia, nocturnum diurnumque officium, cereorum benedictio, processio, & Missa.

3. Vigiliæ Purificationis meminere maximè Dionysianæ, Compendiensesque consuetudines; Dionysianæ quidem in hæc verba: [In vigilia Purificationis B. M. magna Missa festivè celebretur, ut in XII Lectionibus: Officium: *Puer natus est*: *Kyrie*, ut in XII Lect. *Gloria in excelsis* dicatur, si tamen in LXX evenerit non dicatur: Oratio: *Concede quæsumus omnipotens Deus ut nos unigeniti*, secunda oratio de Martyribus, tertia de omnibus SS. Epistola, ℟, *alleluia*, Evangelium, Offert. Communio ut in die Natalis Domini, & sciendum quod ante Missam sonat Classicum, & letania non dicitur:] Compendienses verò sic: [Tertio Nonas Februarij Purificatio B. M. In vigilia ad Missam officium: *Puer natus*, totum officium, & oratio, & Epist. & Evangelium ut in die Natalis; Præfatio non dicitur, Missa B. M. in mane non cantetur; omnia fiant ut privatis diebus.

4. Ad vigiliam referri etiam possunt primæ Vesperæ & Completorium: Vesperæ autem solemniter cantabantur cum antiphonis de Circumcisione Domini: *O admirabile commercium*, & psalmis de feria ex Lanfranci statutis, Compendiensibusque consuetudinibus; pro quibus Dionysianæ assignant Psalm. *Dixit Dominus: Confitebor: Beatus vir: De profundis*; Beccenses verò psalmos de confess., scilicet: *Dixit Dominus: Beatus vir: Laudate pueri: Credidi*: quia eo die de S. Severo Episcopo & Confessore officium fecerant. Alij antiphonas de Nativitate: *Tecum principium*, &c. cum suis psalmis dicebant. Atque ita Tullenses S. Apri, Parisienses S. Germani, & in monasterio S. Petri supra Divam.

5. Capitulum: *Ecce ego mitto Angelum* ℟ *Obtulerunt*, vel aliud, quod in Dionysiano, Compendiensique monasteriis à quatuor cantabatur in cappis; In Tullensi à Cantore & alio fratre item in cappis.

6. Hymnus non ubique idem: In Dionysiano, Compendiensi, & S. Petri supra Divam monasteriis cantabatur: *Quod chorus vatum*; in Parisiensi S. Germani: *Ave maris stella*, in Tullensi S. Apri: *Lux mari*. Infra cujus hymni unumquemque versum, *inquit*, ordinarium ejusdem monasterij, [Cùm dicitur: *Ave ave*, flectant omnes genua capita denudantes.

7. Antiphona ad *Magnificat: Cùm inducerent*, ex MS. S. Dionysij consuetudinibus ter dicenda erat; qua finita, *inquit*, ordinarium S. Apri [more solito dicatur *Pater noster*, preces non dicantur; sed ℣. *Gaude Maria*, vel alius. Collecta: *Erudi quæsumus: Benedicamus* flori orto dicatur; unus Cantor dicat litteram, & alius neuma super litteram.] Nulla hîc assignatur commemoratio; sed neque in Dionysianis, Com-

pendienſibus, Pariſienſibus conſuetudinibus, niſi fortè de Septuageſima ſi ea die eveniſſet; Sed in Ordinario S. Petri ſupra Divam de reliquiis, ac de omnibus SS. notatur commemoratio.

8. Poſt Veſperas fiebat proceſsio ad S. Mariam, cum incenſo ex Ordinario Tullenſi, cantando ℟. *Gaude Maria* cum ſua Proſa: *Inviolata*; qua in proceſsione oratorij thurificabatur altare ex Dionyſianis conſuetudinibus.

9. Ad Completorium quod ſpectat, notanda ſunt hæc verba Tullenſis S. Apri Ordinarij: [Hac nocte ad Completorium dicto verſiculo: *Cuſtodi nos Domine*, incipitur à Cantore hæc antiphona: *Lumen ad revelationem* & cantetur Canticum: *Nunc dimittis*, quo dicto cum *Gloria Patri*, & prædicta antiphona finita ſine jubilo in fine, dicitur *Kyrie* &c. quæ ſolent in Completorio dici.] His adde quod ibidem & in Ordinario S. Petri ſupra Divam præſcribitur: [Ad hymnum Completorij & horarum diei cantentur finaliter ℣. *Memento ſalutis author, Gloria tibi Domine qui natus es.*

10. Nocturnæ vigiliæ ſolemni ritu cantabantur, quarum ſolemnitati illud maximè conferebat, quod apud Dionyſianos Invitatorium à quatuor in cappis cantabatur, ſingula ℟. à duobus, quartum ℟. à tribus, octavum à quatuor, duodecimum à quinque, cujus in fine ſubjungebant proſam: *Inviolata*. Quod de Invitatorio hîc à quatuor in cappis decantando dicimus, in multis haud dubium monaſteriis ſervabatur; præter Dionyſianum res conſtat de Compendienſi; ſed in Beccenſi Beatæ Mariæ, & in Tullenſi S. Apri id præſtabant duo Hebdomadarij item in cappis cum tertio Cantore, vel alio cui ipſe injunxiſſet. Porro Invitatorium idem erat cum noſtro, nempe: *Ecce venit ad templum* &c. de quo Tullenſe S. Apri Ordinarium: [Invitatorium; *Ecce venit* & cum tres Cantores dixerint *Dominator Dominus*, chorus reincipiat modicè altiùs ipſum Invitatorium.

11. De hymno hæc ſubjungit: [In primo nocturno duo hymni, ſcilicet: *Quem terra*, & *O glorioſa* ſimul dicantur;] Sed Pariſienſes S. Germani unico contenti, primum ad Vigilias, ſecundum ad Laudes decantabant; in aliis etiam monaſteriis alij adhibebantur hymni; in Dionyſiano: *A ſolis ortus*; In Compendienſi: *Quod chorus vatum* dicebatur.

12. Lectiones in antiquo Corbeienſi Ordinario notantur [de ſerm. B. Auguſtini: *Hodiernus dies magnum nobis contulit gaudium.* Alius: *Sic namque fratres per prophetam.*] In Dionyſianis verò conſuetud. octo Lectiones de ſermone: *Si ſubtiliter à fidelibus.*

13. Cantica ex officio Nativitatis Domini deſumebantur, ſcilicet: *Populus gentium*, ſive ut alij habent: *Populus qui ambulabat*: *Urbs fortitudinis*: *Lætare Ieruſalem*, idque in omnibus monaſteriis; ſaltem hæc adſignant Statuta Lanfranci, conſ. S. Benigni, antiquum Corbeienſe Ordinarium, liber Uſuum Ciſtercienſium, & Beccenſium, Dionyſianæ,

Compendienſeſque conſuetudines, uti & Tullenſe S. Apri Ordinarium, neque ulli alij codices refragantur.

14. Quatuor ultimæ Lectiones ex homil. in Evang. : *Poſtquam impleti ſunt.* Ultimum ℟. *Gaude Maria* quod poſt verſum repetebatur eique ſubjungebatur Proſa : *Inviolata*, ex Dionyſianis, Compendienſibuſque conſuet., Ordinario Tullenſi, ac Rituali Corbeienſi, & quidem à duobus bene cantantibus apud Dionyſianos, & Compend. Laudes ſolemniter etiam cantabantur, in quibus hymnus : *Quem ſenex* in Dionyſianis Compendienſibusque conſuetudinibus adſignatur; *O glorioſa Domina* in Pariſienſibus S. Germani; *Lux maris* in Tullenſi S. Apri Ordinario; in quo etiam hæc habentur : [Matutinæ B. Mariæ non dicantur, Laudes omnium Sanctorum, & *Verba mea*, & pſalmi familiares poſt horas debent dici.] Circa reliquas horas dici nihil ſingulare dicendum occurrit. Veſperæ cum antiphonis de Nativitate : *Tecum principium* &c. dicebantur ubique, idque cum hymno : *Inviolata integra*, ex Dionyſianis conſuetudinibus ; cùm tamen Pariſienſes S. Germani, & Tullenſe Ordinarium eum, qui ad primas Veſperas dictus eſſet, adſignent.

15. Cereorum benedictio, ſive, ut alij loquuntur, conſecratio ſimul cum proceſsione conjungenda eſt, quia revera ſimul conjungebantur olim, ipſaque cereorum conſecratio in proceſsione fiebat, aut ſaltem hæc illam immediatè ſequebatur.

16. In antiquioribus Ordinis noſtri monaſteriis in alio oratorio extra propriam eccleſiam, aut ſaltem in aliquo ſacello quo proceſsionaliter pergebatur cerei conſecrabantur. Caſsinenſes in oratorio S. Martini, Einſidlenſes aliique Germanorum monachi, Cluniacenſes, Corbeienſes, Divionenſes, uti & Tullenſes S. Apri in oratorio B. Mariæ; Dionyſiani in capitio, hoc eſt in ſuperiori parte eccleſiæ id præſtabant. S. Dunſtanus nullum locum ſpecialiter aſsignat huic rei ; ſed generatim ſtatuit ut [in Purificatione S. Mariæ ſint cerei ordinati in Eccleſia ad quam fratres ire debent, ut inde petant luminaria.] Illud ante ſive poſt Tertiam omnes in cappis, aut minimùm in albis procedebant. Ita S. Dunſtani Concordia : [Euntes autem, *inquit*, ſilenter incedant pſalmodiæ dediti, & omnes albis induti, ſi fieri poteſt, vel aëris permiſerit temperies ;] Et conſuetudines Germaniæ : [In Puri- c. 3. n. 30.
ficatione S. Mariæ poſt matutinalem Miſſam pergant in oratorium ſanctæ ejuſdem Dei Genetricis omnes in albis, & ibi cantent Tertiam, qua finita cappis ſe induant, deinde benedictis ab Abbate cereis &c.] Corbeienſes, Cluniacenſeſque cappas deferebant, quas ex præſcripto S. Hugonis Abbatis ad Miſſam deponebant. Sed integrum hîc proceſſionis ordinem ex vetuſto Caſsinenſium Ordinario deſcribere juvat : [Finita Tertia, antecedente cruce, bini & bini incedant ad proceſsionem, cantantes ℟. *Videte mirabilia*, antiphonam : *Hæc erat*, antiphonam : *Cùm inducerent.* Poſt quos duo Acolythi cum incenſis can-

" delabris, & alij duo cum thuribulis, dehinc duo Sacerdotes purpureis
" induti planetis, gestantes præ manibus iconas habentes imaginem
" B. Mariæ; tertius verò Sacerdos post eos solus similiter indutus ferat
" habentem Præsentationem Christi in templo: post hunc duo Subdia-
" coni in dalmaticis, quorum unus ferat benedictionem cereorum in
" manibus, quos omnes sequatur Abbas, sive Sacerdos pluviali indutus,
" & sic ordinatè ingredientes ecclesiam S. Martini, vadat Abbas aut
" Sacerdos, qui Missam celebraturus est, ad altare, & oret; dehinc os-
" culetur altare, & Diaconus similiter, & sic juxta morem incipiat be-
" nedicere cereos:] Breviùs M. S. consuet. S. Dionysij: [Post Tertiam
" fiat processio in capitio, ut in Assumtione B. Mariæ, & si est Dominica,
" primo per claustrum, & cantetur antiphona: *O beata infantia*, ℣ *Post*
" *partum virgo*, Oratio: *Deus qui salutis*: Sex procedentes cum Diacono,
" totidem cum Subdiacono, & Sacerdos quidam ferat brachium S. Simeo-
" nis, post orationem benedicat Domnus Abbas cereos.] Nonnulli tamen
extra monasterium seu propriam ecclesiam non procedebant; sed ad
principale basilicæ altare cereos consecrabant: Ita Beccenses, Lyren-
ses, Compendienses, Cartusienses & Casalini; ita etiam decernit
" Lanfrancus in Statutis: [Ad Tertiam sint omnino albis induti, dicta
" Tertia ponatur ante altare tapetum, ubi supra ponantur candelæ, quas
" benedicat Sacerdos;] Sed Parisienses S. Germani uti & Bursfelden-
ses cereos consecrabant ad gradus Presbyterij quemadmodum disci-
" mus ex illorum consuetudinibus M.S. [Post Missam matitunalem Sacri-
" stæ ponent tapetum unum ad *gradum*, & ponent cereos congregatim
" super tapetum: Abbas verò post Tertiam benedicet eos: Indutus
" verò erit indumentis Pontificalibus; duo cerei cum candelabris po-
" nentur ante cereos alios, facta benedictione cereorum &c.;] &
" ex istorum Ordinario clariùs, [Abbas cum ministris præparatus,
c. 30. " mox procedat ad benedicendum ex more candelas, benedictionem
" peragens juxta formam in collectario descriptam, & fiat super ana-
" logio in gradibus Presbyterij collocato, candelis illic antea à Sacrista
" dispositis.

l. 1. " 17. Benedictionis formam tradit Udalricus his verbis: [Candelæ
c. 48. " quæ consecrandæ sunt, ibi consecrantur cum hac benedictione *Adesto*
" *supplicationibus nostris*. Alia: *Domine Deus creator*.] Idem habent cons.
S. Benigni c. 54. & antiquum Corbeiensis monasterij Ordinarium, in quo
" & illud additur: [In fine dicitur: *Per omnia sæcula sæculorum amen: Do-*
" *minus vobiscum, Et cum Spiritu tuo: Sursum corda, Habemus ad Dominum:*
" *Gratias agamus Domino Deo nostro, Dignum & justum: Verè dignum*
" *& justum est æquum & salutare nos tibi semper, & ubique gratias agere*
" *Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, fons & origo totius lu-*
" *minis*. Sicut in collectaneo continetur;] quam benedictionis formam
habet etiam antiquum S. Germani à Pratis breviarium seu potius
collectaneum. Aliam videre est in Tullensi S. Apri Ordinario, scilicet:

[Sacerdos dicat *Dominus vobiscum*, Oremus : *Cœlesti lumine*. Alia : *Omnipotens clementissime*. Item : *Domine sancte Pater*. Item : *Immensæ majestatis*. Item *Omnipotens sempiterne Deus*.] Aliam item exhibet nobis S. Petri supra Divam Ordinarium his verbis : [Finita verò Hora, & stante Abbate juxta altare, incipiat Cantor antiphonam *Hodie Maria virgo*, qua cantata, dicat Abbas versum : *notum fecit* : *Dominus vobiscum*: unam orationem scilicet : *Erudi quæsumus Domine*, statimque subsequatur ℟. *Gaude Maria* cum ℣. *Gabrielem*, quem cantent quatuor senes sicut sunt in albis paratis. ℣. *Post partum* solemniter dicatur : *Dominus vobiscum*, & oratio : *Deus qui salutis*, deinde antiphona : *Venit lumen*, ℣. *Benedictus qui venit*, consequenter duæ orationes, nimirùm : *Cœlesti lumine* & : *Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus*.] Cartusienses & Casalini unica oratione cereos consecrabant, præmisso ab utrisque : *Dominus vobiscum*, scilicet Cartusienses Orat. : *Deus ineffabilis potentiæ* ; Casalini verò Orat. : *Domine Iesu Christe lux vera*. Illud autem notatu dignum est, quod apud Dionysianos Abbas cereos benedicens *Sancti Simeonis brachium* dextera ferebat. Apud Cartusienses verò Diaconus benedicendos tenebat.

18. Facta Benedictione, sola cereos aqua lustrali aspergebant Dionysiani, Compendienses, Tullenses, Cistercienses & Cartusiani; eaque apud Cartusianos à Procuratore cum aspersorio ad Sacerdotem allata: sed Casinenses, Cluniacenses, Beccenses, Lyrenses, Bursfeldenses, & Casalini ad aquæ benedictæ aspersionem, thuris etiam in cereos incensationem adhibebant : Parisienses verò sancti Germani, Divionenses S. Benigni, & Corbeienses, cereos non incensabant nisi thurificato prius altari. Ita quippe isti in antiquiori Ordinario : [Post consecrationem aqua benedicta asperguntur, & priùs incensanto altari incensantur;] & illi in M. S. consuetudinibus : [Et dabitur incensum Abbati ad benedicendum; Abbas autem incensabit majus altare tantùm, postea cereos. Incensatis verò cereis, asperget eos aqua benedicta.] Idem videre est in Ordinario S. Petri supra Divam : [Deinde Abbas aspergat cereos aqua benedicta, offerens incensum super altare, & super cereos, canentibus interim omnibus antiphonam: *hodie B Virgo Maria*, dictoque ℣. *viderunt oculi mei*, subsequantur duæ orationes, scilicet : *Immensæ majestatis*, & *Omnipotens sempiterne Deus*.

19. Præter hanc cereorum benedictionem, benedicebatur etiam & ignis, unde essent illuminandi saltem id præscribunt M. S. consf. Canonicorum Regularium S. Rufi hæc in verba : [Igitur post Tertiam induti Sacerdos in cappa, ministri in albis, & Ceroferarij duo, & ad crucem tertius, paratisque cereis, & igne de cilice vel cristallo noviter excusso, priùs à sacrario cum *Miserere mei Deus* procedant ad altare Sancti Augustini, ibique Sacerdos benedicat ignem

» & post dicit ibi Sacerdos orationem *Domine sancte Pater O. Æ. D.* bene-
» dicere dignare ignem istum, quem nos. Alia: *Domine Deus Pater*
» *omnipotens, lumen indeficiens, conditor omnium luminum*, cum psal.
» *Lætatus sum*; Deinde veniant ad altare majus, ubi benedicens cereos
» aspergat eos aqua benedicta.] Idem præstabant etiam Cartusienses
c. 46. » monachi, ut patet ex his Ordinarij eorum verbis: [Completa bene-
» dictione altaris, cerei, & lampades quæ ante ipsam benedictionem ex-
» tinctæ fuerant, ex benedicta lucerna accendi debent;] sed hanc ignis
» benedictionem absque precibus, & collectis, cum sola aquæ bene-
» dictæ aspersione faciebant: Nimirum [Diaconus candelam in later-
» na accensam super altare ponebat] completaque benedictione, tam
» lucerna, quàm ipsi cerei aqua lustrali conspergebantur.

20. Benedicti ergo cerei, igne etiam benedicto, sive non benedicto accendebantur, distribuebanturque; sed hæc cereorum distributio duobus modis fiebat, vel ab Abbate seu Sacerdote qui eos benedixerat, ad quem singuli bini & bini de choro accedebant; vel à custode, hoc est Sacrista singulos in choro remanentes conveniente. Primum in usu fuisse apud Casinenses docet nos vetus eorum Ordi-
» narium, cujus hæc verba: [Tunc illuminentur, & manu Sacerdo-
» tis seu Abbatis primò ministris altaris, deinde fratribus per ordinem
» expendantur, ipso incipiente: *Lumen ad*; deinde canatur canticum:
» *Nunc dimittis*, & post omnes versus ejus ipsa antiphona repetatur.
» Sequitur antiphona: *Hodie beata.*] Idem videre est in supra citatis
» consuetudinibus Canonic. Regularium: [Finita oratione, egrediun-
» tur fratres bini & bini sicut sunt ordinati in choro, & accedentes ad
» Sacerdotem accipiunt ab eo singuli cereos, osculantes manum ejus,
» quibus acceptis redeunt ordinati in choro.] Idem etiam observabant
Cartusienses & Casalini ut patet ex rubricis utrorumque Missalis:
» Cartusiensis verba hîc non sunt omittenda: [Primoque Episcopus
» & Abbas si affuerint: Deinde Prior ad gradum altaris genua flectens
» de Sacerdotis manu candelam accipit, & osculatur manum Sacer-
» dotis; & postea Religiosi hospites si adsint, postmodum primus
» in ordine, & sic per ordinem; postea Laici fratres & Redditi. Dia-
» conus ultimus duas simul candelas porrigit Sacerdoti, quarum unam
» de ipsius manu accipit, alteram retinet Sacerdos sibi.

21. Posterior verò modus in omnibus pene Ordinis nostri monaste-
riis receptus fuit, ut patet ex antiquis Germaniæ consuet.: [Bene-
n. 30. » dictis ab Abbate cereis, inchoet Cantor antiphonam: *Ave gratia*
» *plena.* Tunc à Custode distribuantur cerei, sequaturque alia antipho-
» na: *Adorna*, qua finiente redeant ad majorem ecclesiam, & dum
» introierint, incipiat Abba antiphonam: *Cùm induceretur*; deinde pul-
» sentur omnia signa, & sic incipiant Introitum;] Ex Concordia Dun-
c. 3. » stani: [Abbas stola & cappa indutus benedicat candelas & consper-
» gat aqua benedicta, & thurificet; & sic accepto cereo ab Æditu o,

psallentibus cunctis, accipiant singuli singulos, acceptosque accendant;]
Ex Statutis Lantfranci: [Postea Custos dividat eas, singulis singulas c. 1.
tribuens; cùm autem cæperint accendi, Cantor incipiat antiphonam: §. 1.
Lumen ad revelationem. &c.;] Ex vetusto Corbeiensi Ordinario:
[Armarius unum de fortioribus cereis ad opus Diaconi eligit, & similiter in ramis palmarum unam de palmis; Inter accendendum autem dicitur antiphona: *Lumen ad revelationem*, quam Abbas vel Armarius, accenso Abbatis cereo, incipit, ac post versum ejusdem qui est: *Nunc dimittis Domine*, repetit, post divisionem cereorum dicitur collecta: *Domine Deus Pater omnipotens, lumen indeficiens*;] Clariùs ex libro Usuum Cisterc.: [Cantor itaque cùm Abbati candelam accensam c.47.
obtulerit, imponat antiphonam: *Lumen ad revelationem*, cui etiam subjungat ℣. *Nunc dimittis*, ut in libris invenitur; interim Secretarius suo adjutus solatio, & quibus à Priore jussum fuerit, reliquas candelas monachis, & novitiis, ac Conversis, laicis, familiæ etiam, atque hospitibus, si affuerint distribuat;] Ex lib. Usuum Beccensium: [Dict: Tertia ponatur ante altare tapetum, ubi superponantur candelæ, quas benedicat, & incenset, & aspergat aqua benedicta Sacerdos alba & stola indutus; quibus benedictis, custos dividat eas singulis singulas tribuens; cùm autem cæperint accendi Cantor incipiat antiphonam: *Lumen*,] sive ut habet alius codex: [Dicta Tertia Abbas cappa indutus, stola manipulo; vel Sacerdos stola tantùm, & manipulo indutus cum alba benedicat candelas ante altare, & incenset, & aspergat aqua benedicta; quibus benedictis accendant cereum Abbatis, & Cantorum, & eorum qui in conventu sunt: Tunc Cantor incipiat: *Lumen ad revelationem gentium*, ℣ *Nunc dimittis* ....] Dum hæc cantantur, Secretarij dividunt candelas singulis, & Cantor præparat processionem; Ex Tullensi S. Apri Ordinario: [Iis finitis, aquâ benedictâ cereos aspergat, & à Cantoribus incipiatur: *Venit lumen tuum*, qua finita, incipiatur à Cantoribus: *Lumen ad revelationem*, & cantetur ab omnibus cum psalmo: *Nunc dimittis*, & per unumquemque versum repetatur antiphona: *Lumen* .... Interim Sacrista incipit in dextro choro à superioribus, & socius suus in sinistro cereos fratribus, & Conversis, sororibus quoque, & extraneis, si affuerint, distribuendo;] Ex Ordin. S. Petri supra Divam: [Quibus finitis, accenso cereo Abbatis, ubi accenderit alios, imponat antiphonam: *Suscipiens Iesum*; deinde suscipientibus à Secretario omnibus, & accendentibus ordinetur processio;] ex consuet. Lyr.: [Quibus dictis, accendant cereum Abbatis & aliorum, Cantore incipiente antiphonam: *Lumen ad revelationem.* ... Dum hæc aguntur Secretarij dividunt candelas singulis, incipientes à senioribus;] Denique ex
Ordinario Bursfeldensium: [Diaconus ipsi Abbati candelam tradat c.30.
.... Interim Sacrista suo adjutus solatio candelas monachis, novitiis, Conversis, & aliis fratribus laicis, seu etiam hospitibus distribuat.

22.Facta cereorum distributione, procesſionem inchoabant, aut inceptam jam proſequebantur, pro qua vetus Caſsinenſe Ordinarium
» [Expenſis, *inquit*, cereis, imponit chorus antiphonam: *Exurge Do-*
» *mine* pſalm.: *Deus auribus*, & *Gloria*: Deinde ad repetitionem: *Opus*
» *quod*. Tunc dicat Sacerdos: *Oremus*, & Diaconus *Flectamus genua*, &
» alter: *Levate*, niſi fortè Dominicus dies fuerit & dicat orationem:
» *Erudi quæſumus*: Quo facto, revertantur ad eccleſiam S. Benedicti ſicut
» venerant, cantando antiphonas has: *Ave gratia* & *Adorna*; ante ec-
» cleſiam: *O Dei genetrix*, & ſic intrantes eccleſiam, incipiant Miſ-
» ſam;] & conſuetudines S. Germani à Pratis: [Poſt ordinabitur pro-
» ceſsio: Diaconus portabit jocale argenteum, conventus ibit per cho-
» rum ad procesſionem in capellam, Cantor incipiet antiphonam: *O*
» *beata infantia*; Abbas incenſabit altare capellæ, & aſperget aqua be-
» nedicta, Incenſato altari ad ſtallum ſuum redibit: Cappellanus tenebit
» librum coram eo; ℣ *Poſt partum*, poſt ℣ *Dominus vobiſcum*: Oratio:
» *Perfice in nobis Domine gratiam tuam.* Finita oratione, ferentes aquam,
» crucem, & cereos exibunt primò, poſtea conventus totus ordinatè,
» Abbas extremus exibit, & ibunt omnes per clauſtrum, non fiet ſtatio
» in navi monaſterij, immo ibunt directè in chorum, antiqui ſtabunt
» in ſtallis circa majus altare, & juniores ſtabunt in ſtallis ſuis ſicut
» eſt conſuetum diebus Dominicis, Abbas ibit in veſtiarium, & induet
» ſe veſtimentis ſolemnibus.] Illud autem obſervandum in Dionyſia-
» nis conſuetudinibus, quod in antiphona: *Reſponſum accepit*, quæ
» ad ſtationem in navi eccleſiæ cantabatur, ad verba: *Accepit eum*. U-
» nuſquiſque textum ſuum, & cruces accipiebat, ſtando donec illic fi-
» niretur.

23. Miſſa ſolemniter ut in hujuſmodi ſolemnitatibus fieri ſolebat, cantabatur; ſed apud Cluniacenſes, Divionenſes, & Corbeienſes ſine
» cappis, idque ex S. Hugonis Abbatis præſcripto, [non ad diminu-
» tionem tantæ ſolemnitatis; ſed ut expeditiùs ipſi cerei portentur, &
» ne ipſæ cappæ ex defluente cera detrimentum patiantur,] inquit, vetus
Ordinarium Corbeienſe, quæ cauſſa etiam extitit cur apud Pariſienſes S.Germani tres cantantes *alleluia*, non induebant cappas ſcilicet *propter cereos*, quos ex antiquo Ordinis noſtri uſu tenebant ubique accenſos uſque ad offertorium; hoc enim tempore unuſquiſque celebranti
c. 3. » Sacerdoti ſuum cereum offerebat. [teneant luminaria in manibus,
» *inquit S. Dunſtanus*, donec poſt oblationem ea Sacerdoti offerant;]
l. 1. » quod diſtinctius explicat Udalricus [ad offerendam oblatis primò ho-
c. 48. » ſtia, & vino offeruntur quoque, Diacono inchoante, candelæ.] Similiter antiquum Corbeienſis monaſterij Ordinarium, & Divionenſes S.
» Benigni conſuetudines c. 54. [ad offerendam primò oblatis hoſtiis,
» & vino; offeruntur quoque ab omnibus, ab illis etiam qui aliis die-
» bus non vadunt ad offertorium, & etiam ab infirmis cerei, inchoante
c. 47. » Diacono;] Lib. Uſuum Ciſtercienſium: [Poſtquam Diaconus Evan-

gelium

gelium legerit, & Abbati munus Deo ſacrandum obtulerit, ipſeque
Diaconus idem munus more ſolito ſuper altare ordinaverit, Abbas cande-
lam ſuam reddat Sacriſtæ, & Diaconus Abbati ſuam offerat, & poſtea
Subdiaconus: Deinde veniat Abbas ad gradum Presbyterij, & ceteri
offerant candelas ſuas à Prioribus incipientes, manum Abbatis, vel
Sacerdotis, ſi Abbas defuerit, oſculando. Quas candelas Sacriſta, &
ſolatium ejus à manu Abbatis ſuſcipientes extinguant;] Conſ. S.
Germani à Pratis: [Poſt offertorium omnes poſt Priorem offerent ce-
reos ſuos ad manum Abbatis.] Idem continetur in Ordinario S. Pe-
tri ſupra Divam, & in Tullenſi S. Apri. Denique Burſfeldenſes: [Poſt- c. 30.
quam, *inquiunt*, jam Deo ſacrandum munus incenſaverit Abbas, Dia-
conus candelam ſuam Abbati offerat, deinde Subdiaconus, & con-
ſequenter ceteri ordine ſuo ſecundùm tempus converſionis venientes
per retro altare, candelas ſuas offerant, deoſculantes ſinguli dextram
Abbatis in cornu altaris dextro. Sacriſta verò eaſdem candelas ſuſ-
cipiens extinguat, intingens eas aquâ, quæ ibidem ejus procuratione
habebitur in promptu;] & Cartuſienſes: [Finito offertorio, ſed dilata in ord.
thurificatione, offerimus Sacerdoti ad gradum altaris cereos; primo c. 46.
Diaconus ſuum, atque celebrantis; deinceps alij eodem ordine quo
ſuſcepti fuerunt cum genuflectione ſimul & oſculo manus ſicuti priùs.]
Uni ab aliis diſcrepabant Caſsinenſes noſtri, quorum in Ordinario
hæc lego: [Intrantes eccleſiam incipiant Miſſam, & uſque ad finem
cereos ipſos teneant.] Singulare eſt etiam quod apud Beccenſes at-
que Lyrenſes Abbatis ſeu Sacerdotis celebrantis cereus accenſus re-
manebat, non ſolum tempore Miſſæ, ſed uſque poſt Completo-
rium: [Qui cantat Miſſam, *inquit Liber Uſuum Beccenſium*, teneat
aſsiduè cereum ſuum in manu uſque ad offertorium; tunc ponatur
in dextra parte altaris ſuper unum candelabrum, & iterum ſumat
eum ad ultimam orationem; cereus ille non extinguitur poſt Miſ-
ſam; ſed poſt Completorium; ſed tota die ardeat ante majus altare
ſuper unum candelabrum;] & conſuetudines Lyræ: [Unuſquiſque
autem aſsiduè teneat cereum ſuum in manibus uſque ad offertorium,
finito offertorio offerat Cantor ſive Abbas, vel Prior, ſi ſunt in choro,
& non cantant Miſſam, hoſtiam & vinum, ut mos eſt; & deinde
cereum ſuum, ceteris ſubſequentibus qui tenent chorum, & aliis
per ordinem.... Qui cantat Miſſam teneat aſsiduè cereum ſuum in
manu uſque ad offertorium; poſt offertorium ablutis manibus, rur-
ſum accipiat cereum in manu ſiniſtra inter digitos; ad *Qui pridie*
accipiat eum Levita, & teneat eum uſque ad *Vnde memores*, & iterum
tradat eum Sacerdoti uſque ad *Per ipſum*; Deinde teneat eum, Levita
vel Subdiaconus uſque ad poſtcommunionem: Dicto *Ite Miſſa eſt*, vel
Benedicamus accipiat Secretarius cereum, & ponat ſuper candelabrum
ante altare, & non extinguatur poſt Miſſam, ſed poſt Completorium,
ut ardeat tota die.

24. Hæc ſunt præcipuè, quæ cereos ſpectant. Ceterùm hac in Miſſa, ſi feſtum Purificationis in Septuageſima accidiſſet, tractus à quatuor monachis, aut ſex, aut octo ſecundum locorum conſuetudinem cantabatur. Poſt ſequentiam ab uno cantore cantante dicebatur apud Dionyſianos antiphona: *Homo erat*, apud Compendienſes: *ſenex*. Præfatio *Quia per incarnati*. Denique in Ordinario Corbeienſi hæc lego: „ [Ad majorem Miſſam duæ collectæ ad complendum leguntur.] Et hæc de feſto Purificationis, quibus & illud addo quod in Ordinario „ Caſsinenſi continetur: [Ab hac die uſque in palmis, quotiens bis in „ die comedunt, ſurgentes à menſa expectent ſervientes, ut ſimul „ cantent nonam.] Idem habetur in M. S Germaniæ conſuet. n. 30. in Cluniac. apud Udalric. l. 1. c. 48. In Statutis Lanfranci c. 1. §. 2., in l. Uſ. Beccenſium, conſuet. Lyr., ut ſcilicet poſt Nonam omnes ſimul in refectorio ad potum pergerent, quod tamen cavent Divionenſes S. Benigni conſ. c. 54.

CAPVT VIII.

De Septuageſima &c. uſque ad feriam iv, in capite jejunij.

1. HAc die triſtitiæ tempus incipit in Eccleſia; hinc ſolemnis *alleluia* depoſitio, de caſu Adami ad nocturnos Lectio, ornamentorum ad divina myſteria mutatio, & alia id genus nonnulla, quæ pro inſtituti noſtri ratione paucis perſtringenda ſunt.

2. Etſi Regula S. Benedicti uſque ad xl. *alleluia* cantari permittat, multis tamen jam ante ſæculis uſus apud Noſtros invaluit, ut ſecundùm communem Eccleſiæ conſuetudinem ex toto dimitteretur in lxx. Extat hac de re Decretum Concilij Aquiſgranenſis ſtatuentis, c. 30., *ut alleluia in Septuageſima dimittatur*, quod in omnibus communiter Ordinis Benedictini monaſteriis poſtea receptum fuit, qua de re conſule dicta in comm. ad c. 15.

3. Sed in deponendo *alleluia* non una extitit monaſteriorum monachorumve conſuetudo. Alij enim à Veſperis Sabbati, alij poſt Veſperas à Completorio, alij ſola Dominica lxx ad nocturnos illud omittere incipiebant. Primum obſervabant in monaſterio Sancti Petri ſupra Divam, ut diſcimus ex Ordinario ejuſdem mo- „ naſterij: [Dominica prima Septuageſimæ: Sabbato ad ix pulſatur „ unum de minoribus ſignis, ad Veſperas prætermittitur *alleluia*, & „ deinceps;] & rectè ut mihi videtur omnino, nam Dominicæ officium à Sabbato incipit. In aliis tamen vulgò etiam ad Veſperas retinebatur,

in quibus etiam omnino ſolemniter cantabatur, hoc eſt ad omnes antiphonas, tam ſuper pſalmos, quàm ad Canticum *Magnificat*, ut videre eſt in antiquo Corbeienſi Ordinario, Dionyſianis, Compendienſibuſque conſuetudinibus, Tullenſi S. Apri Ordinario, & conſuetudinibus M. S. Canonicorum Regularium S. Rufi: Immo etiam in ℟ quod poſt Lectionem ſive capitulum dicitur, quemadmodum præſcribitur in antiquis Corbeienſi, Tullenſique Ordinariis & in Breviario S. Germani à Pratis, in quo etiam pro antiphona ad *Magnificat* notantur undecim *alleluia*: *Benedicamus* etiam cum duplici dicebatur *alleluia*, excepto Corbeienſi monaſterio, in cujus Ordinario antiquo hæc legimus:
[*Benedicamus Domino* ſine *alleluia* quia numquam *alleluia* ad *Benedicamus Domino* apponitur, niſi quando à duobus vel à pluribus ante altare canitur. Poſt Veſperos nec ad ſuffragia SS., nec ad Veſperos de omnibus SS., ſed nec aliud aliquid uſque in vigilia Paſchæ *alleluia* dicitur:] Sed in Beccenſi, atque Lyrenſi monaſteriis *alleluia* etiam ad Completorium retinebatur, ut diſcimus ex iſtorum conſ., & illorum libro Uſuum, in quo hæc habentur: [Sabbato ante Septuageſimam ad Veſperos, & Completorium dicitur: *Alleluia*; ad Matutinum: *Laus tibi Domine*.

4. Ad nocturnos Invitatorium à duobus in albis cantabatur, ſaltem in inſignioribus monaſteriis; in Compendienſi tamen in frocis. Ad Lectiones primi ſecundique nocturni, præmiſſo S. Hieronymi prologo, Eptateucum incipiebant, quem ex integro ante Quadrageſimam ſive in choro ſive in refectorio decurrebant, quemadmodum videre eſt in Caſsinenſi, antiquoque Corbeienſi Ordinario, & apud Udalricum: Et quidem Caſsinenſe Ordinarium [Lectiones, *inquit*, in prima & ſecunda vigilia fiant de Eptatico, qui hac nocte ponendus eſt ad legendum, & totus legatur uſque in quarta feria caput jejunij; in tertia vigilia homilia legatur.] Apud Cluniacenſes & Corbeienſes integer Geneſeos liber infra primam hebdomadam in ſolo choro legebatur, detractis tamen inde nonnullis Lectionibus ad alias Dominicas: Teſtatur Udalricus cùm de Lectionibus per annum legendis ita loquitur: [Ut incipiam de librorum omnium antiquiſſimo ideſt octoteucho, hic liber, ut mos eſt generalis, & in aliis eccleſiis & Septuageſima, ponitur ad legendum. In ipſa Dominica fiunt Lectiones ſatis breves, præter ad primam lectionem, prologus ille: *Deſiderij mei* expenditur totus. Per ſequentes noctes ita protenduntur, ut in illa una ſeptimana Geneſis perlegatur, & in eccleſia tantùm. In Sexageſima Exodus inchoatur, & ſimul cum aliis voluminibus quæ leguntur. Legitur utrumque & in eccleſia & in refectorio, ita ut ubi Lectionis terminus fuerit lectæ, ibi ſemper initium fiat legendæ die ſequenti; & ſi non ante, tamen intrante Quadrageſima ex toto perlegitur Octoteuchus, ex quo tamen ad Dominicas ſunt lectiones exceptæ.] Et antiquum Corbeienſe Ordinarium. [Octo Lectiones de

l. 1. c. 1.

» Genesi: Ad primam lectionem prologus totus legitur, ad reliqua
» septem legitur usque: *Fluvius autem quartus ipse est Eufrates*,
» & in ipsa hebdomada totum quod restat in ecclesia legitur,
» quamvis ad quinque Dominicas, vel inde excipiantur.] In
» M. S. etiam Sancti Dionysij in Francia consuetudinibus hæc le-
» go: [Et debet provideri ut à Septuagesima usque ad Quadragesimam
» legatur Genesis ex integro ad matutinas, reliqui verò libri qui se-
» quuntur, legantur in refectorio ad prandium] Cistercienses verò hac
l. Us. » de re sic decernunt: [A Septuagesima usque ad Dominicam, qua
c. 11. » libri dividuntur, pars Genesis ad vigilias legatur ea, quæ vigilia-
» rum Lectionibus per totum hoc tempus ad arbitrium Cantoris con-
» venienter sufficere posit, reliqua verò pars si quid ab his vigiliis re-
» siduum est, aliique libri qui sequuntur usque ad libros Regum in
» refectorio legantur; ubi hoc sollicitè provideatur, ut ante Domini-
» cam, qua canitur officium: *Judica me Deus*, perfecti sint.] Paulo
c. 1. » aliter Lanfrancus in Statutis [Quinque libri Moysi, *inquit*, & Josue,
§. 3. » & Judicum, & Ruth; ad legendum ponantur in Dominicis diebus,
» & ceteris XII Lectionibus usque ad Pascha.

5. Ad Laudes prima antiphona ab Hebdomadario, reliquæ à Prioribus incipiebantur ex M.S. consuetud. S. Dionysij, Tullensi Ordinario, & S. Petri supra Divam.

6. Missa Matutinalis si ante Purificationem lxx contigisset, de Nativitate; si postea, de Trinitate; saltem ita præscribunt S. Dionysij consuet. Major festivè quidem, sed sine *Gloria in excelsis*, sine *Ite missa est*, sine *alleluia* & sequentia, cujus loco tractus cantabatur à duobus in medio chori ex Ordinario S.Petri supra Divam, & Tullensi S. Apri,
» ubi tractuum cantandorum ritus describitur his verbis: [Tractus
» *De profundis*: hunc tractum duo fratres in tabula nominati cantant
» in albis, & circa finem cujusque versus chorus residuum sumens finit
» ipsum versum: finito autem sic ultimo versu, duo qui cantant rein-
» cipiunt primum versum, & chorus prosequitur; quod de aliis tra-
» ctibus similiter faciendum est diebus Dominicis & festis XII lectionum,
» in quibus festivè legitur ab hac die usque ad cœnam Domini. In omni
» autem tractu tam in Dominicis, quàm in festo sedet chorus, præterquam
» in Annunciatione Dominica. Tractus Dominicalis per hebdomadam non
c. 12. » dicitur.] Apud Cistercienses verò [Omnes tractus ab utroque choro al-
» ternatim cantentur,] inquit liber Usuum.

7. Hanc etiam ad Missam nec Diaconus dalmatica, nec Subdiaconus tunica, sed planetis nigris utebantur apud Casinenses ut supra vidimus in Adventu; Casinensibus subscribit Lanfran-
c. 1. » cus in Statutis his verbis: [Dalmatica & tunica ad Missam us-
§. 3. » que ad cœnam Domini minimè induantur, loco earum casulis mi-
» nistri vestiantur;] & consuetudines S. Dionysij in Francia: [Et scien-
» dum est quod ab hac die usque in Pascha non induitur Diaconus

dalmatica, nec Subdiaconus tunica; sed induantur infulis, nisi Missa sit de aliquo sancto, & nisi sit feria v, vel Sabbatum, & Missa sit de Beato Dionysio, vel de Beata Maria.] Idem videre est in Tullensi S. Apri Ordinario, & in M. S. S. Cornelij Comp. consuetudinibus. Ceterum quia tristitiæ tempus in Septuagesima incipere diximus, ab hac die adipem ex toto dimittebant, qua de re in comm. ad cap. 39. sed ex hac tristitia nonnihil excusserant nostri Dionysiani, quorum M. S. consuetudines hæc habent: [Et sciendum est quod in v feria, & Sabbato, & XII Lectionibus reficient fratres bis usque feria IV in capite jejunij.

8. Infra hebdomadam propriæ singulis diebus dicebantur ad *Magnificat* & ad *Benedictus* antiphonæ, cum quibus etiam in festis duodecim triumve Lectionum commemorationem faciebant, ut patet ex Dionysianis consuetudinibus; licet in festis nullam nostri Tullenses de tempore memoriam ad Vesperas, Laudesve facerent.

9. Ad Missam privatis diebus tractum non cantabant. Feria IV. & VI. eam cum propria Epistola & Evangelio celebrabant. Epistolas & Evangelia hæc nobis repræsentat Tullense S. Apri Ordinarium. Infra hebdomadam lxx [Feria IV Epistola: *Festinemus ingredi*: Evangelium: *Egressus Iesus ibat*; feria VI epistola de Dominica: Evangelium: *Factum est dum complerentur*; & infra hebdomadam lx [feria IV. Epist. *Recogitate*. Evangelium: *Qui non est mecum*; feria VI Epistola de Dominica. Evangelium: *Interrogatus Iesus.*] In Dionysianis consuetudinibus nulla infra Septuagesimam notantur Evangelia; infra lx verò [Evangelia infra hebdomadam dicenda ad magnam Missam vel matutinalem: *Congregata sunt.* Aliud: *Congregata est ad Iesum*;] & infra l.: *Egrediente Iesu* Aliud *Proficiscente.*

10. De festo trium Lectionum infra hebdomadam quomodo fieret, ita describunt Dionysianæ consuetudines: [Si tres Lectiones de aliquo sancto evenerint, ita fiant Invitatorium de sancto, Hymnus, antiphonæ, psalmi ad ambos nocturnos de feria, versus de sancto, Lectiones de Genesi, ℞ de Sancto. In secundo nocturno capitulum, versus, & oratio, & cetera omnia ad Laudes, & ad horas in die de sancto sunt. Idem ordo teneatur in omnibus aliis feriis, qui & in secunda feria usque in capite jejunij.] In festis verò XII lect. totum officium de Sancto cum comm. feriæ fiebat; in lx & l. idem omnino Ordo Divini Officij servabatur; sed in Tullensi Ordinario Lectiones ad primum secundumve nocturnum in lx sic incipiunt: *Nemo qui resistat*; in l. verò *Fides est religionis*, quæ erant haud dubium ex sermone alicujus sancti.

11. Unum hîc de l. observandum restat ex Concordia Dunstani: [A Quinquagesima, *inquit*, quadragesimalem teneant abstinentiam more solito.] Dunstanum explicant Germaniæ consuetudines decernentes, ut in quinquagesima ova, & caseum dimittant; hinc de Cluniacensibus c. 4.

lib. 1. c. 49. » Udalricus : [In quinquagesima, *inquit*, quia de cetero nec caseum, nec ova comedimus, post Vesperos ad cœnam de ipsis ovis coctis in pipere habemus generale, quód toto anno amplius non contingit, ut aliud quid ea vice habeamus præter solum panem, & si fortè sunt in promptu cruda poma, vel ea quæ in ferramento caracterato de conspersione farinæ tenuissimæ fiunt, & ab hominibus Romanæ linguæ nobulæ, à nostratibus appellantur oblatæ.] Simile aliquid extat in antiquo Corbeiensi Ordinario, & in libro consuetud. S. Benigni Divionensis, ex quibus octo ova duobus monachis apponi debebant, & pittantia de pane cocis ministrari.

CAPVT IX.

De Capite jejunij.

1. CAput jejunij appellarunt majores nostri quatuor illos dies, qui Dominicam primam xl præcedunt, & à quarta feria à cineribus fidelium pœnitentium capitibus imponendis, cinerum dicta incipiunt: in quibus consuetum psallendi ordinem per annum, saltem multis in locis retinuerunt nostri, una excepta ad *Benedictus* & ad Vesperas antiphona quæ erat propria sicut & oratio: Hinc Compendienses S. » Cornelij consuetudines : [Feria quarta, *inquiunt*, omnia fiant de feria, ad *Benedictus* antiphona *um jejunatis*, oratio : *Concede nobis Domine.* Ad horas dicantur antiphonæ, & orationes de feria ;] & infra, » [In iis quatuor diebus omnia fiant de feriis, præter antiphonam ad B. & ad Magn. & orationem.] Suffragantur consuetudines S. Dionysij in Francia, à quibus suas acceperunt nostri Compendienses, in quibus etiam ad nocturnos Lectiones de Genesi assignantur. Cluniacenses verò propria etiam capitula ad nocturnos habebant, atque ad horas

l. 1. c. 50. » diurnas testante Udalrico his verbis : [In capite jejunij inchoatur ut nec ad nocturnos, nec ad alias horas capitulum, quàm quod de jejunio sit, dicatur.] Udalrico subscribunt & vetus Corbeiensis monasterij Ordinarium, & Divionenses S. Benigni consuetudines.

» 2. De collectis autem addit Udalricus : [Ad tertiam, & ad alias horas sequentes collectæ pro peccatis, quarum prima est : *Exaudi quæsumus Domine*] (quæ nimirum per totam xl. dicebantur ut habet vetus Corbeiense Ordinarium) [Ad Matutinas Laudes, & Vesperos de ipsa die. Ad nocturnos eædem quæ per totum annum in privatis noctibus dicebantur ;] idque per totam Quadragesimam ex Ordinario Corbeiensi, quibus penè conveniunt Divionenses S. Benigni con-

c. 55. » suetudines sic scribentes : [Ad Tertiam & duas sequentes Horas collectæ pro peccatis sicut & per totam xl. in diebus privatis. Ad Ma-

tutinos vel Vesperos de die. Ad nocturnos sicut capitula, si etiam collectæ de instanti tempore dicuntur secundùm quod in collectaneo continetur.] Singulare est illud quod in Tullensi S. Apri Ordinario, legimus, nimirum ad nocturnos IV. feriæ Lectiones de Evangelio: *Cùm jejunatis.* Capitulum: *Convertimini ad me* & collectam: *Concede nobis Domine præsidium.* Ad Laudes Capitulum: *Convertimini ad Dominum.* ℞ *Adjutor meus*; antiphonam ad Benedictus: *Cùm jejunatis*, & collectam: *Præsta Domine fidelibus.* Ad Primam antiphonam: *me etenim.* Ad Tertiam antiphonam: *Quare jejunavimus*; capitulum de jejunio, collectam ut in Laudibus. Ad Sextam antiphonam: *Quis scit si convertatur.* Capitulum & collecta de jejunio. Ad Vesperas capitulum de jejunio, ℞ *Spes mea*, ad Magnificat antiphonam: *Thesaurizate vobis*, & collectam: *Inclinantes*, reliqua omnia de feria. His consentit in nonnullis S. Petri supra Divam Ordinarium. Breviter verò hac de re Cartusienses in suo: [In Capite jejunij capitula nocturna & diurna, orationes quoque ad Laudes, Tertiam, & Vesperas mutamus; Sed non versiculos; ad Sextam tamen & Nonam infra hebdomadam orationes consuetæ per annum usque ad Cœnam Domini non mutantur.] Hæc de officio feriæ IV. in capite jejunij pauca dicta sufficiant, nunc de cinerum benedictione, quæ huic diei peculiaris est, brevî differendum est.

c. 47. n. 5.

3. Cinerum benedictio tam apud monachos quàm apud clericos solemni ritu semper celebrata fuit: Huic in monasterio sancti Petri supra Divam solemnis peccatorum absolutio præmittebatur, cujus ritus in ejusdem Ordinario & collectaneo describitur his verbis; [Post Sextam revertantur fratres ad colloquium; interim unum pulsetur de majoribus signis ad absolutionem, cùmque tempus fuerit, sonetur præparatio Missæ, & tunc procedant in dormitorium, venientesque in capitulo discalcient se, lavent, præparent, veniant in oratorium. Revestitus interim Abbas alba parata, manipulo, stola, & cappa serica, vadens ad altare incipiat septem psalmos, quos idem & omnes prostrati dicant; quibus finitis, dicta oratione Dominica: *Pater noster* erigat se solus Abbas dicens: *Et ne nos.* Preces: *Salvos fac servos tuos Deus*: *Esto eis Domine turris fortitudinis, à facie inimici*: *Nihil proficiet inimicus in eis, & filius iniquitatis*: *Mitte eis Domine auxilium de Sancto, & de Sion*: *Domine exaudi orationem*: *Exurge Domine adjuva nos, & libera nos propter*: *Dominus vobiscum* Oremus: *Adesto Domine supplicationibus* &c., alia orat.: *Exaudi Domine preces nostras* &c. alia oratio: *Præveniat hos famulos* &c. *Adesto Domine* &c. al. orat.: *Præsta quæsumus Domine his famulis* &c. alia orat. *Domine Deus noster qui offensione* &c. hic non dicens Oremus *Dominus Iesus Christus qui dixit discipulis suis* &c; neque hîc: *Absolutionem & remissionem omnium peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens & misericors Dominus. Amen.* Postea pariter surgant, & sic Abbas stás ad altare, benedicat cineres.

4. Caussam hujus institutionis discimus ex M. S. consuetudinibus Guillelmi Pellicerij primi Ordinis Grandimontensis Abbatis, in quibus postquam præscripsit, ut feria quarta cinerum post Primam dicantur septem psalmi cum litaniis, & quibusdam precibus rationem red-
c. 14. „ dens, [Quia, *inquit*, antiquitus in capite jejunij omnes pœnitentes
„ qui publicam suscipiebant pœnitentiam ante portas ecclesiæ se re-
„ præsentabant Episcopo civitatis nudis pedibus, & sacco induti, vul-
„ tibus in terram dimissis, reos se esse cognoscentes; ubi erant Presby-
„ teri parochiales correctiones eorum cognoscentes, & injuncta eis
„ pœnitentia pœnitentes in ecclesia introducebant; & Episcopus cum
„ Clericis prostratis pro absolutione eorum septem psalmos pœnitentiales
„ decantabant, cinerem in capita eorum mittebat, & aquam benedictam
„ super eos spargebat, & postmodum eis denunciabat, quod sicut Adam
„ projectus est de paradiso, ita & ipsi pro peccatis ab ecclesia abjiciuntur;] Quæ omnia fusiùs in Ordine Romano videre est. Hujus ritus fit mentio in vita S. Elphegi Episcopi n. 5. sæc. 5.: [Dies erat cinerum & Pontifex pro more pœnitentes ecclesiæ liminibus excludebat.] Ex his uno excepto S. Petri supra Divam monasterio, apud Nostros sola remansit cinerum super capita monachorum impositio cum aquæ lustralis aspersione; sed priusquam in capita mitterentur cineres, solemniter in ecclesia benedici solebant; ritum describit antiquum Casinensium
„ Ordinarium his verbis: [Ipsa die ad collectam primitus veniat Sacer-
„ dos cum ministris ante altare, induti nigris casulis, & benedicat cinerem;
„ post hæc incipiat chorus antiphonam: *Exaudi nos Deus*. Psal.: *Salvum*
„ *me fac Deus*, & *Gloria*; & ponatur super capita omnium cinis cum aqua
„ sanctificata, ita dicendo: *Memento homo quia pulvis es, & in pulverem*
„ *reverteris*: Interim cantetur antiphona: *Immutemur*: Quo finito,
„ dicatur antiphona: *Exurge Domine ad.*, ut moris est, & dicta ora-
„ tione: *Deus qui humiliatione*. Item ad processionem antiphona: *Juxta*
„ *ta vestibulum*. ℟. *Emendemus*. ℣ *Peccavimus*. antiphona: *Parce Domi-*
„ *ne*; & vadant omnes excalceatis pedibus in circuitu claustri, & ingres-
„ si ad Ecclesiam incipiant letaniam, & sic cantent Missam; deinde
„ Vesperam. Antiphona ad *Magnificat*: *Thesaurizate vobis*.] Hactenus Casinense Ordinarium, cujus in verbis plurima sunt observanda. Primò quod solemnis cinerum benedictio fieret post Nonam, idipsum decernit etiam Dunstanus in Concordia: [Quarta feria capitis je-
c. 3. „ junij, *inquit*, Nona decantata, Abbas stola ornatus benedicat cine-
„ res;] & tamen in omnibus aliis quæ mihi videre licuit tam Statutis
„ quàm Ordinariis seu consuetudinariis ad Sextam tantum facienda præscribitur.

5. Secundò, solemnis cinerum benedictio fiebat apud Casinenses non ab Abbate, sed à Sacerdote Hebdomadario, quod etiam in Statutis Lanfranci, Tullensi S. Apri Ordinario, & libro Usuum Becc.; præscribitur, idque privatim ut videtur ex eodem libro Usuum Becc.: [Post

[Poſt Sextam cùm exierit conventus ab oratorio , Hebdomadarius benedicat cineres ;] communiter tamen aliis in monaſteriis id ipſe Abbas præſtabat , aut eo abſente Prior vel Sacerdos , ut videre eſt in Concordia Dunſtani , Ordinario Corbeienſi , conſuetudinibus S. Benigni , Sancti Dionyſij , S. Cornelij , Beatæ Mariæ de Lyra , & aliis.

6. Tertiò , Abbas ſive Sacerdos benedicturus cineres apud Caſsinenſes quidem procedebat ad altare cum miniſtris indutis *caſulis nigris*. In monaſterio Sancti Petri ſupra Divam Abbas ſtolam , manipulum , & cappam quam ad abſolutionem acceperat , ad cinerum benedictionem retinebat ; ſed alibi paſsim cineres cum ſola ſtola benedicebat , quibuſdam quidem in locis ad altare , in aliis in Presbyterio ; atque ita ex Dunſtani Concordia , Lanfranci Statutis , Udalrico , Corbeienſi Ordinario , conſuetudinibus S. Benigni , Tullenſi Ordinario, conſ.Lyræ , & Ordinario Bursfeldenſium ; Verùm apud Ciſtercienſes [Abbas acceptâ à ſecretario ſtola , & paſtorali virga in Presbyterio verſo vultu ad Aquilonem benedicit cineres.

7. Quartò in Ordinario Caſsinenſium non exprimitur quibus precibus fieret cinerum ſolemnis benedictio. Unicâ tantùm collectâ rem conficiebant antiqui ; hæc apud Cluniacenſes , Cartuſienſes , & Caſalinos erat : *Deus qui non mortem* ; apud Corbeienſes : *Omnipotens ſempiterne Deus , qui primo homini* ; apud Pariſienſes S. Germani : *Omnipotens ſempiterne Deus qui miſereris* ; quam una cum collecta : *Deus qui non mortem*, & tertia : *Omnipotens ſempiterne Deus parce metuentibus* &c. continet S. Petri ſupra Divam collectaneum ; ſed hujuſmodi Benedictioni multas alias preces præmittebant , quas nobis exhibet Tullenſe S. Apri Ordinarium his verbis : [Dum Sexta cantatur præparet ſe Hebdomadarius Miſſæ cum ſuis miniſtris ad celebrandam Miſſam, poſt Sextam verò eat idem Hebdomadarius alba indutus cum ſtola , & famulo , ad ſtallum ſuum in choro cum ſuis miniſtris. Puer autem alba indutus ad gradum crucem teneat , aquam benedictam , & vaſculum cum cineribus à Sacriſta ibidem præparatis , & incipiatur à Cantore antiphona : *Exurge Domine* , quam dum incipit , omnes qui ſunt in choro flectant genua , & ſtatim reſurgant dictam antiphonam cantantes , finito ℣ ſine *Gloria Patri* , reincipitur ab omnibus dicta antiphona ordine quo priùs ; qua finita , Hebdomadarius Miſſæ dicat : *Domine non ſecundum peccata* ; ſequitur *Pater noſter* , & fratres proſternant ſe ſuper formas. Tunc Hebdomadarius Miſſæ dicat : *Et ne nos.* Preces : *Domine ne memineris : Dominus vobiſcum.* Collect. : *Exaudi quæſumus Domine ſup.* & Reſponſo ab omnibus : *Amen* , erigant ſe fratres , & incipiatur à Cantore antiphona : *Exaudi nos Deus* , & chorus proſequitur pſalmum : *Salvum me fac Dem*. Finito verſu ſine *Gloria*, reincipitur ab omnibus ipſa antiphona ; qua finita , Hebdomadarius Miſſæ dicat : *Ne reminiſcaris Dew*. Sequitur : *Pater noſter* ; tunc fratres proſternant ſe ſuper formas ut priùs ; tunc Hebdomadarius Miſſæ dicat :

Et ne nos. Preces: *Ostende nobis Domine: Dominus vobiscum.* Collect.: *Deus qui justè*; iis finitis erigant se omnes; tunc Hebdomadarius Missæ eat ad gradum, & faciat benedictionem super cineres dicendo: *Dominus vobiscum.* Collect.: *Omnipotens sempiterne Deus, qui misereris.* Priore de scolis coram ipso Hebdomadario cineres tenente. Item collect.: *Deus qui non mortem.* Item collect.: *Deus qui humil tate.* Iis finitis & aqua benedicta super cineres aspersa &c.] Alij alias preces præmittebant: Lantfrancus in Statutis decernit ut omnes [faciant orationem unam communiter: qua facta pulsentur duo signa (c. 1. §. 3.) inchoante infante: *Exurge Domine*: psalm.: *Deus auribus nostris.* His expletis dicat Sacerdos: *Ostende nobis Domine.* Sequatur: *Kyrie eleison*: *Pater noster*: *Et ne nos.* psal.: *Deus misereatur nostri.* Capitulum: *Et veniat super nos.* Collecta pro peccatis: *Exaudi quæsumus supplicum preces.*] Easdem continent Lyrensis monasterij consuetudines; easdem etiam sive ante, sive post benedictionem dicendas habet & liber Usuum Beccensium; easdem etiam liber Usuum Cisterciensium, una excepta ultima collecta, cujus loco assignatur: *Concede nobis Domine præsidia.* In veteri Corbeiensi Ordinario, & Benignianis consuetudinibus ista continentur: [Facta oratione quæ fieri solet ante processionem, finitaque antiphona: *Exurge Domine* cum versu & *Gloria Patri*, & dicto à Sacerdote versu: *Ostende nobis Domine*, dicitur ab omnibus: *Kyrie*, & Sacerdos Hebdomadarius, dicto: *Et ne nos inducas*, incipit psalmum: *Deus misereatur*, quo finito cum *Gloria Patri*, addit hunc versum: *Et veniat super nos*, & coll.: *Concede nobis Domine quæsumus præsidia militiæ*; quibus dictis stans D. Abbas, vel Sacerdos, si ipse non adest, cum stola tantùm benedicit cineres.] Bursfeldenses, & Casalini unica præmissa antiphona: *Exaudi nos Domine quia benigne* cum versu: *Salvum me fac*, & *Gloria* repetitaque antiphona cineres benedicebant; sed hæc fortè fusiùs quàm par sit: Ad cetera veniamus.

8. Quintò facta cinerum benedictione [ponatur super capita omnium, *inquiunt Cassinenses*, cinis aqua sanctificata, ita dicendo Memento &c.] ubi quod aiunt cinerem cum aqua sanctificata capitibus omnium esse imponendum, exponendum est ex Lyrensis monasterij consuetudinibus M. S. in quibus ritus iste cinerum imponendorum præscribitur hoc modo: Post benedictionem [Abbas redeat ad gradum ante analogium, & stet ibi cum stola, & baculo, & Subdiaconus ad dextram ejus, qui teneat cineres, & Diaconus ad sinistram, qui aspergat accedentes ad cineres aqua benedicta: tunc Cantor, incipit antiphonam: *Immutemur*, & aliam: *Inter vestibulum.* Interim accedant fratres ad sumendos cineres, & Abbas mittat eos super capita eorum ita dicens: *Memento homo q. c. es, & in c. r.*; & Diaconus aspergat eos aqua benedicta. Postquam omnes acceperint cineres assumat Prior stolam, vel Subprior, si Prior deest, & det cineres Abbati;] & ex libro

Usuum Beccensium: [Post orationem respondentibus omnibus: *Amen*, " accipiant Sacerdotes Hebdomadarij stolas, & cineres, & Diaconi Hebdomadarij aquam in pelvim, tunc Cantor incipiat antiphonam: " *Immutemur: Juxta vestibulum: Emendemus*; tunc mittant Sacerdotes " cineres super capita fratrum dicentes: *Memento homo quia pulvis es, & in pulverem reverteris*; & Diaconi aspergant aquam desuper, Sacerdos Hebdomadarius majoris Missæ dabit primùm Abbati, deinde ceteris ex parte ejus, Sacerdos Missæ matutinalis primùm Priori, & ceteris ex parte ejus. Postea Sacerdos Hebdomadarius dabit Diacono suo, " similiter & alius Sacerdos alio Diacono. Postea verò Sacerdos Hebdomadarius socio suo, ablata priùs ab illo stola sua; Abbas deinde assumta stola dabit cineres Sacerdoti Hebdomadario; si Abbas defuerit, " socius socio, si minor conventus fuerit, unus Sacerdos sufficiat.] " Ubi obiter observabis eum qui cineres fratribus imponeret, ultimum omnium à digniori chori accepisse, quod confirmant vetus Corbeiense Ordinarium, & Divionenses S. Benigni consuetudines: [Postquam " c. 55. autem omnibus cineres dati sunt, etiam infantibus, & ad extremum " infirmis, Domno Abbati vel Sacerdoti Prior dare debet, vel unus " de Prioribus, si ipse non est Sacerdos;] & Tullense S. Apri Ordinarium: [Interim imponat Hebdomadarius Missæ cineres super capita adstantium incipiens à ministris altaris, & postea à superioribus " fratribus dicendo: *Memento homo* &c. quibus peractis, ille qui in " choro primus est, imponat cineres super caput Hebdomadarij Missæ;] " & tamen apud Cistercienses, Bursfeldenses, & Casalinos, Primus omnium deposita stola ab Hebdomadario cineres recipiebat: [Abbas " c. 13. stola deposita, *inquit lib. Usuum Cisterc.*, veniens ante gradum, & sub " illo flexis genibus ab Hebdomadario Missæ priùs sacros accipiat cineres, quibus acceptis, erigens se resumta stola, stet supra gradum, " & versus ad chorum: super singulorum capita mittat cineres benedictos, incipiens à ministris altaris omnibus flectentibus genua in terra, " & dum mittuntur sedeat qui voluerit.] Idem ferè legitur in Ordinario Bursfeld. c. 31. Cartusienses verò in distribuendis cineribus hunc servant ordinem: [Cinere benedicto & aqua sanctâ asperso, Diaconus " in rub. Miss. incipit antiphonam: *Exaudi*, & flectens genua ad gradum altaris, " primus aspergitur à Sacerdote dicente ipso per singulos: *Recognosce* " *homo quia pulvis es & in pulverem reverteris*: Deinde Episcopus, vel " Abbas si affuerint: Deinde Prior aspergitur cinere à Sacerdote, & Sacerdos à Priore vel eo absente, vel celebrante à vicario: & ab ipso Sacerdote hospites Religiosi si adsint, postea monachi per ordinem: " Deinde Conversi, & postea laici sæculares, si adsint;] Sed apud " Cistercienses [extra chorum familiæ & hospitibus, si affuerint, Prior " l. Ut. adjuncto sibi aliquo fratre imponit cineres. " c. 13.

9. Sextò Interim dum imponebantur cineres, impositam à Cantore antiphonam: *Immutemur* & *Exurge* chorus prosequebatur. Unicam

apud Divionenses, & Corbeienses decantabat, qua finita remanebat sub silentio, ut discimus ex antiquo Corbeiensi Ordinario, & libro
c. 55. ,, consuetudinum S. Benigni Divionensis: [quos cùm orsus fuerit singu-
,, lis imponere, armarius incipit antiphonam: *Immutemur* ... finita vero
,, prædicta antiphona siletur ab omnibus, donec cineres dati sunt.] Alij
,, plures cantabant antiphonas, & preces.

10. Septimò quid de superstite cinere faciendum esset, tacet Cassinensium Ordinarium, quod proinde repetendum est ex libro con-
,, suet. S. Benigni Divionensis, in quo hæc leguntur: [Cineres verò,
,, qui ut prædictum est, hac die fratrum capitibus imponantur ex indu-
,, stria fiunt de cremiis sarmentorum, qui etiam studiosè mundantur,
,, & cribrantur, & benedicti conservantur ab infirmario, ut morien-
,, tibus fratribus cum cilicio substernantur.] His consentiunt Floriacenses consuet.

11. Octavò absoluta cinerum aspersione, dictisque precibus, & collecta, sequebatur processio, quam ubique nudis pedibus faciebant; unde post Sextam exeuntes de choro ad loquendum, calceos antequam cineres benedicerentur, deponebant; eosdem post Missam
c. 1. ,, tantùm antequam Nona diceretur, resumturi: [Post Sextam, *inquit*
§. 3. ,, *Lanfrancus in Statutis*, revertantur in claustrum locuturi, cùm tem-
,, pus fuerit, pulsetur unum de mediocribus signis, quo pulsato, statim
,, silentium fiat in claustro: Discalcient se, & pergant abluere manus,
,, & sic vadant in ecclesiam... Post hæc benedicat Sacerdos cineres ... hoc
,, facto exeant ad processionem. &c.] Poterat tamen nonnullis in cœ-
,, nobiis hac de re misericordiam fratribus Abbas indulgere; hinc Dio-
,, nysianæ consuetudines [ad feriam IV. in capite jejunij :Et sint, *inquiunt*;
,, nudis pedibus nisi per misericordiam remittatur, usque ad finem Mis-
,, sæ; sed tamen ministri altaris sint calceati ad Missam.] Non tamen
l. 1. ,, apud Cluniacenses licet [D. Odilo vir planè misericordiæ, perpen-
c. 41. ,, dens quàm difficile nonnulli fratrum pati possent ut in tanta hyemis
,, aliquando asperitate nudis quoque pedibus procederent, hujusmodi
,, processionem in IV. & VI. feria à Calendis Novembris usque ad caput
,, jejunij pro pietate sua indulserit,] teste Udalrico. Hanc processionem Cassinenses, Tullenses, & Compendienses, in circuitu claustri faciebant; Corbeienses versùs cimiterium; Parisienses S. Germani ad oratorium B. Mariæ; Dionysiani ad *oratorium B. Mariæ de sancto Clemente*, hoc erat infirmorum oratorium, ad cujus introitum, inquiunt consuetud. S. Dionysij, [Incipiat Cantor antiphonam: *Ave Regina*,
,, vel *Alma*, vel aliam quamlibet de B. Maria; Deinde dicat Sacerdos
,, versum: *Ora pro nobis sancta Dei genitrix*, vel alium quemlibet, ora-
,, tionem: *Famulorum tuorum*, vel aliam quamlibet de B. Maria; Post
,, orationem prosternantur fratres, & dicatur oratio Dominica, Post
,, orationem incipiat Sacerdos pro defunctis psal. *Lauda anima mea*, vel
,, *De profundis*, versum: *A porta inferi*, orationem: *Deus cujus miseratione*

Post orationem dicat : *Per Dominum*: *Requiescant in pace.*] In reditu processionis incipiebatur letania à duobus pueris qui pervenientes in chorum stabant in medio choro, donec dictam letaniam finissent, quemadmodum præscribit Tullense Ordinarium ; idque in omnibus monasteriis observatur. Bursfeldenses processioni septem pœnitentiæ psalmos præmittebant : Cistercienses verò & Cartusienses nullam processionem facientes, absoluta cinerum aspersione, statim Missam inchoabant; ad quam saltem Cistercienses nudis remanebant pedibus, exceptis tamen celebrante, & ministris altaris qui depositos ad benedictionem cinerum calceos resumebant ad Missam.

12. Hac in Missa vix aliquid singulare occurrit. Ante collectam Diaconus præmittebat : *Flectamus genua*, ipseque ex Ordinario Sancti Apri dicebat *Levate*, & ad orationem super populum in fine : *Humiliate capita vestra Deo*, ad quam chorus usque in finem remanebat inclinis, idque in omnibus servabatur monasteriis per totam quadragesimam usque in cœna Domini. Tractus : *Domine non secundum* &c. quem omni feria 2. 4. & 6. in xl cantabant. De hoc tractu sic scribit Tullense S. Apri Ordinarium : [Et sciendum est quod iste tractus ab hac die usque ad Pascha ij. IV. & VI. feria ad Missam de jejunio cantatur à toto choro in hunc modum : fratres chori in quo est hebdomada cantant primum versum, fratres alterius chori secundum, & fratres qui cantaverint primùm cantent & tertium versum, quem dum incipiunt, fratres utriusque chori flectant genua, dictoque *Salutaris noster*, erigant se, & infra dictum versum fratres utriusque chori dicant simul *Et propitius*, & sic finiatur tractus ab omnibus.] Præfatio: *Qui corporali jejunio* privatis diebus per totam xl. dicenda.

13. Nonò apud Casinenses Missam sequebantur Vesperæ, ac proinde refectio non nisi post Vesperas ut in xl. fiebat ; sed in aliis communiter monasteriis absoluta Missa, conventus calceos resumebat, Nonam mox cantaturus : [Post Missam, *infit lib. Usuum Becc.*, sonet Nona, ut solet, & facta oratione eant omnes se recalciare, & sic canant Nonam ;] & consuet. Lyræ [Processio fit nudis pedibus etiamsi festum XII. Lectionum sit, post Missam sonet Nona, & terminata oratione eant omnes se recalceare, & statim revertantur in chorum ; non tamen per ablutorium, & sic cantetur Nona.

14. De festis autem hac die contingentibus ita Lanfrancus in Statutis : [Si in capite jejunij festivitas XII. Lectionum evenerit, non c. 1.
celebratur ipsa die ; sed differtur in crastinum.] Corbeienses & Di- §. 3.
vionenses aut in sequentem feriam v. rejiciebant hujusmodi festa, aut præcedenti feria iij illa celebrabant : [Illud autem *inquiunt cons.* c. 55.
S. Benigni Divion. ; non est ignorandum, quia si evenerit festivitas XII. Lectionum in capite jejunij, vel in crastino, vel in præcedenti iij. feria mutatur ; quia numquam ipsa die apud nos festivitas agitur.] Nonnulli Missa de festo XII. Lectionum post Tertiam decantata, Missam

de jejunio post Sextam celebrabant; atque ita Beccenses, Lyrensesque
„ nostri : [Si in hac iv. feria ; *infit liber Us. Becc.*, festivitas xii lectio-
„ num occurrit ; dicta Tertia, & Missa de festo, sedeant in claustro ;
„ & iterum post vi. sedeant in claustro ; & sonante signo ibi se discalcient.]
„ Idem habent consuetud. Lyræ, in quibus additur : [Et fiat sicut supra
„ dictum est, [hoc est, benedictio cinerum, procesio, & Missa de jejunio.

15. De festo verò trium Lectionum nihil hisce diebus, neque in
xl ; quamvis de SS. Martyribus Dionysio & sociis ejus in Dionysiano ;
de SS. Cornelio & Cipriano in Compendiensi monasterio feria v., &
Sabbato de B. Maria ad Laudes & Vesperas fieret per totam xl. com-
memoratio, cum Missa matutinali. Tullenses etiam de festo trium
Lectionum in xl. comm. ad primas vesp. & Laudes faciebant.

16. Quid verò de festo xii Lectionum tribus sequentibus diebus ?
docent consuetudines S. Benigni supra citatis verbis hæc adjungentes:
c. 55. „ [Si autem in qualibet trium sequentium dierum, eodem modo cele-
„ brant : quemadmodum in alio tempore extra xl. si dies jejunij esset,
„ celebraretur.] Idem habet Corbeiense vetus Ordinarium.

17. [Feria v. & vi., *inquiunt Cassinenses in Ordinario*, finita Nona
faciant letaniam in choro ;] Rectè *in choro*, quia hac sexta feria sequen-
ti procesio haud fiebat ; De sabbato autem tacuit, quia ea die non di-
cebatur *letania ante Missam*, ut discimus ex cons. S. Dionysij. Denique
his tribus diebus Lectiones ad nocturnos ex homilia in Evangelium
agebant nostri Tullenses de genesi Sandionysiani, quam Sabbato ad
nocturnos absolvebant.

18. Duo mihi quæ ad caput jejunij spectant, breviter observanda
restant : Prim : inveteri Corbeiensi Ordinario, & in consuetudinibus
„ S. Benigni continetur his verbis : [Ipsa die & vi feria quæ sequitur, &
„ in omni feria ii. iv. & vi. totius xl, præter primam feriam secundam,
„ nisi festum xii. lectionum in eis eveniat, generale in refectorio non
„ datur ; sed herbæ crudæ pro generali, quamvis omni die præter vi
„ feriam Parasceve duo cocta pulmentaria secundùm præceptum B. Be-
„ nedicti consuetudinaliter tribuantur.] Secundum ita exprimunt Sta-
„ tuta generalia pro monasterio S. Germani à Pratis : [A die cinerum
„ usque ad festum omnium SS. debet fieri mandatum de tribus paupe-
„ ribus in eleemosina ;] Et consuetudin. S. Dionysij in Francia : [In ipsa
„ die fit mandatum, & scribantur quotidie in tabula usque in vigilia om-
„ nium SS.] Huic mandato omnes tenebantur interesse ut discimus ex
consuetudinibus Floriacensis monasterij, in quibus præscribitur, ut
„ [quicumque mandatum trium pauperum qui crastina die (cinerum
„ nempe) incipietur, perdiderit ; veniam in capitulo sicut pro regu-
„ lari hora petere debet.] Istud mandatum observant etiamnum nostri
Sandionysiani à feria iv. in capite jejunij ad festum omnium SS.,
sed nec quotidie, nec etiam ab omnibus, sed ter tantùm in hebdo-
mada, idque solùm à Celebrante Hebdomadario, qui cum socio Aco-

lytho tribus pauperibus peregrinis manus abluit, singulis panem cum denario impertitur, spiritalique eos instructione reficit. In monasterio S. Theoderici prope Remos solis diebus Dominicis à capite jejunij ad festum omnium SS. pauperum mandatum fiebat, ut discimus ex litteris Johannis de Fago Abbatis anno 1289. datis in historia M. S. ejusdem monasterij.

19. His adde laudabilem Trenorcienfium nostrorum consuetudinem, qui pauperibus ad se confluentibus singulis annis in principio quadragesimæ sal dare consueverant, ut patet ex quodam additamento ad translationem S. Filiberti n. 3. sæc 4. part. 1. Sed neque prætermittere possum quod Statuta S. Adalardi Abbatis Corbeiensis l. 1. c. 2. [primo " die jejuniorum quadradragesimæ, adeo ut spatium habeant confes- " siones renovare] monasterij servis *ab opere Dominico parcendum* esse " decernunt, hoc est ab obsequio dominis debito.

CAPVT X.

Generales Quadragesimæ consuetudines.

1. GEnerales Quadragesimæ consuetudines duplicis erant generis; aliæ ad officium cultumque Divinum, aliæ ad disciplinam observantiamque regularem pertinebant. Inter primas merito recensendus est mos antiquus extendendi veli ad Sanctuarium, quo altare, Sacerdos in eo sacrificans, ministrique ipsi servientes, toto quadragesimali tempore absconderentur. Illud Dominica prima Quadragesimæ post Completorium appendebatur, ut discimus ex Statutis Lanfranci decernentis ut [Dominica prima Quadragesimæ post Completorium " c. 1.
suspendatur cortina inter chorum & altare ;] & ex libro consuetudinum " §. 3.
S. Benigni Divionensis : [Post Completorium appenditur velum inter " c. 56.
altare & chorum, quod nullus præter Sanctuarij custodes, atque mi- "
nistros, absque rationabili caussa audet transire :] His suffragatur liber "
Usuum Beccensium : [Dominica post completam debet secretarius "
tendere cortinam inter chorum & altare, & Crucifixum cooperire ;] & "
liber Usuum Cisterc. de Dominica prima xl. sic scribens : [Hac die post "
Completorium cruces cooperiantur, & cortina ante Presbyterium " c. 15.
tendatur, quæ ita omnibus diebus privatis per xl usque ad quar- "
tam feriam ante Pascha post Completorium remanebit.] Istud tamen "
post IX præstabant Tullenses nostri, quorum Ordinarium ad Dominicam
I. xl. : [Hac die, *inquit*, post IX ante Sanctuarium cortina à Sacrista "
tendatur, & cruces in ecclesia cooperiantur :] Bursfeldenses feria "
IV. in capite jejunij seu potius die præcedenti : ita enim in Ordin. in ord.
[Vesperæ autem diei præcedentis diem cinerum cruces & imagines " c. 31.

„ cooperiantur, & cortina ante Presbyterium tendatur, quæ ita omni-
„ bus diebus privatis usque ad quartam feriam hebdomadæ palmarum
„ dum canitur: *Et velum templi scissum est*, remanebit.] Quod ait *privatis diebus*, indicat Dominicis festisque diebus velum abstractum fuisse, idque etiam privatis diebus in Missa ad elevationem SS. Corporis & Sanguinis Christi fiebat, ut docet in primis Tullense S. Apri
„ Ordinarium, his verbis: [In festis verò SS. XII Lectionum, & Do-
„ minicis, die præcedente ad Vesperos à conspectu sanctuarij cortina
„ abstrahenda est, & in die festi post Completorium retrahenda: si-
„ militer singulis diebus ante elevationem Dominici Corporis abstra-
„ hatur, & ea facta retrahatur.] Idem & ad Missam pro præsente defuncto, & ad novitij benedictionem præstabant Cistercienses, quorum liber
c. 15. „ Usuum hæc habet: [In sabbatis verò, & in vigiliis SS. duodecim
„ Lectionum ante Vesperas à conspectu Presbyterij est cortina retra-
„ henda: & in crastino post Completorium est remittenda. Similiter
„ retrahatur ad Missam pro præsenti defuncto, & ad exequias: *Non in-*
„ *tres in judicium*, donec septem psalmi finiantur post sepulturam, &
„ ad benedictionem novitij.] Idem habet Ordinarium Bursfeldensium,
c. 31. „ subjungitque: [Et omnibus etiam privatis diebus ad elevationem Do-
„ minici corporis & Sanguinis missæ conventualis, quæ cantatur in sum-
„ mo altari.] Addit verò liber Usuum Cisterciensium: [Ad Missam ve-
„ rò privatis diebus, ut Sacerdos liberè ab Abbate, si affuerit, ad Evan-
„ gelium legendum benedictionem petat, Subdiaconus cornu cortinæ
„ in parte Abbatis modicè retrahat, & data benedictione, ut priùs
„ erat, remittat. Diaconus verò accedat ad cortinam ubi sublevata est,
„ quærens benedictionem.

2. Secundò non modo sanctuarium, sed cruces, imagines, aliaque ecclesiæ ornamenta velabantur; quod feria 2. ante Tertiam præsta-
c. 1. „ bant: [Feria secunda, *inquit*, *Lanfrancus in Statutis*, ante Tertiam
§. 3. „ debent esse cooperta crux, coronæ, capsæ, textus qui imagines de foris
„ habent;] & liber consuetudinum S. Benigni Divionensis: [In cra-
c. 56. „ stinum post letaniam cuncta auferuntur ornamenta; quæ verò auferri
„ nequeunt, velantur, idest coronæ, capsæ, cruces, columnæ, lin-
„ teamina altarium, offertoria quoque, & manutergia, albæ etiam
„ quotidianæ mutantur: Diebus Dominicis & privatis ad majorem
„ Missam Sacerdos casula utatur fusca;] & liber Usuum Beccensium
„ [Ante Tertiam Secretarius altaria cooperiat, & crucem, & coronas,
„ & capsas quæ sunt super altaria.] Id tamen in alio exemplo faciendum *post Completorium etiam Dominica* præscribitur, uti & in consuetudinibus Guillelmi Pellicerij pro Ordine Grandimontensi in quibus le-
c. 14. „ gitur: [Dominica prima quadragesimæ post Completorium coope-
„ riuntur cruces, & imagines usque ad Parasceven, quia velata fuit
„ facies Christi in cruce, cùm fuit captus à Judæis.] Floriacenses præcedenti sabbato id observabant, si tamen non sit mendum in editis

eorum

eorum consuetudinibus, quarum sunt hæc verba: [Sabbato in capite
jejunij post Vesperas appenditur velum inter chorum & altare, & cun-
cta auferuntur ornamenta; quæ verò auferri nequeunt velantur.
Item aquila, tabernaculum Patris nostri Benedicti, capsa S. Mauri,
& crucifixus, altaria capitii palliis operiuntur] Cartusienses fe-
ria IV. cinerum; sic quippe in Ordinario loquuntur: [Eodem ci-
nerum die ante Sextam cruces & imagines velamus, in Parasceve de- c. 47.
tegendas & similiter instrumenta quibus pax datur,] Quod retinent
ex Guigonis Statutis c. 4.: Bursfeldenses etiam pridie: [Vespere c. 31.
autem diei præcedentis diem cinerum, *inquiunt*, cruces & imagines
cooperiantur.] Et tamen in vetusto Casinensis monasterij codice
circa Bertharij Abbatis tempora scripto hæc leguntur: [Dominica die
quæ est ante palmas, non canunt ℟ minorem cum *Gloria*; & se-
cunda feria in ipsa hebdomada iconas velant, & coronas, & the-
sauros ecclesiæ tollunt; & ad atria induunt vestimenta nigra.] Ob-
servandum verò quod habet liber Usuum Cisterciensium: [Si acci- c. 15.
derit per hos dies quadragesimæ, ut crux quæ est retro altare
cooperta tollatur inde pro quolibet defuncto, vel infirmo communi-
cando, sive inungendo, discoperiatur quoadusque proprio loco, sci-
licet super altare restituatur.] Idem habet Bursfeldens. Ordina-
rium c. 31.

3. Tertiò. Etsi Dominicis diebus ad nocturnas vigilias lectiones ex Sacris
Scripturis dicerentur; non tamen privatis diebus; in his enim om-
nibus in monasteriis passim sermones S. Augustini super psalmos XV
graduales legebant. De Cluniacensibus res patet ex Udalrico, cujus hæc
verba: [In aliis noctibus quadragesimæ legitur Expositio S. Augustini l. 1.
super psalterium, & maximè super cantica graduum.] Udalrico consentit c. 1.
liber consuetudinum S. Benigni Divionensis: [In privatis noctibus de
expositione Beati Augustini super XV cantica graduum usque in Passione c. 56.
Domini per XL. legitur;] Et liber Usuum Cisterciensium: [A prima c. 11.
autem Dominica quadragesimæ, qua scilicet libros dividimus, ad
vigilias in ecclesia privatis diebus utimur tractatibus S. Augustini super
psalmos, usque ad Dominicam qua Hieremias inchoatur.] Idem vi-
dere est in Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus & alibi:
Uni discrepabant ab aliis nostri Tullenses S. Apri qui [à feria secunda in ord
post primam Dominicam XL usque ad Dominicam in passione Domini Tull.
diebus ferialibus .... lectiones de Evangeliis ipsius temporis, ℟ de
ipsis Dominicis assumebant;] licet idem etiam videre sit in Dionysia-
nis consuetudinibus codicis Colbertini.

4. Quartò per totam XL. alij ad horas diurnas, præter Primam &
Completorium, hymni privatis diebus dicebantur, quàm consueti
per annum: [In feria secunda *inquit Udalricus*, quadragesimæ in- l. 1.
choantur hymni de jejunio ad matutinas Laudes, ad Tertiam, & se- c. 32.
quentes horas. Soli nocturni nescio quid hic commiserint, qui cùm

„ in Adventu Domini, & totiens in solemnitatibus specialem hymnum
„ habeant; in quadragesima hoc amiserunt, in qua etiam tam parva hora
„ sicut est Tertia non caret hymno alio quàm consueto, idest: *Ternis ter horis numerus*;] Et vetus Corbeiensis monasterij Ordinarium.
„ [In secunda feria hymni tam ad Laudes, quàm ad omnes horas præter
„ Primam & Completorium, ad quas omni tempore iidem sunt, mutantur; ad nocturnos tamen hymni feriales, qui in privatis diebus alio
„ tempore dicuntur, idest: *Somno refectis artubus* cum reliquis non mutantur usque in Passione Domini;] Concinit liber consuetudinum S. Benigni Divionensis c. 56. Quinam vero essent illi hymni, discimus tum ex Tullensi S. Apri, & S. Petri supra Divam Ordinariis, tum ex Dionysianis consuetudinibus, in quibus etiam ad nocturnas vigilias proprius hymnus adsignatur, scilicet: *Audi benigne.* Ad Laudes: *Iam Christus sol.* Ad Vesperas: *Ecce tempus idoneum* usque ad Passionem Domini. Ad Tertiam verò: *Dei fide.* Ad Sextam: *Qua Christus hora*; Ad Nonam: *Ternis ter horis* usque in Cœna Domini. Ita in Ordin. S. Petri supra Divam. Iidem in Tullensi continentur, excepto Vesperarum hymno, cujus loco habetur: *Summe largitor*: & in Dionysianis consuetudinibus, in quibus ad nocturnos: *Summe largitor*, ad Vesperas: *Audi benigne* leguntur. In Dominicis tamen hymnos de jejunio haud
l. 1. „ cantabant, testante Udalrico his verbis: [Per omnes Dominicas usque
c. 51. „ ad passionem Domini, nullus hymnus de jejunio cantatur; sed iidem
„ qui extra quadragesimam in Dominicis diebus] quod de solo Vesperarum hymno intelligendum esse docent consf. S. Benigni Divionensis
c. 56. „ decernentes ut [Nullus hymnus in diebus Dominicis totius xl ad diur-
„ nas horas mutetur præter ad Vesperas.] Hanc nihilominus legem haud observabant Tullenses nostri, qui Dominica ad nocturnos cantabant: *Ex more docti*, Ad Laudes: *Dicamus omnes*, Ad Vesp.: *Summe largitor*, sed neque Dionysiani aut Compendienses, qui ad nocturnos: *Summe largitor*, Ad Laudes: *Jam Christe*, ad Vesp.: *Audi benigne* dicebant.

l. 1. „ 5. Quintò [Sunt autem adhuc & alia, *inquit Udalricus*, quæ in
c. 51. „ præfata feria (secunda scilicet) solent inchoari: Duo psalmi qui per
„ singulas horas dicuntur à prostratis, & majores preces ad Matutinas
„ Laudes, & ad vesperos scilicet: *Oremus pro omni gradu ecclesiæ.*] Has preces majores, quæ etiam in Adventu dicebantur, retulimus in hujusce libri c. 1.; Psalmi verò illi duo, qui psalmi prostrati, eo quod à prostratis dicerentur, appellati sunt; & ad solitos familiares psalmos superadditi sunt, hac potissimum ratione recitabant, ut præcepto S. Benedicti de augendo solito servitutis penso satisfacerent, ut patet
c. 31. „ ex Dunstani Concordia ubi sic loquitur [Et quia Regulæ tenemus
„ ornamentum in his sanctis diebus xl aliquid nobis augendi divinæ
„ servituti ad solitum pensum nostræ servitutis, censuimus, ut à capite
„ xl usque ad cœnam Domini, festivis exceptis diebus, quotidie post

expletionem unius cujusque horæ duos psalmos prostrati solo oratorij " peroremus devoti ; eo scilicet ordine ut Matutinis finitis mox dicantur " duo psalmi: *Domine ne in furore* 1. & *Ad Dominum : Kyrie eleison : Pater* " *noster*, & preces pro peccatis, & oratio. Ad Primam : *Beati quorum*, " & : *Levavi*, & reliqua ut supra. Ad Tertiam : *Domine ne in furore* 2., & : " *Lætatus sum*. Ad Sextam : *Miserere mei Deus*, & : *Ad te levavi*. ad IX: " *Domine exaudi*, & : *Nisi quia Dominus*. Ad Vesperam : *De profundis*, " & : *Qui confidunt*. Ad Completorium : *Domine exaudi* 2, & : *In conver-* " *tendo*, ut videlicet per singulas horas unus dicatur psalmus pœni- " tentiæ, & alter graduum.] De hujusmodi prostratis psalmis hæc habet liber consuetudinum Sancti Benigni Divionensis : [Sunt " autem & alia quæ in prædicta feria inchoantur, idest duo " psalmi qui post singulas horas à prostratis dicuntur, & sicut ni- " hil est medium inter quatuor psalmos, qui post horas dicuntur, " & istos duos præter ad Vesperas & Matutinum ; sic etiam versus, & " collectæ amborum conjunguntur, & in fine singularum collectarum " dicitur & ad beneficia recolenda q. 1. d. t. u. g. *Per Dominum*. Ad sin- " gulas horas unus de septem psalmis, & unus de canticis graduum, " sicut sunt in ordine dicuntur ; ad Vesperos verò duo de canticis " qui & Priores dicuntur, & duo de septem psalmis, sicut sunt in " libro psalmorum. Et sciendum est quoniam quicumque psalmos pro- " stratos perdiderit, veniam in capitulo sicut pro regulari hora petere " debet ;] ubi contra quod statuit Dunstanus nulli ad Completorium " psalmi prostrati assignantur ; sed vice versa quatuor ad Vesperas notantur, quòd etiam in aliis, tum Ordinariis, tum consuetudinariis offendes. In Tullensi S. Apri Ordinario quinque ad Vesperas psalmi prostrati signantur, nempe : *Qui confidunt : In convertendo : De pro-fundis : Domine clamavi : Domine exaudi*. 2 ; preces verò & collectas ad psalmos prostratos reperies in consuetudinibus S. Dionysij in Francia, in quibus etiam & illud peculiare habetur, quod singulis XL. feriis novæ & singulares antiphonæ assignantur ad minores Horas diei. Præterea ad VII Pœnitentiæ psalmos qui post Primam dicuntur psalmus : *Inclina Domine*, post : *Miserere mei* addebatur in monasterio S. Petri supra Divam. Quasnam preces ad solitum pensum addiderint Cassinenses nostri haud satis exploratum habemus. In antiquo eorum Ordinario ad feriam secundam post Dominicam primam Quadrage-simæ hæc præscribuntur : [Finito Matutino pro defunctis, canantur " hi psalmi : *Domine ne in ira tua* 1 : *Exaudi Deus : Exaudiat te* ; & " *Gloria. Deus auribus : Deus venerunt : Deus ultionum*, & *Gloria. Ad Do-* " *minum dum* usque *Laudate nomen Domini*. Deinde canantur Matutini " omnium SS. & fiat intervallum .... Exeuntes à Prima vacent lectio- " nibus usque ad plenam Tertiam sicut Regula præcipit, tunc can- " tent ... & postea canatur Missa pro defunctis. Deinde omnes con- " venientes in capitulo solvant silentium ;] & infra post Sextam *canatur* "

Vespera pro defunctis ;] An verò quotidie isthæc persolverent non constat. Præter communes hujusmodi preces fiebant & aliæ particulares & „ privatæ de quibus consuetudines S. Dionysij in Francia : [Et sciendum „ est quod unusquisque debet dicere : *De profundis* unaquaque die xl, „ vel per singulas hebdomadas septem psalmos pœnitentiales ;] & Com„ pendienses : [Unusquisque debet dicere unaquaque die Quadragesimæ „ totius unum psalmum, quem tamen jusserit Prior, aut septem psal„ mos in hebdomada.

6. Sextò. Quod spectat ad Missas, major quotidie de die dicebatur cum præfatione : *Qui corporali jejunio*, quam tamen diebus Dominicis non cantabant : matutinalis verò Dominicis quidem de Trinitate, vel de Dominica ipsa ; privatis verò diebus pro defunctis, aut aliæ vo„ tivæ, de quibus hæc lego in libro Usuum Beccensium : [In Qua„ dragesima hæ missæ dicendæ sunt ad Missam matutinalem : fer. 2. pro „ Episcopo, & Abbate, & Congregatione monasterij. Officium : *Me*„ *mento nostri Domine*. Epistola : *Si iniquitates*. Resp. : *Propitius*. *Alleluia* : „ *Domine refugium*. Evang. : *Petite & dabitur vobis*. Offertorium : *Sperent*. „ Comm. *Inclina aurem*. Feria quarta pro pace. Officium : *Da pacem* „ *Domine*. Epist. *Orationem faciebant Sacerdotes*. ℟. *Lætatus sum*. *Alleluia:* „ *Qui posuit*. Evangelium : *Amen dico vobis*. Offert. : *Deus tu convertens*. „ Communio : *Amen dico vobis*. Feria VI. pro Comite seu pro cunctis fami„ liaribus. Officium: *Salus populi*. Epistola : *Orationem faciebant Sacerdotes*; „ ℟. *Protector noster aspice*. *Alleluia* : *Domine refugium*. Evangelium : *Amen* „ *dico vobis*. Offertorium: *Sperent in te*. Communio ; *Amen dico vobis*;] ubi certè mirari subit, quod in Missa Quadragesimæ assignetur *Alleluia*.

7. Septimò ; Certis per hebdomadam diebus processiones nudis pedibus faciebant : [Tribus diebus in hebdomada, *infit Cassinense Or*„ *din.*, ij. iv. vj. feria finita ix. faciant processionem in circuitu clau„ stri discalceatis pedibus. Antiphona ad processionem : *Exurge Domine* „ *adjuva* ; Psalm. *Exurge quare* : *Gloria* : *Kyrie* : *Christe* : *Kyrie* : *Oremus* : „ *Flectamus genua* : *Levate*, & dicatur oratio, & in fine Diaconus : *Pro*„ *cedamus in pace*. Resp. *In nomine Christi*. Deinde procedant cantando an„ tiphonam : *Ego sum Deus*, & reliquas de letaniis majoribus. Venientes „ autem ante ecclesiam incipiant letanias *a*, quibus finitis, inci„ piant Introitum ad Missam.] In aliis monasteriis IV. tantùm & VI. feria hujusmodi processiones nudis pedibus faciebant ordine qui supra in feria IV cinerum descriptus est : Illud tantùm erat discriminis, quod feria VI. psalmus: *Deus in adjutorium* pro psalmo : *Deus misereatur nostri*, „ qui feria IV. dicebatur. De hac processione Statuta Lanfranci : [Ad „ hanc processionem nullus vadat calceatus, nisi Sacerdos & Levita ; si „ quis pro infirmitate nudis pedibus ire nequiverit, de processione re-

a Letaniarum tempore quadragesimali dicendarum meminit Aimoin in l. 1. de Mir. S. Bened. n. 19. sæc. 4. part. 2. p. 363.

maneat; redeuntes de processione nullus præsumet se calceare sine licentia;] Hoc autem præstabant post Missam ante Vesperas.

8. Octavò. [Ex hac die, *inquit Ordinarium S. Petri supra Divam*, usque ad clausum Pascha non agimus principaliter tres lectiones de sancta Maria in Sabbatis propter solemne jejunium. Dignum esse videtur ut in ipsis sabbatis post Matutinas diei, ipsius quoque gloriosæ Virginis Matutinæ aliquantulùm prolixiùs atque decentiùs quàm diebus ceteris decantentur, & post tertiam lectionem ℟ *Ad nutum Domini* vel *Christi Virgo* cantetur; Missa quoque matutinalis de ipsa festaliter celebretur, vel, si necesse fuerit, v feria, sive III præcedenti.

9. Nonò. Quod spectat ad festivitates infra Quadragesimam evenientes, ita de illis Lanfranci Statuta: [Si festivitatem celebrari in xl contigerit, præcedenti die dum canitur *Agnus Dei* ad majorem Missam colligatur cortina, & auferantur de choro formæ, quæ auferri solent in XII lectionibus; Missa finita agatur oratio vespertina sicut sabbato. Post collectam de festivitate dicatur antiphona de feria cum *Gloria Patri*: psalmi prostrati minimè dicantur: post Vesperas de omnibus SS. canantur Vesperæ mortuorum, vigilia mortuorum minimè agatur; in die festivitatis post Matutina de omnibus SS. dicantur Matutina mortuorum; postea revertantur ad lectos. Post Primam, dictis consuetis psalmis familiaribus cum capitulis & collectis suis, dicantur septem psalmi cum letania. Per singulas horas usque ad Vesperas, à Prima incipientes dicant psalmum: *Inclina Domine*, pro his quos prostrati dicturi erant. Post capitulum sedeant in claustro cum silentio usque dum pulsetur signum ad Tertiam. Infantes quoque post capitulum suum descendentes de dormitorio hoc intervallo in scola sua sedeant, & legant. Totam diem solemniter agant. Utræque Missæ ad majus altare celebrentur: ad Missam jejunij nec letania præmittatur, nec ad canonem supra formas curventur. Ad Vesperas nisi in crastino sit festivitas XII lectionum inter signa dicant: *Deus auribus nostris*, post collectam festivitatis collectam de feria cum *Gloria Patri*, post Vesperas de omnibus SS. Vesperas pro defunctis, vigilia mortuorum ipsa die minimè agatur; post Completorium cortina extendatur & formæ in chorum referantur.] Lanfranco consentit in multis liber consuetudinum S. Benigni Divionensis, quibus etiam aliqua superaddit edito hanc in rem singulari capite *de festivitatibus Quadragesimæ*, in quo hæc leguntur: [In SS. Vigiliis, vel omnibus sabbatis post Sextam majus altare ornatur pallio, & ad majorem Missam dicente Sacerdote: *Pax Domini sit semper vobiscum* cortina in semetipsam replicata amovetur, & formæ in directum vertuntur. Post Vesperas antiphona de jejunio cum collecta, & post Matutinum similiter. Ante nocturnos xv tantùm cantica graduum dicuntur; verumtamen post Matutinos de omnibus SS. non remanent Matutini pro defunctis, sicut nec Vesperæ quæ sunt pro familiaribus nostris, nec psalmus L. post Primam pro defunctis, nec septem psalmi

c. 1. § 3.

c. 37.

„ cum letania : Officium verò pro defunctis nec in vigilia nec in die
„ agitur, nisi brevis deforis afferatur, vel frater in monasterio finiat;
„ sed pro eo ad omnes psalmos familiares post Horas, *Ad Dominum*
„ *cùm tribularer* dicitur. Post capitulum, finito *Verba mea*, cantantur à
„ toto conventu in majori ecclesia xxx psalmi à capite psalterij incepti,
„ & semper tribus finitis adjungitur *Gloria Patri* : Hæc autem sunt capi-
„ tula & collectæ quæ post hos xxx psalmos dicuntur : *Kyrie* : *Et ne nos* :
„ *Ostende nobis Domine* : *Fiat misericordia tua* : *Salvos fac servos & ancil-*
„ *las* : *Mitte eis Domine* : *Fiat pax* : *Oremus pro fidelibus defunctis* :
„ *Dominus vobiscum* : Oremus : *Deus cui proprium est* : *Prætende Domine* :
„ *Absolve Domine* : *Omnipotens sempiterne Deus qui vivorum.* Post psal-
„ mos xxx in ecclesia decantatos sedemus ad lectionem in claustro,
„ & qui volunt vadunt ad confessionem donec Tertia pulsetur : facta
„ verò oratione induant se omnes Hebdomadarij in alia septimana ad
„ Missam, quæ Missa ad majus altare post Tertiam festivo more cante-
„ tur, cujus officium omne à præfatis Hebdomadariis, præteritæ septi-
„ manæ completur; tres hostiæ offeruntur, in calice majoris Missæ
„ sanctum immolatur sacrificium, pacem omnes accipiunt. Missam verò
„ jejunij in calice matutinalis Missæ canitur, ad quam una tantùm
„ hostia offertur, solusque Prior pacem à Diacono percipit, quæ con-
„ suetudo in sabbatis jejunij quatuor temporum per omnia servatur.
„ Expleta Missa de festivitate, sedent in claustro. Post Nonam verò non
„ dicitur letania ante Missam; sed mox ut Sacerdos finierit collectam
„ post psalmos familiares, incipit Cantor officium de jejunio. Ad eam-
„ dem Missam dicuntur ipsæ collectæ, quæ solent dici quotidianis
„ diebus. Utræque Missæ ad majus altare canantur. Hymni ad diurnas
„ Horas iidem qui in Dominicis. Quod si in die Dominica evenerit ali-
„ qua festivitas, differtur in II feriam celebranda; si verò in aliis diebus
„ evenerit pleniter fit usque ad IV feriam, quæ sequitur Ramos palma-
„ rum : Nam si in ipsa feria vel postea in hebdomada aliqua festivitas
„ evenerit usque ad V feriam sequentis septimanæ est differenda; & tunc
„ ita celebratur sicut consuetudo, & altitudo ejus exigit : tantùm ta-
„ men si privata fuerit propter paschalem solemnitatem magis fit,
„ quod invitatorium fit in albis. Sciendum autem quoniam festum III
„ lection. quandocumque in xl. contingat nihil aliud inde fit, quàm
„ commemoratio ad Vesperas, & Laudes, & ad Missam.] Tullense
„ Sancti Apri Ordin. pauca hæc habet : [In festis verò SS. XII. lectio-
„ num post Tertiam dicatur Missa de festo, quam cantabit Hebdo-
„ madarius Missæ, & post Missam dicatur Sexta, qua dicta fit inter-
„ vallum competens usque ad IX; post IX verò Missa de jejunio cele-
„ brabitur ab Hebdomadario præcedentis septimanæ, post Missam di-
„ centur Vesperæ;] Breviùs Casinenses : [Si venerit aliqua festivitas
„ SS. intra xl., quarta lect. & resp. fiat de feria, Missa de SS. canatur
„ ad Tertiam, & de feria ad Nonam.] Hæcque fuit generalis mona-

ſteriorum conſuetudo ut XII. lect. feſtivitas proprium obtineret officium cum commemor. feriæ in Laud. & Veſp., & Miſſam ad Tertiam: feſta verò trium lect. communiter ſolam comm. ad Veſper. & Laud., & quibuſdam etiam in locis ad Miſſam: In aliis verò nihil omnino. Ciſtercienſes verò primò Miſſam de jejunio, poſtea Miſſam de feſto celebrabant ex lib. 2. Uſuum c. 14.

10. Hactenus generales Quadrageſimæ conſuetudines, quæ cultum Divinum ſingulari reſpiciunt ratione retulimus; nunc eas quæ ad diſciplinam obſervantiamque regularem pertinent brevi expediamus. In primis quia quadrageſimale tempus pœnitentiæ potiſſimum eſt conſecratum, hanc illis diebus non ſolùm actu; ſed habitu etiam ipſo foris demonſtrare nitebantur; hinc raſuram quam quindenis quibusque diebus exercebant, in xl penitus obmittebant, Aquiſgranenſi Concilio ſtatuente, [ut in xl. niſi in ſabbato ſancto non radantur,] cui concinunt Germaniæ veteres conſuetudines: [A primâ quoque hebdomada Quadrageſimæ non ſe radent uſque in ultimam ;] Et Petrus Damiani: [Radant autem caput per menſes ſingulos, exceptis quadrageſimis duabus, quæ nimirum ſine lavacro capitum tranſigendæ ſunt;] Et Petrus alter, Venerabilis nimirum Abbas Cluniacenſis, ſtatuens ut fratres radantur [ſabbato præcedente eamdem primam Dominicam Quadrageſimæ, *nec deinceps niſi* feria tertia hebdomadæ Palmarum.] Unus hic ab aliis diſcrepat Dunſtanus, decernens ut [per tres priores hebdomadas ſint inraſi, mediante verò quadrageſimali tempore raſuræ officio pilorum evellant ſuperfluitatem. " c. 6. " n. 31. " " "opuſc " 15. " c. 18. "ſtat. 3. " " c. 3. " "

11. Eadem ratione à pedilavio ſeu, ut vocamus, *mandato*, quod ſingulis per annum ſabbatis exercebant, in Quadrageſima abſtinebant. Extat hac de re præceptum in Regula Magiſtri ſancientis, ut [in ipſis quadraginta diebus in monaſterio fratribus ab hebdomadariis pedes non laventur, ſolummodo diſcalceentur; ſupervenientibus quibuſvis extraneis laventur, propter illius mulieris teſtimonium, quæ lavit, & de alabaſtro unxit pedes Salvatori cœnanti. " " " "

12. Secundò quia non ſolum contritione corporis peccata redimuntur, ſed etiam eleemoſina; hinc laudabilis in noſtro Pariſienſi S. Germani monaſterio mos duodecim per Quadrageſimam paſcendi pauperes, quibus ipſe Abbas in cœna Domini pedes lavabat: Huc referendum eſt, quod in vita S. Anſcharij legimus: [In Quadrageſimæ verò tempore quatuor pauperes in Brema ad eſcam ſuſcipi jubebat, duos ſcilicet viros & duas fœminas; & viris quidem ipſe cum fratribus pedes lavabat; fœminas verò in prædicto hoſpitali pauperum vice illius quædam Deo ſacrata, quam ipſe in Dei voluntate & religionis amore probatam habebat] n. 61. ſæc. 4. part. 2. p. 108. Vid. vit. S. Adelheidis n. 13. apud Boll. 5. Febr. " " " " " "

13. Tertiò, In M.S. S. Cornelij Compendienſis conſuetudinibus ad Dominicam 1. xl. hæc lego: [Hac die habeant fratres pulmentum; & "

» omnibus diebus usque ad Pascha ad collationem eant fratres ad cari-
» tatem,] hoc est pergant in refectorium haustum vini sine pane percepturi, quæ sola illis temporibus erat serotina collatio; nec aliud mihi significare videntur cons. S. Benigni Divionensis, cùm scribunt
c. 56. » post Vesp. dicendas esse [Vesp. de omnibus Sanctis, & pro defunctis.
» Postea in refectorio. Post servitores agatur officium mortuorum, sic-
» que postea bibent,] quod nostris indultum est maximè in Concilio Aquisgran.

14. Quartò. Quod jam observavimus in comm. ad c. 49. tribus per hebdomadam diebus ij. iv. vj. scilicet feria continuum à nostris servabatur silentium, idque in omnibus omnino monasteriis lege inviolabili custodiebatur; ut patet ex Casinensi Ordinario, libro Usuum Beccensium, Ordinario S. Petri supra Divam, consuetudinibus S. Benigni Divion., S. Dionysij in Francia, & aliis. Quibus etiam diebus in Dionysianis consuetudinibus præscribitur, aut saltem permit-
» titur monachis accessus ad confessionem: [Feria II. *inquiunt*, & iv. &
» vj. non loquantur fratres in claustro, & in his tribus diebus post
» capitulum usque ad Sextam eant qui voluerint ad confessionem.

15. Quintò. Inter generales xl consuetudines recenseri etiam potest Othobonis Legati constitutio pro monachis Benedictinis in An-
apud » glia an. 1248 facta, ut scilicet Summorum Pontificum constitutio-
Spelm. » nes ad monachos spectantes [in singulis monasteriis bis in anno
to. 2 » in principio scilicet Adventus Domini, & in capite Quadragesimæ om-
Conc. » nibus fratribus convocatis in capitulo legantur.
Angl. »

16. Sextò. Quam privatis diebus ad Vesperam accipiebant refectionem, hanc festivis diebus post Missam statim etiam in xl percipiebant, ut patet ex vita S. Gertrudis Abbatissæ Nivialensis ab Anonymo
c. 11. » ejus coævo descripta, in cujus festivitate [quæ v hebdomada in xl
sæc. 2. » in sexta feria, contigerat, omnes qui ad hanc solemnitatem illuc
» convenerant, sive viri, sive fœminæ, monachi, ac virgines Christi,
» cum honore & reverentia celebrarunt diem illum, & post expleta
» solemnitate Missarum, tunc sumserunt cibum cum gratiarum actione
» gaudentes ex omnibus escis quibus licitum fuit xl tempore comedere:
» sola autem matrona ea die non comedit] scilicet Adula Matrona religiosa, quæ quasi dubitans de Miraculis S. Gertrudis dixerat:
» [Absit hoc à me, ut pro hac solemnitate aliquid extra solitum pensum
» nostræ servitutis augere velim in refectionem;] Quibus in verbis tria observat Mabilonius noster. 1. delectum ciborum in xl. illo tempore servatum fuisse. 2 in SS. festis per xl. occurrentibus nonnihil de jejunij severitate remissum fuisse. 3. sextæ feriæ jejunium tunc temporis absque ullo cibi usu celebratum fuisse. De jejunij remissione luculentum habemus testimonium apud Petrum Damiani, cùm agens de Or-
opusc. » dine Eremitarum fontis Avellani hæc habet: [Ecce enim de duabus
14. » illis Quadragesimis quæ vel Natalem Domini, vel sanctum Pascha

præcedunt,

præcedunt, licet ego taceam, vos tamen ſcitis, quia nonnulli hic ſunt, qui abſque diebus Dominicis, duplex illud quadrageſimale ſpatium totum jejunando tranſcurrere ſoleant, exceptis his tribus ſolemnitatibus, S. videlicet Andreæ, vel S. Benedicti, & Annunciationis Dominicæ &c.] Quod certè dicit, non quaſi duplicem illis diebus refectionem acciperent; ſed quia *Sacratiſſimis illis diebus* vini & piſcium eſum illis conceſſerat, & jejunare illos exiſtimabat. [qui panem cum ſale & aqua percipiunt: Ubi autem præter hæc aliud aliquid additur, *inquit*, perfectum jejunium non vocatur.

17. Si quæ ſuperſunt monachorum veterum conſuetudines in xl. has in comm. ad c. 49. attigimus, quibus proinde ſuperſedendum eſt; hîc tantùm aliqua ſuperaddam exempla ad ea quæ de ſeceſſu monachorum per xl. in ſolitudinem diximus: Primum habemus in magno Euthymio Abbate, & Theoctiſto, de quibus Cyrillus Scytopolitanus in vit. S. Euthymij n. 11.: [Cùm ergo eſſet tam fraternus inter eos conſenſus, in Cutilæ ſolitudinem quotannis proficiſcebantur octavo die poſt feſtum Luminum, ſeparati quidem ab omni humano contubernio, cum Deo autem ſolo verſantes per precationem, & totum tempus quod intercedebat tranſigentes in ſolitudine, donec advenisset dies feſtus Palmarum.] Idem præſtabat & Gabrielius ex eodem Cyrillo ibidem n. 103. aliud ejuſmodi seceſſus exemplum profert idem Cyrillus in vita S. Sabæ Abbatis n. 22. ubi ſic loquitur: [Quia ergo ſolebat Euthymius 14. Januarij menſis in vaſtam ſolitudinem recedere, illicque peragere Quadrageſimam; Sabas more parumper immutato poſt S. Antonij memoriam proficiſcebatur, atque magni Euthymij commemorationem celebrabat, quæ 20. Januarij menſis die peragitur; ſicque poſtea in vaſtam ſecedebat ſolitudinem ab omni humana converſatione ſejungens ſe uſque ad feſtum Palmarum, atque ita faciebat ferè quotannis.] Huc etiam adduci poſſet Pauli Abbatis exemplum, de quo Ruffinus narrat quod [in una Quadrageſima cum ſextario lenticulæ, & parvo aquæ vaſculo perduravit, & unam mattam faciens eamdem texebat, & retexebat, ne tantummodo foris exiret;] Et de noſtris inſigne eſt illud quod de Eadberto Lindisfarnenſi Epiſcopo refert Beda Venerabilis, quod ſcilicet in remotiore à monaſterio loco [ſemper Quadrageſimæ tempus agere .... in magna continentiæ, orationis, & lachrymarum devotione conſueverat;] Et de ſancta Segotena Abbatiſſa Troclarenſi Anonymus in ejus vit. c. 13., quod [in Quadrageſima ſe retruſit in cellula donec fuiſſet tranſacta] Et de S. Petro Abbate Cavenſi Venuſinus Abbas in ejus vit. n. 2.: [Remotioris vitæ ſtudium gerens, ejuſdem ſacræ Quadrageſimæ dies in monte S. Eliæ, qui Cavenſi monaſterio altiùs præeminet obſervare conſueverat.] Vide S. Gennadij Epiſcopi Aſturicenſis elogium hiſtoricum, n. 6. ſæc. 5. p. 37. E contra verò ſæc. IX. moris fuit monachis Caſſinatibus & S. Vincentij ad Wlturnum [caritatis gratia diebus ſanctæ

to. 2. mon. eccl. græc. p. 112

to. 1. mon. eccl. græc. p. 149

l. 3 de vit. Patr. n. 72.

In vit. S. Cuthb. c. 42. ſæc. 2.

in app. ad ſæc. 3.

apud Boll. 4 Mart.

sæc 4. " Quadragesimæ se invicem visitare ,] ut observat noster Mabilonius ad
p. 2. " vitam S.Bertharij Abbatis Casinensis n. 8. non quidem ut fabulis
" vacarent ; sed ut [de suo invicem ordine loquerentur.

CAPVT XI.

Particulares Quadragesim. consuetudines.

1. PArticulares Quadragesimæ consuetudines sunt eæ, quæ non omnibus ; sed certis quibusdam hujus temporis diebus conveniunt ; quas hoc capitulo brevi referre necesse est. Quadragesimam à Dominica prima auspicamur, cujus ad primas Vesp. Psalmi, & antiphonæ de feria per annum dicebantur , Lectio sive Capitul. ex Apostolo : *Hortamur vos*, quod ex Udalrico, veteri Corbeiensis monasterij Ordinario, libro consuetudinum S. Benigni Divion. in omnibus Dominicis ad utrasque Vesperas, Laudes, & Tertiam dicebatur : ex Dionisianis verò consuetudinibus quotidie ad Vesperas, & insuper Dominicis ad utrasque Vesperas, & Tertiam.

2. Ad nocturnos Invitatorium à duobus in albis cantabatur ex Statutis Lanfranci, Udalrico l. 1. c. 11., libro Usuum Beccensium, consuet. S. Dionysij, & Ordin. S. Petri supra Divam. Lectiones ad primum secundumque nocturnum de sermone S. Leonis Papæ : *Licet nobis dilectissimi* assumebant Corbeienses, Divionenses, Sandionysiani, & Compendienses ; eumdem etiam, sed sub nomine sancti Maximi legebant Cluniacenses, teste Udalrico l. 1. c.51. De Casinensibus hæc
" lego in veteri eorum Ordinario : [Dominica 1.Quadragesimæ lect. in
" prima vigilia fiant de sermone S. Leonis Papæ : *Prædicaturus vobis* ; in
" 2. de sermone S. Augustini. Lectio tertia : *Semper quidem dilectissimi*, 8.
" *Moises quadraginta diebus*. In tertia vigilia legatur homilia ;] scilicet in Evangelium hujus diei, quam etiam alij ad tertium nocturnum legebant.

3. In Laudibus Lectio sive capitulum : *Hortamur vos*, sicut diximus, pro qua Lectionem ex Apocalypsi : *Benedictio*, juxta Regulam adhibebant nostri Dionysiani; Tullienses verò ex Apostolo : *Fratres eratis aliquando*.

4. Missam matutinalem nonnulli de Dominica ; omnes tamen com-
" muniter de Trinitate, [In qua, *ait Tullense Ordinar.*, cantetur tractus
" de Dominica : *Qui habitat*, usque ad illum versum : *In manibus por-*
" *tabunt* ; Si verò ad dictam Missam non potest cantari dictus tractus,
" ad magnam Missam integer cantabitur;] quod planè Tullensibus singulare fuisse crediderim.
" 5. De majori ita consuetudines S. Dionysij in Francia : [Missa festivè

celebretur ſicut in Dominica prima Adventus, excepto quod non cantetur ſequentia. Hebdomadarius habeat feſtivam cappam, miniſtri altaris feſtivis induantur infulis.] Hanc Miſſam *in albis* cantabant Floriacenſes, & Pariſienſes ſancti Germani, ut diſcimus ex utrorumque conſuetudinibus: [In iſta prima Dominica xl. eſt conventus in albis;] inquiunt Floriacenſes; Et Sangermanenſes: [Dominica in Brandonibus feſtum in albis in quinque cereis.] In ea tractus: *Qui habitat* à toto conventu, *Verſque alternantibus choris*, ut loquuntur conſuetudines S. Benigni, cantabatur; in Dionyſiano tamen monaſterio à XII dumtaxat *in albis*; in Compendienſi *à ſex vel ab octo*; in Corbeienſi *à ſex cantoribus ſuper pulpitum*, ut habet vetus Ordinarium; in conſuetudinibus tamen ejuſdem monaſterij hæc lego: [Sex fratres cantabant tractum retro chorum.] Tullenſes qui primam hujus tractus partem in Miſſa matutinali cantaverant, in majori primo verſu cantato, ſtatim incipiebant: *In manibus portabunt*, unde deſierant. De cetero nihil ſingulare occurrit in hac die notandum, plura nobis ſuggerit ſequens feria ſecunda.

6. Primò enim [hac die, *inquit Lanfrancus*, incipiant portare abſ- c. 1.
conſam ad ſecundam tantùm lectionem. §. 3.

7. Secundò, ſolemnis fiebat librorum diſtributio, ad quam præmiſſa Lectione ex Regula de obſervatione Quadrageſimæ, cui & partem præcedentis capitis, quæ agit de Quadrageſima, addebant noſtri Compendienſes, habebatur inter fratres ſermo exhortatorius, quem Abbas ſive quilibet alius capituli præſes, aut ab eo nominatus de præſenti lectione faciebat: Apud Beccenſes & Lyrenſes erat *De inſtitutione pſalmorum proſtratorum, & abſtinentia ciborum, & de lecta Regula.* Si feſtum duodecim Lectionum hac die contigiſſet, duplex fiebat Lectio; una Evangelij præſentis feſti, altera Regulæ. Utramque ſimul conjungit Lanfrancus in Statutis decernens, ut [ſi hac die feſtivitas XII. Lectionum evenerit, legantur Lectiones in capitulo, una de Evangelio, & altera de obſervantia Quadrageſimæ; altera legatur ſtatim poſt alteram; lecta poſteriore Lectione, tunc primùm dicat Lector: *Tu autem Domine.*] Utramque verò Lectionem dividebant Cluniacenſes & utrique ſermonem ſubjungebant teſtante Udalrico:
[Si qua feſtivitas in eodem die XII. Lection. agenda evenerit, tunc l. 1.
in capitulo duæ lectiones leguntur, duoque ſermones; anterior de c. 32.
feſtivitate, ſequens de Quadrageſima.] Idem videre eſt in libro con-
ſuetudinum S. Benigni Divionenſis: [Si autem quælibet feſtivitas c. 52
XII Lect. in ipſa ſecunda feria evenerit, cùm, ut moris eſt, in capitulo dicto verſu Evangelica lectio fuerit recitata, & poſt abſolutionem defunctorum ſubſequenter expoſita, iterum puer accedens ad Lectorium ſententiam B. Benedicti de obſervatione Quadrageſimæ ſine benedictione legit; qua juxta morem rurſus explanata, Armarius recitat in tabulis omnium fratrum nomina quibus præterito anno eadem

„ die libri dati sunt &c.] Idem habet vetus Corbeiense Ordinarium. Consuetudines autem S. Dionysij duplicem præscribunt lectionem; sed „ unicum sermonem: [Si ipsa die XII Lectiones evenerint, post lectio- „ nem Evangelij, & post absolutionem defunctorum, subsequenter Re- „ gula supra dicta; & postquam exposita fuerit nominet Cantor quem „ librum quisque anno præterito acceperit;] Sed Lyrenses atque Bec- censes quæcumque hac die festivitas XII Lectionum accidisset, una contenti Regulæ Lectione, & uno sermone erant; post quem libri distribuebantur modo à nobis in comm. ad c. 48. descripto, qui ubique idem erat.

8. Tertiò Librorum distributioni generalem etiam præmittebant confessionem Casinenses nostri: rem ita exponunt in antiquiori „ Ordinario: [Deinde omnes convenientes in capitulo solvant silentium „ secundùm consuetudinem; dehinc Abbas faciat confessionem, & ad „ ēe accipiens orationem surgat, & sic omnes similiter faciant & „ fratres confessionem, & Abbas super eos dans orationem, sedeant „ omnes; tunc unusquisque de manu Bibliothecarij Librum accipiat „ suo ordine incipientes à senioribus.] An verò ea respiciant consuetu- „ dines Lyræ cùm dicunt: [Ipsa die fit sermo à præsidente in capitulo „ de institutione psalmorum prostratorum, & abstinentia ciborum; postea „ loquentur de ordine: deinde præsidens proferat sententiam pro cri- „ minibus qui numerari solent in hac die, pro quibus & sententia datur. „ Deinde præsidens de offensis suis in subditos, & subditorum in se lo- „ quatur. Postea dicat: *Confiteor*; & subditi respondeant: *Misereatur*; „ capientes veniam in terram tam subditi quàm Prælatus, & facta abso- „ lutione à Prælato surgant; tunc Cantor legat tabulam librorum &c?] An verò de excommunicatione certorum criminum puta proprietatis, incontinentiæ, &c. quàm feria secunda primæ hebdomadæ XL. pronunciabant Anglicani monachi ex eorum Statutis c. 6., quæ extant apud Reynerium in appendice p. 156.; fortè utrumque. In rituali „ Beccensis monasterij præscribitur solùm ut post sermonem [loquantur „ de ordine; deinde præsidens de offensis suis in subditos & subditorum „ in se loquantur, tunc omnes in terra veniam capiant, & facta abso- „ lutione sine *Confiteor*; Cantor legat tabulam librorum.

9. Quartò facta librorum distributione, & data unicuique jejunandi licentia, instituebantur ab Abbate Circatores, qui juxta Regulam horis quibus vacant fratres lectionibus monasterium circumirent: facta „ librorum distributione, [datur ab Abbate fratribus licentia cum dis- „ cretione & moderatè jejunandi; *inquiunt consuetudines S. Benigni* c. 56. „ Deinde circatores surgentes ante Domnum Abbatem veniunt, & pro- „ videtur de eis utrum idonei sint, si sint quot oporteat, vel plus; „ præcipiturque eis ut secundùm Deum *Circam* faciant, nulli pro qua- „ libet gratia parcentes, nec per malitiam quemquam clamantes.] Idem legitur in veteri Corbeiensi Ordinario. Cistercienses, & Bursfeldenses, qui

libros Dominica 1. Quadragesimæ distribuebant, Circatores etiam Dominica post librorum distributionem instituebant, ut patet tum ex lib. Usuum Cisterc. c. 15. tum ex Ordin. Bursfeld. c. 32.

10. Quintò notandum quod post Lectionem ex Regula antequam libri distribuerentur præscribitur in uno codice consuetudinum Lyræ, his verbis: [Tunc pronuntietur à Cantore Missa de sancto Spiritu, « & alia pro fidelibus, quæ debentur illis qui libros fecerint, & dede- « rint isti Abbatiæ, & illis qui faciunt eleemosynam leprosis in die Pal- « marum ad sermonem, & quinque Missæ pro fidelibus, pro fratribus « de noa defunctis. Orat.: *Inclina : Deus venia : Ecclesia : Sanctorum* : « *Fidelium* &c. ab unoquoque Sacerdote debentur; ab aliis l. psalmi quin- « quies; ab aliis c. *Pater noster.*] In Rituali etiam Beccensis monasterij « præscribitur ut [præsidens absolvat omnes tam vivos quàm defunctos, « qui circa libros laboraverunt, seu scripserunt, vel dederunt. «

11. Sextò [In eodem die, *infit lib. Usuum Becc.*, pulsentur omnia « signa ad vigilias mortuorum, & inchoatur tricenarium in conventu, « hoc est septem plena officia, & *: Verba mea* diebus xxx. pro cunctis « fratribus monasterij, pro parentibus, pro benefactoribus, & familia- « ribus ipsius loci, simul & pro cunctis fidelibus defunctis sicuti fieri « mos est pro fratribus noviter defunctis.] In Floriacensis verò monaste- « rij consuetud. datur ab Abbate licentia *unum psalterium ex consuetudine* recitandi.

12. Septimò denique mirum est, quod scribit Udalricus ad hanc diem: [Vide quoque quali humanitate Patres nostri ipsam Quadrage- « simam voluerunt initiari; eo namque die, pro ut ipsis placuit, ha- « bemus ad refectionem panem solito meliorem, & calidum, & gene- « rale piscium, si quomodo inveniri poterit, & pigmentum ad cujus « propitiationem scilla non sonatur. «

13. Feria quarta primæ hebdomadæ Quadragesimæ jejunium quatuor temporum in mense Martio celebrabatur, ut nunc fit, licet ejus terminus numdû accidisset, sed postea futurus esset; [qui mos unde primò inoleve- « rit, *infit Udalr.*, de industria & studio, an ex negligentia nescio, nisi hoc « scio contra usum esse multarum Ecclesiarû, tam in Romana lingua quàm « in Teutonica.] Officium hujus diei nihil habebat singulare; sed eodem modo & ritu, quod privatis diebus celebrabatur: unum dumtaxat habent consuetudines Dionysianæ codicis Colbertini, in quibus ad nocturnos assignantur Lectiones *de expositione Evangelij: Accesserunt ad Jesum scribæ & Pharisæi*; Sed Dionysianus codex constanter retinet Lectiones de expositione S. Augustini in psalmos, ut aliis diebus. Si quid ergo singulare hanc ad diem pertinet, in una Missa continetur; in qua nimirum duæ epistolæ, duoque ℟ canebantur.

14. Ad orationem, quæ primam præcedebat Epistolam, præmittebatur: *Dominus vobiscum*; ad alias tantummodo: *Oremus.* Ita consuetudines Benignianæ, Dionysianæ, Compendienses, ac Tullense Ord.,

Secus tamen in Ordinario S. Petri supra Divam, in quo præscribitur ut
„ [ad Missæ majoris collectam non dicat Sacerdos: *Dominus vobiscum*; sed
„ *Oremus*; post ℟. verò dicat Sacerdos: *Dominus vobiscum*, & collectam
„ de die, postea faciat memoriam de quibus agenda est.] Ad secundam collectam non præcinebant nostri Tullenses: *Flectamus genua*; sed tantum ad primam; econtra Dionysiani, & Compendienses ad utramque.

15. Prima lectio, quam vulgò Prophetiam appellamus, ex Benignianis consuetudinibus in tono Epistolæ cantabatur; & quidem *ab uno puero in alba & cum titulo* ex Ordinario Tullensi. Hic in monasterio S. Petri supra Divam erat *minister candelæ*, sive Acolythus, qui licet unus, unum tamen ad altare sacros ministros præcedens deferebat candelabrum ut supra vidimus, qui *manipulum, si Subdiaconus esset*, accipiebat.

16. Quod sequebatur ℟. *Tribulationes* ab uno puero cantabatur ex Dionysianis consuetudinibus, ut & sequens Epistolam tractus: *De necessitatibus*. Quonam verò pacto hunc tractum cantarent nostri Cor-
„ beienses, exprimunt eorum consuetudines his verbis: [Feria quarta
„ qua cantatur: *Reminiscere*, cantabunt duo fratres tractum: *De ne-*
„ *cessitatibus*, mox ut cantaverint primum versum, conventus repetet
„ eumdem versum, & cantabit; & pòst dicti duo fratres cantabunt se-
„ cundum versum, & conventus repetet tractum in medio, scilicet:
„ *Vide humilitatem*; & postea prædicti duo fratres cantabunt tertium ver-
„ sum, & conventus repetet tractum: *De necessitatibus*, & cantabunt
„ primum versum.] Huicque tractui subjungebant alterum *Domine non secundum* ex Rituali ejusdem monasterij, Dionysianis, Compendiensibus, & Tullensi Ordinario; à quo tamen abstinebant, si ea die festum XII Lect. accidisset ex Rituali Corbeiensi.

17. Sequentis Sabbati Missa majorem habebat solemnitatem, ad eam siquidem Cantor indutus cappa, aut minimùm alba chorum regebat; quinque præter epistolam Lectiones dicebantur, totidemque Responsoria; aliaque nonnulla fiebant quæ circumstantium devotionem excitabant & pietatem: Hac de Missa sic loquuntur consuetu-
c. 56. „ dines S. Benigni Divionensis: [Sabbato major Missa non prævenitur
„ letania, nec ad eam ampliùs collectarum, quàm de officio est dicendum,
„ nec offertur, nec pax recipitur nisi ab uno, & una tantùm hostia,
„ nec in refectorio dantur hostiæ;] & infra [In Sabbato illi qui can-
„ tant ℟. ad Missam totum versum finiunt, & conventus ℟. à capite
„ incipit: Qui autem benedictiones cantant, non finiunt primum ver-
„ sum, sed inceptum ab eis chorus persequitur, & finit; ceteros verò,
„ ut mos est, totos finiunt, choro quod repetendum est repetente.
„ Hebdomadarius qui cum cappa chorum regit, non ponit thus in
„ thuribulum post offertorium; non enim fit nisi tantùm in diebus
„ festis. Notandum autem quod in omnibus sabbatis quatuor temporum

illi, qui faciunt officium, donec versus offerendæ finiatur expectant, "
idest illi qui Lectiones præter epistolam legerint, & ℟ cantaverint, "
præter infantes, & postea albas deponunt. Cantor verò, qui cum "
cappa tenet chorum, aliis ad orationem procumbentibus, non pro- "
cumbit, & ad illam orationem quæ fit ante IX, de choro exit. "

18. Ad Orationes, quæ Lectionibus præmittuntur, non dicebant: *Dominus vobiscum*; sed tantùm: *Oremus: Flectamus genua*: econtra ad collectam, quæ ante epistolam dicebatur: *Dominus vobiscum*, sed sine: *Flectamus genua* præmittebant.

19. Lectiones ex Tullensi Ordinario legebant *pueri in albis*; & quidem *cum titulo*. Hi in monasterio S. Petri supra Divam erant *Novicij*, eo excepto, qui quintam Lectionem legebat; erat enim Diaconus. Apud Beccenses quatuor primas Lectiones legebant quatuor *Subdiaconi*, quintam *Presbiter*: Apud Dionysianos quatuor posteriores quatuor Presbiteri, primam *ille qui facit platenam*, inquiunt consuetudines Dionysianæ.

20. Singulas Lectiones singula sequebantur ℟ ab aliquibus in albis cantanda ex Benignianis consuetudinibus modo citatis, excepta quinta, post quam hymnus: *Benedictus es* cantabatur, & quidem à *quatuor Sacerdotibus* ex Dionysianis consuetudinibus; sed in Compendiensi, atque Tullensi monasterio à duobus tantùm fratribus; In Corbeiensi à sex. Modum autem illum cantandi ita exprimit Tullense Ordinarium:
[Hymnus: *Benedictus es*, eo modo quo dictum est in Adventu, cantetur "
in albis à duobus fratribus, qui in præcedenti Dominica nominati "
fuerunt ad tractum:] Modus autem Adventus talis erat, cùm præ- "
dicti duo fratres dixerint: [*Patrum nostrorum* chorus reincipiat: *Bene-* "
dictus es, & totum versum finiat, & post unumquemque versum "
idem chorus respondeat: *Et laudabilis*. Cúmque prædicti duo fratres "
inceperint: *Gloria Patri*, surgant omnes de sedilibus suis; reincepto- "
que primo versu hymni: *Benedictus es* à prædictis duobus fratribus, "
chorus stans respondeat: *Domine Deus*, & totum versum finiat,] ali- "
ter Corbeiensis monasterij consuetudines: [Sequenti, *inquiunt*, Sab- "
bato cantabunt sex monachi tractum: *Benedictus es*, mox ut canta- "
verint primum versum, conventus repetet eumdem ℣ & cantabit, "
& post tres monachi de dictis sex monachis cantabunt unum ℣, & alij "
tres cantabunt alium ℣, & conventus repetet ad unumquemque ℣: "
Hymnum dicite; & quando tractus erit cantatus, iterum dicti sex mo- "
nachi incipient principium primi versi de dicto tractu, scilicet: *Be-* "
nedictus es; & conventus cantabit illum primum versum.] Benigniani "
& Compendienses pro hymno *Benedictus*, hac die cantabant: *Benedicite*.

21. Post epistolam tractus: *Laudate Dominum* cantabatur à duobus ex Ordinario Tullensi, & S. Petri supra Divam, consuetudinibusque S. Cornelij; & quidem *Sacerdotibus* ex Dionysianis consuetudinibus.

Quonam verò loco tam ipſe tractus quàm præcedentes benedictiones
» cantarentur, habemus ex libro Uſuum Beccenſium, nimirum [ubi
» leguntur Lectiones, *inquit*, ibi cantantur benedictiones. Tractus verò
» in xl inter cortinam & altare ante analogium, quod ibi poni debet
» poſt benedictionem ;] & conſuet. Lyræ : [Ubi leguntur Lectiones, ibi
» cantetur Benedictio, tractum verò ante aquilam :] Ordinarium verò
» S. Petri ſupra Divam : [Cantent duo ad analogium hymnum : *Bene-*
» *dictus es Domine* ; . . . Cantent duo ad gradum omnino tractum : *Lau-*
» *date Dominum.*

22. Denique in fine Miſſæ non dicebant : *Humiliate capita veſtra Deo* ex lib. Uſ. Becc., & conſ. Lyræ.

» 23. [Dominica ſecunda xl. ut decet devotiſsimè celebretur, *inquit Ordi-*
» *narium S. Petri ſupra Divam*, & ut ſupra dictum eſt Sacerdos Sab-
» bato tantùm ad Veſperas reveſtitur. Hæc igitur Dominica, & aliæ
» quæ ſequuntur, ſuum plenè habeant ſervitium, nec carebunt ſuis utriſ-
» que Veſperis, etiamſi ſupervenerit feſtum in albis] Lectiones ad primum ſecundumque nocturnum ex libro Geneſis : *Senuit Iſaac.* De cetero nihil ſingulare occurrit præter ea quæ tractum utriuſque Miſſæ reſpiciunt, de quo breviter liber Uſuum Becc., & conſuetu-
» dines Lyræ : [Dominica ſecunda xl. non dicitur ℟ ad Miſſam matu-
» tinalem, ſed tractus : *Dixit Dominus mulieri.* Ad Miſſam majorem ℟
» *Juſtus es Domine*, & tractus : *Benedicam Dominum* ;] Et Tullenſe
» S. Apri Ordinarium : [Ad matutinalem Miſſam tractus : *Lætatus ſum* :
» fratres qui ſunt in choro in quo eſt hebdomada, dicant primum ver-
» ſum, & fratres alterius chori ſecundum, & ſic de aliis ; & infra
» ultimum verſum uterque chorus dicat : *In turribus tuis*, & ſic finitur:
» Ad majorem verò Miſſam [tractus : *De neceſſitatibus* cantetur à duo-
» bus pueris, & circa finem cujuſque verſus chorus reſiduum ſumens
» finiat verſum, finito ultimo verſu ſequitur alius tractus à duobus
» fratribus in albis cantandus, ſcilicet : *Dixit Dominus mulieri.*] Dionyſiani unicum ad majorem Miſſam tractum : *Dixit Dominus mulieri*; Cartuſienſes : *De neceſſitatibus* cantabant. Infra hebdomadam nihil ſingulare occurrit ; ſed neque ſequenti hebdomada tertia niſi quod in Ordinario Tullenſi feria Sexta etiam ad minores Horas propriæ aſsignantur antiphonæ, ſcilicet ad Primam : *Aquam quam ego* ; ad Tertiam : *Dixit Samaritana* ; ad Sextam : *Mulier venient* ; ad Nonam, *Domine ut video.*

24. Dominica IV vulgo Dominica : *Lætare* appellata ab Introitu Miſſæ, qui ab hac incipit voce, paulò majorem habebat ſolemnitatem ; hac ſiquidem die apud Floriacenſes erat *conventus in albis*, uti & apud Noſtros S. Germani à Pratis, quorum conſuetud. hæc ha-
» bent : [Dominica in medio xl. qua cantatur *Lætare*, in vigilia ipſius
» Dominicæ debet eſſe ſermo in capitulo, & eſt illa Dominica feſtum
» in albis in quinque cereis.] In quibuſdam monaſteriis, & fortè in omnibus

omnibus eamdem omnino solemnitatem, quam supra ad Dominicam primam advertimus, obtinebat: De Dionysiano & de monasterio Sancti Petri supra Divam res constat, tam ex illius consuetudinibus quàm ex istius Ordinario: [In hac Dominica, *inquiunt consuetudines Dionysianæ*, omnia festivè celebrentur, ut in prima Dominica Quadragesimæ: Invitatorium: *Populus Domini* in albis;] & Ordinarium S. Petri supra Divam: [Dominica IV. xl. qua cantatur officium: *Lætare Jerusalem*, sicut prima xl. celebretur:] Sed omnium solemnissimè Compendienses nostri; ita quippe M. S. eorum consuetudines: [Sabbato mediæ xl parabitur ecclesia, sonabit classicum. Ad Vesp. ℟ *Audi Israel* à duobus in frocis; Sacerdos induetur ad thuribulum. Ad M. antiphona: *Nemo te*. Oratio: *Prætende Domine*: *Benedicamus* à duobus in cappis: Ad Completorium pulsabuntur duæ majores campanæ, & ad Primam in Dominica .... ad Tertiam antiphona: *Nemo te*. Omnes sint albis, & fiat processio, & deferatur sanctuarium ... post processionem faciat Abbas sermonem ad populum, vel cui jusserit ipse, & recitetur indulgentia Domini Papæ, & faciat benedictionem super populum.

25. Feria iij infra hebdomadam in Tullensi Ordinario ad Primam propria notatur antiphona: *Unum opus feci*; Ad Tertiam: *Et me sci.* Fer. IV. ad Primam: *Ille homo qui dicitur*; ad Tertiam: *Interrogatus cæcus*; ad Sextam: *Dixi vobis.* Feria VI. ad Primam: *Lazarus amicus.*

26. Dominica in Passione Domini, quam veteres *Dominicam medianam* appellabant*, novas aliquas habebat consuetudines novosque usus, quos recenset vetus codex consuet. S. Benigni Divion. his verbis: [In Passione Domini tantùm ad ℟, & ad Invitatorium psalmum dimittitur *Gloria Patri*; nam ad officia Missarum dicitur sicut in alio tempore; commemoratio quoque de sancta Cruce dimittitur usque in Pascha; capitula etiam, & versiculi, & collectæ, quæ hactenus dicebantur, mutantur; hymni quoque ad Matut.; vel Vesperos, & ad nocturnos. In crastino ad nocturnos post primum versum psalmi Invitatorij ipsum Invitatorium non à capite, sed ab eo loco: *Et dixi semper errant*, incipitur; eo scilicet quod in fine *Gloria Patri* non dicitur. Ad Primam Lectionem prologus de Hieremia legitur, ad reliquas septem de eodem Propheta. Legitur autem in ecclesia tantùm, ita ut usque ad Lamentationem ad cœnam Domini sit finitus.] Ubi quod ait: *Gloria Patri* ad officium seu Introitum Missæ obmittendum non esse, habetur etiam in veteri Ordinario Corbeiensi, & in antiquis consuetudinibus Cluniacensis monasterij apud Udalricum l. 1. c. 54; sed hoc istis monasteriis extitit peculiare, cui refragatur praxis aliorum monachorum; Hinc etiam Udalricus [In Passione l. 1.
Domini, *inquit*, *Gloria Patri* si ad nullum cantatur Responsorium, c. 54.
cantatur tamen ad Introitus; quamvis iterum contra usum faciamus

„ aliarum ecclesiarum :] Rationem verò cur in Responsoriis , Invitatoriis , & Introitu Missæ *Gloria Patri* dimittamus , hanc afferunt con-
c. 55. „ suetudines Grandimontenses : [Quia à Dominica in Passione Domini „ incipit Ecclesia recitare ignominiam Passionis Christi , & gloria Christi „ cum ignominia Passionis ejus dicenda non est congruè.

27. Commemorationem & processionem ad crucem etiam obmittebant , alij usque ad octavam Paschæ , uti & memoriam de Trinitate usque ad Pentecosten.

28. Hymni novi hi erant ad Vesp.: *Vexilla regis prodeunt*; ad Nocturnos: *Pange lingua*; ad Laudes : *Lustra sex* ; Sed Cartusienses hymno : *Vexilla regis* tam in Vesperis , quam in Matutinis usque ad cœnam Domini utuntur, divisione facta pro Laudibus ante versum : *Arbor decora:* ut habetur in eorum Ord. c. 48. n. 11. Porro circa hos hymnos no- „ tandum quod habent consuetudines Floriacensium : [Sabbato in „ Passione hymni cantantur magis protractè & distinctè , quàm alio „ tempore. Dum cantatur : *O crux ave* , omnes pariter genua flectunt.] Consuetudines S. Dionysij in Francia , & Compendienses tantùm habent : *Inclinent se omnes ob reverentiam Dominicæ Passionis :* Tul- „ lense autem S. Apri Ordinarium : [Infra hymnum cùm dicitur : *O crux* „ *ave,* omnes cum summa devotione flectant genua , & capita denudent, „ & cum dixerint : *Spes unica* , surgant.

29. Circa nocturnorum Lectiones illud observandum , quod integram Hieremiæ Prophetiam ad cœnam Domini legerent in ecclesia , præmisso ad primam Lectionem prologo , unde tres primas Lectiones faciebant nostri Dionysiani , quarum in fine dicebatur quidem: *Tu autem Domine* , cujus loco Prophetiæ Lectiones hac clausula terminabantur : *Hæc dicit Dominus.* Tullense Ordinarium addit : *Convertimini ad me & salvi eritis.* Cistercienses verò Hieremiæ prophetiam tam in choro , quàm refectorio legebant ex lib. Usuum cap. 16.

„ 30. Præterea [hac nocte (scilicet Sabbati ante Dominicam Passio- „ nis ,) *inquit Tullense Ordinarium* , & sabbato ante Palmas ad col- „ lationem finitis antiphonis quæ in mandato solent quolibet sabbato „ dici, surgant fratres de sedilibus suis, & cantent hos duos Versus : *O* „ *Crux ave spes* : *Te summa Deus Trinitas.*

„ 31. Insuper [Dominica in Passione , *sic habent consuetudines Cor-* „ *beienses* , . . . Corpora Sanctorum , & crux majoris altaris velabuntur „ duobus vexillis rubeis.

„ 32. Denique ex Ordinario S. Petri supra Divam [In capitulo impo- „ nendæ sunt Passiones Evangelicæ , quæ in alia hebdomada sunt di- „ cendæ.

„ 33. Tandem ad majorem Missam. [Commixtione Corporis & San- „ guinis Domini facta , & orationibus dictis , & *Agnus Dei* , & data „ pace ; Sacerdos super altare tenens corpus Dominicum & calicem ,

cantet communionem, ad cujus inceptionem totus conventus ob " reverentiam Passionis Dominicæ prosternat se in terra cum summa " devotione; cùmque dicta communio à Sacerdote finita fuerit, omnes " à terra surgant.] Ita Tullense Ordin. "

34. Porro ab hac die usque ad Pascha nullus sanguine minuebatur, nisi petita in capitulo venia, & obtenta licentia, ut supra observavimus, & hîc expressè habent Floriacenses, & Dionysianæ consuetudines.

35. Infra hebdomadam verò nihil occurrit notandum, nisi fortè quod habet Cassinense Ordinarium his verbis: [Ab hac die usque " in feria 4. in cœna Domini in quotidianis diebus legantur duæ le- " ctiones de Propheta; tertia verò de feria. Si autem festivitas S. Be- " nedicti intra hos dies venerit, prima intra octavam legatur de Hie- " remia, secunda de homilia, tertia de S. Benedicto.] ubi obiter obser- " vabis celebratas illis temporibus in xl. octavas.

36. In Dionysianis consuetudinibus feria quarta notatur ultima processio.

CAPUT XII.

De Dominica in Ramis Palmarum, [a] *& tribus seq. diebus.*

1. Inter omnes Quadragesimæ Dominicas solemnissima semper extitit quæ numero est postrema; sed mysterio & solemnitate prima, à Ramis Palmarum hac die benedicendis *Dominica Palmarum* appellata, quæ proinde proprium jure mereatur Capitulum, in quo potissimum considerare oporteat Regulare officium, Palmarum benedictionem, processionis ordinem, utriusque matutinalis & majoris Missæ immo & privatarum Missarum ritus speciales, & alia nonnulla quibus in perquirendis naturalem tamen rerum ordinem prosequi satius existimavimus.

2. Igitur ad nocturnos Invitatorium: *Ipsi verò* à duobus in albis cantabatur ex Lanfranci Statutis, Udalrico lib. 1. c. 11., lib. Usuum Beccensium, Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus; ad cujus ultimum versum [mox ut cantaverint, *Ipsi verò non cognoverunt vias meas*, conventus respondebit *Quibus juravi*,] inquiunt Corbeienses consuetudines, quibus concinit Tullense S. Apri Ordinarium "

a Dominica Palmarum in libro 3. de gestis SS. Rotonensium c. 1. dicitur *Sabbatum Sanctum* sæc. 4. part. 2. p. 215.

" hæc ſcribens: [Poſtquam illi duo qui cantant : *Venite* , dixerint hunc " ℣ *Quadraginta* uſque *quibus juravi* , chorus incipit & finit quod ſe- " quitur, ſcilicet *quibus juravi* : Poſtea illi duo qui cantant *Venite* rein- " cipiant : *Ipſi verò* , choro idipſum proſequente.

3. Etſi in omnibus communiter monaſteriis à Dominica Paſsionis ad Cœnam uſque Domini Jeremiæ Prophetia ad nocturnas vigilias quotidie legeretur, idque ipſum cum ſumma religione obſervaverint perplures ; ab hac tamen communi regula deflectebant nonnulli;alias ad hanc Dominicam lectiones adſumentes. Ita vetus Caſſinenſium or- " dinarium Dominica in Palmis [Octo , *inquit* , Lectiones legantur de " expoſitione S. Hieronymi ſuper Matthæum : *Scitis quia poſt* : quatuor " de homilia S. Johannis Chryſoſtomi ;] & Dionyſianæ conſuetudines " M. S. [quatuor primæ Lectiones de Prophetia Zachariæ : *Exulta ſatis*, " ad finem quarum dicatur : *Hæc dicit Dominus*. Sequentes quatuor Le- " ctiones de ſermone : *Deus Deus meus* , ad finem quarum dicatur : *Tu* " *autem*... Quatuor Lectiones de Evangelio : *Cùm appropinquaſſet Ieſus.*] Denique Tullenſe S. Apri Ordinarium *Lectiones* , inquit , *ſic incipiunt : pſalmi vigeſimi primi* ; deinde quatuor poſtremas Lectiones adſignat de Evangelio *Cùm appropinquaſſet.*

" 4. [℟ Nonum : *Ingrediente Domino* , quod cantet aliquis benè " cantans] inquiunt conſuetudines Dionyſianæ, poſt verſum reincipiebatur ex eiſdem , & Compendienſibus conſuetudinibus.

5. Ad Laudes & per horas antiphonæ propriæ , omiſsis ſuffragiis tam ad Laudes , quàm ad utraſque Veſperas ex Dionyſianis , Compendienſibuſque conſuetudinibus ; licet in Tullenſi Ordinario ad Laudes adſignetur commemoratio de *Trinitate* poſt hac uſque ad oct. Pentecoſtes non facienda.

6. Miſſam Matutinalem *de Trinitate* notant conſuetudines Dionyſianæ, & Compendienſes ; cùm tamen omnes alij Miſſam de die canerent,in qua illud præcipuè obſervandum, quod in ea Paſsio non legeretur , ſed Evangelium : *Cùm appropinquaſſet* , quod etiam privatis in
c. 1. " Miſsis obſervabant , ut patet ex Lantfranci Statutis : [Sacerdotes ad
§. 4. " privatas Miſſas unam tantùm collectam dicant ; Evangelium : *Cùm* " *appropinquaſſet*. Paſsionem nullus legat , niſi fratres qui in formis can-
l. 1. " tant ;] Ex Udalrico : [In Ramis Palmarum ad Matutinalem Miſſam
c. 54. " nonniſi una collecta eſt dicenda , nec Paſsio legitur ; ſed illa tantùm " Lectio S. Evangelij : *Cùm appropinquaret Ieſus* , quod etiam cunctis " Sacerdotibus , qui privatas Miſſas cantaverunt , præcipitur ; ut ſint " parati ad duas proceſsiones , quæ illo die ſunt agendæ ;] Ex libro
c. 57. " conſ. S. Benigni Divionenſis : [Sabbato ante ſanctum diem Palmarum " capſæ in craſtinum ad proceſsionem ferendæ præparantur ; in craſti- " num nec ad Miſſam matutinalem , nec ad Miſſas privatas Paſsio " legitur ; ſed illud Evangelium : *Cùm appropinquaret Dominus Ieſus.*] Idem habet vetus Corbeienſe Ordinarium. ; & M S. conſuetudines S.

Dionysij in Francia : [Et est ordo, *inquiunt*, quod si quis Missam privatim cantaverit, non legat Pasionem ; sed Evangelium : *Cùm appropinquasset.*] & Compendienses : [Si quis Missam privatè cantare voluerit non Pasionem leget ; sed Evangelium : *Cùm appropinquaret* ;] Tullense etiam S. Apri Ordinar. [In omnibus privatis Missis, *inquit*, quæ de Dominica dicentur in hac die non legatur Passio ; sed Evangelium Missæ matutinalis, scilicet : *Cùm appropinquasset* ;] Et Consuetudines Grandimontensium : [In hac Dominica Ramis Palmarum cantatur Missa matutinalis de eodem die cum duobus aut tribus versibus tractus, & cum Evangelio : *Cùm appropinquasset* ;] Consuetudines S. Germani à Pratis : [Quando erimus circa finem tractus, Sacrista pulsabit unam parvam campanam pro congregando Domnos ad audiendam Pasionem ; quia ipsa die non debet legi nisi in magna Missa ;] Denique rubricæ Missalis Casalis Benedicti : [postea fiat processio & dicatur Evangelium : *Cùm appropinquasset*, ubi consuetum est, quod etiam in missis privatis dicendum erit, non autem Passio ; nisi cui fuerit à superiore concessum.] Ex quibus postremis verbis discimus, aliquibus fuisse concessum ad privatas Missas Passionem legere, & certè illud Cellerario permittunt consuetudines Corbeienses, his verbis: [Nullus leget passionem, nisi solus Cellarius privatim :] immo omnibus ante capitulum Liber Usuum Beccensium & rituale ejusdem monasterij : [Ante Primam, *inquit*, possunt Passionem legere ad privatas Missas quicumque voluerint ; post capitulum nequaquam, nisi licentiâ vel pro aliqua necessitate ;] quæ totidem verbis habentur in consuetudinibus Lyrensium.

c. 15

l. 3. c. 12.

7. Præterea hac in Missa matutinali una dumtaxat collecta dicebatur, nec tractus ex integro cantabatur, ut patet ex citatis modo Grandimontensium consuetudinibus, & insuper ex Tullensi Sancti Apri Ordinario : [Tractus *Deus Deus* cantetur usque ad illum versum, *Libera me* ; fratres chori in quo est hebdomada dicant primum versum, & fratres alterius chori secundum, & sic de aliis.

8. Denique [In hac Missa, *inquit Tullense Ordinarium*, communio dicatur antequam Corpus & Sanguis Domini sumatur à Sacerdote. Idem fiat ad magnam Missam.

9. Interim dum hæc Missa cantaretur aquæ Lustralis benedictionem, atque ad officinas monasterij processionem ab uno Sacerdote faciendam præscribit Concordia Dunstani, his verbis : [Dominica die Palmarum, quia major restat processio agenda, illa quæ solet in claustro agi interim dum Matutinalis Missa canitur, agatur à Sacerdote tantùm, conspersionem & benedictionem agente ;] Et consuetudines Germaniæ : [Mox verò post capitulum omnes induti albis, Presbiter Hebdomadarius cum cruce tantummodo, & aqua benedicta agat benedictiones per omnes officinas, dum à cæteris matutinalis

c. 3.

n. 23

Missa completur.] In aliis tamen monasteriis finita Missa matutinali processio solito more fiebat per claustrum ab omnibus; & quidem albis
c. 1. „ indutis ut patet ex Lantfranci Statutis: [Post matutinalem Missam be-
§. 4. „ nedicatur aqua,ad quam sint omnes albis induti,fiat processio per clau-
„ strum, ut mos est, omnibus Dominicis diebus;] Ex Udalrico: [Sint
l. 1. „ omnes parati ad duas processiones, quæ illo die sunt agendæ: Prior
c. 34. „ post Matutinalem Missam sale & aqua consecratis sicut mos est cun-
„ ctis Dominicis diebus per claustrum; Citerior post Tertiam;] Ex li-
„ bro consuetudinum S. Benigni Divionensis: [Ipsa die, *scilicet Palma-*
„ *rum*, duæ fiunt processiones; post matutinalem Missam, Prior per
c 57. „ claustrum, sicut mos omnibus Dominicis, nec ad ipsam aliud can-
„ tatur, quàm in præcedentium Dominicarum processionibus; Poste-
„ rior verò post Tertiam cum frondibus & Palmis ante majus altare
„ sacratis; utræque tamen aguntur fratribus omnibus albis indutis.]
Idem habet vetus Corbeiense Ordinarium, & Liber Usuum Beccen-
„ sium: [Post Matutinalem Missam, *inquit*, omnes albas induti, agant
„ processionem per claustrum, & cetera, uti mos est, in die Dominica.]
„ Consuetudines verò S. Dionysij in Francia hæc scribunt: [Post *Sanctus*
„ Missæ matutinalis induantur omnes albis, & post eamdem Missam
„ aqua benedicta, & processio eat per claustrum in albis sicut in aliis
„ Dominicis, præter quod non ibunt in navi; sed redeant per portas
„ eburneas in choro, & ad ipsam processionem cantetur antiphona:
„ *Cùm sederit*: Ad Introitum chori antiphona: *Turba multa*; deinde
„ cantetur Tertia;] In alio verò codice Bibl. Colbertinæ: [Post *Sanctus*
„ Missæ matutinalis induantur omnes albis & post eamdem Missam fiat
„ aqua benedicta, & eat Sacerdos qui benedixit aquam per officinas
„ dicendo orationes. Interim cantetur Tertia,] cui concinit Ordina-
„ rium S. Petri supra Divam his verbis: [Missa Matutinalis de Domi-
„ nica; post elevationem Corporis Christi ad ipsam Missam revestiant
„ se omnes in albis, sanctificata quoque aqua à Sacerdote, & aspersa
„ more solito, faciat idem Sacerdos processionem cum cruce, & aqua
„ benedicta canentibus interim ceteris in choro Tertiam.] Tullense verò
„ Ordinarium: [Finita Missa matutinali, *inquit*, hebdomadarius Missæ
„ faciat aquam benedictam, quâ more solito aspersa, Domnus Ab-
„ bas vel eo absente, Prior incipiat Tertiam, interim portetur aqua
„ benedicta per claustrum & ceteras officinas, sicut mos est in aliis Do-
„ minicis.] Idem habent Corbeienses consf. Post hæc canterur Tertia,
vel etiam priùs fiebat extra monasterium processio, & solemnis Palmarum benedictio; sed isthæc Palmarum benedictio seu consecratio quibusdam in monasteriis in propria peragebatur Ecclesia, ut apud eos qui Lanfranci Statuta observabant, apud Cluniacenses, Divionenses, Corbeienses, Beccenses, Tullenses, Sangermanenses, Cistercienses, Bursfeldenses, & Casalinos: In aliis extra propriam ecclesiam, atque ita præscribunt Concordia Dunstani, Germaniæ consuetudines,

Casſinenſe Ordinarium, Dionyſianæ, Floriacenſeſque conſuetudines; & quidem omnibus in cappis exiſtentibus ex Germaniæ conſuetudinibus: Benedictionis verò ordinem ita deſcribit vetus Casſinenſe Ordinarium: [Congregati omnes in eccleſiam, expoſitis in medio Palmarum, & olivarum Ramis; incipiant in choro: *Hoſanna filio David*, qua finita Sacerdos dicat orationem: *Deus quem diligere*: Lectio: *Venerunt filij Iſraël*. Sequitur antiphona: *Collegerunt*. Verſus: *Unus autem*. ℞. *Ne forte*; & legatur Evangelium ſecundùm Matthæum: *Cum appropinquaret Ieſus*; Poſt hæc ſequatur benedictio olivarum atque Palmarum, qua expleta, aſpergatur ſuper eas aqua ſanctificata, & thus adoleatur.] Paulò aliter Tullenſe Sancti Apri Ordinarium: [Dicta Tertia Subdiaconus Hebdomadarius alba & dalmatica indutus cum famulo veniat ad gradum chori, in quo ſolet quotidie Epiſtola legi, & ibi legat Epiſtolam: *Venerunt filij Iſraël*, qua lecta ſine intervallo, Hebdomadarius Sacerdotalibus indutus veſtibus, thuribulario, & Ceroferariis ipſum præcedentibus veniat, & ſtet juxta Ramos arborum ante majus altare ab Eleemoſinario locatos & ſuper pulpitum ibidem præparatum, legat Evangelium: *Cùm appropinquaſſent Bethphage*, thuribulario ei thuribulum offerente, ut librum Evangelij incenſet, duobus Ceroferariis adſtantibus hinc & inde ſicut mos eſt ad Matutinos cùm Evangelium legitur. Perlecto itaque Evangelio, fiat benedictio ſuper Ramos arborum ab Abbate, & in ejus abſentia à Priore induto alba, ſtola, & cappa, thuribulario juxta eum ſtante ſine cruce tamen, & cereis, & ſic incipiat benedictionem: *Dominus vobiſcum*. Oremus: *Deus cujus filius*, Item collecta: *Deus humana*. Item alia: *Benedic Domine*. Finitis collectis aquam benedictam ſuper ramos arborum & Palmas aſpergat, & incenſet.] Grandimontenſes facta in capitulo proceſsione ibidem palmas benedicebant ordine in conſuetudinibus Guillelmi Pellicerij his verbis
deſcripto: [Legitur lectio: *Dicite filiæ Sion*, in modum lectionis non Epi- c. 15.
ſtolæ. Et poſt ſequitur ℞: *Chriſtus factus eſt*. ℣ *Propter quod & Deus*.
Deinde legitur Evangelium ſicut in eccleſia: *Cùm appropinquaſſet*. Poſtea benedicuntur cum tribus orationibus, deinde aqua benedicta aſpergatur, & incenſentur.] Alij præmiſſo dumtaxat unico Evangelio: *Turba multa* uſque *Totus mundus poſt ipſum abiit*, Ramorum benedictionem
peragebant: [Cantata Tertia *inquit Lanfrancus in Statutis*, legatur Evan- c. 1.
gelium: *Turba multa*; poſtea accedens Abbas, aut Sacerdos benedicat §. 4.
Palmas, & flores, & frondes ante majus altare ſupra tapetum poſitas, aquam benedictam aſpergat, & incenſet;] Et Liber Uſuum Beccenſium: [Dicta Tertia, Diaconus cui Cantor juſſerit legat Evangelium: *Turba multa*; & poſtea ponetur tapetum ante altare, & deſuper flores, & frondes, & palmæ, quas benedicat Sacerdos alba & ſtola indutus, benedictas incenſet, & aſpergat aqua benedicta.] Idem videre eſt in Concordia Dunſtani, & Ordi-

nario Sancti Petri supra Divam : Ex consuet. tamen Germaniæ & Dionysianis præmittebatur Evangel. : *Cùm appropinquasset*. Sed juvat referre integrum ritum quem describunt consuetudines Lyræ his verbis:
» [Post Tertiam dum psalmi familiares dicuntur, exeat unus Diaconus,
» non ille, qui lecturus est passionem, & induat stolam & manipulum.
» Finitis psalmis familiaribus adoleat incensum, & intret, Conversis
» candelabra, & thuribulum præferentibus, & Diaconus ferat librum
» Evangelij. Secretarius habeat analogium præparatum ante altare,
» palmis & frondibus jam coram positis; Cùmque venerit Diaconus
» ante analogium leget Evangelium : *Turba multa* sine ante & retro;
» quo lecto, faciat ante & retro; & eat solus in vestiarium, Conversis
» ibi remanentibus cum thuribulo & candelabris; depositaque stola,
» & manipulo, revertatur in chorum. Interim Abbas in cappa, stola,
» & manipulo, vel Prior aut Sacerdos in alba, stola, & manipulo
» tantùm benedicat frondes, & palmas incenset, & aqua benedicta aspergat.

10. Benedictionem verò unica oratione : *Omnipotens sempiterne Redemtor*, absolvebant Divionenses S. Benigni, Corbeienses S. Petri, Parisienses S. Germani, & Cartusienses monachi, Unicam etiam orationem : *Deus cujus filius pro salute* adhibebant Casalini; sed in collectaneo S. Petri supra Divam quatuor adnotantur, scilicet : *Omnipotens & misericors Deus* : *Deus cujus filius pro salute. Deus qui Jerusalem veniens* : *Christe Jesu fili Dei vivi.*

11. Benedictæ Palmæ fratribus distribuebantur, & quidem à *Priore* ex Germaniæ consuetudinibus; vel à *Secretariis* ex Statutis Lanfranci; sive ut habent Benignianæ consuetudines, & lib. Usuum Beccensium ab *ecclesiæ custodibus*. Tullense Ordinarium duobus fratribus hoc mu-
» nus committit, [quorum unus in dextro à superioribus incipiens,
» & alius in sinistro choro fratribus Palmas & Ramos benedictos di-
» stribuebant.] Hi ex Floriacensis monasterij consuetudinibus erant *Thesaurarius & Capicerius*; Dionysianæ solum *Capitiarium* nominant. Cartusienses & Casalini eodem ritu, ac in Purificatione Beatæ Mariæ candelas, hac die Palmas distribuebant.

12. Interim verò dum isthæc Palmarum distributio fieret, Cassinenses cantabant antiphonam : *Ante sex dies*; alij : *Pueri Hebræorum*, quas ex Concordia Dunstani & Germaniæ consuet. exclamabant *Pueri*; in aliis monasteriis ipse Cantor. Cartusienses ℟ *Collegerunt* cantabant.

13. Ramorum benedictionem ac distributionem sequebatur solemnis extra monasterium processio, in qua deferebantur Reliquiæ mane ad locum ad quem procedebant clam delatæ, ut patet ex MS.
n. 23. » Germaniæ consuetudinibus : [Mane in Palmis, *inquiunt*, custodes præ-
» parent diligenter quoddam portatorium in modum feretri, in quo re-
» ponantur parvæ capsæ, sive textum Evangeliorum, desuper quoque appendantur

appendantur philacteria, sive buxæ Reliquiarum; ferant autem illud
latenter ante horam primam ad ecclesiam, ad locum quo procedere
debent, & cruces, & candelabra, & thuribulum, & aquam benedictam,
& textum Evangelij, & albas flores, Palmas & omnia quæ proces-
sioni illi conveniunt.] Idem videre est in Lanfranci Statutis, ex qui-
bus etiam deferri debebat hac in processione Corpus sacrum Domini,
quod & observabant nostri Beccenses, atque Lyrenses. Interim Lanfran-
cum hic audiamus : [Cantore incipiente antiphonam, *Occurrunt turbæ.*
(inquit,) exeant duo Sacerdotes albis induti, qui portent feretrum quod
parum ante diem ab eisdem Sacerdotibus illuc debet esse delatum, in
quo & Corpus Christi debet esse reconditum.

14. Hujus autem processionis ordinem instituebat Abbas in capitulo,
ut discimus ex Lanfranci Statutis : [Evangelium pronuncietur; *Cùm* c. 1.
appropinquasset, de quo & lectio & sermo in capitulo, in quo capi- §. 4.
tulo ordinet Abbas, vel Prior processionem, & quid quisque portare
debeat, & qualiter ordinatè eant, ac redeant fratres.] Hunc ordinem
describit idem Lanfrancus non multò pòst his verbis : [Præcedant fa-
muli cum vexillis, sequatur Conversus ferens situlam cum aqua bene-
dicta, alij duo portantes duas cruces; item duo cum duobus candelabris
accensis desuper cereis; alij duo ferentes duo thuribula igne & thure
referta, quod thus in thuribulo debet ponere vel Abbas si in choro
est, conversis thuribula & acerram cum thure deferentibus; vel ipse
Cantor, si Abbas deest; ipse enim distribuit quæ portanda sunt, &
processionem ordinat : hos sequantur duo Subdiaconi portantes duos
textus Evangeliorum, post quos Laici monachi, deinde infantes cum
magistris, post quos ceteri fratres præcedentes Abbatem, qui ultimus
procedit, duo & duo sicut sunt priores :] Breviùs consuetudines Ger-
maniæ : [Cùm verò de illo loco exituri sunt, ordinatim procedant
cum præcedenti aqua benedicta, crucibus, thuribulis, candelabris,
Evangelio; ac prosequatur illud portatorium ab Abbate & Presbytero
delatum cum summa gravitate ... Quod si Priori grave fuerit illud ferre
onus Presbyteris illud committat.] Paulo aliter vetus Cassinensium
Ordinarium : [Hora Tertia omnes fratres induti albis lineis stent in
choro, & cantent Tertiam ... Expleta Tertia expendantur in choro
stolæ, vel manipuli per Presbyteros, Diaconos, ac Subdiaconos,
& sic bini & bini procedant ad ecclesiam S. Martini cantando anti-
phonam : *Cum audisset populus*, post quos Sacerdos pluviali indutus
cum ministris tunicis seu dalmaticis vestitis procedat, simul & Acolythi
cum incenso, & luminariis.] De eodem ordine hæc habent consue-
tudines Floriacensis monasterij : [Præeunt vexilla, & draco; deinde
omnes cruces, & capsa S.Mauri à duobus albatis Sacerdotibus, à Sub-
diacono unus textus, & duo candelabra à duobus pueris; deinde no-
vitij, & ceteri sicut sunt in ordine; ad ultimum Domnus Abbas cum
cappa rubea, & virga pastorali :] Liber verò consuet. S. Benigni Di-

» vionensis : [Antequam exeant omnia signa tanguntur, deinde inchoata
» antiphona , *Cùm appropinquaret Dominus* , quam sequatur , *Cùm au-*
» *disset populus* , egreditur in prima fronte aqua benedicta , sequuntur
» cruces aureæ duæ , textus Evangeliorum duo , candelabra quatuor ,
c 57. » thuribula duo , deinde omnes Conversi , ad ultimum *a* Cantores, pueri
» verò medij inter Conversos & cantores incedunt. Famuli sartores
» ante processionem vexilla ferunt.] Et liber Usuum Beccensium : [Fa-
» muli sumant vexilla , unus tantùm Subdiaconus ferat textum (alter
» codex addit *sive manipulo* ,) Conversi aquam benedictam , discooper-
» tam crucem , thuribulum atque candelabra ; quos sequuntur pueri ,
» deinde juniores ; postremò Priores omnes albis induti duo & duo per-
c. 17. » gant.] Denique liber Usuum Cistercienfium : [Incipiente Cantore
» antiphonam : *Occurrunt turbæ* , exeat Subdiaconus cum aqua benedicta,
» subsequente Diacono cum cruce discooperta , quem subsequatur con-
» ventus eo ordine , quo stat in choro , Laicis monachis præeuntibus ,
» ita ut Abbas vel Sacerdos Hebdomadarius , si Abbas defuerit , eat
» posterior , & post ipsum novitij , post novitios verò Laici fratres : & fiat
» processio tantùm per claustrum.

15. Pervenientes ad locum destinatum faciebant stationem , quàm
» fusè describit Lanfrancus his verbis : [Cùm autem perventum fuerit
» ad ipsum locum, fiat statio à toto conventu. Cantore autem incipiente
» antiphonam , *Occurrunt turbæ* , exeant duo Sacerdotes albis induti ,
» qui portent feretrum , quod parum ante diem ab eisdem Sacerdotibus
» illuc debet esse delatum , in quo & corpus Christi debet esse recon-
» ditum: ad quod feretrum præcedant statim qui vexilla portant,& cruces,
» & cetera quæ superiùs dicta sunt. Et stantibus iis qui feretrum portant,
» stabant , & ipsi à dextra , & à sinistra ipsius feretri ordinatè sicut ve-
» nerunt. Pueri verò accedentes stabunt versis vultibus ad ipsos reliquos
» cum magistris suis , & quibusdam Cantoribus , qui auxilio eis esse
» possunt. Majores verò versi erunt ad invicem eo modo quo in choro
» stare solent. Sic autem ordinetur hæc statio , ut modicum intervallum
» sit inter pueros , & majorem conventum : finita antiphona , *Occurrunt*
» *turbæ*, incipiant pueri & qui cum eis sunt antiphonam , *Hosanna filio*
» *David* , flectentes genua & in principio & in fine antiphonæ , quia
» in utroque *Hosanna* dicitur ; quam antiphonam chorus repetat , & si-
» militer genua flectat : Deinde à pueris cantetur antiphona : *Cùm An-*
» *gelis* , in fine tantùm antiphonæ genua flectentibus , quæ antiphona à
» conventu repetatur , & similiter venia accipiatur. Taliter his peractis
» Abbate vel Cantore incipiente antiphonam , *Ave rex noster*, transeant
» portitores feretri per medium stationis , præcedentibus his qui vexilla
» portant , & ceteris superiùs dictis portitoribus , servato ab omnibus
» ordine in redeundo , quem habuerunt in eundo , quibus transeuntibus

a Per Cantores intelligitur chorus universus cantans.

flectent genua non simul omnes; sed singuli hinc & inde sicut feretrum transibit ante eos:] Breviùs liber Usuum Beccensium: [Cùm autem ad locum stationis pervenerint, stent fratres per ordinem sicut solent in choro; pueri verò versi ad feretrum genua flectentes dicant antiphonam, *Hosanna filio David*, qua dicta flectant pueri tantùm genua, quam repetant omnes similiter flectentes genua. Item pueri flectant genua, & dicant antiphonam: *Dignus es Domine*, qua finita, ut primùm flectant genua: cùm autem inchoaverit Cantor antiphonam, *Ave Rex noster*, transibunt latores feretri per medium chori, & ipsis transeuntibus flectunt a omnes genua, sequentesque feretrum cantent antiphonas.] Aliqua supperaddunt consuetudines Lyrae suorum stationem ita describentes: [Cùm autem ad locum stationis venerint, stent fratres ordinatè sicut in choro solent, vertantque vultus suos ad feretrum; tunc Cantor innuat quatuor fratribus, qui stent in medio processionis, & dicant excelsa voce antiphonam, *Dignus es Domine* totam, quam chorus repetat flectendo genua. Item Cantores antiphonam, *Hosanna*: Item chorus antiphonam, *Dignus es*. Omnes istae antiphonae dicuntur à choro, & à Cantoribus flectendo genua in inchoatione uniuscujusque, ac deinde Cantor antiphonam, *Occurrunt turbae*. Item Cantor antiphonam: *Flectentes genua*: antiphonam: *Ave Rex noster*; chorus autem flectat genua in inchoatione hujus antiphonae. Tunc Abbas, vel Prior si Abbas absens est, eat per medium processionem usque ad Eucharistiam, & dicat versum de Cruce, *Omnis terra*; *Dominus vobiscum*. Oratio, *Perpetua nos quaesumus*, deinde fiat sermo ad populum sedentibus omnibus; finito sermone, & prece dicta à Presbytero, & facta collecta leprosis, revertatur processio.

16. Qui extra monasterium Palmas benedicebant, pervenientes ad locum stationi destinatum benedictionem ibidem peragebant, qua facta, & dictis forte nonnullis antiphonis, aut ℟ ad propriam revertebantur ecclesiam. Sermonem ad populum addebant Floriacenses nostri, Cluniacenses, Divionenses, Corbeiensesque, dictis priùs nonnullis antiphonis aut ℟; ubi notandum quod ad antiphonam *Ave Rex noster*, omnes ubique flectebant genua. Parisienses S. Germani stationem suam in M. S. suis consuetudinibus ita repraesentant: [Ibimus ad S. Petrum cantando illa quae habebimus cantare. Quando appropinquabimus ad ecclesiam, Cantor incipiet unum ℟ de S. Petro;

a Ideo toties flectebant genua ante feretrum, quia in eo reconditum erat Christi Domini Corpus, ut patet ex his praecedentibus verbis: [Ipso die Secretarius summo mane debet feretrum mittere per fratres cum lumine ad locum, ubi processio debet venire, in quo debet honestè reponi Corpus Domini cum reliquiis] Eumdem ritum viguisse in Angliae monasterio S. Albani discimus ex Matthaeo Paris. in vit. 23. Abbatum S. Albani pag. 61. ubi describit vasculum seu Scrinium eleganter a Simone Abbate elaboratum ad portandum Corpus Domini in Ramis palmarum ad processionem.

" tres Domni cantabunt versiculum, post reinceptionem ℟ Domnus
" Abbas dicat orationem, post orationem nos inclinabimus nos metip-
" sos ad *Pater noster*; quando *Pater noster* erit terminatum, Cantor
" incipiet istam antiphonam: *Ave Rex noster*, & capiemus venias flexis
" genibus; dum cantabitur ista antiphona, Diaconus præparabit se pro
" legendo Evangelium, & portabit incensum ad Domnum Abbatem pro
" benedicendo, & incensabit altare, & suum Evangelium, & ibit in-
" censatum Domnum Abbatem, & accipiet benedictionem à Domno
" Abbate, post Evangelium erit sermo.... post sermonem nos rever-
" temur.] Cistercienses, qui processionem in claustro peragebant, tres in
ea stationes faciebant; unam *juxta dormitorium*, alteram *juxta refectorium*, tertiam *juxta ecclesiam*. [Et in unaquaque statione, *inquit liber*
c.17. " *Usuum*, Diaconus & Subdiaconus habeant vultus suos versos, &
" crucem versam ad conventum; & in ambulando, & in stando Sub-
" diaconus ante Diaconum sit. Porro in ultima statione incipiente Can-
" tore, *Ave Rex noster fili David*, inclinet ad crucem conventus ge-
" nibus, & manibus in terra positis: & omnes erecti deinceps stent
" conversi ad crucem usque dum incipiatur *Gloria laus*. Interea dum
" hæc antiphona, *Ave Rex noster* canitur, Secretarius analogium quod
" ipse ante Tertiam collocavit in capitulo cum textu Evangeliorum, &
" stola ad locum ubi Diaconus Evangelium lecturus est, deferat, hoc
" est ante ostium ecclesiæ. Circa finem itaque ante dictæ antiphonæ,
" *Ave Rex noster*, Diaconus crucem sanctam Subdiacono porrigat, qui
" & ipse interim Subdiaconus aquam benedictam jussum ponat. Cum
" verò stola amictus Diaconus fuerit, parum se movendo ab analogio
" ab Abbate benedictionem petat, & postea versus circa orientem Evan-
" gelium legat, Subdiacono ante eum cum cruce adstante: & ad con-
" ventum vultum suum habente. Quo perlecto, stolam deponat, & cru-
" cem recipiat, atque Subdiaconus aquam benedictam resumat. Tunc
" etiam conventus stet versis vultibus ad invicem. Duo autem fratres,
" qui jam à Cantore præmoniti esse debent, circa finem Evangelij
" ecclesiam intrent: & clauso ostio, stantes versa facie ad processionem
" versus, *Gloria laus*, uti in libro ordinati sunt, cantent, quibus finitis
" & ab eisdem fratribus principio eorumdem versuum: *Gloria laus* re-
" petito, revertantur ad processionem, & stent in ordine suo. His igitur
" peractis inchoet Abbas ℟ *Ingrediente Domino*, & ecclesiam omnes il-
" lud cantando intrent.

17. Præter eam quam modo descripsimus stationem fiebat & alia ad portam monasterij, seu ecclesiæ monasterij, in qua *foribus clausis intus monasterium* (idest ecclesiam) à quatuor fratribus cantatur, *Gloria laus* ut loquuntur consuet. Floriacenses. Hi ex Udalrico, lib. consuetudinum S. Benigni, veteri Corbeiensi Ordinario, & consuetud. Sancti Germani à Pratis cappis erant induti, chorumque regebant ad Missam; at ex Concordia Dunstani id præstabant *pueri* ex consuetudinibus Lyræ

quinque vel sex de junioribus fratribus. Finito hymno additisq; fortè nonnullis antiphonis aut ℟ Cantore vel Abbate imponente: *Ingrediente Domino*, aperiebantur fores ecclesiæ quam statim conventus ingrediebatur, transeundo sub capsa reliquiarum ut patet ex conf. Floriacensis monasterij: [Conventu, *inquiunt*, ingrediente in ecclesiam subtus capsâ S. Mauri;] "
Et ex conf. S. Germani à Pratis: [Nos transibimus per sub capsam & ipsam "
osculabimur, & stabimus ordinatim in navi monasterij & incipietur: "
Gloria laus;] in navi enim stationem secundam faciebant. Tertiam etiam "
in ea addunt consuetudines Lyræ ante crucifixum discoopertum: [Deinde faciant stationem *inquiunt*, ante crucifixum, qui discooperiatur, "
& incipiat Cantor ℟ *Collegerunt*, & tres seniores vel quatuor dicant ℣ *Unus autem*; quo finito cum regressu incipiat Abbas, vel Cantor antiphonam: *Multa turba*, & ingrediantur chorum. "

18. Statuta Lantfranci, uti & liber Usuum Beccensium præter primam stationem tres alias adsignant; primam ad portam civitatis, aut alium locum constitutum in quo deposito feretro Corpus Domini capiente super mensam pallio coopertam, cantabatur *à pueris* & aliis fortè sibi à Cantore adjunctis hymnus: *Gloria laus*; secundam ad portam monasterij seu ecclesiæ, in qua cantabatur ℟ *Collegerunt*, cujus ℣ *Unus autem* dicebant tres, quatuorve fratres, & quidem Cappis à Secretario acceptis ex Statutis Lanfranci; tertiam in navi *ante crucifixum prius detectum*, in qua concinebatur ℟ *Circumdederunt* à tribus vel quatuor fratribus in cappis ex Statutis Lanfranci; vel ab omnibus ex lib. Us. Becc., in qua omnes genuflectebant.

19. Unicam in tota processione præscribunt Bursfeldenses, in qua collocata decenter à Sacrista Cruce, primùm cantabatur à duobus: *Gloria laus*, deinde antiphonæ nonnullæ, postea [Finita ultima antiphona, *inquiunt*, accedat Abbas cum ministris ad crucem: & fixis " c. 34.
in terra genibus, manibusque complosis suppliciter adoret crucem, "
& parum elevando ipsam incipiat hunc versum: *O Crux ave*. & postea: *Te summa Deus*, quos versus conventus prosequatur unà cum "
Abbate, universi genua flectentes: finitis verò his versibus, & Cantore "
incipiente ℟ *Ingrediente Domino*, intrent chorum.] Hactenus de processione satis, & fortè plusquam satis, qua peracta, inquit Tullense Ordinarium, *Auferantur cappa & dalmatica, excepto Cantore*: Nunc Missam quæ statim sequebatur videamus.

20. Missa solemniter ab Abbate cantabatur, & quidem in *purpureis casulis*, ut loquitur vetus Casinensium Ordinarium, cui concinit liber conf. S. Benigni Divionensis his verbis: [Ad Missam Sacerdos " c. 57.
auratis utitur vestimentis, & casula rubea aurata.] In ea unus, tres, "
quatuorve Cantores pro locorum consuetudine cappis induti chorum regebant, qui Introitum Missæ absque *Gloria* incipiebant; [siquidem ab hac die usque in Cœna Domini ad Introitum *Gloria* non di- "
citur, *infit Cassinense Ordinarium*. ℟ *Tenuisti manum* dicebatur à "

,, duobus bene cantantibus,] ut habent consuetudines Dionysianæ
l. 1. ,, Tractus verò [à solis quatuor Cantoribus hinc & inde, conventu
c. 54. ,, interim considente, & ex toto tacente, sicut etiam tacet ad ceteros
,, tractus,] ut ait Udalricus. Ex veteri Corbeiensium Ordinario Tractus
,, [in pulpito à quatuor ex una parte Cantoribus, & quatuor ex alia]
cantabatur; ex recentioribus vero consuetudinibus eorum id præstabant *sex monachi retro chorum*: Rituale autem Beccensis monasterij
,, hæc habet: [Tractum dicant octo fratres vicissim, ita tamen ut tertium
,, versum semper dicat conventus, & finem ultimi versus, stantibus
,, tum Cantoribus ibi usque ad finem, chorus Abbatis primum
,, versum finiet.] Consuetudines Dionysianæ hoc munus XII fratribus committunt, quamvis ex codice Colbertino, consuet. Lyræ, & Ordinario Sancti Petri supra Divam, tractus alternis cantaretur choris.

,, 21. [Interim dum tractus cantatur, *inquit Tullense S. Apri Ordin.*, eat
,, Diaconus ad locum in quo lecturus est Passionem cum Subdiacono, &
,, Thuribulario tantùm, & sine cereis.] Locum istum discimus ex Compendiensibus S. Cornelij consuetud. in quibus habetur: *Epistola & Passio legantur in Lectorio*; & quidem cum *stola & manipulo tantùm* ex Ordin. S. Petri supra Divam, sine *Dominus vobiscum* & sine *Gloria tibi Domine* ex Casinensi, & Tullensi Ordinariis, & consuetudinibus Lyræ; quamvis ex Dunstani Concordia ad tres primas Passiones, ex consuetudinibus Germaniæ ad duas primas: *Dominus vobiscum*, sine *Gloria tibi Domine* tamen; ex cons. Grandimontensium ad primam utrumque
l. 1. ,, diceretur. Ad Passionem omnes tenebantur interesse, *nec quisquam ullius*
c. 54. ,, *obedientiæ occasione*, ut loquitur Udalricus, *deesse* præsumebat; ideoque circa finem tractus squilla, sive campanula pulsabatur ad eos congregandos, qui variis officiis deputati aliorsum detinebantur, ut passim
,, videre est in omnibus pene Ordinariis, & consuetudinariis: [Quando
,, Diaconus dicet, *Tradidit spiritum*, (*inquiunt consuet. S. Germani à*
,, *Pratis*,) nos capiemus venias flexis genibus, & quando Dominus Abbas
,, surget, nos surgemus.] Hic ritus non ita videtur antiquus, ut pote quem silent omnes, quos viderim hanc in rem antiqui; ejus tantùm meminere libellus antiquarum definitionum Ordinis Cisterc., statuens ut [Quotiescumque in Passionibus Domini nostri Jesu Christi nomi-
dist. 5. ,, nabitur articulus sanctissimæ mortis ejus, omne genu flectatur, pe-
c. 5. ,, tendo veniam humiliter & devotè,] Et postea Ordinarium Bursfel-
,, densium: [Cùm insonuerint hæc verba: *Et inclinato capite emisit*
,, vel: *Tradidit spiritum*, aut: *Expiravit*, nudis capitibus, mox omnes
,, procedentes flexis genibus summa devotione orent: *Pater noster*, &:
,, *Ave Maria*. Postea erecti usque ad consummationem residuæ partis
,, Evangelij se gerant, ut moris est, sub aliis Evangeliis.

22. Ad offertorium post oblationem panis & vini omnes suo quique ordine Ramos quos hactenus per totam Missam manu gestaverant,

incipiente Diacono, Sacerdoti offerebant. Uni hac in re ab aliis dis-
crepabant Casinenses qui *Palmas usque ad finem Missæ omnes tenere* Cart.
debent in manibus, ut loquuntur in veteri Ordinario, quod etiam ob- Ord. c.
servant Cartusienses monachi. Cistercienses verò in reditu processio- 48. n. 17
nis *Ramos quos manu gestant, intrantes chorum super gradum Presbyterij* l. Us.
deponant. c. 17.

23. Porro hujusmodi Palmæ, ut aiunt consuetudines Grandimont., [reservantur propter cineres faciendos anno sequenti; licet quidam faciant dictos cineres de sarmento vitis.] Notandum verò quod habet codex vetustissimus Casinensium circa Bertharij Abbatis tempora scriptus, ut scilicet post Missam [pergant omnes cum processione ad refectorium, decantantes iterum: *Turba multa* cum psalmo: *Jubilate Deum*; & data oratione revertuntur omnes sacerdotalis gradus ad expoliandum se; post hæc omnes reficiant.

24. Hac die post prandium pausabant in lectis cum omni silentio, incipiebantque apud omnes monachos nigros meridianæ; addunt tamen consuetudines Germaniæ: *Si mensis est Aprilis*, quod alij non habent. Meridianam sequebatur Nona; post Nonam verò pergebant in refectorium potum percepturi. Rem ita enarrant consuetudines S. Benigni Divionensis: [Ea die incipitur meridiana, hora Nona scilla sonet
modicè, surgunt de lectulis suis, lotis manibus, & faciebus, sive c. 14.
pectinati vadunt, in ecclesia: Custos verò cùm viderit infantes venientes, sonat majus signum donec expleatur oratio in conventu; & sic incipitur Nona. Post itur in refectorium; fratres Hebdomadarij coquinæ de præterita septimana deferant aquam ad bibendum cum refectorario. Post inclinent se ante & retro, vadant sedere, & facto culpo à Priore bibat cui placuerit de vino cum justitia sua, & non cum anapis; Deinde Prior det modicè culpos in scilla tribus vicibus, sic agitur usque Calendas Octobris.] Ordin. S. Petri supra Divam legit: *Usque ad xviii Cal. Octobris singulis diebus quibus jejunium defuerit:* De hac consuetudine, cujus passim mentionem faciunt Ordinaria, & consuetudines monasteriorum dicemus in commentario super Reg. S.P. Benedicti.

25. Denique unum hîc addo ex Udalrico: [Antiquitus, *ait*, in illa Dominica non dicebatur officium defunctorum, nec modo quoque psalmus ille: *Ad Dominum cùm tribularer* officij vicarius.

26. Tribus sequentibus diebus propriæ ad Laudes & Horas cantabantur antiphonæ, agebanturque officia SS. quorum fortè festivitas his diebus contigisset; quamquam feriam quartam excipiant consf. S. Benigni, & Ordinarium Corbeiensis monasterij, ex quibus quæcumque festivitas feria iv, & sequentibus eveniens post Pascha rejicienda erat, ex referendis infra.

27. [Fer. 2 Hebdomadæ sanctæ, *inquiunt consuetudines Floriacenses*, post Missam de sancta Maria legitur psalterium in choro, ad finem

„ dicitur *Requiem*; & debent omnes proſtrari ſuper formas: Cereus Paſ-
„ chalis debet hodie fieri.

28. De duobus ſequentibus diebus hæc conſuetud. Germaniæ: *Tertia*
n. 13. *& quarta feria radendum eſt, & balneandum*; quod ex Statutis Lan-
„ franci ita debet intelligi, ut [feria tertia radendi ſint fratres in clauſtro
„ ſimul ipſa die, & in craſtino debent eſſe balnea præparata] qua de re
actum eſt ſupra c. 2.

„ 29. De feria item tertia liber Uſuum Beccenſium [Feria tertia ante
„ Tertiam debet Ortolanus mundare refectorium, & poſt Completorium
„ clauſtrum; Secretarius quoque tunc Capitulum, & feria IV eccle-
„ ſiam;] quæ omnia fieri jubent etiam conſuet. Grandimontenſium
c. 15.

30. Ad quartam feriam multo plura pertinent. Primò enim Caſsi-
„ nenſes in veteri Ordinario ſanciunt, ut [ad capitulum poſt pronuncia-
„ tionem menſis & lunæ dicatur: *Cœna Domini quando cœnam cum diſ-*
„ *cipulis ſuis*, & mox projiciant ſe omnes in terra gratias agentes Deo
„ cum ſilentio; & ſtatim ſurgentibus cunctis, dicat Sacerdos: *S. Maria*
„ *& omnes ſancti intercedant*, & reliqua ſicut eſt conſuetudo, quod ſimiliter
„ feria V & ſabbato fiat.

31. Deinde proceſsio ſolita ante Miſſam prætermittebatur ex Lan-
franci Statutis, Benignianis conſuetudinibus, & Lyrenſibus: Rationem
c. 57. „ reddunt Benignianæ conſuetudines his verbis: [In hac IV feria eſt
„ quaſi XL claudenda, in qua officium Miſſæ aliquantulum eſt prolixius
„ propter duas Lectiones & Paſsionem; ideoque Majores noſtri decreve-
„ runt, ut in illo die non ſolùm nulla feſtivitas celebraretur; ſed nec
„ proceſsio, nec officium defunctorum ageretur.] De officio defunctorum
dicemus poſtea.

32. Ad Miſſam quod ſpectat, duæ in ea Lectiones dicebantur, & Paſsio
ſecundùm Lucam. Ad orationem, quæ primæ Lectioni præmittitur,
dicebant: *Dominus vobiſcum*. Oremus: *Flectamus genua*, & *Levate*.
Lectio prima juxta Tullenſe S. Apri Ordinarium *ab uno puero in alba*,
& cum titulo cantabatur: Lectionem ſequebatur ℞ ab uno puero vel
à toto conventu decantandum; dictaque deinde collecta cum: *Ore-*
mus, ſine: *Flectamus genua*, Subdiaconus Epiſtolam legebat, quam
excipiebat tractus: *Domine exaudi* à duobus fratribus ex Ordinario S.
Petri ſupra Divam, & Tullenſi, atque ex recentioribus Corbeienſium
conſuetudinibus; & quidem *in albis* ex prædictis Ordinariis. Hi ex Tul-
lenſi erant, *qui præcedenti Dominica nominati fuerunt ad tractum*. Apud
Dionyſianos verò *duo Sacerdotes in albis*: Modum verò prædicti tractus
concinendi docent Corbeienſis monaſterij conſuetudines, his verbis:
„ [Feria quarta ſequenti cantabunt duo monachi tractum ad magnam
„ Miſſam; *Domine exaudi*. Mox ut cantaverint primum ℣, conventus
„ repetet eundem verſum, & cantabunt; & poſt prædicti duo mona-
„ chi cantabunt alium ℣, & conventus repetet tractum in medio ſcili-

cet:

cet: *Et clamor meus*, & sic usque in finem dictus tractus cantabitur; & post prædicti duo monachi iterum incipient principium primi ℣ de dicto tractu, & conventus cantabit eumdem ℣;] Breviùs Casinense Ordinar.: [Ad Missam unus frater indutus alba linea cantet tractum: *Domine exaudi*, & post omnes ℣ ejus unum versum repetatur in choro: *Domine exaudi*, & ad alium: *Et clamor meus*] Hujus ritus rationem innuunt consuetudines S. Germani à Pratis, nimirum quia tractus *est loco Responsorii*; Hunc tamen tractum cantabant nostri Tullenses [More aliorum tractuum per Dominicas xl; huicque subjungebant alium tractuum: *Domine non secundùm peccata*.

33. Sub finem tractus scilla sive campanula pulsabatur ad congregandos absentes, ut nempe Passionem audirent, in qua cùm Diaconus ad illa verba: *Et velum templi scissum est* pervenisset, cortina deponebatur aut saltem trahebatur.

34. Post Missam, omnibus pulsatis signis, Vesperarum celebrabant officium, quas Abbas solemniter decantabat; & quidem *In cappa rubea*, ut aiunt consuetudines Dionysianæ; licet ex consuetudinibus S. Germani à Pratis Domnus qui cantabit Vesperas habebit cappam de pallio albo. Propter hujus officij diei que solemnitatem plurima de solita psalmodia detrahebant, qua de re audiendus in Statutis Lan-
francus: [Ante Vesperas non dicantur psalmi: *Deus auribus nostris*; c. 1.
pulsentur signa sicut in festis diebus. ℟ *Circumdederunt me* Hebdomada- §. 4.
rius canat. Preces, *Ego dixi Domine*. Psalmus ad preces solummodo, *Miserere mei Deus*. Psalmi prostrati non dicantur. Post Vesperas de omnibus SS. dicantur Vesperæ pro defunctis; officium mortuorum quod post mensam dici solet non dicatur.] Ex solita ergo psalmodia præter psalmum: *Miserere mei Deus*, nihil aliud dicebant, quàm Vesperas de omnibus SS., & Vesperas defunctorum, ad quas etiam prætermittebant
antiphonas nostri Divionenses S. Benigni: *Ad (placebo Domino) non di-* c. 57.
cuntur antiphonæ ipso die, inquiunt in consuetudinibus; nonnulli tam Vesperas, quàm vigilias defunctorum etiam omittebant; quod tamen sub conditione decernunt Corbeienses nostri in veteri Ordinario, scilicet *nisi brevis deforis afferatur, vel frater in monasterio finiatur*; quod etiam habet lib. cons. S. Benigni additque: [Missa verò pro fratre illo pro quo deforis brevis affertur, donec privata dies post octavas Paschæ veniat, non dicetur: pro fratre autem qui in monasterio finierit, postquam Missa matutinalis in IV feria dicta fuerit, usque in Pascha in V feria Paschæ differtur, & tunc eodem modo celebrabitur, ac si præsens esset defuncti corpus.

35. In monasterio tamen S. Petri supra Divam Vesperis diei præmittebantur etiam Vesperæ de B. Maria cum SS. suffragiis.

36 De Completorio verò sic loquuntur Casinenses in veteri Ordinario: [Ad Completorium autem sonet tabula, & Abbas faciat confessionem, & sic incipiant canere psalmos sine *Gloria*, & in fine trium

" psalmorum nihil dicatur nisi ℣ *Custodi nos Domine ut*, & sic apud se
" unusquisque finiat Completorium, & in fine Sacerdos aut Abbas det
" benedictionem.

37. Denique cortina quæ hactenus ante altare dependerat, post Completorium deponebatur ex Statutis Lanfranci, consuet. Lyræ, & Corbiæ, atque rituali Beccensis monasterij.

CAPVT XIII.

De Cœna Domini.

1. PErvenimus tandem ad magna & sacrosancta Mysteria, quæ triduo ante Pascha coluntur & celebrantur, in quibus tot, tam frequentes, tamque diversi ritus occurrunt, ut in iis referendis, & exponendis, singulis diebus singula meritò consecrari debeant capitula; & ut à Cœna Domini, quam jure *Pascha Domini* appellant consuetudines Germaniæ, incipiamus, quis nocturnum diurnumve officium novo ritu novo ordine decantandum, quis novas capituli observantias utramque pauperum & fratrum Missam, utrorumque refectionem & mandatum, collationem aliosque hujus diei ritus brevi queat capitulo
l. 1. c. 12. comprehendere, cùm teste Udalrico *in toto anni tempore non est ullius diei obsequium tam multiplex, & tam prolixum, ut in Cœna Domini*, in quo proinde referendo diutiùs non est immorandum. Et si nocturnus diurnusque Officij Divini cursus ex Regula S. Benedicti omni anni tempore eodem ritu sit celebrandus, nihilominus antiquis nostris Patribus visum est ut Romanum psallendi ordinem ne à reliquis Christi fidelibus dissiderent, triduo ante Pascha susciperent. Hoc si credimus
Hil. comm. in Reg. S. B. c. 14. Hildemaro sub Ludovico Pio Imperatore potissimum factum est, authoritate congregati in Francia Concilij, fortè Aquisgranensis, in quo reluctantibus licet nonnullis Abbatibus Episcopi de consensu aliorum Abbatum sanxerunt, ne hoc triduo monachi in divinis officiis ab Ecclesia Romana discreparent; qui tamen volentibus Episcopis Pascha etiam à monachis Romano more celebrari, fortiter restiterunt; antiquior tamen saltem in nonnullis monasteriis hujus ritus extitit
tom. 4. anal. origo, quam S. Gregorio Magno tribuere videtur Amalarius in Supplemento ad lib. IV. de divinis officiis tom. 2. Anal. Et certè in antiquo ordine officij in domo S. B. ante Pascha quem ex cod. ante annos 900. descripto edidit noster Mabillonius, præscribitur ut in Cœna Domini
" [Congregati omnes in oratorio versum non dicant, nec vocatorium,
" nec Presbyter compleat, nec orationem dicant, nisi tantùm simpliciter incipiant antiphonam, novem psalmi dividantur in tres vices,
" tres tres tres, cum novem ℟ majoribus, & novem Lectionibus de La-

mentatione Jeremiæ, & tractatu de Pasione Domini;] quæ omnia coincidunt cum officio Romano quod in omnibus omnino monasteriis, saltem multis in rebus, post prædictum Concilium admissum fuisse constat. [In quibusdam verò locis, *inquit Amalarius in præfato supplemento*, non ignoro in Pasione Domini tribus noctibus XII. psalmos & XII Lectiones cum responsoriis agi: ubi prætermittuntur hymni & cantici, quippe qui pertinent ad lætitiam: ut in prima nocturna quatuor psalmi in solito more dicantur, & in secunda itidem quatuor, in tertia quoque quatuor. Officia tamen inchoationis, ac tertium amittunt psalmum; itemque Invitatorium sicut & in Theophania non recitant.

2. Porro antequam nocturnas vigilias celebrarent, accensis priùs cereis, gradales quindecim psalmos sub silentio recitabant, ut ex Lanfranci statutis, Udalrico, Benignianis, Floriacensibus, Dyonysianis, Compendiensibus, Laudunensibus, Sangermanensibus, Lyrensibusque consuetudinibus, veteri Ordinario Corbeiensi, & libro Usuum Beccensium constat: Rem ita enarrant Divionenses S. Benigni consuetudines: [Cœna Domini ante vigilias velum quod pendet ante altare & chorum penitus aufertur, & XV candelæ in modum Pyramidis ante sanctum altare accenduntur, quæ ab initio Matutinorum usque ad finem paulatim & æqualiter extinguuntur, ante nocturnos eodem modo pulsantur signa, quo in XII Lectionibus, tribus peractis orationibus, XV cantica graduum sub silentio ab unoquoque dicuntur, per singulas incisiones super formas procumbitur.] Quibus in verbis notandum primò quod ante vigilias nocturnas velum seu (ut vocant) cortina penitus auferebatur, alij pridie post Completorium id præstabant. c. 38.

3. Secundò, Quod quindecim cereos seu candelas ad nocturnos accenderent: totidem asignant Udalricus, consuetudines S. Vincentij Laudunensis, consuetudines Corbeiensis monasterij, consuet. Grandimont., & Breviarium Casalis Benedicti; tot nimirum quot psalmi aut antiphonæ tam ad vigilias quàm ad Matutinos cantarentur: [quæ consuetudo, *inquit Udalricus*, satis nota est & per ecclesias omnes quæ in istis sunt partibus generalis] M.S. Germaniæ consuetudines præscribunt, ut [antequam primum fiat vigiliarum signum, omnia quæ præparata sunt accendantur luminaria videlicet XVIII. & VII.] hoc est viginti quinque; totidem etiam præscribunt Floriacensis monasterij consuetudines, tot nimirum quot antiphonæ, & responsoria ad nocturnos, & Matutinos notantur; totidem etiam accendebant Beccenses nostri, præscribentes ut [per unamquamque antiphonam, & per unumquodque ℞ extinguat Secretarius candelam unam.] Sed & Ordo Romanus notat, quod [accenduntur in quibusdam locis in hac nocte viginti quatuor lumina, & extinguuntur per singulas lectiones & responsoria.] Casinenses non satis clare explicant quot cereos ad noctur-

nas vigilias accenderent, ſed omnia ſecundùm Romanam conſuetudinem peragebant; in ordine autem Romano numerus candelarum definitus non legitur. In vetuſto codice Corbeienſis monaſterij ab annis circiter 800 manu exarato, in quo Ordo Romanus illius monaſterij conſuetudinibus reperitur adaptatus, decernitur ut ante vigilias *eccleſia omni lumine ſit decorata, ideſt xxxviij luminaribus*, quot fortaſse accendebant etiam Caſsinenſes.

4. Tertiò, Hujuſmodi cereos accendebant *in modum Pyramidis ante ſanctum altare*; Floriacenſes *ſuper pronas*; Caſsinenſes & Corbeienſes ex citato codice ſparſim per omnem eccleſiam.

5. Quartò, Cereos *ab initio Matutinorum uſque ad finem paulatim & æqualiter* extinguebant, hoc eſt *ante ſingulos pſalmos* ut explicat Udal-
l. 1. ricus, ſive *in fine cujuſlibet pſalmi*, ut habet Breviarium Caſalis Bene-
c. 12. dicti, ſive incœpta qualibet antiphona, ut decernunt Laudunenſes S. Vincentij conſuetudines. Qui cereos viginti quinque accendebant, per ſingulas antiphonas & ſingula reſponſoria ſingulos etiam extinguebant, ut patet ex citato libro Uſuum Beccenſium, & ex Statutis Lanfranci, in quibus idem præſcribitur; ſed Caſsinenſes ita luminaria ab Introitu „ Eccleſiæ incipiebant extinguere [ut peracta prima vigilia, tertia pars „ eſſet extincta; media autem vigilia, iterum tertia pars; tertia verò vi- „ gilia omnia ſint extincta, exceptis ſeptem lampadibus, quæ ſunt ante „ altare extinguendæ ad Matutinum,] inquit vetus eorum Ordinarium; „ quod fuſiùs explicat codex Corbeienſis his verbis: [Lumen autem ab „ initio cantus nocturnæ inchoetur extingui, hoc tamen ordine ut ab „ introitu ipſius eccleſiæ incipiatur paulatim tutari, ut v. g. peracto „ primo nocturno videatur eorum tertia pars extincta eſſe, medio no- „ cturno iterum tertia pars, tertio verò nocturno expleto, exceptis ſep- „ tem lampadibus, nihil luminis relinquatur; quod hoc modo or- „ dinare poſſumus: primo nocturno cùm incipit Cantor primam an- „ tiphonam, ſit Cuſtos paratus, & tutat unam lampadem ab introitu „ eccleſiæ, & cùm finierit ipſum pſalmum, aliam tutat; & cum audierit „ ſecundam antiphonam, tutat tertiam; & pſalmo finito, tutat quartam; „ & quando tertia antiphona inchoatur, quintam lampadem tutat, „ & cùm finitur ipſe pſalmus, tutat Sextam; & dum orant, tutat ſep- „ timam; cùm verò Lector primam Lectionem legerit, tutat octavam; „ & inchoato primo ℟, tutat nonam; & cùm Lectio ſecunda legitur, „ tutat decimam; audito verò ſecundo ℟, tutat undecimam; quando „ autem tertia Lectio inchoatur, tutat duodecimam, & ſic inchoato „ tertio ℟, tutat decimam tertiam: Iſta eſt tertia pars luminis Eccleſiæ. „ In ſecundo quoque nocturno ipſum ordinem tutationis quem in primo „ conſtituimus obſervet: porro in tertio nocturno cùm audierit primam „ antiphonam, tutat lampadem unam; & ſecunda antiphona inchoata, „ tutat aliam; & cùm tertiam audierit, tutat tertiam; quando autem „ prima Lectio ejuſdem nocturnæ legitur, tutat quartam; & cùm ſecunda

incipitur, tutat quintam; tertia verò cùm inchoatur, tutat sextam; "
& ita fit ut nihil luminis remaneat, nisi 7 lampades, quæ in Ma- "
tutinis hoc ordine extinguuntur. Initium primi psalmi sit custos paratus "
in loco dextræ partis ecclesiæ prope lampadibus, ut ubi audierit anti- "
phonam tenens cannam in manu sua tutat lampadam unam; in fine "
verò psalmi ipsius tutat aliam in sinistra parte; in secundo psalmo "
cùm audierit antiphonam, tutat aliam in dextra parte, & sic unam "
ex una parte, alia ex alia tutatur usque ad Evangelium; in Evange- "
lio tutatur mediana lampada.] Hujus porro ritus fit mentio in "
lib. Mirac. Sancti Ursmari Abbatis Laubiensis n. 18. sæc. 3. Bened. part. 1.

6. Quintò, Tres orationes de quibus fit mentio, eæ erant quibus circum visitando altaria nocturnos præveniebant, de quibus egimus in libro primo. His omnibus peractis, & recitatis flexis genibus & cum solitis incisionibus in silentio xv psalmis gradalibus, nocturnos incipiebant ab antiphona, *Zelus domûs*, quam auspicabatur Hebdomadarius ex Statutis Lanfranci, libr. Usuum Becc., consuetudinibus S. Benigni, S. Dionysij, S. Vincentij, & S. Germani à Pratis: reliquas antiphonas imponebant fratres *secundum quod in tabella notatum* fuerat *ut in xij Lectionibus*, quemadmodum habent Benignianæ consuetudines. Imposita prima antiphona, omnes petebant veniam, hoc est flectebant genua, idque ab omnibus saltem nigris monachis observabatur. Tres porro tantùm antiphonas, tresque psalmos dumtaxat ad singulos nocturnos percurrebant; sed psalmos sine *Gloria*; cujus loco in fine psalmorum: *Miserere nostri Domine miserere nostri* cantabant Grandimontenses monachi ex consuetud. Guillelmi Pellicerij c. 16. Postea dicto versu ut in officio mortuorum, & oratione Dominica sub silentio, tres Lectiones cum totidem ℟ dicebant.

7. Tres autem primas lectiones ex Lamentatione Hieremiæ Prophetæ desumebant, quas *sine cantu & solitis alphabetis* legebant, ut discimus tum ex Statutis Lanfranci, tum ex Udalrico, consuetudinibus S. Benigni Divionensis, & veteri Corbeiensium Ordinario; neque enim tum apud monachos inoleverat singularis Lamentationes decantandi modus, recentioris omnino instituti; qui nec simplicitatem, nec modestiam redolet monasticæ vitæ convenientem & curiositati potiùs quàm pietati ac devotioni adsistentium excitandæ aptus comprobatur, quem merito à suis ecclesiis procul eliminarunt nostri Casinenses suis in declarationibus etiam anni 1641. statuentes, [ut in Hebdomada Sancta nullo pacto varietur aut mutetur cantus tam in Lamentationibus, & "
Benedictus, & Passione Domini, quàm in aliis omnibus; sed secun- "
dùm ritum & morem antiquum Congregationis fiat, ut simplicitas "
& uniformitas servetur in omnibus, ne scandalizentur Laici hujusmodi "
vanitatibus.

In Reg. 19 n. 3.

8. Legebantur autem sine præmissa benedictione, & sine solita con-

clusione, *Tu autem Domine*, cujus loco in Breviario Casalis Bened. legitur, *Ierusalem, Ierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.* Alij Lectiones ut in officio defunctorum terminabant.

9. In secundo nocturno Lectiones ex S. Augustino super psalmos decurrebant; in tertio verò nocturno ex Epistolis Apostoli, sed in M.S. S. Dionysij consuetudinibus ad tertium nocturnum notantur Lectiones ex Evangelio: *Ante diem festum Paschæ*, sine *In illo tempore*, hoc est ex homilia in Evangelium istud. Ultimum cujusque nocturni ℟ dicebatur sine *Gloria*, & in fine repetebatur.

10. Finito ultimo ℟ Laudes, quas Cistercienses dividebant, & *Regulariter circa diem* canebant, pulsatis omnibus signis statim incipiebat Hebdomadarius ab antiphona, quam imponendo, omnes illico flectebant genua, ut supra ad nocturnos; ei apud Grandimontenses *unusquisque per se* præmittebat orationem Dominicam. In Laudunensi verò S. Vincentij monasterio prima incepta antiphona altare discooperiebant.

11. Incepto autem psalmo: *Laudate Dominum de Cœlis*, Custodes puerorum ad eos accedebant, sicque inter eos stabant, ut unus inter duos esset, *qui ambos per manicas* tenebat, ut ait Udalricus, & sic sciret quid agerent; quod ideo maximè faciebant, ne omni ecclesiæ lumine extincto, profundis noctis tenebris exterrerentur; eam ob causam in Parisiensi S. Germani monasterio Custodes ipsi laternas sub frocis accensas tenebant: [Quando erit versùs finem de *Laudate Dominum de Cœlis*, (*inquiunt consuet. hujus monasterij*,) Custodes puerorum exibunt de choro, & accipient lanternas eorum, & accendent intus candelas, & venient in chorum inter pueros ne pueri timeant, lanternæ erunt sub frocis suis:] Ex consuetudinibus autem Germaniæ omn. 24. nino choro exibant, & in dormitorium deducebantur: [*Ad Laudate Dominum de Cœlis* magistri inter infantes se constituant, quibus exeundi fratres dent spatium, ut cum lanternis ante sibi paratis ab ostio ecclesiæ dormitum pergant.] Tunc verò omnia monasterij, hoc est, ecclesiæ luminaria quæ remanebant accensa à Sacrista, sive Capicerio extinguebantur [Præter unam, *inquit Lantfrancus*, quæ in choro ardeat, quæ & ipsa Cantore incipiente antiphonam: *Traditor autem*, extinguatur.] Casinenses incepta antiphona: *Traditor autem*, præter septem lampades, quas ad antiphonas, & psalmos Laudum extinxerant, septem alias quæ ante absidam pendebant, extinguebant.

12. Repetita antiphona, *Kyrie eleison* singulari prorsus ritu decantabant, quem ita describunt in veteri Ordinario: [Antiphona: *Traditor* finita, mox incipiant canere: *Kyrie eleison*; & pergant tres Clerici ante altare, & cantent versum *Domine miserere*, & chorus per unumquemque versum repetat *Kyrie*, sive *Christe*; quibus finitis omnes inclinati cum silentio cantent *Pater noster*, & orationem; deinde accendatur ante altare candela una usque ad lucem diei.] Hunc ri-

tum clariùs & diſtinctiùs exprimit Dunſtanus in Concordia : [Compe- "
rimus, *inquit*, etiam in quorumdam Religioſorum eccleſiis quiddam "
fieri, quod ad animarum compunctionem ſpiritualis rei indicium exor- "
ſum eſt, videlicet ut peracto quidquid ad cantilenam illius noctis per- "
tinet, Evangeliique antiphona finita, nihilque jam cereorum lumi- "
nis remanente, ſint duo ad hoc idem deſtinati pueri in dextera parte "
chori, qui ſonora pſallant voce, *Kyrie eleiſon*, duoque in ſiniſtra parte "
ſimiliter qui reſpondeant, *Chriſte eleiſon*, necnon & in occidentali parte "
duo, qui dicant, *Domine miſerere nobis*; quibus peractis, reſpondeat "
ſimul omnis chorus: *Chriſtus Dominus factus eſt obediens uſque ad mortem.* "
Demum pueri dexterioris chori repetant quæ ſupra eodem modo quo "
ſupra uſquequo chorus finiat quæ ſupra, idemque tertio repetant eodem "
ordine, quibus tertio finitis agant tacitas genuflexo more ſolito preces. "

13. Similiter liber Uſuum Beccenſium : [Cum pſal. *Laudate Domi-* "
num jam prope dictus fuerit, injungat Cantor quatuor fratribus, qui- "
bus voluerit, dicendos verſus, *Kyrie el.* poſt *Benedictus* : finita jam pro- "
pe antiphona, venient fratres qui verſus cantabunt, & ſtabunt ubi "
hoſpites accipiunt benedictionem ; alij verò duo qui reſpondebunt : "
Kyrie eleiſ., ſtabunt ante gradum ubi legitur Epiſtola. Finita antiphona "
incipient illi qui in choro ſunt ita : *Kyrie eleiſon*, alij duo qui ante "
eos ſunt reſpondeant ſimiliter : *Kyrie eleiſon* ; & illi duo, qui in choro "
ſunt : *Kyrie eleiſon*, alij duo : *Chriſte eleiſon* ; item primi ℣ *Qui paſſu-* "
rus adveniſti, alij duo *Chriſte eleiſon* ; item primi ℣ *Qui propheticè*, alij "
duo ; *Chriſte eleiſon*; item primi ℣ *Qui expanſis*, alij duo : *Kyrie eleiſon* ; "
item primi : *Kyrie eleiſon*, alij duo : *Kyrie eleiſon* ; primi : *Domine miſe-* "
rere, conventus : *Chriſtus Dominus* ; tunc quatuor Cantores ſimul : *Fa-* "
ctus eſt obediens uſque, conventus : *Mortem autem crucis.* Similiter "
in craſtino, & in ſabbato. Illi autem duo, qui ſtant ubi legitur Epi- "
ſtola, in eodem loco, finito : *Kyrie eleiſon*, curvent genua, & dicant "
preces duo qui ſunt in choro ſuper formas. Preces : *Ego dixi Domine.* "
Pſalm. : *Miſerere* tantùm. Oratio : *Reſpice quæſumus Domine* ; & facto "
ſono à majore, proferatur laterna cum lucerna, & ſurgant omnes, & "
revertantur ad ſtrata.] Idem habent conſuetudines Lyræ. Simile etiam "
aliquid innuit Ordinarium S. Petri ſupra Divam, ex quo duo Presbyteri
in medio chori alta voce incipiebant : *Kyrie eleiſon* ; duo verò novitij
reſpondebant : *Domine miſerere* ; item & Dionyſianæ Compendienſeſ-
que conſuetudines : ſed Statuta Lanfranci, Udalricus, conſuetudines
S. Benigni, vetus Corbeienſis monaſterij Ordinarium, conſuet. S. Ger-
mani, S. Vincentij Laudunenſis & Germaniæ, nullam hujuſce ritus
mentionem faciunt ; ſed tantùm ut [finita antiphona, curventur ſu- "
per formas, ſub ſilentio dicentes, *Kyrie eleiſon*, *Pater noſter.* Preces "
Ego dixi Domine : Pſalmum : *Miſerere mei Deus* ſolum ſine *Gloria Pa-* "
tri ; collectam : *Reſpice quæſumus Domine*, ſignoque facto ab Abbate, "
vel Priore ſurgentes inclinent ſicut ſolent, ante & retro, & ſtet univſ- "

„ quiſque in loco ſuo uſquequo Magiſter infantum laternas accenſas „ in chorum deferat, & ipſis infantibus tribuat, Secretarius quoque „ accendat lumen ante altare, unde juvenes laternas ſuas accendant. His „ ita peractis revertantur omnes ad lectos ſuos.] Ita Lanfrancus cui ſubſcribunt alij.

14. Completis abſolutiſque Matutinis nullum legimus apud veteres monachos editum fuiſſe fragorem ſeu ſtrepitum, ut nunc fit, cujus ne mentionem quidem faciunt rubricæ Breviarij Caſalis Benedicti; ſed ſonitum tantùm ab Abbate vel Priore ſuper formas, qui aliud nihil erat præter ſignum, quo fratribus licentia daretur exeundi, & dormitorium repetendi, ut patet tum ex citato Lanfranco, tum maximè ex „ veteri Corbeienſi Ordinario: [Signo facto per ſonitum à Domno Ab- „ bate vel Priore conſurgunt, & lanternis cum lumine apportatis per ma- „ giſtrum puerorum, & aliis luminaribus per Secretarios, donec con- „ ventus poſsit exire, eunt dormitum;] & ex conſuet. S. Cornelij [Poſt „ hæc Domnus Abbas faciat ſignum, & eant omnes dormitum.

15. Porro ex M. S. Germaniæ conſuetudinibus nocturnos ita temperabant, ut in tenebris complerentur; quod tam de Laudibus quàm de nocturnis intelligendum eſt; quamvis Ciſtercienſes Laudes à nocturnis ſeparatas circa diem decantarent, idque regulariter, hoc eſt juxta
l. Uſ. Regulam S. Benedicti, ſive cum pſalmis & precibus à ſancto Patre
c. 10. ad Laudes conſtitutis; nam & in eis hymnum dicebant, & Abbas orationem Dominicam alta voce pronunciabat.

16. De officio verò B. Mariæ, quod in quibuſdam monaſteriis quotidie dicebatur, hæc lego in veteri Ordinario S. Petri ſupra Divam: „ [De ſervitio ſanctæ Mariæ, in quo reddendo tenetur quilibet, quo- „ tieſcumque non dicitur in conventu, exceptis aliquibus ſolemnita- „ tibus, quarum ſervitium partium ad laudem ejus pertinet, ut eſt Na- „ tivitas Domini &c. hujuſmodi: Servitium nempe de ſancta Maria his „ & hujuſmodi diebus quibus in conventu minime dicitur, quamvis ſit „ annualis feſtivitas, & partim non ſit de ipſa ſervitium celebratum; non „ negligat unuſquiſque reddere prout melius potuerit; ut qui ejus ſine „ intermiſsione ſalutari indiget auxilio, ſervitium ipſius continua de- „ votione ſtudeat frequentare;] & Rubricæ Breviarij Caſalis Benedicti: „ [Officium B. Mariæ non dicitur in choro; ſed ſeorſum à ſingulis: „ aut binis fratribus uſque ad Veſp. Sabbati in albis.

17. Officium Primæ deſcribunt conſuetudines S. Dionyſij in Fran- „ cia his verbis: [Apparente aurora, pulſetur campana, & ſurgant „ omnes ad horas, & cantetur Prima hoc modo: non dicatur, *Deus* „ *in adjutorium*; ſed incipiatur, *Jam lucis*, abſque *Deo Patri*, & acci- „ piant omnes veniam ſuper genua, & ad omnes Horas dum incipitur „ hymnus; poſtea incipiatur à puero antiphona, *Dominus tanquam ovis*, „ & cantentur pſalmi, *Uſquequo Domine*; *Dixit incipiens*: *Domine quis*, „ & non dicatur *Gloria* poſt ullum pſalmum uſque in vigilia Paſchæ ad

Veſperas,

Vesperas, nec dicatur: *Quicumque vult* usque in octavam Paschæ. Post tres psalmos prædictos dicatur antiphona, & versus in directum: *Exurge Domine*, nec dicatur capitulum ad aliquam Horam; dicto versu, dicatur *Kyrie: Pater noster*, & preces sub silentio, & psalmus *Miserere*, & Oratio *Domine Deus qui nos*, absque *Dominus vobiscum*; & post Primam non dicantur psalmi familiares; sed septem psalmi cum letanis, & post letaniam sedeant in claustro.

18. Idem videre est in consuetudinibus S. Cornelij Compendiensis. In quibus multa observare licet. 1. Præmissa oratione Primam incipiebant ab hymno, non à solito versu: *Deus in adjutorium meum*; quod confirmant Statuta Lanfranci, Udalric., Corbeiense Ordinarium, consuetud. S. Benigni Divionensis, S. Vincentij Laudunensis & S. Germani
à Pratis: In M.S. tamen Germaniæ consuetudinibus hæc lego: [Cùm “ n.24.
autem claruerit dies, à Custode signo dato horam Primam cantaturi “
conveniant, in qua non dicatur: *Deus in adjutorium* altè, sed à singulis “
silenter super scamna; Deinde more solito incipiat hymnum: *Jam lu-* “
cis, *Deo Patri*, & *Præsta Pater*, & *Gloria Patri* dimittantur. “

19. Casinenses Primam incipiebant ab antiphona: *Ait Pilatus*, cui statim subjungebant psalmos, à quibus ex Concordia Dunstani, lib. Usuum Beccensium, consuetudinibus Lyræ, & Ordinario S. Petri supra Divam, Prima exordium ducere debebat, cujus initio sicut ad nocturnos, & Matutinos in genua procumbebant.

20. Secundò, In hymno ultimam ejus stropham quæ Trinitatis laudem continere solet, prætermittebant. Idem patet ex citatis consuetudinibus Germaniæ, Statutis Lanfranci, Udalrico, Corbeiensi Ordinario, consuetudin. S. Benigni, & S. Vincentij Laudunensis.

21. Tertiò, Psalmos consuetos, hoc est Regulares à S. Benedicto institutos subjungebant ex Statutis Lanfranci, Udalrico, Ord. Corb., consuet. S. Benigni; & quidem cum *antiphona & tono*, quod etiam ad alias Horas usque ad Completorium ipsa die faciebant: psalmis symbolum: *Quicumque*, sed sine *Gloria* addit Lanfrancus. Alij canonico more psalmos: *Deus in nomine: Beati immaculati* &c. decurrebant. Ita præferebant Concordia Dunstani, Casinense Ordinarium, liber Usuum Becc., consuet. Lyræ, & Ord. S. Petri supra Divam.

22. Quartò, Versum, & quæ sequuntur, preces solitas sine psalmis familiaribus; sed tantùm cum psalmo: *Miserere mei Deus* sub silentio ita dicebant, ut cùm perventum esset ad confessionis locum, Abbas signum ederet ut diceretur ipsa confessio, *ita ut ab invicem audiatur*, inquiunt consuet. S. Benigni, & Ord. Corbeiense, absolutisque precibus, solitâ officium terminabant collectâ quam neque ad Primam, neque ad Completorium mutabant. In Beccensi, Lyrensi, & S. Petri supra Divam monasteriis preces bini & bini, vel terni dicebant; sed in Congregatione Casalis Benedicti Primam, aliasque Horas ita persolvebant: Præmissa in primis sub silentio oratione Dominica, & Salutatione Angelica,

psalmos Canonicorum more in directum pronunciabant, quibus finitis dicebant antiphonam: *Christus factus*; deinde flexis genibus: *Pater noster*, cui ad Primam addebant: *Confiteor*, psalmum: *Miserere*, & collectam: *Respice*.

" 23. [His tribus diebus, *inquit Dunstanus*, Prima peracta, psallant " psalterium ex integro unanimiter in choro, post quod letaniam agant " prostrati, deinde lectioni vacent.] Idem habent consuet. Floriacensium, à quibus suas haurire potuit ipse Dunstanus; sed alij hac die psalmos dumtaxat septem pœnitentiales sine *Gloria*, cum letania more solito persolvere contenti erant.

" 24. Post Primam Casinenses capitulum celebrabant. [Finita Prima, " *inquiunt in Ordinario*, absolvatur capitulum secundùm consuetudinem, " Lector autem dicto dataro & luna, adjungat: *Parasceve Dominus noster* " *Jesus Christus crucifixus est*. Lectione completa, Abbas faciat sermonem, " deinde confessionem eo ordine quo in capite xl., quo expleto unusquisque librum, quem in capite xl acceperat, quemadmodum Biblio" thecarius ex tabella recitaverit, in præsenti reddat.] Alij post Tertiam, quam sicuti Sextam & Nonam eodem modo quo Primam cantabant, hoc est cum hymno, antiphona, psalmis Regularibus &c; vel cum antiphona, & psalmis Canonicorum, vel tandem cum solis psalmis Canonicorum sine præmissa antiphona, capitulum tenebant. Audiendæ
n. 24 " sunt hanc in rem M.S. Germaniæ consuetudines: [Statim post Tertiam " capitulum adeunt, *inquiunt*, versum tacitè dicentes, & sermone à Priore " audito, recitentur consuetudines illorum dierum. Deinde jubente Priore, " & nominante Camerario surgant non simul; sed singuli, & recipientes " calcearia cum uncto & sapone in buxis, illi qui distribuit humilient " se, manibus defixis in terra: Remeantes verò coram Priore curvent " genua, capite in terram suppresso; hoc in omni dato & accepto fiat: " accipientes quoque nova vetera reddant.] Quibus ex verbis, & ex citato Casinensi Ordinario discimus quales fuerint hac die capitulares actus: Primus nimirum erat Lectio Martyrologij in qua præmissis die & luna primo annunciabatur Parasceves, seu Passio Domini nostri Jesu, cujus ad verba omnes in terram procumbebant. Legebatur autem sine prævia benedictione, & sine: *Tu autem* in fine; quidquid enim his tribus diebus, sive in choro, sive in refectorio, sive in capitulo, absque petita benedictio-
c. 58. " ne, & *Tu autem* legebatur; [tantùm enim inclinat; *inquiunt conf. S. Benigni* " ille qui in capitulo, vel in Ecclesia, vel in refectorio legit, antequam " lectionem incipiat in loco ubi solet.] Laudunenses tamen S. Vincentij " consuetudines ita statuunt: [Puer ibi legens inclinando se sumit be" nedictionem in silentio ad legendum] Secundus actus continebat versum, precesque inde consequentes quas sub silentio dicebant, ut patet tum ex citatis Germaniæ consuet. tum ex Statutis Lanfranci, ex Udalrico, Corbeiensi Ordinario, consuetudinibus S. Benigni & S. Vincentij, sed ex consuetudinibus Lyrensis monasterij Sacerdos dicebat

moderatè: *Pretiosa in conspectu Domini*, sine *Gloria*, & sine *Dominus vobiscum*; ex libro Usuum Beccens. [Lecta Lectione de sanctis, dicant duo & duo sub silentio versum: *Pretiosa in conspectu* sine *Gloria*, sine *Kyrie eleison*, sine *Dominus vobiscum*;] ex consuetudinibus verò S. Cornelij Compend. [℣ *Pretiosa est*, & *Isti & omnes sancti* dicatur in audientia, cetera sub silentio.

25. Tertius actus, lectio Regulæ modo prædicto, quam sequebatur *Sermo*, vel de præsenti festivitate, vel de ipsius Regulæ expositione.

26. Quartus, Sermonem in Ordinario Casinensi sequitur confessio,
de qua in vita S. Stephani Abbatis Obazinensis n. 17.: [In die verò to. 4.
Cœnæ Dominicæ quæ misericordia plena est, generali supplicatione ab Misc.
universis venia petebatur, ut quidquid per totius anni circulum deli- Baluz.
quissent, hac sacra & solemni indulgentia deleretur. Tunc Venerabilis senior totus lacrimis perfusus, & peccata sua ante oculos sibi reducens, confisus de Dei misericordia, & sibi & aliis indulgentiam tribuebat, & peccatorum vincula in Dei verba laxabat.] Confessionem etiam præscribunt consuetudines S. Dionysij in Francia, & S. Cornelij Compendiensis; Sed post factam calceorum distributionem; [Ad finem capituli, *inquiunt Compendienses*, dicat Domnus Abbas, *Confiteor*, & respondeant *Misereatur*; & *Confiteor*; & Abbas: *Misereatur*, & *absolutionem*] An verò illthæc confessio eadem sit cum absolutione, quam tunc temporis præscribunt Floriacenses cons., dequa etiam in consuetudinibus S. Germani à Pratis hæc lego: [Post sermonem nos dicemus ea quæ erimus dicturi feria quinta quando Domnus Abbas præcipiet ire quæsitum baculum pastoralem, & stolam, & librum, pro faciendo absolutionem, tunc ibitur quæsitum:] quæ quidem absolutio fiebat in capitulo præmissis septem psalmis pœnitentialibus ex collectaneo ejusdem monasterij: Illius fit mentio in vita S. Hugonis Abbatis Cluniacensis n. 46. auctore Hildeberto Cœnomanensi Episcopo apud Boll. 29. Aprilis.

27. Alij post sermonem horum dierum legebant consuetudines;
[Sermone audito à Priore recitentur consuetudines illorum dierum n. 24.
inquiunt cons. Germania, & Statuta Lanfranci: factoque ex ea (Re- c. 1.
gula) sermone, correctis quæ corrigi oportet, dicantur consuetudi- §. 4.
nes quæ agendæ sunt ab ipso capitulo usque ad crastinum capitulum: dehinc ordinentur quæ ad servitium totius diei ordinanda sunt;] &
Udalricus: [Antiqua consuetudo erat satis probabilis, ut in isto die, l. 1.
& in præcedenti, & in sequenti, etiam per totum annum quotiens c. 11.
tale aliquid debuerit fieri quasi novum, pro qualitate temporis, hoc in capitulo ab uno puero ediceretur, qui si quid mendosum proferret non esset talis persona cui contradici non auderetur: Nunc autem nescio propter quid hoc est mutatum, etsi Domnus Abbas non adest, nec Prior, talis multum inde peritus præcentori, vel alij fratri alicui

„ potiùs quàm puero imperat hoc munus.] Idem vel quid simile habent consuetudines S. Benigni, & vetus Corbeiense Ordinarium. In Ordi-
„ nario etiam S. Petri supra Divam hæc lego : [Post Tertiam veniant in
„ capitulum, ubi consuetudines ad hanc diem pertinentes commemo-
„ rent qui eas noverint seniores.] Huc referri debet quod habent con-
„ suetudines Lyræ : [In ipso capitulo debet loqui de mandato, & debent
„ assinari qui serviant de Conversis : si verò minus sunt Conversi, de Cle-
„ ricis fortioribus assignet;] & Compendienses : [Hebdomadarij coqui-
„ næ venturæ hebdomadæ hac die in tabula recitentur.

28. Ultimò tandem ex Ordinario Casinensi accepi in capite Quadragesimæ libri reddebantur, quod solis (quod sciam) Casinensibus singulare extitit; alias in Germaniæ consuetud. ultimo notatur loco calceorum distributio, de qua etiam Udalricus l. 1. c. 12., Corbeiense vetus Ordinarium, consuetudines Floriacenses, S. Benigni, S. Dionysij, S. Germani, & S. Cornelij. Modum eos distribuendi describit liber
„ consuetudinum S. Benigni Divionensis his verbis : [Jubente Domno
„ Abbate surgit Camerarius & suffraganeus ejus, & per eos fratribus ad
„ se vocatis ipsa calceamenta erogantur, in quibus singulorum nomina
„ fratrum sunt in particulis pargameni ascripta, & ex utraque parte à
„ prioribus incipitur ; accipientes nova, reddant vetera, ut pauperibus
„ tribuantur. Sunt etiam ibi nocturnales æstivales parvi sine filtro, ut
„ quibus necessarij fuerint, ut est infirmis, qui assidue morantur in in-
„ firmaria, erogentur.] Ipsi autem calcei priùs in capitulo dum Tertia cantaretur, vel etiam antea super perticas afferebantur. Præter calceamenta alia etiam vestimenta, quæ necessitatem patientibus erant eroganda, hoc in capitulo simul dabantur, ut discimus ex consuet. Germaniæ ; quibus tamen in rebus cujusque loci possibilitas prospiciebatur.

„ 29. [Post capitulum *inquiunt consuetudines Lyræ*, dicatur : *Verba*
„ *mea*, & oratio à Sacerdote. Si defunctum habent, & si breve legitur,
„ eant in ecclesiam canendo : *Verba mea*, & signa sonent : Sexta feria &
„ sabbato breve non legitur quia non itur in ecclesiam.] Idem videre est apud alios ; psalmos autem alta voce, preces sub silentio dicebant.

30. Post capitulum etiam consuetudines Floriacenses præscribunt faciendam esse rasuram ; consuetudines Sancti Germani à Pratis permittunt his qui vellent, *ire ad confessionem, & ad peculiares disciplinas*.

31. Casinenses qui statim post Primam in capitulum conveniebant,
„ præscribunt ut [Tertia finita canatur Missa pauperibus, qua completa
„ inducantur pauperes in atrio ecclesiæ, & ordinentur ad sedendum. Post
„ hæc veniat Abbas cum omnibus fratribus ante illos, & adorent eos
„ ponentes capita sua in terram, & surgentes incipiant eis lavare pedes
„ per ordinem, incipientes à senioribus ; ceteris interim fratribus resi-

ſlentibus, & antiphonas ipſius officij canentibus. Quo finito, cibum ac potum illis miniſtrantibus, & dent ſingulis ſingulos denarios. Finitis omnibus dicantur de more: *Suſcepimus Deus*, & cap. & oratio; & iterum flexis genibus adorentur, & dimittantur.] Alij verò non ſtatim poſt Tertiam; ſed poſt capitulum, vel poſt Sextam Miſſam quidem pauperibus cantabant, eiſque largam & pinguem eleemoſynam largiebantur, mandatum autem poſt majorem Miſſam ante Veſperas rejiciebant, excepto tamen Dunſtano, qui in ſua Concordia hæc ſcribit: [Sexta peracta, celebretur Miſſa pauperibus ante ad hoc collectis ſecundùm numerum quem Abbas præviderit; dehinc collectis in locum congruum, eant fratres ad agendum mandatum, ubi canentes antiphonas eidem operi congruentes lavent, & extergant pedes pauperum, atque oſculentur; & data aqua manibus eorum, dentur eis etiam cibaria, fiatque ſecundùm Abbatis arbitrium in eis diſtributio nummorum.] Sed quæret aliquis quot nimirum pauperibus iſthæc Miſſa caneretur, quid in ea pauperes, vel monachi præſtarent, quæque, qualiſve eis eleemoſyna diſtribueretur. Primum non exprimunt Caſsinenſes, ſed neque Dunſtanus, neque Lanfrancus: Conſuetudines Germaniæ indefinitè decernunt, ut [poſt Sextam proviſor pauperum *multitudinem* indigentium in aliqua curte aſsideat; &c.] Nonnihil amplius habet Udalricus cùm dicit, ut in capitulo poſt calceamentorum diſtributionem, [pronuncietur quanti fratres ſint in clauſtro, ut tanti quoque pauperes ad mandatum admittantur; & inſuper quantum viſum fuerit pro amicis noſtris Domno Abbati; ipſis autem pauperibus continuo à Sacerdote, qui Miſſam matutinalem cantaturus eſſet, cantatur ad altare ſanctæ crucis.] Idem legitur in libro conſuetudinum S. Benigni Divion. c. 58., & in veteri Corbeienſi Ordinario: cujus praxim videre eſt in vita S. Hugonis auctore Hildeberto Cœnomanenſi Epiſcopo n.46. apud Boll. 29. Aprilis: Rem abſolutè definiunt Floriacenſis monaſterij conſuetudines his verbis: [Ipſa die poſt capitulum Sacerdos qui Miſſæ minoris Hebdomadarius eſt, cum Diacono cantat Miſſam de die ad altare S. Crucis ad centum pauperes,] quod adhuc in hujuſce ſæculi currentis principio obſervabant Floriacenſes noſtri.

32. Idem præſcribunt conſuetudines S. Germani à Pratis [Quando abſolutio erit facta, *inquiunt*, Domnus Abbas mittet quæſitum *centum pauperes*, & debent ire Camerarius, & Subcamerarius, & Eleemoſynarius, & Subeleemoſynarius, & tres vel quatuor fortiorum Religioſorum. Quando pauperes fuerint reperti, ipſi adducentur ad navem monaſterij ... Hebdomadarius Miſſæ matutinalis ibit celebratum ad altare S. Crucis &c.] quam Miſſam unà cum miniſtris in Vincentiano monaſterio cantabant *Pauperes Clerici*.

33. Hac in Miſſa, quæ de die in altare crucis cum Diacono cantabatur, communicare debebant *pueri & juvenes homines* ex conſuetud. S. Germani à Pratis; *pueri & infirmi* ex Dionyſianis & Compen-

diensibus; *Monachi qui ad majorem non possunt propter occupationes*, ut habent consuetud. Lyræ, & lib. Usuum Beccensium: Pauperibus verò ipsis singulis singulæ distribuebantur oblatæ sive hostiæ non consecratæ ut discimus ex Statutis Lanfranci, ex Udalrico, veteri Corbeiensi Ordinario, consuetudinibus S.Benigni, & Floriacensis monasterij; Quare verò non consecratæ, docent cum Udalrico consuetudines S. Benigni:
c. 58. „ [Et singulis, *aiunt*, singulæ dantur hostiæ non consecratæ, finita Missa,
„ non enim congruum est, ut ita indiscretè communicent quorum con-
„ scientia nescitur.] Ritum autem eos communicandi tradit Lanfrancus
„ in Statutis: [Expleta Missa communicet Sacerdos ipsos pauperes de
„ oblatis non consecratis, signo tantùm S. Crucis in nomine Domini
„ super eos facto:] Ex consuetudinibus tamen Germaniæ ex omni pauperum multitudine XII eligebantur, postea separatim reficiendi, qui
n.24. „ reipsa communicabant: [Dum autem hoc agitur, *inquiunt*, audiant
„ Missam XII pauperes, & servitor eorum, atque communicent; postea in
„ hospitale, mensa eorum diligenter præparata & referta, manducent.] nisi fortè hunc locum intelligas de communione panis non consecrati, ut apud Lantfrancum, & alios. Completa Missa pauperibus erogabatur
n.24. „ eleemosyna, quæ in eduliis maximè constabat: [Veniens Abbas cùm
„ quibus voluerit, *inquiunt consuetudines Germaniæ*, distribuat eis pa-
„ nem, & vinum, legumina, seu farinam, sal, vel ceteras hujusmodi
l. 1. „ secundùm posibilitatem loci.] Udalricus: [In hospitali autem refi-
c. 12. „ ciendis bina dantur edulia fabarum & milij.] Idem habent consuetudines Floriacenses, S. Benigni, & vetus Corbeiense Ordinarium; con-
„ suetudines S. Germani hæc scribunt: [Post Missam Camerarius ducet
„ pauperes in illud cimiterium, & faciet eos lavare pedes suos, & dabit
„ cuilibet duo aleta, & plenam scutellam fabarum, & unum scopum
„ vini, & unum panem.] Denique consf. Lyræ: [Finita Missa eant pau-
„ peres in salam, & det eis Celararius manducare & bibere usque suf-
„ ficientem refectionem.] Hanc eleemosynam ex consuetudinibus Germaniæ faciebant ante Missam multitudini pauperum, ex quibus XII tantum Missam audiebant, communicabant, & post Missam reficiebantur: alij verò omnes omnibus post Missam; factaque eleemosyna pauperibus aqua calida pedes lavabant, ut nimirum absterſis grosioribus sordibus, id Abbas postea minori cum repugnantia præstaret. Hæc omnia misericordiæ opera ad instar veterum monachorum qui largas in Cœna Domini eleemosynas in pauperes profundere solebant, nostri præstabant; cujus rei egregium nobis exemplum suppeditat Johannes Moschus in Prato spir. c. 85. ubi de monasterio Theodosij Antiocheni
„ Abbatis loquens hæc habet: [Consuetudo fuit ut in Cœna Domini
„ pauperes omnes, & pupilli regionis hujus confluerent huc, & acci-
„ perent medium tritici sextarium, benedictiones tredecim, & sextarium
„ vini, mediumque sextarium mellis pro quolibet.] Hæc porro eleemo-
„ syna ad tritici *quingentos* modios ascendebat ut ex consequentibus patet.

34. Post Nonam solemnis fiebat novi ignis benedictio, de qua hæc lego in veteri Corbeiensi codice : [Eadem verò die Cœnæ Domini " excutiant ignem de lapide in loco foris basilicæ sub idem oratorium ; " sin verò in loco quo consideraverit Prior, ita ut ex eo igne candela " possit accendi, quæ candela in arundine debet poni, & à Custode " ecclesiæ portari præsenti populo, & de ipso igne continuo in eadem " ecclesia vel loco accenditur ; lampada una servetur usque in sabba- " tum ad illuminandum cereum, qui eodem die benedicendus est : " Custos verò sicut jam diximus accipiat candelam in manu sua illumi- " natam in cannam, & pergat prosequente eum populo cum supplici " silentio, ita ut summitas candelæ qua illuminatur altare versa incli- " nata respiciat illam ecclesiam qua sunt ingressuri ... quæ tamen ec- " clesia priùs absque lumine erit, præparatis ante altare VII. lampadibus, " ita compositæ ut absque ullo impedimento cuicumque retardationis " manu Custodis possint accendi, ac deinceps præparatis Custodibus, " omni lumine decoretur ecclesia ;] Et Concordia Dunstani : [Hora " congrua agatur Nona, quæ cantata ob arcanum cujusdam mysterij " indicium, si ita placuerit induant se fratres, & pergant ad ostium ec- " clesiæ ferentes hastam cum imagine serpentis, ibique ignis de silice " excutiatur. Illo benedicto ab Abbate candela quæ a more serpentis " infixa est, ab illo accendatur, sicque æditu hastam deportante, " cuncti fratres chorum ingrediantur, unusque dehinc cereus ex illo il- " luminetur igne.] Ubi non videmus aliquid sive ante benedictionem " ignis procedendo, sive postea revertendo in chorum cantatum fuisse, quod neque in Ordinario Casinensi præscribitur, neque consuetudinibus Germaniæ ; immo expressis decernunt verbis ut procedant omnes cum silentio : Aliter tamen visum est posteris, ut ex consequentibus satis patebit, & primò quidem ex consuetudinibus S. Benigni Divionensis, in quibus ipsæ preces tam procedendo, quàm redeundo assignantur, & integer ritus ita describitur : [Post Sextam majus altare pallio " c. 58. ornatur, quod nequaquam aufertur donec vesperi finiantur. Lapis be- " rillus de quo ignis est producendus sub custodia Apocrisarij servatur, " quem Præcentori adhibet, ut ab eo ignis proferatur ; qui licet in- " dustria Præcentoris è lapide producatur, vel de silice excutiatur ; à " famulo tamen Sacristæ præparatur, & accenditur. Post Nonam prio- " res statim mutantur versùs altare, atque mox sine qualibet signi ex- " pectatione, sicut in duobus sequentibus diebus, Sacerdote induto alba " & stola, vel Domno Abbate cæterisque ad Missam servituris majorem " & infantibus, à Domno Abbate vel Priore incepto I. psalmo, fit pro- " cessio ad novum ignem consecrandum : ante ipsam portatur aqua " benedicta, thuribulum sine igne, & crux ; ut novus ignis postquam " consecratus fuerit & aspergatur & incensetur : portatur quoque per- "

a f. in ore.

» tica super quam ferendus est ignis ab illo à quo portandus est, qui in
» processione procedit. Ad benedicendum dicitur hæc oratio: *Domine*
» *Deus Pater omnipotens exaudi nos lumen.* Ad processionem post *Mise-*
» *rere mei Deus*, cantantur hi psalmi: *Deus in nomine tuo: Miserere mei*
» *Deus, miserere mei*: *Deus misereatur*: *Deus in adjutorium*: *Ad Dominum*
» *cùm tribularer*, & ceteri quantùm usque ad ingressum chori dici po-
» test; ita ut ad eum ex præscriptis psalmis redeundo incipiatur, ubi in
» eundo finis factus est; per mediam namque ecclesiam revertitur pro-
» cessio usque in chorum, præfatos psalmos canendo: unus verò de
» infantibus in sconsa à magistro suo sibi præparata affert candelam
» accensam, ut præsto sit ignis si extinguatur, qui super perticam por-
» tatur. Ipso die fertur à Magistro Custode ecclesiæ, in crastino à Priore,
» in sabbato ab Abbate vel Sacerdote. Dum agitur processio, formæ
» complicantur, cum autem processio in chorum redierit, pulsatis
» omnibus signis, continuò simul ligata suspenduntur usque in sabba-
» tum.] Idem videre est apud Udalricum, & in Corbeiensi Ordinario.
Idem etiam ferè habent consuetudines Floriacenses, in quibus hic
» Ordo processionis instituitur: [Ad processionem primum ibunt pueri
» cum magistris; Deinde Domnus Abbas alba parata est virga pasto-
» rali ornatus, & cappa candida, postea priores, ad ultimum novitij.]
His adjicio Beccensium consuetudines prout habentur in libro Usuum
» Beccensium: [Post Nonam induatur Abbas, vel Prior, vel Sacerdos
» Hebdomadarius, alba cum stola & manipulo; simulque Diaconus &
» Subdiaconus cum manipulis, & Acolythus, & Cantor Hebdomadarius,
» & duo fratres Hebdomadarij ad responsorium, tresque Conversi ad
» thuribulum, & candelabra deferenda; & sic ordinatè post Abbatem
» eant revestiti ad ignem in claustro canentes: *Miserere* sine *Gloria*, cum
» toto conventu; Diaconus inter thuribulum & candelabra ferentes fe-
» rat hastam cum tribus cereis; cùmque ad ignem venerint, stet con-
» ventus ordinatè versis vultibus ad invicem, revestiti ad istam proces-
» sionem antecedunt; deinde priores; tunc dicat Sacerdos super ignem,
» *Dominus vobiscum*, deinde oratio, *Domine sancte Pater*, & responso
» *Amen*, aspergat aquam benedictam super ignem; & missis prunis,
» tunc primum in thuribulum, & thure supposito incenset ignem; deinde
» accensis cereis revertentes per medium chorum revestiti, & post eos
» priores, ut sicut primi venerint, ita primi in ecclesiam revertantur,
» & dicant hos psalmos: *Deus in nomine tuo: Miserere mei, Deus mise-*
» *rere mei: Deus misereatur*: *Deus in adjutorium*: eodem modo faciant
» duobus diebus sequentibus.] Idem ferè habent consuetudines Lyræ.
» In Tullensi verò S. Apri Ordinario nonnihil diversum legitur: [Post
» IX eant pueri & ceteri ministri loturi manus suas, & præparent se
» ad officium Missæ, & dum parati fuerint, eat conventus ad benedi-
» cendum novum ignem in claustro à Sacrista paratum, & talis in ista
» processione ordo servetur: primò procedant ministri altaris albis
induti

induti, crucem, thuribulum, & aquam benedictam portantes: Deinde ſequatur Diaconus alba indutus cum ſtola, & fanulo candelam ſine lumine portans; poſtmodum Sacerdos indutus alba cum ſtola & fanulo; Deinde ſequantur fratres in ordine ſuo, ita ut qui primi ſunt in choro primi exeant bini & bini cantantes pſalmum: *Miſerere mei*; finito pſalmo ſine *Gloria Patri*, dicatur: *Pater noſter*; Sacerdos dicat: *Et ne nos*: Preces: *Signatum eſt ſuper nos*: *Illumina oculos*: *Dominus illuminatio mea*: *Exurge Domine*: *Dominus vobiſcum*. Oremus: *Domine Deus ô lumen* Interim dum collectæ dicuntur, thuribularius ignem in thuribulo ponat & incenſum. Facta ergo benedictione ignis, Sacerdos ipſum ignem aqua benedicta aſpergat, & incenſet; poſtmodum Diaconus candelam de igne benedicto accendat. Iis omnibus peractis, revertantur omnes ad eccleſiam ordine quo venerunt, cantando pſalmum: *Dominus illuminatio mea*. Finito pſalmo ſequitur Miſſa.] Denique conſuetudines S. Dionyſij in Francia: [Poſt IX induatur Sacerdos alba & ſtola, & eat ad novum ignem benedicendum cum miniſtris, qui ferant aquam benedictam, & crucem, & candelabra, & thuribulum, & lanternam; qui ignis præparari debet in quodam angulo clauſtri, & cantent hunc pſalmum: *Miſerere*; & cum pervenerint ad ignem, dicat hanc orationem: *Dominus vobiſcum*: *Domine Deus Pater omnipotens lumen inde*. Poſt orationem aſpergatur ignis aqua benedicta, & impleatur thuribulum ipſo igne, & accendantur cerei, & candela portanda ſuper perticam, quæ ipſo die ferenda eſt à Magiſtro Cuſtode Eccleſiæ, in craſtino à Priore, Sabbato ab Abbate, vel à Sacerdote, & redeuntes cantant hunc pſalmum: *Dominus illuminatio*

35. Item ferè habent conſuetudines Compendienſes. Hæc fuſiùs fortè quàm par fuit, referre libuit ne qua fortè alicujus monaſterij quantum in nobis eſt, conſuetudo excideret: Ceterum hujuſce benedictionis novi ignis nullam ad hanc diem mentionem faciunt Statuta Lanfranci, Ordinarium Sancti Petri ſupra Divam, neque uſus Ciſtercienſes, neque Laudunenſes S. Vincentij conſuetudines.

36. Benedictionem novi ignis excipit tam in Dionyſianis, quàm in Comp. conſ. ſolemnis ſuper populum benedictio, cujus ritum ita deſcribunt Dionyſiani: [Deinde debet Abbas ſe præparare, & ſocij ſui, & abſolutionem facere populo in lectorio, & deferatur ibi clavus, & Corona Domini, & brachium S. Symeonis, & crux & thuribulum, ac candelabra. Ante abſolutionem faciat Domnus Abbas ſermonem ad populum, aut cui juſſerit, & poſt ſermonem fiat abſolutio hoc modo: Proſternantur omnes in choro, & dicant ſeptem pſalmos pœnitentiales, & *Gloria Patri*, & antiphonam, quæ incipienda eſt à Cantore. Antiphona *Ne reminiſcaris*: Deinde dicatur: *Kyrie eleiſon* ter: *Pater noſter*. Preces: *Salvos fac ſervos*: *Eſto eis Domine*: *Mitte eis Domine*: *Nihil proficiat*: *Exurge Domine adjuva*: *Domine exaudi*

» *orationem meam : Dominus vobiscum.* Oratio : *Adesto Domine supplica-*
» *tionibus.* Alia : *Præsta quæsumus Domine.* Alia oratio : *Deus humani ge-*
» *neris.* Absolutio : *Omnipotens* Item alia : *Dominus Iesus Christus* ; post
» dicat Diaconus : *Humiliate vos ad benedictionem.* Sequitur benedictio :
» *Benedicat nos Deus.* Et alia.] Breviùs consuetudines Comp. : [Post
» hæc Domnus Abbas & socij ejus eant in lectorium cum Sanctuario, &
» cereis, & thuribulo, & fiat sermo ad populum : deinde prosternent se
» omnes fratres,& dicantur septem psalmi cum antiphona: *Ne reminiscaris,*
» sine cantu, *Kyrie eleison : Pater noster* ; & sic fiat absolutio.]Hujusmodi
absolutionem faciebant nostri Corbeienses post Sextam, ut discimus ex
» eorum Cons.manuscriptis: [Cantata Sexta,*inquiunt*,sonabitur absolutio
» duobus signis ter, ut gentes conveniant,& fiet sermo ad populum;finito
» sermone conventus procumbet super formas,& dicet septem psalmos;di-
» ctis septem psalmis,Domnus Abbas indutus cappa absolvet populum,&
» benedicet duobus brachiis, quæ duo Diaconi induti tenebunt prope
eum :] Ad hancce absolutionem quam aliquando faciebat Episcopus Diœcesanus ut in Laudunensi S. Vincentij monasterio, Confessionem,sive *Confiteor Deo*,præmittebant psalmis pœnitentialibus ipsi Laudunenses.

37. Absolutione completa, quæ tamen non omnibus fiebat in monasteriis; vel statim post novi ignis benedictionem, pulsatis omnibus signis in posterum non sonandis, Missa solemniter cantabatur ; & quidem in paramentis *rubeis* ex Laudunensibus Dionysianisque consuetudinibus & rituali Corbeiensi : Sacerdote *festivo & aurato indumento* vestito ex libr.cons. S. Benign. c. 58. ; omnibus *in albis* existentibus ex Dunstani Concordia, consuetudinibus Germaniæ, & S. Dionysij in
» Francia ; ad quam, inquiunt Casinenses in Ordinario,[induantur cum
» Sacerdote duo Diaconi, & duo Subdiaconi, duoque Acolythi,
» cum thuribulis, & duo cum candelabris.] S. Lanfrancus duos etiam
ad ℟ cantandum notat ; in libro Usuum Beccensium, & consuetudinibus Lyræ unicus quidem Diaconus sed duo Subdiaconi ad Missam nominantur, & quidem Diaconus cum dalmatica, Subdiaconi cum tunica ; quod etiam observabant alij.

38.Missæ Introitus : *Nos autem*,qui ex Laudunensibus & Compend.S. Cornelij consuetudinibus ter repetendus erat,& ubique ferè cum *Gloria* dicendus ; quo incepto,inquit vetus Ordo Corbeiensis pro hebdomada
» Sancta, ministri [procedant cum candelis ad Missam, & dum venerint
» ante altare prosternat se Sacerdos super oratorium usque ad repeti-
» tionem versus ; finito Introitu non dicat (chorus) Kyrie eleison, nec
» Sacerdos : *Dominus vobiscum* ; sed tantùm : *Oremus*, & det orationem
» &c.] Quod ait *Kyrie* non esse dicendum, huic videtur monasterio peculiare. Nullam porro mentionem hymni Angelici : *Gloria in excelsis Deo* facit, quem etiam expresſis verbis reticendum esse dicit Lan-
» francus in Statutis : [Missa festivè celebretur, *Gloria in excelsis Deo*

minimè dicatur, nisi Episcopus Missam celebret, crisma faciat;] Udalricus l. 1. c. 12.: [Pulsatis omnibus signis cantatur Missa festivè, tamen absque *Gloria in excelsis.*] Quæ verba etiam extant in l. cons. S. Benigni c.58. Tullense Ordinarium [*Gloria in excelsis* non dicitur nisi Episcopus celebret] Idem patet ex Dionysianis consuet.; & tamen consuetudines Germaniæ, & vetus Casinense Ordinarium expressè dicunt: [*Gloria in excelsis Deo* canatur. Qua incipiente, *pergit Cassinense Ordinarium*, statim pulsentur omnia signa, & peragatur Missa ordine suo.] Et tamen in vetusto Casinensium codice circa tempus Bertharij Abbatis scripto legitur: [Feria IV. quæ est in vigilia de Cœna Domini .... ad Completorium in ipso die signum non tangunt, sed tantùm tabulas usque ad Missam serò in Sabbato Sancto.] Alij omnia signa pulsabant ante Introitum Missæ, & continuò simul ligata suspendebant usque sabbatum; quamvis ex M. S. Germaniæ consuet. etiam hac die post Missam, ad Mandatum, & Vesperas omnia pulsarentur.

39. Quod de *Gloria in excelsis*, hoc de *Dominus vobiscum* cum codice Corbeiensi decernit Dunstanus, ut scilicet [minimè dicatur nisi ab Episcopo tantummodo, ubi chrisma conficitur:] Alij verò communiter dicebant sed sine *Flectamus genua.* Post Epistolam responsorium sive graduale à duobus concinebatur, & quidem Sacerdotibus ex Dionysianis consuetudinibus. De Evangelio hæc habet antiquus Ordo Corbeiensis pro Majori hebdomada: [Evangelium legatur secundùm Johannem, sed nec Diaconus cùm legerit, *Dominus vobiscum* dicat, sed inchoat: *Sequentia S. Evangelij secundùm Johannem. In illo tempore sciens Jesus quia venit hora ejus*, usque *Quemadmodum feci vobis, ita & vos faciatis.*] Post Evang. symbolum omittebatur, præterquam apud Cartusianos, & fortè Parisienses S. Germani à Pratis.

40. Ad offertorium tot apponebantur hostiæ consecrandæ quot fratribus hac die ac sequenti communicandis sufficerent: [Interim dum offerenda cantatur, *inquit lib. conf. S. Benigni*, accedit ad altare Armarius (idest Cantor,) ut provideat de hostiis ministratis à Secretario, & ponat ad consecrandum quantùm necesse fuerit fratribus ipsa die & in crastino.] Idem legitur in Ordin. Corbeiensi, & in consuet. Floriac. Hoc munus in Dionysianis, & in libro Usuum Beccensium Diacono committitur.

41. Præfatio in Dionysianis cons. hæc notatur: *Quem in hac nocte*; in Tullensi Ordinario *Communis. Communicantes: Hanc igitur*, & *Qui pridie* erant propria.

42. Ad pacem omnes accedebant apud Cluniacenses, Divionenses, Corbeienses, Dionysianos, & Cartusienses; in Beccensi atque Lyrensi monasteriis solus *Diaconus & Cantor.* In Tullensi S. Apri, & S. Petri supra Divam uti & apud Bursfeldenses & Grandim. nullus, nimirum [propter Judam proditorem Domini, & fallax ejus osculum, inquiunt

consuet. Grandim. c.16. Dunstanus à solo Episcopo in Eucharistiæ acceptione pacis osculum Presbyteris ter *Agnus Dei* decantato dari voluit; ab aliis verò, *nisi*, minimè præsumatur. In veteri etiam ordine Corbeiensi hæc lego: Neque *Agnus Dei* cantetur, neque oscula celebrentur.

43. Data pace ubi dari consueverat, omnes sacram communionem percipiebant: De hac communione hæc habet prædictus Ordo Corbeiensis
» monasterij pro Hebdomada Sancta: [Sacerdos verò cùm fregerit sancta,
» mittat unam partem in calicem, & ex alia communicet; porro tertiam in
» altare dimittat, & confirmetur à Diacono de calice, & illo tantummodo
» die; postquam confirmaverit, à Sacerdote ponat calicem super altare, &
» accipiat Diaconus patenam majorem, mittetque in eam de sancta oblatas
» integras, & ponat juxta calicem in sinistro latere, & duo Subdiaconi ve-
» niant; unus cum patena, & alius cum calice utrisque vacuis, & tollat Dia-
» conus cum majore patena ex oblatis quantum sufficere possit ad com-
» municandum populum, & de calice similiter, & mittat in patenam & ca-
» licem quæ Subdiaconi tenent in manibus, & statim illud quod remanet
» super altare cooperietur à duobus Diaconibus, utrumq; sindone munda;
» & de illa alia juxta altare faciat confractionem, redeant ad Sacerdotem,
» ut communicent ipsi, & reliqui per ordinem;] & in Tullensi S. Apri
» Ordinario: [Post ultimum *Agnus Dei*, ille qui primus est in choro,
» dicat: *Confiteor*, & fratres respondeant: *Misereatur tui*, deinde dicant
» & ipsi: *Confiteor*, & ille qui primus est dicat: *Misereatur vestri*: Item
» dicat: *Indulgentiam*, & responso ab omnibus *Amen*, accedant fratres
» ad sacram communionem, dimittatur aliqua pars de corpore Christi
» in calice, & portetur à Diacono super altare B. Apri, & teneat ibi
» calicem, & unus puer ampullam in qua sit vinum, quod in calicem
» fundatur cùm necesse fuerit, donec biberint omnes fratres monachi;
» sanctificatur enim vinum per Corpus Christi consecratum & in calice
» depositum cùm dicitur: *Fiat hac commixtio*: Sacrista verò habeat
» alium calicem, & urceum cum vino ad altare S. Christophori, ut ibi
» bibant Conversi, & conversæ qui Corpus Domini susceperunt.

44. Omnes porro hac in Missa de manu Abbatis communicabant
c. 49. *in vivam repræsentationem illius sanctissimæ Cœnæ, quam Dominus noster*
n. 6. *una cum suis Apostolis celebravit*, inquiunt Cartusienses in Ordinario, nec cuiquam his sanctis diebus à sacra se communione subtrahere licitum erat; nec illis etiam quibus tale quid noctu contigisset. Nullus ergo hac die celebrabat præter Abbatem, & eum, qui Missam pauperum cecinisset; id enim expresse prohibent lib. Usuum Cisterciensium, lib. Usuum Beccensium, consuetudines Lyræ, & Ordinarium Bursfeldensium. Apud Cistercienses verò privata Missa cantabatur [pro Conversis communicandis, ubi multitudo exigebat, & ipsa Missa sit
c. 21. » de die,] inquit lib. Usuum; insuper Missa de sancta Maria, ad quam
» nullus hac die communicabat, & quotidiana pro defunctis. In quibusdam tamen monasteriis, ut in Floriacensi S. Benedicti, Divionensi

S. Benigni, Corbeienſi S. Petri, Compendienſi S. Cornelij, Pariſienſi S. Dionyſij permittebatur privatas celebrare Miſſas; ſed non aliam quàm de die, & quidem ſine igne, ſi ante novi ignis benedictionem cantaretur. Porro ſingulare eſt illud quod extat in M. S. S. Germani à Pratis conſuetudinibus: [Poſt Primam dicentur ſeptem pſalmi & letania, & poſtea veniemus ſeſſum in clauſtro; Sacerdotes ibunt dictum Miſſas ſuas, & omnes debent celebrare illas, & celebrabunt ſine igne, & dicent: *Credo: Communicantes*, & *Hanc igitur*, & *Qui pridie*, quod non dicitur niſi ſolummodo in illa die.] Alij verò non Sacerdotes communicabant [quia *inquiunt ipſi*, omnes debemus eſſe confeſſi & communicaſſe;] Et in Rituali Corbeienſis monaſterij ad Cœnam Domini: [Sciendum quod omnes Presbyteri tenentur dicta die dicere Miſſas ſuas, & omnes ante ignem benedictum poſſunt dicere Miſſas ſuas, ad quas Miſſas *Agnus Dei* dicitur, ſed pax non datur;] ſed & Laudunenſes S. Vincentij conſuetudines [Omnes Sacerdotes, *inquiunt*, debent hac die Miſſam celebrare vel communicari.] At hæc recentioris videntur inſtituti.

45. Interim dum fratres communicarent, ſeu potius facta fratrum communione, Veſperas cantabant noſtri Dionyſiani & Compendienſes, modo in conſuetudinibus Compendienſibus his verbis deſcripto: [Poſtquam omnes communicaverint, dicat Domnus Abbas orationem ſub ſilentio: *Refecti vitalibus* Poſt *Sanctus* ſonent Veſperæ, ut in quarto ℟ duplici, & poſt communionem cantentur hoc modo: Hebdomadarius chori incipiat antiphonam: *Calicem*: Pſal. & ceteræ antiphonæ dicantur ſicut in libro: Ad *Magnificat* incipiat Hebdomadarius: *Cœnantibus. Gloria Patri* non dicitur, poſt hæc dicat Sacerdos orationem ad altare: *Reſpice. Dominus vobiſcum* dicatur ante & poſt, & dicat Diaconns *Benedicamus Domino* ut in quarto ℟ duplici.] In Dionyſianis verò ita habetur: [*Dum fratres communicant cantentur Veſperæ* hoc modo: Hebdomadarius incipiat antiphonam: *Calicem* .. poſt *Magn.* dicat Sacerdos: *Dominus vobiſcum*, orationem: *Refecti vitalibus*, poſt orationem dicat Diaconus: *Benedicamus Domino*, & ſic finiatur Miſſa. Si quis ad Veſperas præſens non fuerit, dicat orat. poſt *Magnificat*, *Reſpice.*] Sed hoc duobus illis monaſteriis extitit ſingulare; nam in aliis facta communione, ſtatim Miſſa per orationem finiebatur ſine: *Ite Miſſa eſt*, ut patet ex veteri ordine Corbeienſi pro Hebdomada ſancta: [Comunicent ipſi, & reliqui per ordinem, & data oratione poſt communionem Diaconus non dicat: *Ite Miſſa eſt*; ſed ipſa oratione finiantur univerſa. Ipſa verò oblata quæ ſuper altare cooperta remanſerant, ſerventur in craſtinum juxta conſuetudinem.

46. Ritum ſacræ Euchariſtiæ poſt Miſſam recondendæ habemus tam apud Lanfrancum, quàm apud Udalricum, & alios, quos hîc referimus: [Expleta Miſſa, *inquit Lanfrancus*, fiat oratio veſpertina ſupra formas. Interea Sacerdos, præcedente proceſſione, cùm ad al-

„ tare venit, vadat ad locum constitutum decentissimè præparatum, ibi-
„ que reponat Corpus Domini, incensato ipso loco & ante repositio-
„ nem & post repositionem; ante quem locum lumen continuè ardeat.']
l. 1. c. 12. „ Udalricus: [Finita Missa, tabula percutitur pro signo ad orationem
„ Vesperorum, quam formis iterum explicatis faciunt procumbendo.
„ Interea verò reconditur Dominicum Corpus à Sacerdote, retro altare
„ ponitur in patena aurea, & patena inter scutellas aureas, & adhuc
„ scutellæ inter tabulas argenteas, quæ factæ sunt ad textum Evangelij.
„ Eo autem quo ab altari portatur cum cereis & plurimo incenso.]
c. 58. „ Liber consuetudinum S. Benigni Divionensis: [Missa autem finita,
„ tabula percutitur pro signo ad orationem Vesperorum, quæ iterum
„ formis versis & explicatis fit fratribus super eas procumbentibus. Post
„ orationem Corpus Dominicum diligenter à Diacono, & ab Armario
„ undique patenis obvolutum in tabulis quoque locatum; & à Sacer-
„ dote incensatum cum candelabris, & thuribulo defertur retro majus
„ altare, & in loco editiori ab Apocrisiario reponitur, nec una hora
„ sine lumine manet; interim verò conventus sedet in choro.] Tul-
„ lense S. Apri Ordinarium: [Missa finita, involvat Sacerdos Euchari-
„ stiam in corporali, & portetur ab ipso in armario retro majus altare,
„ Ceroferariis, Thuribulario, & Diacono ipsum præcedentibus; & ibi
„ reservetur usque ad crastinum.] Consuetudines Lyræ: [Dicto à Sa-
„ cerdote *Placeat tibi sancta Trinitas*, ipse & Diaconus adstante
„ etiam Cantore & Sacrista, hostias consecratas corporalibus involvant
„ diligenter, & linteo altaris iterato; tunc Sacerdos offerat incensum,
„ & cum Diacono eam ferat cum summa diligentia in locum constitu-
„ tum, omnibus flectentibus genua, conversis cum candelabris, & thu-
„ ribulo præcedentibus. Sacrista extendat pallium, & unam tuillam super
„ Corpus Domini, & cereum coram eo accendat, qui jugiter ardeat us-
„ que ad tenebras, quando omnia luminaria extinguuntur; & statim post
„ sonitum præsidentis reaccendatur.] Laudunenses S. Vincentij conf.:
„ [In fine Missæ Majoris ponatur Corpus Christi reverenter cum in-
„ censo, vase argenteo in armario juxta altare & duo cerei jugiter ar-
„ dentes ante Corpus Domini.] Rituale Corbeiensis monasterij: [Post
„ finem Missæ Abbas cum ministris suis, & cum torseis illuminatis por-
„ tabit in uno magno calice Corpus Domini cum reliquiis sanctis in
„ clausura, (idest in armario ubi asservantur reliquiæ ex Consuet.,)
„ & quando portabit, tunc Cantor incipiet alta voce communionem;
Hoc Corpus.] In Beccensi monasterio statim post communionem ante
finem Missæ Eucharistia reservanda custodiebatur, ut discimus ex libro
„ Usuum Becc.: [Communicent omnes, nec non & pueri. Post hæc
„ ferat Diaconus hostias consecratas corporalibus involutas, priùs à
„ Sacerdote incensatas in locum constitutum, Conversis præcedentibus,
„ & thuribulo, & candelabris; quas dum levat, flectant omnes genua,
„ cùmque deposuerit, offerat incensum. Secretarius extendat desuper

pallium, & coram accendat cereum, qui jugiter ardeat ibi usque ad " Laudes &c.] Clarius in alio codice: [Communicatis omnibus Sa- " cerdos & Diaconus, adstante etiam Cantore, hostias consecratas cor- " poralibus involvant; & sic desuper calicem positas linteo altaris " iterato involvant. Tunc Sacerdos offerat incensum, & Diaconus om- " nibus genua flectentibus cum summa diligentia ferat eas in locum " constitutum, Conversis cum candelabris, & thuribulo præcedentibus. " Interim dicat Cantor Hebdomadarius postcommunionem, *Dominus* " *Jesus*. Cùm verò deposuerit Levita hostias, offerat incensum, & sic " revertatur ad altare. Tunc Sacerdos dicat, *Dominus vobiscum*, dicat " postcommunionem Missæ, & Diaconus, *Benedicamus* festivè, ut in " die XII Lect. Secretarius extendat pallium super corpus Domini, & " cereum coram accendat, qui jugiter ardeat usque ad tenebras, quando " omnia luminaria extinguuntur. "

47. Ex dictis hactenus patet, quàm longè abfuerint veteres monachi à magno illo apparatu, quem pro recondenda Eucharistia nostris temporibus videmus esse invectum; quem non sine magna animi distractione præparare possumus, & ad instituti monastici simplicitatem minùs accedere meritò probi causantur. Multò magis laudandi sanè Cartusienses monachi, qui Eucharistiam reponi volunt [in loco " consueto majoris altaris, prohibentes fieri pro ea reservanda more " sæcularium monumenta, vel alios apparatus, *inquiunt*, nostræ solitu- " dini non convenientes.] Et Bursfeldenses, qui simpliciter post " Missam sacram Eucharistiam includunt [fenestræ, in qua sacramen- " tum recondi consuevit.] Cisterciensium hanc in rem ritus is est: " [Post pacem, *inquiunt in lib. Us.* Corpus Domini de vasculo supra " altare sumatur, & super patenam illa hora sumendum ponatur, lin- " teum etiam mox de eodem vasculo auferatur, aliudque illa hora à Sa- " crista præsentaturum in eodem ponatur, illoque murato ab eodem " Secretario mox Abbas, vel qui cantat Missam partem sacræ commu- " nionis in crastinum servandam in vasculo ante notato honorificè re- " condat; & tunc linteum vetus in patena diligenter excussum, super " piscinam comburatur, cineresque ejus in eam projiciantur. "

In ord. Cart. c. 49. n. 6. In ord. c. 36. c. 11.

48. Quid verò post Missam ante refectionem agerent paucis docet nos Dunstanus in Concordia: [Peracta Missæ celebratione, *ait*, om- " nes ad mixtum pergant: post mixtum quos voluerit Abbas ex fratribus " secum adsumens, suum peragat Mandatum: quo peracto Vesperas " celebrent; dehinc refectionem fratrum agant.] Tria ergo præsta- " bant, primò mixtum omnes accipiebant, secundò pauperum Mandatum peragebant, tertiò Vesperas cantabant. Tria hæc paucis expendenda sunt, monasteriorum his de argumentis consuetudines referendo.

49. Ad primum quod attinet hæc lego in veteri Ordine officij in domo S. Benedicti ante Pascha: [In Cœna Domini agatur Missa ad " Vesperum; ita intrantes in refectorio accipiant singulas biberes & " Anal. to. 4.

» panem, & quicquid eis appositum fuerit.] quæ sane de cœna, sive
integra refectione intelligi nequeunt. Nam mox subdit: *Et post Mandatum cœnant*. Statuta Lanfranci rem non tantùm; sed modum etiam
c. 1. » exprimunt. Decernunt enim ut recondito SS. Sacramento [vadant in
§. 4. » refectorium accipere mixtum; ingressi autem refectorium faciant ante
» & retro ante sedilia sua, & considentes sumant mixtum de pane tan-
» tùm & potu quem super justitias suas à Refectorariis in sciphis positum
l. 1. » invenerint:] Et Udalricus [postquam se exuerint qui ad Missam ser-
c. 12. » vierunt, Domnum Abbatem præcedentem omnes sequuntur, (sederunt
» enim interim in choro) & eunt in refectorium ut mixtum accipiant
» tantum unusquisque de libra sua, & potio eis pigmentata propinatur.
» Quando consederint, vel quando surrexerint, nihil dicunt de versu,
» solummodo ante faciunt & retro.] Liber consuetudinum S. Benigni
» Divion.: [Divestitis his qui ad Missam servierunt Domnum Abbatem
c. 59. » præcedentem omnes, sicut est ordo eorum, sequuntur, ut mixtum
» capiant quisque de pane suo; nullus tamen debet inde gustare, donec
» Domnus Abbas incipiat, & potio eis pigmentata in scyphis propina-
» tur à juvenibus & Conversis, ad quam tabula refectorij non percu-
» titur. Ad sedendum vel consurgendum nihil dicitur, tantùm ante &
» retro quisque facit.] quæ totidem penè verbis extant in Ordinario
Corbeiensi: Ritus hujus causam indicare videntur Floriacensis mona-
» sterij consuetudines ita scribentes: [Post Missam cùm omnes in choro
» adunati fuerint, & Domnus Abbas advenerit, ibunt in refectorium ut
» celebrent Cœnam: Primùm ibunt pueri cum magistris, postea Domnus
» Abbas, deinde priores, ad ultimum novitij; distribuunturque à fratre
» qui pistoribus præest, panes azymi fratribus. Refectorarius debet præ-
» vidisse, ut antequam conventus veniat, in singulorum scyphis vi-
» num propinet.] Quibus ex verbis discimus, hanc potissimum consue-
tudinem apud monachos fuisse institutam, ad Cœnam Dominicam
repræsentandam, quod innuunt panes azymi & vinum fratribus por-
rectum. Idem confirmant Laudunenses S. Vincentij consuetudin. in
» quibus hæc lego: [Missa finita, Conventus sedet in choro, donec illi
» qui ad Missam ministraverint sint divestiti. Tunc Prior præcedit, &
» seniores post eum sicut sunt in ordine, pueri verò in ultimum, euntes
» in modum processionis, sicut quotidie fit ad processionem capituli;
» & venientes in refectorium sedent ad mensas unusquisque in suo ordine;
» Mensæ debent esse coopertæ. *Hostiæ* verò ponantur per mensas super
» panes. Facta benedictione à Priore cum silentio, qui voluerit accipiat
» hostiam, & comedat, Priore tamen incipiente.] Idem porro vigebat
usus in Dionysiano, S. Germani de Pratis, Compendiensi, Beccensi,
atque Lyrensi monasteriis. De Beccensi monasterio hæc legimus in lib.
» Us. Beccensium: [Cùm ministri altaris fuerint divestiti post Missam
» veniant in chorum ad reliquos, ubi finita oratione pergant ad refecto-
» rium ordinata processione duo & duo sicut solent in capitulum, idest
primi

primi priores, deinde juniores, poſtremò novitij; faciantque ante & retro in loco ſuo in refectorio. Abbas, ſi tunc defuerit expectabitur, cùmque venerit, aſſurgent ei omnes: quo ſtante infra menſam ſuam, dicat moderata voce unà cum ceteris, *Benedicite*, & Præſidens, *Largitor omnium bonorum benedicat cibum ſervorum ſuorum*. Deinde cœnent de eo quod præ illis eſt. Qui poſtea venerit, accedat ante gradum, & petita licentia faciat ante & retro tantùm, & pergat ad locum ſuum & cœnet.] Idem habent conſuetudines Lyræ. In Dionyſiano tamen monaſterio, priuſquam ad mixtum pergerent, Abbas duodecim pauperibus mandatum faciebat: [Poſt Miſſam, *ut quærit conſuetudines hujus monaſterii*, faciat Domnus Abbas vel Prior mandatum XII pauperibus in honore XII Apoſtolorum, & detur eis panis, & vinum, & calciamenta, & indumenta; poſtea eant ad cœnam, Abbate præcedente; nullus tamen guſtare debet, donec Abbas incipiat ad conſedendum vel ſurgendum. Non percutitur tabula; ſed tantùm fit ante & retro.] In MS. verò Germaniæ non omnibus, ſed miniſterialibus tantùm & pueris mixtum conceditur; reliquis interim in choro ſedentibus, & Abbate, mandatum XII pauperum peragente: [Cùm: *Ite Miſſa eſt* dictum fuerit, primum ſignum fiat ad Veſperas, & poſt orationem exuti albis miniſteriales & pueri ſumant ſibi panem & biberem; & ceteri in choro ſedeant: Domnus verò Abbas cum quibus voluerit prioribus facto ſigno tabulæ, pergant ad Mandatum XII pauperum cantando tacitè pſal. *Verba mea*, adjuncto ſi opus eſt pſalmo *Domine ne in furore*. Cùm autem pervenerint, adoratis illis, & pedibus lotis & manibus, & oratione datâ, poſt oblationem potus dentur eis juxta facultatem loci, veſtimenta, calciaria, denarij. Conſignet autem quid ſinguli offerent eis, qui cum eo ſunt; quibus iterum adoratis revertantur in eccleſiam more ſolito canentes pſalmum, *Miſerere mei Deus*, & *De profundis*.] Hoc eſt mandatum illud quod aliis in monaſteriis non à ſolo Abbate cum aliis paucis, ſed ab omnibus; nec duodecim tantùm pauperibus, ſed tot, quot ſingulis in cœnobiis erant monachi & benefactores; neque tempore mixti, ſed poſtea peragebatur, de quo fuſiùs in omnibus monaſteriorum ordinariis. n. 14.

50. Inſtar omnium nobis hanc in rem eſſe debent S. Benigni Divionenſis conſuetudines, quas hîc ex integro referimus, ſi quid apud alios ſingulare extiterit ſubinde notaturi. Mandatum ergo ſic deſcribunt: [Interim autem (dum ſumitur mixtum) pauperes in clauſtrum introducti ordinantur in tribus triſantiis clauſtri ex utraque parte; cùm autem videbitur Abbati ut ſurgant, exeunt eo ordine quo ingreſſi ſunt; ultimi omnium infantes exeunt, qui cùm oſtium refectorij egreſſi fuerint, divertunt ſe cum magiſtris in ſcholam, ibique faciunt Mandatum. Domnus Abbas verò uſque ad oſtium auditorij procedit, aliis ſequentibus, ſicut ſunt priores de ſuo choro ad eandem partem: alter chorus quippe ad aliam partem vadit, prioribus præcedentibus. Tunc c. 59

» Domnus Abbas, vel ſi ipſe abfuerit, Armarius incipit antiphonam, *Dominus Jeſus* & mox ſuper genua venia ab univerſis petitur. Pſal. *Deus miſereatur noſtri* finita prædicta antiphona ſubjungitur, & per ſingulos verſus ejuſdem pſalmi communiter ab omnibus cantatos ipſa antiphona repetitur. Deinde pſalmus *Beati immaculati* & dicũtur verſus alternatim à choris, & poſt octo verſus quaſi in loco Gloriæ ipſa antiphona repetitur; de quo pſalmo tandiu cantatur, quandiu pedes pauperum lavantur. Incepta autem antiphona, & petita venia, Domnus Abbas & cum eo unus vel duo de choro ſuo, acceptis conchis & aqua, incipiunt ex una parte triſantiæ quæ propior eſt, ipſis lavare pauperibus pedes quiſque ſuo; totidemque fratres de eodem choro, miniſtratis eis terſoriis, accipiunt conchas ab ipſis & allata aqua lavant ſimiliter aliis; & totidem alij de eodem choro eodem modo poſt eos, & alij poſt illos. Similiter omnino faciunt ex altera parte triſantiæ, quæ eſt propior prato, alij de altero choro, alij poſt alios ſicut eſt ordo eorum venientes, & miniſtratis terſoriis lavantibus, conchas ab eiſdem recipientes. Duo autem fratres jugiter ſerviunt de aqua & manutergio redeuntibus de pedum lavatione, ſtantes juxta cuppam in qua eſt aqua. Nam in illo angulo clauſtri, qui proximus eſt eleemoſynariæ extra triſantias, cuppa quædam plena aqua calida poſita eſt, & alia prope lavatorium ad opus novitiorum, qui ex illa parte faciunt Mandatum, & ad utramque ſinguli fratres ſtantes infundunt aquam cum bachili jugiter in conchas, ſi opus eſt. Illi autem qui ſerviunt de aqua & manutergio, ſicut & iſti mutantur cùm opus eſt. Poſtquam autem quiſque ſuo pauperi laverit pedes, innuit Abbas ut eodem modo lavent illis qui ſuperfuerint, reincipientes à prioribus; non enim ſine præcepto Abbatis mos eſt id fieri. Cùm verò adhuc ventum fuerit, ut ad manus pauperum aqua miniſtretur, incipiuntur aliæ antiphonæ pertinentes ad mandatum, ut: *Mandatum novum*: *Poſtquam ſurrexit Dominus*, & hujuſmodi; & omnino eodem ordine, & eodem modo quo pedes laverit, miniſtrant aquam manibus. Quo facto, & tabula ſemel à Priore percuſſa, priùs vino in aliquot ſcyphis infuſo, quod eſt ſignum petendæ benedictionis ad potum, Abbas de loco ſuo ſub ſilentio elevata manu dat benedictionem; & tunc quiſque ſicut pedes & manus laverit, ita propinant potum, quem in cadis à Cuſtode vini appoſitum ex utraque parte juxta cuppas aquæ, unde lavati ſunt pedes & manus, accipiunt & cum ipſo potu dantur etiam à ſingulis fratribus ſingulis pauperibus duodenarij, quos Camerarij alter ex altero choro, & alter ex altero, fratribus miniſtrant, quo peracto percutit Prior ter tabulam, quod eſt ſignum ut omnes ſurgant, ſedent enim omnes dum potus miniſtratur; ſed & dum pedes & manus lavantur ſedent qui voluerint ſicut in choro, unus inter duos ſtantes, & unus inter duos. Poſtquam autem ad tabulæ percuſsionem omnes ſurrexerint, dicit Domnus Abbas ſicut ad cotidianum mandatum fit: *Oſtende nobis*

Domine miser. tuam tantùm ut poſsit audiri; reſpondente autem con-
ventu: *Et ſalutare tuum da nobis*, inclinantur omnes ſuper genua,
dicendo ter: *Kyrie eleiſon*; non enim tunc petunt venias. Finito: *Pater
noſter* proſequitur D. Abbas capitula, & coll. ſicut ad quotidianum
mandatum fit, & reſponſo: *Amen*; factoque ante & retro ab omni-
bus, incipit mediocriter: *Miſerere mei Deus* pergendo ad eccleſiam;
tunc infantes præcedunt Domnum Abbatem in eccleſiam, ſequuntur
ceteri ſicut ſunt priores, & cantantes: *Miſerere mei Deus*, ita ut alter
chorus alterum audiat, & finiunt ipſum pſalmum in choro ſine omni
capitulo, & proſtratione, & collecta, &c.] Hactenus Divionenſes
Sancti Benigni conſuetudines, in quibus plurima obſervatu digna
occurrunt.

51. Primò enim congregabantur in clauſtro pauperes dum ſumere-
tur mixtum tribus in triſantiis, hoc eſt lateribus clauſtri; & ex utra-
que parte utriuſque triſantiæ ordinabantur: Hoc munus conſuet. Lau-
dunenſes Eleemoſynario; liber Uſuum Becc. & conſuetudines Lyræ
Eleemoſynario, & Cellerario committunt his verbis: [Dum cœ-
nant, Eleemoſynarius & Cellerarius de loco ſuo elevata manu petant
licentiam exeundi à præſidente, & faciant ante & retro in eodem
loco, ideſt coram ſedibus ſuis, & non ante gradum menſæ; poſt ante
& retro ſtatim exeant, & adducant pauperes in clauſtro; quibus ad-
ductis, unus eorum reverſus in refectorium faciat ſignum præſidenti;
tunc ſurgant omnes, & exeant de refectorio ordinatè duo & duo; ſed
unus poſt alium incipientes à junioribus, ultimus Domnus Abbas, &
faciant ſtationem ante pauperes verſis vultibus ad illos.

52. Secundò, Infantes una cum magiſtris ſuis ad ſcholam, hoc eſt
in ea parte clauſtri ubi erat ſchola infantium divertentes, ſeparatim
mandatum ſuum faciebant.

53. Tertiò, Incepta ab Abbate vel Cantore antiphona ad Man-
datum, omnes flectebant genua; & quidem *ante pauperes* ex conſ. S.
Dionyſij, Lyræ, & lib. Uſ. Becc., ut *adorent Chriſtum in pauperibus*
ut habet Lanfrancus, *quibus poſt pauſam erectis* inquiunt Burſfeldenſes c. 36.
in Ordinario *lavent pedes pauperum*.

54. Quartò, Unuſquiſque pauperi ſuo pedes manuſque lavabat, tot
enim aſſumebantur pauperes quot erant monachi; unde in hujus diei
capitulo poſt calciamentorum diſtributionem [pronuntiatur *inquit V-* l. 1.
dalr., quanti fratres ſint in clauſtro, ut tanti quoque pauperes ad c. 12.
Mandatum admittantur, & inſuper quantum viſum fuerit pro amicis
noſtris Domno Abbati;] Et quia ſic numerus pauperum numerum
excedebat monachorum, propter amicos & benefactores; propter in-
firmos, & hoc anno mortuos, quibus etiam ſuus ſingulis attribue-
batur pauper; vel lotis ab unoquoque ſuo pauperi pedibus, prio-
res ſeu antiquiores reſiduis pauperibus quiſque ſuo pedes iterum inci-
piendo lavabant, ut hîc in conſ. S. Benigni; vel nonnullis ſtatim ab

,, initio plures aſsignabantur pauperes lavandi : [Tunc eleemoſynarius,
,, *inquit liber Uſuum Beccenſium*, aſsignet unicuique ſuum (*ſcilicet pau-*
,, *perem*) per virgam quam manu teneat, Priori duo, tres vel quatuor,
,, Abbati quinque vel ſex vel ſeptem aſsignet ; quo facto, percutiat Prior
,, tabulam tribus ictibus, & ſtatim incipiat Cantor antiphonam : *Domi-*
,, *nus Jeſus* &c ;] & conſuetudines Lyræ : [Tunc Cellerarius aſsignet
,, unicuique ſuum per virgam quam manu tenet ; priori duo, & ſi
,, ultra numerum conventus ſunt, ſex pauperes pro comite qui hoc aſsi-
,, gnavit ; & Abbati tres. Converſi habent ſicut monachi, & infirmi,
,, & monachi de S. Agilo ;] Sed apud Ciſtercienſes [Cellerarius, *inquit*
,, *liber Uſuum*, qui denarios ad opus pauperum monachis porrigit, extre-
c.21. ,, mis in ordine monachis innuat, ut in pauperibus infirmorum, & abſen-
,, tium monachorum, & portarij qui in ultimo ordine pauperum collo-
,, candi ſunt, mandati officium adimpleant :] Infantes verò in Floria-
cenſi S. Benedicti monaſterio duodecim tantùm pauperibus mandatum faciebant ex conſ. ejuſdem monaſterij.

55. Quintò, Sic omnes ſuo pauperi pedes lavabant, ut non tamen ſimul omnes id obſequij præſtarent ; ſed primùm Abbas cum uno aut altero ex uno choro ; & Prior cum totidem ex altero mandatum duobus tribuſque pauperibus facerent, quibus alij duo vel tres ex utraque parte ſuccederent, & ſic de cæteris.

56. Sextò, Lotos pauperum pedes & terſos oſculabantur *ore & oculis*, inquit Lanfrancus : deinde manus eodem ordine lavabant.

57. Septimò, Benedictum ab Abbate vinum poſtea ſuo quiſque pauperi propinabat, tum denarios duos vel quatuor vel etiam unicum
,, pro more monaſterij dabat, ſive ut habet Lanfrancus [quot Abbas
,, præceperit, iterum oſculantes eorum manus ;] Addit lib. Uſuum Ciſt.
c.21 ,, [qui denarij flexis genibus ſunt dandi.] In Vincentiano Lauduni monaſterio ipſe Armarius denarios pauperibus diſtribuebat *deoſculando manus omnium*.

58. De Veſperis, quæ Mandatum pauperum ſtatim ſequebantur,
c.59. ,, hæc ſubinferunt conſuetudines S. Benigni Divionenſis : [Secretarius
,, autem poſtquam pedes pauperum viderit ablutos, in clauſtro coram
,, oſtio eccleſiæ ad Veſperas tabulam percutit; videlicet tot vicibus, quot
,, ſolent ſigna ad Veſperas pulſari ; priùs namque percutitur ad oratio-
,, nem Veſperorum ante Mandatum, ſecundò ad ablutionem manuum,
,, tertiò dum propinatur vinum. Cum autem finito mandato, ut dictum
,, eſt, *Miſerere mei Deus* incipitur, ante introitum eccleſiæ in ea parte
,, quæ eſt versùs capitulum quam plures tabulæ ad hoc proviſæ à Decano,
,, & emptæ à Secretario, à Cuſtodibus Eccleſiæ, & aliis converſis vice
,, ſignorum ad claſsicum percutiuntur, eodem modo quo ſigna ſolent
,, pulſari; videlicet in primis duæ ſicut de ſcilla fit ; deinde paulatim aliæ,
,, donec omnes inſimul feriantur ; quibus remanentibus, tribus ante
,, altare cereis accenſis, inchoatur à puero antiphona : *Calicem ſalutaris*,

& vesperi more canonico cum quinque psalmis: Ad inceptionem ab "
omnibus veniæ petuntur, & apertè illa tantùm die usque ad prostra- "
tionem super formas dicuntur; postea verò quisque finit per se quod "
restat; & ex hac hora, sicut jam dictum est, quisque singulariter & "
cum silentio per se cantant omnes Horas usque ad Vesperos sabbati, toto "
conventu verso ad altare, exceptis his quæ superiùs dicta sunt.] qui- "
bus in verbis observandus primò ritus pulsandi ad Vesperas quem innuunt Lanfrancus in Statutis, Udalric. l.1. c.12, & vetus Corbeiense Ordin.

59. Secundò, Vesperas incipiebat puer ab antiphona *Calicem*; sed in Consuet. Laudunensium, Ordinario S. Petri supra Divam, & cons. S. Germani à Pratis, hoc munus Hebdomadario committitur; in Ordinario Cartusiensi antiquiori ex choro Cantoris; reliquas antiphonas ex Ord. S. Petri supra Divam imponebant *Juniores*.

60. Tertiò, Incepta antiphona omnes petebant veniam, hoc est flectebant genua, idque passim observabatur ubique: Cantabantur autem Vesperæ *sonora voce* ut loquitur Dunstanus, sive, ut habet lib.Us. Cisterc. *alte*, vel ut Rubricæ Breviarij Casalinorum *cum tono*; post *Magnificat* tamen, cujus antiphonam ex lib. Us.Bec.; cons. Lyræ,& S.Vincentij Cantor imponebat, preces sub silentio dicebantur: liber Us.Beccensium, & Cons. Lyræ habent, *Preces sub silentio duo & duo*.

61. Vesperas verò de omnibus Sanctis prætermittebant ex Germaniæ cons. numero 24. sed Cartusienses finitis Vesperis Canonicis *Vesperas de Dominica more consueto* dicunt.

62. Addunt consuetudines S. Benigni: [Conversi autem qui nesciunt " c. 59.
Horas per se cantare, tres psalmos, vel toties psalmum L. ad Horas "
alias dicunt, & quatuor ad Vesperos. "

63. De refectione quæ statim post Vesperas fiebat, ista paulò post
subjungunt prædictæ Consuetudines S. Benigni: [Finitis Vesperis pro " ibid.
cimbalo percutitur tabula, & in refectorio pro scilla, ubi sicut in ca- "
pitulo quæ dicenda sunt omnia præter lectionem, sub silentio dicuntur. "
Sacerdos verò finito *Pater noster* cum eodem silentio, facit benedi- "
ctionem elevata manu ante prandium, & ad generale; & post prandium "
gratias agit, omnibus sub eodem silentio cum videtur eis tempus res- "
pondentibus; & Domnus Abbas ad caritatem potus sub eodem silentio "
dicit, *Adjutorium nostrum in nomine Domini*, & tabulæ percutiuntur "
ad omnia ad quæ scilla vel cymbalum solent pulsari. Eodem modo "
facit Secretarius cum tabulis omnia quæ cum signis solent fieri, etiam "
post prandium, & Sextam; & Prior ad capitulum, & post Comple- "
torium. Dum conventus in refectorio ad prandium progreditur, re- "
morantes Secretarij altaria cuncta discooperiunt. Finito prandio, Dom- "
nus Abbas facit signum quando surgendum sit sicut ad finem omnium "
Horarum, & dicto versu sub silentio, & incepto *Miserere mei Deus*, "
ad ecclesiam sicut mos est, progrediuntur, inde dormitorium ascen- "

» dentes, diurnales calceos ponunt, & nocturnales induunt.] Ubi quod de tabula pro cymbalo aut scilla percutienda dicit, ubique observabatur. Similiter quod de versu, ciborum benedictione & gratiarum actione post prandium excepto psalmo sub silentio dicendis; licet in consuetu-
» dinibus Lyræ hæc legam: [Eant in refectorium, & percutiat præsidens
» tabulam diutiùs, deinde dicat: *Benedicite* humili voce, & versus sine
» gloria dicatur *Kyrie eleison* ter, *Et ne nos*, Orat.: *Benedic Domine* ut
» solet;] Quibus consentiunt Statuta Lanfranci, & liber Usuum Beccensium; Laudunenses verò S. Vincentij consuetudines sic habent:
» [Benedictio fit ab unoquoque sub silentio, lectori datur benedictio
» sub silentio, in fine lectionis non dicitur *Tu autem*, sed tria aut quatuor
» verba ultima reincipiuntur à Priore, postea à Lectore finiendo sicut
» Lectiones pro defunctis; postea redduntur gratiæ ab unoquoque sub
» silentio.] Ex Dionysianis Compendiensibusque consuetudinibus post prandium versus & psalmus cantandi, reliqua sub silentio dicenda.
c. 16. „ Consuet. Grandimontensium ita statuunt: [Ad prandium incipimus:
„ *Edent pauperes & saturabuntur* sine *Gloria*, & sine *Kyrie eleison*; sed
„ dicto *Pater noster*, non dicitur *Et ne nos*; Sed Sacerdos dicit: *Benedic*
„ *Domine dona*, & sequitur sine *Iube Domne*, & sine *Tu autem*. Post pran-
„ dium: *Memoriam fecit* dicitur sine *Gloria Patri*: *Agimus tibi* non di-
„ citur; sed sequitur: *Miserere mei Deus* sine *Gloria Patri* & sine *Kyrie*
„ *eleison*; & *Pater noster* dicitur sub silentio *Retribuere digneris* non di-
„ citur.] Cartusiensium verò antiqua statuta 1. part. c. 13., & recens
„ eorumdem Ordinarium: [Dato signo refectorium intramus; ubi non
„ dicitur: *Benedicite*; sed tantùm: *Edent pauperes* incipitur à Priore,
„ nec sequitur *Gloria*: dictoque sub silentio: *Kyrie eleison*: *Pater noster*,
„ Prior more solito dicit: *Et ne nos inducas*, & respondetur: *Sed libera*
„ *nos à malo*; dehinc non præmittens: *Oremus* prandium benedicit dicens:
„ *Benedic Domine dona tua*; respondetur: *Amen*; Lector autem sine
„ *Jube Domne*, & titulo prætermisso, inchoat lectionem: quam etiam
„ signo dato terminat sine *Tu autem*, sicut horum dierum versiculi termi-
„ nantur. In fine verò prandij finito versu: *Memoriam fecit* sine *Gloria*, dicit
„ Sacerdos: *Agimus tibi gratias*, respondetur: *Amen*, omnibus versa facie
„ ad crucem remanentibus. Incipientesque *Miserere mei Deus* solito more,
„ ipsum sine *Gloria Patri* in ecclesia finimus: *Kyrie eleison*: *Pater noster*, &
„ cætera quæ sequuntur inclinati super misericordias sub silentio persol-
„ ventes.] Sed Casinenses *tacto signo, intrantes in refectorium* dicebant *versum ex more*, finitaque refectione pergebant *cum versu in ecclesiam juxta morem*. Quod etiam de lectione sine benedictione, & sine *Tu autem* facienda, hîc dicitur, ubique observabatur: hanc finiebant Sangermanenses nostri ad instar Lectionum nocturnorum, & Laudunenses S. Vincentij ut Lectiones pro defunctis.

64. Ad altarium denudationem quod spectat, non una eademque erat monachorum consuetudo. Alij enim statim post capitulum hoc

præstabant; atque ita Anglicani monachi Sanctimonialesque sub
Dunstano, cujus hæc Concordiæ verba: [Facto namque capitulo, " c.5.
discalcient se fratres, & intrantes ecclesiam more obedientiæ lavent "
pavimenta ecclesiæ; Sacerdotibus interim cum ministris altaris benedi- "
cta aqua sacra altaria lavantibus; ea enim die non fit celebratio Mis- "
sæ in aliquo altari, donec lavetur; quibus peractis lotis pedibus re- "
calcient se.] Alij majoris Missæ tempore, facta corporis Dominici "
elevatione: [Post elevationem Corporis Christi, *inquit Ord. S. Petri* "
supra Divam, abluant Sacerdotes bini & bini altaria per circuitum, "
dicentes ℞ *Circumdederunt me viri*, ℣ *Dederunt in escam meam fel &* "
in siti mea, collectam: *Respice quæsumus Domine super hanc familiam*: "
Deinde faciant memoriam de sanctis in quorum honore consecrantur "
altaria cum antiphonis sine ℣ & oratione; quibus peractis revertantur "
in chorum.] Cassinenses Vesperarum initio altaria denudabant: [Finita "
Missa, *inquiunt in Ordin.* statim incipiat Cantor antiphonam ad Ves- "
peras, *Calicem*. Psal. *Credidi*; incipientibus in choro primam antipho- "
nam duo Acolythi induti nigris planetis incipiant expoliare altaria, "
quæ à Vespera, hujus diei nuda maneant usque ad horam septimam "
sabbati.] Compendienses qui Vesperas in ipsa Missa dicebant, ea finita, "
statim expoliabant altaria: [Dicat Diaconus *Benedicamus Domino*, (sci- "
licet in fine Missæ,) ut in quarto ℞ duplici; post hæc denudentur "
omnia altaria à Capitiariis, & laventur aqua & vino, & sic rema- "
neant denudata usque in vigilia Paschæ. Dum lavantur altaria dicatur "
antiphona, & oratio de sancto cujus est altare quod lavatur:] Apud "
Grandimontenses ex consuetud. Guillelmi Pellicerij primi Abbatis: [Post "
Vesperas die cœnæ discooperiuntur altaria in signum quod Christus " c.16.
fuit spoliatus, qui Christus altare significat:] Cistercienses etiam "
ante Vesperas facto scilicet pauperum mandato hoc præstabant:
[Expleto pauperum Mandato, *inquiunt*, Sacrista mox ascitis sibi fra- " l. Usf.
tribus, quot necessarios habuerit, altaria discooperiat, & pallas quas Cisterc.
inde tulerit honestè aptet.] Idem habet Ordinar. Bursfeldensium: " c.11.
Alij verò tempore refectionis, ut notatur in citatis consuetudinibus
S. Benigni, quibus accedunt consuetudines Germaniæ, in quibus hæc
lego: [Dum autem cœnaverint, deputentur qui altaria denudent, " n.24.
& lavent tam de aqua, quàm de vino: servientes etiam qui usque "
Completorium, si expedit, pavimentum ecclesiæ abluant; adeo au- "
tem solet esse hic dies occupatus, ut de lavatione ecclesiæ omniumque "
suorum ornamentorum in auro & argento usque in crastinum differa- "
tur;] Statuta Lanfranci: [Interim dum fratres in refectorio sunt, "
Secretarij discooperiant omnia altaria] Vetus Corbeiense Ordin. [dum "
conventus in refectorium ad prandium progreditur, remorantes Secre- "
tarij altaria cuncta discooperiunt.] Liber Usuum Beccensium: [Dum "
cœnant, Secretarius discooperiat altaria.] Idem habent consuet. Lyræ: in rub.
Casalini verò [Post refectionem, *inquiunt*, Sacerdos cum Acolytho Missal.

,, denudat altaria dicendo antiphonam : *Diviserunt sibi vestimenta mea* ,, *& super vestem meam miserunt sortem* cum toto psalmo : *Deus Deus* ,, *meus respice* ;] & Laudunenses S.Vincentij consuetudines : [Post pran- ,, dium discooperiantur altaria , sed non lavantur usque in crastinum.] Denique Cartusienses monachi id præstant post mandatum fratrum in capitulo, quod refectionem communiter sequebatur ; de quo proinde hîc dicendum ; neque tamen omittendum puto quod in Germaniæ
n.24. ,, consuetudinibus legitur his verbis : [Provideat Abbas ut in honore ,, illius , cujus vice fungitur , diligenter fratribus serviat in refe- ,, ctorio.

65. Finitâ ergo refectione, omnes ascendebant dormitorium , nocturnales calceos sumturi ; inde descendebant in claustrum pedes lavaturi , cœnatisque servitoribus , refectorium ingrediebantur ad potum ; postea pulsata à Priore tabula in capitulum conveniebant, ubi mandatum *a* fratrum peragebant. Rem fusè omninò describit Lanfrancus in Statutis quem hîc in exemplum veterum monachorum
c. 1. ,, adduco : [Postquam fratres à mensa surrexerint , & de monasterio ac
§. 4. ,, dormitorio solito more redierint, lavent sibi pedes ut sabbato fieri ,, solet. Præparentur cuncta quæ ad Mandatum sunt necessaria. Refectis ,, servitoribus , & pedibus ablutis , pulsetur tabula , & ad bibendum in ,, refectorium vadant. Post hæc egressis fratribus de refectorio , Prior ,, claustri jubente Abbate percutiat tabulam ad Mandatum ; introgressis ,, in capitulum fratribus , Priore claustri sedente in loco Abbatis præ- ,, cingant se linteis Abbas & Prior ; & inchoante Priore claustri antipho- ,, nam , *Dominus Jesus*, veniant in capitulum Abbas ad dextram, & Prior ,, ad sinistram , sequentibus eos fratribus , qui ad servitium eorum ipsa ,, die in capitulo fuerint ordinati ; & utrique flexis genibus lavent pedes ,, fratrum , & tergant , & osculentur. Camerarij præsto esse debent , qui ,, madefactis tersoriis , alia ministrent , quotiens opus fuerit. Lotis om- ,, nium qui in capitulo sunt pedibus , sedeant foris ante capitulum Prior, ,, & prædicti servitores cum eo , quorum pedes præcinctus tersorio Ab- ,, bas flexis genibus abluat , & tergat , & osculetur , servientibus sibi ,, fratribus ad hoc obsequium deputatis. Post hæc redeat Abbas in sedem ,, suam , ad quem Prior præcinctus tersorio veniens cum fratribus sibi ,, deputatis , lavet pedes ejus , & tergat , & osculetur , & ablutis ma- ,, nibus suis statim deferat sibi aquam ad abluendas manus , uno eorum ,, qui sibi servierunt tenente manutergium : Deinde redeunte Priore ,, claustri in locum Abbatis, exeat Abbas , & accipientes ipse & Prior ,, bacilia cùm aqua & manutergia , duo fratres qui de coquina ipsa sep- ,, timana serviunt , qui inter ceteros adjutores ad hujus mandati obse- ,, quium ordinari debent , serviant omnibus ad abluendas manus, sicut

a Lotionis pedum in Cœna Domini meminit Beda in vit. S. Cuthberti c. 18. sæc. 2.

servierunt ad abluendos pedes. His expletis exeat Abbas, & Prior, & "
servitores eorum,& ante capitulum præbeat eis Abbas aquam ad abluen- "
das manus, tenente manutergium uno eorum fratrum, qui ad hoc "
obsequium ei deputati sunt. Quo peracto, præcedens Abbas, & ce- "
teri sequentes eum introeant capitulum, & facant ante & retro, sicut "
solet fieri die sabbati ab eis qui Mandatum fecerunt. Postea pergat "
Abbas ad sedem suam surgente conventu donec sedeat, reliqui simi- "
liter ad loca sua.] Hactenus Lanfranciani ritus ad Mandatum fratrum "
in capitulo observati, in quibus quatuor potissimum observare licet.
Primò quod ipso Mandati tempore Prior claustri sedem Abbatis in
capitulo occuparet. Secundò quod Abbas & Prior, scilicet *Major* à
priore claustri distinguendus, istud Mandatum peragerent. Tertiò quod
lotis omnium fratrum pedibus Abbas *foris ante capitulum* Priori aliis-
que servitoribus Mandati obsequium exhiberet. Quartò quod ipsi Abbati
suam in sedem reverso, idem Prior ipse præstaret.

66. Lanfranco quoad duo priora concinunt liber Usuum Becc. in
secundo exemplari, consuetudines S. Dionysii, S. Germani à Pratis,
& S. Cornelij Compendiensis; nisi quod in lib. Us. Becc., cons. S. Germani,
& S. Cornelij non *Prior claustralis*; sed *Prior* in sedem Abbatis sedere
jubetur; voces diversæ, sed res eadem. Aliis in monasteriis in quibus
Abbas solus, vel cum aliis à Priore Mandati obsequium præstabat,
Magnus Prior sedem Abbatis in capitulo tenebat. Ita apud Cluniacen-
ses, Divionenses, Corbeienses, Cistercienses, Bursfeldenses, & alios.
Porrò antequam Abbas & Prior ad Mandatum sese accingerent, Heb-
domadarij coquinæ quibus ex Regula Mandatum sabbatis singulis fa-
cere incumbit, omnium pedes lavabant; sed non tergebant, præter-
quam Abbatis & Prioris; & hoc apud Dionysianos: Lotis aliquorum
pedibus, Abbas ipse præcinctus linteo a iterum lavabat, tergebat,
& osculabatur singulorum pedes. Rem cum Udalrico, & veteri Cor-
beiense Ordinario ita enunciat liber cons. S. Benigni Divionensis: " c.60.
[Hebdomadarij coquinæ primùm lavant pedes fratrum; sed non ter- "
gunt, qui cum ex utraque parte laverint octo aut decem fratribus "
pedes, procedit Domnus Abbas reincipiendo à capite, sequens eos "
cum tribus, vel amplius adjutoribus, qui iterum lavant, & tergunt.]
Ubi numerosa adeo esset monachorum congregatio ut omnium lavan-
dis pedibus Abbas sufficere non posset, unus ex Prioribus, vel etiam
alij duo si visum fuisset, qui ex utraque parte Mandatum facerent,
ei in adjutorium dabantur, ut teste Udalrico apud Cluniac., quod
certè semper faciunt Cistercienses, [ita ut Abbas duodecim tantum, " l. 1.
idest quatuor monachorum, quatuor novitiorum, & quatuor fratrum "c. 11.
laicorum pedes lavet, quod si numerus defuerit novitiorum, de fra- " l. Us.
tribus laicorum suppleatur.] Neque verò prætereundum est quod " Cist.
" c.41.

a Præcingebant autem se ex Ord. Bursfeld. c. 36 cum in antiphona: *Ante diem festum* perventum esset ad hæc verba: *Surrexit præcinxit se.*

Ord. Cart. c. 49. n. 12. apud Cartusienses monachos Prior assistentibus sibi procuratore, & duobus antiquioribus fratribus Mandatum perficit, *nudatis pedibus & capite*, tam suis, quàm adjutorum ejus.

67. Lotis omnium fratrum pedibus Abbas, adjutores ejus, & servitores capitulo egrediebantur, quibus duo ex senioribus mane in capitulo designati Mandatum exhibebant: [In capitulo, *inquiunt Floriacensium consuetudines* duo senes designantur, qui extra capitulum Domno Abbati, & omnibus adjutoribus ejus pedes & manus lavent.] Idem videre est in antiquo Corbeiensi Ord. & in libro Consuetud. S. Benigni, in quibus additur: *Quod tamen dudum solebat in capitulo fieri.* In Beccensi etiam monasterio Abbas Priori, & Prior Abbati pedes lavabat in capitulo; sed antea uterque extra capitulum linteum quo erat præcinctus deponebat, & resumebat. Similiter in Lyrensi, ubi solus Abbas Mandatum peragebat, lotis omnium pedibus, Abbas & Prior simul capitulo exibant; Abbas linteum depositurus, Prior linteo, alio tamen quàm Abbatis sese præcincturus; tum ingredientes capitulum Prior Abbatis pedes lavabat. In Parisiensi S. Germani monasterio qui ad Mandatum servierant ipsi sibi invicem pedes lavabant, [scilicet unus alteri obsequendo, & hoc erit ante capitulum,] inquiunt consuet. ejusdem monasterij. Similiter apud Cistercienses: [Peracto obsequio c. 21. *sic habet liber Us.*, Abbas duorum servitorum suorum pedes lavet, ceterique sibi invicem lavent: Novissimè verò alter ex sibi deputatis, Prior scilicet in eodem loco Abbatis pedes lavet, alter verò tergat, & osculetur &c.,] sed hoc intra capitulum. Interim verò dum Mandatum fieret antiphonas, & ℟. ad præsentem actionem pertinentia, ut sabbato fieri solet, decantabant; sed sub Mandati finem duo optimè cantantes à Cantore designati medium in capitulum prodibant, hymnumque: *Tellus ac æthra jubilent* à Flavio Cabilonensi Episcopo compositum modulaturi, ad cujus singulas strophas chori primam stropham repetebant. Hunc hymnum edidit Menardus noster in notis ad lib. Sacrament. S. Greg. Pap. p. 78.

68. Et hæc quidem de Mandato fratrum in capitulo, in quibus ne quidem mentionem fecimus Cassinensium rituum, qui cum sint singulares, hîc eos ex integro referre operæ pretium existimavimus. Tales autem sunt: [Post hæc tacto signo intrantes in refectorium dicunt ℣. ex more, Lector autem non petat benedictionem; sed incipiat tantùm legere. Tunc fratres postquam comederint, quæ illis apposita fuerint, nondum tamen cœna completa, tacto signo à Priore, surgant imitantes Salvatorem, & euntes in capitulum lavent pedes utriusque ad invicem, tam Abbas, quàm ceteri fratres per ordinem. Mansionarij verò deferentes partem lintei Salvatoris, unde extersit pedes discipulis, præparent illud honorifice ubi Mandatum fieri debet, ante quod duo candelabra accendantur, & Acolythus cum incenso stet ante illud. Antiphonæ ad Laudes: *Postquam*. Psalmus: *Deus misereatur. Ut cognoscamus* &c: ...

Tunc ſurgant tres Clerici, & cantent ℣. *Ubi charitas*, & per omnes verſus repetatur à ſedentibus; *Ubi charitas*. Interim verò dum ℣. cantantur, per ordinem omnes fratres partem præfati lintei ſingillatim genibus flexis adorent, & oſculentur. Finitis autem ℣., dicatur: *Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon: Pater noſter.* Capit.: *Salvos nos fac Domine Deus noſter: Ut confiteamur: Memento noſtri Domine; Memento congregationis: Domine exaudi.* Oratio: *Deus cujus cœna ſacratiſſima*, & ita omnes pariter revertantur in refectorium ad explendam cœnam, & ea finita pergant cum verſu in eccleſiam juxta morem.

69. De ſanctimonialibus quæret aliquis an ſibi pedes, virorum ad inſtar, lavarent. Hac de re interrogatus olim à Bonifacio Moguntino Epiſcopo Zacharias Papa, reſpondit in hæc verba: [Inquiſivit & hoc fraternitas tua, ſi liceat Sanctimoniales fœminas quemadmodum viri faciunt, ſibi pedes abluere, tam in Cœna Domini, quàm in ceteris diebus. Hoc Dominicum præceptum eſt, quod qui per fidem impleverit, habebit ex eo laudem; etenim viri & mulieres unum Dominum habemus qui in cœlis eſt.] Certè S. Berta Congregationis Vallis-Umbroſæ Abbatiſſa Diſcipularum ſuarum pedes in Cœna Domini laviſſe dicitur in ejus vit. n. 7. apud Boll. 24. Mart.

in vit. S. Bon l. 1. c. 12. ſæc. 3. part. 2 p. 78.

70. Hîc prætermittere non licet, quod quibuſdam in monaſteriis, præter iſtud fratrum Mandatum, & aliud pauperum quod ante Veſperas fiebat, ut vidimus; Abbas è cœna egrediens duodecim iterum pauperibus pedes lavaret. Extat inſignis hujus rei locus in Floriacenſis monaſterij conſuetudinibus: [Poſt menſam eat Domnus Abbas cum ſociis ſuis in eleemoſynam ad faciendum Mandatum XII pauperibus, ut pedes & manus eorum abluat. Deinde ipſis ſingulis offerat panem & vinum cum duobus areneiis, & XII. denarios;] & in conſ. S. Germani à Pratis: [Poſt comeſtionem nos reddemus gratias in ſilentio; poſt gratias nos aſcendemus dormitorium, & revertemur in clauſtrum lotum pedes noſtros; omnes debent lavare pedes ſuos in clauſtro, quando erit quaſi completa lotio ſuorum pedum, Domnus Abbas ibit factum Mandatum XII pauperibus, quos pavit in iſta Quadrageſima. Ad iſtud Mandatum debent eſſe Baillivi forinſeci. Quando Mandatum erit factum, Domnus Abbas ibit in eccleſiam cantando: *Miſerere mei Deus*, & revertetur in locutorium.

71. Hactenus de Mandatis in Cœna Domini fieri ſolitis ſatis: ſupereſt ut de collatione & de Completorio aliquid breviter dicatur. Collationem ſtatim poſt cœnam faciebant Caſſinenſes, alij poſt Mandatum fratrum; unde nec capitulo exibant, ſed ſub finem Mandati, ſcilicet cum lavarentur manus, Diaconus priùs lotus cum miniſtris pergebat in ſacriſtiam, unde alba, ſtola, & dalmatica indutus, reverſus in capitulum collationis lectionem ex Evangelio inchoabat. De hac collatione breviter Caſſinenſium Ordinarium [Poſtquam verò

Eee 2

„ omnes fratres à cœna surrexerint, adeant collationem. Cunctis autem
„ residentibus veniat Diaconus indutus dalmatica, præcedentibus qua-
„ tuor Acolythis, cum luminaribus, & incenso; & incipiat legere Evan-
„ gelium in sono lectionis: *Amen, amen dico vobis non est servus .... sur-*
„ *gite eamus hinc.* Tunc vadant omnes in refectorium ad bibendum, & dum
„ biberint perlegatur Evangelium quousque visum fuerit Abbati, & tunc
„ bibat Lector, & qui cum eo steterint: Deinde Abbas dicat, *Adjuto-*
„ *rium nostrum in nomine Domini: Sit nomen; Benedicamus Domino:* & sic
„ pergant ad Completorium.] Hæc illi breviter, quæ fusiùs alij prosequun-
„ tur, ex quibus nonnulla sufficienda sunt.

72. Primò ergo apud Casinenses Diaconus cum quatuor Acolythis procedebat indutus dalmatica; similiter ex Lanfranci Statutis lib. Usuum Becc. & consuet. Lyræ *alba, stola, manipulo, & Dalmatica*; cùm tamen apud alios sola *alba*, & *stola* indutus legatur, ut in Germaniæ cons., apud Udalricum l. 1. c. 12., lib. cons. S. Benigni, & Ordin. Corbeiensi; quidam addunt *manipulum*, ut Parisienses S. Germani. His de
c.[illegible] „ indumentis ita scribunt Benignianæ consuetudines: [Custos ecclesiæ
„ ad sanctum Evangelium legendum Diacono aureum exhibet
„ amictum, festivam albam, stolam simul, & cinctorium sericum; &
„ consuet. S. Dionysij in Franc.: [Induatur Diaconus alba deaurata, &
„ stola festiva cum textu.] Hunc textum ex Germaniæ consuet. ferebat unus ex tribus Acolythis.

73. Secundò, priusquam è sacrario Diaconus progrederetur, incensum in thuribulo *abundantissimè* imponebat ex Statutis Lanfranci, cons. S. Benigni, & Ordinario Corbeiensi; sed in Parisiensi S. Germani, Dionysiano Compendiensique monasteriis Abbas in capitulo thus in thuribulo ponebat.

74. Tertiò, Diaconus non petita benedictione lectionem ex Evangelio secundùm Johannem, *Ante diem festum Pascha* incipiebat, stantibus omnibus donec primus versus legeretur ex Statutis Lanfr. cons. S. Benigni, & Ordin. Corbeiensi; sed in Dionysiano Compendiensique monasteriis stabant ad hæc usque verba, *Exemplum enim dedi*; apud Cartusienses & Grandimontenses ad ista: *Et cùm recubuisset*; Parisienses S. Germani usque dum sederet Abbas. Abbate enim sedente omnes sedebant, horum in monasterio ut & in Vincentiano Diaconus bene-
„ dictionem petebat; [sed silenter Diaconus offeret thus Domno Abba-
„ ti ad benedicendum, & incensabit suum Evangelium, & Domnum
„ Abbatem, & accipiet benedictionem à Domno Abbate in silentio, &
„ incipiet legere Evangelium hodiernum] inquiunt consuetudines S. Germani.

75. Quartò Ubi ad hæc Evangelij verba: *Surgite eamus* perventum esset, pulsata à Priore tabula, præeunte Diacono, omnes capitulo
c.16. „ egressi refectorium intrabant; in quo primum præmisso, *Pocula carittatis* ex consuet. Grandimont. respondebatur, *Amen.* Tum Diaconus incœp-

tam, in capitulo lectionem ab eo loco unde desiverat prosequebatur; & quidem imposito prius in thuribulo incenso, textu & analogio incensato, ex Lanfranci Statutis, idque ad nutum Prioris claustralis, sive supprioris in Abbatis loco recumbentis. Audiendæ sunt hanc in rem Laudunenses S. Vincentij consuetudines: [Cùm perventum fuerit ad illum « locum, *Si quis dilig it me*, tunc Prior & Refectionarius licentiati ab Ab- « bate exeunt capitulum, & percutit Prior tabulam, Refectionarius ape- « riens ostia refectorij præparat vinum in justis melius solito. Quando « verò ventum est ad illum locum, *Surgite eamus hinc*, tunc surgunt « omnes euntes in refectorium, Abbate tantùm præcedente ceteris sequen- « tibus sicut sunt in ordine. Juvenis quidam debet portare lectorium « ante Levitam: Cùm autem sunt in refectorium tunc incipit lectionem « ad illum locum quo in capitulo fecit finem. «

76. Quintò, Infusum in phialis vitreis, sive scyphis vinum benedicebat Hebdomadarius Sacerdos ex Lanfranci Statutis, vel ille qui cantaverat Missam pauperum ex consuetudinibus Lyræ, vel ipse Subprior sedens in loco Abbatis ex consuet. Compendiensi; & quidem sub silentio ex lib. consuet. S. Benigni, & Ordinario Corbeiensi; vel saltem humili voce ex Statutis Lanfranci, vel alta omnino voce, ut apud Cartusienses, apud quos [tam Prior quàm Religiosi alij capita de- in ord. tegentes, dataque à Prælato benedictione, scilicet, *Potum servorum* « Cart. *suorum filius Dei benedicat*, quam terminat sicut Lectiones hujus tri- « c. 49. dui, absque responso: *Amen*, sedent omnes ut priùs, & bibunt;] quod « etiam fecisse videntur Lyrenses nostri, ut colligitur ex eorum consuet. [Et dicant: *Benedicite*, sicut fit sabbatis, & Sacerdos qui cantaverit « Missam pauperibus, det benedictionem: *Largitor omnium bonorum*:] « Hujus verò benedictionis dandæ modum describunt consuet. S. Benigni his verbis: [Tacente lectore omnes sub silentio dicunt, *Benedicite*, « & Sacerdos surgens elevata manu cum signo crucis facit benedictionem « eodem modo sub silentio. «

77. Sextò, Benedictum hoc modo vinum Abbas, & qui cum eo Mandatum fecerant, Priori, seu Subpriori, sive Priori claustrali primùm, deinde ceteris omnibus propinabant, eorum manus osculantes, quod tunc bibebant. Ministrato omnibus fratribus etiam infantibus vino; Diacono, & ejus Acolythis sua offerebatur phiala; deinde servitoribus, novissimè & ipsi Abbati ad suam sedem accedenti à Priore recedente paullulum. Quibusdam in locis statim post Priorem offerebatur Diacono & Acolythis vinum; sed non nisi finita lectione bibebant, quod ubique observabant: quapropter finita sine *Tu autem Domine* lectione, deposita dalmatica, stola, & manipulo; vel sola stola, ubi solam induebat, super analogium; candelabris, & thuribulo super mensam Abbatis; facto ante & retro ad ipsum Abbatem accedebant; Diaconus juxta eum, Acolythi juxta Diaconum, pro ut erant priores sedentes, ubi omnium novissimi bibebant. Diaconus autem lectionem

continuabat ad hæc usque verba, *Locutus est Jesus, & sublevatis*, ex Dionysianis Compendiensibusque consuetud., vel usque ad nutum Abbatis ut apud omnes alios. Prohibent porro Cartusienses monachi [Nectar, & alias quascumque vini & specierum confectiones ministrari] ad collationis potum, contra communem monachorum consuetudinem de qua Petrus Vener. in statut. xi. [Statutum est ut ab omni mellis ac specierum cum vino confectione, quod vulgari nomine pigmentum vocatur, Cœna Domini tantum excepta, qua die mel absque speciebus vino mistum antiquitas permisit, omnes Cluniacensis Ordinis fratres abstineant.] Hîc verò observare liceat quater hac die Majores nostros ad refectorium accessisse; primò post Missam, secundò post Vesperas ad refectionem, tertiò post servitorum refectionem ad potum, quartò tempore collationis ad charitatem: bis tantùm notat vetus Ordo Divini officij in domo S. Benedicti ante Pascha tom. 4. anal. bis Cassinense Ordinarium tempore Oderisij scriptum; ad refectionem, quam tamen dividebant, sive intermittebant, & ad collationem; similiter Grandimontenses & Cartusienses.

78. Septimò, Finito potu, & dicto sub silentio, *Adjutorium nostrum in nomine Domini* ex Conf. Germaniæ, S. Benigni, S. Dionysij, & Comp., & Ordin. Corbeiensi; vel humili voce ex Lanfranci Statutis; vel alta voce ut innuere videntur consuetudines Lyræ, pergebant in ecclesiam ad Completorium, & quidem [præeunte processione, Diacono textum ad pectus, & stolam in manu plicatam ferente,] ut habent Conf. S. Benigni: ex Statutis verò Lanfranci duo Secretarij analogium, & dalmaticam, cum textu, & stola, & manipulo ad monasterium, hoc est ecclesiam deferebant.

79. Congregati in ecclesia, & pulsata tabula, Completorium *Canonico more* ex Concordia Dunstani, vel cum psalmis solitis & hymno, sine *Præsta Pater*, & sine capitulo, cum precibus & collecta consuetis, sine *Dominus vobiscum* ante & post ex Dionys., Compendiensibusque consuetudinibus cantabant; & quidem *sonorè* ex eadem Dunstani Concordia; vel saltem summissè, sive, ut habet liber Usuum Cist. c. 11. *mediocri voce*, ita ut psalmodiæ sonus clarè, & distinctè resonet, quod etiam observabant Casalini; vel tandem omnino *per se sub silentio* ut loquuntur Divionenses S. Benigni, Floriacenses S. Benedicti Consuet., vetus Corbeiense Ordinarium, & alij; sive ut consuetudines Germaniæ *singillatim*. Liber Usuum Beccensium in secundo exemplari habet: [Duo & duo sub silentio;] Lanfrancus in Statutis: [Bini aut terni sub silentio;] additque: [Post Completorium tres orationes solito more faciant, Prior tabulam percutiat tribus ictibus post orationes infantum sicut scillam pulsare solet.

80. De psalmodia verò ad officium regulare solito addita hæc habent consuetudines Germaniæ: [Notandum sanè, quod illis tribus diebus psalmi post horas diurnales interea canendi non relinquantur,

(margin: c. 60. beside "clesiam ad Completorium")

videlicet post Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperam. Post Primam quoque illis decursis sequantur *Deus auribus nostris*, XVIII psalmos; deinde septem pœnitentiales cum litania sua; ceteri dimittantur, de omnibus SS. & pro mortuis similiter;] & tamen ex Ordinario Corbeiensi & consf. Sancti Benigni psalmi familiares prætermitti debebant.

81. Ad benedictionem itinerantium quod attinet, audiendus est Udalricus: [Si quis autem fratrum foris positus Pascali solemnitati vult interesse, in IV feria debet venisse. At si fortè per negligentiam contigerit, sive sit noster professus, sive monachus extraneus, ut non veniat nisi in ipsis tribus diebus; post quamlibet horam finitam, postquam se fratres ad sonitum levaverint de formis, solitam benedictionem habebit; nemo tamen illum osculatur ab eo momento Cœnæ Domini, quo pax in ecclesia generaliter est data, usque dum pax iterum detur in præfato Sabbato sancto ad communionem. l. 1. c. 11.

82. Superest ut de oleo infirmorum unum verbum addam ex consuet. S. Benigni: [De oleo sancti Chrismatis præteriti anni si quid residuum fuerit, pridie, idest IV. feria ante Cœnam Domini in loco apto atq; mundissimo igne crematur, vel etiam in abditissimo ac secretissimo reconditur loco. De oleo quoque catecumenorum seu infirmorũ similiter est agendum. Inde cura Apocrisarij per strenuum legatum, sive Clericum sive laicum, cum ampullis transmittitur ad Episcopum Lingonensem, ut sacræ unctionis oleum in die sancto Cœnæ Domini confectum fratribus transmittat;] & consuet. Floriacenses: [De oleo infirmorum præteriti anni si quid residuum fuerit, in loco apto & mundissimo reconditur, vel igne crematur; quando novum oleum ad nos à Præposito Villaris infra octo dies delatum fuerit. Hodie fit eleemosyna de pane & vino omnibus qui voluerint;] quod de eleemosyna facienda hîc addunt, in memoriam revocat laudabilem S. Alberti Abbatis Gambronensis consuetudinem, qui, ut scribit in ejus vita anonym. [Annuatim bis centum solidos in eleemosyna erogaret, in die videlicet Cœnæ Dominicæ; ... & in die Nativitatis ejusdem Domini nostri Jesu Christi. c. 60. n. 13. in app. ad sæc. 3.

CAPUT XIV.

De feria VI. Parasceves.

1. FEria Sexta Parasceves, in qua Salvatoris Domini nostri Jesu Christi Passionem & mortem celebramus, suas habebat nocturnas vigilias cum eadem solemnitate, iisdemque ritibus atque Cœna Domini. In 1. nocturno de Lamentatione Jeremiæ Prophetæ lectiones

desumebant: in 2 de sermone S. Augustini super Psalmos: in 3. ex Epistola ad Hebræos; pro quibus ex M. S. consuetudinibus S. Dionysij
» in Francia [tres Lectiones de passione, *Decursis dilectissimi*, dicendæ
» erant.] His omnes interesse debebant etiam infirmi. Unde Lanfrancus
» in Statutis [Feria Sexta, *inquit*, ante nocturna pulsetur tabula in
» claustro, & ante Cellarium, & ante *domum infirmorum* ad excitandos
» dormientes.

2. Ad Primam nudis omnes pedibus conveniebant ex communi & universali monasteriorum nostrorum usu, quod absolutè præscribunt Dunstanus in Concordia, Udalricus l. 1. c. 13. consuetudines Germaniæ Floriacenses, Divionenses, Dionysianæ, Compendienses, & Lyrenses, vetus Ordinarium Corbeiense, & S. Petri supra Divam, liber Usuum Cistercienfium c. 21. & Beccensium; sub conditione verò Lanfrancus, consuetud. S. Germani à Pratis, atque S. Vincentij Laudunensis, & recens Corbeiensis monasterij Rituale, scilicet nisi *pro nimia frigoris asperitate* misericordia concedatur, sive ut loquuntur Laudunenses consuetudines *Nisi sit frigus horridum*; neque enim pro quovis frigore calceos retinebant; quo casu *officio tantum*, inquit Lanfrancus, *intererunt nudis pedibus*, & pro hac gratia, ait Rituale Corbeiense, *quilibet tenetur dicere septem psalmos*; sive in pium aliquem usum permutabitur ex conf. Laudun. & sic remanebant nudi usque ad Vesperas; tunc enim factis orationibus trinis lotos aqua calida pedes calciabant, ac Vesperas cantabant. Id porro monachis non ita extitit singulare, quin etiam laicis fuerit commune, quod discimus ex vita S. Constabilis
» Abbatis Cavensis ineunte sæc. 12. n. 26. apud Boll. 17. Feb. ubi hoc
» lego: [In sancta præterea die Parasceves cùm de diversis partibus
» multitudo virorum & mulierum, sicut mos est Christianæ religionis,
» sanctum diem illum *discalceatis pedibus*, & cum lachrymis sacra loca
» visitando celebraret, contigit quod multi ad hunc sanctum locum venerunt.

3 Primam autem cantabant *sub silentio* in omnibus omnino monasteriis; licet hoc non exprimat Casinense Ordinarium; in cœnobio S. Petri supra Divam *bini vel terni*; & quidem cum iisdem psalmis, eodemque ordine ac die præcedenti; hoc est Canonicorum more, vel cum psalmis regularibus pro monasteriorum consuetudine, nisi quod apud Casinenses primus psalmus dicebatur, *Deus Deus meus respice in me*, deinde, *Beati immaculati*.

4. Primam sequebantur more solito psalmi pœnitentiales, ex conf. Lyræ *sub silentio* etiam dicendi, ex Udalrico verò, consuet. S. Benigni, & Ordinario Corbeiensi, *manifestè*, sive, ut loquitur S. Petri supra Divam Ordinarium, *in auditu*, Dionysianæ Compendiensesque con-
l. 1. » suetudines *in audientia*, hoc est alta voce; cum letania, [quæ, *ut*
c. 13. » *ait Udalricus*, nihil sui juris & consuetudinis carebit in versibus & collectis.

5. Postea

5. Poſtea exeuntes in clauſtro totum ex integro pſalterium Abbate
incipiente decurrebant, [quod cùm incipitur, omnes accipiant ve- "
niam ſuper genua,] (inquiunt conſuet. Compendienſes,) quibus ſuf- "
fragantur Dionyſianæ; poſtea tamen ſedebant, ut patet ex veteri Cor-
beienſium Ordinario, in quo ſic lego: [Finita autem letania, exeunt "
fratres in clauſtrum, ibique ſedentes capellos non habentes in capite, "
communiter cantant totum pſalterium, quod incipit Domnus Abbas ibi- "
dem ſedens, donec finiatur; qui ex una parte triſantiæ ſedent unum ver- "
ſum dicunt, qui ex alia, alium.] Hoc Ciſtercienſes non in clauſtro; ſed "
in *capitulo* faciebant ex lib. Uſ. Ciſt. c. 22. Caſsinenſes finitis Matutinis
pſalterium canere incipiebant, de quo tandiu decurrebant, donec
Primæ tempus adveniſſet; qua finita, pſalmos ubi dimiſerant reinci-
pientes, pſalterium cum letania & orationibus abſolvebant.

6. Iſtud pſalterium aliquibus in locis pro defunctis maximè dice-
batur, ut colligimus ex Corbeienſis monaſterij Rituali hæc præſcri-
bente: [Abbas cum conventu in eccleſia vel in capitulo debent dicere "
totum pſalterium pro *Mortuis*. In principio quilibet debet dicere, "
Pater noſter, *Ave Maria*. *Oremus pro cunctis fidelibus Dei defunctis*: "
Beatus vir, & in fine, *Requiem*; *Pater noſter*, & *Ave Maria*: *Et ne* "
nos; ℣ *A porta inferi*. Collecta, *Fidelium* & *Requieſcant in pace, Amen*. "
Alias preces pſalterio ſubjungebant Laudunenſes S. Vincentij, quas
in conſuetudinibus exprimunt his verbis: [Finito ab omnibus pſal- "
terio, in fine dicitur *Laus tibi Rex æterna gloriæ*: *Kyrie eleiſon*; *Chriſte* "
eleiſon, *Kyrie eleiſon*, *Pater noſter*. Domnus Abbas: *Et ne nos*. ℣ *Ado-* "
ramus te Chriſte: ℣ *Domine non ſecundùm peccata*, ℣ *Domine ne me-* "
mineris: ℣ *Adjuva nos Deus*: ℣ *Domine exaudi orationem*: *Oremus*. "
Collecta: *Reſpice quæſumus Domine ſuper hanc familiam*. Collecta: "
Exaudi quæſumus Domine ſupplicum preces. Collecta: *Deus qui juſtè* "
iraſceris. Collecta: *Deus cui proprium*. Collecta: *Eccleſiæ*. Collecta: *Ineffa-* "
bilem per Dominum noſtrum: *Domine exaudi*, *Benedicamus Domino*. "

7. Completo pſalterio, addit Lanfrancus, [Vadant ad confeſ- "
ſionem qui voluerint uſque ad horam officij;] & Ordinarium S. Petri "
ſupra Divam [Completo pſalterio ſedeant in clauſtro, in orationibus, "
pſalmis, lectionibus, diſciplinis, & confeſsionibus uſque ad horam "
ſervitij] Denique conſuetudines S. Germani à Pratis: [Quando pſal- "
terium erit dictum, illi qui volent ire ad confeſsionem, & ad privatas "
diſciplinas, habebunt amplum ſpaltum.] Ad diſciplinas quod ſpectat, "
notandum planè quod de Joffrido Croylandenſi Abbate ſcribit Petrus
Bleſ. in continuata Ingulfi hiſtoria: [Conſtituit & injunxit, ut in die ad ann.
Paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti quem Paraſceven divina pagina 1114.
nominat, Abbas iſtius domus ſeſe coram omnibus in capitulo ex- "
cuſat, & verbera propriæ carnis regulariter ſuſcipiat, & totus con- "
ventus in ordine ſuo id idem faciat] Similiter Burſfeldenſes in Ordi- "
nario [In Paraſceve poſt Primam regularem in capitulo poſtquam " c. 37.

„ Abbas dixerit : *Loquamur de ordine*, ſinguli fratres per ordinem petita
„ venia pro ſuis negligentiis, & in memoriam Dominicæ Paſsionis diſci-
„ plinam ſuſcipiant de manu præſidentis.

8. Appropinquante hora tertia ad tabulæ ſignum dormitorium aſcendebant, lotiſque manibus & facie, pexoque capite, in eccleſiam conveniebant; ubi præmiſsis ſolitis orationibus, Tertiam uti & reliquas diei Horas ſub ſilentio dicebant Cluniacenſes, & Corbeienſes in eccleſia B. Mariæ; Divionenſes in oratorio S. Benedicti, hoc eſt in capella infirmorum Tertiam dicebant, propterea quod interim ſcopis mundaretur eccleſia, vel paulo ante ſaltem, & nondum excitatus pulvis requieſceret.
c.61. „ [Dum pſalterium canitur, *inquiunt conſue-*
„ *tudines Benigniana*, omnis eccleſia à famulis Eleemoſinarij ſcopis di-
„ ligenter emundatur, quamquam in aliis ſolemnitatibus non agatur,
„ niſi quando fratres hora prandij generaliter veſcuntur. Tertia ad S.
„ Benedictum cantatur, ſi pulvis majoris eccleſiæ numdum eſt ſedatus.

9. Poſt Tertiam conveniebant in capitulum, ubi primò Martyrologium eodem ritu legebant quo die præcedenti, & terminabant *ſicut Lectiones mortuorum*, inquit rituale Corbeienſis monaſterij. Hac in lectione lector primùm pronunciabat : *Sabbato Dominus noſter quievit*
„ *in ſepulchro*, quod dum cantaret, [omnes ſe in terram projiciant,
„ *inquiunt Caſſinenſes in Ordinario*, & ita apud ſe unuſquiſque verſum
„ ad ſolvendum dicat; hoc eſt in terra proſtratis & ſub ſilentio. Dicto verſu Lector Regulæ lectionem juxta conſuetudinem pronunciabat, nulla petita benedictione, & ſine ſolita concluſione tertiò lectionem Regulæ excipiebat ſermo, vel de ipſa Regulæ lectione, vel potiùs, ut habent conſuetudines Lyræ, ex Evangelio illius diei. Apud Compen-
„ dienſes *Paſſio* exponebatur, ſed *poſt capitulum*; [& apud Corbeienſes
„ fiebat in eccleſia ſermo ad conventum & ad populum ſimul,] ex eorum
„ Rituali, ſed poſt Sextam. Quartò [poſt ſermonem, *addit Lanfrancus*
„ narrentur & ordinentur, quæ agenda ſunt uſque ad craſtinum capitulum.] Sive, ut alij exponunt, legantur conſuetudines hujus diei. Ultimò denique dicto ſub ſilentio, *Verba mea*, exibant in clauſtro, ubi ſub ſilentio lectioni, pſalmiſque vacabant; ſed in Ordinario S. Petri
„ ſupra Divam præſcribitur ut [dicto *Verba mea*, veniant in chorum
„ in quo dicant ſeptem pſalmos proſtrati, quibus finitis cum ℣, & colle-
„ cta aſſueta, ſedeant in clauſtro.

10. Item *poſt Tertiam* hoc eſt interim dum capitulum teneretur,
c.61. „ vel poſtea, præſcribunt conſuetudines S. Benigni ut [diſcooperiantur
„ cruces, coronæ, capſæ, & cetera, quæ Quadrageſimali tempore fuerant
„ adoperta] quæ totidem verbis leguntur in M. S. conſ. Cluniacenſis
„ monaſterij; & Laudunenſes S. Vincentij : [Poſt Tertiam diſcooperi-
„ tur Crucifixus, & omnes imagines eccleſiæ] Sed Caſsinenſes id præſcribunt dumtaxat poſt Sextam, ad quam etiam legendam eſſe Paſsio-
„ nem ſecundùm Marcum decernunt : [Finita Sexta, *inquiunt in Ord.*

legatur ante altare Pafsio Domini fecundùm Marcum, quo fi- «
nito difcooperiant omnes cruces; & præparent crucem de ligno Domi- «
ni ante altare, ut fpecialiter, ac licenter adorent quicumque volue- «
rint ufque ad horam officij.] Ubi quod de Pafsione ad Sextam legenda «
dicitur, in memoriam revocat illud quod in ordine officij in domo
S. Benedicti ante Pafcha fcribitur: [In Sexta feria ad Tertiam legunt «
Pafsionem Domini fecundùm Matthæum, ad Sextam fecundùm Mar- « to 4. Anal.
cum; hora verò Nona legunt lectionem de Ofee Propheta, fequitur «
gradalis cum quinque verficulis: *Domine audivi*, deinde lectio de Exo- «
do, & tractus, *Qui habitat in adjutorio*. Poft hæc Pafsio Domini fecun- «
dùm Johannem fequatur. «

11 Sexta autem, uti & reliquæ Horæ diurnæ, fub filentio dicebatur & *poft hanc horam*, ait S. Petri fupra Divam Ordinarium, *accipiant communiter difciplinas*, præter eas quas privatim accipere ante Tertiam permiferat.

12. Dicta Nona, fiebat folemnis novi ignis benedictio, ut die præcedenti; ad quam omnes qui ad officium erant ferrituri, *albis* induti procedere debebant ex Udalrico l. 1. c. 13., immo ipfi etiam infantes ex Benignianis Conf. & Ordinario Corb. Ad eam Abbas *ftola & cappa* ornatus incedebat ex Conf. S. Germani à Pratis, & quidem *rubea, baculum paftoralem manu gerens*, ut videntur innuere Floriacenfes; [ad «
quam fanè procefsionem, (ita fcribunt M. S. Cluniacenfis monafterij «
conf.) nihil aliud quàm aqua benedicta, crux cum incenfo, & thu- «
ribulo defertur,] & tamen in Tullenfi S. Apri Ordinario hæc lego: [Ifta «
die poft Nonam eant ad benedicendum novum ignem eodem modo & «
ordine quo prædictum eft in feria v præcedenti, *excepto quod crux non* «
portetur.] Hæc omnia peragebantur hora diei octava, ut difcimus ex pervetufto Corbeienfis monafterij ordine pro Hebdomada fancta, in quo
hæc continentur: [Hora octava faciunt de igne, ficut fecerunt in «
quinta feria, & à Præpofito portetur, & feptem lampades ejus manibus «
illuminentur, & de candelis, quantùm Priori videtur.] Ad candelas «
quod fpectat, [Hac die, (aiunt Conf. S. Benigni,) unus folus cereus «
coram altare ardet, poftquam novus ignis confecratus eft, & in cra- «
ftino donec Miffa incipiatur.] Reverfi autem à procefsione hac, *Con-* «
verfi, fic vocabant Acolithos, candelabra & thuribulum deferentes, ex Benignianis confuet. albas exuebant: Reliqui verò facerdotalia indumenta fumentes, ftatim ad altare pro officio procedebant. Porro
in monafterio S. Dionyfij in Francia non omnes; fed [quædam pars de «
conventu ad novum ignem benedicendum, ficut pridie] procedebat. «

13. Solemnem ignis benedictionem excipiebat officium, pro quo unicum dumtaxat cereum accendebant Cafsinenfes, Divionenfes, & Corbeienfes; duos Ciftercienfes, & Bursfeldenfes. Ad illud procedebat Abbas five Sacerdos cum miniftris, hoc eft cum duobus minimùm
Diaconis, totidemque Subdiaconis apud Cafsinenfes, omnes [induti «

,, nigris casulis, pedibusque discalciatis;] licet ex Statutis Lanfranci ,, [Sacerdos & Levita soli; Sacerdos in casula, Diaconus in stola;] ,, Ordinarium Sancti Petri supra Divam addit, *& manipulo*, procederent ad altare; quibus consentiunt Germaniæ consuetudines, ,, in quibus Presbiter cum Diacono *induti planetis fuscis*; Cluniacenses M. S., & Divionenses Sancti Benigni, in quibus [Sacerdos indutus casula fusca, & ferens sinistra Missalem librum, cum Diacono] procedere jubentur: His proxime accedit Tullense S.Apri Ordinarium, in quo legimus: [Et nota quod Abbas debet facere officium Missæ, ,, & cum eo Hebdomadarius Missæ procedere alba indutus.] In Concordia Dunstani cum Abbate scribuntur Diaconus, & Subdiaconus. Similiter in Lyrensis monasterij consuetudinibus, in quibus & duo candelabra ferentes; & in libro Usuum Becc., in quo duo Conversi ad candelabrum, & tertius ad thuribulum adjiciuntur.* In Rituali Cor-,, beiensis monasterij generatim scribitur, ut [Abbas indutus de casula ,, nigra, & mitra alba cum ministris] eat ad altare majus. Apud Bursfeldenses Abbas *Cappam* gerebat, non casulam. Reliqui verò omnes qui ad officium erant servituri, albis induti remanebant in choro, de quibus illud notandum est quod habent Compend. S. Cornelij con-,, suetudines: [Nullus legat vel cantet, qui non sit Sacerdos, omnes ,, qui legunt vel cantant albis induantur,] quod confirmant vetus Or-,, dinarium Corbeiense, & liber conf. S. Benigni cùm dicunt: [Sciendum ,, est quod omnes qui ea die ad officium serviunt, & ad crucem, debent esse Sacerdotes;] in consuetudinibus tamen S. Benigni additur, *Præter Diaconum*; hinc Dionysianæ consuetudines primam lectionem ab uno Sacerdote inchoari & cantari volunt. Idem videre est in Laudunensium S. Vincentij consuet.

14. Officium autem ducebat initium à lectione seu Prophetia Osee, quam tamen non incipiebat ante Subdiaconus, quàm Abbas seu Sacerdos ad altare perveniens, præmissa oratione mentali, ad suam sedem se recepisset, in qua & sedebat. Ita nos docent vetustissimus ,, Ordo Corbeiensis monasterij pro Majori hebdomada: [Procedat Sa-,, cerdos de sacrario, qui dum veniens de sacrario processerit ante altare ad ,, orandum super oratorium, sicut mos est; statim ut surrexerit, cum silentio ,, ascendat ad sedem; quo sedente statim Subdiaconus ascendat ad legen-,, dum;] Cassinense Ordin. [Et venientes ante altare prostrato omni ,, corpore in terram diutiùs orent; inde surgentes osculato altari, vadant ,, sedere; & mittatur parvum linteum super altare nudum de sub Evan-,, gelio, & candela illuminetur usque ad finem officij, Sacerdote autem ,, sedente, & innuente Diacono, Subdiaconus ascendat in gradu ad ,, legendum] M.S. conf. Cluniacensis monasterij: [Sacerdos indutus casula ,, fusca, ferens sinistra Missalem librum, cum Diacono ad altare procedit, ,, ubi tamen nec orationem facit nec confessionem; sed mox posito in altari ,, libro sessum vadit.] Idem habetur in Benignianis, nec obscurè innuitur

in Concord. Dunſtani, non defuerunt tamen, qui lectionem antè inciperent, quàm Sacerdos ad ſacrum altare procederet. Ita Ciſtercienſes, quorum in libro Uſuum hæc leguntur: [Legatur ſine titulo Lectio *In tribulatione* mane à quodam fratre à Cantore præmonito; quam dum inceperit ingrediatur Abbas cum miniſtris ad altare nudis pedibus, orationem ſolitam prætermittentes ante altare;] Et Tullenſes S. Apri teſtante eorum Ordinario: [Facta benedictione *ignis*, & reverſis in chorum fratribus, unus puer alba indutus, adſtans ante crucem in choro, ferialiter & ſine titulo legat hanc lectionem, *In tribulatione*; interim dum legitur Sacerdos calceatis pedibus, cum miniſtris nudis pedibus, excepto Diacono qui eſt calceatus, ingreditur ad altare ſine aliqua proceſsione.

15. Nonnulli officium auſpicabantur ab oratione, *Deus à quo Judas*, quam ſequebatur lectio Oſee. Ita ex Statutis Lanfranci, libro Uſuum Beccenſium, conſuetudinibus S. Dionyſij, S. Cornelij, Lyræ, & Ordinario S. Petri ſupra Divam. Cartuſienſes & Grandimontenſes etiam confeſsionem præmittebant. De Grandimontenſibus res patet ex eorum M. S. conſuetudinibus: [In hac die Paraſceve, Nona dicta, & *confeſſione facta*, incipiuntur lectiones ſine pronunciatione nominum Prophetarum, cum tractibus &c.;] De Cartuſianis ex eorum Ordinario: Omnibus [congregatis, accenſiſquè candelis, portæ chori aperiuntur, & per totum officium patent, & Celebrans *confeſſionem facit* ad altare, & orationem more ſolito; deinde ſeſſum vadit, ſedetque conventus. Poſtea ſequitur lectio: *In tribulatione*, quam dicit ultimus titulo prætermiſſo;] quæ penè totidem verbis extant in antiquis Statutis 1. part. c. 13.

16. Lectionem ita incipiebant Caſsinenſes: [Hæc dicit Dominus: *In tribulatione ſua*; ſed alij priora hæc verba, *Hæc dicit Dominus*, quæ non ſunt ex Prophetæ textu, prætermittebant; eamque non in tono Epiſtolarum, ſed matutinarum lectionum cantabant.

17. Prophetæ lectionem ſequebatur tractus *Domine audivi*, à duobus cantandus ex conſuetudinibus Germaniæ; & quidem *in albis* ex Statutis Lanfranci; iiſque *Diaconis* ex Tullenſi S. Apri Ordinario; vel *Preſbyteris* ex Dionyſianis, Compendienſibuſque conſuetudinibus & aliis; vel à duobus *Hebdomadariis* ex Ordinario S. Petri ſupra Divam. Ex Ordinario verò Corbeienſi, & conſuetudinibus S. Germani à Pratis à tribus Cantoribus concinebatur. Modum iſtius tractus cantandi diſcimus ex Rituali Corbeienſi in quo legimus: [Tres Presbyteri dicent tractum: *Domine audivi*, quem verſum repetet Conventus in principio, & in fine, & in aliis verſibus, repetet in uno medietatem, in alio totum verſum] cui conſentit Udalricus l. 1. c. 13.

18. Tractu [finito dicat Sacerdos: *Oremus*, & Diaconus: *Flectamus genua*, & alter Diaconus dicat: *Levate*. Tunc Sacerdos dicat orationem: *Deus à quo & Judas*] inquit Caſsin. Ordinarium. Similiter vetutiſsimus Ordo Corbeienſis pro Majori hebdomada: [Poſt lectionem

" cantetur canticum: *Domine audivi* cum versibus suis, & dicat Sacerdos:
" *Oremus*, & Diaconus: *Flectamus genua*, & orent; & dum dixerit: *Le-*
" *vate* surgant; & Sacerdos det orationem *Deus à quo & Judas*] Et ta-
men Tullenses S. Apri, Cistercienses, Cartusiani & Bursfeldenses oratio-
nem absolutè incipiebant sine præmisso: *Flectamus genua.*

19. Qui officium ab oratione: *Deus à quo Judas* auspicabantur, hîc aliam dicebant collectam, nempe: *Deus qui peccati veteris.*

" 20. Interim [alter Subdiaconus (*Ordinarium Cassinense exscribo,*)
" ascendat ad legendum lectionem libri Exodi: *In diebus illis dixit ad*
" *Moysen & Aaron.*] Eamdem lectionem sine prioribus verbis, *In die-*
bus illis, cantabat apud Tullenses *puer in albis* sicuti priorem; quam
sequebatur tractus à quatuor monachis, & quidem Presbyteris decan-
tandus ex Consuet. S. Dionysij, S. Germani, & S. Cornelij, vel à sex
" Sacerdotibus ex Ordinario & Rituali Corbeiensi: [Finita secunda le-
" ctione sex Presbiteri dicent tractum: *Eripe me*; tres ex una parte, &
" tres ex alia.] In monasterio S. Petri supra Divam, sicut & in Tullensi
S. Apri tractus iste ab omnibus, hoc est ab utroque choro cantaba-
tur. Sed Tullenses huic tractui subjungebant, *Domine non secundùm*
peccata. In antiquo codice Casinensi annorum 800 lectioni de Exodo
" subjungitur [tractus, *Qui habitat in adjutorio*, & ut modernis placet,
" tractus: *Eripe me Domine ab homine malo.*

21. Postea legebatur Passio secundùm Johannem ab uno dumtaxat Diacono. Hic ex dictis saltem multis in locis debebat esse Sacerdos;
" [& Presbiter qui dicet eam, (infit Corbeiense rituale) habebit in
" collo unam stolam nigram, sicut habet ille qui facit aquam bene-
" dictam in Dominicis diebus, cum manipulo nigro in sinistro brachio.]
Ad eam nec candelabra, nec thuribulum deferebant, præterquam
" in Beccensi monasterio, in quo [ad Passionem tenebant Conversi can-
" delabra, & thuribulum, incensato prius altari à Sacerdote,] uti le-
" gitur in libro Usuum Becc.; & in Lyrensi, ubi [candelabra sine thu-
" ribulo] gerebant; denique in monasterio S. Petri supra Divam, in quo
" [stante uno solo ministro cum thuribulo] Passio legebatur; sed illis
" hoc monasteriis extitit singulare contra morem, & consuetudinem om-
nium ferè monasteriorum.

22. Ubi verò Diaconus, qui ex consuetudinibus S. Vincentij vultu ad altare converso Passionem legebat, ad eum Evangelij locum, *Parti-ti sunt sibi vestimenta* pervenisset, aptatæ priùs super altari duæ sindones hinc inde à duobus fratribus in modum furantis rapiebantur; quod munus in Statutis Lanfranci, Dionysianis, Compendiensibus, Lyrensibusque consuetudinibus, duobus ex revestitis committitur; in consuet. M.S. Clun. monasterij duobus cantoribus; in Sangermanensibus duobus qui cantaverant tractum; in lib. Usuum Becc. duobus Sacristis; in Ordinario Casinensi duobus Subdiaconis, in Concordia Dunstani, consuetudinibus Floriacensium, & Ordinario Tullensi duobus Diaconis,

& quidem *cum planetis* ex consuetudinibus Germaniæ; in Benignianis, Ordinario S. Petri supra Divam, & Rituali Corbeiensi duobus Sacerdotibus. In pervetusto Corbeiensi ordine pro Majori hebdomada hoc tantùm post Passionem faciendum præscribitur: [Hæc expleta, statim " duo Diaconi nudant altare sindone, quæ priùs fuerat sub Evangelio " posita, in modum furantis; & ponunt eam in sacrario, & Sacerdos " veniet ante altare, det orationem, &c.] Non tamen remanebat altare " omnino nudum; sed una desuper palla coopertum erat; licet ex lib. Usuum Becc., & consuet. Lyræ deberet esse altare nudum, libri nudi, nudum analogium. Absoluta passione Diaconus apud Bursfeldenses librum osculabatur; & hoc ipse solus; apud Cartusienses defertur Sacerdoti.

23. Sequebantur solemnes orationes pro omni gradu Ecclesiæ, quas Sacerdos ad altare reversus cantabat. Prima [finita, dicat Sacerdos, *Oremus*, & Diaconus: *Flectamus genua*, & orent diutissimè usque dum " dicat Diaconus; *Levate*] (inquit vetustissimus Ordo Corbeiensis) atque " ita se gerebant ad singulas orationes, præterquam ad eam quæ pro per- " fidis Iudæis qui flexo genu Dominum irridebant; ad hanc enim genua non flectebant; sed tamen omnes inclinabant ex Benignianis, & M.S. Clun. consf.

24. Ad Crucis adorationem, quæ solemnes excipiebat orationes, non uni fuerunt omnium cœnobiorum ritus; sed singulis ferè in locis planè singulares ac diversi, quos hîc omnes referre etsi videatur prolixum fortassis tamen non erit penitus otiosum:

Ex vetustissimo Corbeiensi Ordine pro majori Hebdomada.

25. Post orationem, præparatur Crux ante altare, interposito spatio inter ipsam & altare, sustentata hinc inde à duobus Acolythis, posito " ante eam oratorio; & veniat Sacerdos, & adoratur, & deosculatur cru- " cem; deinde Presbyteri, & Diaconi, & ceteri per ordinem. Sacerdos " verò redeat ad sedem usque dum omnes salutent: Presbyteri verò duo " Priores, mox ut salutaverint, intrant in sacrario, vel ubi positum fuerit " Corpus Domini; Sacerdos verò sedeat dum salutat populus crucem; " nam salutante Pontifice & populo crucem, canatur semper antiphona, " *Ecce lignum Crucis, in quo salus mundi pependit: Venite adoremus*, dicatur " psalmus CXVII., qua salutata, & reposita in loco suo, descendat Sacerdos " ante altare, & dicat; *Oremus Præceptis salutaribus.* "

Ex Cassinensi Ordinario.

26. Orationibus finitis, [Sacerdos accipiens crucem in manibus " sustentatam hinc inde à duobus Acolythis versùs chorum dicat alta " voce antiphonam, *Ecce lignum*, totam; & cùm dixerit, *Venite*, mox "

„ omnes in choro flexis genibus adorent ipſam crucem, & ſurgentes repetant eandem antiphonam cum pſalmo, *Beati immaculati*, & per unumquemque verſum ejus eadem antiphona repetatur. Interea veniens Sacerdos cum miniſtris adoratam deoſculetur crucem; deinde ceteri per ordinem, incipientes à ſenioribus; & poſtquam dicti fuerint ſex vel octo verſus de prædicto pſalmo, veniant tres Clerici albis induti ante crucem chori ſiniſtri, & cantent, *Agios o theos*, chorus etiam per unumquemque verſum alternatim reſpondeat; *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus immortalis, miſerere nobis.* Quo finito, iidem ipſi incipiant ante crucem: *Popule meus* cum verſibus iſtis, *Quia eduxi te*, Chorus quoque per unumquemque verſum viciſſim reſpondeat. Quibus expletis, alij tres Clerici ſimiliter albis induti, venientes ante crucem incipiant hymnum: *Crux fidelis*, & in choro ſimiliter reſpondeatur; *Crux fidelis*, & illi ante crucem, *Pange lingua* per ordinem. Expletis his omnibus, calcient ſe Sacerdos, & miniſtri.

Ex antiquis Germaniæ conſuetudinibus.

n.25. „ 27. Orationibus dictis, [vadant duo reveſtiti poſt præcipuum altare quo crux parata & provoluta eſt; & incipiant: *Popule meus*, quibus alij reſpondeant cum planetis terræ incumbentes: *Agios*: Deinde omnis congregatio flexo genu: *Sanctus Deus.* Dum hoc canitur, deferatur crux ante altare, & dicatur verſus: *Quia eduxi te*, ſequatur verò: *Agios*, quibus omnibus reſpondeant: *Sanctus Deus.* Dum hoc canitur, conſtituatur crux in loco ubi adoranda eſt, canaturque verſus: *Quid ultra*, reſpondentibus duobus: *Agios* & adorantibus, ſimiliter congregatio adorans ſubjungat: *Sanctus Deus.* Deinde proſternat ſe Abbas ſuper tapetia ibi extenſa, omneſque fratres tantummodo remaneant, qui bene cantent: *Crux fidelis: Pange lingua*: *Crucem tuam*, dum cæteri proſtrati tres compleverint orationes; Poſt tertiam verò orationem, offeratur Abbati virga arundinea, qua ſubpoſita linteo, & ſubito porrecta in altum, revelet crucem clamans voce magna: *Ecce lignum crucis*, cui pluribus additis verſibus dum deoſculatur crux, qui reſidui ſunt iiſdem orationibus ſe terræ proſternant, aliis cantantibus: *Cùm fabricator: Salve Crux*: *O Crux ſplendidior*, lignum quoque Domini offeratur adorandum à Presbytero.

Ex Dunſtani Concordia.

c. 4. „ 28. Quibus expletis per ordinem, ſtatim præparetur crux ante altare, interpoſito ſpatio inter ipſam & altare, ſuſtentata hinc inde à duobus Diaconibus. Tunc cantent: *Popule meus*; reſpondentes autem duo Subdiaconi ſtantes ante crucem canant græcè: *Agios o theos, agios iſchiros, agios athanatos, eleiſon emas*; itemque ſcola idipſum latinè:

tinè : *Sanctus Deus*. Deferatur tunc ab ipſis Diaconibus ante altare & eos Acolythus cum pulvillo ſequatur, ſuper quem ſancta crux ponatur; antiphonâque finitâ, quam ſchola reſpondet latinè, canant ibidem ſicut priùs : *Quia eduxi vos per deſertum*; Idem verò reſpondeant Subdiaconi græcè ſicut priùs : *Agios*, ut ſupra; itemque ſchola latinè ut priùs : *Sanctus Deus* : itemque Diaconi levantes crucem canant ſicut priùs : *Quid ultra*; item Subdiaconi ſicut priùs : *Agios* ut ſupra; itemque ſchola latinè : *Sanctus Deus* ut ſupra. Poſt hæc vertentes ſe ad clerum, nudata cruce dicant antiphonam : *Ecce lignum Crucis*, antiphonam : *Crucem tuam adoramus*, antiphonam : *Dum fabricator mundi* : *Pange lingua*. Illico ea nudata, veniat Abbas ante crucem ſanctam, ac tribus vicibus ſe proſternat, cum omnibus fratribus dexterioris chori, ſcilicet ſenioribus ac junioribus; & cum magno cordis ſuſpirio ſeptem pœnitentiæ pſalmos cum orationibus ſanctæ Cruci competentibus decantando peroret.

29. In prima quidem oratione tres pſalmos primos cum oratione : *Domine Jeſu Chriſte adoro te in crucem aſcendentem; deprecor te, ut ipſa crux liberet me de Diabolo percutiente. Domine Ieſu Chriſte adoro te in ipſa vulneratum; deprecor te ut ipſa vulnera remedium ſint animæ meæ. Domine Ieſu Chriſte adoro te deſcendentem ad inferos liberare captivos; deprecor te ut non ibi me dimittas introire. Domine I. C. adoro te reſurgentem ab inferis, aſcendentem ad Cœlos; deprecor te miſerere mei. Domine I. C. adoro te venturum judicaturum; deprecor te ut in tuo adventu non intres in judicio cum me peccante; ſed deprecor te, ut ante dimittas quàm judices qui vivis & regnas.*

30. In ſecunda duos medios cum ſequenti oratione : *Domine I. C. glorioſiſſimè conditor mundi, qui cum ſis ſplendor gloriæ, coæternus Patri, ſanctoque Spiritui; ideo dignatus es carnem ex immaculata Virgine ſumere, & glorioſas palmas tuas in crucis patibulo permiſiſti configere, ut clauſtra diſſipares inferni, & humanum genus liberares de morte; reſpice, & miſerere mihi miſero, oppreſſo facinorum pondere, multarumque nequitiarum labe polluto; non me digneris derelinquere piiſſime Pater; ſed indulge quod impiè geſſi, exaudi me proſtratum coram adoranda glorioſiſſima cruce tua, ut merear tibi mundus aſſiſtere, & placere conſpectui tuo qui cum Patre.*

31. A tertia ultimos duos cum oratione : *Domine omnipotens Ieſu Chriſte, qui tuas manus mundas propter nos in cruce poſuiſti, & de tuo ſancto ſanguine nos redemiſti; mitte in me ſenſum, & intelligentiam, quo modo habeam veram pœnitentiam, & habeam bonam perſeverantiam omnibus diebus vitæ meæ : Amen*; Et eam humiliter deoſculans ſurgat. Dehinc ſiniſterioris chori omnes fratres eadem mente devota peragant; nam ſalutata ab Abbate, vel omnibus cruce, redeat ipſe Abbas ad ſedem ſuam, uſque dum omnis clerus ac populus hoc idem faciat.

Ex Statutis Lanfranci.

c. 1. „ 32. Orationibus expletis, [depoſita caſula & ſtolis, revertantur
§. 4. „ Sacerdos, & Levita in chorum in albis. Tunc duo Sacerdotes, quibus
„ Cantor juſſerit, induti albis accedant ad crucem, quæ debet eſſe
„ præparata, & cooperta ad altare matutinale; quam accipientes ferunt
„ eam paulatim progredientes, & cantantes verſus: *Popule meus.* Duo
„ Levitæ in albis ſtantes ante gradus, ante altare majus reſpondeant:
„ *Agios o theos*; Chorus autem dicat: *Sanctus Deus*: Sacerdotes *Quia*
„ *eduxi vos*, Levitæ *Agios*, Chorus: *Sanctus*: Sacerdotes: *Quid ultra*, Le-
„ vitæ: *Agios*, Chorus: *Sanctus*. Tunc Sacerdotes crucem ferentes, ve-
„ niant ante altare, & cum finierint: *Sanctus*, ſtatim diſcooperientes eam
„ incipiant ambo antiphonam: *Ecce lignum*: & tunc demum omnes fle-
„ ctant genua: Repetatur antiphona cum verſibus pſalmi: *Beati imma-*
„ *culati* quantùm Cantori viſum fuerit: Dehinc canantur alia ad hoc
„ ſervitium pertinentia, quantùm opus fuerit; tapetia ſint extenſa ante
„ altare, ſuper quæ proſternantur, primùm Domnus Abbas, & induti;
„ interim in locum eorum, qui tenent crucem ſuccedentibus aliis; deinde
„ ceteri ſicut eſt ordo eorum; & non prolixè adorantes jaceant; ſed
„ breviter, & purè orantes: Poſtea unuſquiſque oſculetur pedes cruci-
„ fixi, & poſt revertatur in chorum; quod ſi convenerint aliqui Cle-
„ rici, vel laici volentes adorare crucem, portetur eis crux in alium
„ locum, ubi aptiùs adorent eam; quæ ſi per chorum tranſierit, flexis
„ ad terram genibus adoretur à fratribus, non ſimul omnibus, ſed ſicut
„ portabitur coram eis. Adorata ab omnibus cruce portitores ejus ele-
„ vantes eam, incipiant antiphonam: *Super omnia ligna cedrorum*; & ſic
„ vadant ad locum ubi eam collocare debent; tunc petant omnes veniam
„ flexis ad terram genibus.] Eadem ferè videre eſt apud Udalricum
l.1. c. 13. ubi portitores crucis non ſolum *albis*, ſed etiam *caſulis* indui
debent, & infirmi poſt pueros adorare; nimirum *qui quocumque modo aut per ſe poſſunt, aut alio ſuſtentante accedere*, ut habent conſ. S. Benigni cap. 61, & Corbeienſe Ordinarium, in quibus idem conſtituitur. Eadem ferè habent etiam Laudunenſes Sancti Vincentij conſuetudines.

Ex conſuetudinibus S. Dionyſij in Francia.

„ 33. [Interim dum orationes dicuntur, conventus adoret crucem in
„ capitio. Finitis verò orationibus, quatuor Sacerdotes induti infulis
„ ſint ibi parati. Ex quibus duo incipiant hanc lamentationem: *Popule*
„ *meus*, & alij duo reſpondeant: *Agios o theos*, & conventus: *Sanctus*
„ *Deus, Sanctus fortis*. Poſtea illi quatuor deferant crucem ante marty-
„ res, ibique Domnus Abbas & miniſtri altaris crucem adorent. Deinde

prædicti quatuor deferant crucem ante majus altare , & erigatur in “
altum , & detegatur , & incipiatur antiphona à Cantore : *Ecce lignum* “
cum psalmo : *Beati immaculati* , qui dum incipitur , accipiant omnes “
veniam super genua : Deinde auferatur clavus à pectore , & corona “
de capite crucifixi , & deferatur crux à duobus clericis albis indutis “
ante altare matutinale , ibique adoretur à populo. Interim cantetur “
hymnus : *Pange lingua*, & *Lustra*, & ad unumquemque ℣ dicatur : *Crux* “
fidelis. “

Ex consuetudinibus S. Germani à Pratis.

34. [Post istas sollemnes orationes , conventus ibit se discalciatum : “
(si nimirum calceos retinendi indulta sit misericordia) Domnus “
Abbas veniet in vestiarium , & se discalciabit . & post veniet in cho- “
rum. Quatuor Domni qui cantaverint ultimum tractum capient qua- “
tuor infulas rubeas ; duo qui erunt retro crucem cantabunt : *Populle* “
meus , & illi qui erunt ante : *Agios* , & conventus respondebit ter : “
Sanctus ; & ter accipiemus venias flexis genibus. Quando iste cantus “
erit finitus , unus Sacerdotum qui cantaverit : *Populle meus* , flectet “
genua , & discooperiet crucem , & accipiet ipsam inter manus suas , & “
levabit in altum , & incipiet istam antiphonam : *Ecce lignum* ; Et nos “
capiemus venias flexis genibus. Domnus Abbas ibit adoratum crucem, “
& nos quilibet communiter in suo ordine. Quando crux fuerit adorata, “
ille qui eam tenuerit veniet ipsam adoratum , & unus alius accipiet “
ipsam ; quando ipsam adoraverit ipse , accipiet ipsam inter manus suas, “
& portabit eam in sacrarium cantando istam antiphonam : *Super omnia* “
ligna cedrorum , & nos capiemus veniam flexis genibus. “

Ex consuetudinibus S. Cornelij Compend.

35. Finitis orationibus , duo ex iis qui cantaverunt tractum : *Eripe* “
me induti casulis deferant Crucifixum aureum ante Martyres , & ibi “
cantent ℣ *Popule meus* ; reliqui duo minores similiter infulis induantur, “
& sint ante crucem juxta Sanctuarium , & respondeant : *Agios* “
o theos ; conventus verò respondeat : *Sanctus Deus*. Post hæc incipiat “
Cantor stans juxta crucem : *Ecce lignum* ; & cùm inceperit , omnes “
flectant genua ; & tunc crucifixus aureus discooperiatur , & ante ma- “
gnum altare deferatur , ibique à Domno Abbate , & conventu ado- “
retur. Tunc crucifixus argenteus discooperiatur , & ceteri. Post hæc “
deferatur crucifixus aureus ad gradus Presbyterij , & ibi à populo ado- “
retur. Interim cantentur hymni : *Pange lingua* , & *Lustra*. “

Ex Tullensi S. Apri Ordinario.

„ 36. [Interim dum orationes dicuntur, duo Presbyteri in tabula no-
„ minati *Popule meus* cantaturi induant se albis, stolis & fanulis, &
„ casulis ; completisque orationibus prædictis, Sacerdos deposita tan-
„ tummodo casula, & Diaconus depositis stolis, cum ceteris ministris
„ ab altari discedant, & in chorum veniant; prædicti autem duo Presby-
„ teri in fine orationum prædictarum cantent : *Popule meus*, stantes juxta
„ crucem ; unus ad dextram crucis, & alius ad sinistram, habentes res-
„ pectum versùs Diaconos, qui cantaverunt tractum : *Domine audivi*, &
„ Diaconi versùs ipsos; qui Diaconi stent super ultimum tapetum in medio
„ chori positum, & post unumquemque ℣ respondent : *Agios o theos* ;
„ cumque dixerint : *Imas*, respondet chorus: *Sanctus Deus, Sanctus fortis,*
„ *Sanctus & immortalis*, ad quamlibet clausulam genua flectendo : Post
„ ultimum verò ℣, prædicti duo Presbyteri crucem detegant; & omni-
„ bus nudam repræsentantes, incipientes hanc antiphonam : *Ecce lignum,*
„ & omnes qui sunt in choro prosequuntur flectentes genua. Tunc unus ex
„ duobus Presbyteris in vestiarium redeat, & sacras vestes deponat, & in
„ chorum ad alios revertatur; alius verò Presbyter juxta crucem remaneat,
„ casulam tantùm deponendo, ipsam crucem per brachia tenens, sin-
„ gulis adorantibus ad osculum debet coaptare. Finita prædicta antiphona,
„ incipiatur alia antiphona : *Crucem sanctam.* Alia antiphona : *Dum fa-*
„ *bricator.* Alia : *O admirabile.* His dictis, sequitur hymnus : *Crux fidelis,*
„ & si necesse fuerit alius hymnus : *Vexilla Regis.* Interim dum ista can-
„ tantur, adoretur crux ab omnibus ; ita ut qui primi sunt in choro
„ primò procedant bini & bini ad adorandam crucem, & ultimò ultimi,
„ cum duplici corporis prostratione, & una genuum flexione in hunc
„ modum : Prima prostratio fit super primum tapetum, secunda super
„ medium, & in unaquaque prostratione fit aliqua mora à prostratis ;
„ super tertium verò tapetum fratres genua ante crucem flectentes,
„ & moram non facientes pedes crucifixi osculentur, reliquias-
„ que ibi pendentes, & evangelium.] (dependebant enim ex collo, &
brachiis crucifixi sacræ reliquiæ) [post monachos Conversi adorent
„ crucem. His igitur peractis, antequam crux aufferatur, incipiat Can-
„ tor ℟ *Tuam crucem,* & chorus prosequitur, & infra ℟, & in ℣ cùm
„ dicunt fratres : *Adoramus,* flectant omnes genua. Finita itaque repeti-
„ tione post ℣, Abbas vel in ejus absentia Prior accipiens crucem, ipsam-
„ que sursum erigens, incipit antiphonam : *Super omnia*, & fratres pro-
„ sequuntur, portaturque crux ab ipso super altare B. Petri.

Ex libro Usuum Beccensium.

37. Expletis orationibus, [Sacerdos discalciatus cum Diacono revertatur in chorum in albis, eantque duo fratres qui secundum tractum cantaverunt, Conversis præcedentibus cum candelabris, & thuribulo, ad locum ubi crux à Secretario debet esse præparata, & pallio cooperta; quorum unus priùs eam incensat, & sic tenentes eam in ipso loco coopertam, dicant versi ad populum antiphonam: *Popule meus*, alij duo qui primum tractum cantaverunt, ante altare stantes, respondeant: *Agios* ter flectentes genua; Bajuli procedentes paululum dicant alium versum; similiter ad tertium. Post hæc afferant crucem ante altare, & discooperientes eam dicant antiphonam: *Ecce lignum*, quam chorus repetat flectendo genua. Postea adorent crucem, choro interim canente antiphonam sicut in gradali continentur. Tunc discooperiant crucifixum; cùm autem adorata fuerit, reportet eam unus bajulorum incipiens ad introitum chori excelsa voce antiphonam: *Super omnia*, chorus subjungens: *Tu sola excelsior*, flectat genua, & posita cruce in loco suo, Sacerdos recalceatus resumat stolam, & casulam; post accedat ad altare &c.] Idem aut ferè idem habent consuetudines Lyræ. In libro Usuum Cistercien sium, consuetudinibus Grandimontensium, Ordinario Bursfeldensium vix aliquid singulare reperitur, quod ad aliquam ex prædictis consuetudinibus referri non possit; sed neque in Rituali Corbeiensi; nisi quod in eo præscribitur, ut adorata cruce [eant omnes ad altare matutinale, osculando reliquias, & accipiendo aquam benedictam, & via per quam itur & revertitur ad altare matutinale debet esse strata tapeciis.

38. Adorata, eo quo diximus modo, cruce, resumtisque à Sacerdote, & sacris ministris vestibus, Missa absolvebatur, & sacra communio peragebatur; pro qua Diaconus & Subdiaconus ex Dunstano, consuetudinibus Germaniæ, & Rituali Casinensium; vel duo Sacerdotes albis induti ex Udalrico; vel Abbas ipse sive Sacerdos officium peragens cum ministris, thuribulo, & candelabris pergebant ad locum ubi posita pridie fuerat Eucharistia; eamque adoratam ad altare referebat. Ritum hunc ita describunt consuetudines Germaniæ:

39. [His peractis, *id est adorata cruce*, de sacrario procedant Diaconus & Subdiaconus cum Corpore Domini, & alius cum calice, habens vinum & aquam, præcedentibus candelabris. Deinde à Diacono expandatur corporale super altare, & quæ apposita sunt ministrent desuper;] Casinense Ordinarium: [Expletis his omnibus, calcient se Sacerdos & ministri; dehinc lotis manibus, Diaconi & Subdiaconi ab altari pergant in sacrarium; ubi positum est Corpus Domini, quod pridie remansit, & accipientes illud in duabus patenis; Diaconi qui-

dem ipſas patenas, Subdiaconi verò duos calices cum vino non conſecrato, miſſa ibi ad altare deferant: Tunc Diaconi offerant ipſas patenas Sacerdoti, qui ponat eas ſuper altare; calices verò Diaconus de manu Subdiaconorum accipiens, ipſe ſuper altare ponat.] Clariùs & diſtinctiùs Statuta Lanfranci: [His ita geſtis, Sacerdos reſumta caſula cum ſtola, & Diaconus ſtola, præcedentibus Converſis cum candelabris & thuribulo, vadant ad locum ubi quinta feria corpus Domini fuit repoſitum; & poſito incenſo in thuribulo incenſet illud, & ſic tradat Diacono ad reportandum; in eundo & redeundo Converſos ſequatur Diaconus, Sacerdos extremus veniat. Cùm appropinquant altari, adorent omnes fratres Corpus Domini flexis genibus;] & conſuetudines S. Benigni: [Poſt adorationem ſanctæ Crucis, ſollicitè procuret Aprocriſarius ad præparationem ſancroſanctæ Euchariſtiæ neceſſaria quæque adhibere, ideſt candelabra argentea cum cereis, thuribulum quoque feſtivum cum copia incenſi, caſulas tres, unam ſcilicet Domno Abbati vel Hebdomadario; aliam verò Sacerdoti cui ab Armario patena cum Corpore Domini ferenda committitur, tertiam quoque alteri nihilominus Sacerdoti, qui calicem cum vino & aqua bajulat. His ritè peractis proceditur ad locum cum cereis & incenſo: Corpus Dominicum manibus Apocriſarij productum Sacerdoti traditur; indeque ad altare cum proceſsione redditur: Omnes aſſurgunt, genua flectunt; altare linteo candidiſsimo à Præcentore operitur, deſuper corporale extenditur, calix veluti ad Miſſam ſuperponitur, & cooperitur, & juxta eum patena cum corpore Domini ponitur.] Idem habent Cluniacenſis monaſterij conſuet. M. S. Fuſiùs adhuc M. S. conſuetudines S. Germani à Pratis [Alij Sacerdotes involvent ſe ſuis infulis, & accipient candelabra, & thuribulum, & ibunt in veſtiarium; Domnus Abbas ibit in veſtiarium, & accipiet manipulum & ſtolam & infulam, & ibit in ſacrarium ipſe cum Diacono nudi pedes, ſua proceſsione præcedente ipſum, & trahet ſe versùs pronos ad dicendum ſuum *Confiteor* conventui, & conventus trahet ſe juxta ipſum; quando ipſe dixerit ſuum *Confiteor* ipſe ibit ad armariolum calicum, ubi Corpus Domini eſt, ſua proceſsione præcedente ipſum, & aperiet ipſum, & flectet genua, & incenſabit Corpus Domini, & accipiet ipſum inter manus ſuas, & portabit ſuper magnum altare, cantando; *Hoc Corpus* Poſtcommunionem quam cantaverant quando ipſe ibidem ipſum portaverat, & nos capiemus venias flexis genibus: Domnus Abbas ſumet vinum in calice inter manus ſuas, & Diaconus miniſtrabit ſibi vinum & aquam, & deplicabit ſuum corporale, & cooperiet ſuum calicem corporali.

40. Denique Rituale Corbeienſis monaſterij: [Hoc facto, Domnus Abbas cum miniſtris ſuis ibit ad majus altare, & reaccipiet ſtolam, manipulum & caſulam ſuam; & Prior ibit ad altare matutinale, & ibi accipiet ſimiliter & caſulam cum ſtola & manipulo totum nigrum,

& ibunt simul Abbas cum Priore, cum candelabris, thuribulo, & «
torceis illuminatis, ad reliquias, & ibi ante Corpus Domini & reliquias «
Domnus Abbas administrabit in uno calice vinum & aquam, sicut «
fit quotidie ad Missam. Item Corpore Christi adorato & incensato, «
Cantor qui ibi debet esse præsens, incipiet communionem, *Hoc Cor-* «
pus alta voce, & apportabunt Prior calicem cum aqua & vino primi- «
tus administrato per Abbatem in calice; & Abbas in magno calice «
cooperto secundus Corpus Domini. Finito cantu communionis; *Hoc* «
Corpus, statim sine intervallo, tunc totus conventus ibit ad majus al- «
tare post eos, & dicet Abbas, *Confiteor*, & totus conventus respon- «
debit, *Misereatur* &c., & statim Abbas osculabit altare, & dicet cum «
cantu: *Oremus præceptis salutaribus.* «

41. His omnibus addo Laudunenses S. Vincentij consuet.: Adorata
cruce, & super altare collocata, [tunc Domnus Abbas, vel Sacerdos «
faciens officium venit in sacrarium, & deponit ibi Abbas cappam, vel «
Sacerdos casulam, & assumunt aliam casulam cum stola & manipulo; «
si Abbas, cum baculo pastorali, & mittra alba; quibus indutis redit «
in chorum ad altare cum quatuor Sacerdotibus qui cantaverunt, *Po-* «
pule meus, & *Agios o theos*, qui omnes induti sunt albis, quorum duo «
juniores deferunt candelabra, tertius thuribulum, quartus calicem «
cum vino & aqua, & accedit Abbas ad locum in quo repositum est «
Corpus Dominicum; deinde ipsum cum reverentia incensatum vel «
thurificatum accipit & reportat super majus altare, postea unus Sacer- «
dotum infundat vinum & aquam in calicem. Hoc facto Abbas vel Sa- «
cerdos, qui facit officium, accipit hostiam pridie sacratam, & ponit «
super corporale displicatum, postea cooperit calicem de corporali. Hoc «
facto, dicit, *Confiteor Deo &c.*, omnibus audientibus, & responden- «
tibus *Misereatur vestri.* Dicto *Confiteor*, incipit Domnus Abbas vel «
Sacerdos, *Oremus præceptis.*] Aliis referendis supersedeo, unum hic ob-
servo; nimirum eos qui candelabra ante Eucharistiam deferrent, fuisse
Sacerdotes, quod patet tum ex supra dictis, tum ex Ordinario S. Pe-
tri supra Divam, Rituali Corbeiensi, consuetudinibus S. Germani à
Pratis, denique ex Floriac. in quibus hæc lego: [Duo Sacerdotes «
candelabra deferunt, & unus vestitus casula incensum, quando de- «
fertur ad altare sacra Eucharistia.] In vetustissimo Corbeiensi Ordine «
pro Majori hebdomada dum peragitur crucis adoratio, à duobus Sa-
cerdotibus qui ex primis adoraverant, Eucharistia ad altare afferenda
præscribitur.

42. Collocato super altare Christi corpore, Sacerdos alta voce
dicebat: *Oremus præceptis salutaribus moniti*, cum oratione: *Libera
nos*; deinde misso in calice de Christi corpore, seipsum primò sub si-
lentio, deinde alios communicabat: Ita vetustissimus Ordo Corbeiensis
pro Majori hebdomada: [Descendat, *inquit*, Sacerdos ante altare, & «
dicat, *Oremus præceptis salutaribus: Pater noster qui es in cælis.* Sequatur «

» *Libera nos quæsumus Domine*; cùm dixerint : *Amen*, sumat de
» sancta, & ponat in calice nihil dicens, & communicant omnes cum
» silentio, & expleta sunt universa;] Cui concinit Cassinense Ordina-
» rium cujus hæc sunt verba : [Tunc *scilicet posita super altare Eu-*
» *charistia*, Sacerdos dicat, *Oremus præceptis*; deinde, *Libera nos* in
» modum orationis; post hæc tollat particulam de Corpore Domini, &
» immittat in calicem nihil dicens, & sic communicent omnes cum si-
» lentio.] Idem videre est in Concordia Dunstani, in consuetudinibus
Cluniacensis monast. rij apud Udalr. l. 1. c. 13., & in manuscriptis, in
Ordinario Corbeiensi, & in consuetud. S.Benigni Divionensis, in quibus
» c. 61., sic lego : [Subsequitur Sacerdos, & dicit alta voce, *Præceptis*
» *salutaribus moniti*, cum oratione Dominica, & sequenti collecta; *Li-*
» *bera nos*; cum verò dixerit, *Per omnia sæcula sæculorum*, sumit de sancta,
» & dimittit in calicem, sanctificaturque vinum non consecratum per
» panem sanctificatum. *Pax Domini sit s. v.* non dicitur, quia nec signum
» pacis eo die datur; deinde communicat primus Sacerdos de sanctis;
» ac postmodum cunctis per ordinem distribuit. Quidquid de Corpore
» Domini superfuerit, à Sacerdotibus, de quibus hac die omne mini-
» sterium in ecclesia impletur, diligenter suscipitur atque sumitur.] Notat
Udalricus idem olim in monasterio Cluniacensi observatum fuisse; sed
suo tempore; si quid ex Eucharistia remansisset, reservatum fuisse.
» In M. S. Germaniæ consuet. præscribitur ut [postquam Presbyter dixerit,
» *Præceptis salutaribus moniti*, & *Libera nos quæsumus Domine*; silenter
» subjungat, *Pax Domini* de Corpore Domini mittens in calicem;]
sed hoc contra morem aliorum monasteriorum. In Dionysianis etiam
consuetudinibus solitas orationes, *Domine sancte Pater*, & alia, *Domine*
J. C.; in Ordinario Bursfeld. orationem, *Domine J.C. fili Dei vivi* Sacer-
dos sub silentio ante communionem dicere jubetur. Nonnulli orationem
Libera nos quæsumus post orationem Dominicam sub *silentio* dicebant,
ita ex Lanfranci Statutis, libro Usuum Beccensium, consuetudinibus
Lyræ. His etiam omnibus nonnulla præmittit Lanfrancus in Statutis
» [Collocato, *inquit*, super altare Christi corpore, facta in calice vini &
» aquæ commixtione, dicta à Sacerdote cum Diacono *confessione*, facta
» suppliciter à Sacerdote ad altare oratione, incenset Sacerdos Corpus
» Christi & calicem; deinde dicat mediocri voce; *Oremus*, *Præceptis*
salutaribus moniti &c. Quidam confessionem, antequam Christi Cor-
pus ad altare deferretur præmittebant; ut Parisienses S. Germani. Alij
alios ritus observabant, ex quibus hîc Tullenses describo : Christi cor-
» pore, [*deposito super altare*, misso in calice vino cum aqua, ipsum
» calicem cooperit Abbas, conversusque ad conventum dicit, *Confiteor*
» *Deo*, & respondetur ab omnibus, *Misereatur tui*; iterum dicunt, *Con-*
» *fiteor*; Sacerdos respondet, *Per Passionem Domini*, & *Indulgentiam*, &
» responso ab omnibus, *Amen*, dicat : *Adjutorium nostrum*, & accedat
» ad altare dicens : *Aufer à nobis*, ipsum altare osculando; deinde ac-

cepto

cepto thuribulo à Diacono, calicem incenset; postea inclinans se dicat, *In spiritu humilitatis*; quo dicto, erigens se, dicat alta voce & festivè, *Oremus præc. salut. mon.* & *Pater noster*, & chorus respondeat *Sed libera nos à malo*; deinde dicat Sacerdos; *Amen. Oremus: Libera nos quæsumus*, & cùm dicit; *Per eundem Dominum*, Corpus Domini more solito in tres partes dividat, ac deinde dicat alta voce, *Per omnia sæcula sæculorum*, & respondente choro, *Amen*, ipse unam partem Corporis Dominici in calicem mittat, nihil dicens. *Pax Domini* non dicetur, nec *Agnus Dei*, nec pax dabitur; & antequam Sacerdos sumat Corpus Christi, dicat orationes solitas. Interim qui primus est in choro dicat *Confiteor* & fratres similiter, ut in feria v. jam dictum est; quo dicto omnes accedant ad sacram communionem eo modo, & ordine quo dictum est in feria v. præcedenti.] In M.S. S. Germani à Pratis consuetudinibus, post orationem Dominicam hæc præscribuntur.

43. Quando *Pater noster* erit dictum Dominus Abbas dicet suas orationes tales, quales Deus ipsum docuerit, & dicet: *Libera nos quæsumus*; postea incipiet, *Per omnia* altè, non cantando ulteriùs; postea communicabit se, & Diaconum, & conventum; quando Diaconus communicaverit, ipse accipiet calicem, & feret super altare matutinale, & conventus ibit illuc potum cum tugurio argenteo, secundùm quod ipsi communicaverint; quando ibidem potaverint, ipsi ibunt potum in uno calice, qui erit ad alium angulum altaris. Quando conventus prædicta adimpleverit, unus vinum portabit Domno Abbati ad sumendum in calice inter digitos suos, & conventus ascendet dormitorium, & revertetur in claustrum lotum pedes suos, & debent calciare novos sotulares, & debent reddere veteres pro dando pauperibus] In Rituali Corbeiensis monasterij etiam præscribitur ut antequam Sacerdotes communicent, dicant: *Summe Sacerdos*, ac si deberent dicere Missam. Illud autem notandum quod in Floriacensis monasterij consuetudinibus legitur his verbis. [Illud verò corporale ubi corpus Dominicum reconditum fuit, debet Capicerius servare, & abluere, antequam in eo cantetur.

44. Peracta communione, Vesperas cantabant [sub silentio, *sive ut loquitur Du Fresnus*, privatim in loco suo; aut *Cassinenses*, *lenta voce & quidem cum* eisdem sicut in quinta feria psalmis, antiphonis, precibus, collectis; nisi quod pro psalmo: *Voce mea* qui dictus est quinta feria, hac die dicitur psalmus *Benedictus Dominus Deus meus*] inquit Lanfrancus in Statutis, cui ferè accedunt consuetudines Lyræ decernentes, ut [quatuor psalmi qui dicti sunt feria v ad Vesperas, dicantur iterum, quinta antiphona *De manu filiorum*. Psal. *Benedictus Dominus Deus*, ad *Magnificat* antiphona *Si malè locutus*. Oratio *Deus qui pro nobis*,] & Udalricus: [Vesperi decantantur sub silentio, & cum iisdem psalmis prioris diei; nisi primus aufertur, & pro eo ponitur in novissimo psalmus centesimus quadragesimus tertius. Idem

habent Laudunenses S. Vincentij consuetudines, in quibus ad mutatos psalmos ipsæ etiam antiphonæ mutantur. In Ordinario Casinensi hi tres posteriores psalmi ad Vesperas adnotantur: *Voce mea: Benedictus Deus: Exaltabo te Deus meus.* Antiphona ad *Magnificat: Velum templi.*

n.25 " 45. [Cum silentio cantatis Vesperis, *inquiunt Germaniæ consuetudines*, " jam vicina nocte eant in refectorium, refecturi tantummodo pane ca- " lido, cum crudis herbis, & aqua; quod autem juxta Regulam eis dan- " dum esset, pauperibus à Cellerario & Coquinariis exhibeatur,] quibus accedit codex Casinensis circa Bertarij Abbatis tempora scriptus: [Acta " Vespera, reficiant panem, & aquam tantùm, & legumen infusum] Et hæc erat generalis omnium monasteriorum consuetudo; licet in consuetudinibus & Rituali Corbeiensis monasterij *Vinum & pisces* pueris & infirmis indulgeantur. Abstinentiores etiam extiterunt Majores nostri, quibus ex Concilio Aquisgr. præscribebatur *ut in Parasceve non aliud, nisi panis & aqua sumatur*; quod diu retinuerunt nostri Laudunenses S. Vincentij. Immo nonnulli ab omni cibo & potu hac die abstinebant,
c.58. " hinc Regula Magistri: [Extra infirmos, infantes, & senio pervinctos, " quicumque de sanis reficere voluerit sine accepta benedictione, & non " signata refectione reficiat, ut à gula sua, vel à semetipsis commu- " nicati erubescant, cum aliis superponentibus pro Dei speranda mer- " cede unum diem non posse jejunum voluntariè pertransire, cùm aliis " ab invito interdum per triduana transire jejunia indigentiæ imponat necessitas;] & Theodorus S. Pachomij discipulus in epist. Ammonij " Episcopi ad Theophilum apud Boll. 14. Maij: [Qui imbecilliore utuntur " valetudine circa Vesperam, sola Parasceve excepta, cibo se recreent.]
c.61. " [Accedentibus verò ad mensam fratribus, *ita loquuntur Divionenses* " *S. Benigni consuetudines*, Magister Sacrista aliquot in ecclesia de hone- " stioribus retinet Sacerdotibus, qui cuncta altaria aqua & vino dili- " gentiùs abluant; qui tamen non calceatis, sed nudis hoc pedibus " explent: quidquid autem liquoris in majori altare fusum fuerit, spon- " giis colligitur, indeque expressum in sacrariis reconditur.] Idem habetur in Statutis Lanfranci, apud Udalricum l. 1. c. 13. & in M. S. consf. Cluniac. monasterij. In Rituali etiam Corbeiensi hæc lego: [In- " terim quando conventus erit in refectorio in prandio, Sacrista cum " tribus aliis Presbiteris indutis in albis cum stolis palmarum, ibunt ad " majus altare, & omnia altaria, in quibus consuetum est quotidie ce- " lebrare Missas in ecclesias nostras; lavabunt ea, ad quodlibet altare " cantando ℟. *Circumdederunt me* usque ad versum;] quibus accedunt liber Usuum Beccensium, & consuetudines Lyræ, decernentes, ut dum " fratres reficiant [Secretarius abluat omnia altaria, priùs aqua, & post " vino, cum hysopo vel buxo; capsæ, & coronæ discooperiantur, & mo- " nasterium paretur:] Denique Laudunenses S. Vincentij Consuet. [Postea " itur comestum panem, & bibendum aquam solùm. Iterum Secretarij

camiſiis induti lavant altaria de vino & aqua, & ad quodlibet altare cantatur hoc ℞ *Circumdederunt*. Poſt refectionem ſedent in clauſtro. &c.] Ciſtercienſes verò dumtaxat volunt ut [laici fratres refectionis hora eccleſiam mundent. lib.Uſ. c.22.

46. Peracta cœna apud Floriacenſes Abbas duodecim pauperibus pedes lavabat: [Poſt menſam, *inquiunt Conſ. Floriac.*, eat Domnus Abbas cum ſociis ſuis in eleemoſinam ad Mandatum, ut duodecim pauperibus pedes & manus abluat; deinde ipſe ſingulis ſingulos offerat denarios, ſimiliter & in craſtino faciat.

47. [Poſt prandium ſervitorum, *addunt Conſuet. S. Benigni, quibus etiam alia conſentiunt*, ſicut aliis diebus itur in refectorium quaſi bibendi cauſſa, cùm nihil ibi, niſi qui voluerint, aquam bibant; de collatione itur ad caritatem in refectorium, & de vino quod tunc propinatur nullus præſumere debet abſtinere, ut non quamtulumcumque guſtet;] ſed Laudunenſes nullam caritatis ad collationem faciunt mentionem. Denique tam Benignianæ Conſ. quam Corbeienſe Ordinarium [ipſa etiam die, *inquiunt*, fit eleemoſyna de pane & vino, omnibus qui volunt;] & liber Uſuum Ciſterc.: [Fratres laici poſt Completorium clauſtrum & capitulum mundant. c.61. c.22.

48. Unus ſupereſt ritus, quem duobus tantùm in locis offendi, ſcilicet in Concordia Dunſtani poſt Crucis adorationem & in Tullenſi Ordinario ſtatim poſt Veſperas. Hunc prout ibidem deſcribitur, propriis eorum verbis hîc refero, & ut à Dunſtani Concordia incipiam: [Quia *inquit*, ea die depoſitionem Corporis Salvatoris noſtri celebramus, uſum quorumdam Religioſorum imitabilem, ad fidem indocti vulgi, & neophytorum corroborandam, æquiparando ſequi, ſi ita cui viſum fuerit, vel ſibi taliter placuerit hoc modo decrevimus: ſit autem in una parte altaris, qua vacuum fuerit, quædam aſſimulatio ſepulchri, velamenque quoddam in gyro tenſum; in quod dum ſancta Crux adorata fuerit, deponatur hoc ordine: Veniant Diaconi, qui priùs portaverent eam, & involvant eam ſindone in loco ubi adorata eſt; tunc reportent eam cantantes antiphonas, *In pace in idipſum; habitabit*. Item, *Caro mea requieſcet in ſpe*, donec veniant ad locum monumenti; depoſitaque Cruce ac ſi Domini noſtri J. C. corpore ſepulto, dicant antiphonam, *Sepulto Domino ſignatum eſt monumentum, ponentes milites qui cuſtodirent eum*. In eodem loco ſancta Crux cum omni reverentia cuſtodiatur uſque Dominicam noctem Reſurrectionis; Nocte verò ordinentur duo fratres, aut tres, aut plures ſi tanta fuerit congregatio, qui ibidem pſalmos decantando excubias fideles exerceant.] Tullenſe verò S. Apri Ordinarium: [Finitis igitur Veſperis, & Sacerdote caſula tantùm depoſita, Diaconoque in alba, ſtola, & fanulo, & Thuribulario, & Ceroferariis in albis exiſtentibus, accipiatur Crux ab ipſo Sacerdote ſuper altare S. Petri, & fiat proceſſio ad ſepulchrum; in qua proceſſione iſte ordo ſervetur: Primò

„ procedunt Ceroferarij, subsequatur Thuribularius, & post ipsum Diaconus
„ corporale gestans involutum; si verò Domnus Abbas faciat officium,
„ Presbyter qui ei servivit ad Missam crucem portabit, & Abbas post cru-
„ cem ibit; deinde seniores in ordine, & postmodum juniores, dicentes sep-
„ tem psalmos pœnitentiales ... *Gloria Patri*. Ii autem qui portant cereos,
„ thuribulum, corporale, & Crucem, faciant stationem ad ostium sepulcri,
„ versùs portellas claustri, ad ultimum verò pueri; portetur crux in sepul-
„ chro à Sacerdote, qui fecit officium in Missa, sive sit Abbas, vel alius;
„ ipsumque præcedant Ceroferarij, Thuribularij, & Diaconus; & collo-
„ cet ipsam Crucem super altare, ponatque corporale involutum super
„ aspectum crucifixi, & alium pannum super ipsum corporale, incipien-
„ do has antiphonas alta voce, & chorus prosequatur antiphonam,
„ *In pace*, antiphonam, *Habitabit*, antiphonam, *Caro mea*, antiphonam,
„ *In pace factus est*. Iis finitis, egrediatur per aliud ostium sepulchri, eo
„ ordine quo per primum sunt ingressi. Tunc Sacerdos qui facit offi-
„ cium, sive sit Abbas, sive alius, claudat ostium sepulcri incipiens
„ hoc ℟ *Sepulto Domino*, & chorus prosequatur, finitaque repetitione
„ post ℣, à loco recedit processio, & ostium sepulcri firmetur à
„ Sacrista.

CAPVT XV.

De Sabbato sancto.

1. SAbbato sancto septem potissimum investiganda sunt. 1. Ornatus altarium, 2 Ignis novi benedictio, 3. Cerei Paschalis item benedictio, 4 Prophetarum lectio, 5 Aquæ lustralis benedictio cum sua litania, 6 Missa, 7 denique Vesperæ. Nam reliqua pene omnia eodem modo & ritu, quo die præcedenti peragebant. Ita nocturnas vigilias cum novem dumtaxat psalmis, totidemque lectionibus celebrabant tribus scilicet ex Lamentatione Hieremiæ Prophetæ, tribus ex S. Augustino super psal. tribus denique ex Epistola ad Hæbreos, *Christus assistens Pontifex*, pro quibus Dionysianæ consuetudines assignant *tres Lectiones de Evangelio quod sic incipitur, Vespera sabbati, quæ lucescit*, Compendienses notant simpliciter homiliam, lib. Vsuum Beccensium sermonem *S. Hieronymi de Vespero Sabbati*

2. Matutini, Prima, Tertia, Sexta, & Nona, ut pridie: nisi quod Casinenses qui pridie ad Primam psalmum, *Deus Deus meus* cantaverant, Sabbato, *Deus in nomine tuo* &c. dicebant. Post Primam septem psalmos cum litania omittebant Compendienses nostri, quod ipsis solis fortè fuerit singulare. Alij finita Prima sedebant in claustro, & tunc, ut loquuntur conf. S. Germani à Pratis juvenes homines can-

tabunt historiam paschalem. [Ad initium capituli, *inquiunt Floriacenses S. Benedicti consuetudines*, debent omnes congregari, ut dum " pronunciatum fuerit *Resurrectio Domini nostri Iesu Christi*, petant omnes veniam, & dicant sub silentio, *Gloria tibi Domine qui surrexisti*. " Post quæ fit sermo.] Sermonem prætermittebant Parisienses S. Germani. " Præterea *Sabbato Pascha* inquiunt Lyrenses conf. *leguntur præcepta in capitulo, ibique sunt Abbas, & Baillivi, & omnes alij*. Post capitulum & post Sextam sedebant in claustro *ad Colloquium*, eodemque die fiebat rasura ex Lyrensium consuetudinibus. Hæc minutiora adnotare libuit, ne quid fortè prætermisisse videremur.

3. Ornatus altarium non uno apud omnes fiebat tempore, Cluniacenses ex Udalrico lib. c.14. Floriacenses, Divionenses, Laudunenses, Corbeienses, & Parisienses S. Germani finitis statim Matutinis id præstabant. Idem præscribunt Germaniæ consuetudines & Dionysianæ, post Primam; Statuta Lanfranci ante & post capitulum; Cassinense Ordinarium post Sextam; Tullense ante officium. Circa hunc altarium ornatum notandum maximè quod in consuetudinibus Germaniæ præscribitur his verbis: [Post Primam verò ornetur ecclesia tabulis, cor- " n.16
tinis, coronis, lampadibus, candelabris, cereis: Dum autem hoc agi- " tur, obseratæ sint januæ ecclesiæ: cùm verò absides, & altaria or- " nanda fuerint linteaminibus, palleis, capsis, & diversis reliquiarum " crucibus, & philacteriis, buxis quoque, & pixidibus, & textis; seu " cùm protendendæ fuerint meliores cortinæ, albis sint induti Custo- " des; quod etiam in summis festis eodem modo servetur. A famulis, ut " adsolet nihil hujusmodi tractetur; sed si expedit dentur custodibus " fratrum solatia, quorum adjutorio expediatur, & diligentiùs id per- " ficiant. Altare majus sit coopertum linteis usque ad Missas, & à " Missis usque ad Vesperas, & à Vespera usque ad Evangelium tertij " nocturni.] His adde quod in Dionysianis lego consuetudinibus: [In- " terim, (idest post Primam,) Domnus Abbas, & Priores, & socij Abbatis " succincti mundent infra Sancta sanctorum. "

4. Ad officium, quod dicta Nona, ab ignis novi benedictione incipiebat, conveniebant omnes *albis* induti ex consuetudinibus Germaniæ, S. Dionysij, B. M. de Lyra, atque Ordinario Tullensi, & S. Petri supra Divam; quamvis ex lib. Usuum Becc. & Conf. S. Germani à Pratis, ij soli induerentur, qui servituri, lecturi, aut cantaturi erant ad Missam, & officium. Quia verò prolixius erat hac die servitium, ideo hora diei septima conveniebant, ut diximus ex vetustissimo Ordine Corbeiensi pro Majori hebdomada, cujus hæc verba: [Sabbato " sancto hora VII veniant omnes in ecclesia, & excutiant ignem super " portam, & illuminetur candela, & ab Abbate portetur, prosequente " cum populo cum silentio. "

5. Quamvis in omnibus communiter Ordinis nostri monasteriis tribus ante Pascha diebus, hoc est Cœna Domini, Parasceve, & Sab-

bato ſancto fieret ignis novi benedictio; nonnullis tamen in locis, ut
apud Laudunenſes, Ciſtercienſes, Burſfeldenſes, Caſalinos, immo
& eos qui Lanfranci ſtatuta obſervabant, ſolo Sabbato ſancto; apud
Caſsinenſes ſola feria quinta peragebatur; unde in veteri eorum Or-
» dinario ad feriam quintam in Cœna Domini præſcribitur, [ut de hoc
» igne, ſtatim ut excuſſus & benedictus fuerit lampas una accenſa ſer-
» vetur in ſecretario ad illuminandum cereum qui ſabbato benedicendus
eſt.] Cartuſienſes verò ignis novi, uti & Paſchalis cerei benedictio-
nem omnino prætermittebant. S. Lanfrancus qui ſolo Sabbato ſancto
» novum ignem benedici ſtatuit, rem hoc ordine celebrari jubet: [Poſt
» Nonam, *inquit*, induantur qui officium ſunt celebraturi, & ad officium
» ſpecialiter ſervituri, & infantes omnes, Sacerdos alba & ſtola; ce-
» teri albis induti in chorum redeant. Dehinc procedant ad ſacrandum
» ignem, canentes pſalmum L. Primus omnium Secretarius, qui haſtam
» portat, in qua ſacratum ignem reportet; dehinc portitor aquæ bene-
» dictæ, poſt hos qui portant crucem & thuribulum; dehinc Sacerdos
» qui ignem ſacraturus eſt, poſt quem infantes, dehinc reliqui induti,
» poſt quos alij fratres ſicut procedunt Dominicis diebus. Sacrato igne
» projiciat Sacerdos aquam benedictam ſuper eum, & poſtea ex carbo-
» nibus ipſius ignis impleatur thuribulum, quo impleto, imponat Sa-
» cerdos thus, & incenſet ignem. Tunc accendatur cereus, quem por-
» tare in haſta debet Secretarius; accendatur & candela in laterna,
» ut ſi fortè in eundo extinguatur cereus, ex ea accendatur; hanc
» laternam portare debet unus de Magiſtris puerorum. Ad hanc proceſ-
» ſionem candelabra non portantur. Eumdem ordinem ſervent, in re-
» deundo, quem habuerunt in eundo. Revertentes dicant hos pſalmos,
» *Deus in nomine tuo*, *Miſerere mei Deus miſerere mei*; *Deus in adjutorium*;
» in ſede Epiſcopali canatur à duobus pueris hymnus: *Inventor Rutili*.
» Ignis ſanctificatus qui in clauſtro remanſit, à famulis Cellerarij col-
» ligatur, & ex hoc igne omnes foci in omnibus officinis priùs ex-
» tincti accendantur.] Quod de focis monaſterij ex igne benedicto ac-
cendendis hîc dicitur, in Dionyſianis Compendienſibuſque conſue-
tudinibus continetur, atque id omnibus omnino monaſteriis, ut exiſti-
mo obſervabatur. Ciſtercienſes & Burſfeldenſes in ipſa eccleſia ad
gradum Presbyterij ignem benedicebant. Notandum verò quod ex be-
nedicto olim in Laudunenſi S. Vincentij monaſterio igne in Cathe-
drali B.Mariæ eccleſia deferebatur, unde nec Abbas ignem benedi-
cebat, quin delaturus ad prædictam eccleſiam ignem nuntius à Ca-
nonicis miſſus adveniſſet

6. Ad ignis novi benedictionem in Ordinario Tullenſi adjicitur etiam
» incenſi benedictio ſtatim facienda: [Hac die, *inquit*, poſt Nonam
» eant ad benedicendum novum ignem, ſicut in feria VI, omnes ſumus
» in albis, Diaconus indutus alba, ſtola, fanulo, & dalmatica, portet
» lanceam cum candela; unus puer portet bacinum cum incenſo. Facta

benedictione ignis, fiat benedictio incensi in hunc modum: *Oremus Veniat omnipotens Deus.* Postea aspergatur aqua benedicta super incensum; Diaconus verò candelam de igne novo accendat.] Sed hoc Tullensi S. Apri monasterio videtur fuisse singulare, utpote de quo altum ubique silentium, tam in Ordinariis seu consuetudinariis, quam in collectaneis, quæ mihi videre licuit; licet in Floriacensis monasterij consuetudinibus legamus: [Sabbato sancto quidquid incensi habetur, juxta Diaconum benedicentem cereum Paschalem defertur, ut ab eo benedicatur;] quod in aliis utique monasteriis etiam observabatur, ut colligi facile negotio potest ex Ordinario Corbeiensi, consuet. S. Benigni Divionensis, & sancti Germani à Pratis, in quibus idem præscribitur, verùm hoc non in ignis novi, sed in cerei Paschalis benedictione; neque à Sacerdote, sed à Diacono; quod certè faciebat cum ad hæc benedictionis verba pervenisset, *Curvet imperia*: [Et dicto usque ad hunc locum, *Curvet imperia*, (inquiunt Laudunenses consuetudines,) sequitur benedictio super incensum dicenda à Diacono, & legenda, cunctis audientibus: *Dominus vobiscum. Oremus: Veniat omnipotens Deus.* Finita oratione Diaconus ponit incensum in thuribulo, & incensat cereum cantando sicut priùs: *In hujus igitur.* &c.

7. Peracta ignis novi benedictione, Diaconus indutus amictu aurato, & alba, stola etiam, & dalmatica, ut loquuntur S. Benigni consuetudines, cereum Paschalem, petita priùs benedictione ex Statutis Lanfranci, benedicebat; Hanc orationem quasi voce legentis proferens: *Exultet jam angelica turba cœlorum*; postea voce sublimiore, *Sursum corda* &c. inquit Dunstanus in Concordia, cui concinunt Germaniæ consuetudines hæc in verba: [Primam benedictionem compleat in modum legentis; deinde illuminato de igne novo, secundam decantet in modum præfationis. In hac benedictione cùm ventum fuerit ad illum locum: *Suscipe sancte pater incensi hujus*, Armarius in eo foraminibus ante præcavatis crucem facit cum v granis incensi,] inquiunt Divionenses S. Benigni consuetudines, adduntque [ipse etiam cereus per manum Diaconi ejusdem incensi fumo perfunditur;] hinc Statuta Lanfranci: [Unus autem ex Conversis cùm tempus fuerit, indicante Cantore deferat Abbati ignitis carbonibus plenum thuribulum, in quo thure injecto, accedat ad Diaconum, & juxta eum sit, ut cùm tempus fuerit, accipiat ab eo thuribulum, & incenset cereum.] c. 61. Modum autem seu ritum cerei thurificandi discimus ex consuetudinibus S. Germani à Pratis in quibus hæc extant: [Quando Diaconus erit ad versum, qui est ante istum: *In hujus igitur*, ipse ponet thus in suo thuribulo; quando ipse incipiet: *In hujus igitur*, ipse ibit incensatum cereum in gyro.] Ad hæc verba, *Rutilans ignis accendit*, tunc primùm Diaconus cereum benedictum accendebat; quo tempore reliquos cereos matricularius accendebat; ut existimare fas est ex Benignianis consuetudinibus. In Laudunensibus consuet. præscri-

bitur ut cerei ante Corpus Christi ardentes extinguantur, & ex novo igne rursum accendantur. In Parisiensi S. Germani monasterio præpositus de Domno Martino cereum accendebat. Sed nonnullis in locis priùs accendebatur cereus Paschalis, quàm benedictio inciperetur: Ita videre est in vetustissimo Ordine Corbeiensi pro Majori hebdomada in quo Paschalis cerei benedictio post lectionem Prophetarum præscribi-
„ tur in hunc modum: [Expletis lectionibus, regredientur foras, præ-
„ cedentibus cum duobus Notariis, cereos tenentes; & induantur Sa-
„ cerdotes, & Diaconi, & ministri, & clerici dalmaticis, & stolis, &
„ omni ornamento; & *illuminetur cereus*, qui eodem die benedicendus
„ est, de igne qui v feria excussus est, & intrent in ecclesiam, & be-
„ nedicatur à Diacono sicut in sacramentorum continetur;] & in Concor-
„ da Dunstani c. 5. [Posito verò cereo ante altare, ex illo *accendatur* igne
„ (scilicet benedicto) quem Diaconus more solito benedicens, hanc
„ orationem quasi voce legentis proferens dicat: *Exultet jam* &c.] Circa hanc orationem, seu benedictionem cui septenam litaniam præmittebant Dionysiani, & Compendienses, notandum maximè quod refert Udalricus: [In cujus quodam loco cùm aliquando non bene ha-
l. 1. c. 15. „ beretur: *O felix culpa*, & quod peccatum Adæ necessarium esset, ante
„ hos annos Domnus Abbas optimè fecit, quod fecit abradi, & ne am-
„ plius legeretur interdixit.] Interim verò dum dulci modulatione caneretur, fratres in choro stabant ex Ordinario Corbeiensi, & Be-
„ nignianis consuetudinibus; sed in Ordinario Tullensi [ad bene-
„ nedictionem cerei cùm Diaconus incipit præfationem, sedent fratres;
„ cùm verò dicit: *Oramus te D.*, capita inclinant aliquantulùm surgendo;
„ cùm autem dicit: *Precamur ergo te*, surgunt omnes.

8. Cereo Paschali, qui ex libro Usuum Cisterciensium *pondus trium*
c. 23. „ *librarum panis regularis* excedere non debebat, annum Dominicæ Incarnationis, Indictionem, & currentem Epactam inscribebat Armarius. Hanc inscriptionem ita nobis exhibent Floriacensis monasterij consuetudines.

Hæc est notitia scripturæ brevis, quam debet Armarius deponere in cereo Paschali.

„ In nomine individuæ Trinitatis: Amen.
„ Ad honorem Dei omnipotentis, & S. Matris Ecclesiæ, & B. Mariæ
„ semper Virginis, & B. Patris Benedicti; & sanctorum quorum reliquiæ
„ continentur, & nomina venerantur in præsenti ecclesia, & omnium SS. in
„ glorificanda Resurrectione Domini nostri J.C. unigeniti filij Dei, cereus
„ iste sanctificatus est, & accensus. Deinde qualis sit annus Dominicæ In-
„ carnationis, quot anni sunt ab obitu Patris Benedicti, & à Translatione in
„ hoc Floriacense cœnobium, & à relevatione ejus: qualis est Indictio; Epa-
„ cta currens à bisexto, circulus lunæ, terminus Paschæ, littera Domini-
calis,

calis, dies Dominicus Paschæ, luna ipsius diei, & aureus numerus; "
Pontificante N. Papa, & quot anni sunt Pontificatus ejus: Regnante "
illustrissimorum Rege Francorum N. & quot anni sunt regni ejus, & à "
Nativitate ejusdem. "

9. Accensus autem cereus, ex Lanfranci Statutis, ardebat usque in crastinum post Vesperas, ex lib. Us. Cist. usque post Completorium sequentis etiam diei; quoties verò deberet accendi, tradit Tullense S. Apri Ordinarium his verbis: [Cereus autem ardeat usque post No- " nam sequentis diei, & in die ad Vesperas, omnibus etiam Dominicis " diebus, ac etiam in festis, in quibus festivè legitur ad Matutinum " usque ad Ascensionem Domini, ad magnam Missam, & in vigilia As- " censionis ad Vesperas, & in die ad Missam, & ad Nonam ardeat simi- " liter; Die verò Ascensionis post IX à Sacrista de loco suo auferatur;] " & Bursfeldense: [Cereus autem continuò ardeat usque post Comple- " torium in crastinum, & insuper tribus diebus proximè sequentibus, " necnon omnibus diebus Dominicis, & festis XII. lect. usque ad diem " Pentecostes inclusivè, in Vesperis, Laudibus & Missa dumtaxat. "

10. Hactenus de benedictione cerei Paschalis, prout in omnibus communiter monasteriis peragebatur; ubi de Cassinensibus nullam fecimus mentionem, quorum cùm speciales fuerint hujus benedictionis ritus; hos hîc, prout in vetusto eorum Ordinario extant, referre visum est operæ pretium; tales autem sunt. [Hora Nona ingrediantur " secretarium Sacerdotes, & ministri, & induant se vestimentis solem- " nibus, & antecedente Acolytho cum accensa candela in arundine, " procedant de more in ecclesiam cum silentio, & inclinati ad altare " vadant sedere; qui autem lectiones legere, & tractus debent cantare " omnes induti pluvialibus sunt in capite utriusque chori per ordinem. " Tunc Diaconus postulata benedictione à Sacerdote, tollat benedictio- " nem cerei desuper altare, & egrediens per medium chori in- " clinato capite dicat fratribus: *Orate pro me*, quem præcedant duo " Subdiaconi, & prædictus Acolythus ferens cereum in arundine. Dia- " conus ascendens in ammonem dicit tribus vicibus alta voce: *Lumen* " *Christi*; respondeant omnes: *Deo gratias* similiter tribus vicibus. In- " terim Acolythus illuminet cereum magnum qui benedicendus est; " & post hæc Diaconus incipiat benedictionem ipsius: *Exultet*; qua " expleta, revertatur ad altare, & tunc accendantur ad altare in " duobus candelabris duo cerei, & de ipso igne accendatur in om- " ni domo; quia omnis ignis interior extingui debet.] Ita Cassinense " Ordinarium, ubi quod prius ex vetusto Ordine Corbeiensi & Concordia Dunstani observavimus, cereus Paschalis ante accendendus dicitur, quàm benedictio incipiatur, quod etiam in Ordine Romano præscribitur; quare quod ex aliis diximus recentioris videtur instituti.

11. Cerei benedictionem excipiebat Prophetiarum lectio, quæ tamen & ex antiquo Ordine divini Officij in Domo Benedicti ante Paf-

cha tom. 4. anal., & ex vetusto Ordine Corbeiensi pro Majori hebdomada, præmitti debebat, accensis priùs duobus cereis, quos tenebant Acolythi duo; unus à dextris altaris, & alter à sinistris ex prædicto Ordine Corbeiensi, Concordia Dunstani, & Ordinario Casfinensi; & præmissa confessione ex consuetudinibus Grandimontensium:
c.16. „ [Cerei benedictione expleta, statimque facta confessione, legitur pri-
„ ma lectio,] quod ipsis, & Cartusiensibus videtur extitisse singulare.

12. Primam lectionem ex Dunstani Concordia incipiebat *Subdiaconus*, ex Dionysianis Compendiensibusque consuetudinibus, Ord. S. Petri supra Divam, *Prior*, ex Conf. Germaniæ *Abbas*; sed ex libro conf. S. Benigni Divion. Corbeiensi, Tullensique Ordinariis omnes Lectiones à Prioribus cantabantur, quibus consentiebant hac in re Cistercienses in libro Usuum ita decernentes: [Et sciendum est quia „ ordo fratrum has lectiones legentium incipitur à Prioribus; in sabbatis „ verò Quatuor temporum à minoribus;] & Cartusienses, apud quos „ [Lectio prima legitur à Priore, vel eo absente ab antiquiore, & sic „ successivè per ordinem.] In libro Usuum Beccensium [ad primam „ lectionem scribitur Prior, deinde Cantor, & alij de majoribus; Pres- „ byteri tamen, vel Diaconi;] & in Lyrensi monasterio [legebat pri- „ mam Prior, secundam Cantor, ceteras majores prout cantor in tabella „ illos disposuerat.] Denique ex consuetudinibus S. Vincentij Laud. „ [Omnes Cantores tam in tractibus, quàm in lectionibus debent esse „ Sacerdotes, & induti albis;] Lectionemque non pronunciabant nisi „ accepto priùs manipulo.

13. Has autem sine titulo legebant, ascendentes *in ambonem*, ut præscribunt & vetustissimus Ordo Corbeiensis, & Dunstani Concordia; vel *ad gradus*, ut loquitur Casinense Ordin.

14. Lectiones dumtaxat tres adsignat Dunstani Concordia, nimirum 1 *In principio creavit.* 2 *Factum est in vigilia.* 3. *Hæc est hereditas.* Primæ lectioni subjungit orationem: *Deus qui mirabiliter*; secundæ tractum: *Cantemus Domino*, & orat.: *Deus cujus antiqua miracula*; tertiæ orat.: *Deus qui Ecclesiam tuam*, tract.: *Sicut servus.* orat.: *Concede quæsumus omnipotens Deus.* Quartam lectionem addunt Germaniæ consuetudines, Udalricus l. 1. c. 15., Corbeiense Ordinarium, Laudunenses, Dionysianæ, Compendienses, Grandimontensesque consuetudines, Cartusiensesque & Casalini scilicet, *Apprehendent*, quæ apud eos est tertia; huic tractum: *Vinea facta*, & orat.: *Deus qui nos ad celebrandum*; quartæ verò tractum, *Adtende cœlum*, Orat. *Deus qui Ecclesiam tuam*, tract.: *Sicut servus.* Orat. *Concede quæsumus*, seu *omnipotens sempiterne Deus* Subjiciunt Germaniæ consuet. Laudunenses, & Cluniacenses apud Udalricum, atque Ordinarium Corbeiense; sed Cartusienses post quartam lectionem tractum: *Sicut cervus*, cum orat.: *Deus qui Ecclesiam* dumtaxat dicunt; Casalini oration. *Deus qui Ecclesiam*, tract.: *Sicut cervus*, & orat.: *Concede.* Quintam lectionem super-

addunt liber Usuum Beccensium, Tullense S. Apri, & S. Petri supra Divam Ordinarium, cum quatuor tractibus; scilicet post secundam lectionem: *Cantemus Domino* à duobus Presbyteris *superioris gradus*; post tertiam: *Vinea facta*, à duobus Presbyteris *mediocris gradus*; post quartam: *Adtende cœlum*, à duobus Presbyteris *inferioris gradus*, cui orationem: *Deus humilium celsitudo* subjiciebant; post quintam quæ incipiebat: *Nabuchodonosor*, tr.: *Sicut cervus*, à duobus *juvenibus* ex Tullensi Ordin.

15. Duodecim lectiones præscribit vetus Casinense Ordinarium easque ferè easdem quas modò legimus cum quatuor tractibus; uno post quartam, altero post octavam, tertio post decimam, ultimo post ultimam lectionem. Duodecim etiam lectiones notat antiquus Ordo officij in Domo Benedicti ante Pascha: [Sabbato, *inquit*, post horam " to. 4. Nonam pulsato signo intrent in oratorio; dicta oratione, incipiunt " anal. lectiones XII., cum IX orationibus, totidemque gradalibus, & sequun- " tur benedictiones, & benedictio cerei, & aquæ;] Sed Ordo Roma- " nus quatuor tantùm adsignat. Has porro lectiones ex vetusto Ordine Corbeiensi pro Majori hebdomada *planè*, ex Ordinario Tullensi *festivè media nota subtracta* cantabant.

16. Circa orationes verò illud notandum, quod absque salutatione & fine *Flectamus genua* in omnibus communiter monasteriis dicebantur; licet contrarium doceat vetustissimus Ordo Corbeiensis pro Majori hebdomada præscribens, ut prima prophetia [perlecta, dicat Sacer- " dos, *Oremus*, & Diaconus, *Flectamus genua*, & orent quousque Dia- " conus dicat, *Levate*.] Instituti sui rationem reddere videntur inferius nostri Corbeienses his verbis: [Et interrogavimus nihilominus Dom- " num Apostolicum Adrianum secundùm mandata vestra, si in Paschali " sabbato debent flecti genua dum lectiones recitantur; & ipse respondit " hoc debere omnimodis fieri; cui cùm diceremus, & quomodo Sacerdotes, " vel ministri, seu Clerus cum stolis, & planetis posit in terram pro- " sterni? Ille adjecit non debere *a* Sacerdos, ministros, vel clerum stolis " priùs, planetisque vestiri, nisi tunc demum cùm novum lumen intro- " ducitur, ut cereus benedicatur. "

17. Sequebatur litania, & quidem *tripla* ex Lanfranco, Udalrico, & quibusdam aliis; *trina, quina, vel septena* ad nutum Prioris ex consuetud. Germaniæ, quod sic intelligo ut ex omni Sanctorum ordine tres fiant Sanctorum invocationes, vel quinque, vel septem; & quidem à duobus in cappis incipienda. De hac litania audiendus est in primis Lanfrancus in Statutis: [Ultima oratione dicta, Cantor, & alter frater " quem voluerit induti cappis incipiant in choro litaniam ternam hoc " modo: Cantores, *Kyrie eleison*; dexter chorus similiter respondeat, " *Kyrie eleison*; deinde sinister, & cetera eodem modo usque ad finem " litaniæ, ternos sanctos de unoquoque ordine dicant. Ad singula San- "

a lege *Sacerdotes*.

» ctorum nomina uterque chorus inclinet, Cantores ad nullum: incepta
» litania fratres accedant ad formas, ficut in XII. lect. ad tertiam, Sacer-
» dos revertatur in fecretariam, & depofita cafula, & ftola, redeat
» in chorum. Cùm dixerint Cantores, *Omnes Sancti orate pro nobis*, ex-
» eant de choro Sacerdos, Levita, Subdiaconus, tres Converfi; & in-
» duat fe Sacerdos cafula, Levita dalmatica, Subdiaconus tunica. Finita
» litania pronuncient Cantores tribus vicibus alta voce: *Accendite*; &
» tunc primùm accendantur candelabra, & cætera luminaria, quæ ante
» altare, & circa altare funt.] Atque ita in omnibus communiter mo-
nafteriis Ordinis noftri obfervabatur. Præterea ad verba, *Peccatores*, de-
ponebantur chordæ fignorum *ut fint paratiora*, aiunt Benignianæ con-
» fuetudines & Corbeienfe Ordinarium, [pulfari, pronunciato *Accen-
» dite*, & incipiente Kyrie eleifon; pulfari verò ceffant antequam *Gloria
» in excelfis* incipiatur.] In monafterio S. Germani de Pratis. Duo Do-
mini cantabant ipfam letaniam *Gallicè en Creble* ut loquuntur ejufdem
monafterij confuetudines M.S.

18. In Dionyfiano Compendienfique monafteriis benedicebantur
» fontes, atque ideo duplex litania dicebatur: [Poftea *inquiunt Diony-
» fianæ confuetudines*, eant ad fontes cantantes quinam letaniam, & be-
» nedicantur fontes; Capiciarius autem accipiat aquam benedictam de
» fontibus in uno vafe antequam crifma mittatur, & fervet illam ufque
» in craftinum; quia tunc non fit aqua benedicta. Poft benedictionem
» fontium incipiat Cantor verfum: *Tibi laus*. Poft redeant in choro can-
» tantes ternam letaniam, & cùm dixerint: *Accendite ignem Dei*, accen-
» dantur omnes lampades, & cerei.] Idem habent Compendienfes quibus
» Concordat Dunftanus præfcribens, ut [finita oratione inchoentur
» litaniæ feptenæ ad Introitum ante altare. Poftea defcendat Abbas cum
» fchola canentes litanias quinas ad fontes benedicendos. Sequitur: *Om-
» nipotens fempiterne Deus*, & præfatio: his expletis, redeunt ad altare
» cum letania terna, & antequam cantatur *Gloria in excelfis Deo*, ma-
» gifter fcholæ dicat alta voce: *Accendite*, & tunc illuminentur omnia
» luminaria ecclefiæ.

19. In Ordine Romano præfcribitur ut in monafteriis ubi baptifmus
» non fit, [aqua benedicatur à Sacerdote, & fpargatur in omni Domo;]
» atque ita Cafsinenfe Ordinarium [Lectionibus expletis, *inquit*, rever-
» tatur Sacerdos in fecretarium, dehinc benedicatur aqua à Sacerdote pri-
» vatim, & afpergatur in omni domo; deinde illuminentur candelæ,
» & pergant tres Clerici ante altare, & incipiant canere litanias, & unus
» chorus refpondeat fimiliter, & alter id ipfum fubfequatur.

» 20. Finita letania Miffam folemni ritu cantabant, pro qua [cùm
» dicitur: *Agnus Dei*, *ait Cafsinenfe Ordinarium*, procedat Sacer-
» dos de fecretario, antecedentibus fe miniftris, ritu folemni. Finitis
» litaniis, & *Kyrie*, fonent omnia figna, & dicat Sacerdos: *Gloria in ex-
» celfis Deo*.

21. Hæc Missa solitâ antiphonâ ad introitum carebat, incipiebatque à solemni *Kyrie eleison*; quod dum imponebat Cantor in choro, Sacerdos accedens ad altare solita confessione præmissa, atque altari thuficato ex Tullensi S. Apri Ordinario, lib. Usuum Becc. consuet. Lyræ, lib. Us. Cisterc., consuetudinibusque Grandimontensium, *Gloria in excelsis Deo* incipiebat; & quidem *Cantore ei deferente*, ex Tullensi Ordinario; licet ex lib. Us. Becc., & consuet. Lyræ *sine annunciatione Cantoris*. Chorus autem respondens, *Et in terra pax* flectebat genua ex lib. Us. Becc., & cons. Lyræ. Interim omnia pulsabantur signa usque ad finem hymni apud Cistercienses, usque ad *Domine Deus rex cœlestis*, quibusdam tamen in cœnobiis ante pulsabantur signa quam *Gloria* inciperetur.

22. Hymnum Angelicum excipiebat collecta, collectam Epistola *in pulpito* ex Dionysianis consuetud. Epistolam *alleluia*: *Confitemini*, quod ex Dionysianis Comp. Laudunensibusque consuetudinibus cantabatur à tribus, ex aliis quibusdam à duobus; apud Casinenses verò hoc modo: " Epistola [expleta, Sacerdos cum ministris ad altare *alleluia*, & chorus " respondeat *alleluia*; illi ab altari dicant ℣ *Confitemini Domino*: Deinde cãtent in choro tractũ. *Laudate Dominum*.] In Germaniæ consuetudinibus " cum alleluia jungitur sequentia, quam sequitur tractus scilicet: *Laudate Dominum omnes gentes*. Post hæc Evangelium, [Ad quod non portetur " nisi thymiama tantum,] inquiunt consuetudines Germaniæ, ac proinde " sine candelabris, quibus concordant vetustissimus Ordo Corbeiensis pro Majori hebdomada, Casinense Ordinarium, & Corbeiense, Dunstani Concordia, Lanfranci Statuta, Udalricus, consuet. S. Benigni Divionensis, S. Vincentij Laudunensis, Tullense Ordinarium; ubi etiam notandum est quod ait Lanfrancus: [Quando legetur Evangelium non " teneantur candelabra; sed solùm thuribulum. In hac consuetudine " concordant omnes ferè principales monachorum Ecclesiæ, quæ nostro " tempore majoris authoritatis sunt, sicut & in eo quod offerenda, & " *Agnus Dei*, & communio ad hanc Missam non dicuntur, licet cetera " festivè dicantur. In quibusdam quoque non improbandæ authoritatis " cœnobiis nec ante Sacerdotem ad altare procedentem hac die candedelabra portantur.] Inter hujusmodi non improbandæ authoritatis " cœnobia accenseri debet Cluniacense, Divionense S. Benigni, Corbeiense S. Petri, &c.

23. Dicto Evangelio [si quis Sacerdotum privatim Missam cantare " voluerit, *inquit Udalricus*, licentiam accipere potest, & similiter incipiat à *Kyrie eleison*.] Idem habent Benignianæ Laudunensesque consuetudines, & Ordinarium Corbeiense, sed hæc fortè intelligenda sunt eo modo quo loquuntur Comp. S. Cornelij consuetudines, cum dicunt: [Hac die nullus debet cantare nisi magna necessitate cogente, & tunc " etiam per certam licentiam, & hora idonea;] nam ut ait liber Us. " Cisterciens. [In hac die nulla Missa privata ab aliquo est dicenda,] " c. 23.

generalisque Ordinis extitit consuetudo, ut omnes in Missa communicarent; licet aliquibus in locis licentiam factam legamus Sacerdotibus post Evangelium, sive post letaniam, Missam celebrandi.

24. Post Evangelium, quod ex Compendiensibus S. Cornelij consuetudinibus *in lectorium* cantabatur, Sacerdos dicto: *Dominus vobiscum*, subjungebat, *Oremus*; sed offertorium, *Agnus Dei*, & communionem non dicebat. Unus post Evangelium offerebat *Prior* ex lib.
c. 62 ,, cons. S. Benigni Divionensis; ad pacem omnes accedebant ex eodem libro cons. Germaniæ, Udalrico l. 1. c. 14. Ordinario Corbeiensi, consuet. S. Dionysij, missalique Cartusiensium; sed ex Concordia Dunstani
,, [pacem non debent dare, nisi iis qui communicant] apud Casinenses vero, Compendienses, Beccenses, atque Lyrenses nulli pax dabatur.

25. Sumpto pretioso Corpore & Sanguine Domini, Sacerdos fratres omnes communicabat ex cons. Germaniæ, Udalrico, cons. S. Benigni, Corbeiensi, & Tullensi Ordinariis, lib. Us. Beccensium, &c. Diaconum primum, & Subdiaconum, deinde ministros altaris, tum eos qui chorum in cappis tenebant, postea revestitos ceteros, ac tandem reliquum conventum.

,, 26. [Dum verò communicatur, *ait Cassinense Ordinarium*, cantent
,, pro Vespere antiphonam, *Alleluia, alleluia: In velamento*, & psalmum,
,, *Laudate Dominum omnes gentes*. Lect. hymnus aut ℣ non dicatur; sed
,, tantùm antiphona, *Vespere autem sabbati*, Psalm. *Magnificat*; post hæc
,, dicat Sacerdos orationem ad complendum.

27. Ita nimirum Casinenses vespertinam hac die synaxim brevi absolvebant, quibus concordant Dunstanus in Concordia, lib. Usuum Beccensium, consuetudines Lyræ, S. Dionysij, & Compendienses, S. Petri supra Divam Ordinarium, consuetudines Grandimontensium, Missale Casalinorum; licet ad *Alleluia* antiphonam *In velamento* subjunxisse non videantur, pro qua Dionysianæ, Compendiensesque consuetudines, cum Ordinario S. Petri supra Divam, habent ant. *Crucifixus*. Antiphonam: *Vespere autem sabbati* ad *Magnificat* ter cantabant Dionysiani & Compendienses; quam sine neumate dicebant Beccenses, Lyrenses, & in monasterio S. Petri supra Divam, in cujus Ordinario
,, hæc superadduntur: [Facta interim benedictione incensi ab Abbate,
,, dicat idem ipsas Vesperas, stans ante altare cum ministris; postea di-
,, cat solemniter: *Dominus vobiscum*, & postcommunionem *Spiritum nobis*
,, *Domine*, & à Diacono consequenter: *Ite Missa est* decantetur] Sic illi
,, Vesperas cum Missa cantabant, in qua [post Sanctus, *inquiunt Dionysianæ*
,, *cons.* sonent Vesperæ, & dum conventus communicatur, sonent omnes
,, campanæ in choro, & in turribus.

28. Sed aliter in multis aliis monasteriis in quibus Vesperæ mona-
n. 26. ,, stico more solemniter decantabantur. Ita consuet. Germaniæ: [Dicto
,, ite Missa est, *inquiunt*, pulsetur signum ad Vesperas, & oratione præ-

missa, exuti quoque albis, signis etiam ex more datis, cantent Vesperam secundum Regulam S. Benedicti, deinde de omnibus Sanctis.] Lanfrancus in Statutis [Celebrata ferè Missa, Sacerdote incipiente: ***Per Dominum nostrum***, incipiant pulsari duæ squillæ ad Vesperas, ut mos est in maximis festivitatibus. Responso ***Deo gratias*** ad ***Ite Missa est***, fiat oratio Vespertina; qua facta, vadant infantes in refectorium, si aliqui adeo parvi sunt, ut usque post Vesperas expectare non possint. Interim pulsentur majora signa duo & duo, ad extremum pulsatis omnibus signis, canantur Vesperæ, ut decet, solemniter. Hebdomadarius Cantor incipiat, ***Alleluia***; ex aliqua antiphona, ex qua Cantor præceperit: Psalmi ***Confiteantur***, Capitulum, ***Si consurrexistis***, ℟. ***Angelus Domini locutus est***, hymnus, ***Ad Cœnam agni providi***, ℣. ***Resurrexit Dominus***, ad ***Magnificat***, ***Vespere autem sabbati***; Collecta, ***Deus qui hanc sacratissimam noctem***, post Vesperas procedant ad crucifixum.] c. 1. §. 4. Idem habet Udalricus l. 1. c. 14. Et Corbeiense Ordinarium: [Missa celebriter peracta, ***inquit***, statim ut mos est in hujusmodi solemnitatibus, duæ scillæ pulsantur ad Vesperos, sicut & signa sequentia bina & bina pulsantur: fit oratio, & tunc demum discooperitur altare; Domnus Abbas si vult non divestitur, sed indutus cappa venit ad Vesperos, & sedes ejus cortinis lineis à Secretariis propter cappam ornatur, consueti psalmi cantantur, idest: ***Confiteantur tibi***; cum alleluia quæ est secundùm melodiam antiph. ***Crucifixus***, Capitulum, ***Si consurrexistis***, &c.... ad Magnif. antiphona, ***Vespere autem***, quæ ter repetitur, & ad ultimum melodia ipsius antiphonæ cum ***alleluia*** iteratur, Collecta, ***Deus qui hanc S. noctem***, suffragia SS. quorum prima antiphona est, ***Alleluia, Sancta Dei genetrix***, ***alleluia***, & psalmi familiares non omittuntur, processio quæ ad B. Mariam fieri solebat mutatur ad Crucifixum.] quæ totidem penè verbis extant in libr. consf. S. Benigni c. 62. Denique Cartusiense Ordinarium: [post complendam & ***Ite Missa est*** cum duplici ***alleluia***, suoque responso, Sacerdos statim Vesperas incipit dicens, ***Deus in adjutorium***, &c. c. 49.

29. [Finita Missa, acta Vespera, ***ait vetustissimus codex Cassinensis tempore Berthari Abbatis scriptus***, pergunt ad refectorium antiphonam cantantes: ***Vespere Sabbati*** & dicta ibidem oratione exeuntes Presbyteri, & Diaconi, exuent se vestimenta Sacerdotalia; post hæc faciunt refectionem, inde cantant Completorium.

30. Ad refectionem hujus diei quod spectat, paucis Floriacensis monasterij consuetudines: [In refectorio, ***inquiunt***, generale piscium à Cellerario procuretur, & pittantia vini cum phialis propinetur.] Subdit Cassinense Ordinarium: Inde [surgentes cantent psalmum, ***Confitemini Domino*** usque in octavam Pentecosten;] & consuetudines Grandimontensium: [Post prandium finito psalmo ***Miserere mei Deus*** cum ***Gloria Patri***, statim cantatur ℟. ***Hæc dies*** sine versu, quo finito dicitur, ***Dominus vobiscum***, & sequitur oratio, ***Retribuere dignare***: ***Dominus***

„ *vobiscum*, & *Benedicamus Domino*, *alleluia* : *Deo gratias*, *alleluia*.
„ 31. [Post refectionem, *inquiunt Cistercienses in lib. Usuum*, more
„ solito faciant Mandatum.] Istud mandatum ad solam manuum ablu-
„ tionem restringit Dunstanus in Concordia : [Eadem verò die, *infit*,
„ tempore mandati aqua manibus tantùm data à ministro caritatis officio
„ præbeatur :] Sed ex M. S. Germaniæ cons. mandatum in Paschæ vigilia omnino prætermittebatur, uti apud Cluniacenses ex instituto S. Odilonis teste Udalrico l. 1. c. 14. idque communis monasteriorum usus habuit, unde Dionysianæ consuetudines, nulla mandati facta men-
„ tione, [Post refectionem, *aiunt*, sedeant in claustro usque ad colla-
„ tionem, & ad collationem eant in refectorium ad caritatem. Com-
„ pletorium eodem ordine celebretur, quo & post octavam Paschæ, sci-
„ licet psal. *Cùm invocarem* : *Qui habitat* : *Ecce nunc*, hymnus, *Te lucis* ;
„ & dicatur ℣. *Quæsumus author* : *Gloria tibi Domine*, *qui surrexisti* ; cap.
„ *Tu in nobis es* ; ℣ *Custodi nos*, Oratio : *Visita*.] Et tamen ex Dunstano Completorium Canonicorum more erat dicendum.

32. Unum hîc addere oportet ex Floriacensis monasterij cons. ut ni-
„ mirum [Post Completorium mittat Capicerius ante unumquodque
„ altare cereos, qui accensi possint sufficere donec diescat.

CAPUT XVI.

De Resurrectione Dominica.

1. VEnerandam cunctis Christi fidelibus Dominicæ Resurrectionis solemnitatem, quanta devotione celebraverint veteres monachi, nec lingua disserere, nec calamus scribere sufficiunt ; maximè cùm legamus eos pluribus ex monasteriis simul in unum hac die convenisse, ut divinis mysteriis unà participantes, Dominicæ Resurrectionis solemnitatem tam ex numero fratrum, quàm ex mutua devotione amplificarent ; ut de Tabennensibus sive Pachomianis narrat in primis
Præf. ad Reg. S.Pach. n. 7. „ sanctus Hieronymus his verbis : [Omnium monasteriorum Princeps unum habetur caput, qui habitat in monasterio diebus Paschæ, exceptis his qui in monasterio necessarij sunt, ad illum omnes con-
„ gregantur ; ut quinquaginta millia ferè hominum Passionis Dominicæ
„ simul celebrent festivitatem.] Extat hac de re in codice Regul. p. 59.
„ S. Pachomij epistola [ad universa monasteria, ut cuncti fratres con-
„ gregentur in monasterium majus quod vocatur Baum in diebus Paschæ,
„ & sit omnium una solemnitas ;] & pag. 66. Theodori [Epistola ad
„ omnia monasteria de Pascha,] qua Præpositos hortatur, ne quem absque gravi necessitate ab hac lege dispensent.

2. S. Cæsarius & S. Aurelianensis Arelatenses Episcopi ex omnibus

tam

tam Sanctorum festivitatibus, quàm Christi Domini sollemnitatibus unius Dominicæ Resurrectionis officium singulari studio instituerunt, cujus ordinem in ipsorum regulis scilicet S. Cæsarij ad Virgines apud Bollandum, S. Aureliani verò & ad monachos & ad Virgines videre licet. Ad nostros quod spectat, nullam certè prætermiserunt operam, quominus tantæ festivitati congrua devotione & sollemnitate responderent; Idcirco Floriacenses [in ipsa nocte, *inquiunt in consuet.* priùs ceteris Sacrista surgat ad Matutinas, & accensis cereis super altare S. Benedicti, cuncta altaria thurificet.] Et nostri Beccenses in libro Usuum Beccensium: [Dominico sancto ad vigilias classicum sonat ad excitandos fratres, qui post orationes eant omnes lavare manus, & loti induantur albis, tam priores quàm juniores. Interim sonent signa duo & duo per intervalla, ut solent, & paratis omnibus sonet classicum & vigiliis; & matutinas more Canonicorum agant.] Idem habent. cons. Lyræ, Ordinarium S. Petri supra Divam, & S. Apri Tullensis. Solemniùs adhuc aliquid agebant Corbeienses monachi, apud quos [Dominica in festo Resurrectionis Domini ad Matutinas à principio usque in finem totus conventus erit indutus in cappa rubea,] ut loquitur Rituale Corbeiense.

3. In monasterio S. Petri supra Divam ante vigilias dicebat [unusquisque quindecim psalmos cum collectis assuetis] ex Ordinario ejusdem monasterij, in quo & illud additur: [Servitium quoque sanctæ Mariæ non obliviscatur tenetur quilibet.] Tullenses etiam S. Apri quindenos ante nocturnos recitabant psalmos.

4. Porro licet in Concilio Aquisgranensi Episcopis volentibus monachos, relicto S. Benedicti officio, ad horas Clericorum Canonicas in die S. Paschæ adstringere, fortiter restiterint Abbates, ut auctor est Hildemarus in Commentario super Regulam S. Benedicti; ipsis tamen postea plurimos cessisse ultrò fatendum; sive antea nonnulli ex reverentia Sedis Romanæ ita agere consuevissent, sive plures post hæc desidia breviorem Romanum cursum prolixiori S. Benedicti officio præferre persuaserit. Ita Casinenses ex veteri Ordinario, Dunstanus ex Concordia, Beccenses ex libro Usuum, Lyrenses, Dionysiani, Compendienses ex suis consuetudinariis, Corbeienses ex consuetudinibus & Rituali Corbeiensi, & in monasterio Sancti Petri supra Divam officium hac die totum Canonicorum more celebrabant; sed hoc non statim sed sensim, nunc apud istos, nunc apud illos receptum est: Nam perplures ex illustrioribus Ordinis nostri monasteriis monachi institutum à S. Benedicto officium constanter retinuerunt: Ita Einsidlenses aliique Alemanni ex consuetudinibus Germaniæ, Cluniacenses ex Udalrico l. 1. c. 15, Divionenses ex libro consuetudinum ejusdem monasterij. c. 63, Corbeienses ex veteri Ordin.; Lanfrancus ex Statutis, Parisienses S. Germani à Pratis ex cons. ejusdem monasterij, denique Casalini & alij perplures Regulare S. Benedicti officium hac

die persolvebant : quod autem alios postea moverit ad Romanum suscipiendum cursum, certè aut reverentia erga sedem Apostolicam, aut negligentiæ torpor fuit. Ad primum respexit S. Dunstanus in sua
„ Concordia ita scribens : [In die S. Paschæ septem canonicæ horæ à
„ monachis in ecclesia Dei more canonicorum propter authoritatem
„ B. Gregorij Papæ Sedis Apostolicæ, quam ipse antiphonario dictavit,
„ celebrandæ sunt.] Ad posterius fortè nonnulli licet antiquos maximè proclives ad prolixam psalmodiam fuisse constet ; ubi sanè venit in mentem quod scribit Bertrandus monachus in tripertito libro Mir. S. Roberti Abbatis Casæ Dei dist. 3. n. 4. [Vir Domini Robertus mu-
„ tato habitu Canonicorum, divinum tamen officium in vigiliis S. Pas-
„ chæ & Pentecostes mutare noluit. Illo autem ad æthereas sedes evecto,
„ ejus discipuli : Quia inquiunt, monachi sumus in tam excellentibus
„ festivitatibus XII lect. monachorum more, non tres usu Canonicorum
„ exequi debemus. Quod cùm ab omnibus statutum fuisset, contigit
„ ut sequenti die Sancto Paschæ, non sine nutu divino, ut creditur, nul-
„ lus è tanta multitudine evigilaret, donec aurora elucesceret. Non va-
„ lentes itaque XII. lectiones, tres more paterno divinitus correcti, &
„ hinc deinceps gratanter cœperunt exolere.

„ 5. Qui horas Canonicas more Clericorum persolvebant, hi ad nocturnas vigilias præmisso in primis ℣ *Domine labia mea aperies* : quem sequebatur ℣ *Deus in adjutorium*, deinde invitatorium à quatuor *in cappis* canendum vel à septem in cappis scilicet Cantore, duobus Hebdom. & aliis quatuor in tabella notatis ut in Tullensi monasterio, totum officium tribus psalmis, cum tribus antiphonis, tribus lectionibus, cum tribus responsoriis, ad memoriam triduanæ Domini sepulturæ, ut aiunt conf. Grandimon. c. 17. & hymno *Te Deum laudamus* consummabant.

6. Quatuor invitatorij Cantores, qui in monasterio S. Petri supra Divam erant *quatuor Ballivi*, ex Dionysianis consuet. quoque ex Compendiensibus in choro remanebant post cantatum *inter duo altaria* apud Dionysianos invitatorium; statimq; *unus ex quatuor* indutis incipiat antiphonam : *Ego sum*, inquiunt Compendienses S. Cornelij consuetudines, quam apud Dionysianos imponebat Hebdomadarius, hymno apud om-
„ nes prætermisso. Apud Lyrenses etiam primam antiphonam [Hebdo-
„ madarius, secundam & tertiam Abbas, & Prior alterius chori] incipiebant. Omnes antiphonæ bis dicebantur ex lib. Us. Beccensium & conf. Lyræ, idque sine neumate.

7. Primam lectionem ubique cantabat Diaconus Hebdomadarius, secundam ex Ordinario Tullensi, libro Us. Becc., & consuet. Lyræ Prior, tertiam Abbas ; vel si Episcopus vigiliis interesset, secundam
„ Abbas, tertiam Episcopus : [Cùm autem Episcopus, *addunt consuetu-*
„ *dines Lyræ*, dixerit : *Iube Domne benedicere*, conventus respondeat : *Ora*
„ *pro nobis Pater* ; tunc data ab ipso benedictione, leget lectionem.

8. Suam porro lectionem Diaconus cum magno apparatu & solemnitate cantabat: Ritum nobis exhibent Dionysianæ consuetudines his verbis: [Prima lectio à Diacono alba & dalmatica induto, qui veniens stet ante Abbatem, & Abbas benedicat incensum, & sic cum ministris qui ferant candelabra & thuribulum eat ad aquilam, & cùm dixerit Abbas: *Et ne nos*, statim dicat Diaconus: *Jube Domne*, & legat lectionem; post lectionem exuatur dalmatica, & indutus cappa redeat in chorum;] & Compendienses: [Diaconus indutus festiva dalmatica veniat in chorum cum cereis, & thuribulo; Diaconus ponat thus in thuribulo; & Abbas benedicat; postquam Diaconus thurificaverit altaria, redeat in chorum; tunc dicat Abbas: *Et ne nos*, quo dicto Diaconus dicat: *Jube domne*;] Et liber Us. Beccensium: [Cùm tertius psalmus incipitur, exeat Diaconus cum tribus Conversis, & induat dalmaticam, stolam, manipulum: Diaconus ipse ponat incensum, & cùm finitus fuerit psalmus, cum antiphona, & versu: *Surrexit Dominus verè*, intret Conversis candelabra & thuribulum præferentibus. Positum sit analogium ante cereum quod incenset Conversus. Diaconus non facit ante & retro in principio; sed in fine: Alij verò qui lecturi sunt ad utrumque; ad Evangelium accendentur luminaria. Post primam lectionem duo candelabra quæ Conversi tenuerunt deponantur ante altare.] Idem habent consuetudines Lyræ, quibus concinit S. Petri supra Divam Ordinarium. *Aliæ duæ lectiones*, addunt Dionysianæ cons. *in cappis legantur*. In Tullensi cœnobio tres legebantur in cappis.

9. Præterea [in Resurrectione Domini, ad quamcumque lectionem thurificantur altaria simul & chorus,] inquiunt Floriacenses S. Benedicti consuetudines; & Dionysianæ [ad unamquamque lectionem deferantur duo thuribula, & thurificentur altaria, & conventus ex integro.] Similiter Tullense S. Apri ord. [ad quamlibet lectionem debet incensum portari à duobus Presbyteris in albis & cappis, quibus Sacrista injunxerit qui Sacrista à junioribus Presbyteris incipiat gradatim ascendendo.] sed liber Usuum Beccensium præscribit tantùm quod [ad secundam lectionem duo Sacerdotes intrabunt, & majus & minus altare, ac deinde totum conventum incensabunt.] Idem statuunt consuetudines Lyræ; sed ab uno tantùm Sacerdote faciendum, addduntque: [Hoc facto, statim exeat, & cappa exutus redeat in chorum in alba.

10. Ad responsoria quod spectat: primum in Dionysiano monasterio à quatuor qui chorum tenebant, secundum à quinque in cappis, tertium à septem etiam in cappis concinebatur. In Compendiensi S. Cornelij primum à quatuor in cappis, à quinque secundum in frocis, à quinque similiter & tertium. In Lyrensi verò primum duo Hebdomadarij, secundum tres monachi, tertium quatuor item monachi. Addunt Dionysianæ, Compendiensesque consuetudines unumquodque respon. cum Gloria Patri dicatur, & post gloriam reincipiatur. Tullense verò

,, S. Apri Ordinarium ita decernit, [Primum ℟ *Angelus Domini* cantetur
,, à duobus inferioribus Presbyteris: mox autem ut ipſum inceptum fue-
,, rit, Cantor aliquantulum altiùs reincipiat ipſum ℟, & chorus pro-
,, ſequatur. Secundum ℟ *Angelus Domini* cantetur à duobus mediocribus
,, Presbyteris. Tertium verò ℟ cantetur à tribus in cappis candidis ſcilicet
,, à Cantore & duobus aliis, & poſt unumquodque ℟ dicatur *Gloria*
,, *Patri*.

11. Poſt tertium Reſponſorium ſingularem ritum præſcribit in Con-
,, cordia Dunſtanus his verbis: [Dum tertia recitatur lectio, quatuor
,, fratres induant ſe, quorum unus alba indutus ac ſi ad aliud agen-
,, dum ingrediatur, atque latenter ſepulcri locum adeat; ibique manu
,, tenens palmam quietus ſedeat; dumque tertium percelebratur ℟,
,, reſidui tres ſuccedant, omnes quidem cappis induti, thuribula cum
,, incenſo manibus geſtantes ac pedetentim ad ſimilitudinem quæren-
,, tium quid, veniant ad locum ſepulcri; aguntur enim hæc ad imi-
,, tationem Angeli ſedentis in monumento, atque mulierum cum aro-
,, matibus venientium, ut ungerent Corpus *Ieſu*: Cùm ergo ille reſi-
,, dens tres velut erroneos ac aliquid quærentes viderit ſibi adproxi-
,, mare, incipiat mediocri voce dulciſone cantare: *Quem quæritis*? Quo
,, decantato fine tenus, reſpondeant hi tres uno ore: *Jeſum Nazarenum*;
,, quibus ille: *Non eſt hìc, ſurrexit ſicut prædixerat, ite nunciate quia ſurrexit*
,, *à mortuis*. Cujus miſsionis voce vertant ſe illi tres ad chorum dicentes:
,, *Alleluia ſurrexit Dominus*. Dicto hoc, rurſus ille reſidens velut revo-
,, cans illos, dicat antiphonam *Venite, & videte locum*: Hæc verò dicens
,, ſurgat, & erigat velum oſtendatque eis locum cruce nudatum; ſed tan-
,, tùm linteamina poſita, quibus crux involuta erat. Quo viſo deponant
,, thuribula quæ geſtaverunt in eodem ſepulcro, ſumantque linteum,
,, & extendant contra clerum, ac veluti oſtendentes quod ſurrexit Do-
,, minus, & jam non ſit illo involutus, hanc canant antiphonam: *Surrexit*
,, *Dominus de ſepulchro*; ſuperponantque linteum altari. Finita anti-
,, phona Prior congaudens pro triumpho Regis noſtri, quod devicta
,, morte ſurrexit, incipiat hymnum: *Te Deum laudamus*, quo incepto,
,, unà pulſantur omnia ſigna, poſt cujus finem dicat Sacerdos verſum:
,, *In Reſurrectione tua Chriſte* verbo tenus, & initiat matutinas dicens:
,, *Deus in adjutorium*:] His affine eſt quod in Tullenſi S. Apri Ordina-
,, rio legitur his verbis: [In tertio ℟ dum dicti tres Cantores cantant
,, ℣ primum, quatuor eant ad majus altare, & ſumant ibi duas cruces, &
,, duo candelabra cum cereis, redeantque in chorum cum Thuribulario,
,, & ſtent ad gradum chori expectantes ibi reiterationem ℟ poſt *Glo-*
,, *ria Patri* faciendam: finita verò reiteratione poſt *Gloria Patri*, reinci-
,, pitur idem ℟ à Cantoribus, & chorus proſequitur, vaduntque om-
,, nes cantando cum proceſsione ante altare S. Crucis, præcedentibus
,, crucibus, Thuribulario, & Ceroferariis: tres verò Cantores, qui &
,, *Mariæ* dicuntur, vadant ad altare S. Apri, & accipiant vaſcula ibi

posita; finitoque ℟ eant ad sepulcrum capitibus velatis amictibus suis, & cantent: *O Deus quis*: Puer verò qui Angelum repræsentat, stans in sepulcro palmam manu tenens, & in capite fanulum largum habens, respondeat: *Quem quæritis*? Mariæ: *Iesum Nazarenum*. Angelus: *Non est hic*. Mariæ: *Alleluia: Resurrexit Dominus*. Interim respondeant Mariæ: *Alleluia: Resurrexit Dominus*. Angelus: *Venite & videte*. Finita hac antiphona, exeat Angelus de sepulcro per ostium ante; Mariæ verò intrent per ostium retro, & offerant vascula sua osculantes altare; postea exeant de sepulcro per ostium per quod Angelus exivit, capitibus denudatis, & stantes ante crucifixum conversæ ad populum incipiant hanc antiphonam: *Surrexit*, & chorus prosequatur: *Dominus de sepulcro*, & residuum antiphonæ. Interim duo socij Cantoris ad loca sua revertantur, & cum aliis stent fratribus solo Cantore in medio remanente: Finita verò prædicta antiphona, incipiatur à Cantore: *Angelus Domini*, & chorus prosequatur, & cantetur similiter: *Respondens autem*, & in fine dicatur *Alleluia*. Interim dum hæc cantantur, portetur ab Abbate incensum in sepulcrum, duobus Ceroferariis ipsum præcedentibus. Finito autem *alleluia* prædicto, incipiatur ab Abbate, Cantore sibi innuente: *Te Deum laudamus*: quo cantato usque post *Sanctus* revertantur omnes in chorum, residuum prædicti hymni cantando. Finito hymno, pronuncietur Abbati à Cantore ℣ *Surrexit Dominus verè*, vel *Resurrexit Dominus*; postea incipiantur Laudes ab Abbate.] Ejusdem etiam ritus meminisse videntur Bursfeldenses in Ordinario suo hæc scribentes: [Quoniam secundùm consuetudinem, quæ inolevit in sæcularibus maximè ecclesiis, ut finito officio in Parasceve, crux in sepulcro quasi sepeliendo recondi, & in nocte Resurrectionis Dominicæ ante pulsum campanarum silenter inde sustolli, ac per circuitum ecclesiæ aut cimeterij deferri solet cum cantu convenienti submissa voce: ubi hujusmodi consuetudo in nostris monasteriis hactenus servata fuerit, præsertim si populum habeat; deinceps servari poterit, ut est moris. c. 19.

12. In aliis vero monasteriis finito tertio ℟, Abbas hymnum *Te Deum* imponebat, ad quem [duo de signis majoribus sonent, *inquit liber Us. Becc.*, Cùm inceperint: *Per singulos dies*, sonent clasſicum ad Laudes usque ad finem; deinde dicto versu: *Surrexit Dominus de sepulcro*, Sacerdos incipiat Laudes:] pro hoc versu Dionysianæ Compendiensesque consuetudines habent ℣ *Surrexit Dominus verè*. Paullo aliter Casinenses quorum in Ordinario sic lego: [Finita tertia lectione, incipiat Abbas hymnum: *Te Deum laudamus*; tunc pergat cum ministris, & induti pluvialibus pergant in chorum; finito hymno, dicatur *Te decet laus*, & sonentur signa, & incipiat Sacerdos: *Deus in adjutorium*.] Laudes porro canebant cum quinque antiphonis, totidemque psalmis, sine capitulo, hymno, *Kyrie*, *Pater noster*; sed post *Benedictus*, dicta antiphona, Sacerdos subjungebat: *Dominus vobiscum*,

tum orationem; quam sequebantur matutini omnium SS. In aliis tamen monasteriis ut in Dionysiano, Compendiensi, & Lyrensi dicebatur capit.: *Expurgate*, quod sequebatur versus, *Surrexit Dominus de sepulcro*, vel alius ab uno vel duobus pueris decantandus; post quem Abbas antiphonam ad Benedictus imponebat. Primam Matutinorum sive Laudum antiphonam ex Dionysianis & Compend. consuetudinibus imponebat Hebdomadarius, reliquas Priores; antiphonam ad *Benedictus* Abbas;& hæc *ter* dicebatur. In Beccensi monasterio post orationem fiebat comm. de cruce, & de Beata Maria tantùm; in Lyrensi de festo XII, vel III lect. si evenisset, deinde de Cruce & de sancta
» Maria; [Postea, *inquiunt*, dicat puer: *Benedicamus Domino* & rever-
» tantur ad strata;] prætermissis Matutinis de omnibus SS., & processione ad crucem ex lib. Us. Beccens. Dionysiani nullam faciebant commemorationem; sed finitis cum una collecta Laudibus, & impertita coquinæ servitoribus benedictione, Matutinos de omnibus Sanctis cantabant.

13. Qui verò Regulare S. Benedicti officium constanter retinuerant, pulsatis, ut mos est in præcipuis sollemnitatibus, signis, cantatoque à quatuor in cappis invitatorio, tres percurrebant nocturnos, cum duodecim psalmis, & tribus canticis juxta Regulam: Ad singulos nocturnos unam dumtaxat præmittebant antiphonam ex Uldarico l.1. c.15. & Ordinario Corbeiensi; nimirum ad primos sex psalmos: *Ego sum qui sum*, ad sex subsequentes: *Postulavi*, & ad cantica: *Ego dormivi*; licet ex consuetudinibus Germaniæ psalmi in utroque nocturno sicut & cantica *sub primo alleluia* intonarentur. Psalmos autem non alios cantabant, quàm institutos à S. Benedicto ad diem Dominicam, scilicet *Domine in virtute tua* ut patet ex Statutis Lanfranci c. 1. §. 5., & Ordinario Corbeiensi. Cantica *Quis est iste qui venit de Edom*, quæ ex libro consuet. S. Benigni, & Ord. Corbeiensi dicebantur [in omnibus Dominicis
„ usque ad octavam Pentecosten, & etiam in ipsis octavis,& in Ascen-
„ sione Domini.] De ℟ hæc habent Germaniæ consuetudines n.27.: Bini
„ & bini ℟ canant, & à Cantore si expedit altiùs aut mitiùs à capite
„ unumquodque incipiatur;quartum verò post gloriam repetitum tractiùs
„ totum cantetur.] Cetera omnia ut in præcipuis sollemnitatibus fieri solebant, peragebantur; de quibus vide superiùs dicta c.4. de Nativitate Domini, & inferiùs dicenda libro sequenti de festis. Tam pro nocturnis quàm pro Matutinis, de quibus hæc tantùm adnotanda sunt ex cons. Sancti Benigni, & Ordinario Corbeiensi: [Ad
» Matut. omnes antiphonæ postquam psalmis ante quos incipiuntur
» finitis cantatæ fuerint, melodia earum cum *alleluia* reincipitur, sicut
» & illius melodia de *Benedictus*. Capit. *Expurgate vetus.* ℟ *Surrexit Do-*
» *minus de sepulcro.*] Hymnus: *Aurora* ℣ *Hæc dies quàm fecit*, qui exceptis nocturnis, Prima, & Completorio ad omnes horas dicebatur.

14. De Prima ita Concordia Dunstani [Ad Primam quatuor psalmi:

Deus in nomine tuo, & *Confitemini Domino* prima tantùm feria; *Beati : Retribue*, cum *alleluia*, & capitulo, &, versu : *Hæc dies* directo à puero prolato; deinde *Kyrie eleison*, & oratio Dominica, cum symbolo, nec non & preces, solito ritu subsequente collecta.] Et consuetudines Sancti Dionysij : [Ad primam non dicatur hymnus, nec per totam hebdomadam, nec ad alias Horas; sed psalmi in directum absque antiphona dicantur : *Deus in nomine* cum *Gloria* : *Confitemini*, & alij cum *Gloria Patri*, & *Beati immaculati : Retribue*; quibus dictis dicatur ℞ *Hæc dies*, post quod dicat Sacerdos : *Dominus vobiscum*, & *Oremus* : *Concede quæsumus omnipotens Deus*. In ipsa die, & tribus sequentibus non dicantur psalmi familiares.] Atque ita ferè alij Clericorum more canonicas horas celebrantes. Tertiam verò Sextam & Nonam cum tribus psalmis seu tribus binis octouariis ex psalmo 118., versu, & oratione; sine hymno, antiphona, & capitulo cantabant. Sed Tullenses S. Apri Romanum ad solas vigilias & Laudes officium recepisse videntur; nam & Horas diurnas cum hymnis & capitulis cantabant; & Vesperas sub una antiphona cum quatuor psalmis: *Laudate pueri*: *Laudate Dominum omnes gentes* : *Laudate Dominum quoniam*: *Lauda Ierusalem*, capitulo, hymno, &c. more monachorum.

15. Missæ matutinalis nulla fit mentio in Concordia Dunstani nec in M.S Germaniæ consuetudinibus; immo expresse Dunstanus ait : [His septem diebus non canimus; *clarius verò Germaniæ consuetudines* : Missa quoque non celebrabitur præter publicam] & revera solebant omnes ad majorem Missam communicare; In omnibus tamen communiter monasteriis cum Missa majori dicebatur saltem Missa matutinalis, quam cum unica tantùm collecta dicendam decernit Lanfrancus in Statutis; cum commemorat. de Cruce, de B. Maria, de reliquiis, de omnibus Sanctis, & de festo hac die contingente cujus ad Laudes facienda esset memoria Ordin. Sancti Petri supra Divam. In Dionysiano verò monasterio *omnia ut ad magnam Missam* dicebantur ex consf. ejusdem monasterij, in quibus additur : [Et ad ipsam Missam matutinalem communicent pueri;] & similiter in Floriacensis monasterij consf. : [Ad Missam matutinalem debent pueri communicari, & ceteri qui voluerint] ut nimirum aliquid indigentes prægustare valerent; unde ibidem consequenter subjungitur : [Expleta Missa, illico pueri reficiunt, & à cellerario singuli duo ova suscipiunt.

16. Hanc post Missam, *inquiunt Compendienses S. Cornelij consf.* sint omnes in albis, & fiat aqua benedicta, deinde Tertia cantetur.] Idem innuere videtur Ordinarium S. Petri supra Divam, in quo præscribitur etiam ut ad aquæ benedictæ aspersionem cantetur ℞. *Vidi aquam*, licet in Parisiensi S. Germani monasterio cantaretur : *Asperges*, & à Bursfeldensibus antiphona : *In die Resurrectionis*, Casinenses autem hac die aquam lustralem non conficiebant, sed tantùm dicta Tertia aspergatur, *inquiunt in Ordinario*, per fratres aqua quæ alia die benedicta

fuit; neque Dionyſiani fortè, qui in ſuis conſuetud. volunt dumtaxat ut [dum cantatur Tertia, Sacerdos eat per officinas cum Cruce,& aqua benedicta. Hanc ad proceſsionem reſpicit haud dubium Ordo officij in Domo S. Benedicti ante Paſcha,dum ait : [Dominico die *Reſurrectionis ſcilicet*, vadunt cum antiphona, & aqua ſancta per ſingulas manſiones;] de qua etiam liber conſuetud. S. Benigni Divionenſis: [proceſsio verò per omnes officinas eodem modo fit, quo in aliis Dominicis; nec etiam oratio: *Via ſanctorum* remanet, ſicut alibi dictum eſt, ſicut nec in qualibet Dominica quæcumque ſolemnitas accidat;] quod idem habet vetus Corbeienſe Ordinarium.

17. Poſt Tertiam ſolemnis fiebat proceſsio, & quidem *in cappis* ex Statutis Lanfranci; *ut in Natali Domini* inquiunt conſuetudines S. Dionyſij. Cantanda hac in proceſsione præſcribit vetus Caſsinenſium Ordinarium his verbis: [Antiphonæ ad proceſsionem: *Sedit Angelus: Ego ſum α & ω: Dicant nunc: Poſt paſſionem: Crucifixum*; in introitu eccleſiæ antiphona: *Chriſtus reſurgens*.] Conſuetudines verò S.Benigni: [Ad proceſsionem poſt aquam benedictam antiphona: *Vidi aquam*; deinde itur ad S. Mariam cum antiphona: *Tota pulchra*, quæ non finitur abſque *alleluia*; & ibi dicto verſu, & collecta de eadem S.Maria ideſt *Poſt partum*, & *Gratiam tuam Domine*, ſequitur antiphona: *In die Reſurrectionis*. Alia: *Sedit Angelus*. Ad ſtationem dicunt quatuor, vel ſex Cantores ℣ *Crucifixum* ipſo die tantùm ad introitum antiphona: *Chriſtus reſurgens*: ante Crucem dicit Sacerdos verſum & collectam, qui modus proceſsionis & cantus in omnibus Dominicis tenetur uſque Pentecoſten, excepto quod ſolo die Paſchæ ad introitum chori incipitur ℟ *Et valdè*; aliis verò Dominicis ℟ vel antiphona dicitur de Sanctis in quorum honore fundata eſt eccleſia.] Idem habet Corbeienſe Ordinarium. Vide Udalricum, denique conſ. S. Dionyſij in Francia: [Poſt Tertiam fiat proceſsio per clauſtrum ut in Natali Domini, & cantetur antiphona: *Vidi aquam*: *Sedit Angelus*, & *Crucifixum*; aſcendendo in capitio ℟ *Stirps Ieſſe* cum *Alleluia*, ℣ *Poſt partum virgo*, Or. *Gratiam tuam*, vel *Famulorum*, deſcendendo de capitio ℟ *Et valde mane*, in navi, *Chriſtus reſurgens* ℣ *Dicant nunc* à tribus, poſt dicat Sacerdos ℣ *Surrexit Dominus verè*, vel alium quemlibet de Reſurrectione, Orat.: *Concede quæſumus omnipotens Deus ut qui feſta Paſchalia*. Ad introitum chori: *Salve feſta dies: Ecce renaſcentis: namque triumphantis legibus inferni*.] Quod ſpectat ad hanc proceſsionem notandum maximè quod in Pratenſis S. Germani conſuetudinibus legitur: [Exiſtente verò conventu in capella B. M. Abbas incenſabit altare B. Mariæ, poſtea tumbas Abbatum, poſt dicet verſiculum, &c.

18. [Poſt proceſsionem, *addunt Dionyſianæ conſ.* aſcendant juxta Sancta Sanctorum quidam bene cantantes, alij in dextro latere, alij in ſiniſtro latere aſsiſtentes, bene & honorificè tropas ſcilicet: *Quem*

Quem quæritis? conjubilantes, & sibi invicem respondentes; & cùm "
intonuerint *Quia surrexi*, dicens: *Patri*, mox Archicantor & duo so- "
cij ejus afsiſtentes in choro regias virgas in manibus tenentes, inci- "
piant officium. [Hunc ritum accepiſse videntur à Caſsinenſibus, quo-
rum Ordinarium hæc habet: Proceſsione [finita, vadat Sacerdos post "
altare, & verſus ad chorum dicat alta voce *Quem quæritis?* & duo "
alij Clerici ſtantes in medio chori reſpondeant: *Jeſum Nazarenum*; "
& Sacerdos: *Non eſt hic*: Illi verò converſi ad chorum dicant: *Alle-* "
luia. Poſt hæc alij quatuor cantent tropos, & agatur Miſſa ordine "
ſuo.] Aliquid hujuſmodi præſtant etiam nunc noſtri Remigiani Re- "
menſes.

19. Miſſa ſequebatur ſollemniter *in cappis* ex Ord. Caſs., conſ. Ger-
maniæ, S. Germani à Pratis, & aliis; cujus Introitum cum duplici
verſu: *Domine probaſti me*, &: *Hæc dies quam fecit* & cum *Gloria* ex
Udalrico l.1. c. 15, Ordinario Corb. &] Benignianis conſuetud. *ter*
repetebatur. Poſtea cum jubilaverint *Gloria Patri*, inquiunt Diony-
ſianæ conſuet. [Domnus Abbas feſtivis indutus veſtimentis, cum ſep- "
tem Diaconibus, totidemque Subdiaconibus textus deferentibus, & "
Converſis antecedentibus cum thuribulo, & candelabris duobus, "
cui obviam ex capitio fratres uſque ad altare ſanctæ Trinitatis cum "
Cruce Domini Karoli Imperatoris retro altare, & candelabris criſtallinis "
advenient, crucem Domini Karoli inter alias duas ponentes, deſuper quo- "
que candelabra criſtallina. Domnus namque Abbas per chorum veniens "
ſubtus campanas ante principale altare cum ſuo comitatu adſiſtat, "
dicens ibi: *Confiteor*. Poſt *Confiteor* autem offerentur ei convenienter "
textus à Subdiaconibus, quos omnes in ordine oſculetur; poſtea cum "
tremore, & reverentia ad altare accedat. "

20. [Poſt orationem, *pergunt eadem conſuetud.*, accedant fratres quos "
prævideferit Archicantor infra Sancta Sanctorum, ante Corpora Beato- "
rum Martyrum, qui honorificè conjubilant *Chriſtus vincit*, *Chriſtus* "
regnat, *Chriſtus imperat*, & conjubilantibus illis reſpondeat hæc eadem "
chorus ſimiliter.] Eodem modo Compendienſes S. Cornelij: [Dum "
dicitur oratio tres bene cantantes, quibus tamen juſſerit Cantor ad- "
ſcendant ad oratorium ſanctæ Trinitatis, & ſtantes retro Martyres, "
cantent ibi: *Chriſtus vincit*. Poſt hæc legatur Epiſtola:] & Rituale "
Corbeienſis monaſterij: [Eadem die ad magnam Miſſam poſt collectam "
dicitur: *Chriſtus vincit* per duos Presbyteros. "

21. Interim ita proſequuntur Dionyſianæ conſuet., [Subdiaconus "
regia tunica indutus, ſceptrum tenens in manu, pulpitum aſcendat, "
& Epiſtolam legat: *Expurgate vetus*. Poſt Epiſtolam cantetur à tribus "
in precioſiſsimis tabulis eburneis ℞ *Hæc dies*, ℣ *Confitemini*, & qua- "
tuor perſonæ cantent: *Alleluia*: *Paſcha noſtrum*, & *Epulemur*. Deinde "
incipiat Archicantor ſequentiam: *Fulgens præclara*, ad finem cujus "
tranſmittat Cantor quemdam bene cantantem in capitio ante Mar- "

„ tyres, qui honestè ante Evangelium intonet antiphonam: *Crucem sanctam*
„ *subiit*, quam dum inceperit teneat crucem in manu. Deinde Conversus
„ accipiat crucem de manu ejus, qui antiphonam intonuit, & antecedat
„ Diaconum, & Conversi alij cum candelabris, & thuribulo, & ascen-
„ dant pulpitum, & legatur Evangelium, *Maria Magdalene.*

22. Paucis Compendienses consuetudines: [Post hæc legatur Epi-
„ stola: *Expurgate*; ℟ *Hæc dies* à tribus *alleluia Pascha. Epulemur* à
„ quatuor, sequentia *Fulgens*, antiphona ante Evangelium: *Crucem san-*
„ *ctam*, Evangelium: *Maria Magdalene.*] In monasterio S. Germani à
Pratis tres monachi etiam cantabant ℟ seu graduale *in cappis*, qua-
„ tuor *alleluia.* In Beccensi [℣ quatuor, ℟ quinque, alleluia octo in al-
„ bis cappis cantabant] ex Rituali ejusdem monasterij. Apud Clunia-
censes ex Udalrico l. 1. c. 15. Divionenses S. Benigni ex lib. cons. hujus
monasterij, & Corbeienses ex eorum veteri Ordinario *Duo paria can-*
torum hinc & inde, vel si videbatur plures statuebantur ad prosam con-
cinendam; quibus chorus *per neumas* respondebat ex cons. Benignianis,
& Ord. Corb.

„ 23. [Post dicatur Credo, *inquiunt consuetudines Dionysianæ*, quæ dum
„ cantatur afferatur à senioribus Regalis offerenda per chorum usq; inter
„ duo altaria, à dextris & à sinistris stent in ordine, quo usque Domnus Ab-
„ bas dicat: *Oremus*; tunc fiat offerenda.] Deinde de offertorio: [Interim
„ offertorium cantetur ita: duo cantent: *Ab increpatione & ira*, dicto ℣
„ incipiat Cantor: *Terra tremuit.*] nimirum tropas ad offertorium canta-
„ bant, sicut & [ad *Agnus Dei*; & ad communionem: ad *Agnus Dei* tropi
„ quidam adjiciuntur, & communio post versum suum iteratur, inquit
l. 1. „ Udalricus;] & Corbeiense Ordin.: [Ante Ultimum *Agnus Dei*, & ante
c. 15. „ communionem, quæ post *Gloria Patri* repetitur, cantatur antiphona: *Ve-*
„ *nite populi*, ad quam cùm venitur ad ipsum locum: *Adoremus*, omnes
„ petunt veniam usque in terram quemadmodum in Natali Domini;] sed
„ de his audiendæ sunt iterum consuetudines S. Dionysij: [Ante commu-
„ nionem duo cantent prosam ante aquilam: *Laus honor virtus*, & Can-
„ tor respondeat *Pascha nostrum*; quo dicto ascendant fratres, quos
„ jusserit Cantor, ante Martyres, & ibi jubilant: *Emitte Domine be-*
„ *nignitatis Angelum*, in quo cantu deprecatur ut illo die sancta dignè
„ mereantur tractare; postea dicatur postcommunio: *Spiritum nobis*;]
„ & Compendienses: [Ad offerendam cantetur tropa à duobus: *Ab*
„ *increpatione*, . . . ad communionem cantetur tropa à duobus: *Laus*
„ *honor.*

24. Hæc Missa præfationem propriam, *Communicantes*, & *Hanc igitur* habebat; in ea omnes communicabant etiam Presbyteri ut supra observavimus, quod etiam faciunt monachi Cartusienses ex Rubricis Missalis Cartusiensis an. 1541. editi, in quibus hæc lego: [In
„ die sancto Paschæ primam Missam cantat Hebdomadarius, in qua di-
„ citur Kyrie Dominicale, ... & communicat Diaconus, & fratres Laici . . .

Missa major sollemnissimè à præsidente cantatur, & Diaconus cum toto conventu communicet; & in eorum Ordinario decernitur, Episcopo Missam vice Prioris celebrante, Prior ipse [cum aliis ab Episcopo comunionem recipiat;] sed ab hac se lege sensim eruerunt monachi, unde in Tullensi S. Apri Ordinario hæc lego: [Die sancto Paschæ à mane usque ad tertiam fratres qui privatas missas voluerint celebrare, cantare possunt; ut Tertiæ cum ceteris possint interesse;] & infra: [Hac die Diaconus tot hostias consecrandas apponat, ut in ipsa die fratribus qui non celebraverunt, Conversis, & sororibus sacra communio sufficiat, exceptis pueris qui mane communicant de manu magistri.] Obiter hîc notaverim plures olim ab uno Sacerdote quibusdam in ecclesiis sacro Paschatis die Missas celebratas fuisse, qua de re extat Decretum Concilij Lambethensis anno 1206: [Bis in die Missam nullus celebrare præsumat, nisi in diebus Nativitatis & Resurrectionis Dominicæ.] Immo etiam aliis diebus ut patet ex libro de gestis S. Aldrici Episcopi Cenomanensis sæculo 9, si bene memini. Ubi instituisse dicitur ut in die suæ consecrationis unusquisque Presbiter tres Missas decantaret, & clerici psalterium; similiter pro se mortuo in die suæ depositionis: hæc per transennam dicta sint. Ad propositum revertor.

c. 50.
c. 5. apud Spelm. tom 2. Conc. Angl.
to. 5. Misc. Baluz. p. 51.

25. [Post Missam, *inquiunt conf. Compendienses*, omnes campanæ pulsentur, & fiat benedictio de cruce Karoli;] & antea M.S. Germaniæ consuetudines: [Post Missas omnia pulsentur signa per totam hebdomadam.

26. Post Missam, Sextam; & post meridianam Nonam eodem ritu cantabant quo supra diximus Tertiam.

27. Vesperas omnes sacris vestibus induti solemniter decantabant, cujus rei luculentum habemus testimonium in historia Translationis SS. Martyrum Crisanti & Dariæ ad monasterium Prumiense ab authore sæculi noni descripta: [Est consuetudo loci ut die sollemnitatis Paschalis, clerici, (idest monachi,) vespertinum celebrantes officium, ita sacris induuntur, ut in Missarum agitur celebratione. Factum est igitur, ut custos de more cum aliis indutus, lampades accensurus ecclesiæ procederet; sed dum incautè progrederetur positus sub lampadibus, oleum lampadis cecidit, atque partem planetæ qua fortè indutus erat non absque deformitate infecit.] cappas non planetas deferebant nostri Sandionysiani, quorum in conf. hæc lego: [Ad Vesperas sint omnes in cappis, tres Cantores assistant in choro cappis induti.] Compendienses tantùm habent: [Ad Vesperas sint omnes in albis, tres Cantores sint in cappis.

n. 27. refertur in vit. S Marc. Abbat Prum. sæc 4. part. 1. p 617.

28. Quomodo autem Vesperas cantarent ij qui cursum Romanum receperant, discendum ex Dunstani Concordia: [Ad Vesperam: *Dixit Dominus*: *Confitebor*: *Beatus vir*, cum antiphona, sine capitulo; graduale, idest ℟, *Hæc dies* sine ℣ *alleluia* cum versu, & sequentia; Postea inchoetur

„ antiphona in Evangelio,& collecta;] quibus concordant ſaltem ferè in omnibus Dionyſianæ, Compendienſeſque conſuetudines, in quibus antiphona ſuper tres præfatos pſalmos notatur : *Alleluia* & *Cognoverunt*, cum capitulo : *Expurgate*, ℟ *Hæc dies* cum ℣ *Confitemini* à conventu dicendo, *Alleluia Paſcha noſtrum*, *Epulemur* à quatuor vel tribus in cappis, ſequentia *Victimæ Paſchali*, ℣ *In reſurrectione* à duobus pueris, antiphona ad *Magnificat : Et reſpicientes* ex Dionyſianis conſ. *ter* di-
„ cenda, ex Comp. *bis*. Addit Dunſtanus [Dehinc eatur ad fontes pſal-
„ mum : *Laudate pueri* cum antiphona canentes, quem ſequatur col-
„ lecta : Inde verò revertentes chorum vel oratorium, quod eis compe-
„ tens videbitur adeant, pſalmum : *In exitu* decantantes, quem propria
„ ſequatur collecta.] Veſperis præmittebant Dionyſiani Veſperas omnium Sanctorum.

29. De Completorio rurſum Dionyſianæ Compendienſeſque conſ.
„ [Ad Completorium tres pſalmi : *Cum invocarem* : *In te Domine ſperavi*
„ uſque *in manus* : *Ecce nunc*; poſt pſalmos : *Alleluia* : *Hæc dies*; deinde
„ *Dominus vobiſcum*, & orat. : *Præſta quæſumus omnipotens & miſericors*
„ *Deus* ut in reſurrect.;] ſed in Concordia Dunſtani pſalmos ſubſequi-
„ tur [capitulum & ℣ ; exhinc : *Nunc dimittis* cum antiphona concinitur,
„ conſequentibus horæ precibus, cum collecta, & benedictione.

„ 30. Qui verò Regulare S. Benedicti officium retinuerant, Veſperas & Completorium ſolito more cantabant, excepto quod [cùm ad omnes alias
„ horas antiphonæ dicantur, ad ſolos Veſperos ſuper pſalmos non antipho-
„ næ; ſed *alleluia* cantatur de melodia antiphonæ : *Scio quod Ieſum*,] inquit
„ Corbeienſe Ordinarium. Et hæc quoad divinum officium. Ad reliquas conſuetudines quod attinet, pauca omnino ad noſtram pervenerunt notitiam.

31. In primis illud notandum quod ex antiqua ordinis conſuetudine, in Natali Domini & Paſchali ejus Reſurrectione Abbas coquinæ officium exerceret ut ſupra vidimus capite 4 hujus libri; hinc S. Petri ſupra Divam Ordinarium ad diem ſacrum Paſchæ præſcribit, ut data ab Ab-
„ bate egredientibus coquinæ hebdomadariis benedictione, [idem Abbas
„ cum ceteris ingredientibus à Priore benedictionem recipiat ; ſimiliter
„ & Tullenſe Abbas Præpoſitus, & duo Hebdomadarij coquinæ ingre-
„ dientes accipiant benedictionem ;] & tamen in manuſcriptis Germa-
„ niæ conſuetudinibus lego ut in die Reſurrectionis Dominicæ [in co-
„ quina fratrum nihil præparetur uſque in quinta feria.] quod maximè notandum.

32. Deinde ex præſcripto Concilij Aquiſgranenſis ſtatuto poterant monachi ut in octava Natalis Domini, & in Paſchali Reſurrectionis ejus volatilibus veſci ; qua de re vide ſupra c. 5. & teſtamentum Anſegiſi Abbatis Fontanellenſis ſæc. 4. part. 1.; ſed hoc privilegio non gaudebant noſtri Floriacenſes, quorum antiquæ conſuetudines victum monachorum in die Paſchæ & infra octavam ita conſtituunt : [Ad

prandium debemus habere tria fercula : primum ova farsa, secundum "
pisces, tertium sæpias & porrectam ab Hortolano, & Pistinario bra- "
cellos, & pistantiam de optimo vino à Custode vini, & serò gastellos. "
Fer. 2. 3. & 4 & in octava strutas debemus habere, & in Ascensione "
quoque, ac Inventione Crucis . . . Feria 2. Paschæ ad prandium debemus "
habere roscellas, & per totam hebdomadam pitantiam vini. Fer. 3. ad "
prandium debemus habere ova farsa. Fer 4. ad prandium strutas. Fer. 5. "
ova frixa. Fer 6. ad prandium ova elixa, & in sabbato similiter cum "
sapore.] Ubi nulla omnino volatilium fit mentio.

33. His adjungendum est quod in Germaniæ consuetudinibus his
verbis continetur : [Mensæ fratrum provolutæ sint mantilibus; præ- "
dictis quoque quatuor diebus pane scaldato utatur, ternisque "
potionibus; primam misceant pueri, secundam Diaconi, tertiam Pres- "
biteri.

34. Tertio, notanda est illa laudabilis Floriacensium consuetudo
qua [expleta cœna, *ut aiunt veteres cons. Flor.*, Abbas vadit cum om- "
nibus pueris in eleemosinam ad Mandatum XII pauperibus. "

35. Hi erant fortassis duodecim illi pauperes, de quibus Aimoi- c. 12.
nus monachus Floriacensis in libro 1. de Miraculis S. Benedicti, ubi sæc. 4.
refert quemdam contractum à sancto Patre sanatum, & Richardum Part. 2.
Abbatem [in numero duodecim egenorum eum haberi instituisse, "
quos diligens boni antiquorum cura Patrum in hoc nostro Floriacen- "
si cœnobio, ob duodecim Apostolorum numerum, communibus sti- "
pendiis diatim ali ac vestiri sancivit.] de quibus etiam agere videtur
antiquus author in vita S. Osvvaldi n. 21. apud Boll. 28. Feb.

36. Quartò, denique [hodie *inquiunt eadem Floriacenses consuetudi-* "
nes, debet Thesaurarius centum pauperes in eleemosinam introducere, "
& singulis singulos denarios distribuere. "

CAPVT XVII.

De Septimana Resurrectionis Dominicæ.

1. SEptimana Resurrectionis Dominicæ, quam *Septimanam majorem*
vocat Udalric. l. 1. c. 16. sollemnissimos olim apud monachos ha-
buit quatuor priores dies, in quibus tam ex Statutis Lanfranci, quam
ex libro cons. S. Benigni Divionensis, Ordinario Corbeiensi, Udalrico,
consuetudinibus S. Dionysij Missa cantabatur in cappis, vel minimùm
in albis ut in Tullensi S. Apri Ordinario, & consuetudinibus S. Ger-
mani à Pratis constituitur : Hinc Cistercienses in libro Usuum
[tribus, *inquiunt*, diebus qui Paschæ diem sequuntur, erunt fratres " c. 25.
in lectione, nec laborabunt; quia hos tres dies pro Veneratione S. "

„ Reſurrectionis ſolemnes habemus ſicut feſtum alicujus Apoſtoli ;] &
c. 50. „ Cartuſienſes in Ordinario de Paſchate & ejus octava : [Totos prio-
n. 5. „ res quatuor dies celeberrimos ducimus, , quemadmodum de Domini
„ Nativitate dictum eſt :] quamvis Caſsinenſes videantur tres tantùm
primos dies ſolemniter celebraſſe. Primum diem ſuperiori capite inveſti-
gavimus,reliquos præſenti diſcutiemus.

2. Quo ritu veteres monachi tres poſt Paſcha dies celebrarent ex
Lanfranci Statutis potiſsimum requirendum eſt,in quibus totam hebdo-
c. 1. „ madam ita diſponit : [Tribus ſequentibus diebus ante vigilias pul-
§. 5. „ ſentur ſigna duo & duo ; ad invitatorium tres in cappis; pſalmi feriales
„ dicantur , ſex ſub una antiphona, & ſex ſub alia. Duo & duo primum &
„ ſecundum ℟ , tertium tres. Laudes ſub una antiphona;ad thuribula duo
„ Sacerdotes cappis induti ad Laudes,& ad Veſperas.Miſſa matutinalis cum
„ una collecta : ad majorem omnes ſint cappis induti ; ad Veſperas per
„ totam hebdomadam ſub una antiphona dicantur pſalmi, qui in die Paſ-
„ chæ ad Veſperas dicti ſunt.]De reliquis verò diebus ita ſubjungit: [Tribus
„ ſequentibus diebus ad invitatorium duo in froccis; ad nocturna pſalmi
„ feriales, tres lectiones de pronunciato Evangelio. Major Miſſa & cetera
„ ſicut in XII. lectionibus. In hac hebdomada non loquantur in clauſtro,
„ Miſſa matutinalis : *Reſurrexi* ; omnes horæ cum antiphonis canantur.]
Paullò fuſiùs, & paullo aliter Divionenſes S. Benigni conſuetudines :
c 63. „ [Feria ſecunda ſicut in aliis noctibus ejuſdem ſeptimanæ duo tantum
„ ſigna ante nocturnorum inceptionem ſicut in privatis noctibus pul-
„ ſantur , quamvis alia ſint; alia enim ſigna pulſantur in hac hebdomada,
„ & in hebdomada Pentecoſtes , & Natalis Domini , quàm in privatis no-
„ ctibus. Nocturni cum duodecim pſalmis ſicut ſunt per ferias ordinatè
„ aguntur , puer unus invitatorium cantat , tres lectiones ex Evan-
„ geliis fiunt. Ad extremos pſalmos nocturni ſecundi cerei de ciborio ac-
„ cenduntur;ad preces nocturnorum altare diſcooperitur, & quatuor cerei
„ de ſeptem ante altare accenduntur , tres enim accenſi erant. Collectæ
„ habentur in collectaneo , quæ per ſingulos dies tam ad VI, quam IX, &
„ ad nocturnos dicuntur : Deinde pulſantur omnia ſigna , de cetero
„ omnia feſtivè fiunt. Sacerdos ipſa die & duobus ſequentibus cum cappa
„ ad Laudes incenſat altaria ; ceteris autem tribus cum cappa. Anti-
„ phonæ quæ in Dominica ad Laudes cantatæ ſunt , poſtea ſingulæ per
„ ordinem ad ſingulos Matutinos ab Hebdomadario inceptæ cantantur
„ uſque ad ſabbatum , ad alias Horas habentur antiphonæ de Evangelio.
„ Ad ſolos nocturnos & Veſperos ſuper pſalmos non niſi : *alleluia* can-
„ tatur ad melodiam quarumlibet antiphonarum formata , quæ ita can-
„ tantur ſicut in alio loco dicetur , ℟ IIII quæ in prima die & ſecunda
„ ad Laudes & Veſperas dicuntur , ita deinceps toto Paſcali tempore
„ variantur, ut duo in una die , & alia duo in alia dicantur. Sabbato
„ invitatorium *Alleluia alleluia alleluia*. Deinceps tam ad nocturnos ,
„ quàm ad Laudes , & ceteras Horas excepto ad cantica de Evangelio

alleluia dicitur uſque ad Aſcenſionem Domini, quod quo ordine fiat alibi diſponetur, verſiculi etiam horarum & Veſperorum in hac die incepti uſque ad Aſcenſionem tenentur. Miſſa matutinalis per totam hebdomadam: *Reſurrexi*: ad crucifixum cantatur, ad quam viciſsim *Alleluia*: *Paſcha noſtrum*, & *Epulemur* dicitur; ad alias verò Miſſas matutinales Dominicarum ad arbitrium Armarij dicuntur *alleluia*, una tantùm collecta per quatuor dies, per alios verò omnes quæ ſolent, dicuntur, per quatuor etiam dies major Miſſa in cappis agitur, pſalmi quoque per totam hebdomadam ad Veſperas ſunt: *Dixit Dominus*, & tres ſequentes. In Sabbato verò: *Confitentur*, in quo ad Miſſam duæ *alleluia* dicuntur, id eſt: *Hac dies* & *Laudate*] His per omnia conforme eſt vetus Corbeienſis monaſterij Ordinarium & Udalricus l. 1. c. 16. Idem ferè in aliis peragebatur monaſteriis.

3. Ex Ordinario S. Petri ſupra Divam feria II. III. & IV. *in cappis*, V. VI. VII *quaſi in albis* celebrabantur: Prædictis autem tribus primis feriis, inquit, [ſurgentes ad Matutinas, facta trina oratione, dicant communiter utrimque XV pſalmos. Invitatorium cantent tres in cappis.] Simili prorſus modo invitatorium in Beccenſi monaſterio cantabatur. In Dionyſiano verò & Tullenſi S. Apri à duobus *in cappis*; in Compendienſi S. Cornelij à duobus *in frocis*; in Pariſienſi S. Germani ab uno dumtaxat puero. Hymnus ex Ordinario Tullenſi: *Aurora lucis* uſque *Claro Paſchali*, atque ita per totam hebdomadam.

4. Duos dumtaxat ad vigilias nocturnos faciebant cum pſalmis de feria, ex quibus ſex ſub una antiphona cum tribus lectionibus, ſex alios cum altera antiphona, capitulo, ℣, oratione Dominica, & collecta decurrebant. Sed qui curſum Romanum die Dominica receperant illum etiam infra hebdomadam quotidie retinebant *a*, ut patet ex Concordia Dunſtani & Dionyſianis, Compendienſibuſque conſuetudinibus: non tamen omnes; nam v. g. in Caſsinenſi monaſterio, S. Petri ſupra Divam, & Tullenſi S. Apri Regulare S. Benedicti officium infra hebdomadam perſolvebatur, teſtantibus eorum ordinariis, in quibus ad vigilias duo nocturni cum pſalmis de feria aſsignantur, idem de Beccenſi cœnobio credere licet.

5. Ab hac porro [nocte *ait Tullenſe ordin.*, uſque ad craſtinum Trinitatis inter nocturnos, & Laudes non dicuntur pſalmi familiares.

6. Laudes cum unica antiphona ſuper omnes pſalmos decantabant, has [Hebdomadarius Miſſæ incipiet, *inquiunt Pariſienſes S. Germani conſue.* & poſt pſalmum: *Deus miſereatur*, induet ſe alba parata, & veniet in chorum cum manipulo.

7. Poſt capitulum de Laudibus duo monachi cantabunt ℟ de Laudibus in frocis, addunt eædem conſuetudines, quibus concinit Ordi-

a Et tamen in vetuſto Ordin. Divini officij in Domo S. Benedicti tom. 4. anal. hæc leguntur: *Secunda & tertia feria faciunt octo lectiones, reliquis diebus uſque in octaba ſexta & uſque in Penteceſten omni nocte tres lectiones.*

narium S. Petri supra Divam; quamvis ex Tullensi id præstarent *duo*
» *pueri* tantùm. Hymnus ex eodem Ordinario: [Claro Paschali. Post
» hymnum, *ita pergunt consuetudines S. Germani*, Hebdomadarius Missæ
» induet cappam de serico, & amoto manipulo thurificabit majus altare,
» & sacrarium, & Priorem; sequetur autem juvenis indutus alba, qui
» conventum postea incensabit.] His concordant Tullense, & S. Petri
supra Divam Ordinaria.

8. Finitis Laudibus fiebat processio *ad crucifixum*, & quidem tribus
primis diebus *cum incenso* ex Tullensi Ord., aliis verò tribus sequentibus sine incenso; & *cum duobus accensis cereis* per totam hebdomadam ex cons. S. Germani.

9. Post versum & collectam de cruce in monasterio S. Petri supra
Divam imposita à Cantore antiphona de B.M., omnes eandem cantando
prosequentes in chorum redibant, & Sacerdos in alto gradu, ℣ & collectã
» *Gratiam tuam* dicebat. [Qua finita, *inquit Ordinarium ejusdem monasterij*
» mox incipiat Matutinas sanctæ Mariæ, cujus servitium non mutetur,
» præter in sabbatis, excepto quod ad antiphonas, & ℟, *alleluia* adjun-
» gatur; quibus ritè cantatis, fiat memoria de reliquiis, cum *Gloria Patri*,
» deinde de omnibus SS. & sic finis fiat.

» 10. [Die jam clara, *pergit idem Ord.*, pulsato ad Missam S. Mariæ,
» celebretur solemniter Officium: *Salve sancta parens* &c.] Hæc Missa
cum præfatione, *Communicantes*, & *Hanc igitur*, de Resurrectione per
totam cantabatur hebdomadam.

11. Præter hanc Missam celebrabatur & altera matutinalis solemniter de Resurrectione: *Resurrexi*; dicebaturque ad *altare S. Crucis* per
totam hebdomadam ex Ord. Tullensi, cum præfatione, *Communicantes*,
& *Hanc igitur* de Resurrectione.

12. Ad Primam III VI & IX antiphonæ propriæ ex Evangeliis propriis cujusque diei desumtæ, cum psalmis Regularibus; reliqua pro
» more, nisi quod [VII psalmi pœnitentiales cum letania non dican-
» tur ad Primam usque ad crastinum octavarum Paschæ,] inquit Tullense
Ordinarium.

» 13. De majori Missa verò Casinenses in Ordinario: [Ad Missam
» verò pluvialibus omnes induti chorum ingredimur,] inquiunt, idem
aliis in monasteriis plurimis observabatur ut supra notavimus, vel minimùm *in albis*; sed Casinenses secunda & tertia tantùm feria, alij
etiam quarta hoc præstabant hac in Missa duo apud Dionysianos *procedentes* adsistebant, ℟ à duobus, *alleluia* à tribus cantabatur: ex Rituali verò Beccensis monasterij, ℟ à quatuor, *alleluia* à quinque.
Sequentia singulis diebus propria, Credo, præfatio, *Communicantes*,
& *Hanc igitur* de Resurrectione.

14. Huic Missæ solemnem olim processionem feria secunda præmittebant, ut discimus ex vetusto Ordine officij in Domo S. Benedicti
» tom. 4. analect., ubi de eadem feria hæc leguntur: [Secunda feria
eunt

eunt cum cruce & patrocinia, *ideſt reliquiis*, & aqua ſancta per ſingulos labores, redeuntes agunt Miſſam in S. Petro;] ſive ut habet codex Caſsinenſis circa tempus Bertharij Abbatis ſcriptus: [Sequenti feria ſecunda eunt mane cum cruce, & codicibus ſacris, & aqua benedicta, per ſingulas domos dantes orationes, & benedictiones; & redeuntes ad eccleſiam cum letania, peracta Miſſa reficiunt.] De eadem proceſsione ita ſcribit Anonymus in lib. 2. Mir. S. Bertini Abbatis Sithivenſis cap. 11. [Quamobrem Patrum ſancivit induſtria fratres omni anno veſtitos ſecunda feria Paſchæ cum reliquiis & pſallentiis, ſicut mos eſt per totam illam hebdomadam per diverſas officinas facere, ideſt pomarium viſitare, & in ipſo monticulo completa oratione ad publica ſolemnia reverti.] Quibus ex verbis declaratur non tantùm ſecunda feria, ſed per totam hebdomadam per diverſas monaſterij officinas celebratam fuiſſe hujuſmodi proceſsionem: Eam quæ tertia feria agebatur fusè proſequitur præfatus codex Caſsinenſis in hæc verba: [Feria III in albis quando monachis major feſtivitas eſt, deſcendent omnes è ſurſum cum theſauro, cerostandis, crucibus, cantantes, & pſallentes. Eo quidem die magnum eis exhibetur epulum à Præpoſito majore. Et deorſum ſimiliter exeunt cum ornato & theſauro eccleſiaſtico, cantantes & pſallentes, & ſic ſe pariter conjungunt ad S. Petrum in civitate. Presbiteri, Diaconi, Subdiaconi omnes veſtimenta ſacerdotalia, & ante pectus alij cruces aureas, alij capſas habentes, & ſalutant ſe invicem omnes; & incipiunt illi deorſum: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, & ſubſequantur ipſi deſurſum ſimiliter: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Quo finito, dicit Sacerdos excelſa voce orationem. Iis expletis veniant omnes ad unum ad Domnum Abbatem, & ad reliquos deſurſum ſalutantes, & pacem dantes, in primis Sacerdotes, Diaconi, Subdiaconi, poſtea ſeniores, & reliqui fratres. incipiunt litaniam illi deſurſum, & intrant omnes in S. Petrum, & data oratione à Presbytero, cantant Tertiam, & legunt Lectionem ſecundùm conſuetudinem; inde incipiunt: *Miſerere*. Incipiunt Miſſam: Introitus: *Venite benedicti Patris mei*, & lectio quæ feria VI. Item tonus Alleluia pſalmus tuus David ℟ Proſa communis, in gradali alleluia ℣ *Cœli enarrant gloriam Dei*, ℣ *Expectans expectavi Dominum*, & ipſi verſi planè in græcum. Evangelium quod in feria VI. Presbyter verò perſonat Miſſam. Reliqui autem egrediuntur foras cantantes & pſallentes ac deorſum pergentes. Mox igitur ut appropinquaverunt prope monaſterium ...quin non longè ab ipſo negotiantum foro incipiunt litaniam, cum qua egrediantur in eccleſiam Domini Salvatoris, & expleant eam; qua expleta, pauſent modicum, & lotis manibus, induunt ſe omnes pariter Sacerdotes & Levitæ . . . . . ſacris optimiſque veſtimentis, & procedunt cautè, & ordinatè in atriis Beati Principis Michaelis Archangeli expectantes venerabilem virum, & Sacerdotem, nec dubium quin Bertharium Abbatem; at ubi ſtipatus adeo cœleſtis

» exſequia iſdem pervenerit, mox ſimul omnes pariter reboent campanæ, & fiat proceſsio cum ſignis, & famulis, cereis, crucibus, ceroſtandis, codicibus ordinatis; & Domnus Abbas illum ante pectus codicem, quem Bertharius mirificè Domino Beatoque conſtruxit Benedicto. Et introeundo ad ædem poſt tonum incipiant introitum: *Aqua ſapientiæ potavit eos*; & omnia ordine ſuo complebuntur, ut mos eſt. Poſt Sextam verò eunt decantando in refectorium, ubi & cantent: *Te Deum laudamus*, gratias agentes omnipotenti Deo, qui eos ab adverſis eripuit, & cœnobium cum inhabitantibus incolume cuſtodivit; Poſt datam orationem exeunt ad expoliandum, & poſt modicum revertuntur ad refectionem. Hoc honeſtè completo, poſt refectionem aſſumentes veſtimenta ſua, & depoſito ornatu, valedicentes Patri fratribuſque redeunt ſurſum.

15. Veſperæ ſub una antiphona cum iiſdem pſalmis, qui die Dominica dicti fuerant decantabantur, pro cujuſque monaſterij conſuetudine; ſed Beccenſes per totam hebdomadam hos pſalmos perſolvebant: *Dixit Dominus: Laudate pueri: Laudate Dominum omnes gentes: Lauda Jeruſalem*, ex lib. Uſuum Becc. capitul. ex Ordinario Tullenſi: *Facta eſt vox* ℟ *Surrexit Dominus de ſepulcro* ex eodem à duobus pueris decantandum; vel à duobus Hebdomadariis *in cappis ſericis* ex Ord. S.Petri ſupra Divam. Hymnus: *Jam Paſcha*, ad quem ex eodem Ordin.
» [reveſtiantur duo Sacerdotes in cappis cum duobus miniſtris in albis,
» de incenſo morem ſolitum facientes.

16. Poſt Veſperas fiebat proceſsio ad crucem ut ſupra ad Laudes, cum ℟, ℣, & collecta. Qua dicta, in monaſterio S. Petri ſupra Divam comm. de S. Maria, de reliquiis, & de omnibus Sanctis ſequebatur, quibus hebdomadarij: *Benedicamus Domino* iterum ſubjungebant.

17. Et hic erat trium Paſcha proximè ſequentium dierum ordo, quamvis apud Dionyſianos feria quarta cæteris ampliùs aliquid ſolemnitatis haberet ad utraſque Veſperas, & ad Miſſam in qua quatuor procedentes cum duobus Cantoribus adſiſtebant; ℟ tres, *alleluia* quatuor decantabant. E contra verò in monaſterio S. Petri ſupra Divam ſecundæ Veſperæ quartæ feriæ minus erant ſolemnes; nam duo Hebdomadarij cantabant ℟ *in cappis non ſericis* tantùm, & unus dumtaxat Sacerdos in cappa cum uno miniſtro in alba incenſum faciebat, & ℟ de Cruce ad proceſsionem ſine ℣ *Dicant nunc* cantabatur.

18. De reliquis tribus ſequentibus diebus vix aliquid dicendum occurrit. Idem in iis ordo qui in præcedentibus; ſed non eadem ſolemnitas ſervabatur. Invitatorium tantùm in frocis cantabatur, in Laudibus & Veſperis non portabatur incenſum, ſaltem apud Tullenſes. Major Miſſa propria ſicut aliis diebus; ſed ad inſtar feſtorum XII Lectionum ſimplicium tantùm celebrabatur, cum præfatione, *Communicantes* & *Hanc igitur* de Reſurrectione; ſed ſine *Credo*. *Benedicamus* ad Veſ-

peras sine duplici alleluia. In solo S. Petri supra Divam Ordinario sollemniùs aliquid lego: [Duo Hebdomadarij in albis cantent Invitatorium, ad Laudes & ad Vesperas induat Sacerdos albam & manipulum, ℟ & *Benedicamus Domino* cantetur à duobus, & de processione venientes cantent antiphonam de S. Maria: *Paradisi porta*, dictoque ℣, & collecta à Sacerdote in choro, incipiat idem mox Matutinas Virginis gloriosæ, quas sequentur Laudes omnium Sanctorum .... ad Vesperas fiat processio, dictoque ℟ *Christus resurgens* sine versu redeant in chorum cantantes antiphonam de S. Maria, ubi Vesp omnium Sanctorum dicant &c.] Hîc nulla fit mentio officij mortuorum; & revera [*Placebo* & *Dirige* per hebdomadam Paschalem non dicitur nisi fortasse corpus defuncti præsens fuerit in conventu.

19. Sabbatum nonnihil diversitatis habebat, ut patet ex Ordin. S. Petri supra Divam, & ex Tullensi S. Apri, in quo ad vigilias hymnus: *Rex æterne*, ad Laudes: *Aurora lucis* totus notatur ad officium de tempore usque ad Ascensionem cantandus: in Missa verò ℟ seu graduale non dicebatur, sed *alleluia* duplex.

20. De festis infra hanc septimanam contingentibus audiendæ sunt Lyrensis monasterij consuetudines: [Si festum XII. Lectionum vel trium infra octabas Paschæ evenerit, vel etiam in albis ad utrasque Vesp. & ad Laudes, & ad Missam matutinalem commemorationem tantùm habebit, & non plus.] De solis ergo festis in cappis solemnitas agebatur: Ita feria VI. Inventionem S. Clavi celebrabant olim nostri Dionysiani ut discimus ex antiquis eorum consuetudinibus, in quibus prædicti festi officium hoc ritu ordinatur: [Ad Vesperas super psalmos antiphona: *Alleluia mane nobiscum*. Psalmi de Pascha. Capitulũ: *Christus factus est pro nobis*. ℟ *Hæc dies quam fecit*. ℣ *Lapidem quem*. *Alleluia Dulce signum* à quatuor in cappis. Sequentia: *Victimæ* ℣ *Nos autem gloriari*. Ad *Magnificat* antiphona: *O Crux splendidior* ter. Oratio: *Deus qui præclara sacri Clavi Dominici inventione*. *Benedicamus* ut *Clementiam*. Post fiat commemoratio de Pascha; antiphona: *Tulerunt Dominum*. Oratio: *Deus qui adversitatem*.] Hæc de primis Vesperis, in quibus partim de Resurrectione, partim de Inventione S. Clavi officium fiebat. Ad nocturnos, matutinas Laudes, totumque officium diei eumdem ordinem quem supra in Pascha vidimus observabant; sed totum de Inventione S. Clavi officium celebrabant, Invitatorium à quatuor in cappis, unica super tres psalmos antiphona, tres lectiones de Evangelio: *Simile est regnum cælorum thesauro*, tria ℟, ex quibus primum à quatuor de quibus duo remanebant in choro, secundum à quinque, tertium à septem cantabatur, hymnus: *Te Deum* cum ℣ *Adoramus te Christe*. In Laudibus commemoratio de Resurrectione. Ad I. III. VI. & IX psalmi, & antiphonæ de Resurrectione cum duabus orationibus una de Inventione S. Clavi, quæ prima erat ad III. VI & IX; posterior ad I; altera de Resurrectione, quæ ad I. erat prima, ad alias horas po-

ſterior. Miſſa matutinalis propria de Reſurrectione : *Eduxit eos*; Major
,, de Inventione S. Clavi antequam fiat [proceſsio in capitio in cap-
,, pis, *inquiunt Dionyſianæ* [illegible]. ſex procedentes cum Diacono & toti-
,, dem cum Subdiacono, & deferantur clavus, & corona, & brachium
,, S. Simeonis; & cantetur ℟ *Stirps Jeſſe*, deinde ℣ *Poſt partum* à duobus
,, pueris. Poſt dicat Sacerdos orat. *Famulorum tuorum* deſcendendo de ca-
,, pitio. Incipiat Cantor ℟ *Dulce lignum*. ℣ *Hoc ſignum*. & ℟ *Crux fidelis*
,, ſi opus fuerit; & eant in navi, & cantetur ibi ℟ *Clavus refulgens*, ℣
,, *Dicant nunc ignari* à tribus, ad introitum chori antiphona : *O crux*
,, *ſplendidior*.

21. Ad Miſſam tres Cantores, ℟ *Hæc dies*, ℣ *Benedictus qui venit* à tribus alleluia, *Dulce lignum* à quatuor, ſequentia : *Victimæ Paſchali laudes*, Præfatio *Te quidem Domine omni tempore*, *Communicantes* & *Hanc igitur*. &c. Veſperæ ut pridie.

22. Hæc ſunt potiſsimum quæ pertinent ad Paſchalem Reſurrectionis Dominicæ hebdomadam, in qua perpetuum ſervabant ſilentium, ut diſcimus ex Statutis Lanfranci, cui conſentit liber Uſuum Beccenſium his verbis : *in illa hebdomada non loquantur in clauſtro.* & Concilium Aquiſgran. in canone quarto ex quinque additis à Centuriatoribus ad receptos Concilij Aquiſgr. Canones. Item Corbeienſe Ordinarium,
,, cujus verba maximè ſunt notanda : [Per octo dies Paſchæ, & Pente-
,, coſtes, & Natalis Domini, & in Rogationibus, & in omni ſecunda,
,, & quarta, & ſexta feria XL., & in omnibus XII lectionibus, nulla fit
,, locutio in clauſtro ;] quæ totidem verbis præſcribit lib. conſ. S. Be-
nigni Divionenſis c. 64.

23. In hac etiam ſeptimana Caſsinenſes poſt nocturnos juxta Regulam intervallum faciebant uſque ad Matutinos, quos cum Matutinis de omnibus SS. ad auroram dicebant; ſed 2 & 3 feria Matutinos cum nocturnis eodem tenore cantabant, & intervallum à Laudibus ad Primam, quæ orto jam ſole perſolvebatur, cuſtodiebant.

CAPUT XVIII.

De tempore Paſchali.

1. TEmpus Paſchale totos quinquaginta dies complectitur, qui à Paſcha ad Pentecoſten intercipiuntur ; ſed quia jam ſeptem primos diſcuſsimus, & tres Rogationum, Aſcenſioniſque cum ejus octava, & vigilia Pentecoſtes, propria merentur capitula ; hîc Paſchalis temporis nomine eos dumtaxat intelligemus dies, qui à Dominica in albis ad Rogationes reperiuntur, quos hoc capitulo examinabimus. Itaque ut à Dominica *in albis* dicta incipiamus, ſabbato

ad primas Veſperas pſalmi de feria, hoc eſt : *Confiteantur* &c. ſub una antiphona dicebantur. Hoc modo : *alleluia & cœperunt* &c. ut apud Dionyſianos & Compendienſes; vel *alleluia ſurrexit*, ut apud Tullenſes; vel *alleluia cruc fixus*, ut apud Pariſienſes S. Germani. Capitulum in veteri Corbeienſi Ordinario, & collectaneo S. Germani à Pratis : *Omne quod natum eſt*; in Dionyſianis & Compendienſibus conſuet. : *Si conſurrexiſtis*. In rituali Beccenſi, & conſ. Lyræ : *Expurgate* omnibus Sabbatis uſque ad Aſcenſionem dicendum. ℟ *Expurgate* ex præfatis conſuetudinibus Dionyſianis & Comp. à duobus *in cappis*; *Surrexit Dominus* apud Sangermanenſes à duobus *in froccis*; *mane nobiſcum* apud Tullenſes *a duobus pueris*.

2. Hymnus; *Ad cœnam agni.* ℣ *In reſurrectione*, vel alius Antiphona ad *Magnificat* ex Tullenſi Ordinario : *Currebant duo*; ex Dionyſianis & Comp. conſuet. atque Corbeienſi Ordinario : *Cùm eſſet ſerò*; & quidem bis dicenda, hoc eſt ante & poſt *Magnificat*, ut explicant Dionyſianæ conſuetudines. Hæc antiphona omnibus ſabbatis ad Aſcenſionem uſque ad *Magnificat* dicebatur ex conſ. Compendienſibus.

3. Ad *Magnificat* duo deferebantur thuribula ex Dionyſianis conſuetudinibus; ſed apud Pariſienſes S. Germani, & Tullenſes S. Apri, id præſtabat ſolus Miſſæ Hebdomadarius *alba* & *cappa* indutus, & quidem *rubea* ex conſuet. S. Germani cum juvene Thuribulario alba induto. Commemoratio feſti XII vel III. lect. ſi occurriſſet; deinde de S. Trinitate, de S. Maria, & de S. loci, & non plus, aiunt rituale Beccenſis monaſterij, & conſuetudines Lyræ, in quibus tamen omittitur ultima. Finitis Veſperis fiebat proceſsio ad crucem; & quidem cum incenſo apud Tullenſe S. Apri; ſed & in omnibus communiter Ordinis noſtri monaſterij, uſus obtinuerat, ut poſt Veſperas & Laudes proceſsio ageretur ad Crucem; cujus ritus meminiſſe videtur l. 2. Mirac. S. Bertini c. 4. & tamen conſuetudines S. Germani à Pratis ad hanc ſæc 5. diem [poſt Veſperas, *inquiunt*, puer incipiet : *alleluia ſancta Dei genetrix*, & conventus ibit in cappellam cum duobus cereis poſt antiphonam, ℣ *Poſt partum Virgo*. Oratio : *Gratiam tuam*.

4. Completorium monaſtico more jam ubique cantabatur, cujus ad hymnum hæ duæ addebantur ſtrophæ : *Quæſumus author omnium*, & *Gloria tibi Domine*.

5. Hîc verò non prætereundum eſt quod in veteri Caſsinenſium Ordinario legitur : [Sabbato poſt Mandatum, dicta *Gloria* cantetur : *Reſurrexit Dominus à mortuis* uſque in Aſcenſionem.

6. Ad nocturnos Invitatorium à duobus *in cappis* ex Dionyſianis, Compendienſibus & S. Germani conſuetudinibus, atque ex Tullenſi Ordinario; vel etiam à tribus item *in cappis*, ex Lanfranci Statutis, & Ordinario S. Petri ſupra Divam.

7. Hymnus : *Te lucis autor* ex Dionyſ. Compendienſibuſque conſ.;

Mmm 3

vel : *Rex æterne Domine* ex Tullensi Ordinario : in fine verò hymnorum tam ad nocturnos, quam ad Horas addebantur hæ duæ strophæ : *Quæsumus author omnium* , & *Gloria tibi Domine*, idque usque ad Ascensionem.

8. Unica super sex psalmos , vel tria cantica , in singulis nocturnis antiphona ; quæ incipiebat à voce *alleluia*. Lectiones in primo & secundo nocturno in vetusto Casin. Ordinario notantur ex Epistola Johannis : *Quod fuit ab* ; ex Ordinario Corbeiensi,libro conf. S. Benigni Divionensis,lib. Us. Becc. ; & ex Breviario Casalis Benedicti ex Actibus Apostolorum : *Primum quidem*,quæ ex prædicto Ord. Corbeiensi ad hæc verba : *Et erit quicumque invocaverit*, finem accipiebant ; & inde per hebdomadam ex eisdem item Ord. & conf. legebantur ; sed ex Statutis Lanfranci , lib. Usuum Becc. & Ordinario Tullensi ad utriusque nocturni Lectiones assumebantur: Sermones Paschales ; ex Dionysianis verò Compendiensibusque & Grandimontensium conf. liber Apocalypsis , qui infra tres hebdomadas ex toto percurri debebat. In tertio verò nocturno homil. in Evangelium : *Cùm serò esset*.

9. Responsoria eadem quæ in die Paschæ ex Udalrico l.1.c.17.lib.conf. S. Benigni c.64. , & Corbeiensi Ordinario;quæ quidem omnia ex Ord. S. Petri supra Divam à duobus cantabantur , excepto duodecimo qui à tribus ; apud Dionysianos à quatuor. Hîc notandum quod in Tullensi S.Apri Ordinario legitur:[Ab hac Dominica usque ad diem Pentecostes,
„ & à Dominica post Trinitatem usque ad Dominicam qua cantatur : *Si*
„ *bona* , omnibus Dominicis diebus ad Matutinum in quarto loco
„ cujusque nocturni parva ℟ cantantur , & à pueris debent cantari.
„ Idem fiat in festis XII lect. propria responsoria non habentibus à
„ Dominica præcedenti usque ad decollationem Sancti Johannis Bapt.
„ Et notandum quod quotiens ℟ parva ad nocturnos dicuntur , ter-
„ tium ℟ à Priore debet cantari, septimum ab Abbate , & undecimum à
„ Cantore.

10. Laudes sub antiphona unica ad omnes psalmos. Psalmi usque ad Pentecosten : *Dominus regnavit* : *Jubilate* : *Deus Deus meus* , &c. Capitulum : *Omne quod natum est* ex rituali Beccensi , consuet. Lyræ , Breviario S.Germani à Pratis , & Casalis Benedicti ; *Benedictio & claritas* , ex Dionysianis, & Comp. conf. ; *Christus resurgens* ex Tullensi Ordinario. ℟ ex eodem : *Surrexit Dominus verè* à duobus pueris ; ex Dionys. conf. : *Surrexit Dominus de sepulchro*. Hymnus : *Aurora lucis*, vel : *Jesu nostra redemptio* pro locorum consuetudine Antiphona ad *Benedictus* bis dicenda ex Compend. conf. hîc incensum portabatur ab uno Sacerdote. Post collectam nulla commemoratio ex Dionys. conf. Finitis Laudibus ad crucem solito more procedebant ; *Redeuntesque in choro* , infit Ord. Sancti Petri supra Divam , dicant antiphonam : *Paradisi porta* ; deinde dicant Matutinas Virginis gloriosæ , in quibus tam ad *Benedictus* , quam in Vesperis ad *Magnificat* antiphonam

alleluia sancta Dei genetrix, cum collecta : *Gratiam tuam* usque in cra-
stinum S. Trinitatis ex Rituali Corbeiensi dicebant,& in omnibus sive
parvis sive prolixis ℟ alleluia addebant.

11. Ad Primam aliasque diei Horas canonicas propriæ antiphonæ
quæ ab *alleluia* incipiebant.

12. Missa matutinalis in veteri Casinensium Ordinario assignatur
de Resurrectione, major haud dubium erat de Dominica *Quasi modo
geniti*. Casinenses imitati sunt Cistercienses monachi in libro Usuum
ita scribentes : [Dominica in octavis Paschæ prima Missa erit : *Resur-* " c 26.
rexit : & secunda : *Quasi modo geniti*. Econtra Lanfrancus in Statutis "
Missam matutinalem de Dominica : *Quasi modo geniti*, majorem de
octava : *Resurrexi* designat. Lanfrancum ut opinor explicant Udal-
ricus l. 1. c. 17. Vetus Corbeiense Ord., & liber consuetudinum San-
cti Benigni Divion.,cùm ad Missam matutinalem notant officium *Qua-
simodo*, ad majorem verò idem [præter quod solus Introitus cum in- "
troitu : *Resurrexi* mutatur, & prius *alleluia* est *Post dies octo*.] quam- "
vis omnes alij Missam matutinalem de Dominica : *Quasi modo geniti*,
majorem verò de octava ut in die Paschæ *Resurrexi*,ex integro,aut sal-
tem paucis mutatis,cantarent. Ita præscribunt liber Usuum Becc., cons.
Lyræ, S. Dionysij, S. Cornelij, Tullense Ordin., & S. Petri supra
Divam.

13. Hanc ad Missam unicam dumtaxat orationem dicebant Compen-
dienses nostri : plures verò Beccenses, Lyrensesque monachi ; nimirum
de die, de oct. Resurrectionis, de festo,si occurrisset, de Trinitate, & re-
liquas præter *Sanctorum tuorum*.

14. Hi etiam communem præfationem uti & Tullenses S. Apri can-
tabant ; sed in Ordinario S. Petri supra Divam, consuetudinibus S.
Dionysij in Francia, & in libro Usuum Cisterciensium ad utramque
Missam æqualiter notantur præfatio : *Te quidem Domine omni tempore*,
& *Communicantes*, & *Hanc igitur oblationem*. De Missa majori ita liber
Usuum Cisterciensium : [Secunda hujus diei Missa ea veneratione " c 16.
agatur, qua fit in festo unius Apostoli] Hæc ex Lanfranci Statutis "
cons. Dionysianis, & Ordinario S. Petri supra Divam *in cappis* ; ex
Tullensi *in albis* celebrabatur. In ea duo procedentes apud Dionysia-
nos assistebant : Vestimenta verò in Parisiensi S. Germani monasterio
erant *rubea*. Sequentiam autem : *Victimæ Paschali*, quæ hac die dice-
batur, etiam aliis diebus Dominicis usque ad Ascensionem cantabant
Dionysiani,& Compendienses nostri. Ante hanc Missam processio fiebat
in albis ex Lanfranco.

15. Vesperæ sub unica antiphona *alleluia* cum psalmis Dominicæ
eodem penè ritu, quo pridie celebrabantur, de quibus aliud nihil
singulariter occurrit.

16. Infra hebdomadam totum officium de Resurrectione, ad no-
cturnos Invitatorium : *alleluia alleluia alleluia*, sex utriusque nocturni

psalmi sub unica antiphona, quæ incipiebat ab *alleluia*. Hos excipiebant tres Lectiones, cum totidem ℟ de Dominica præcedenti. Atque ita in omni feriali officio toto tempore Paschali; hoc est usque ad Pentecosten tam apud Casinenses, quàm alios; hinc S. Petri supra Divam Ordinarium: [Et notandum, *inquit*, quod non agimus festum trium Lectionum de aliquo sancto à Pascha usque ad Pentecosten; sed tantùm memoriam, & Missam matutinalem, si vacat; sed in ipsis feriis agimus tres lect. de sollemnitate Paschali;] qua in re derogabant haud dubium Regulæ S. Benedicti, quæ unicam dumtaxat, eamque brevem lectionem præscribit à Pascha ad Calendas Novembris. Idem faciebant olim Casinenses non solum Paschali; sed toto æstatis tempore, ut discimus ex Epistola Theodemari ad Carolum Magnum: [Qua de re, *inquit*, Majores nostri instituerunt, ut hîc in sacro nostro cœnobio quod juxta sanctum illius corpus institutum est, tres quotidianis diebus æstivo in tempore ex Veteri Testamento lectiones in codice legantur, ne à sancta Romana Ecclesia discrepare videantur.

17. Hasce tres Lectiones ex libro Actuum Apostolorum infra hanc hebdomadam desumebant Casinenses, Corbeienses, & Tullenses ex veteri eorum Ordinario, & Divionenses ex libro cons. S. Benigni, & qui Lanfranci Statuta sequebantur; ex Apocalypsi verò Dionysiani, & Compendienses ex suis consuetudinibus. Ad Laudes psalmi: *Dominus regnavit* &c. ex veteri ordine in Domo S. Benedicti tom. 4. Anal., & aliis; quos sub una propria antiphona, sicut alias Horas diurnas cantabant; quæ quidem antiphona initium & finem habebat ab alleluia.

18. Laudes nullo servato intervallo nocturnis olim saltem tempore Paschali conjungebant, ut discimus tum ex Udalrico l. 1. c. 18, tum ex Ordinario Corbeiensi, tum denique ex lib. cons. S. Benigni Divionensis: [Nocturnos, *inquiunt*, Matutinæ sequuntur nullo psalmo interposito, vel oratione præmissa; sed cùm dicitur: *Per Dominum* de collecta, incipit Secretarius pulsare signum ad matutinas Laudes:] è contra Casinenses in Ordinario [Ab hac die, *aiunt*, usque ad Dominicam Pentecosten, finito nocturno, cantetur Matutinum pro defunctis, dehinc facto parvissimo intervallo cantent Matutinum; deinde Matutinum omnium SS. & facto intervallo cantetur Prima, ac Missa pro defunctis, & sic solvant silentium.] Quod de defunctorum officio hîc dicitur, monet me oppositi apud Dunstanum Statuti: [Vesperæ, *inquit*, & Matutinæ de omnibus Sanctis ab octavis Paschæ una canantur antiphona usque octavam Pentecostes, vigiliaque pro defunctis & psalmi pro benefactoribus non solent cani, & litaniæ ante Missam, quoniam à genuflectione ordo ecclesiasticus declinari admonet, omnimodo intermittantur.] nimirum hoc expetebat communis Resurrectionis Dominicæ lætitia, quæ luctûs ullum tristitiæque signum non solet admittere. Et tamen communis ordinis usus obtinebat, ut etiam tempore Paschali officium pro defunctis diceretur; licet alia hora. Immo Missam matutinalem de defunctis cantabant

cantabant Casinenses, ut modò audiebamus, uti & Cluniacenses ex Udal. l. 1. c. 21.

19. Major Missa de Dominica præcedenti: *Quasi modo geniti*, cujus Evangelium duas dividebatur in partes, quæ alternis diebus recitabantur; scilicet feria secunda: *Cùm esset serò*, usque *Thomas unus ex duodecim*; feria verò tertia inde usque in finem, & sic aliis diebus. Sed ex Ordinario S.Petri supra Divam omni tertia & quinta feria usque ad Ascensionem major Missa de Resurrectione: *Resurrexi*, cum unico *alleluia in die resurrectionis* cantabatur. Unicum etiam *alleluia* in privatis missis, & matutinali dicebant Cistercienses toto tempore Paschali ex lib. Usuum c. 27.

20. Ad Vesperas sicut ad reliquas diurnas Horas psalmi feriales sub unica antiphona, reliqua omnia de Resurrectione cum antiphonis ad *Magnificat* ex Evangelio desumptis; iisque finitis Casinenses memoriam de Cruce per antiphonam: *Crucifixus*, de S. Maria, de SS. Angelis, de S. Johanne, de SS. Apostolis, de S. Benedicto, & de S. Scolastica, faciebant.

21. Ad psalmos familiares quod spectat, toto Paschali tempore aut eos obmittebant omnino, aut saltem duos ex solitis detrahebant, ut patet ex Udalrico l. 1. c 4, & 18., ex Ord Corb., consuet. S. Benigni, & Ordinario Tullensi; sicut & psalmum L. *Miserere mei Deus*, quem inter preces extra tempus Pascale dicere consueverant.

22. De festivitatibus verò SS. infra Paschale tempus evenientium sequentes regulas ex lib. consuetudinum Sancti Benigni Divionensis accipe: [Quæcumque Sanctorum festivitas a Pascha usque ad Pentecosten evenerit, quamtumlibet reverenda & colenda, tamen ad no- c 65.
cturnos non plures cantantur antiphonæ, quàm una *alleluia* super psalmos senos, & alia super alios senos, excepta Beatæ Mariæ Annunciatione, & transitu B. Benedicti, quorum sollemnitas cùm inter Paschalem hebdomadam agitur, similiter ad nocturnos & per omnes horas antiphonæ canuntur, etiam ad Vesperos, sicut in alio tempore; quod scilicet non fit de B. Ambrosio, vel Sancto Marco, eo quod careant proprietate cantus; quorum scilicet festivitas si in eadem Paschali hebdomada evenerit, super omnia celebrabitur, veluti si eveniret in sequentibus diebus, excepto quod ad Missam loco primi alleluiæ canitur ℞. eidem festivitati conveniens: Cæterum ad nocturnos, ad Laudes, vel ad reliquas Horas non antiphona, sed *alleluia* canitur, quod non ageretur nisi propter ipsam festivitatem. Si talis est festivitas, quæ proprias habeat antiphonas, ut SS. Apostolorum Philippi & Jacobi, vel S. Crucis ad Matutinum; hæ non omittuntur cantari ad Matutinum, & ad reliquas horas: at si non habet nisi quæ communes sunt de quibuslibet SS. ut antiphona: *In cælestibus regnis*, & similes; hæc nec ad Matutinum, nec ad ullam Horam regularem cantantur; sed tantùm *alleluia*, & eo modo quo

» earumdem antiphonarum est melodia: si autem propriæ habentur an-
» tiphonæ, ut de SS. Apostolis Philippo & Jacobo, tunc super cantica
» non *alleluia*; sed antiphona *alleluia*: *Ego sum vitis* cantatur. Ipsæ anti-
» phonæ de Sanctis quotidie in Paschali tempore cantantur ad suffra-
» gia SS., & ad Matutinum, & ad Vesperos de omnibus SS., & in festis
» ad cantica, de evangelio ad Vesp., & ad Matutinum. Notandum au-
» tem quod toto Paschali tempore in natali unius Martyris, vel Con-
» fessoris est Evangelium: *Ego sum vitis vera*; de pluribus Martyribus:
» *Hoc est præceptum meum*, &: *Hæc mando vobis*. Hoc etiam toto tempore
» non dicitur. Ad Vesp. ℟ *Sancti tui Domine benedicent te*; sed in loco
ipsius: *Justorum animæ in manu Dei sunt*.] Hactenus Divionenses S. Benigni consf., quibus concinit vetus Ordin. Corbeiense, & Udalricus l. 1. c. 20. His adde quod paucis tradit Casinense Ord.: [In festi-
» vitatibus SS., quæ à Pascha usque in octavam Pentecostes, ad Ves-
» peras *alleluia*, & psalmi de ipso die. Lectio verò ad ipsam festivitatem
» pertinens dicatur. *Alleluia* ℣ *Pretiosa*. *Alleluia* ℣ *Confitebuntur*. Istæ
» tantùm *alleluia* cantentur ad Vesperas in vigilia, sive in die; & ad
» Missam. Antiphona ad *Magnificat*: *Filiæ Jerusalem*.

23. Dominica prima post octavas Paschæ eundem prorsus ordinem in divinis officiis observabant, ad cujus primas Vesperas, hoc est ad Vesperas sabbati collectam de Dominica præcedenti dicebant Casinenses, Dionysiani, & Compendienses; de sequenti Corbeienses atque Tullenses; quam regulam in aliis etiam sabbatis retinebant.

24. In nocturnis ad Invitatorium apud Casinenses antiphonam unus chorus: *Surrexit Dominus*, alius tantum *alleluia* cantabat. Dionysiani, Compendienses & Tullenses aliud Invitatorium dicebant.

25. In primo secundoque nocturno octo Lectiones de Epistola prima S. Petri Apostoli, quatuor de homilia, scilicet in Evangelium: *Ego sum Pastor bonus* desumebant Casinenses nostri; sed in Ordinario Corbeiensi, libro consf. S. Benigni, S. Dionysij, S. Cornelij, Ordinario Tullensi octo primæ Lectiones notantur ex libro Apocalypsis, *quæ sic incipiunt*: *Johannes Apostolus & Evangelista*, inquit Tullense S. Apri Ordin.; & inde legebant usque ad hæc verba: *Et dabo unicuique vestrum secundum opera vestra*.

26. Si qua XII Lect. festivitas hac die evenisset de ea celebrabatur officium; & tunc Missa matutinalis erat de Dominica: si verò trium lection.; tertium nocturnum obtinebat, cum sola comm. de Resurrectione. Ita ex Dionys. consuet.

27. Dominica 2. post octavas Paschæ eundem in omnibus ordinem habebat. Ad nocturnos octo primas Lectiones ex Epistola secunda S. Petri Apostoli: *Simon Petrus* signant Casinenses in Ordinario; alij ex libro Apocalypsis, ab eo scilicet loco: *Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo*, usque *interficere gladio & morte & bestiis terræ*, ut habet

Corb. Ord. Lectiones tertij nocturni ex homil. in Evangelium.

28. Dominica tertia post octavas Paschæ tam apud Cassinenses, quàm apud alios octo primæ Lectiones erant ex Epistola Canonica S. Jacobi Apostoli, de qua legebant ad hæc usque verba: *superexaltet autem misericordia judicium*, ut præscribitur in Ordinario Corbeiensi.

29. [Dominica quarta in prima vigilia legantur Epistolæ S. Johannis: *Senior electæ*, & : *Senior Gaio*. In secunda Epistola S. Judæ: *Judas Jesu Christi servus*.] inquiunt Cassinenses in Ordinario; sed in Corbeiensi notatur Epistola prima S. Petri Apostoli: *Petrus Apostolus Jesu Christi*, usque *Conversi estis nunc*: In Dionysianis verò consuetudinibus Epistola S. Johannis: *Quod fuit ab initio*, alij Epistolas canonicas generatim designant.

CAPVT XIX.

De Rogationibus.

1. SOlemnes triduo ante Ascensionem Rogationes, quarum institutionem Mamerto Viennensi Episcopo referunt Avitus Viennensis itẽ Episcopus, Greg. Turon. l. 2. hist. c. 34; Sidonius Apollinaris l. 1. c. 7., & alij; celebres non solum apud Clericos; sed etiam apud veteres monachos semper extiterunt, qui etiam Clericorum ad instar solemnes extra proprium monasterium processiones his diebus facere consueverant, ut patet ex vit. S. Gildasij Abbatis Ruyensis n. 31. [Igitur cùm dies Rogationum essent, & ipsi (S. Gildasij discipuli) orationis gratia ad quoddam oratoriolum, quod ipse in honore S. Crucis construxerat, venissent, invenerunt navem .... cum sancto corpore integro &c.] Idem videre est in libro Mir. S. Bercharij Abbatis Dervensis n. 19. sæc. 2. p. 853., in vit. S. Winoci cap. 13. sæc. 3. part. 1. p. 309., & in Epistola Cutberti, quæ extat in vita Venerabilis Bedæ ibid. p. 538. Et quia propter hujusmodi processiones solitum tempore meridiano somnum capere non poterant, dictis post Regulares Matutinos, omnium SS., & defunctorum Laudibus; solito diutiùs ad strata reversi dormiebant, scilicet ad ortum usque solis; Et tunc non consueto sonitu excitabantur; sed [Prior primus surgens tripudio pedum, & incessu duriori incedens expergefaciebat soporatos,] ut loquuntur Floriacenses S. Benedicti consuet.; quibus concinunt Dionysianæ, & Compendienses: Pueros verò priùs excitabant ipsi eorum magistri, idque *virga*, & *quam quietiùs* poterant, ut cum Ordinario Corbeiensi præscribunt Divionenses S. Benigni consuetudines c. 65.

sæc. 1. Bened.

2. Post Primam psalmosque qui sequuntur familiares, omissam post Matutinas psalmodiam, idest: *Deus auribus*, [& si cujus defuncti tri-

cenarius ageretur :] *Verba mea* dicebant ex Udalrico l. 1. c. 2. Corbeienses, & Divionenses *Deus auribus* &c. proximè ante Vesperas reservato, *Verba mea* &c. tantummodo hoc tempore cantabant; quod Dionysiani & Compendienses, defunctorum Matutinis omissis, post Regulares Laudes dicebant.

3. Hanc psalmodiam, quæ quinque psalmorum decantatione absolvebatur, excipiebant septem pœnitentiales psalmi cum letania, statimque matutinalis Missa consequebatur; sed Dionysiani & Compendienses & psalmos pœnitentiales cum letania dimittebant, & Missam matutinalem solito more non dicebant, nisi quis dicere velit hanc eos ad Tertiam usque distulisse.

4. Hæc in omnibus, aut saltem ferè omnibus Ordinis nostri monasteriis *ad altare majus* celebrabatur, ut patet ex Statutis Lanfranci, libro cons. S. Benigni c. 65, Ordin. Corbeiensi, lib. Usuum Becc. in primo exemplari, & aliis; & quidem *de Jejunio*, idque cum *nigra casula* ex Benignianis consuet., & Ord. Corbeiensi; [cum uno Converso revestito & Diacono & Subdiacono,] inquit rituale Beccensis monasterij, [& fiat *per omnia* sicut fieri solet ad majorem Missam super septimanam.] Introitus Missæ : *Exaudivit* : Post collectam de jejunio, prima comm. de festo 3. lect. si fortè tunc evenisset, secunda de S. Maria, tertia de SS. loci, quarta de omnibus SS., nec amplius inquit prædictum Rituale Beccense, cui suffragantur consuetudines Lyræ, in quibus pro collecta de SS. loci habetur collecta de sanctis Reliquiis. Udalric., Benignianæ cons., Corb. Ord. solitas orationes adsignant, & in fine : *Sanctorum tuorum*.

5. In hac Missa omnes quidem offerebant, sed una dumtaxat consecrabatur hostia, ut discimus ex Lanfranci Statutis, Udalrico l. 1. c. 21, lib. cons. S. Benigni c. 65. & Ordin. Corb.; in Beccensi verò monasterio duo; in Lyrensi unus dumtaxat offerebat ex Rituali Becc., & cons. Lyræ.

6. Ad pacem verò unus accedebat. Hic ex Lanfranci Statutis, Benignianis consuetudinibus, Corbeiensique Ordinario, erat *Prior*; sed in Rituali monasterij Beccensis duo perinde ad pacem ut ad offertorium notantur.

7. Missam matutinalem sequebatur capitulum, in quo Regula S. Benedicti solito more legebatur, & ordo in processione servandus recitabatur, omisso solito versu : *Deus in adjutorium* &c. & loquutione in claustro. Dionysiani & Compendienses statim post Primam suum tenebant capitulum, & post Tertiam ad majus altare Missam cantabant, & quidem festivè, pulsato priùs classico, cum unica tantùm oratione, & unico alleluia à duobus juvenibus cantando, ut præscribitur in Dionys. cons.

8. Post Tertiam pueri accipiebant mixtum; Statuta Lanfranci addunt : *Et infirmi qui jejunare non possunt*; caseumque à Cellerario accipere debebant, ex Flor. cons.

9. Dicta Sexta dormitorium ascendebant quasi meridianam simulaturi; sed statim nudis pedibus, lota facie, pexisque capitibus, ad ecclesiam pro processione descensuri. Antequam verò inciperetur processio, omnibus in choro congregatis, & terminata oratione, infit Lanfrancus, [Incipiat infans antiphonam: *Exurge Domine*. Interim pulsentur duo signa. Cantata antiphona, hoc est repetita post versum & *Gloria* ut habent alij, dicat Sacerdos: *Ostende nobis Domine misericordiam tuam*, sequatur: *Kyrie eleison*: *Pater noster*. Psalmus: *Deus misereatur nostri*; in crastino: *Deus in adjutorium meum*: dehinc Sacerdos: *Et veniat super nos*, collectam pro peccatis, idest *Mentem familiæ* ut alij scribunt.] Atque ita in omnibus monasteriis usus obtinebat, nisi quod in Parisiensi S. Germani, & in Tullensi S. Apri non *puer*, sed *Cantor* imponebat antiphonam: *Exurge*; & in Dionysiano dicta prædicta antiphona cum versu: *Deus auribus*, statim sequebatur oratio: *Mentem familiæ*.

10. Imposita autem antiphona: *Exurge*, omnes in genua procumbebant, eam prosequentes; idemque in ejus repetitione præstabant. Ad orationem Dominicam super formas jacebant ex Tullensi Ordinario.

11. Iis finitis precibus, [Duo Secretariorum; alter in dextro choro, alter in sinistro, in scutellis tenent Phylacteria, ministrantes ipsa duobus aliis, qui dividunt ea fratribus: Infantibus verò, & his quibus tale quid in nocte contigerit minimè dantur: Interim verò dum hoc totum fit, tacetur in choro ab omnibus; deinde priusquam exeant, pulsantur omnia signa.] Ita Divionenses S. Benigni consuetudines cum Corbeiensi S. Petri Ordinario. Phylacteriorum autem nomine hîc sacræ intelligendæ sunt reliquiæ, quas his in processionibus deferebant Majores nostri, ut patet ex vit. S. Winoci Abbatis c. 13: [Dies Rogationum advenerat, populus cum crucibus, & *reliquiis*, & *cambuca* Sancti longiùs processerat; sed tardiùs solito monasterium repodaverat &c.] (sæc. 3. part. 1) & ex epist. Cuthberti ad Cuthvvinum de obitu Venerabilis Bedæ, qui accidit in vigilia Ascensionis, hoc est feria quarta Rogationum: (extat in Vit. Bed. sæc. 3 part. 1) [Mane illucescente, idest quarta feria, præcepit diligenter scribi quæ cœperamus, & hoc facto usque ad tertiam horam ambulavimus; deinde cum reliquiis Sanctorum ut consuetudo illius diei poscebat;] & ex libro Mir. S. Trudperti n. 16. apud Boll. 26. April.: [Occurrerunt Rogationum dies, in quibus Sanctorum reliquias & imagines moris est circumferri.] De Reliquiis quas deferebant Floriacenses nostri audiendæ sunt veteres eorum consuetudines: [Conventus erectis subselliis, misericordiis assidebit, & oratio terminabitur. Tunc Abbas, vel si defuerit, Sacerdos Hebdomadarius albatus thurificat altare & reliquias: thurificatione autem facta Sacerdos cum Diacono, & duobus Subdiaconis, duobusque Conversis qui omnes antea dum duo signa pulsabuntur revestiti sunt, tollent reliquias, cereos, & textum; ita ut Sacerdos spongiam, Levita à dextris, & Subdiaconus à sinistris ejus

„ alias Sanctorum reliquias, & alter Subdiaconus textum, duoque Con-
„ versi hinc & inde duos cereos bajulant, & in chorum redeunt.] De
„ Dionysianis verò hæc habent eorum consuetudines : [Postea fit pro-
„ cessio hoc modo: Clerici processionem præcedant, post hos unus
„ de matriculariis indutus alba ferat aquam benedictam, & alter in alba
„ ferat crucem magnam, quæ est retro altare sanctæ Trinitatis, & alter
„ in alba Lanceam Regis Dagoberti, & unus monachus ferat crucem
„ quæ in Dominicis diebus solet deferri ad processionem; post hos alter
„ monachus in alba ferat baculum B. Dionysij, quos sequuntur duo
„ Clerici in cappis, qui ferant feretrum S. Firmini; Post hos quidam mo-
„ nachus ferat Lanternam cum cereo accenso juxta feretrum, & alij
„ duo cum candelabris & alter cum thuribulo; Sacerdos verò & Dia-
„ conus induti albis ferant in collis suis duo philacteria, & Subdiaco-
„ nus indutus ferat parvum textum; & ita fiat processio.] Aliquando monachorum reliquias deferebant Clerici, ut vocant, sæculares, ut patet ex his Dionysianis consuetudinibus, ex quibus duos Clericos S. Firmini feretrum detulisse discimus, & ex Ordinario Tullensi præ-
„ scribente [ut socius Sacristæ, & Presbyter S. Maximini induti albis, &
„ cappis portent feretrum.] Remis etiamnum in nostro Sancti Remigij Archimonasterio ad processiones Rogationum parvam S. Gibriani capsam deferunt Clerici seu Canonici vicinæ S. Timothei ecclesiæ, si bene memini.

12. Processionis ordinem ita prosequuntur veteres Floriacensis mo-
„ nasterij consuetudines : [Egreditur primò portitor aquæ benedictæ,
„ postea crucifer, dein portitor textus duobus ceroferariis comitantibus:
„ subindè Sacerdos, hinc inde coambulantibus Levita & Subdiacono;
„ istos subsequatur scola cum magistris, dehinc conventus novitiis per-
„ ambulantibus, & cæteris ordine suo subsequentibus; Abbate verò
„ novissimo.

13. Eundem penè ordinem præscribit Lanfrancus in Statutis : [Po-
„ stea, *inquit*, sonantibus signis, exeant processuri canentes, incipiente
„ Cantore, quæ ad processionem pertinent : Præcedant famuli cum ve-
„ xillis, sequetur Conversus cum aqua, post quem alius cum cruce, de-
„ hinc Subdiaconus ferens textum, post quem fratres Laici, dehinc in-
„ fantes cum magistris, post quos Cantores, extremis prioribus, & præ-
„ cedentibus junioribus, sicut est ordo eorum.] Lanfranco consentiunt Udalricus l. 1. c. 21. Corbeiense Ordin., & Divionenses S. Benigni consf.
c. 65. „ his verbis : [Priusquam exeant pulsantur omnia signa, postea Armarius
„ incipit antiphonam : *De Jerusalem*; famuli vexilla præferunt, sequun-
„ tur duo Conversi; unus qui portat crucem, alius aquam benedictam;
„ sed iste ante crucem, post quos Subdiaconus ferens textum, deinde
„ Conversi, quos pueri sequuntur & deinde Cantores sicut est ordo eorum,
„ novitiis præcedentibus.] Corbeienses cruci appendebant philacterium. Apud Udalricum verò nulla fit mentio vexillorum; communis tamen

uſus Ordinis noſtri obtinuit, ut his diebus ad proceſsionem deferrentur, ut patet ex citatis locis, ex lib. Uſuum Beccenſium, ex conſuetudinibus Lyræ, & ex Odilone monacho S. Medardi Sueſsionenſis in hiſtoria Tranſl. SS. Sebaſtiani & Gregorij, ubi Ludovicus Pius Imperator cap. 44. in Medardenſi monaſterio incarceratus loquitur de haſtis [quibus ve- ſæc. 4. xilla tempore litaniarum ferenda aptantur.] Hîc etiam obiter obſer- part. 1. vare licet, eos quos Lanfrancus *fratres laicos* vocat, qui etiam ante pueros & novitios ad proceſsionem incedebant; ab Vdalrico libro 1. c. 21, libro conſ. S. Benigni Divionenſis, & Ord. Corbeienſi appellari *Converſos*.

14. [Ad egreſſum verò eccleſiæ, (ita proſequuntur Floriacenſis monaſterij antiquæ conſuetudines,) parati ſunt duo clientes Eleemoſinarij hinc inde cum baculis, egredientibus ſingulis ſingulos baculos porrecturi; & cum ad eccleſiam quo pergitur ventum fuerit, eodem modo eos à ſingulis recepturi; & denuo cùm exierint redituri, & cùm ad majorem eccleſiam reditum fuerit, eoſdem & eodem modo recepturi.] Idem habent Statuta Lanfranci, Udalric. l. 1. c. 21, liber conſ. S. Benigni c. 65, & Corbeienſe Ord. Addunt Floriacenſes conſuetudines: [Notandum quod quotiens baculos accipimus, toties caputia capitibus imponimus; nec licet reducere donec baculos reponimus.] Ratio autem propter quam baculos accipiebant; hæc erat; quia nudis pedibus hac in proceſsione incedebant, quo caſu ſemper baculos deferebant, ut diſcimus ex conſ. Floriacenſis monaſterij: [Quoties fratres nudis pedibus muros caſtri egrediuntur, ſimiliter de baculis fiat;] & ex Ordinario Corbeienſi: [Ad exitum Galileæ monaſterij ſunt præparati duo famuli Eleemoſynarij hinc & inde cum gemino faſce baculorum, quos conſuetudinaliter fratres portant, quotieſcumque nudis pedibus exeunt extra monaſterium ad proceſsionem.] Baculos ſeu virgas deferunt etiam nunc Divionenſes noſtri ad proceſsionem; ſed nudi pedibus non procedunt; ab hac etiam lege olim diſpenſari permittebant conſuetud. S. Dionyſij in Francia; diſpenſabantque de facto Lyrenſes Sacerdotem, Diaconum, & Subdiaconum; Beccenſes inſuper aquæ & feretri bajulos, qui calceatis pedibus procedebant.

15. Procedentes antiphonas, reſponſoria, pſalmos, & hymnos decantabant. Ad ingreſſum eccleſiarum ad quas pergebant antiphonas, vel Reſponſoria de SS. eccleſiarum Patronis imponebant, quibus finitis, verſum & orationem ſubjungebat Sacerdos, quibuſdam in locis cum *Dominus vobiſcum*, in aliis ſine. Ex Statutis Lanfranci addebat infans: *Benedicamus Domino*. Dionyſianæ conſ. pſal. *Miſerere*, vel *Lauda anima* cum ℣, & oratione de defunctis ſubjungebant.

16. Ad introitum verò eccleſiæ *quiſque ſicut intrat*, inquiunt Divionenſes S. Benigni conſuetudines, [ponit ſuum philacterium ſuper altare, & poſito petit veniam: dexter chorus ad dextrum cornu, & ſi- c. 65.

„ nister ad sinistrum ; & illi qui ea distribuerunt , aptant ea super altare „ & cum post finem Missæ eadem repetant fratres , non debet quis nisi „ suum accipere , & tunc non petitur venia.] Idem habet Corbeiense Ordinarium , in quo sicut & in eisdem Benignianis consuet. „ & apud Udalric. l. 1. c. 21. hoc additur : [Cantata autem antiphona , „ vel ℟ ad introitum ecclesiæ de SS. in quorum honore fundatus est „ locus , collectaque præmisso versiculo subjecta cum tono , faciunt ora- „ tionem cum inclinatione consueta , cantatur Nona ; cantanda quoque „ in majori ecclesia , signo pulsato ad horam competentem à Custode „ ecclesiæ , ab infirmis qui ad processionem exire non potuerunt ; qua „ incepta Hebdomadarius Sacerdos , & Diaconus & Subdiaconus euntes „ in Presbyterium revestiuntur , ibique Sacerdos revestitus finit eam.] Ex Statutis Lanfranci , & ex libro Usuum Beccensium in primo exemplari Nonam non cantabant ; sed tantùm inclinati orationem faciebant, atque interim Sacerdos , & ministri sacras vestes ad Missam induebant: ex secundo verò exemplari & consuetudinibus Lyræ approximantes ecclesiæ ad quam pergebant , Sacerdos & Diaconus *antecedebant se revestire* , ut dicta de SS. ecclesiæ patronis collecta , ad quam flectebant genua , statim Missa sequeretur.

17. Hæc porrò ad Missam omnia necessaria ornamenta priùs à Sacrista eò deferebantur , quò processionem faciebant , ut discimus tum ex Statutis Lanfranci , tum ex Ordinario Corbeiensi , tum denique ex „ libro consf. S. Benigni c.65, in quibus hæc legimus : [Secretarius enim „ per famulos suos præmisit vestimenta , vinum,& aquam , & calicem, „ & quidquid necessarium est ad Missam ; hoc est thuribulum, duos ce- „ reos qui ponuntur ad cornua altaris , offertorium , pallas altari super- „ ponendas , librosque necessarios :] Immo non solùm præmittebat , sed ea ipse aptabat ex Lanfranci Statutis.

18. Missa dicebatur de jejunio : *Exaudivit* , cum unica commemoratione de SS. loci ; ita ex Statutis Lanfranci , Udalrico , Ord. Corb. & Benignianis consf. : Lyrenses tres faciebant commemorationes 1. de S. Maria , 2 de SS. loci , 3 de omnibus SS. : totidem notat liber Usuum Becc. in primo exemplari ; in secundo autem additur & quarta : *Deus à quo sancta desideria* ; & ad cappellam decuria quinta : *Deus cujus miseratione* ; immo si necesse esset & sexta pro pluvia vel pro serenitate. Dionysiani & Compendienses aliam Missam cantabant , scilicet : *Salus populi* , cujus prima oratio erat : *Ineffabilem misericordiam suam* , secunda de sancto : *Da quæsumus omnipotens Deus* , tertia de omnibus SS. *Concede quæsumus omnipotens Deus ut intercessio.* Epistola : *Si iniquitates. Alleluia : Ostende nobis.* Evangelium ex Missa de jejunio: *Petite & accipietis.* Offertorium : *Sicut in holocaustum.* Communio : *Amen dico vobis.*

19. Notandum quod habent Divionenses S. Benigni consuetudines :
c.65. „ [Cùm lectum fuerit evangelium, *inquiunt* , coci & ceteri quorum est ad mensam

mensam fratrum servire, accipientes licentiam revertuntur; simulque duo fratres qui cappis induti, nudis tamen pedibus processionem ad introitum ecclesiæ sunt recepturi in redeundo, cantantes mediocriter litaniam, quam conventus rediens cantaturus est.] Idem videre est in Ordin. Corbeiensi, & apud Udalricum, nisi quod ex Udalrico letaniam breviter in choro iterato sunt cantaturi, ea melodia, & his versiculis, qui ad hoc sunt inventi.] Idem etiam habet Lanfrancus, sed de fratribus tantùm qui processionem recepturi erant: [celebrata ferè Missa, *inquit*, duo fratres qui cappis induti debent dicere *Agnus Dei* ad portas monasterij inclinantes se ante & retro regrediantur, sumentes secum aliquos ex famulis, quibus jussum fuerit, & dicentes inter se letaniam, quam conventus in reditu cantaturus est.

20. Subdit Lanfrancus: [Expleta Missa, accedant statim fratres quibus jussum fuerit, & stantes in medio pronuncient litaniam. Interim Sacerdos, & qui ad Missam servierunt, expediant se; & sic revertuntur in chorum: post *S. Johannem* & *Omnis chorus Prophetarum* pronuncient illum sanctum duabus vicibus in cujus nomen est ecclesia dedicata. Postea inclinantes se omnes ante & retro regrediantur eo ordine quo venerunt: Cantores litaniæ producant, aut brevient ipsam litaniam secundùm quantitatem itineris, qui in redeundo pergere debent post infantes ante reliquum conventum cantorum.] Idem habent Benignianæ consuetudines, & Corbeiense Ordinarium, ex quibus etiam phylacteria resumenda erant antequam inciperetur litania; quæ quod dicitur esse brevianda aut producenda, tribus modis potest intelligi; vel de resecandis seu dimittendis, aut addendis SS. invocationibus; vel de inserendis aut non inserendis certis precibus ad SS. invocationes, ut: *Exaudi, exaudi* &c.; vel de brevianda aut producenda ipsa melodia invocationum.

21. Pergit Lanfrancus: [Cùm autem processio rediens ante monasterij introitum venerit, statione facta, litaniam finiant; qua finita, Cantores ejus in ordinem suum redeant, & prædicti duo Cantores, qui præcesserant cappis induti, nudis pedibus, ante portas monasterij stantes dicant: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis*, Chorus similiter respondeat. Cantores: *Suscipe deprecationem nostram qui sedes ad dexteram Patris*, Chorus: *Agnus Dei* sicut supra. Cantores: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto; sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum, amen.* Interim præcedentibus qui vexillum portant, & cetera quæ superiùs dicta sunt, sequantur Cantores, & reliquus conventus. Dicta *Gloria*, respondeat conventus: *Agnus Dei*, ut supra. Conventu intrante monasterium, pulsentur signa. Cantores: *Exaudi Deus*; conventus: *Orationem populi tui.* Cunctis fratribus chorum ingressis, collocata cruce, & reliquis quæ portata sunt in locis suis, prædicti duo Cantores in medio chori stantes, pronuncient litaniam: *Sancte sanctorum Deus miserere nobis*; Priores

„ à parte altaris sint, reliqui post eos sicut est ordo eorum.] Lanfranco consentiunt Divionenses S. Benigni consuetudines, & Corbeiense Ordinarium, nisi quod repetito post *Gloria*, *Agnus Dei*, omnino sileri volunt, donec omnibus chorum ingressis, incipiatur altera litania;
„ sic quippe loquuntur: [Finito *Agnus Dei* siletur, donec secunda le-
„ tania in choro incipiatur; & Cantoribus, sicut dictum est præceden-
„ tibus, sequitur totus conventus in chorum, & omnia signa pulsantur,
„ donec tota processio in chorum tractim sit ingressa. Omnes autem
„ sicut intrant portant phylacteria sua super altare,& quisque postquam
„ posuerit, veniam ante altare petit: Prædicti verò duo Cantores cum
„ cappis in choro, ubi Archichori stare solent, expectant signorum ces-
„ sationem; Illis enim cessantibus, incipiunt letaniam, quæ solet dici
„ post hujusmodi processionem, ad quam Armarius debet esse juxta illos,
„ ne fallantur, sicut & ad priorem letaniam; coci & ceteri qui post
„ Evangelium accipientes licentiam reversi sunt,omnes debent esse.Can-
„ tores letaniæ non inclinant ad ipsam, ceteri ad quodcumque: *Sancte*
„ *Sanctorum* inclinant super scabella considendo,& ad nomina SS. præter
„ Angelorum.

22. Hactenus Benignianæ consuetudines totam letaniarum processionisque seriem prosequentes. Dionysiani, Compendienses, Beccenses, atque Lyrenses nullam ad portam monasterij seu ecclesiæ stationem faciebant; [sed reversi ad proprium monasterium, *inquiunt conf. Lyræ*,
„ finiant Cantores quod cantant; & tunc Cantor incipiat antiphonam
„ ad introitum,] scilicet de B. Maria, quam sequebatur versus & oratio
„ à Sacerdote dicenda *cum genuflectione*. Dionysiani cantabant ℟ *O constantia martyrum*; Comp. antiphonam de omnibus Sanctis.

23. Paulo aliter nostri Casinenses; nam processionem à letania incipientes, Missam in loco seu ecclesia ad quam pergebant, cantabant; [Inde egredientes, *infit vetus eorum Ordinarium*, veniant ante por-
„ tam majorem, & interim cantantibus antiphonam: *Pro pace*, & ℟
„ *Civitatem*, & *tu Deus universorum*; deinde antiphonam: *Signum sa-*
„ *lutis*, ponantur à Sacerdote cruces tres cereas insuper liminari portæ
„ ejusdem, & aqua sanctificata respergantur, & data ibi oratione: *Me-*
„ *storum refugium*, revertantur cantando antiphonam: *Salvator mundi*,
„ & sic ingrediantur ecclesiam S. Benedicti cum antiphona, & oratione
„ sicut consuetudo est.
„ 24. Tandem his omnibus peractis, [Expleta letania, *inquit Lan-*
„ *francus*, pulsetur signum ad Nonam, factaque oratione Nonæ, vadant
„ in claustrum lavare pedes, quibus lotis revertentes in chorum, pulsa-
„ to alio signo cantent Nonam.] Beccenses ex suo rituali, & Lyrenses
„ ex suis conf. lotis pedibus accipiebant mixtum: [Terminata oratione,
„ eant ad Mandatum, & ad mixtum] inquiunt,adduntque: [Istis tribus
„ diebus si processio exierit in refectorium, à junioribus incipiuntur.]
„ Dionysiani & Compendienses terminata oratione, Nonam consequenter

cantabant, ad quam ex Compendienſis monaſterij conſuetudinibus ſedebant, fatigati proceſsionis labore; eaque finita, lotis, calceatiſque pedibus, ad cœnam in refectorium pergebant.

25. Cùm verò propter ingruentem pluviam foras prodire non poterant, Miſſa matutinalis erat de defunctis, & proceſsio nudis pedibus fiebat in clauſtro; ita ex libro Uſuum Beccenſium. Ciſtercienſes nullas faciebant proceſsiones; ſed [poſt Tertiam pulſato ſigno ſicut ad Miſ- c.28.
ſam pulſari ſolet, *ſic habet lib. Uſ.*, duo fratres ante gradum Presbyterij ſtantes, cantent litaniam, fratribus in utroque choro inſimul reſpondentibus; & ſtantibus adinvicem verſis vultibus ſicut ad Miſſam ſolent.] Cartuſienſes & proceſsionem, & letanias omnino omiſsiſſe videntur ſaltem nulla earum fit mentio eorum in Ordinario.

26. De refectione horum dierum hæc lego in Benignianis conſuetudinibus: [Deinde pulſato cymbalo, cùm videtur Priori versùs finem lavationis pedum, in refectorium pergunt: his tribus diebus ſunt bancalia in capitulo, generale in refectorio (*recentiori manu* de flatonibus) caritas de meliori vino in fialis portata, lac in pulmento, herbæ crudæ poſt pulmentum, ideſt lactucæ vel hujuſmodi.] Idem iiſdem verbis in Ordinario Corbeienſi continetur, hoc addito: *hoſtiæ non portantur in refectorio*; à quibus non multum recedunt Floriacenſes S. Benedicti conſuetudines in quibus hæc habentur: [His tribus diebus, poſt cymbali pulſationem, qui voluerit ſine licentia, bibet de abſinthio melle confecto, quod Refectorarius ante præparavit, & poſuit in ſcyphis ſingulorum; & habemus generale piſcium in refectorio, & flacones qui ad initium prandij apponi debent, & herbæ crudæ, & lactucæ, vel hujuſmodi.

27. [Poſt refectionem verò, *inquiunt Dionyſ. conſ.*, ſedeant in clauſtro quouſque Prior det licentiam eis dormiendi: *conſ. Compendienſes habent*: niſi Prior juſſerit, ut eant dormitum.

28. Ad Regulare verò horum dierum officium quod ſpectat, audiendus eſt hîc Lanfrancus: [His tribus diebus, *infit in Statutis*, ad nocturna, Capitula, & collectæ de Reſurrectione, & ad Veſp. ſecundæ & tertiæ feriæ: Ad matutinas verò Laudes, & ad Tertiam, & ad Sextam, & ad Nonam capitulum & collectæ de jejuniis:] Liber autem Uſuum Beccenſium: [Diebus Rogationum ad nocturnas legant ſermones ad ipſos dies pertinentes, capitula, & oratio duobus diebus ad nocturnos, & ad Laudes, diurniſque Horis uſque ad proceſsionem, & ad Miſſam de jejunio; deinceps ideſt ad Nonam & ad Veſperas de Reſurrectione. Vigilia Aſcenſionis totum de Reſurrectione uſque ad Veſperas.

29. Quia verò longior proceſsionis via fatigatos nonnumquam fratres reddebat, ad nonnullas Regularis officij Horas ſedendi concedebatur indulgentia, ut jam vidimus ex conſ. Compendienſibus ad IX; declarantque id amplius Floriacenſes in quibus hæc lego: [Et propter

„ laborem processionum, & jejuniorum qui voluerit, incustodito sedendi „ ordine, ad Vesperas, Completorium, & nocturnas vigilias residebit.] Eadem ratione consuetum defunctorum officium omittebant, solis Vesperis post Vesperas, & Laudibus post Laudes contenti, ut videre est apud Lanfrancum, Udalricum, in Ord. Corb., in Benignianis cons. „ lib. Us. Beccensium, & aliis: Lanfranci verba hîc sufficiant: [Ad „ Vesperas secunda & tertia feria, pulsentur signa sicut privatis diebus: „ Inter signa dicantur psalmi: *Deus auribus nostris*; post Vesperas de „ omnibus Sanctis dicantur Vesperæ mortuorum: vigilia mortuorum „ his diebus non agatur, si processio extra claustrum perrexerit; alio- „ quin agatur sicut solet.] Unum hîc addendum est de benedictione revertentium de via ex Benignianis consuetud. & Ord. Corbeiensi: [Si „ quilibet frater deforis his tribus diebus venerit, ad alias horas quæ „ in monasterio dicuntur benedictionem suscipiet; ad solam Nonam quæ „ ad ecclesiam illam ad quam ad processionem itur, dicitur, benedictio- „ nem non habebit.

30. Quæret aliquis quid de festis his tribus diebus contingentibus „ fieret. Huic quæstioni satisfacit Lanfrancus his verbis: [Si in his „ tribus diebus festivitas XII lect. evenerit, totum servitium noctis & „ diei, de ipsa festivitate agatur. Dicta Tertia, & pulsatis omnibus sig- „ nis, Missa ipsius festivitatis sicut alio tempore solemniter celebretur; „ processio vadat sicut aliis diebus, excepto quod calceati, & sine bacu- „ lis ibunt: Missa jejunij ad monasterium quo processerint celebretur. „ Si autem festivitas trium lect. evenerit, commemoratio ipsius tantum- „ modo fiat ad Vesperas, & ad Matutinas Laudes, & ad priorem Mis- „ sam de jejunio.] Lanfranco consentit Rituale Beccensis monasterij, ex quo ne quidem commemoratio jejunij ad Missam de festo agenda erat; sed ab eo discrepabant omnino nostri Dionysiani, quorum an- „ tiquæ consuetudines hæc ferunt: [Si festivitas XII lect. evenerit in „ his tribus diebus, nihil fiat de ea; sed si potest fieri post Ascensionem „ restituatur, de festo trium lect. nec commemoratio fiat:] Mediam viam „ ineunt Compendienses consuetudines: [Si aliquod festum trium eve- „ nerit lect. *inquiunt*, infra hos tres dies, nihil fiet de eo: si verò aliqua „ festivitas XII lect. vel octava Dedicationis infra hos dies evenerit; „ omnia fiant de festo, vel de octava Dedicationis. Ad Vesperas & Matut. „ fiat commemoratio tantummodo de die. Prima Missa de festo ad altare „ majus cantabitur, qualecumque fuerit illud festum, ultima Missa de die.

31. Hactenus de Rogationibus satis in quibus idem ordo singulis diebus servabatur, si pauca fortè excipias, quæ minimi omnino sunt momenti. Unum hîc Addo Brunonis Episcopi Lingoniensis statutum
Spic. in gratiam Besuensium nostrorum, quod refert Johannes monachus in
to. I. „ Chronico Besuensi his verbis: [Inter cetera igitur quæ huic loco con-
p. 536 „ tulit, statuit ut de ecclesiis à sex leugis vel infra à Besua, tempore

Rogationum omnes tam viri, quam mulieres cum oblationibus ad SS. «
Apostolorum Petri & Pauli limina convenirent.] Idest ad monasterium «
Besuense SS. Apostolis Petro & Paulo sacrum : deinde refert ejusdem Brunonis Episcopi Chartam ea de re datam an. 1008, ex qua & illud notandum plane discimus, quod Rogationum tempore ex prædictis locis fideles olim Lingonas peccatorum remissionem accepturi convenirent, quod ille commutavit, monachis Besuensibus dicto tempore facultatem tribuens confessiones prædictorum audiendi.

CAPVT XX.

De Ascensione Domini ceterisque diebus usque ad Pentecosten.

1. ASCensionem Domini nostri Jesu Christi eodem prorsus modo ac ritu celebrabant olim Divionenses, Corbeienses, & Parisienses nostri, atque ejus Epiphaniam, paucis fortè exceptis, quæ ad tempus Paschale potissimùm spectabant: unde nec in describendo ordine in ea servando plurimùm morantur, cùm ex dictis supra de Epiphania Domini res obvia cuique & manifesta fieri possit : Si quid ergò apud alios singulare aut fortè fusiùs & distinctiùs expressum existat, aliunde prorsus repetendum est. Atque ut à primis Vesperis, unde ipsa festivitas
incipiebat, ducamus exordium : [In Ascensione Domini, *inquit Tul-* «
lense S. Apri Ordinarium, ad primas Vesperas Domnus Abbas à prin- «
cipio Vesperarum indutus alba & cappa faciat officium, & in ejus «
absentia Prior. Idem faciat in secundis Vesperis. Ad primas Vesperas «
super psalmos antiphona : *alleluia : Sic veniet* incipiatur ab Hebdoma- «
dario. Psalmi : *Laudate pueri : Laudate Dominum omnes gentes : Laudate* «
Dominum quoniam bonus : Lauda Jerusalem.] Alij sub uno *alleluia*, vel «
una antiphona quæ incipiebat ab *alleluia* psalmos feriales dicebant; nisi aliqua festivitas alicujus sancti eo die accidisset; tunc enim psalmos de festo sub una de eo antiphona decantabant, reliquumque officium de Ascensione celebrabant.

2. Capitulum seu lectio ex Actibus Apostolorum : *Primum quidem* &c. in omnibus ferè monasteriis, pro qua in Dionysiano & Compendiensi dicebatur : *Unicuique nostrum data est gratia* &c. Responsorium : *Omnis plenitudo* à quatuor in cappis cantandum ex Dionys. Compendiensibusque consuetudinibus, idem notatur in Ord. Corb. ; sed in Tullensi ejus loco habetur ℟ *Exaltare, à Cantore & alio fratre in albis & cappis candidis* cantandum. Hymnus ex Corb. & Tullensi Ordin. : *Hymnum canamus* ; ex Dionysianis & Comp. conf. *Æterne Rex.* ℣ à duo-

„ bus pueris dicendus ex Tullensi Ord. Ad *Magnificat.* [Portetur incen-
„ sum à Domno Abbate & duobus Cantoribus ℟, prosequitur Tullense
„ Ord., si verò Prior faciat officium; à Priore portetur, & uno Cantore:
„ duo quoque thuribularij sint in albis.] Et Dionys. cons.: [Deferantur
„ duo candelabra ante Sacerdotes deferentes thuribula.] Antiphona verò
ad *Magnificat* ex Dionys. cons. ter dicenda erat.

„ 3. [Post *Pater noster* loco precum, *inquit Tullense Ord.*, dicatur ℣
„ *Ascendens Christus in altum*, vel alius de festo.] Dicta collecta, nulla fiebat comm ex Dionys. cons.; sed *Benedicamus Domino* cum alleluia cantabatur ex Ordinario Tullensi, ac postea cum incenso processio fiebat ad S. Crucem.

4. Ab his porro Vesperis Cistercienses Paschalem cereum usque in integrum diem sequentem continuò arsurum accendebant, ut discimus
c. 29. „ ex libro Usuum, cujus hæc verba: [In Ascensione Domini ad Ves-
„ peras cereus Paschalis accensus non extinguatur usque in crastinum post
„ Completorium. Tunc verò ab Ecclesia sublevetur.] Ad hos proximè accedebant Parisienses nostri S. Germani, qui cereum Paschalem omnibus horis canonicis, exceptis nocturnis usque ad cantica, & ad Missam accendebant: extra verò divini tempora officij alium in capella B. Mariæ cereum incessanter arsurum usque post diei Completorium, qui & ipse, cùm ardebat cereus Paschalis, ad horas canonicas extinguebatur.

5. Ad Nocturnos Invitatorium à quatuor *in cappis*, ex quibus duo remanebant in choro apud Dionysianos; cantabatur apud Tull. à Cantore & duobus Hebdomadariis in albis item & cappis. Hymnus in Ord. Tullensi: *Iesu nostra redemtio*; in Dionys. cons.: *Te lucis autor.* Singuli psalmi sub singulis antiphonis. Lectiones ad primum secundumque
„ nocturnum assignant Dionysianæ cons. [octo de homilia: *Qui crediderit*
„ *& baptizatus fuerit*; ad tertium vero nocturnum quatuor lectiones de
„ Evangelio: *Euntes in mundum universum.*] In veteri autem Corbeiensi Ordinario simpliciter notantur ad nocturnos lectiones de expositione S. Gregorij Papæ: *Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis*: An verò in tribus nocturnis dicerentur, ibi non exprimitur. Singula Responsoria post Lectiones à duobus, quartum à tribus, octavum à quatuor, duodecimum à quinque cantabatur. Ita ex Dionys. cons. In Laudibus singulis psalmis singulæ præmittebantur antiphonæ, quæ etiam excepta quarta ad horas dicebantur. Capitulum apud Dionys.: *Primum quidem.* Hymnus: *Iesu nostra redemtio*; apud Tullenses cap. *Convescens*, Hymnus: *Æterne Rex altissime.* Antiphona ad *Benedictus* ex Dionys. cons. bis dicenda; hîc duo deferebantur thuribula; apud Tullenses tamen unicum, ex quorum Ordinario post orationem Dominicam pro precibus ℣ de Ascensione, & post collectam: *Benedicamus Domino* cum alleluia dicebatur. Post Laudes processio cum incenso ad altare S. Crucis, in qua post antiphonam de cruce, ℟,

& collecta de præsenti festo sequebatur. Addit idem Ordinarium:
[Verba mea, & familiares psalmi hac die more solito dicuntur, sed “
post Nonam non dicuntur. “

6. Ad Primam, aliasque horas antiphonæ de Laudibus ut diximus. In fine hymni cujusque horæ addebantur hæ duæ strophæ: *Da nobis illuc sedula devotione tendere*, & *Gloria tibi Domine, qui scandis*. Ita ex Udalrico l.1. c.2. Corb. Ord. Benign. consf. &c. Missa matutinalis de Ascensione eadem cum majori, nisi quod Dionysiani in ea Symbolum omittebant & Lyrenses propriam præfationem, quod utrumque Tullenses dicebant.

7. Ad Tertiam omnes erant in albis ex Dionysianis conf.: Tertiam sequebatur processio, quam in claustro tantummodo faciebant Cluniacenses, Divionenses, & Corbeienses; sed in omnibus communiter Ordinis nostri monasteriis magno cum apparatu, & populi frequentia extra monasterium fiebat; testes sunt hanc in rem omnes pene quot quot sunt monasteriorum consuetudines, ex quibus nonnullas hic referimus: In primis Floriacenses [In die Ascensionis Christi, *inquiunt*, ad “
finem Tertiæ reliquiæ & ornamenta super altare ponuntur post Tertiam “
ab Abbate, & altero Sacerdote qui bajulaturus est dexteram, cappis “
indutis, thurificantur cum duobus thuribulis. Deinde porrigit Sacrista “
cruces Conversis; & Armarius textus Subdiaconis. Omnes cruces tam “
aureæ, quàm argenteæ portantur; & tres aurei textus. Præeuntibus autem “
vexillis & dracone, sequitur bajulus aquæ benedictæ. Post istos Cerofera- “
rij. In singulis crucibus quatuor phylacteria portãtur; novissimè portatur “
maxima crux aurea cum sex phylacteriis, & spongia in medio ponatur; “
deinde capsa S. Mauri à duobus Sacerdotibus, postea thuribula, deinde “
textuum bajuli, deinde bajulus dextræ amictus cappa, cùm Ceroferariis, “
post illos pueri cum magistris, inde novicij, & ceteri ordine suo, “
Abbate verò novissimo. Et ad processionem totum castrum circumeunt, “
& famuli præpositi à turba undique conventum custodiunt, atque in “
navi ad stationem sedes antea conventui præparant. “

8. Consuetudines S. Dionysij: [Post Tertiam fiat processio circa “
muros; & sciendum est quod in ipsa processione debent deferri clavus, “
& corona, & reliqua omnia quæ in tribus diebus præcedentibus de- “
ferenda prædiximus. Ante processionem dicatur oratio: *Respice quæ-* “
sumus Domine super hanc familiam tuam. mox incipiatur à duobus be- “
ne cantantibus: *Salve festa dies*, & ℣ *Ecce renascentis*, & alij qui sequun- “
tur; ad unumquemque ℣ conventus respondeat: *Salve festa dies* &c. “

9. Hanc processionem faciunt etiam nunc nostri Dionysiani, huicque interesse debent omnes ne uno quidem excepto Canonici ecclesiæ S. Pauli; sed prædictas reliquias ad eam non deferunt.

10. Tullense S. Apri Ordinarium: [Dum cantatur matutinalis Missa “
præparetur feretrum S. Apri; finita matutinali Missa, cantetur Tertia, “
qua finita significet Sacrista quatuor Presbyteris qui portent feretrum “

B. Apri in albis tantùm & stolis. Idem verò Sacrista portet caput ipsius. Præparatis igitur ministris qui portaturi sunt cruces, textus, caput, & feretrum B. Apri, duo fratres à Cantore præmoniti in medio stantes cantent ℣ *Salve festa dies: Qua Deus ad cælos*, & cùm dixerint duos primos ℣, chorus ipsos reiteret exeundo per januam templi, & fiat processio per prata, & campos; & Decanus de vico præcedet aquam benedictam, duoque pueri portent cereos, thuribulumque portetur: prædictique duo fratres qui cantant: *Salve festa*, cantent alios versus, & post duos quosque ℣, chorus respondeat: *Salve festa*; finitisque versibus Cantor incipiat ℟ *Viri Galilæi* .... Reversisque fratribus, non fit statio in media ecclesia; sed statim ingrediantur fratres chorum, & incipiatur à Cantore: *O Rex gloriæ*, chorusque prosequatur; qua finita, statim sequatur Missa.] Denique recentius Rituale Corbeiensis monasterij: [Die Ascensionis Domini processio erit valde solemnis, totus clerus villæ debet interesse cum superpelliciis, & cappis sericis. Portantur ad processionem corpora B. Gentiani Martyris, cum corpore Beati Adalardi Abbatis, & ejus caput, cum brachiis, & aliis reliquiis, vexillis præcedentibus &c.] Præterea Rituale Beccensis monasterij, & cons. Lyræ. Processionem statim sequebatur Missa; sed in Parisiensi S. Germani monasterio post processionem immediatè debebat esse sermo in choro, ex M. S. cons. ejusdem monasterij.

11. Hæc Missa erat valde solemnis, ut tantam decebat festivitatem. De ea cons. S. Dionys. in Francia: [Cantetur Missa festivè, & sint omnes in cappis, sex procedentes, tres Cantores. Officium: *Viri Galilæi* &c.] ad hanc procedebat [Sacerdos cum ministris è vestiario ad altare per medium chori dexteram auream bajulans, benedictionem dans conventui ad dextram & ad sinistram;] ut loquuntur Floriacenses S. Benedicti cons. Ad introitum duo dicebantur versiculi, ut discimus ex Benignianis cons., scilicet: *Omnes gentes*, & *cùmque intuerentur*. Primum *alleluia* tres monachi, secundum quinque cantabant ex Lyrensis monasterij cons.; sed ex Rituali Beccensi primùm quatuor, posterius sex in quibuslibet cappis cantabant. Præfatio & *Communicantes* propria.

12. Ad refectionem tam propter præsentis festi solemnitatem, quàm propter processionis laborem, solito paullò lautiùs excipiebantur; hinc Floriacenses S. Benedicti consuetudines: [Ipso die, *ut quiunt*, in refectorio ad prandium morteas, generale piscium, mortariola, pitantiam de optimo vino debemus habere, & ad cœnam trutas.

13. Officium Nonæ singulari modo ac ritu celebrabant hac die nostri Tullenses S. Apri, quem ita describunt in suo Ordinario: [Hac die Nona cantetur in albis, fratres verò non mutabunt loca sua in choro: Si Domnus Abbas faciat officium in Nona, à principio Nonæ cappa induatur; si verò Prior, vel alius officium faciat, remanebit in alba tantùm ut ceteri fratres donec incensum portabit. Ad IX antiphona: *Videntibus illis*. Cap. *Igitur qui convenerant*. ℣ *Dominus in cælo*; post

poſt ℣ verò Cantor in medio choro ſtans indutus cappa candida incipiat "
Kyrie lux & origo; deinde incipiatur à Cantore : *alleluia : Aſcen-* "
dens, & chorus proſequatur ; poſtea cantetur ſequentia : *Rex omnipo-* "
tens Domine. Interim portetur incenſum ab illo qui facit officium induto "
cappa candida : Si verò Domnus Abbas faciat officium, Hebdomada- "
rius Miſſæ indutus cappa candida cum eo procedat. Cappa verò quam "
portat Abbas poterit alterius coloris eſſe, quàm candida, thuribularius "
verò ſit in alba, ut alij fratres. Finita ſequentia, non dicitur : *Pater* "
noſter, nec ℣ ; ſed immediatè poſt ſequentiam dicatur : *Dominus vo-* "
biſcum alta voce ut in Veſperis. Collecta : *Da quæſumus omnipotens* "
Deus illuc tuorum : deinde dicatur à duobus pueris : *Benedicamus Domi-* "
no alleluia alleluia. Ad hanc Nonam quinque lampades in lampadario "
accendantur, & ſeptem cerei in raſtro, & cereus Paſchalis, qui poſt IX "
debet auferri à Sacriſta. Poſt IX eant fratres in refectorium potaturi. "

14. Ad Veſperas in eodem Ordinario ſub unica antiphona notantur pſalmi : *Dixit Dominus* : *Laudate pueri* : *Laudate Dominum quoniam bonus* & *Lauda Ieruſalem* ; pro quibus Dionyſianæ Compendienſeſque conſ. habent pſalmos de Dominica ſine comm., niſi fortè ſequentis feſti, ſi evenerit.

15. Infra octavam Aſcenſionis ad nocturnos pſalmi feriales in utroque nocturno ſub unica antiphona, tres lectiones de Actibus Apoſtolorum, qui à capite incipiebantur, & legebantur uſque ad Pentecoſten ; licet jam inde ad nocturnos proxima poſt octavam Paſchæ hebdomada lectum fuiſſet, ut patet tum ex Corbeienſi Ord., tum ex Benignianis conſ., tum ex Dionyſianis ; ſed Tullenſes de inceptis canonicis Epiſtolis infra hanc octavam legebant contra communem, ut videtur ordinis morem. Ad Laudes omnes pſalmi de tempore Paſchali, hoc eſt : *Dominus regnavit*, &c. ſub unica antiphona. Similiter ad Veſperas pſalmi feriales ſub unica item antiphona. Miſſa de Aſcenſione ſine *Gloria in excelſis*, ſine *Credo*, ſine ſequentia, ſine *Communicantes* proprio cum unico *alleluia* ; ita Tullenſes S. Apri, qui & in craſtino Aſcenſionis Evangelio : *Recumbentibus* addebant aliud Evangelium : *Ego mittam promiſſum*. Apud Dionyſianos & Compendienſes eadem Miſſa, quæ in feſto cum unico *Alleluia*, in qua etiam ex Compendienſibus conſ. Introitum & communionem alternis diebus mutabant, ſcilicet hodie Introitus : *Aſcendit Deus* ; Communio : *Pater cum eſſem* ; cras verò Introitus : *Viri Galilæi* ; Communio : *Pſallite* ; & ſine præfatione propria, quæ ex Benignianis conſ. [amplius non dicitur, quàm in primo die ad utramque "
Miſſam, & in octavo ad majorem.] In Lyrenſi verò monaſterio feria "
ſexta major Miſſa de Dominica dicebatur : *Vocem jucunditatis*, cum commemoratione de Aſcenſione. Idem & in Beccenſi.

16. Sabbato ex communi monaſteriorum conſuetudine officium cum tribus lectionibus de B Maria : Ita in Dionyſiano, Compendienſi, Lyrenſi, Beccenſi, & S. Petri ſupra Divam, quod in iſto ita tenaciter ob-

servabatur, ut sabbato majori aliquo festo impedito, officium B.Mariæ
" feria VI celebraretur: ita quippe in Ordinario hujus monasterij: [Sab-
" bato quidem fiat principaliter servitium Virginis gloriosæ, nisi festum
" evenerit XII lect.; nam tunc præcedenti feria VI. quod non est in
" consuetudine nostra, agendum est; vel si melius decreverint, in
" fer. III Rogationum, hoc tamen observato quod de jejunio, & proces-
" sione ordinatum est.

17. Dominica infra octavam Ascensionis ad nocturnos octo lectiones ex libro Actuum Apostolorum notantur in Ordinario Casinensi, quatuor postremas de homilia. In Compendiensibus etiam Sancti Cornelij consuetudinibus adsignantur Lectiones ex Actibus Apostolorum; in Tullensi verò Ordinario ex Epistola Sancti Johannis: *Quod fuit ab initio.* Commemoratio de octava Ascensionis in utrisque Vesperis, & Laudibus in quibus psalmi sub unica dicebantur antiphona. Missà matutinalis de Ascensione, major de Dominica; sed Dionysiani Dominica infra octavam Ascensionis solemne de Sanctorum Reliquiis officium celebrabant cum proprio officio; sequenti verò feria secunda pro defunctis fratribus, & benefactoribus Missam, & officium defunctorum cantabant, qua de re aliàs.

18. Octavâ Ascensionis ad primas Vesperas psalmi feriales sub unica antiphona, cum commemoratione, apud Dionysianos de Beato Dionysio. Ad nocturnos psalmi ut in die, cum unica in singulis nocturnis antiphona. Duodecim lectiones, octo quidem de speciali aliquo sermone, quatuor de homilia. Ita Dionysiani, Compendienses, & Tullenses; at Casinenses psalmos feriales cum tribus dumtaxat lectionibus sicut aliis diebus recitabant. Missa matutinalis apud Dionysianos de B. Dionysio, major de octava. Ad Vesperas psalmi ut in die, sed sub unica antiphona. Denique ante collationem propter sequentis Sabbati solemnitatem mandatum hac die fiebat ex Ordinario Corbeiensi, Tullensi, Benignianis consuetudinibus & Compendiensibus.

19. Eveniens autem hanc in octavam festum XII Lectionum, in sequentem feriam VI rejiciebant ex Ordinario Sancti Petri supra Divam.

20. De sequentibus duobus diebus paucis Divionenses S. Benigni
" consuetudines: [Duobus diebus qui intra octavam Ascensionis, &
" S. Pentecosten interpositi sunt, ita agendum est: Invitatorium: *alle-*
" *luia alleluia alleluia.* Capitula, & hymni, & ℟., & versiculi, & col-
" lectæ, excepta: *Concede,*] omnia sicut in octavis dicenda sunt. Missa ex Dionysianis Compendiensibusque consuetudinibus sexta feria de Dominica; ex Ordinario Tullensi de Spiritu sancto. Ad Vesperas verò ejusdem feriæ sonabat clasicum ex Dionysianis cons., ex quibus etiam & ex Compendiensibus Sacerdos induebatur ad thuribulum, neque ulla fiebat commemoratio.

CAPVT XXI.

De Vigilia Pentecostes.

1. Vigilia Pentecostes tantam cum Sabbato sancto affinitatem habet, ut si pauca fortè excipias, eosdem omnino ritus, easdem consuetudines habere videatur. Solum Regulare officium prorsus diversum erat, de quo proinde, antequam ritus ad Missam pertinentes investigemus, aliqua præmittenda sunt.

2. Et primò quidem Invitatorium à duobus *in albis* cantabatur tam ex Dionysianis, Compendiensibusque consuetudinibus, quam ex Ordinario S. Petri supra Divam.

3. Tres dumtaxat lectiones cum totidem Responsoriis: Lectiones autem erant de Evangelio: *Si diligitis me*; ex quibus [prima à Diacono, secunda ab aliqua persona, tertia ab Abbate vel à Priore] legebatur, saltem ita apud Dionysianos, quibus accedunt Compendienses. In Beccensi Lyrensique monasterio Lectiones ita incipiebant: *Quia hodie S. Spiritus*, quibus nec Evangelium præmittebant, licet ipsæ Lectiones essent de Evangelio. Idem in Tullensi S. Apri observatum fuisse suadet ejusdem monasterij Ordinarium, cujus hæc verba: [Ad Matutinum Lectiones de Evangelio: *Si diligitis me*, sine titulo legantur, & ferialiter puer legat primam Lectionem.] Primum ℟ ab Hebdomadario, secundum à quolibet, tertium à Cantore ex Dionysianis consuetud. cantabatur, ex Comp. tertium etiam à Cantore dicebatur.

4. Ad Laudes pulsabatur clafsicum, duo deferebantur thuribula, nulla quæ fiebat commemoratio: Ita apud Dionysianos, qui nequidem de festo XII lectionum hac die faciebant aliquid: [Si autem in hoc Sabbato, *inquiunt in suis consuet.*, XII. Lectiones evenerint nihil omnino fiat, nec restaurentur, nisi fuerit de S. Barnaba Apostolo, & de detectione Beatorum Mart. Dionysij, Rustici, & Eleuterij; & tunc in providentia Cantoris sit restituta.] In Cod. Colbertino additur: *Et de B. Petro & Paulo* post *Et Eleuteri*. Paulò aliter nostri Beccenses quorum in libro Usuum hæc lego: [Quæcumque festivitas in Vigilia Pentecostes evenerit XII Lectionum, feria sexta Vesperas habebit; ad Matutinum de festo tertium responsorium; & lectiones quæ inscribuntur ipsi Sabbato. Ad Laudes & ad Primam alleluiæ dicuntur. Missa matutinalis de festo; post I collectam; *Inclina Domine*; post Missam nihil penitus de festo;] His suffragantur consuet. Lyræ ita decernentes: [Quæcumque festivitas trium lect. vel XII lect. in vigilia Pentecostes evenerit, Missam matutinalem habebit, ad Matutinum tertium ℟ de festo lect. quæ inscribitur ipso Sabbato, scilicet: *Quia hodie sancti Spiritus*: Evange-

„ lium non pronunciatur, licet Lectiones sint de Evangelio. Feria VI „ de festo erunt Vesperæ; post Missam matutinalem nihil penitus fiet „ de festo.] Tullenses verò sub distinctione hæc sanciunt: [Si festum „ XII lect. in quo festo ad Mat. sit festivè legendum eveniat in Vigilia „ Pentecostes, totum officium usque ad Vesperas de festo dicetur, de „ vigilia non fiet commemoratio nec ad Vesperas nec ad Laudes: Si „ verò fest. XII lect. in quo festo ad Matutinas sit ferialiter legendum, „ cadit in Vigiliam Pentecostes; duo primi nocturni, & horæ diei de „ festo dicentur; tertius verò nocturnus, & Laudes de Vigilia erunt in „ hunc modum: Ad Cant.: *alleluia: Sic veniet.* Cantica: *Quis est iste:* „ *Venite: Expecta me,* ℣ *Exaltare Domine.* Lectiones de Evangelio: *Si* „ *diligitis me* &c.] In Laudibus comm. de festo: [Si verò festum trium „ lect. cadat in vigiliam Pentecostes, fiet de illo festo commemoratio „ tantùm ad primas Vesperas, & ad Laudes; reliquum officium de vi- „ gilia dicetur.] Missa matutinalis in Dionysianis consuet. consignatur: *Sicut oculi*; in lib. Usuum Becc. *De defunctis*; in Ordinario S. Petri supra Divam, & Comp. Sancti Cornelij consuetudinibus *de Beata Maria.*

5. Post Missam matutinalem exeuntibus è capitulo locutio permissa erat in claustro; post Tertiam indictum ibidem silentium: Ita Udalric l. I. c. 23, Corb. Ord., cons. S. Benigni c.66, & S. Dionysij in Francia: Eodem tempore, hoc est post Tertiam ex Benignianis consuet. *infantes ibant in refectorio.*

6. Post Sextam ascendebant dormitorium eodem modo quo in Rogationibus, pausabantque in lectis suis, donec audito ad officium signo vocarentur. Pulsabatur autem ex veteri Casinensium Ordinario *octava* „ *hora mediante*; sed Corbeienses nostri Adrianum Papam [percuntati „ qua hora in Sabbato Pentecostes conveniens sit ad Lectionum offi- „ cium ingredi? Respondit ille *hora sexta hoc fieri oportere*] uti scribunt ipsi in pervetusto ordine pro majori hebdomada; & hanc fuisse communem aliorum monasteriorum consuetudinem existimo, nam quod post Sextam lectos petere jubentur, hoc penitus omittebant nostri Dionysiani, eratque apud alios potius meridianæ simulatio, quàm vera dormitio; unde statim lotis manibus, & facie, pexisque capitibus, in chorum descendebant, ut colligitur ex prolixitate officij, & cœna, quæ Vesperas præcedebat.

7. Audito ergo ad officium signo, conveniebant in chorum, ubi præmissa oratione, omnes albis induebantur, ut legimus in Lyrensibus, Dionysianis, Compendiensibus consuetudinibus, in utroque Tullensi, & S. Petri supra Divam Ordinario, & in Rituali Corbeiensi; quamvis ex Statutis Lanfranci, & libro Usuum Beccensium ij soli albis essent induti qui ministraturi, cantaturi, vel lecturi essent aliquid.

„ 8. [Deinde veniente Sacerdote cum ministris *inquit Casinense Ordin.*, „ indutis solemnibus indumentis, & sedentibus in locis suis ad altare,

legatur in gradu Lectio prima absque pronunciatione libri Genesis; qui “
autem debent Lectiones legere, vel tractus cantare, induti albis li- “
neis stent in capite utriusque chori; & tractus ita canantur sicut in “
Sabbato sancto.] Ut ergo primum accessisset Sacerdos ad altare, nulla “
alia præmissa oratione, suam sedem petebat; quod præter Cassin. Or-
dinarium docent nos liber Usuum Becc., Rituale ejusdem monasterij,
& cons. Lyræ, quæ Sacerdotis ad altare ingressum ita describunt: Fra-
tres [revertentes per ablutorium in chorum faciant orationem, & “
post induantur omnes albis paratis, Sacerdos indutus casula XII lect., “
cum Diacono tantùm stola & manipulo, & duobus Conversis candela- “
bra deferentibus, ingrediatur: Tunc non faciat orationem, nec con- “
fessionem; sed inclinet tantùm ad altare, & sic eat sedere; & Con- “
versi deponant candelabra.] Quibus suffragatur Missale Casalis Bene- “
dicti cujus Rubricæ in Vigilia Pentecostes hæc habent: Post Sextam
[Sacerdos indutus casula, ministri verò stola, & manipulo; absque “
luminaribus, & incenso, è sacrario prodeunt, factaque reverentia “
ante altare, in locis suis sedent;] sed ex Ord. S. Petri supra Divam “
[Abbas Sacerdotalibus vestimentis ornatus veniebat ad altare dicens “
orationem: *Deus qui Sacramento*:] Cartusienses verò ex Ordinario “
suo c. 52, & Grandimontenses ex consuet. Guillelmi Pellicerij primi
Abbatis Grand. c.21. Lectionibus confessionem præmittebant.

9. Lectiones dumtaxat quatuor legebant; & quidem ubique easdem, scilicet 1 *Tentavit Deus*, 2 *Scripsit Moises*, 3 *Apprehendent septem mulieres*, 4 *Audi Israel.* In Concordia Dunstani secunda & tertia Lectio notantur *Apprehendent*; sed esse Typographi errorem mihi dubium non est. In solo S. Petri supra Divam Ordinario quinque Lectiones assignatas deprehendi, easque ab aliis diversas scilicet 1. *Tentavit Deus*, 2 *Mense tertio*, 3 *Nunciavit*, 4 *Apprehendent*, 5 *Hac est hebdomada*; ex quibus primam legebat Prior, alias alij ordine antiquiores: Eumdem ordinem in legendis Lect. observabant nostri Tullenses, & Cartusienses; Ast in consuetudinibus Lyræ ad primam Lectionem inscribitur Prior, ad secundam Cantor, ad tertiam quilibet ex senioribus: Modum autem Lectiones legendi ita describit Tullense Ordinarium, scilicet *sine titulo, & festivè, media nota subtracta.* Ex eodem Ordinario prima Lectione incepta, Sacerdos ingrediebatur ad altare *sine aliquo processionis apparatu.*

10. Singulas Lectiones sequebantur singulæ collectæ, quibus post secundam tertiamque Lectionem præmittebatur tractus cantandus à duobus; post quartam verò Lectionem duæ dicebantur collectæ, quibus interserebatur tractus: *Sicut cervus* Has collectas sine salutatione seu sine *Dominus vobiscum*, & sine *Flectamus genua* dicebant. Primus verò tra-
ctus: *Attende cœlum* ex Tullensi Ordin. [à duobus Presbyteris superioris “
gradus cantabatur, secundus: *Vinea facta* item à duobus Presbyteris “
mediocris gradus, tertius: *Sicut cervus* tandem à duobus juvenibus. “

11. Ultimam collectam excipiebat letania trina seu tripla ut in Vigilia Paschæ; & quidem à duobus *in cappis* cantanda ex Lanfranci Statutis & lib. Usuum Becc. Quid autem esset letania *tripla* docet nos
» Tullense S. Apri Ordinarium ita decernens: [Cantetur letania puerilis
» à duobus qui cantaverunt: *Sicut cervus*, & sit trina in hunc modum:
» Illi duo qui cantant primò pronunciant, dexter chorus respondet eis,
» dextroque sinister.] Itaque tripla letania hæc erat cujus singulæ Sanctorum invocationes ter pronunciabantur, nisi mavis dicere triplam eam esse litaniam in qua SS. cujuscumque Ordinis tres fiebant invocationes ut supra diximus ad Sabbatum sanctum. Addit idem Ordinarium:
» [Cùmque dictum fuerit: *Per sanctam Resurrectionem tuam*, dicatur:
» *Per Adventum Spiritus sancti Paracliti.* Lib. *In die judicij libera*, & cùm
» dictum fuerit: *Ut fructus terræ dare & conservare digneris*, dicitur: *Ut*
» *gratiam Spiritus sancti cordibus nostris clementer infundas, Te rog. Ut nostri*
» *miserere digneris.*

12. Dionysiani & Compendienses duas cantabant letanias unam quinam procedendo ad fontes, alteram ternam inde revertendo; quod ita
» describunt in suis consuetudinibus: [Post orationem eant ad fontes can-
» tantes quinam letaniã, & Acolythus ferat crisma, & alius crucem, & alij
» duo ferant candelabra; & benedicantur fontes ordine ipso, quo & in
» Vigilia Paschæ, & antequam crisma mittatur in fontibus, accipiat
» Capicianus aquam in uno vase, & servet eam usque in crastinum; quia
» in die Pentecostes non fit aqua benedicta. Post incipiat Cantor ℣ *Tibi*
» *laus*; deinde redeuntes in choro incipiatur à duobus terna letania.]
Hactenus Dionysianæ cons. Idem habent Compendienses.

13. His duobus letaniis tertiam septenam præmittebat Dunstanus,
» cujus Concordia hæc habet: [Finita oratione, inchoantur litaniæ
» septenæ ad introitum ante altare: Postea descendat Abbas cum scola
» canente litanias quinas ad fontes benedicendos, sequitur oratio, &
» præfatio. His expletis, redeunt ad altare cum letania terna.] Tres etiam letanias dicebant nostri Corbeienses, ut discimus ex eorum Ri-
» tuali: [Finitis tractibus, *inquit*, dicetur prima letania & secunda
» sicut in vigilia Paschæ, & erit Domnus Abbas indutus de cappa ru-
» bea, & ibimus omnes ad fontes benedicendos ad Ecclesiam S. Leo-
» nardi cum processione decenti sicut fecimus in vigilia Paschæ; &
» fontibus benedictis, tertia litania dicetur; & quando dicetur: *Per*
» *gratiam sancti Spiritus paracliti*, revertemus omnes in choro.

14. Sub finem litaniæ dicto *Accendite* ut supra Sabbato sancto, accendebatur cereus benedictus, & alia altaris luminaria, nam priùs
» [unus cereus solummodo ante illam horam debet esse accensus ante altare,] ut notat Lanfrancus, omniaque monasterij signa pulsabantur; sive tunc, ut habent cons. Benigni; sive imposito *Kyrie eleison*, ut præscribit Lanfrancus; sive ad *Gloria in excelsis*, ut aliis mos fuit.

15. Interim verò venit Sacerdos, præcedentibus ministris, cum thu-

ribulo, & candelabris, & textu; positoque textu super altare, facta oratione, dataque confessione, cessatisque signis, dicitur *Gloria in excelsis.*] Ita Benignianæ consuet. Imponebat autem hymnum angelicum *deferente ei Cantore* ex Ord. Tull., vel *sine annunciatione Cantoris* ut habet lib. Usuum Beccensium.

16. Hæc Missa, cui apud Dionysianos assistebant *duo procedentes*, omnino festivè cantabatur, ut in vigilia Paschæ, cum unica collecta. Post Epistolam: *Alleluia Confitemini* à duobus, qui post versum repetebant *alleluia*. [Postea *inquit Tullense Ord.*, Cantor incipiat tractum: *Laudate Dominum omnes*; primum ℣ cantet chorus dexter, & sinister alium, & in fine dicat uterque chorus: *Et veritas Domini.* Interim eat Diaconus ad legendum Evangelium, & cum eo Subdiaconus, cum Thuribulario, & Ceroferariis.] Cantabatur porro Evangelium *in lectorio* ex consf. Comp.

17. [Finito Evangelio, *pergunt Benigniana conf.*, infirmi audiunt in oratorio suo Missam à *Kyrie* inceptam; & postea Nonam, & reficiunt: Eodem modo in Sabbato sancto audiunt Missam, & reficiunt.] Idem habet Corbeiense Ord.: Ad pacem ibant omnes qui poterant, *Agnus Dei*, simul cum communione dicebant, & non generaliter communicabant. [Denique ad finem Missæ, *inquiunt Benigniana conf.* pulsatur signum quotidianum ad IX, fit oratio super genua, exuitur Sacerdos cum ministris, cantatur Nona, itur in refectorium.] Atque ita communiter in aliis monasteriis; sed Cassinenses Missæ Nonam præmisisse videntur. Post prandium seu potius cœnam sedebant in claustro: Dionysiani verò dormiebant usque ad Vesperas.

CAPVT XXII.

De Pentecoste & ejus Septimana.

1. VT Vigiliæ Paschæ penè per omnia similis erat Vigilia Pentecostes; ita & inter utrasque reverendissimas has solemnitates nulla, aut certè vix ulla, reperire erat discrepantia; neque enim Adventui Spiritus sancti minus deferendum putarunt antiqui, quàm Dominicæ Resurrectioni; unde & eosdem penè ubique ritus, & observantias advertere licet. Primas Vesperas omnes *albis* induti cantabant nostri Dionysiani & Compendienses, quod in aliis multis monasteriis observatum fuisse mihi dubium non est. Omnes *psalmi feriales* sub unica antiphona ex Udalrico, Ord. Corb., conf. S. Benigni, S. Dionysij, & S. Cornelij: Sed ex Ordinario Tullensi hi dicebantur psalmi: *Laudate pueri: Laudate Dominum omnes gentes: Laudate Dominum quoniam: Lauda Jerusalem.* ℟ à quatuor *in cappis.* Reliqua omnia ut moris erat

in hujusmodi solemnitatibus. Preces solitæ non dicebantur; sed pro eis unus de festo versiculus: ita ex Ord. Tullensi, quod cum *alleluia Benedicamus Domino* dici præscribit; & infra addit: [Hac etiam nocte post Completorium portet Sacrista incensum, sicut ordinatum est in Ordinario de officio Sacristæ.

2. Nocturnas vigilias eodem ritu celebrabant, quo in Resurrectione Dominica; hoc est in albis, vel cappis, præmissa altarium thurificatione, &c. Iis penè dumtaxat exceptis, quæ ad utramque solemnitatem specialiùs pertinebant; hinc nonnulli Regularem Sancti Benedicti ordinem in psalmis, Lectionibus, Responsoriis, alij Clericorum observabant: Ita S. Dunstanus [Illa Dominica, *ait*, nocte tribus psalmis, totidemque Lectionibus, cum ℟ agitur nocturna laus.] Idem videre est in Ordinario Tullensi, & Dionys., Compendiensibusque consuetudinibus: Dionysianæ hæc scribunt: [Ad initium Matutinarum sonet classicum, & non dicantur quindecim psalmi. Matutinæ eodem ordine celebrentur, quo & in die Paschæ. Primitus incipiatur: *Domine labia*, & post *Deus in adjutorium*. Post *Gloria Patri* cantetur inter duo altaria à quatuor in cappis Invitatorium: *alleluia: Spiritus Domini*: Illi quatuor qui cantaverint in choro remaneant, & non cantetur hymnus; sed mox incipiat Hebdomadarius super psalmos antiphonam: *Factus est repente*: Psalm: *Magnus*. Antiphona: *Confirma*. Psalm.: *Exurgat Deus*. Antiphona: *Emitte spiritum tuum*. Psal.: *Benedic* 11. ℣ *Confirma*. Tres Lectiones de Evangelio: *Si quis diligit*; à Diacono ut in die Paschæ, aliæ duæ lectiones in cappis legantur. ℟ *Dum complerentur* à quatuor qui chorum tenent, ℣ *Repleti sunt*, non dicatur *Gloria Patri*. Ad unamquamque lectionem deferantur duo thuribula. Secundum ℟ à quinque prioribus in cappis: *Repleti sunt*. ℣ *Loquebantur variis*, non dicatur *Gloria Patri*. Tertium ℟ *Advenit ignis*, ℣ *Invenit eos* à septem in cappis, & dicatur *Gloria Patri*, & post gloriam repetatur. *Te Deum laudamus*. ℣ *Repleti sunt*. Omnes legentes & cantantes remaneant in cappis in choro usque post Matutinum.] Ex Tullensi etiam S. Apri Ordinario Abbas indutus cappa nocturnum officium incipiebat à ℣ *Domine labia*; [Invitatorium cantabatur à septem in albis & cappis, scilicet à Cantore & duobus Hebdomadariis, & aliis quatuor in tabella nominatis.] Primam Lectionem Diaconus, secundam Prior, tertiam Abbas omnes in cappis, similiter & ℟ in cappis cantabantur, [& ad quamlibet Lectionem, *inquit*, debet incensum portari à duobus Presbyteris albis & cappis indutis, quibus Sacrista injunxerit; qui Sacrista à junioribus Presbyteris incipiat gradatim ascendendo.] Primum ℟ à duobus inferioribus Presbyteris, secundum à duobus Presbyteris mediocribus, tertium à tribus, scilicet à Cantore, & aliis duobus fratribus, & ad unumquodque *Gloria Patri* dicebatur, qua dicta in tertio ℟, à Cantoribus iterum imponebatur idem ℟, illudque chorus prosequebatur.

3. Ad

3. Ad Laudes ſingulis pſalmis ſingulæ præmittebantur antiphonæ; primam imponebat Hebdomadarius, reliquas Priores; ſive ut loquitur Tullenſe Ordinarium, Domini quibus Cantor prænuntiaverit. Pſalmus *Deus miſereatur* pſalmo *Deus Deus meus* ſubjungebatur. Capitulum *Cum complerentur*, ℣ *Spiritus Domini replevit*, omiſſo hymno, & ℟; ſed Tullenſes & capitulum, & ℟, & hymnum, & ℣ prætermittebant; ſtatimque finita quinta antiphona, incipiebatur [ab Abbate prænunciata ſibi à Cantore antiphona, ad *Benedictus*,] quæ ex Dionyſianis conſ. *ter* dicebatur; eaque finita, omiſſa oratione Dominica, ſtatim dicto *Dominus vobiſcum*, ſubjungebatur collecta; deinde *Benedicamus Domino* cum *alleluia*. Addit Tullenſe Ordinarium: [Deinde hebdomadarij coquinæ egredientes acccipiant benedictionem, Hebdomadarius Miſſæ dicat collectam; ita tamen ſi Abbas faciat officium; qua dicta Domnus Abbas, Præpoſitus, duo Hebdomadarij coquinæ ingredientes, accipiant benedictionem; Hebdomadarius Miſſæ dicat collectam ſi Abbas faciat officium, & ſic finiuntur Matutinæ.] Nimirum ut in Natali, & Reſurrectione Domini, ita & in Pentecoſte Abbas coquinæ officium exercebat. Tandem ita concludit: [Nulla fiat comm. nec Matutinæ B Mariæ in conventu hac nocte dicuntur. *Verba mea* poſt Laudes non dicimus, nec poſt capitulum, nec pſalmos familiares ad Horas uſque ad feriam v ſequentem.

4. Qui verò regularem S. Benedicti curſum ſequebantur, ut præſcribunt Lanfrancus, Udalricus, conſ. S. Benigni, & Corbeienſe Ord.; ij ſingulos nocturnos ſub ſingulis antiphonis cantabant, quarum tamen melodia cum alleluia non iterabatur. Pſalmi erant de Dominica. Octo Lectiones *de expoſitione Beati Auguſtini ſuper Evangelium: Si diligitis* ut preſcribit Corbeienſe Ordinarium. Reliqua omnia ut in Paſcha.

5. Ad Primam aliaſque diurnas horas jam Regularem S. Benedicti ordinem omnes ubique obſervabant, ut patet ex Dunſtano, & aliis; eundemque per totam Hebdomadam tam nocte quàm die ſequebantur: Duas verò ſtrophas de feſto ad hymnum cujuſque Horæ tam in die quàm infra ejus octavam addebant, excepto fortè ad Tertiam.

6. Porro ad Primam debebat Theſaurarius [centum pauperes procurare de pane, & vino, & carne, aut tres minutas ſingulis dare *ex conſuetud. S. Benedicti Floriacenſis:*] Similiter ex antiquo Corbeienſi Ordinario [Secretarius in ipſo die Pentecoſtes paſcit de pane, & vino, & carne, tot pauperes, quot fratres fuerint in monaſterio, & pro eo dicitur ad majorem Miſſam ſub ſilentio collecta: *Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famuli*, poſt primam collectam,] [a] conſ. Floriacenſes addunt: [In capitulo fit abſolutio, & omnes debent eſſe.

7. Capitulum autem præcedebat Miſſa matutinalis de die cum

[a] Vide Statuta S. Hugonis Abbatis Cluniac. in Bibliotheca Cluniac. vel ejus vitam auct. Anonym. n. 16. apud Boll. 29. Aprilis.

unico ℣ ad Introitum ex Rit. Corb., & unico *Alleluia* ex Ord. Tullensi: In ea pueri communicabant ex conf. S. Dionysij.

8. Ad Missas privatas quod attinet hæc lego in præfato Corbeiensi
„ Rituali: [In vigilia Pentecostes, & in die omnes Presbyteri debent
„ dicere Missas suas, & in die pueri & infirmi debent se communicare;]
„ & in Ordinario Tullensi: [Die sancto Pentecostes à mane usque ad
„ processionem fratres qui privatas Missas celebrare voluerint, possunt
„ cantare, ut processioni cum ceteris possint interesse.

9. Ex eodem Ordinario Tullensi post Missam matutinalem Hebdomadarius Missæ faciebat aquam benedictam, quam dum benediceret, Cantor dividebat cappas, & dalmaticas. Benedicta aqua per chorum aspergebatur, & ut Dominicis mos erat per claustrum aliasque officinas deferebatur. Interim præparabant se pueri & ministri, qui cruces, textusque delaturi erant, quibus præparatis, solemnis per claustrum fiebat processio, quam sequebatur Tertia. Dionysiani hac die aquam non consecrabant; sed ex benedicta pridie omnes monasterij officinas dum cantabatur Tertia per unum Sacerdotem aspergebat.

„ 10. Ut autem Tullensium ritus prosequamur [finita processione,
„ *inquiunt in suo Ordinario*, & reversis in chorum fratribus, significet
„ Cantor septem Cantoribus cappis rubeis indutis, qui eant ad gradum
„ ante altare, & accipiant cereos ardentes ad gradum sub lampario à
„ Sacrista positos, & incepta Tertia incipiatur ab ipsis hymnus: *Veni*
„ *creator*, cereosque ardentes in manibus teneant, & cantent vicissim
„ dictum hymnum; ipsi unum ℣, & chorus alium. Cantor autem cho-
„ rum regat, finitoque hymno prædicto, prædicti septem Cantores de-
„ ponant cereos in loco quo eos prius acceperant, & revertatur quis-
„ que eorum ad stallum suum in choro; Cantor autem in medio choro
„ stans de quocumque choro sit hebdomada, incipiat hanc antiphonam:
„ *Non vos relinquam* &c.

11. Ad hymnum: *Veni creator*, *a* qui ex Benignianis consuetudinibus, & Ordinario Corbeiensi ad solam Tertiam per quatuor dumtaxat
„ dies cantabatur; omnes petebant veniam, [& thus multum accen-
„ datur ante altaria, *inquiunt Dionysianæ conf.* ut tota fumo odorifero
„ repleatur ecclesia.] Similiter & Compendienses: [Tantùm thuris ante
„ majus altare & minus & ante crucifixum accendatur, ut tota repleatur
„ ecclesia.] Apud Corbeienses autem projiciebatur ignis cum aqua de campanili quamdiu conventus prædictum hymnum decantaret ex Rituali monasterij Corbeiensis.

12. Processio solemnis eodem modo quo in die Paschæ, sicuti & Missa, cujus Introitus ex Ordinario Tullensi ter cantabatur, unde &

a Hymnus *Veni creator* ad Tertiam non canebatur ante S. Hugonem, qui illum hanc ad horam in die Pentecoste dicendum instituit si credimus Anonymo in ejus vita n. 16. apud Boll. 29. April.

versus ad eum duo dicebantur, ut discimus ex Benignianis conſ.,& Ord. Corbeiensi, ſcilicet: *Exurgat Deus*, & : *Confirma hoc Deus.* Antiphona ante Evangelium apud Dionyſianos, & Compendienſes: *Hodie completi ſunt.* Præfatio, *Communicantes*, & *Hanc igitur* propria. Denique [hac die Diaconus tot hoſtias conſecrandas apponat, *inquit Tullense Ordinarium*, ut in ipſa die fratribus qui non celebraverint, Converſiſque, & ſororibus ſacra communio ſufficiat.

13. Veſperas ut pridie *in albis* ex Dionyſianis & Comp. conſ. cantabant; pſalmos omnes Dominicales ſub una antiphona; ſed Tullenſes eos repetebant quos in primis Veſperis cantaverant; reliqua omnia ut in ſolemnioribus feſtis.

14. Infra hebdomadam omnia ut in hebdomada Paſchali, niſi quod regularem S. Benedicti curſum omnes ubique obſervabant. Tribus ſequentibus diebus, hoc eſt fer. 2, 3, & 4, Invitatorium ad Nocturnos à duobus in cappis ex Dionyſ.conſ., & Ord. Tullenſi. Pſalmi utriuſque nocturni de feria ſub unica antiphona. Tres Lectiones quarum primam legebat Diaconus, de Evangelio cum tribus ℟, ex quibus primum cantabat Hebdomadarius. Miſſa matutinalis de die: *Spiritus*; major propria in cappis, vel ſaltem ut præſcribit Tullenſe Ordin. cum Pariſienſibus S. Germani conſuetudinibus in albis ad Veſperas pſalmi de die Pentecoſtes ſub unica antiphona, cetera ut in hebdomada Paſchæ. Caſsinenſes infra hanc hebdomadam Miſſam matutinalem non cantabant.

15. Ceterum ſicut in hebdomada Paſchali, ita & in hac qua de agimus ſolemnes extra monaſterium proceſsiones agebant, cujus rei c. 17.
exemplum videre eſt in vita S. Winoci Abbatis, cujus corpus quot an- ſæc. 3.
nis ad locum priſtinæ quietis deferebatur cùm Adventum Spiritus ſancti part. 1.
celebrat Eccleſia: aliud nobis ſuppeditat Anonymus in vit. S. Aldrici Epiſcopi Senonenſis his verbis: [Erat autem conſuetudo quod Ferra- ſæc. 4
rienſis cœnobij congregatio finita feſtivitate Pentecoſtes cum ſolemni part. 1
pompa ſingulis annis caſtrum Nantonis peteret, obſequia devotionis p 575
redditura, & ſuffragia SS. petitura;] Sed & in monaſterio S. Theoderici unus ex monachis feria 3 poſt Pentecoſten ſacras ejuſdem ſancti reliquias ad ſolemnem proceſsionem Remos deferebat; ut videre eſt in hiſtoria M.S. illius monaſterij ad an. 1289.

16. Feria quarta, item ſexta, & Sabbato ſolemne jejunium celebrare ſolemus. Iſtud jejunium, quod Quatuor temporum appellamus, celebrabant olim noſtri Caſsinenſes hebdomada ſecunda menſis Junij uſque ad Nonam, ut diſcimus ex antiquo Ordine Caſsinenſi circa Bertharij Abbatis tempora deſcripto, hoc eſt circa finem ſæculi IX; Eodem tempore etiam obſervandum præſcribunt Concilium Moguntinum ſub Carolo Magno Imperatore, cui 30 Epiſcopi, Abbates 25 interfuerunt, can. 34; Aliud Concilium item Moguntinum ſub Henrico ſecundo Imperatore, cui interfuere Epiſcopi duodecim, quod citat Mi-

crologus in libro de observationibus ecclesiasticis c. 25; & Concilium Rothomagense anno 1072 ut refert Ordericus l.4. hist.

17. Alij statim post Dominicam Ascensionem istud jejunium celebrabant, ut patet ex S. Isidoro, cujus hæc verba: [Secundum jejunium est, quod juxta canones post Pentecosten alio die inchoatur secundùm quod & Moyses ait: Initio mensis Hordearij facietis vobis hebdomadas septem. Hoc jejunium à plerisque ex authoritate Evangelij post Domini Ascensionem completur, testimonium illud Dominicum historialiter accipientibus, ubi dicit: *Nunquid possunt filij sponsi lugere quandiu cùm illis est sponsus, venient autem dies quando auferetur ab illis sponsus & tunc jejunabunt* &c. Sed Gregorius Papa septimus teste Micrologo in libro de observationibus ecclesiasticis istud jejunium Apostolica authoritate ad hebdomadam Pentecostes revocavit, cujus decreto statim paruerunt omnes passim monachi, inprimis Cassinenses qui ex Ordinario temporibus Oderisij Abbatis descripto *intra ipsas octavas* Pentecostes jejunabant. Similiter & Divionenses S. Benigni, quorum ex consuetudinibus c. 66. [numquam ante Pentecosten, vel post octavas ipsius .... sed in ipsa hebdomada Pentecostes secundùm authoritatem doctorum] fiebat hoc jejunium; sed & Micrologus loco supra citato probat authoritate S. Leonis Papæ, S. Gregorij Magni, & S. Hieronymi æstivale Quatuor temporum jejunium ab antiquis infra hebdomadam Pentecostes celebratum fuisse: & certè hoc exigebat ipsius officium, quod ad Pentecosten omnino pertinebat, ut patet ex Udalrico l.1. c.27, & Ordin. Corbeiensi, ubi præscribitur, ut hoc jejunium, [si contigerit extra Pentecosten, non alia tamen officia, quàm & ad Pentecosten pertinentia ex more cantentur.

(Marginal notes: lib.1. de eccl. offic. c. 37. — c. 25.)

18. Quod spectat ad ritus hoc in jejunio observari solitos: Feria quarta Missa matutinalis de die, hoc est: *Spiritus* solemniter omnino cantabatur, quapropter audito ad Tertiam signo omnes conveniebant in chorum, ubi facta oratione, albis induebantur; tum cantata Tertia omnes cappas accipiebant: Ita ex Udalrico l.1. c.27, Dionysianis consf., & Rituali Beccensis monasterij. Idem præscribunt Divionenses S. Benigni consuetudines & Corbeiense Ordinarium; sed solis dumtaxat *Cantoribus*, quo nomine intelligo non solum eos qui chorum ex officio regebant; sed omnem cantantium chorum, hoc est omnes qui canebant in choro. Ex consuetudinibus autem S. Germani à Pratis, & B. Mariæ de Lyra, atque Tullensi S. Apri Ord. hæc Missa solùm cantabatur in albis, eratque eadem quæ in festo Pentecostes, excepta epistola, quæ ex Actibus Apostolorum sicut & Evangelium de præsenti feria legebatur. Post Sextam cantabatur Missa de jejunio de qua hæc vetus Cassinense Ordinarium: [In quibus videlicet jejuniis extra aliorum consuetudinem jejuniorum, & hymnus Angelicus, & symbolum, & præfatio canantur; ministri quoque altaris non planetis, sed dalmaticis & tunicis induantur; neque genua

ad orationes flectantur ;] & tamen Dunstani Concordia : [Illa, *ait*, hebdomada Pentecostes solemniter celebratur sicut Paschalis ; excepto quod jejuniorum diebus *Gloria in excelsis Deo* non canitur, & *Alleluia* pro gradualibus canitur, & Vesperæ de omnibus SS. dicuntur.] & Dionysianæ consuetudines [ad hanc Missam non dicatur *Gloria in excelsis*. Idem habet lib. Usuum Cisterc.

19. Hanc porro Missam celebrabat Hebdomadarius præteritæ hebdomadæ, in qua duæ Collectæ, duæque Lectiones dicebantur. Primæ Collectæ præmittebant *Dominus vobiscum* sine *Flectamus genua*. Oratio : *Mentes nostras*, quam sequebatur prima lectio [ab uno puero in alba & cum titulo cantanda *ex Ordinario Tullensi*, postea *alleluia* & ℣, secunda oratio sine *Dominus vobiscum*, sed tantùm : Oremus *Præsta quæsumus omnipotens Deus*.] Denique [nec offertur, nec pax recipitur nisi ab uno, & una tantùm hostia, *inquit Corbeiense Ordin.*] cui consentit Udalricus lib. I. c. 27. Cistercienses Missam matutinalem de jejunio, post Tertiam Missam de die solemniter decantabant, ex lib. Usuum c. 31.

20. Ad refectionem quam ad IX agebant solitæ non offerebantur oblatæ, atque ab adipe abstinebant. Ita Cluniacenses ex Udalrico lib. I. c. 27. & Corbeienses ex Ordinario.

21. Hæc potissimum ad feriam IV pertinent, de VI verò & sabbato ita scribit Udalricus : [In diebus jejunij secuturis nihil est aliter agendum, excepto quod nec cappis, nec albis generaliter induuntur, & collectæ quæ dicuntur in privatis diebus ad Missam majorem non omittuntur....& in Sabbato post offerendam qui ℟ cantaverit, & Lectionem legerit, præter epistolam, cum albis esset indutus solet se exuere. Cantor qui tenet chorum in cappa, aliis ad orationem procumbentibus, non procumbit ; & ad illam orationem quæ fit ante Nonam exit de choro.] Idem ferè habent Benignianæ consf. c. 66. & Corb. Ord. Præterea sabbato major Missa non præveniebatur litania ex eodem Udalrico. Insuper omnes Lectiones *in albis cum titulo* legebantur à pueris ex Ord. Tullensi, easque non ℟, sed *alleluia* sequebantur, quæ *de ipsis feriis* ex Ord. Casinensi repetebantur. Finita Nona Paschale tempus finiebat ; At Cistercienses feria post Pentecosten secunda alleluia dimittebant ex l. Us. c. 31. De silentio tota hac hebdomada servando nihil hîc præterea quæ diximus ubi de oct. Natalis Domini de septimana Paschali.

CAPUT XXIII.

De festo SS. Trinitatis.

1. ET si Sanctissimæ Trinitatis festum apud veteres monachos passim celebratum fuisse non videatur, ut patet ex Bernone Abbate
c. 3. Augiensi in lib. de quibusdam rebus ad Missam spectantibus, ubi probat octavam Pentecostes hac die celebrandam esse; ex Micrologo in lib. de ecclesiasticis observationibus, ubi negat improbatque hac die festum SS. Trinitatis celebrari debere; quia Dominici dies ejus honori
c. 60. deputati sunt; ex Statutis Lanfranci, in quibus *ad utramque Missam* assignatur Introitus: *Spiritus Domini* ut in die Pentecostes, non de Trinitate; ex veteri Casinensium Ordinario tempore Oderisij Abba-
„ tis descripto, in quo præscribitur ut [Dominica octava Pentecostes
„ antiphona ad Invitatorium, hymnus sicut in die; Lect. 7 fiant de
„ sermone S. Augustini: *Erat homo*, octava de libro Regum cum ℟. *Præ-*
„ *parate*. In tertia vigilia legatur de homilia . . . Ad Primam antiphona
„ *Spiritus sanctus*, ... Antiphona ad Vesperas sicut in die.] Denique ex Radulpho Tungrensi, qui sub finem sæc. decimi quarti florebat, in libro de observantia Canonum propositione 16. ubi sic loquitur:
„ [Super octava verò Pentecostes magna est adhuc diversitas. Cùm enim
„ Romani in hac Dominica imponerent historiam Regum, nec servarent
„ festum Trinitatis; aliquæ nationes, ut Alemanni, eadem die servant
„ octavas Pentecostes in hebdomada, & Dominica sequenti, servantes
„ officium Trinitatis. Alij, ut Gallici, plures, illo die plenum faciunt
„ festum Trinitatis cum octavis majoribus. Hodiernis verò temporibus
„ Romæ, & in curia Romana solemnis habetur festivitas S. Trinitatis
„ in octava supra dicta, quod etiam plures Alemanni ceperunt sequi
„ postea.

not. in lib. 11. p. 163. 2. Constat tamen festum SS. Trinitatis esse antiquissimum, ejus officium cuidam Stephano Leodiensi attribuit Micrologus loco citato, immo reperitur ejus Missa in libro Sacramentorum S. Gregorij Papæ,
„ unde Menardus [non est dubium, *inquit*, quin fuerit olim celebratum;
„ sed postea intermissum, tandemque à Romanis Pontificibus instauratum.] Certè aliqualem ejus solemnitatem factam fuisse Dominica ante Adventum ostendimus in 1 hujus libri capite; an verò etiam hac Dominica ? quidquid sit, certissimum est multis jam abhinc sæculis debitum SS. Trinitati honorem hac die apud monachos speciali festo
„ redditum fuisse, quod probat in primis Concordia Dunstani: [Rursus
„ in octavis, Dominicâ non repetitur: *Spiritus Domini*, eo quod septem
„ tantùm colimus dona Spiritus sancti, sed agitur illa hebdomada de

ſancta Trinitate;] Drogo Bergenſis monachus in libro Mirac. S. Winoci Abbatis c. 4. [Mos habetur mortalibus Bergenſis pagi, ut octavis Pentecoſtes, die ſcilicet qua SS. Trinitatis unius ac veri Dei commemoratio recolendo celebratur, ſeu celebrando recolitur, deportari oſſa Venerabilis Patris Winoci, utriuſque ſexus ſequente multitudine &c; Udalricus l. 1. c. 25. octavus dies Pentecoſtes non tam pro octavo, quàm pro commemoratione ſanctæ Trinitatis celebratur;] Liber conſuetudinum S. Benigni Divionenſis c. 66.; & Ord. Corbeienſe, in quibus eadem verba leguntur, liber Uſuum Ciſtercienſium c. 31, ubi de Sabbato poſt Pentecoſten, [in quo Sabbato nihil eſt ad Veſperas cantandum de feſto Pentecoſtes, ſed de ſancta Trinitate.] Denique omnes noſtri codices Ordinariorum aut conſuetudinum. Ac demum ubique tam apud Clericos, quàm apud monachos generaliter receptum fuit. Extat hac de re Bulla Benedicti Papæ XIII. in qua per univerſam eccleſiam feſtum SS. Trinitatis celebrari præcipit eodem ritu, & ſolemnitate quibus feſta Nativitatis, Reſurrectioniſque Dominicæ, pareſque indulgentias concedit atque in feſto Corporis Chriſti.

(ſæc. 3. part. 1)

3. Quod ſpectat ad ritus hac in die obſervari ſolitos, erant certè ſolemniſsimi; ſaltem in præcipuis & omnibus paſsim monaſteriis: Hinc S. Petri ſupra Divam Ordinarium: [In octava Pentecoſtes celebretur annualiter ſolemnitas ſanctæ & individuæ Trinitatis.] Ad cujus priores Veſperos, *inquit Udalricus*, quod alias rarò fieri ſolet ſuper ſingulos pſalmos ſingulæ cantantur antiphonæ de ſancta Trinitate.] Quæ verba denotant magnum omnino feſtivitatem. Iſtæ antiphonæ ut diſcimus ex Ordinario Tullenſi & Compendienſibus S. Cornelij conſuetud. erant *Gloria tibi Trinitas: Laus & perennis: Gloria laudis: Laus Deo Patri*; quas etiam modo cantamus, & videre eſt in M. S. Breviario S. Germani à Pratis, & in edito Caſalis Benedicti. Primam ex Ordinario Tullenſi, & conſ. Lyræ imponebat Hebdomadarius; reliquas ſeniores ſeu primi ex fratribus, quibus conſentire videntur Compendienſes S. Cornelij conſuet. Ex vetuſto tamen Corbeienſi Ordinario illas imponebant *Infantes*; ſed hoc fieri prohibent Divionenſes S. Benigni conſ. c. 66. In regali S. Dionyſij propè Pariſios monaſterio unica ſuper pſalmos dicebatur antiphona: *Gloria tibi Trinitas*: Pſalmi autem tam ex prædictis conſ. quàm ex Compendienſibus, Ordinario Tullenſi, & Breviario M.S. S. Germani à Pratis erant de feria: *Confiteantur* &c.

(l. 1. c. 25.)

4. Capitulum apud Udalricum l. c. 25, in Ordinario Corbeienſi, & Breviario S. Germani à Pratis notatur: *Benedictio & claritas*; In Ordinario Tullenſi, Dionyſianis, Compenendienſibus conſ.: *Benedictus Deus & pater*; In Lyrenſis monaſterij conſ.: *Gratia Domini*; Denique in Ordinario S. Petri ſupra Divam, & Breviario Caſalis Benedicti: *O altitudo divitiarum.*

5. Reſponſorium: *Benedictus Dominus*, pro quo in Ordin. S. Petri ſupra Divam: *Honor virtus*; & in Breviario S. Germani: *Magnus Dominus*.

ex Dionysianis, Compendiensibusque cons. à quatuor *in cappis* cantabatur; ex Ord. Tullensi [à duobus Hebdomadariis in albis & cappis.
6. Hymnus: *O lux Beata Trinitas*, pro quo cons. Lyræ & Ordin. S. Petri supra Divam: *Adesto sancta Trinitas.* ℣ sequens ex Ordin. Corbeiensi, & Tullensi, Breviariis S. Germani, & Casalis Benedicti: *Verbo Domini cœli* &c; sed Dionysianæ, Compendiensesque cons. habent: *Benedicamus Patrem.* Antiphona ad *Magnificat: Gratias tibi Deus* quæ ex Dionysianis cons. duplicari debebat: Hîc duo deferebantur thuribula ex dictis consuet., unicum ab Hebdomadario Missæ alba & cappa induto ex Ord. Tullensi. Collecta: *Omnipotens* &c. *Benedicamus Domino* sine *alleluia*, & sine commen. oct. Pentecostes. Consuet. Lyræ assignant primam comm. de festo, si occurrat; secundam de S. Maria; Post quam fiebat processio ad crucifixum cum antiphona: *O Crux*, pro qua Benignianæ cons., Corb. Ordinarium sicut & Tullense assignant ℞, versum, & collectam de Trinitate. Compendienses procedebant ad altare SS. Trinitatis, cum ℞: *Summæ Trinitati*, cujus versus *Benedictus es Domine* cantabatur à quatuor.
7. De nocturnis pauca hæc habent Divionenses S. Benigni consuetudines: [Ad nocturnos omnia signa pro scilla pulsantur, & omnia in ipsa festivitate fiunt quæcumque in quinque præcipuis aguntur; excepto quod ad nocturnos tria pallia super altare non ponuntur, & octavum ℞ non repetitur, & ornamentorum apparatus in processione non def[illegible]ur.] Idem habet Corbeiense Ordinarium additque: [& quod sequentia ad Missam non dicitur; sed neuma de *Benedicta semper*; item & quod hercia non illuminatur] ad nocturnos, sed res paullo fusius repetenda est.
8. Itaque Invitatorium *à quatuor* cantabatur & quidem *in cappis* ex Dionysianis & Comp. cons.; sed ex Tullensi Ordinario tantùm [à duobus hebdomadariis in albis & cappis.] Hymnus ex Udalrico, Ordinario Corbeiensi, Breviariis S. Germani, & Casalis Benedicti: *Tu Trinitatis unitas*; ex Ordinario Tullensi, & Compendiensium consuetudinibus: *Nocte surgentes*; ex Dionysianis cons.: *Jam Christus.* Psalmi de Dominica sub unica in singulis nocturnis antiphona ex Dionysianis cons., scilicet in primo noct. antiphona: *Adesto Deus unus*; in secundo: *Caritas pater*; in tertio: *Ex quo*; sed alij proprias antiphonas, singulas ad singulos proprios psalmos habuisse videntur.
9. Lectiones primi secundique nocturni octo de sermone S. Leonis Papæ assignat vetus Corbeiense Ordinarium. Octo de sermone: *Credimus S. Trinitatem* Dionysianæ cons., & Breviarium Casalinum, ubi prædictus sermo Alcuino adscribitur: In tertiò verò nocturno [Evangelio *Erat homo ex Pharisæis* pronunciato, nulla tamen ejus homilia legitur; sed sermo S. Gregorij Nazianzeni, scilicet *De solemnitate hodierna,*] inquit Udalricus & cum eo Corb. Ordinarium; At Dionysianæ consuet. assignant [quatuor Lectiones de Evangelio: *Erat homo,*]
hoc

hoc est ex homilia de dicto Evangelio. Lectiones primi secundique nocturni solita clausula: *Tu autem Domine* non terminabantur; sed ex consuetudinibus S. Cornelij ista: *Una & vera Deitas* &c, quam solùm in fine tertiæ Lectionis dici volunt Dionysianæ conf. Ex eisdem consuetudinibus singula Responsoria cantabantur à duobus, quartum verò à tribus, octavum à quatuor, duodecimum à quinque. In iisdem etiam cantica *Quis est iste* &c. ponuntur, pro quibus Comp. conf., & Tullense Ord. habent: *Domine miserere: Audite qui: Miserere.*

10. In Laudibus psalmos omnes sub una antiphona: *O beata & benedicta* cantabant nostri Dionysiani; sed alij singulis psalmis singulas præmittebant antiphonas, quibus unum addebant versiculum, hoc modo. Antiphona: *O beata & benedicta & gloriosa Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.* ℣ *Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio.* Psalmus: *Dominus regnavit.* Antiphona: *O beata & benedicta unitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.* ℣ *Miserere, miserere, miserere nobis.* Antiphona: *O vera, summa, sempiterna Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.* ℣ *Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio.* Antiphona: *O vera, summa, sempiterna unitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.* ℣ *Miserere, miserere, miserere nobis.* Antiphona: *Te jure laudant, te adorant, te glorificant omnes creaturæ tuæ ô beata Trinitas.* ℣ *Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio.*

11. Ita ex Breviario Casalino, easdem antiphonas cum suis ℣ habet Breviarium M.S. S. Germani à Pratis, idem observabant Compendienses & Tullenses nostri; sed Tullenses post psalmos antiphonis versiculos præponebant. Capitulum *Benedictio & claritas*, pro quo Dionysianæ consuetudines habent: *Benedictus Deus & Pater*, Casalinum Breviarium: *O altitudo.* ℟ in singulis ferè monasteriis diversum cantabatur *à duobus* ex Dionys., & Comp. conf., ac Tullensi Ordin. Hymnus ex Udalrico, Breviario S. Germani, & Casalino: *Splendor paternæ gloriæ*; ex Ordinario Corb.: *Te laudat*; ex Dionys. conf.: *Impleta gaudent*; ex Comp., & Ord. Tullensi: *Ecce jam noctis.* Reliqua ut mos erat in hujusmodi solemnitatibus. Ad horas diei antiphonæ de Laudibus, quarta prætermissa; sed sine versiculis.

12. Missa matutinalis ex Udalrico, conf. S. Benigni, Ordinario Corbeiensi, Tullensi, S. Petri supra Divam, Comp. consuetudinibus & Dionysianis in codice Colbertino de Spiritu sancto: *Spiritus Domini*: major de Trinitate; Ex codice verò Dionysiano matutinalis de Trinitate, major de Spiritu sancto; quamquam in margine inferiori legatur: [Missa matutinalis de Spiritu sancto, magna Missa “ de Trinitate;] quæ verba rubra linea expuncta sunt, & alia manu hæc “ substituta [utraque Missa sit de Trinitate, ad magnam Missam sequen- “ tia: *Veni sancte Spiritus.*] Ex Rituali autem Beccensi matutinalis Missa “ de Trinitate, major partim de Spiritu sancto, partim de Trinitate cantabatur. Denique ex Lyr. conf. utraque Missa de Trinitate.

13. De Miſſa matutinali nihil ſpecialius ; qui eam de Spiritu ſancto
cantabant , Miſſam de die repetebant , excepto graduali ſeu ℟. *Beata
gens*, pro primo alleluia , quod ſequebatur *Alleluia Veni ſancte*, ſine pro-
ſa ; licet in Dionyſianis conſ. codicis Colbertini duo etiam habeantur
alleluia. Qui autem Miſſam de Trinitate dicebant , ad Introitum aſſu-
mebant: *benedicta ſit ſancta*, poſt collectam comm. de feſto ſi contigiſſet,
deinde de B. Maria in Lyrenſium conſ. ; quibus Beccenſis monaſterij
Rituale addit de SS. loci , de omnibus SS. , & omnes alias præter *San-
ctorum tuorum*. Epiſtola in eodem Rituali , & conſ. Lyræ : *Gratia Do-
mini* ; in Dionyſianis : *Scitis quoniam cùm gentes eſſetis.* ℟. *Benedictus es.
alleluia* , *Benedictus es*. Evangelium in Rituali Becc. , & conſ. Lyræ :
Cùm venerit Paraclitus ; in Dionyſianis : *Erat homo*. Offert. *Benedictus
ſit*. Præfatio , *Communicantes* , & *Hanc igitur* ex Dionyſ. conſ. de Spiritu
„ ſancto ; ſed Rituale Beccenſe , & conſ. Lyræ [Præfatio , *inquiunt* , non
„ dicitur ad hanc Miſſam, quia de Trinitate eſt.] Communio: *Benedicimus*.
„ 14. [Poſt *Sanctus* Miſſæ matutinalis, *addunt Dionyſianæ conſ. in utro-
„ que codice* , induantur omnes albis , & fiat aqua benedicta , & defera-
„ tur per officinas ſicut in aliis Dominicis , & priuſquam eat proceſsio
„ incipiat Cantor antiphonam : *Ego ſum alpha* &c.] Hanc etiam proceſ-
ſionem faciebant noſtri Tullenſes S. Apri *in albis* ; Compendienſes *in
„ cappis*, de qua hæc ſcribit Udalricus : [Ad proceſsionem per clauſtrum,
„ & ad ſtationem in veſtibulo eccleſiæ id ipſum cantatur , quod in priore
„ Dominica ; ad ſanctam Crucem , & in chorum cum Reſponſoriis quæ
„ ſint de ſancta Trinitate reditur ;] Quibus ferè ſimilia extant in Beni-
gnianis conſ. , & in Ord. Corbeienſi. Proceſsionem ſive Tertiam ſeque-
batur Miſſa , & quidem ſolemniſsimè *ſicut in die Natalis Domini* ,
inquiunt conſ. Lyræ , omnibus exiſtentibus *in cappis* ex Dionyſianis &
Compendienſibus conſ., tribus Cantoribus chorum regentibus ex Com-
pendienſibus , cum quatuor procedentibus ex Dionyſianis. Hæc Miſſa
ut diximus ferè ubique erat de Trinitate; ſed ex Udalrico , Benignianis
conſ. , & Ord. Corb. ſine graduali , cum duplici alleluia 1. de Trini-
tate : *Benedictus es* , 2 de Spiritu ſancto : *Veni ſancte Spiritus*. In Dio-
nyſianis tamen conſuet. codicis Colbertini notatur graduale : *Benedi-
ctus es Domine* , à tribus cantandum , & unicum *alleluia Benedictus es
Domine* à quatuor , & poſt ſequentia *Profitentes unitatem*. Ex Rituali
Beccenſi ad hujus Miſſæ Introitum cantabatur : *Spiritus Domini*, Epiſtola
Vidi hoſtium , *alleluia : Paraclitus* à quatuor , 2 *Libera nos* à quinque ,
proſa : *Benedicta ſit*, Evang. *Erat homo*, Offert. *Confirma*, Poſtcommunio
Factus eſt.

15. Veſperæ non erant adeo ſolemnes ; nam 1 ex Ordinario Tullenſi
antiphonas imponebant infantes, licet ex conſuetudinibus Lyræ prima
ab Hebdomadario , reliquæ à ſenioribus inciperentur : Deinde ℟. à duo-
bus tantùm cantabatur ; ex Dionyſianis conſ. *in cappis* , ex Comp. *in
frocis*. Præterea antiphona ad Magnificat ſemel dumtaxat dicebatur ,

unicúmque à Sacerdote deferebatur thuribulum. In codice tamen Colbertino præscribitur ut [deferantur duo thuribula à duobus Sacerdo- "
tibus in cappis.] Tandem post Vesperas fiebat commemoratio, 1 de "
Spiritu sancto cum antiphona : *Hodie completi sunt*, deinde de Resurrectione cum antiphona : *Christus resurgens* : Ita ex Udalrico, Benigniaris conf., & Ord. Corbeiensi: Collectam quidem de Spiritu sancto dicebat Hebdomadarius ; de Resurrectione is qui Sanctorum suffragia faciebat. In conf. Lyræ 1 commemoratio de festo si sit, secunda de Cruce sine genuflexione, tertia de sancta Maria. [Post cœnam canatur "
psalmus *Miserere mei Deus*,] inquit Cass. Ordinarium. "

16. Denique [per totam hebdomadam *addunt Benigniana conf.* "
quamvis octavæ de sancta Trinitate non agantur, tamen nisi propter "
aliquam festivitatem remaneat, major Missa inde cantatur, excepta "
sexta feria & sabbato, & antiphona ad Vesperas ad *Magnificat*.] "
Idem habet Corb. Ordinarium. Feria IV in Ord. Tullensi ad Missam assignatur Epistola : *Si Christus prædicatur*, & Evangelium : *Cùm inducerent vos* ; feria VI Evang. *Accesserunt quidam*.

CAPVT XXIV.

De annua commemoratione Fratrum & Benefactorum defunctorum, aliisque anniversariis, déque jejuniis post Pentecosten.

1. DUo mihi hoc capitulo tractanda propono ; Primum est de generali & annua fratrum & benefactorum defunctorum commemoratione, aliisque anniversariis ; alterum de jejuniis olim apud Monachos post Pentecosten observari solitis. Quod de fratrum benefactorumque defunctorum annuis precibus hoc loco agam, facit maximè antiqua apud monachos consuetudo, altera post octavas Pentecostes die fratrum defunctorum memoriam celebrandi, quam videre est in primis in Regula S. Isidori statuentis, ut [pro spiritibus defunctorum " c. 23
altera die post Pentecosten sacrificium Deo offeratur, ut beatæ vitæ "
participes facti, purgatiores corpora sua in die resurrectionis recipiant;] "
& apud Nostros in antiquis S. Benigni Divionensis consuetudinibus: [Est " c. 66.
& aliud quod constitutum est apud nos, ut in secunda feria hujus heb- "
domadæ, nempe SS. Trinitatis, semper agatur ; scilicet ut pro cunctis "
in cymiterio nostri monasterij quiescentibus specialiter ac studiosè me- "
moria fiat ; quod etiam per omnia loca nostra fit.] Deinde exponentes "
quo pacto ageretur : [Post Vesperos Regulares, *inquiunt*, & suffragia "
SS., priusquam procedatur ad ecclesiam S. Mariæ, pulsatis omnibus "

» signis, sicut in festo omnium SS., in choro aguntur Vesperi pro defun-
» ctis, & post cœnam officium, & in sequenti die Missa matutinalis, ad
» quam tractus à duobus albatis Cantoribus dicitur; cunctique Sacerdo-
» tes, qui ipsa die Missam cantaverint, specialiter pro eis cantant; & alij
» septem psalmos. Verùm & ad Missas, & ad Vesperos, & ad officium,
» & Matutinum, primò dicenda est collecta: *Deus cujus miseratione.*
» Duodecim quoque pauperes de pane, vino, & carne reficiuntur, & cun-
» ctis aliis pauperibus supervenientibus misericordia de pane, & vino
» impendatur.

2. Hactenus Divionenses S.Benigni consuetudines, quibus consentiunt Udalricus l.1. c.26., & Corbeiense Ordinarium, in quo istius instituti author perhibetur S. Hugo Abbas Cluniacensis, cujus temporibus videtur scriptus codex Corbeiensis; sicut & apud Udalricum loco citato, & c.42; sed in Ordinario Corbeiensi fer. III.; apud Udalricum verò II. ut in Benignianis consuet.; & certè inter Statuta S. Hugonis quæ referuntur in Bibliotheca Cluniacensi istud continetur, sed feria v:
» [Decretum est etiam ab eodem Patre cum consensu fratrum generale
» officium fieri singulis annis feria v post octavas Pentecostes, pro cun-
» ctis in cimiterio hujus loci quiescentibus, ita ut sicut in festivitate
» omnium SS. agitur, dicto Vespere omnia signa pulsantur pro Vesperis,
» & post cœnam pro officio, & in sequenti die pro Missa, in qua tractus
» *De profundis* à duobus Cantoribus canatur, cunctique Sacerdotes qui
» illo die cantaverint Missam *Deus cujus miseratione* specialiter pro eis
» cantent, & alij psalmos VII: ac XII pauperes reficiantur, & quid-
» quid ea die de refectione remanserit eleemosynæ tribuatur. Sed & per
» omnia loca huic loco subjecta, hoc idem agi pro cujusque loci cimi-
» terij defunctis sancitum est; videlicet ut in monasteriis ubi congrega-
» tio fratrum est nec minus hoc perficiatur; sed in cellis ubi non plus-
» quam v aut III. commorantur, si tot pauperes reficere nequeunt,
» saltem vel quot sunt fratres, tot pascantur.] An verò diu perseveraverit apud Cluniacenses pia isthæc institutio, certè inter Petri Venerabilis Statuta octavum ita concipitur:
» [Statutum est ut omnium
» monachorum Cluniacensium defunctorum anniversaria dies ab universis
» Congregationis fratribus vigilia S. Michaelis Archangeli more anni-
» versariorum solemnium fiat, & vigilia Conversionis S. Pauli aliud
» eodem modo anniversarium pro omnibus utriusque sexus parentibus
» universorum fratrum congregationis nostræ.] Circa eadem tempora
» [Domnus Abbas Theobaldus *Parisiensis S. Germani monasterij*, commu-
» ni assensu capituli statuit, ut omni anno feria tertia post octavas Pen-
» tecostes agatur anniversarium in conventu, pro his qui in cimiterio
» requiescunt *ut legitur in Necrologio ejusdem monasterij codic.* 640 *fol.*11.]

Eandem diem observabant nostri Beccenses, ut discimus ex eorum usibus
» & Rituali, in quo hæc habentur: [Singulis annis feria tertia post oct.
» Pentecostes, si dies vacuus fuerit de festo XII lect. vel festivo anni-

versario, vel officio nuper mortui; commemoratio fratrum nostrorum, "qui in cimiterio requiescunt, & omnium fidelium defunctorum fiat. "Unusquisque Sacerdos unam Missam, alij VII psalmos, alij L. *Pater noster* dicant. Orat. ad *Placebo*, *Dirige*, *Exultabunt*, & ad Missam "matutinalem Orat: *Deus cujus miseratione*; Deinde: *Inclina Domine* "cum ceteris. Tractus: *Qui Lazarum*. *Voce mea* dicitur ad psalmos familiares. Si verò pro aliquo festo primum *Placebo* non habuit, habeat "in die.] Lyrenses sequenti hebdomada idem faciebant, nimirum post "oct. SS. Trinitatis, in qua [Cantor debet pronunciare in capitulum "quod unusquisque Sacerdos tenetur decantare unam Missam pro his qui "nostro in cimiterio requiescunt; ceteri psalmos. Orat.: *Deus cujus* "*miseratione*, classicum sonat ad vigiliam, & ad Missam tantùm,] ut "loquuntur eorum consuetudines, quamvis in altero codice anniversarium istud feria 3 post oct. Pentecostes notetur, & qui Missam non cantant L. psalmos recitare jubeantur. Alij alios dies observabant; sed ex omnibus celeberrimum est illud quod in Fuldensi monasterio ab Eigile Abbate institutum est. Hic nimirum teste Candido ejus discipulo in ejus vita n.25. [Anniversarium Styrmis primi Abbatis & fundatoris "sæc.4 monasterij Fuldæ, & memoriam omnium fratrum nostrorum de hac "part.1 luce defunctorum in natale S. Ignatij, idést XVI Cal. Januarij, ... " in Missarum celebratione, psalmodiis, & oratione sancta celebrare sancivit. "

3. In Regali S. Dionysij in Francia monasterio istiusmodi anniversarium celebrabant feria II. infra octavam Ascensionis Dominicæ, quo die in MS. cons. hujus cœnobij præscribitur ut pridie [post Vesperas "fiat vigilia pro fratribus, & benefactoribus, & pro cunctis fidelibus defunctis. Ad Vesperas ℟ *Quomodo confitebor* à quatuor in cappis, orat.: "*Deus veniæ largitor*: *Inclina Domine aurem tuam*, & *Deus cujus miseratione*. Ad vigilias Invitatorium *Regem cui omnia* à quatuor in cappis. "Novem psalmi, novem lectiones. *Audistis fratres carissimi* in Lectione "Evangelica;] novem ℟, ex quibus tertium à duobus, sextum à tribus, "nonum à quatuor cantabatur. Ad Laudes orat. *Beatorum Martyrum tuorum Dionysij*: *Annue nobis Domine ut animæ famulorum*: *Deus fidelium lumen animarum*. Major Missa festivè, quatuor cum procedentibus tribus Cantoribus, tribus orat. sicut supra ad Vesperas, ℟ *Si ambulem* à quatuor, tractus *De profundis* à toto conventu &c.

4. In collectaneo & Ordinario S. Petri supra Divam infra octavam Translationis S. Benedicti inscribitur solemne Anniversarium pro benefactoribus, in quo præter officium defunctorum, quod solemniter cantabatur, & eleemosynas, quæ pauperibus post exhibitum ipsis jejunis mandatum distribuebantur, matutinalis Missa solemniter in albis celebrabatur pro defunctis. Major verò pro vivis cujus Introitus: *Salus populi*, de octava autem Sancti Benedicti privata ab aliquo Sacerdote.

Libell. antiq. defin. dist. 5. c. 6. 5. Cistercienses ex Statuto capituli Generalis an. 1150. *In unoquoque mense per annum* unum anniversarium in singulis totius Ordinis domibus celebrabant, de quo salvis fundatorum anniversariis, præter Missarum hebdomadarios, quicumque ea die Missam cantarent celebrare tenebantur.

Histor. M.S. S. Theod ad an. 1279. 6. Denique in litteris Abbatum Mosomensis, & Marchianensis monasterij ad Abbates S. Theoderici, & S. Crispini, quibus eos monasteriorum suæ Provinciæ Visitatores constituunt, inter alia capituli Generalis Statuta quæ volunt observari generale istud habetur: [quolibet anno celebrentur tres Missæ in conventu, una videlicet de Spiritu sancto, una de B. Virgine pro statu totius Ordinis nostri; & tertia pro defunctis fratribus.

7. Præter generalia hæc anniversaria, particularia nonnulla pro Regibus, Principibus, aliisque Illustribus Personis in die depositionis illorum multis in monasteriis celebrabantur, ut Childeberti Regis in Parisiensi S. Germani monasterio, Dagoberti in Dionysiano, Caroli Calvi in Compendiensi: Plura hujusmodi anniversariorum adducit exempla noster Mabilonius in præf. ad sæc. 3. Bened. part. 1. n. 101. quo eorum probet antiquitatem, quibus aliqua licet addere scilicet Witlafij Regis Merciorum in monasterio Croylandensi apud Ingulfum ann. 833. S. Aldrici Episcopi Cœnomanensis apud Cœnomanos in ejus vit. n. 21. & seq. Tom. 3. Miscel. Baluz. circa medium sæculum nonum. Frotarij Episc. Bituricensis in Bellilocensi cœnobio ex vit. S. Rodulfi sæc. 4. Bened. part. 2. p. 163. sub finem ejusdem sæculi. Warnerij Episcopi Lingonensis in monasterio S. Benigni ineunte sæculo x, ex Chronico S. Benigni an. 912. tom. 1. Spicil. Henrici cujusdam in monasterio Besuensi ineunte sæculo xi. ex Chronic. hujus monasterij tom. 1. Spic. p. 547. Willelmi Ducis Aquitaniæ in monasterio S. Launomari de Magentiaco apud Arvernos anno 1064 ex Chronico hujus monasterij. Denique apud Cistercienses Honorij Papæ. 15 Cal. Aprilis, Regis Philippi 2 Idus Julij, Regis Ludovici 6. Idus Novembris, Regis Richardi feria 3. post oct. Paschæ ex lib. Institution. cap. Cist. dist. 3. cap. 14.

pag 78.

8. Sed quæret aliquis, quonam ritu particularia isthæc anniversaria celebrarent, rem exemplis demonstramus; primum erit de Childeberto Rege Christianissimo in Ecclesia S. Germani Parisiensis Episcopi, cujus anniversarium ita describitur in M.S. consf. hujus Asceterij: [In vigilia anniversarij Childeberti Regis Ecclesiæ nostræ fundatoris debet ejus anniversarium in capitulo solemniter commendari, ecclesia debet parari, & debet eleemosina de triginta panibus & triginta scopis vini post anniversarium prædicti Childeberti commendari. Puer qui legit lectionem in capitulo debet legere post lectionem: *Quindecim obierunt*. Subeleemosynarius debet eodem die in capitulo afferre brevia defunctorum, & debent absolvi quando anniversarium commendabitur

supra scriptum. Finito capitulo, debent dici duabus vicibus, *Verba* "
mea, & omnes campanæ omnium turrium debent pro tanto patrono "
solemniter propulsari. Tumba dicti Regis debet parari, cereus debet "
accendi coram tumba, qui ardere debet statim incessanter à fine capi- "
tuli usque ad crastinum post Completorium. Quando incipietur *Placebo*, "
Sacrista debet accendere cereos candelabri, & Angelorum, & debent "
accendi septem cerei ante corpora Sanctorum, & quatuor ante tum- "
bam, cum illo qui incessanter, sicut diximus, ardere debet. Quando "
incipietur *Placebo*, Prior & Subprior induent se albis singulis, & "
accipient duas cappas purpureas cum thuribulis, & accipient bene- "
dictionem incensi ab Abbate, si in choro fuerit, postea incensabunt "
majus altare, & matutinale, & tumbam dicti Regis solemniter duo- "
bus ministris ipsos sequentibus, qui conventum postea incensabunt: "
Similiter fiet ad *Benedictus*. Missa defuncti Regis debet ab Abbate, "
vel Priore ad majus altare cum Diacono & Subdiacono indutis tunica "
& dalmatica ex purpureo celebrari. Luminare erit simile ad Missam, "
quale fuit ad: *Placebo*, & *Dirige*; Cantor qui chorum reget habebit "
cappam purpuream; monachi verò qui cantabunt ℟, & tractum, habebunt "
cappas purpureas; cantoris autem sit providentia, ut Missa privata ad al- "
tare matutinale submissa voce celebretur. In refectorio autem debent "
poni duplices mappæ, duplicem pittantiam; de clarato autem quili- "
bet habebit unam justitiam, & duos gastellos, & ponetur ad Dasium "
pro Rege defuncto panem, vinum, pittantiam, claratum gastelli "
vini. "

9. Longè solemnius est illud quod pro Dagoberto Rege describitur
in M. S. Dionysij consuetudinibus ad diem Januarij 19 in hæc verba:
[Ad Vesperas fiat duplex festum de Domno Dagoberto Rege hoc mo- "
do: Campanæ dupliciter sonantur, & cantantur Vesperæ de omni- "
bus SS., & de S. Launomaro Abbate; ... deinde celebretur festivè ob- "
sequium Regis: antiphona: *Placebo*, ... ℟ *Congregati sunt* à quatuor "
in cappis, & post ℣ repetatur, ℣ *Audivi vocem*, antiphona: *Ego sum* "
resurrectio, & dicatur tertiò; & deferantur duo thuribula à duobus "
Sacerdotibus in cappis. *Pater noster* dicatur sub silentio, deinde di- "
catur à Sacerdote psalm. *Lauda anima*, ℣ *à porta inferi*, Oratio: "
Præsta Domine quæsumus ut anima famuli tui Dagoberti. Oratio: *Quæ-* "
sumus Domine pro tua pietate miserere animæ tuæ Nantildis. Oratio: "
Fidelium Deus, & dicantur ad unum *Per Dominum* ... ad Matutinas "
dicantur xv psalmi, dum campanæ dupliciter sonant cantentur Matuti- "
tinæ aliquantulum celeriter de S. Launomaro ... Post hoc celebretur "
vigilia Regis: Inter duo altaria cantetur Invitatorium à quatuor in "
cappis: *Regem cui cuncta*; quatuor Cantores in choro remaneant: "
Hebdomadarius incipiat antiphonam: *Dirige*, Psalm. *Verba mea*. An- "
tiphonæ, psalmi, & ℣ sicut in vigilia mortuorum, quæ antiphonæ, "
incipiendæ sunt à Prioribus. Sex primæ lectiones sint de expositione "

„ Evangelij, ſcilicet *Audiſtis fratres cariſſimi*. Primum ℟ *Abſolve* à quatuor in cappis qui cantaverunt Invitatorium; tertium, ſextum, nonum ℟ ſint in cappis; ſecundum ℟ *Manus tuæ* à duobus, tertium *Quomodo confitebor* à tribus (in codice Colbertino à quatuor in cappis:) quartum ℟ *Cognoſcimus Domine* à duobus, quintum *Ne tradas Domine* à tribus, ſextum *Libera me* à quinque; ſeptimum ℟ *Rogamus te* à duobus, octavum ℟ *Deus æterne* à tribus, IX ℟ *Congregati* à ſeptem in cappis. Ad unumquemque nocturnum prævideat Theſaurarius duos Sacerdotes qui thurificent altaria, & ſepulturam Regis, & conventum. Tres extremæ Lectiones de vita ipſius. Nonum ℟ poſt ℣ recitetur, & dum cantatur ſonent quatuor campanæ à quatuor clericis quaſi *Te Deum laudamus*: Deinde intonet claſsicum, & incipiat Hebdomadarius antiphonam *Exultabunt* .... ℟ *Tuam Deus* à duobus (codex Colbert. à quatuor in cappis) ℣ *A porta inferi*, ad *Benedictus* antiphona *Cognoſcimus*, & dicatur ter, duo thuribula deferantur à duobus Sacerdotibus, ut ad Veſperas. *Pater noſter* dicatur ſub ſilentio, deinde duo pſalmi *Ad Dominum cùm tribularer*, & *De profundis*, ℣ *In memoria*, Orat. *Deus indulgentiarum*, alia orat. *Inveniat quæſumus Domine*, alia: *Animabus quæſumus Domine*, & dicantur ad unum *Per Dominum* .... Prima feſtivè ſonet pſalm. *Confitemini* IIII, *Beati immaculati* uſque *Legem pone*, ℟ *Manus tuæ*, ℣ *Audivi vocem*, orat. *Inclina Domine*, alia orat. *Inveniat*, alia *Animabus*. Poſt dicatur prima de die, ... & non dicantur VII pſalmi; non dicatur in capitulo ſententia; ſed Evangelium: *Omne quod*. Ad tertiam omnes ſint in albis, pſal. *Legem pone* uſque *Defecit*, ſine antiphona, abſque *Deus in adjutorium*. ℟ *Quomodo*. ℣ *Ne tradas*. orat. *Præſta Domine quæſumus*. Oratio: *Quæſumus Domine pro tua pietate*. Orat. *Fidelium*. Poſt dicatur Tertia de die .... Miſſa matutinalis de S. Launomaro .... Ad magnam Miſſam ſint omnes in cappis, tres Cantores aſsiſtant in choro in cappis nigris, VI procedentes, *Kyrie clemens rector* à quatuor cantatur, orationes quæ ad Veſperas. Epiſtola: *Vir fortiſſimus*. ℟ *Si ambulem* à quatuor. Sequentia *De profundis exclamantes*. Ante Evangelium dicatur antiphona: *Salvator omnium*. Evangelium: *Omne quod dat*, & thurificetur ſepultura ipſius Regis à duobus Sacerdotibus à principio Evangelij uſque ad finem offerendæ. Offert. *Erue Domine* & dum canitur offerant omnes panem, & vinum, cum offertoriis, & ampullis pretioſis. Præfatio dicatur *Qui mortem noſtram*. Communio: *Ego ſum*. Ad Sextam pſal. *Defecit* uſque *Mirabilia*. ℟ *Ne tradas Domine*. ℣ *à porta inferi*. Orat. *Abſolve Domine*; Orat. *Quæſumus Domine*. *Fidelium*..... Ad IX de Rege pſal. *Mirabilia* uſque *Ad Dominum cùm tribularer*. ℟ *Rogamus te*. ℣ *In memoria*. Orat. *Annue nobis*: *Inveniat*: *Animabus*, ... Ad Veſperas campanæ dupliciter ſonent ſicut pridie, & cantantur Veſperæ de omnibus SS., & de SS. Martyribus Fabiano & Sebaſtiano .... Poſtea canantur Veſperæ de Rege, & celebrentur ſicut pridie excepto ℟
Quomodo

Quomodo confitebor à quatuor in cappis, & antiphona ad *Magnificat: O Christe precamur*. Per totum diem post horas Regis dicantur horæ diurnæ.] Ubi inter alia multa illud singulariter notandum quod vita Regis ad nocturnos legeretur, & horæ diurnæ pro eo de defunctis cantarentur.

10. Hæc de anniversariis maximè observanda fuerunt, nunc de jejuniis.

11. Intermissa toto tempore Paschali jejunia statim post celebratum S. Spiritus Adventum ab antiquis monachis observata esse constat ex omnibus quotquot scriptæ sunt monachorum regulis: sed hæc jejunia quibusdam erant quotidiana, quibusdam tantùm interdiana.

12. Quotidiana fuerunt maximè Orientalibus monachis ut patet ex Reg. S. Antonij n. 21; ex Regula SS. Serapionis, Macharij, Paphnutij, & alterius Macharij c. 9; ex Anastasio Sinaita in tractatu de tribus quadragesimis ubi redarguit eos qui quadragesimas Apostolorum, & Natalis Domini, hoc est jejunium quod à Pentecoste ad festum SS. Apostolorum Petri & Pauli, & quod quadraginta ante Natalem Domini diebus servaretur, inventum esse monachorum ausu temerario affirmare non dubitarent. Occidentales verò monachi interdiana, sive alternis diebus observanda jejunia susceperunt: Ita S. Cæsarius, S. Benedictus, S. Donatus quarta & sexta tantùm feria tota æstate jejunium præscribunt; S. Isidorus Reg. c. 12. [Interdianum jejunium post Pentecosten alia die inchoatum usque ad æquinoctium autumnale producit.] Similiter Fructuosus Episcopus *interdiana* post Pentecosten jejunia usque ad Calendas Octobris decernit, quotidiana tamen à die xvij Junij ad diem VI Augusti ut notat Menardus noster in notis ad Concord. Reg. c. 50. §. 5. Regula Solitariorum c. 42. à Pentecoste ad Calendas Octobris IV. VI & VII feria. Similiter & Regula M.S. incerti authoris cap. 5, quæ etiam feria II. III. & V. jejunium ad Abbatis relinquit arbitrium. Non defuere tamen ex Occidentalibus, qui celebrata semel Pentecoste quotidiani sibi jejunij legem imposuerint. Ita præscribunt Regula Tarnatensis cap. 9, Regula Cujusdam ad monachos cap. 11, Cujusdam ad Virgines cap. 11, Regula Magistri cap. 28: Hic tamen feriam V excipit: Ita etiam primi S. Stephani Abbatis Obazinensis Discipuli ex ejus vita n. 15. tom. 4. Miscell. Baluz. In Concilio Turonensi secundo ubi monachorum ordinantur jejunia, decernitur [ut post quinquagesimam, (idest tempus Paschale,) tota hebdomada exactè jejunent; postea usque ad Calendas Augusti ter in hebdomada jejunent II. IV. & VI feria, exceptis his qui aliqua infirmitate constricti sunt.

[illegible] mon. [illegible] Eccl. græc.

13. Nec certè mirum videri debet monachos post Pentecosten aliquos quotidianum observasse jejunium, cùm idem etiam sæcularibus viris usque ad Assumtionem B. Mariæ impositum fuisse tradat Anastasius Sinaita loco citato, ubi contendit jejunium illud ab Apostolis & & SS. Patribus institutum fuisse, licet postea per dispensationem fuerit

„ intercisum; [partim, *inquit*, quia incurrebat in jejunia ethnica seu „ Armeniorum, Jacobitarum, Nestorianorum, adhucque sæpe etiam Is- „ maelitarum; partim mea quidem sententia propter hominum negligen- „ tiam, animique relaxationem. Sancitum autem fuit usque ad festum „ SS. Apostolorum jejunare, sicque postea solvere jejunium; deinde ab „ initio Augusti jejunare usque ad obitum Deiparæ.] De hoc jejunio in
l. 5. cap.ult. „ Constitutionibus Apostolorum sic lego: [Post Pentecosten celebrate hebdomadam unam, & post illam jejunate;] & in vetusto Corbeiensi „ Calendario ab annis circiter 800 M.S.: [Calendis Junij denunciatio „ jejunij;] quod certè de jejunio Quatuor temporum nequit intelligi, quod aut in hebdomada Pentecostes, aut in secunda Junij septimanâ observabatur; alioquin alia Quatuor temporum jejunia denuntianda „ ibidem inscriberentur, quod tamen non reperitur, sed tantùm [Ca- „ lendis Martij denuntiatio jejunij ante Pascha, Calendis Decembris „ denuntiatio jejunij (ante Natale Domini,) & Calendis Junij denun- „ tiatio jejunij hujus,] Apostolorum dicti, quæ tria sunt jejunia de quibus Anastasius Sinaita.

14. Istud tamen Apostolorum jejunium non erat adeo solemne, ut existeret omnino inviolabile; unde inter Synodicos Canones Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani vigesimus ita habetur: [In jejunio SS.
tom.3. monum Eccl. græc. „ Apostolorum, & jejunio S. Philippi (hoc est jejunium ante Natale Do- „ mini) oportet ut monachi, qui in monasterio resident per ferias quartas „ & sextas semel ad Vesperam cibum sumant; qui verò opera faciunt post „ horam sextam edant, & gustent, ac vespere cœnent.] Et certè, si Micrologo credimus, hoc jejunium non omnium, sed pœnitentium dum-
lib.de eccl. obs.c. 25. „ taxat erat: [Illa, *inquit*, quadragesima post Pentecosten non omnibus „ ut hoc jejunium Quatuor temporum; sed solis pœnitentibus observanda „ imponitur: nec in hoc tantùm triduo; sed in omnibus triduis vel etiam „ diebus sex hebdomadarum custodiri jubetur.

15. Ceterùm ut ad nostros redeamus, cùm S. Benedictus jejunium post Pentecosten absolutè præscribere non videatur, sed tantùm si labores agrorum non habuerint, aut æstatis nimius æstus non fuerit; hinc fortè factum est ut in pluribus Ordinis nostri monasteriis, istud jejunium labore manuum commutaretur; excepta tamen prima hebdomada, in qua IV & VI feria jejunabatur. Ita videre est apud Udalricum l. 1. cap. 28., in Ordinario Corbeiensi, in Consuetudinibus S. Benedicti Floriacensis, & S. Benigni Divionensis cap. 66.

Stat. Lanf. 16. Quibus autem jejunabant diebus, post Tertiam *pueri minuti sanguine, & infirmi* quibus data erat licentia accipiebant mixtum, & ante Missam nudis pedibus processio fiebat, nisi fortè his diebus evenisset vigilia cujus Missa solemniter celebraretur; tunc enim processio ex toto dimittebatur, ut præscribit Lanfrancus.

CAPVT XXV.

De festo Sacratissimi Corporis Christi.

1. FEstum Sacratissimi Corporis Christi ab Urbano Papa IV anno 1262 institutum concessis indulgentiis omnibus illud honore debito recolentibus, non videtur statim apud monachos fuisse receptum ac celebratum, ut pote cujus nullam mentionem faciunt nostri codices etiam recentiores, ut sunt Compendienses S. Cornelij consuetudines, quæ vix trecentos superant annos, & S. Germani à Pratis quas Guillelmus cognomento Episcopi Abbas pro suo monasterio describi curavit anno 1395. Primam hujus festi mentionem reperi in editis à Guillelmo Pellicerij consuetudinibus pro Ordine Grandimontensi cap. 23. & 24, deinde in novis Cartusiensium Statutis à Guillelmo Rainaldi anno 1368 compilatis, postea in Breviariis S. Germani à Pratis & S. Dionysij in Francia annorum circiter 300. In recentioribus item S. Dionysij consuetudinibus ejusdem ferè ætatis, in rituali Corbeiensis monasterij anno 1411. à Stephano de Conty monacho & Officiali Corbeiensi ordinato, in Ordinario Tullensi ad calcem, sed recenti omnino manu, in Bursfeldensi, & Cartusiensi anno 1582 impresso Parisiis, ex quibus omnibus quæ nobis de tanti festivitate mysterij dicenda sunt depromemus.

2. Quatuor potissimum de Sacratissimi Corporis Christi solemnitate hoc capite sunt inquirenda. 1 ejus officium. 2 processio. 3 expositio. 4 indulgentiæ hac die concessæ.

3. Officium de festo Corporis Christi integrum habetur in Breviario S. Germani à Pratis, idem omnino cum eo quod modo recitamus; servato tamen Ecclesiæ Romanæ ordine pro regulari S. Benedicti quem hac die non sequebantur; unde ad utrasque Vesperas quinque psalmos sub totidem antiphonis decantabant. Lectio sive capitulum erat ex epistola ad Corinthios; ℟ prolixum in primis Vesperis *Homo quidam fecit cœnam magnam*, in secundis *Panem cæli dedit eis*; Hymnus *Pange lingua*; ℣ *Panem de cœlo* &c; antiphona ad *Magnificat* in 1. Vesperis *O quam suavis*, in 2. *O sacrum convivium*.

4. Ad Nocturnos Invitatorium *Christum Regem*; Hymnus *Sacris sollemniis*. Ad singulos Nocturnos tres antiphonæ, tres psalmi, tres Lectiones, tria ℟. In 1 & 2 nocturno Lectiones de sermone S. Thomæ Aquinatis sine titulo, in 3 nocturno ex homilia in Evangelium: *Caro mea vere est cibus*. Post IX ℟ Hymnus *Te Deum*, quem sequebatur integrum de die Evangelium.

5. Ad Laudes horasque diurnas cum nostro convenit prædictum

breviarium, nisi quod proprias ad VI & IX collectas assignat. Econtra Breviarium S. Dionysij in Francia juxta Regulam quatuor dumtaxat sub una antiphona: *Sacerdos in æternum* in primis Vesperis, *Vincenti dabo* in secundis, psalmos instituit; nempe *Dixit Dominus*: *Confitebor*: *Credidi*: *Lauda Jerusalem*. Nocturnos cum duodecim psalmis, duodecim Lectionibus, totidemque Responsoriis disponit; sex nimirum psalmos in primo nocturno sub una antiphona: *Fructum salutiferum*, sex iterum in secundo sub sola antiphona: *Introibo ad altare Dei*. In tertio nocturno Cantica: *Beatus vir qui in sapientia* &c, pro quibus in Breviario Vallisoletano anno 1600 impresso habentur ex Isaia: *Deus judicij Dominus*: *Et dabitur pluvia semini tuo*: *Juravit Dominus in dextera sua*; & in Breviario Casalis Benedicti: *Mandavit Dominus nubibus desuper*: *Confiteantur Domino misericordiæ ejus*: *Lauda Jerusalem Dominum*. Lectiones in primo secundoque nocturno tam in Dionysiano quam in Casalino Breviario de sermone sancti Thomæ Aquinatis sed in Dionysiano sine titulo: In tertio nocturno homilia S. Augustini in Evangelium: *Caro mea verè est cibus*. Ad Laudes etiam in Dionysiano omnes psalmi sub una antiphona: *Sapientia*. Ad horas diurnas antiphonæ quas nos in Laudibus cantamus, ex quibus quinta in omnes Vesperarum psalmos concinebatur; ad *Magnificat* verò antiphona: *O sacrum viaticum! O suavis animæ cibus*. Et hæc quoad officij dispositionem.

6. Quod spectat ad solemnitatem, audiendum est Tullense S. Apri » Ordinarium: [In eodem festo, *inquit*, ad utrasque Vesperas Dominus » Abbas à principio Vesperarum indutus alba & cappa faciat officium. » Ad utrasque Vesperas antiphona si sit in dextro, à Cantore incipitur, » si in sinistro, ab Hebdomadario, & ceteræ à primis Dominis. Psalmi, » ut in libro continetur. Capit. *Dominus Jesus*. ℟ *Homo* à Cantore & » Succentore. Hymnus *Pange lingua*. ℣ *Panem de cœlo*. Ad *Magnificat*: » *O quam suavis*. Hîc portetur incensum. Post *Pater noster* loco precum » dicitur versus: *Panem cœli*, vel alius de proprietate .... Post Vespe- » ras non fit processio .... Ad Matut. Invitatorium: *Christum regem* à » septem Cantoribus .... Ad Laudes .... post *Pater noster* loco precum ℣ » *Panem de cœlo*.

7. Processionem hujus diei ita describunt recentiores S Dionysij con- » suetudines: [Post Tertiam fiat solemnis processio apud Stratam in » cappis hoc modo: In primis proviso per Capicerium de competenti » luminari & honesto, deportatur Sacrosanctum Corpus Domini de loco » suo super altare SS. Trinitatis cantando devotè flexisque genibus anti- » phonam: *O sacrum viaticum*, qua finita, accipiatur Corpus Domini » ab Abbate, & ab eo sub pallio serico, quod ligatum & extensum cum » quatuor lanceis quatuor Diaconi procedentes dalmaticis festivis induti » portabunt, cum honore & reverentia deferatur; assistentibus eidem » hinc & inde Priore & Subpriore, qui deferant Clavum Domini & » Coronam; vexillis ante & Canonicis S. Pauli processionem præceden-

tibus. Ad exitum chori incipiat Cantor antiphonam: *Ego ſum alpha*, deinde ℟ *Felix namque* ℣ *Ora pro populo*; poſtea ℟ de Trinitate quæ ſequuntur, vel de ipſis quantum opus fuerit præter ſextum, ſcilicet *Honor*, quod poſtea cantabitur in eccleſia de Strata; ℟ *Benedicat nos*, ℣ *Deus miſereatur noſtri*: ℟ *Benedictus Dominus*, ℣ *Replebitur*: ℟ *Quis Deus magnus*, ℣ *Notam feciſti*: ℟ *Magnus Dominus*, ℣ *Magnus Dominus*: ℟ *Gloria Patri*, ℣ *Da gaudiorum*: ℟ *Honor virtus*, ℣ *Trinitati*: ℟ *Deum time*, ℣ *Timentibus Deum*: ℟ *Summa Trinitati*, ℣ *Præſtet nobis*. ℟ *Benedicamus*, ℣ *Benedictus es*. Cùm autem venerit prope eccleſiam B. Martini, tunc incipiat Cantor antiphonam: *Martinus ſignipotens*. Qua finita, ad Introitum Eccleſiæ de Strata ℟ *Vir inclitus*, deinde ℟ *Honor & virtus*, ℣ à tribus *Trinitati*. ℣ à Sacerdote: *Panem cœli dedit eis*. Oratio: *Deus qui nobis ſub Sacramento*. Poſtea incipiat Cantor antiphonam: *O Beate Dionyſi*, qua finita, dicatur à Sacerdote ℣ *Mirabilis Deus*, & Oratio: *Benedictionis tuæ*. Deinde in reditu proceſsionis ad exitum de choro incipiat Cantor ℟ *Beata es Virgo Maria Dei genitrix*, ℣ *Ave Maria*; Poſtea verò reſumantur ℟ de Trinitate ubi dimiſſum fuerat uſque videlicet ad Introitum Eccleſiæ B. Dionyſij, non faciendo ſtationem aliquam ad portam Caſtelli; & ſi neceſſe fuerit cantentur ℟ *Dum ſacrum*: *Vir inclitus*: *Pretioſus*: *Hi Sancti*. Ad ingreſſum autem eccleſiæ incipiat Cantor antiphonam: *Ave Regina Cœlorum*, & poſtea ſi opus fuerit antiphonam: *Salvator mundi*. Deinde repoſito Corpore Domini honorificè in loco ſuo cantetur ſolemniter magna Miſſa. Quando autem propter pluviam non poterit proceſsio fieri ad Eccleſiam de Strata, tunc fiet per clauſtrum in cappis, & deponatur, deferaturque Corpus Domini ſicut ſupra. Tunc autem primò cantabitur antiphona: *Ego ſum alpha*; deinde ℟ *Cœnantibus illis*, & poſtea fiat ſtatio in navi, & cantetur ℟ *Paratum panem*, & ℣ à tribus, deinde ℣ & oratio ut ſupra. Ad Introitum chori ℟ *Honor virtus* Poſtea cantetur Miſſa.] In prolixa hac deſcriptione notandum 1 nullam in ea fieri mentionem benedictionis cum Sanctiſsimo Sacramento ſuper populum dandæ. 2 in proceſsione vix aliquid de ſolemnitate Corporis Chriſti cantatum fuiſſe, ſed omnia ferè aut de SS. Trinitate, aut de B. Maria aut de B. Dionyſio. Idem advertere licet in Rituali Corbeienſis monaſterij hujus diei proceſsionem ita deſcribente: [Proceſsio eſt major & ſolemnior & magis devota de toto anno; quia corpora SS. & alia omnia quæ portantur in die Aſcenſionis Domini ad proceſsionem, cum vexillis portantur ſimiliter in iſta proceſsione, & cum prædictis portatur Corpus Domini conſecratum reverenter per Prælatum, ac ſi diceret magnam Miſſam, cum torſeis ardentibus, & cum toto Clero in ſuperpelliceis, & cappis ſericis; & populus conſuevit habere cereos magnos de ſuis confraternitatibus ardentes, cum aliquibus torſeis, quæ non fiunt in aliis proceſsionibus. Item ad dictam proceſsionem Cantor incipiet primum & ſecundum ℟ de hiſtoria cum ℣, & tertium ſi neceſſe

» fuerit; postea prosam: *Ave Maria*, & de S. Gentiano ℟ *Sanctissimi*
» *Martyris Gentiani*, de S. Adalardo; *B. Adalardus*, de omnibus San-
» ctis ℟ *Concede*; postea: *Gaude Maria* cum versu si necesse fuerit, &
» cum prosa: *Inviolata*. Item ad stationem in nostra Domina antiphona:
» *Tota pulchra es*, ℣ *Post partum*, Collecta: *Famulorum*. Redeundo ad
» S. Petrum ℟ *Accepit Iesus*, & ℟ *Ego sum* cum versu; & quando Præ-
» latus portabit Corpus Christi ad majus altare, tunc faciet ibi de Cor-
» pore Christi sicut fit in magna Missa, & pulsabitur una parva campana
» ad majus altare, & Cantor incipiet alta voce communionem: *Hoc*
» *Corpus*, & reponetur Corpus Christi in vase in quo consuevit poni
» super majus altare, & hoc facto incipietur magna Missa.] Brevius
c. 53. » Cartusiensium Ordinarium: [Post Tertiam cantatam ante Missam
n. 13. » fiat processio, in qua venerabiliter deferatur à Priore sacris vestibus
» etiam casula induto Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, singulis
» personis Ordinis candelas accensas deferentibus (excepto Diacono cru-
» cem ferente) & monachis cantantibus hymnum: *Pange lingua*, cum
» aliis ejusdem solemnitatis si opus sit; donec peracta processione idem
» Sanctissimum Sacramentum super altare repositum fuerit.] Hæc una est apud Cartusianos processio, cujus nequidem mentionem faciunt alia eorum statuta etiam nova, immo tam ex Statutis Guigonis cap. 6. quàm ex antiquis 1. parte, cap. 2. n. 16. prohibetur omnino *ne in ulla solemnitate processionem* faciant. Processionem sequebatur Missa solemnis in qua apud Cartusianos ex tertia statutorum compilatione
» cap. 1. n. 31. fiebat [communio generalis pro non celebrantibus, Con-
» versis, & Donatis, sicut in festo Nativitatis, Paschæ, & Pentecostes.
» (Poterant tamen Sacerdotes celebrare,) nam paulò post additur: Ob
» reverentiam tantæ solemnitatis celebrare & communicare possumus,
» nocturna fragilitate non obstante; præmissa tamen confessione.] Hæc Missa habetur in Breviario S. Dionysij ad calcem eadem omnino cum ea quam modo cantamus, excepto Introitu: *Ego sum panis vivus*, ℣ *Panis enim verus est*, & Graduali: *Nisi manducaveritis*; sed infra octavam nostram cantabant mutatis Offertorio & Communione; ad Offertorium enim dicebant: *Portas cœli*, ad Communionem: *Qui manducat*.

8. Ad expositionem quod spectat, abstinuisse ab ea in principio monachos inde colligimus, quod nullam ejus mentionem faciant Tullense S. Apri Ordinarium, consuetudines S. Dionysij, aut Rituale Corbeiensis monasterij; immo hîc expresſis præscribitur verbis: ut facta
» processione, [reponatur Corpus Christi in vase in quo consuevit
» poni super majus altare, & hoc facto incipiatur magna Missa;] con-
» firmaturque ex Chronico S. Benigni Divionensis ad annum 1513, in
Spicil. » quo Theobaldus quidam fundasse & instituisse dicitur [luminare in die
to. 1. » solemnitatis Corporis Christi & per octavas; pro quo debent duo
» cerei ante *armariola lapidea in quibus reconditur prædictum Sacramentum*,
» continuò diu noctuque lucere.

9. Primi quos expositionis meminisse offendi, sunt Bursfeldenses; idque dumtaxat ad utrasque Vesperas & ad Missam, nihilque ampliùs: Modum verò SS. Sacramenti exponendi ita describunt in Ordinario: [Sacerdos Hebdomadarius in profesto hujus diei duas consecret hostias magnas, quarum altera recondatur in monstrantia ad hoc aptata cum vitro perspicuo, quæ post finem Missæ deportetur obvoluta linteo mundo, & includatur capsellæ in qua Corpus Dominicum pro infirmis conservari consuevit. Ad utrasque autem Vesperas hujus diei Abbas indutus, ut moris est in solemnitatibus, cum ministris procedens mox in ipso introitu ad chorum ascendit ad locum in quo reconditum servatur hoc Venerabile Sacramentum; ac præmissa venia monstrantiam extrahat de capsella, eam deferendo ad altare, præcedentibus se duobus Ceroferariis & Thuribulario. In gradibus verò altaris sistat gressum versa facie ad chorum, tenensque monstrantiam utraque manu, Ceroferariis hinc & inde ad dextram lævamque ante se collocatis, & Thuribulario in medio, incipit primò hunc ℣ *O salutaris hostia*, quo à conventu terminato; subsequatur & hunc: *Uni trinoque Domino* conventu eumdem similiter continuante, circa cujus finem facto signo Crucis ante se cum monstrantia, eaque reverenter collocata in altari, transit petita venia cum osculo altaris, ad sedem suam. Finitis autem Vesperis eodem ritu quo allatum est hoc Venerabile Sacramentum refertur in locum suum, nisi quod loco prædictorum versuum cantentur hi versus: *Tantum ergo Sacramentum*, & *Genitori Genitoque*. Post Tertiam regularem iterum modo præmisso Abbas monstrantiam afferens ipsamque ante se reverenter tenens, ut præfertur, stet in gradibus altaris & ante se ministri, Ceroferarij, & Thuriferarius exitum processionis præstolantes &c. Post processionem Abbas reponat Sacramentum in altari, illicque remaneat per totam Missam, post cujus finem, data benedictione cum Sacramento ipsum recludat intra capsellam suam.] Soli ergo Cartusienses, quod sciam, per continuum diem exponi Sacram Eucharistiam præscribunt in impresso anno 1582 Parisiis Ordinario ubi sic loquuntur: [Volumus illud omnibus adorandum pro- c. 53.
poni per totas octavas cum duobus cereis quandiu ibidem aliquod à n. 13
conventu officium persolvitur ante altare jugiter ardentibus, aut certè extra divinum officium cum uno cereo simul cum lampade ardente.] Sed tamen hæc verba non extant in novis Cartusiensium Statutis, neque in tertia statutorum compilatione.

10. Superest ut de indulgentiis hoc festum debita cum reverentia celebrantibus concessis aliquid dicamus, quod sufficienter exprimunt in Ordinario Bursfeldenses his verbis: [Dominica proxima præcedente c. 40.
hanc festivitatem, Præsidens in capitulo publicare debet indulgentias à summis Pontificibus interessentibus divinis, aut alias in ipso die festo & per octavam ejus concessas; & exhortari omnes ad digne se præparandum, & divinis officiis tota devotione interessendum, ut [illegible] be-

„ neficiis fieri mereantur participes. Indulgentiæ autem à Romanis Pontificibus pro Veneratione festi Corporis Christi concessæ Christi fidelibus vere pœnitentibus & confessis hæ sunt : Primò Urbanus Papa IV. institutor festi hujus concessit interessentibus primis Vesperis hujus festi 100 dies, Matutinis 100, Missæ 100, secundis Vesperis 100; & pro qualibet horarum reliquarum diei festi idest Prima, Tertia, Sexta, Nona, & Completorio 40; nec non per octavam ejusdem festi pro qualibet die 100 : Summa totius numeri 1340 si bis Completorium numeres. Martinus Papa V. concessit in primis Vesperis diei festi 200, in Matutinis 200, in Missa 200, in secundis Vesperis etiam 200; in singulis verò horis idest Prima, Tertia, Sexta, Nona, & Completoriis duobus 80: Insuper per octavam ejusdem festi diebus singulis in Matutinis 100, in Missa 100, in Vesperis 100; & in qualibet ceterarum horarum scilicet Prima, Tertia, Sexta, Nona, & Completorio 40 : Item qui in ipsius Sacramenti pro festo jejunium vel aliud pium opus, juxta suorum confessorum consilium fecerint 100, & qui processionem sequuntur etiam 100 dies indulsit : Summa 4980. Et consequenter Eugenius Papa IV. similes per omnia indulgentias concessit sicut Martinus prædecessor : Summa omnium indulgentiarum dictorum trium Pontificum simul dierum 11300; & nihilominus uterque prædictorum Martinus videlicet & Eugenius concessit celebrantibus pro pace Ecclesiæ, seu etiam communicantibus in die festo, sive etiam infra octavam pro qualibet vice 100 dies. Et qui sequuntur aut præcedunt Sacramentum cum luminari, quando defertur infirmis communicandis similiter 100; qui autem sine luminari 50 singulis vicibus.] Pro consequendis prædictis indulgentiis Cartusienses in novis Statutis hæc habent : [Festum Corporis Christi feria v post octavas Pentecostes solemniter celebretur, cujus octavæ fiunt eo ritu & ea solemnitate, quibus fiunt octavæ Assumptionis Beatæ Mariæ, hoc adjuncto quod ob præceptum Apostolicum & indulgentiam consequendam Missa diebus singulis per octavas de solemnitate cum nota cantetur in conventu, vel etiam sine nota post Missam conventualem festi XII Lectionum toto remanente conventu, & anniversaria reddantur in privato;] & infra : [Per istas octavas dicendo horas in oratoriis infra cellas, gaudemus indulgentia, ac si in ecclesiis diceremus, quia sic Ordini à Domino nostro Papa Urbano V. misericorditer est indultum.

1.part, cap. 1 n. 20 — n. 29.

n. 21. 11. Ad vigiliam hujus festi quod spectat, [quando prædictum festum in vigilia B. Johannis Baptistæ occurrerit, *inquiunt præfata Statuta*, fiat abstinentia feria IV præcedenti, & in ipso die Eucharistiæ jejunium sine lacticiniis, dicenturque duæ Missæ in conventu, prima de festo, secunda de vigilia .... Quando verò ambæ solemnitates prædictæ scilicet Corporis Christi, & Sancti Johannis Baptistæ concurrent uno die præcedenti fiat abstinentia similiter pro ambabus, & Missa de vigilia S. Johannis dicetur in conventu, & ad omnes Missas de vivis commemoratio

commemoratio de eodem.] De octava verò hæc scribit Corbeiensis "
monasterij Rituale : [A die sancti Sacramenti altaris usque ad crasti- "
num octavarum si eveniant aliqua festa XII Lect. nihil faciemus de "
eis nisi solùm memoriam ad Vesperos post *Benedicamus* in die octava- "
rum. Item in Dominica infra octavas dictæ solemnitatis faciemus me- "
moriam ad Vesperos & Laudes de Dominica, & Missa matutinalis erit "
de Dominica; & si festum alicujus Sancti trium Lect. eveniat in die "
dictæ solemnitatis, vel in aliis diebus per octavas nos faciemus memo- "
riam ad Vesperos & Laudes de dicto Sancto, & in crastino Missam ma- "
tutinalem de eo. Item per octavas dictæ solemnitatis non dicitur in con- "
ventu officium mortuorum nec Missa, nec facimus horas nostras de "
nostra Domina, nec de SS. Apostolis Petro & Paulo, nec de aliquo "
Sancto trium Lectionum. Item si eveniat infra octavas vigilia Nativi- "
tatis B. Johannis Bapt.; jejunabimus; & erit tunc magna Missa de je- "
junio, nisi in Dominica evenerit; quia tunc Missa matutinalis esset "
de jejunio, & magna Missa de Sacramento; sed in alia die ambæ "
Missæ dicuntur ad majus altare; & si dicta dies B. Johannis infra dictas "
octavas eveniret faciemus horas nostras de S. Johanne Baptista & non de "
Sacramento;] & rubricæ præmissæ Breviario Vallisoletano: [Infra "
octavam Corporis Christi fit tantùm de festis quatuor capparum cum "
commemoratione octavæ, inferiora transferuntur:] Similiter Rubricæ "
Breviarij Casalis Benedicti: [Intra octavam Corporis Christi quodcum- "
que festum occurrens ob indulgentiarum beneficium, & reverentiam "
S. Sacramenti transfertur, præter duplex majus & summum. "

CAPVT XXVI.

De Dominicis post octavam Pentecostes usque ad Adventum.

I. HActenus omnes ferè consuetudines anni pro modulo nostro prosequuti sumus; quæ fortè etiamnunc supersunt, has brevi hoc capitulo investigare proponimus, reliquas usque in Domini Adventum Dominicas paucis percurrentes; de quibus generales hasce leges nobis repræsentant Divionenses S. Benigni consuetudines cap. 67, & Corbeiense S. Petri Ordinarium: [Post commemorationem "
S. Trinitatis, in illa Dominica quæ prima occurrerit cantantur ℟ "
de libro Regum, & tenentur usque ad Calendas Augusti, idest: *Deus* "
omnium. Dominica prima mensis Augusti inchoantur ℟ de libro Salo- "
monis, idest: *In principio*, & tenentur usque in Calendas Septembris; "
quibus semel cantatis, tertium, septimum, & undecimum in ceteris "
Dominicis ad nocturnos cantantur de S. Trinitate; quartum verò in "

,, tribus nocturnis non solùm ex eo tempore, sed etiam à Pascha usque
,, ad Calendas Septembris Ambrosianum erit, nisi in albis festum fiat,
,, aut in Dominica inceperit historia nundum dicta; & ad ℟ & ad Vef-
,, peras: *Sicut erat*, & ad matutinas Laudes non dicitur. *Si bona susce-*
,, *pimus* si incipit ante Calendas Septembris, *Sicut erat* ad Vesperos di-
,, mittitur, & ad Matutinas Laudes dicitur. A Calendis autem Septembris
,, usque in Passione Domini dimittitur in Vesperis, & dicitur ad Laudes:
,, *Sicut era*, & ad quartum ℟ in tribus nocturnis in XII Lectionibus, nisi
,, duplex fuerit, & ad tertium in tribus Lectionibus. Dominica prima mensis
,, Septembris inchoantur ℟ *Si bona suscepim...*, & cantantur in duabus
,, Dominicis ipsius mensis; aliis verò duabus in una canitur ℟ *Peto*
,, *Domine*, & in alia ℟ *Adonai Domine Deus.* Dominica prima mensis
,, Octobris inchoantur ℟ *Adaperiat Dominus cor vestrum*, & tenentur us-
, que ad Calendas Novembris; & hymnus: *Primo dierum*, & *Æterne*
,, *rerum conditor* hîc incipiunt cantari durantes usque in Passione Do-
,, mini. Dominica prima Novembris inchoantur ℟ *Vidi Dominum*, & te-
,, nentur usque in Adventum Domini.

,, 2. De ordine quoque librorum supradictorum supradicto tempore
,, in ecclesia seu in refectorio legendorum breviter memorandum videtur.
,, In prædicta Dominica, illa scilicet quæ secunda post Pentecosten
,, & prima est post octavam, incipitur liber Regum, & Lectiones inde
,, exceptæ leguntur in aliis Dominicis usque in Calendas Augusti. Libri
,, Salomonis, & Ecclesiasticus, & libri Sapientiæ usque in Calendas
,, Septembris. In Calendis Septembris Job per duas hebdoma-
,, das, deinde per alias duas Tobiæ, Judith, Ester, & Esdræ. In Ca-
,, lendis Octobris libri Machabæorum usque in Calendas Novembris.
,, In Calendis Novembris ponitur ad legendum Ezechiel Propheta, Da-
,, niel, & XII minores Prophetæ usque ad Adventum Domini.

,, 3. Et notandum quoniam in omnis historiæ inceptione ab octavis
,, Pentecostes usque ad Adventum hoc considerandum est, ut si mensis
,, citra V feriam intraverit, in Dominica præcedenti historia incipiatur,
,, nisi festivitas XII Lect. in ea eveniat, pro qua usque in sequentem
,, Dominicam perducatur ipsa inceptio, exceptis duobus solis, in quibus
,, hoc aliquando observari non potest, idest: *Deus omnium*, & *Peto Do-*
,, *mine.* Si verò in V feria mensis intraverit, vel VI, vel Sabbato, in
,, sequenti Dominica incipietur, nisi ut dictum est impediatur per fe-
,, stum XII Lect.

,, 4. De hac autem Dominica quæ post octavam Pentecosten prima
,, occurrit, & de hac septimana non abs re erit si plus aliquantulum
,, dicatur, quàm de aliis; quia nonnulla, quæ in istis tenentur
,, ad obsequium divinum, tenentur etiam per omnes Dominicas, &
,, septimanas usque ad Adventum Domini, nisi pro aliqua festivitate
,, mutentur.

,, 5. Primò ad Vesperos in Sabbato capit. *Benedictus Deus*, quod

etiam tam in Dominicis, quàm in privatis diebus ſemper eſt idem. ℟ *Dominus qui eripuit.* ℣ *Miſit Deus.* Hymnus: *O lux* ℣ *Veſpertina oratio.* Antiphona de hiſtoria Regum. Collecta: *Deus in te ſperantium fortitudo.*

6. Ad nocturnos quatuor Invitatoria viciſsim habentur, ideſt: *In manu tua Domine: Adoremus Dominum qui fecit nos: Dominum qui fecit nos: Adoremus Dominum quia ipſe fecit nos*; de quibus alius ordo non ſervatur, niſi ſecundùm quod Armario placuerit, tantùm ante Adventum omnia cantata ſint. In 1 nocturno ℣ *Memor fui nocte*; in 2 *Media nocte*; in 3 *Exultate Domine.* Hymnus: *Nocte ſurgentes*; in Matutinis Laudibus: *Ecce jam ſolis.* Ad Cantica quæ ſunt: *Domine miſerere noſtri: Audite qui: Miſerere Domine*, *Alleluia* dicitur ut antiphona: *De Sion exibit lex.*

7. Ad Matutinas Laudes ſuper tres pſalmos: *Alleluia* ut antiphona: *Deo nobis*; ad Hymnum trium puerorum propriæ habentur antiphonæ; ad *Laudate Dominum*, *Alleluia* ut antiphona: *In Domine.* Capitulum: *Benedictio & claritas.* ℟ *Hæc eſt dies,* ℣ *Dominus regnavit.* Antiphona in Evangelium: *Homo quidam erat dives.*

8. Ad Primam *Alleluia* ut antiphona: *Hortus concluſus es.* Capit. *Regi autem ſæculorum*, quod tam in Dominicis, quàm in omnibus duodecim Lect. dicitur, excepto Adventu & Septuageſima. Collecta de S. Trinitate: *Omnipotens ſempiterne Deus*, quæ ad hanc horam in omnibus Dominicis per totum annum eſt dicenda, nec pro aliqua vel præcipua feſtivitate mutanda.

9. Poſt conſecrationem ſalis & aquæ antiphona: *Aſperges me.* Ad proceſsionem in eundo ad S. Mariam antiphona, vel ℟ de ipſa in omnibus Dominicis uſque ad Adventum. Hæ duæ antiphonæ ſolæ cantantur ad proceſsionem per clauſtrum viciſsim, una in una Dominica, & alia in alia, ideſt: *Cum venerit: Oremus dilectiſſimi, Omnipotens Deus*; ſed ſi opus fuerit quid addi, antiphona: *Dimitte nobis Domine.* Ad ſtationem in veſtibulo Eccleſiæ ℟ aliquod de S. Trinitate. Ad Introitum antiphona vel ℟ aliquod de Sanctis in quorum honore locus præcipuè conſecratus eſt.

10. Ad Tertiam *Alleluia* ut antiphona: *Chriſti virgo.* Cap. *Deus caritas eſt.* ℣ *Ego dixi Domine.* Ad Sextam *Alleluia* ut antiphona: *Inter natos.* Cap. *Alter alterius* ℣ *Dominus regit me.* Ad Nonam *Alleluia* ut antiphona: *Innuebant.* Capit. *Empti enim eſtis.* ℣ *Ab occultis.* Ad Veſp. ℟ *Quam magnificata ſunt*; in privatis diebus: *Adjutorium noſtrum*; in Sabbato: *Magnus Dominus noſter.* ℣ *Dirigatur oratio* excepto Sabbato per totam hebdomadam.

11. In privatis noctibus cap. ad nocturnos: *Vigilate*; ad Matutinum: *Nox præceſſit*; ad Primam cap. *Pacem & veritatem.* Collecta: *Domine Deus qui*, quæ duo in privatis diebus ita ſunt conjuncta, ut nullo tempore ab invicem ſeparentur ad Primam. Ad Tertiam Cap. *Sana me Do-*

» *mine*. ℣ *Adjutor meus*. Ad Sextam, & Nonam eadem ſunt capitula quæ
» in Dominicis, & iidem verſus; & collectæ ad Tertiam, Sextam, &
» Nonam ſunt de cotidianis quaſcumque volueris; duabus primis exceptis,
» quæ in Dominicis ad Sextam & Nonam dicuntur. Ad Completorium
» capitulum: *Tu autem in nobis es Domine*, & Collecta: *Viſita quæſumus*
» *Domine* ita ſunt immobilia, ut ſive ſit dies privatus, ſive ſolemnis, ipſa
» nequaquam moveantur. Quod ſi XII Lect. fiunt, & non ſit dies Domi-
» nica, ad Primam dicitur collecta: *In hac hora hujus diei*.
» 12. In Sabbatis ad Veſperos ſuper canticum de Evangelio antiphona
» de hiſtoria dicitur, de qua ℟ in craſtino dicuntur; ad Matutinos, & ſe-
» cundos Veſperos de Evangelio In privatis noctibus ad Matutinos eſt
» antiphona de ipſo cantico; ad Veſperos iterum de Evangelio.
» 13. Eo quoque Sabbato in cujus ſequenti nocte ſunt aliqua ℟ in-
» choanda non dicitur ad Veſperos feriale ℟, ſed unum de ipſis ℟ in-
» choandis. Collecta quæ ad quamlibet Dominicam pertinet, eſt dicen-
» da & in Sabbato ad Veſperos, & poſt nocturnos ad Evangelium, & ad
» Matutinas Laudes, ad matutinalem Miſſam, ad Tertiam, ad majo-
» rem Miſſam, & iterum ad Veſperos. Similiter fit in ſolemnitatibus XII
» Lect., quibuſdam exceptis, quas invenire potes aliquando habere col-
» lectam ad ſolam vigiliam, & aliam deinceps; aliquando ad vigiliam,
» & Evangelium unam tantùm, & deinceps aliam. In privatis autem
» noctibus habentur in collectaneo, & hæ quæ dicendæ ſunt ad noctur-
» nos, & hæ quæ ad Matutinum, & quæ ad Veſperos.] Hactenus Divionenſes Sancti Benigni conſuetudines fusè de Lectionibus, Reſponſoriis, Verſibus, Antiphonis, Collectiſque in Dominicis poſt Pentecoſten dicendis; ubi ſub nomine libri Regum intelligendi ſunt etiam libri Paralipomenon, qui ex Statutis Lanfranci uſque ad Calendas Auguſti unà cum libris Regùm ad nocturnos legebantur. Libri Eſdræ nullam mentionem facit Caſsinenſe Ordinarium; idem tamen hac in re decernunt cum Benignianis conſuetudinibus Lanfrancus in Statutis, vetutiſsimus Ordo Corbeienſis pro majori hebdomada, & conſuetudines Dionyſianæ. Hîc unum deſiderari poſſe videtur, ut ſcilicet Miſſarum officia, Epiſtolas, & Evangelia in Dominicis præfatis dicenda, de quibus omnino tacent Divionenſes conſuetudines aliunde ſuppleamus, quod ex conſuetudinibus S. Dionyſij, Tullenſi S. Apri Ordinario, Miſſalibuſque Cartuſienſium & Caſalinorum præſtare tentabimus.

14. Itaque Dominica I. poſt octavas Pentecoſtes Miſſæ officium: *Domine in tua miſericordia*; Collecta: *Deus in te ſperantium fortitudo*; Epiſtola: *Deus caritas eſt*; Evangelium: *Homo quidam erat dives*. Feria IV ex Tullenſi Ordinario Epiſtola: *Mortificate*; Evangelium: *Nolite putare*. Feria VI Evangelium: *Impoſſibile eſt ut non*.

15. Dominica 2 poſt oct. Pentecoſtes officium Miſſæ: *Factus es*; Collecta: *Sancti nominis tui*; Epiſtola: *Nolite mirari*; Evangelium: *Homo*

quidam fecit cœnam magnam. Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola & Evangelium Dominicæ. Feria VI si Missa sit de Cruce, Evangelium: *Assumsit Jesus xij discipulos*.

16. Dominica 3. post oct. Pentecostes officium Missæ: *Respice in me*; Collecta: *Deprecationem nostram*; Epistola: *Humiliamini sub potenti*; Evangelium: *Erant appropinquantes*. Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Omne quodcumque*; Evangelium: *Esto consentiens*: Feria VI Evangelium: *Introivit Iesus*.

17. Dominica 4 post oct. Pentec. officium Missæ: *Dominus illuminatio*; Collecta: *Protector in te sperantium*; Epistola: *Existimo quod non sunt condigna*; Evangelium: *Estote misericordes*. Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Induite vos*; Evangelium: *Cùm venisset Jesus*. Feria VI Evangelium: *Interrogaverunt Jesum discipuli*.

18. Dominica 5. post oct. Pentec. officium Missæ: *Exaudi Domine vocem*; Collecta: *Da nobis Domine*; Epistola: *Omnes unanimes*; Evangelium: *Cùm turba irruerent in Jesum*. Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Obsecro primùm*: Evangelium: *Confiteor tibi*. Feria VI Evangelium: *Offerebant Jesu parvulos*.

19. Dominica 6. post oct. Pentec. officium Missæ: *Dominus fortitudo*; Collecta: *Deus qui diligentibus te*; Epistola: *Quicumque baptisati*, in Dionysianis verò consuetudinibus: *Sicut per unius Dei*, Evangelium: *Amen dico vobis nisi abundaverit*. Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Habemus gratiam*; Evangelium: *Cùm egressus esset*. Feria VI Evangelium: *Venit Iesus in regionem*.

20. Dominica 7. post oct. Pentec. officium Missæ: *Omnes gentes*; Collecta: *Deus virtutum*; Epistola: *Humanum dico*, pro qua Dionysianæ consuetudines habent: *Quicumque baptisati sumus*; Evangelium: *Cùm turba multa*. Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Nihil damnationis est*; Evangelium: *Accesserunt ad Iesum*. Feria VI Evangelium: *Abiit Iesus sabbato per sata*.

21. Dominica 8 post oct. Pentecostes officium Missæ: *Suscepimus Deus*, Collecta: *Deus cujus providentia*; Epistola: *Debitores sumus*, pro qua Dionysianæ consuetudines: *Humanum dico*; Evangelium: *Attendite à falsis*. Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Cùm adhuc peccatores*; Evangelium: *Dixit Iohannes ad Iesum: Magister vidimus*. Feria VI Evangelium: *Væ vobis scribæ*.

22. Dominica 9. post oct. Pentecostes officium Missæ: *Ecce Deus*; Collecta: *Largire nobis*; Epistola: *Non simus concupiscentes*, pro qua consf. Dionysianæ: *Debitores sumus*; Evangelium: *Homo quidam erat dives qui habebat villicum*. Feria IV ex Ordinario Tullensi: *Nescitis quoniam cui exhibuistis*; Evangelium: *Qui fidelis est in minimo*. Feria VI Evangelium: *Rogabat Iesum*.

23. Dominica 10 post oct. Pentec. officium Missæ: *Dum clamarem*; Collecta: *Pateant aures*; Epistola: *Scitis quoniam cùm gentes essetis*,

pro qua conſ. Dionyſianæ : *Non ſimus* ; Evangelium : *Cùm appropinquaret Ieſus Ieruſalem.* Feria IV ex Ordinario Tullenſi Epiſtola : *Non omnis caro*, Evangelium : *Cùm videritis circumdari.* Feria VI Evangelium: *Attendite vobis.*

24. Dominica 11 poſt oct. Pentec. officium Miſſæ : *Deus in loco*; Collecta : *Deus qui omnipotentiam* ; Epiſtola : *Notum vobis facio* , pro qua conſuet. Dionyſianæ : *Non omnis caro* , Evangelium : *Dicebat Ieſus ad quoſdam qui in ſe confidebant.* Feria IV ex Ordinario Tullenſi epiſtola : *Neſcitis quoniam corpora veſtra* ; Evangelium : *Qui non eſt mecum.* Feria VI Evangelium : *Interrogatus Ieſus à Phariſæis.*

25. Dominica 12. poſt oct. Pentec. officium Miſſæ : *Deus in adjutorium*; Collecta : *Omnipotens ſempiterne Deus qui abundantia* ; Epiſtola : *Fiduciam talem habemus* , pro qua conſuet. Dionyſianæ : *Scimus quoniam ſi terreſtris* ; Evangelium : *Exiens Ieſus de finibus Tyri.* Feria IV ex Ordinario Tullenſi Epiſtola : *Non prædicamus noſmet* ; Evangelium : *Tranſeunte Ieſu* Feria VI Evangelium : *Cœpit Ieſus exprobrare.*

26. Dominica 13. poſt oct. Pentecoſtes officium Miſſæ : *Reſpice Domine* ; Collecta : *Omnipotens & miſericors* ; Epiſtola : *Abrahæ dicta ſunt*; pro qua conſuet. Dionyſianæ: *Nolite jugum*; Evangelium: *Beati oculi.* Feria IV epiſtola ex Ordinario Tullenſi: *Scimus quoniam ſi terreſtris*; Evangeliū: *Abeuntes Phariſæi.* Feria VI Evangelium : *Dum iret Ieſus per civitates.*

27. Dominica 14 poſt oct. Pentec. officium Miſſæ : *Protector noſter* ; Collecta : *Omnipotens ſempiterne Deus da nobis* ; Epiſtola : *Spiritu ambulate* , pro qua conſuet. Dionyſianæ : *Abrahæ dicta*; Evangelium: *Dum iret Ieſus in Ieruſalem.* Feria IV Epiſtola ex Ordinario Tullenſi : *Nolite ducere jugum*; Evangelium : *Venit ad Ieſum leproſus.* Feria VI Evangelium : *Cùm veniſſet Ieſus ad turbam.*

28. Dominica 15 poſt oct. Pentec. officium Miſſæ : *Inclina Domine*; Collecta : *Cuſtodi quæſumus Domine* ; Epiſtola : *Si vivimus Spiritu* , pro qua conſ. Dionyſianæ *Spiritu ambulate.* Evangelium : *Nemo poteſt duobus* Feria IV ex Ordinario Tullenſi Epiſtola : *Gratias agimus Deo*; Evangelium : *Audiſtis quia dictum eſt.* Feria VI Evangelium : *Factum eſt in una dierum.*

29. Dominica 16 poſt oct. Pentec. officium Miſſæ : *Miſerere mihi Domine* ; Collecta : *Eccleſiam tuam* ; Epiſtola : *Obſecro vos ne deficiatis*, pro qua conſ. Dionyſianæ : *Si ſpiritu vivimus* ; Evangelium : *Ibat Ieſus in civitatem.* Feria IV ex Ordinario Tullenſi Epiſtola : *Videte ne quis vos ſeducat* ; Evangelium : *Exiens Ieſus de finibus.* Feria VI Evangelium : *Venit Ieſus Betſaida.*

30. Dominica 17 poſt oct. Pentec. officium Miſſæ : *Juſtus es Domine*; Collecta : *Tua nos Domine* , Epiſtola : *Obſecro vos ego vinctus* ; Evangelium : *Cùm intraret Ieſus in domum cujuſdam.* Feria IV in jejuniis IV temporum officium Miſſæ poſt Sextam : *Exultate Deo* ; Collecta præmiſſo *Dominus vobiſcum* , & quidem cum *Flectamus genua* , quod tamen

non habent consuet. Dionysianæ, nec Missale Cartusiensium : *Misericordiæ tuæ*; Lectio : *Ecce dies veniunt* ; ℞ *Propitius esto* ; Collecta : *Præsta quæsumus Domine* ; Epistola : *Congregatus est omnis* ; Evangelium : *Respondens unus de turba dixit : Magister.* Feria VI officium Missæ : *Lætetur cor* ; Collecta sine *Flectamus genua : Præsta quæsumus omnipotens Deus ut observationes* ; Epistola : *Convertere Israel* ; Evangelium : *Rogabat Iesum quidam Pharisæus.* Sabbato officium Missæ : *Venite adoremus*; Collecta sine *Dominus vobiscum* cum *Flectamus genua* ex Ordinario Tullensi : *Omnipotens sempiterne Deus qui per continentiam.* Lectiones à pueris in albis & cum titulis canendæ ; ℞ à conventu cantanda ex eodem Ordinario. Prima Lectio : *Loquutus est Dominus ad Moisen dicens : Decimo die* ; ℞ *Propitius esto* ; Collecta : *Da nobis quæsumus Domine* ; Lectio secunda : *Loquutus est Dominus ad Moisen dicens : quinto decimo* ; ℞ *Protector noster* ; Collecta : *Tuere quæsumus* ; Lectio tertia : *Domine Deus noster pasce populum* ; ℞ *Dirigatur* ; Collecta : *Præsta quæsumus Domine sic nos* ; Lectio quarta : *Factum est verbum Domini ad me* ; ℞ *Convertere*, pro quo consuetudines Dionysianæ habent : *Salvum fac populum* à Sacerdote ; Collecta : *Vt nobis Domine* ; Lectio quinta : *Angelus Domini*, qua finita, inquit Tullense Ordinarium, [duo fra- “
tres, qui Dominica præcedenti nominati fuerunt ad *Alleluia*, cantent “
in albis hunc hymnum : *Omnipotentem*, & cùm dixerint : *Semper ado-* “
rent, chorus respondet : *Omne per ævum* ; deinde prædicti duo cantent “
alios versus, & per unumquemque versum chorus respondet : *Et be-* “
nedicunt ; finitis versibus prædicti duo incipiunt : *Omnipotentem*, & cho- “
rus respondet : *Semper adorent*, & finit versum ;] Sed in Dionysiano “
monasterio benedictionem; *Omnipotentem* cantabat *aliquis Sacerdos bene cantans.* Deinde Sacerdos, præmisso : *Dominus vobiscum*, dicebat collectam : *Deus qui tribus pueris* ; Epistola : *Tabernaculum*; Tractus : *Laudate* ex S. Dionysij consuetudinibus à duobus Sacerdotibus ; Evangelium : *Arborem fici.* In hoc quatuor temporum jejunio comedebant ad Nonam ut discimus ex Codice Casinensi circa Bertharij Abbatis tempora descripto ; si verò infra hanc hebdomadam jejunium non incidisset, tunc ex Ordinario Tullensi feria IV Epistola & Evangelium de Dominica desumebantur ; Feria VI si Missa esset de Cruce, Evangelium : *Assumsit Iesus duodecim discipulos.*

31. Dominica 18 post oct. Pentec. officium Missæ : *Da pacem* ; Collecta : *Da quæsumus Domine populo*, pro qua consuet. Dionysianæ: *Omnipotens sempiterne Deus misericordiam* ; Epistola : *Gratias ago Deo meo*, cujus loco consuetudines Dionysianæ substituunt : *Obsecro vos ego vinctus in Domino* ; Evangelium : *Accesserunt ad Iesum Pharisæi* Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola : *Mortificate membra* ; Evangelium : *Simile factum est regnum cœlorum homini qui seminavit.* Feria VI Evangelium : *Simile est regnum cœlorum grano synapis.*

32. Dominica 19. post oct. Pentec. officium Missæ : *Salus populi* ; Col-

lecta: *Dirigat corda nostra*, cujus loco consuet. Dionysianæ scribunt: *Fac nos quæsumus*; Epistola: *Renovamini spiritu*, pro qua Dionysianæ consuetudines: *Gratias ago Deo meo*; Evangelium: *Ascendens Iesus in naviculam.* Feria IV ex Ordin. Tullensi Epistola: *State & tenete*; Evangelium: *Accesserunt ad Iesum discipuli ejus dicentes: Edissere.* Feria VI Evangelium: *Interrogatus Iesus à discipulis de consummatione.*

33. Dominica 20 post oct. Pentec. officium Missæ: *Omnia quæ fecisti.* Collecta: *Omnipotens & misericors Deus*, pro qua Dionysianæ conf. *Da quæsumus Domine populo tuo*; Epistola: *Videte quomodo cautè*, cujus loco consuet. Dionysianæ: *Renovamini*; Evangelium: *Loquebatur Iesus cum discipulis suis in parabolis dicens: Simile factum est regnum cœlorum homini Regi.* Feria IV ex Ordin. Tullensi Epistola: *Denunciamus vobis*; Evangelium: *Dicebat Iesus cuidam Principi Pharisæorum: Cùm facis prandium.* Feria VI Evangelium: *Beati eritis cum vos oderint.*

34. Dominica 21 post octav. Pentec. officium Missæ: *In voluntate*; Collecta: *Largire quæsumus Domine*, pro qua conf. S. Dionysij: *Dirigat corda*; Epistola: *Confortamini in Domino*, cujus loco Dionysianæ consuetudines habent: *Videte quomodo*; Evangelium: *Erat quidam Regulus.* Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Finis præcepti*; Evangelium: *Cùm intrasset Iesus in Synagogam.* Feria VI Evangelium: *Cùm venisset Iesus in domum Petri.*

35. Dominica 22 post oct. Pentec. officium Missæ: *Si iniquitates*, Missale Cartusiensium habet: *Dicit Dominus*; Collecta: *Familiam tuam*, pro qua conf. Dionysianæ: *Omnipotens sempiterne Deus univers.* Epistola: *Confidimus in Domino Iesu*, cujus loco consuet. Dionysianæ scribunt: *Confortamini in Domino*: Evangelium: *Simile est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem.* Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Obsecro primum omnium*; Evangelium: *Amen dico vobis quia si quis dixerit.* Feria VI Evangelium: *Videte quid audiatis.*

36. Dominica 23 post oct. Pentec. officium Missæ: *Dicit Dominus*, pro quo Missale Cartusianorum: *Si iniquitates*; Collecta: *Deus refugium*, Dionysianæ consuet. legunt: *Largire quæsumus*; Epistola: *Imitatores mei*; cujus loco conf. Dionysianæ: *Confidimus in Domino*; Evangelium: *Abeuntes Pharisæi.* Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Nolite erubescere*; Evangelium: *Cùm venisset Iesus.* Feria VI Evangelium: *Convenerunt ad Iesum.*

37. Dominica 24 post oct. Pentecostes officium Missæ ubique ut in præcedenti Dominica; Collecta: *Excita Domine tuorum fidelium*, pro qua Dionysianæ consuetudines habent: *Familiam tuam*; epistola: *Non cessamus pro vobis*, cujus loco Missale Casalinum exhibet: *Ecce dies veniunt*; Evangelium: *Loquente Iesu ad turbas*, pro quo Missale Casalinum: *Cùm sublevasset oculos.* Feria IV ex Ordinario Tullensi Epistola: *Nolo vos ignorare mysterium*; Evangelium: *Interrogavit Iesum unus de Scribis.* Feria VI Evangelium: *Venit Iesus in.*

38. Dominica

38. Dominica 25 poſt oct. Pentec. officium Miſſæ in Ordinario Tullenſi: *Benedicta ſit*; Collecta: *Excita Domine*; Epiſtola: *Ecce dies veniunt*; Evangelium: *Cùm ſublevaſſet*. Eadem habet Miſſale Cartuſianorum præter Introitum, cujus loco ſcribunt: *Si iniquitates*. Dionyſianæ verò conſuetudines officium Miſſæ ut in Dominica præcedenti; Collectam: *Deus refugium*; Epiſtolam: *Mortificate membra veſtra*; Evangelium: *Simile factum eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminavit bonum ſemen*. Feria IV ex Ordinario Tullenſi Miſſa de Spiritu ſancto; Feria VI de Cruce cum Evangelio: *Aſſumſit Ieſus XII diſcipulos*.

39. Dominicam 26 poſt oct. Pentecoſtes ſolæ repræſentant S. Dionyſij conſuetudines cum officio Miſſæ ut in Dominica præcedenti; Collecta: *Excita Domine quæſumus*; Epiſtola: *Imitatores Dei eſtote*; Evangelio: *Cùm ingreſſus eſſet Ieſus in via*.

40. Hîc notandum eſt 1°. Non eamdem ubique ſeriem collectarum, Epiſtolarum, aut Evangeliorum obſervatam fuiſſe, ut patet ex Dionyſianis conſuetudinibus, quæ paſsim variant atque ab aliis diſcrepant. 2°. Ferias IV ſpeciales habuiſſe epiſtolas, ſpecialia Evangelia; ferias item VI propria Evangelia hîc ex Ordinario Tullenſi relata, de quibus etiam in Rituali Beccenſis monaſterij has rubricas lego: [Epiſtolæ & Evangelia de feria IV & VI poſſunt dici feria II vel III vel V vel Sabbato quando non ſit de S. Maria; ita tamen ut VI feria non dicatur ante IV, nec IV poſt VI; ſed ante legatur IV, & in loco ejus ſi neceſſe ſit VI; ſic VI Sabbato, & in ejus loco IV. Item alio tempore feria VI dicitur de Cruce niſi ſit feſtum & Sabbato de S. Maria; feria VI tunc dicitur aliis diebus etiam feria IV, & feria IV ante dicatur. Si de Dominica fuerit Miſſa matutinalis prima die vacua ſuper ſeptimanam dicatur Miſſa de Dominica ſi fuerit vacua. Item ſi major Miſſa in die fuerit Dominica, de feriis ſupradictum teneat ordinem.] 3° Viginti ſex poſt octavam Pentecoſtes Dominicas numerant Dionyſianæ conſuetudines, viginti quinque Tullenſe Ordinarium & Cartuſianorum Miſſale, viginti quatuor dumtaxat Caſalinum: Totidem numeraſſe Ciſtercienſes docet liber Uſuum Ciſterc.; Cùm verò ſupradictus numerus aut ſuperaret aut inferior eſſet, quid facto tunc opus eſſet ibidem decernitur his verbis: [Ab octavis Pentecoſtes uſque ad primam Dominicam Adventus Domini ſunt ſeptimanæ viginti octo quando prolixius eſt ſpatium temporis; quando verò brevius viginti tres. Dominicalia officia ſunt viginti quatuor; proinde in majori ſpatio tẽporis quatuor extrema officia ſingula per binas dicãtur hebdomadas, ideſt: *Omnia quæ feciſtis*, cum ſua Collecta, Epiſtola, & Evangelio duabus dicantur hebdomadis: *In voluntate tua* duabus: *Si iniquitates* duabus: *Dixit Dominus ego cogito* duabus. Si tres hebdomadæ numerum exceſſerint officiorum, ſimiliter fiat de tribus ultimis officiis; ſi duæ, de duabus idem fiat; ſi una, *Dixit Dominus* bis dicatur. Cùm verò hebdomadarum numerus minor fuerit numero offi-

Lib. Uſuum Ciſt. c. 32.

ciorum, *In voluntate*, & *Si iniquitates* in una dicentur hebdomada; *Dixit Dominus* bis in ultima, ita tamen quod in Dominica dicetur Collecta: *Deus refugium nostrum & virtus*, Epistola: *Imitatores mei*, Evangelium: *Abeuntes Pharisæi*: Infra hebdomadam collecta dicitur: *Excita Domine*, Epistola: *Ecce dies veniunt*, Evangelium: *Cùm sublevasset.*

41. Quæret aliquis quid faciendum erat cùm in Dominicam festum aliquod XII Lectionum incidisset? Sed huic quæstioni facit satis vetus „ Casinense Ordinarium, cujus hæc verba: [Ab hac etiam Dominica „ (scilicet prima post octavam Pentecostes) usque in Adventum Domini, „ si venerint in eis (Dominicis) festa SS. unde XII Lectiones fieri de- „ beant, in prima & secunda vigilia omnia fiant de SS.; in tertia „ de Dominica, & ℟ de historia Evangelij de Dominica; Matutini „ de SS., deinde antiphona, *Benedictus*, & oratio de Dominica; ad Pri- „ mam dicatur & Missa de SS.; ad Tertiam de Dominica, & reliquæ „ de Sanctis, exceptis Nativitate & Decollatione S. Johannis, & festivi- „ tate SS. Petri & Pauli, Transfiguratione Domini, Assumtione S. Ma- „ riæ, Exaltatione S. Crucis, Dedicatione S. Benedicti, & solemnitate „ omnium SS., in quibus festivitatibus nihil de Dominica fiat. Præterea „ in festivitatibus S. Laurentij, Nativitatis S. Mariæ, Dedicatione S. An- „ geli, S. Martini, si venerit in die Dominico post orationem de Sancto „ dicatur antiphona, *Benedictus*, & oratio de Dominica, & antiphona „ & Missa ad Primam; reliqua omnia de ipsa festivitate fiant.] His ad- „ de Petri Venerabilis Statutum 2: [Ne propter ullam XII Lectio- „ num festivitatem Dominicale officium intermittatur, illis festivitatibus „ exceptis, quæ ex more in cappis vel albis fiunt, & quæ proprietatem „ nocturni cantus habent, hoc est integra ℟, & exceptis octavis Apo- „ stolorum Petri & Pauli, & Assumtionis S Mariæ: Præter ista quæ ex- „ cepta sunt, si XII Lectionum festivitas die Dominico occurrerit, VIII „ primas Lectiones cum ℟ suis dies Dominica obtinebit, reliquas IV „ cum matutinis Laudibus, & Missa tantum matutinali sibi Sancti illius „ commemoratio vindicabit;] & Statutum 3. [Nulla prorsus solemni- „ tas die Dominico proveniens commemorationem Dominicæ dici ad „ Matutinos & ad Vesperos impediat.

42. Denique hoc caput claudent antiquæ Farfensis monasterij con- „ suetudines [de Dominicis diebus, vel festis, seu quotidianis quot lu- „ minaria à Secretariis accendi in ecclesiis debentur Dominicis vel „ omnibus festis quibus XII Lectiones faciunt omnibus tempo- „ ribus, præter quando in cappis celebrant, hoc modo faciant: In „ prima vigilia accendantur antequam signum sonet quinque luminaria „ per loca constituta, videlicet unum ante altare majus quod die noctu- „ que ardeat, alterum in choro prope Abbatem ante analogium, tertium „ ante altare seu extra chorum, quartum in brachio partis aquilonaris

in ſecretario ante altare S. Benedicti, quintum auſtrali parte extra chorum in Introitu eccleſiæ. Expleto itaque cantico graduum adaugeantur duo ante altare majus. In tertio nocturno Diacono, Evangelio pronuntiato, *Et reliqua* dicente, ſtatim duo Secretarij diſcooperiant tabulam, tertium accendant candelabrum, & analogium deferatur. Ad matutinas Laudes dicto: *Benedicamus Domino*, extinguantur. Ad Miſſam tribus duo adjungantur, quæ Converſi deferunt, & fiant quinque. Ad Veſperum tria fiant ante altare. Feriatis diebus ſimiliter faciant per loca deſtinata, præter illa quæ junguntur in tertio nocturno. Duæ candelæ ſint accenſæ ante principale altare. Expleto cantico graduum tertia eſt, quæ ibidem ſemper erit arſura; expletis duobus nocturnis extinguantur binæ candelæ uſque dum dicitur vigilia mortuorum, & Matutinum eorum; in Laudes iterum accendantur priuſquam ſonetur. Ad Miſſam tres ſint ante altare; ad Veſperum duæ; nam omnibus diebus ſabbatorum ad Veſperam ſemper ſint tres lampades ante altare accenſæ. Similiter cunctis diebus vigiliarum Sanctorum, ſive Sanctarum quibus XII Lectiones efficiuntur in craſtino.

CAPVT XXVII.

De Capitulis Generalibus.

1. VT de Capitulis Generalibus ultimo hocce capite diſſeram, facit eorum apud antiquos etiam monachos annua celebratio, quæ cùm ſtatum fixumque diem paſsim non haberet, viſum eſt opportunum ſub iſtius libri finem de illis tractationem rejicere. Eſt autem Capitulum generale multorum congregatio monaſteriorum ſimul in unum convenientium, de mediis promovendæ virtutis, & tuendæ reſarciendæve diſciplinæ regularis tractandi cauſâ.

2. Capitulorum generalium antiquitatem ab ipſis vitæ cœnobiticæ primordiis repetere licet, utpote quorum mentionem facit Regula S. Pachomij primi monachorum in communi viventium Patris; ſic enim n. 27: [Præpoſitus domus qui implet hebdomadam & alius qui venturam ſuſcipiet, Principeſque monaſterij habebunt curam videndi quid operis prætermiſſum ſit, vel neglectum, & excuti facient mattas, quæ ſuper pavimentum in collecta expandi ſolent, numerabuntque funiculos, quos per ſingulas hebdomadas torſerunt, & eorum ſummam deſcribent in buxis, & ſervabunt uſque ad tempus *annuæ congregationis* quando reddenda eſt ratio, & peccata omnibus dimittuntur.] hinc ejuſdem S. Pachomij epiſtola *ad univerſa monaſteria* [ut congregentur omnes monaſteriorum Principes, & domorum Præpoſiti in monaſterium quod

In cod. Reg.

In cod. Regul. pag 62.

„ vocatur Baüm vicesimo die mensis, qui apud Ægyptios appellatur Me-
„ sore, ut ritè omnium peccatorum atque operum remissio compleatur;]
quo respiciens S. Hieronymus, & fusiùs exponens quæ tractarentur in
illa congregatione [Mense, *inquit*, cui vocabulum est Mesore, idest
In præf. ad Reg. S.Pach. Augusto instar jubilæi remissionis dies exercentur, & peccata omnibus
dimittuntur, reconcilianturque sibi qui aliquam habent simultatem,
„ & disponuntur monasteriorum capita, Dispensatores, Præpositi, mi-
„ nistri prout necessitas postularit.

3. Apud Nostros aliquam Capituli generalis similitudinem nobis repræsentat congregatum in Aquisgranensi palatio, jussu Ludovici Pij Imperatoris, hortante Benedicto Abbate Anianensi, Concilium ex universis pene Ordinis nostri Abbatibus conflatum, in quo perutiles ad Regulæ S. P. Benedicti observationem leges conditæ sunt. Non multo post, idest sub medium sæculum Nonum apud Casinenses [mos
In chr. „ erat ut pridie Calendas Septembris conventus ad hunc locum fieret,
lib. 1 „ *inquit Leo Ostiensis*, unà cum Præpositis suis universorum hujus cœ-
c. 31. „ nobij in circuitu Monachorum, docendi ab Abbate quid facere, quid
vel 32. „ cavere, quidve corrigere, seu qualiter sub Dei præsentia & timore
„ cum regulari observatione vivere debeant: Sequenti verò die ordina-
„ bantur, & describebantur, atque destinabantur in obedientias per
„ singulas prout oportunum erat provincias.] Postea sæculo XII fre-
„ quentior apud monachos esse cepit Capitulorum generalium celebratio, maximè apud Cistercienses, Grandimontenses, & Cartusienses, immo & apud Canonicos Regulares. Cistercienses ab ipsis Ordinis sui cunabulis Capitula Generalia congregasse docet Charta caritatis, qua primum tanquam constitutionibus usi sunt, auctore ut creditur S. Stephano, qui S. Bernardum ad conversionem venientem suscepit; in ea siquidem hæc inter alia continentur: [Omnes Abbates de Ordine
c. 3. „ nostro singulis annis ad Cisterciense Capitulum generale omni post-
„ posita occasione convenient, illis solis exceptis, quos corporis infir-
„ mitas retinuerit; qui tamen idoneum nuntium delegare debebunt, per
„ quem necessitas remotionis eorum valeat capitulo nuntiari, & illis
„ item exceptis, qui in remotioribus partibus habitantes, eo termino
„ venerint qui eis fuerit à capitulo constitutus; quod si quis alia qua-
„ cumque de caussa à Capitulo generali nostro remanere præsumserit,
„ in sequentis anni capitulo pro culpa veniam petat, nec sine gravi
„ animadversione pertranseat. In quo quidem Capitulo generali de salute
„ animarum suarum tractent, & in observatione S. Regulæ, & Ordinis
„ si quid emendandum fuerit vel agendum ordinent, bonum pacis &
„ caritatis inter se reforment.

4. Quinam verò essent illi Abbates, qui quotannis Cistercium ad Capitulum convenire non tenebantur, declarat liber Institutionum
dist. 5 „ Cisterc. his verbis: [Abbates de Hybernia, Scotia, & Sicilia tribus

annis remaneant, & quarto anno veniant ad Capitulum generale. Abbates verò de Syria & Palestina septimo anno venient. De Abbatibus qui sunt in Norvegia, Græcia, & Livonia, provideant Patres Abbates, ut ad minus tertio anno visitentur, & anno quinto veniant ad capitulum generale. Abbates verò de Hungaria duobus annis remaneant à capitulo, & tertio anno veniant. Abbas de *Quierth* quinto anno veniat.] Hæc ideo referimus ut inde pateat quàm copiosa & ampla esset apud Cistercienses Capituli generalis congregatio, ad quam tot tantarumque regionum Abbates convenirent. Celebrata etiam fuisse à monachis Grandimontensibus ab ipso Ordinis sui exordio Capitula generalia discimus ex vita S. Stephani institutoris Ordinis Grandimontensis apud Labbeum tom. 2 Bibliot. novæ, ubi [tempore Domini Bernardi V Prioris Grandimontis coadunato in Grandimonte Capitulo generali celebrata dicitur translatio Corporis B. Stephani sequenti die Nativitatis Præcursoris, ac præconis Domini Salvatoris.] (Bernardus autem Prior succefsit Stephano de Liciaco, qui, ut scribit Bernardus Guidonis, obiit anno 1165.) Inde est Petri Cellensis Abbatis epistola 7. libri 8. Priori & fratribus Grandimontis, in qua inter alia [Dies, *inquit*, Domini Sanctus est, solemnitas S. Johannis Baptistæ, quando ad matrem pulli Gallinæ revolant, & de singulis locis vestris rivuli ad locum unde exierunt, refluunt ut de paterna instructione & correctione reparato meatu copiosiùs & fortiùs iterum fluant. Servanda & tenenda est hæc probabilis & sancta consuetudo, quia non tantùm ab homine & per hominem, sed etiam à lege, & Deo hæc approbata est institutio.] Clarius in epistola 22 ejusdem libri ad eosdem: [Videtur mihi meatus suos fluvius Paradisi quasi ad sinum originalem revocare, cùm de singulis partibus orbis ad diem B. Johannis Baptistæ solemnem contingit Priores vestros in unum convenire &c.

cap. 2. & 3.

5. Cartusienses verò sub Basilio post Guigonem Priore tertio generalia capitula tenere cœperunt, quorum correctioni tam Cartusiæ Priorem, quam alios Ordinis superiores subjecerunt, ut patet antiquis eorum Statutis 2. parte cap. 2, hinc Galterius Episcopus Lingonensis in charta fundationis Cartusiæ Luvigniacensis anno 1177 à se factæ [eam exemtam ab omni juridictione ordinaria tradit generali capitulo dictæ religionis in perpetuum corrigendam.] De Canonicis Regularibus luculentum habemus testimonium Jacobi de Vitriaco in Historia Occidentali cap. 23. ubi de Canonicis Regularibus Aroasiæ in Belgio hæc habet: [Semel in anno sub primo & principali Abbate generale concilium celebraturi conveniunt, ut omnes unanimiter hujus Ordinis Abbates secundùm quod religioni videtur expedire corrigant corrigenda, resecent superflua, instituant & addant quæ fuerint superaddenda; vel secundùm temporum aut rerum mutationem quæ fuerint commutanda commutent, & novis supervenientibus ita vetera reji-

Spic. tom 4

,, ciantur, quod vetuſtiſsima veterum, prima ſcilicet antiquorum Patrum
,, inſtituta firmiter & invariabiliter obſerventur.] Congregata ſunt inſuper eodem ſæculo XII alia monachorum Ordinis S. Benedicti Capitula generalia, ut patet ex epiſtola S. Bernardi 91 *ad Abbates Sueſſione congregatos.* Poſtea verò anno 1215 Innocentius Papa III in Concilio Lateranenſi generalem hac de re legem pro monachis omnibus edidit
c.12. ,, quæ continetur his verbis: [In ſingulis regnis ſive provinciis fiat de
,, triennio in triennium, ſalvo jure Diocœſanarum Pontificum commune
,, capitulum Abbatum atque Priorum Abbates proprios non habentium,
,, qui non conſueverunt tale capitulum celebrare; ad quod univerſi con-
,, veniant præpeditionem canonicam non habentes, apud unum de
,, monaſteriis ad hoc aptum, hoc adhibito moderamine, ut nullus eo-
,, rum plus quàm ſex evectiones, & octo perſonas adducat. Advocent au-
,, tem caritativè in hujus novitatis primordiis duos Ciſtercienſis Ordinis
,, Abbates vicinos ad præſtandum ſibi conſilium & auxilium opportunum,
,, cùm ſint in hujuſmodi capitulis celebrandis ex longa conſuetudine
,, plenius informati, qui abſque contradictione duos ſibi de ipſis aſſocient,
,, quos viderint expedire, ac ipſi quatuor præſint capitulo univerſo, ita
,, quod nullus eorum authoritatem prælationis aſſumat, unde cùm ex-
,, pedierit provida poſsint deliberatione mutari. Hujuſmodi verò capi-
,, tulum aliquot certis diebus continuè juxta morem Ciſtercienſis Or-
,, dinis celebretur, in quo diligens habeatur tractatus de reformatione
,, Ordinis, & obſervatione regulari; & quod ſtatutum fuerit illis qua-
,, tuor approbantibus ab omnibus inviolabiliter obſervetur omni excu-
,, ſatione, & contradictione, ac appellatione remotis; proviſo nihilo-
,, minus ubi ſequenti termino debeat capitulum celebrari: Et qui con-
,, venerint vitam ducant communem, & faciant proportionabiliter ſi-
,, mul omnes communes expenſas, ita quod ſi non omnes potuerint in
,, eiſdem, ſaltem plures ſimul in diverſis domibus commorentur. Ordi-
,, nentur etiam in eodem capitulo religioſæ ac circumſpectæ perſonæ,
,, quæ ſingulas Abbatias ejuſdem regni ſive provinciæ non ſolum mo-
,, nachorum, ſed etiam monialium ſecundùm formam ſibi præfixam vice
,, noſtra ſtudeant viſitare.

6. Non multo poſt Greg. Papa IX in Bulla ſingulari ad Cluniacenſes
,, decernit ut [generale Capitulum Abbatum & Priorum tam conven-
,, tualium quàm minorum Cluniacenſis Ordinis ſive immediatè ſive ali-
,, quo medio ſint ſubjecti apud Cluniacum annis ſingulis celebretur;] cui quidem capitulo tres Priores Cartuſienſis Ordinis vult intereſſe,
,, [non ut aliquam juriſdictionem exerceant, ſed ut ipſos, *inquit*, in-
,, ſtruant & dirigant, & diligentiam ipſorum vel negligentiam reſcribant ſedi Apoſtolicæ annuatim.] Eamdem de capitulo annuatim celebrando conſtitutionem poſtea renovavit Nicolaus Papa IV in Bulla item ad Cluniacenſes. Cùm autem hujuſmodi generalia Capitula negligeren-

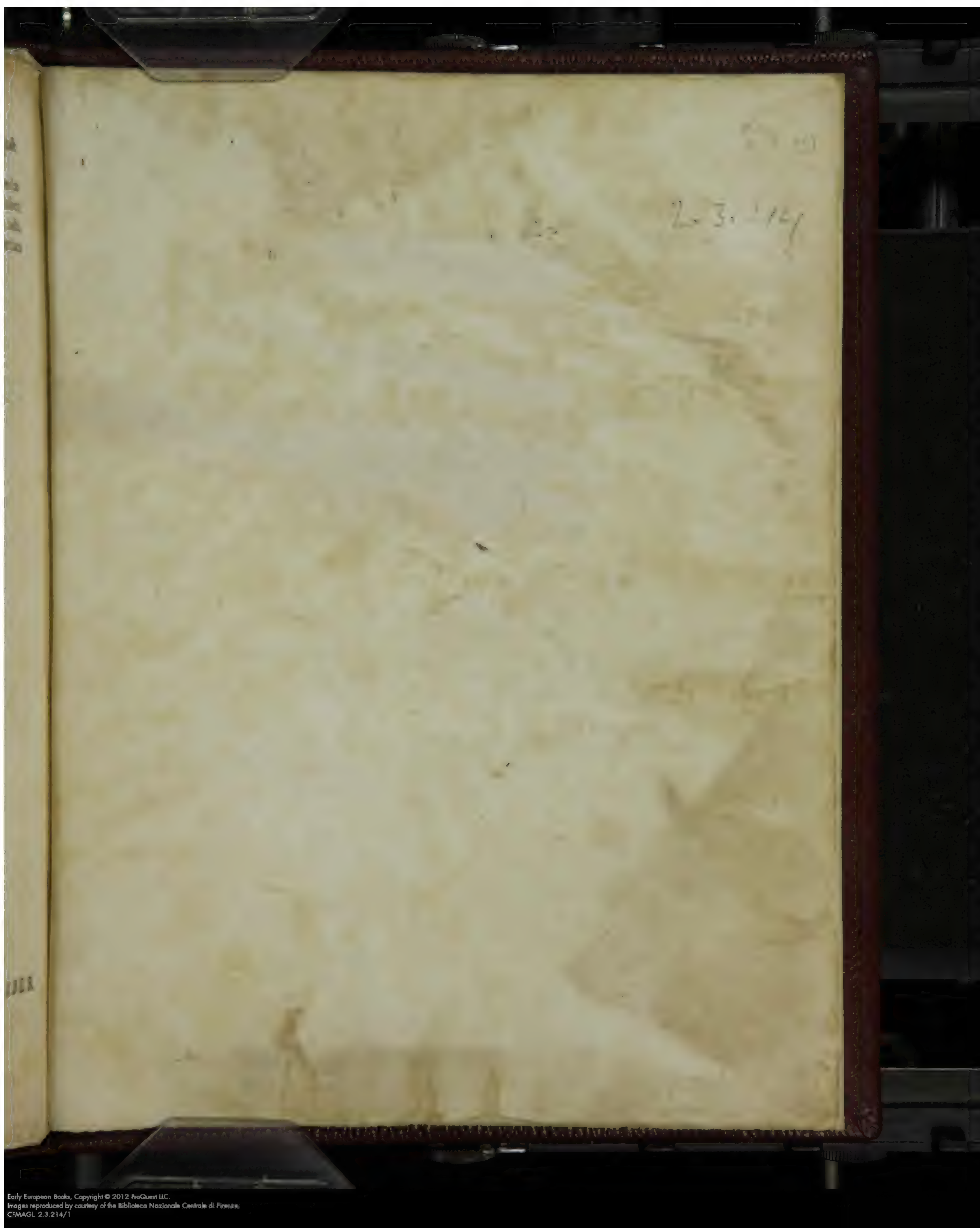
tur Concilium Saltzburgense anni 1274 inter alia primum hoc edidit Capitulum : [Cùm Abbates Ordinis S. Benedicti Saltzburgensis Provinciæ Capitula sua Provincialia longis retro temporibus non curaverint celebrare, propter quod circa regulares observantias idem Ordo non mediocriter est collapsus; nos eisdem Abbatibus nostræ Provinciæ firmiter & districtè præcipiendo mandamus, ut Provinciale capitulum suum infra festum Resurrectionis venturum proximo celebrent, juxta formam à Sacris canonibus eis datam, in quo de moribus corrigendis, tam in seipsis, quàm in suis subditis tractent, & ordinent diligenter &c ;] & aliquot ante annis, hoc est anno 1260 inter alia de monachis decreta Concilium Coloniense cap. 20 [Item statuimus, *inquit*, quod omnes Abbates nigri habitus Ordinis S. Benedicti nostræ Diœcesis singulis annis in Exaltatione S. Crucis capitula Coloniæ teneant, vel apud Sanctum Pantaleonem, vel apud Sanctum Martinum, ut ibidem observantia Regulæ cum discretione teneatur.] Tandem Benedictus Papa XII. in sua ad monachos Benedictinos constitutione statuta de convocandis Capitulis generalibus innovat, distinguitque duo Capitulorum generalium genera; unum ex omnibus Provinciæ Abbatibus seu Prioribus proprios Abbates non habentibus, quod Provinciale nuncupat; alterum ex omnibus Abbatibus, Prioribus, aliisque Obedientiariis ab aliquo majori monasterio dependentibus, quod generale appellat : Illud singulis trienniis celebrari decernit, istud quotannis. Hæc duo Capitulorum generalium genera in Chronico Beccensi licet advertere, in quo anno 1264 Idibus Maij Ecclesia Beccensis combusta dicitur [Abbate Roberto tunc apud Lexovias ad Capitulum Abbatum generale existente,] & anno 1243 Henricus Abbas obiisse in vigilia Natalis sancti Johannis Baptistæ [præsentibus ad hoc Prioribus omnibus Ordinis Beccensis tam cismarinis, quam transmarinis, qui ad hoc ibi convenerant ut interessent Capitulo generali eodem die celebrando.] Denique Johannes Trithemius scribit Capitulorum generalium celebrationem à Constantiensi Concilio fuisse instauratam. Nunc verò vix ullus Ordo monachorum aut congregatio existit, quæ sua non habeat Capitula generalia.

7. De tempore Capituli generalis celebrandi vix aliquid definiri potest, cùm constet hac de re varias fuisse monachorum consuetudines : Pachomiani 20 die mensis Augusti, Casinenses 1 Septembris, Cistercienses in festo Exaltationis sanctæ Crucis, cujus in vigilia ante Tertiam Cistercium ingressi, post Tertiam Missæ de Spiritu sancto intererant, alij aliis temporibus conveniebant, ut ex hactenus dicti facili negotio colligi potest. In historia M.S. sancti Theoderici monasterij prope Remos ad annum 1279 indictum

reperio Capitulum in monasterio S. Quintini in Insula feria 6 post festum SS. Philippi & Jacobi.

8. De forma tenendi capituli, ritibusque in eo servandis consulendæ sunt cujusque congregationis constitutiones. Interim vide si lubet Benedicti Papæ XII, aliorumque Pontificum hac de re decreta, acta capitulorum generalium monachorum Anglorum apud Reynerium Clementem in appendice, & apud Spelmannum.

2. 3. 214

